

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

Ensar DEMİRHAN

**“HAREKET DERGİSİ”
(Tahlil-Fihrist-Seçme Metinler)**

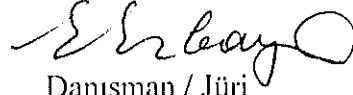
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY**

ERZURUM – 2000

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Yeni Türk Edebiyatı dalında jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri

Jrd. Doç. Dr. Erdog'an Erbay

Jüri

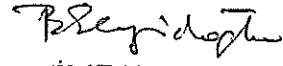
Doç. Dr. Ali Osman Gündoğan

Jüri

Jrd. Doç. Dr. Mehmet Törenek

Mehmet Törenek

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. .../.../...

(İMZA)

Enstitü Müdürü

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****“HAREKET DERGİSİ”****(Tahlil-Fihrist-Seçme Metinler)****Ensar DEMİRHAN****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY****Jüri: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY**

.....

.....

Hareket Dergisi Şubat 1939 ile Mart 1982 tarihleri arasında, beş dönem halinde toplam 187 sayı olarak yayımlanmıştır. Tezde Hareket Dergisi tahlil edilmiş ve derginin bütün sayılarının fihrist incelemesi yapılmıştır. Ayrıca Hareket Dergisi’nde yayımlanan edebiyat ve san’atla ilgili metinlerin önemli bir kısmı bu çalışmada toplanmıştır. Bu tez, araştırmacıların ve ilgilenenlerin Hareket Dergisi ile ilgili başvuracağı bir kaynağın oluşturulması amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışma, Cumhuriyet döneminin fikir ve san’at hayatında önemli bir yeri olan Hareket Dergisi’nin tanıtılmasını sağlarken, derginin edebi yönünü de ön plana çıkarmış olacaktır.

ABSTRACT**MASTER THESIS****“THE MAGAZINE OF HAREKET”****(Analysis-Index-The Texts Chosen From The Magazine)****Ensar DEMİRHAN****Supervisor: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY****Jury: Yrd. Doç. Dr. Erdoğan ERBAY**

.....

.....

“The Magazine of Hareket” was published in five seasons, between February 1939 and March 1982 with 187 numbers. In the thesis, “The Magazine of Hareket” has analyzed and all the numbers of the journal have examined in detail according to the index. Also, important texts which were related with literature and art and were published in this journal, were gathered in this thesis.

This thesis was prepared as a source which the researchers can take the information about “The Magazine of Hareket” easily. This work makes known the “The Magazine of Hareket” which has a great importance in ideal and artistic life of Cumhuriyet Period, and exposes the literary side of the journal .

ÖNSÖZ

Hareket Dergisi Şubat 1939’da yayın hayatına başlamıştır. Hareket Dergisi’nin kurucusu, Cumhuriyet döneminin önemli fikir adamlarından Nurettin Topçu’dur. Aralıklarla değişik boyut ve hacimlerde yayımlanan ve her defasında 1.sayıdan başlayan Hareket Dergisi’nin yayımlanış dönemleri ve tarihleri şöyledir:

- I. dönem: Şubat 1939 – Mayıs 1943 (sayı 1-12),
- II. dönem: Mart 1947 – Haziran 1949 (sayı 1-28),
- III. dönem: Aralık 1952 – Haziran 1953 (sayı 1-7),
- IV. dönem: Ocak 1966 – Mart 1977 (sayı 1-115),
- V. dönem: Mart 1979 – Mart 1982 (sayı 1-25).

Beş dönem yayımlanan Hareket Dergisi, toplam 187 sayı çıkmıştır. Derginin dördüncü ve beşinci dönemlerdeki adı: “Fikir ve San’atta Hareket”tir.

Felsefe, sosyoloji, iktisat, din, tasavvuf, san’at ve edebiyat gibi önemli sahalarda değerli yazıların yayımlandığı Hareket Dergisi, Cumhuriyet döneminin dergicilik hayatında önemli bir yere sahiptir. Nurettin Topçu, Cemil Meriç, Ali Nihat Tarlan, Mehmet Kaplan, Remzi Oğuz Arık, Orhan Okay, Şerif Aktaş, İnci Enginün, Ali Bulaç, Mehmet Doğan, Ayhan Songar, Ercüment Konukman, Ezel Erverdi, Süleyman Uludağ ve Mustafa Kutlu gibi farklı sahalarda söz sahibi olan kişilerin yazılarının yayımlandığı Hareket Dergisi etrafında Nurettin Topçu’nun fikirleri doğrultusunda bir fikir okulunun oluştuğunu söylemek mümkündür. Böylesine önemli bir derginin bir çalışma halinde dikkatlere sunulması gerekiyordu. Çalışmamız bu gayeye matuftur.

Hareket Dergisi’nin bütün sayılarının incelenmesiyle oluşan bu çalışma; giriş, fihrist, seçme metinler ve dizin olmak üzere dört bölümden oluşmuştur. Giriş bölümünde Hareket Dergisi çeşitli yönleriyle tahlil edilmiştir. Derginin san’at anlayışı, edebî yönü; Hareket etrafında teşekkül eden fikir okulunun milliyetçilik, din ve sosyalizm hakkındaki fikirleri giriş bölümünde genel hatlarıyla açıklanmıştır. Fihrist bölümünde ise beş dönem halinde yayımlanan Hareket Dergisi’nin her dönemi ayrı ayrı ele alınmış, isim ve konu fihristi çıkartılmıştır. Dergilerin yayımlanış tarihleri de fihrist bölümünde ayrıca belirtilmiştir. Hareket Dergisi’nde yayımlanan edebiyat ve san’at ile ilgili metinlerin önemli bir kısmı “seçme metinler” bölümüne alınmıştır. Bu metinler edebiyat ve san’atla ilgili olanlar; roman, hikâye ve şiirle ilgili yazılar; edebî şahsiyetler hakkında yazılan biyografiler ve dille ilgili yazılar olmak üzere dört bölüme ayrılmıştır. Dizin bölümünde ise seçme metinler kısmına alınan yazılardaki edebî şahsiyet ve eser isimlerinin geçtiği sayfa numaraları verilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken Hareket Dergisi’nin dördüncü ve beşinci dönem sayıları Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi’nden temin edilmiştir. Kütüphanelerde bulamadığımız sayıları Atatürk Üniversitesi’nde otuz yıla aşkın bir süre hocalık yapmış, sayısız öğrencinin yetişmesine vesile olmuş Prof. Dr. Orhan Okay’ın İstanbul’daki evinde bulunan zengin kütüpha-

nesinden temin ettim. Bu imkânı bana sağlayan, aynı zamanda Hareket Dergisi'nin yazar kadrosunda olan, Nurettin Topçu'nun yakın talebesi, muhterem hocam Prof. Dr. Orhan Okay'a teşekkür ederim.

Bana, düşünce ve san'at hayatımızda müstesna bir yere sahip olan Hareket Dergisi hakkında çalışma fikrini veren, yardımlarını ve rehberliğini esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Erbay'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ensar Demirhan

Erzurum - 2000

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ	III

I. BÖLÜM

1-GİRİŞ

1.1. Hareket Dergisi Hakkında Bir Tahlil Denemesi	1
1.2. Nurettin Topçu	1
1.3. Hareket'in Dönemleriyle İlgili Genel Bir Değerlendirme	4
1.4. Hareket Dergisi'nin Milliyetçilik Anlayışı ve Anadoluçuluk.....	6
1.5. Hareket Okulunun İslâm'a Dayalı Sosyalizm Anlayışı	7
1.6. Hareket Okulunun Dini Yorumlayışı.....	8
1.7. Hareket Dergisi'nin San'at Görüşü.....	9
1.8. Hareket Dergisi'nin Edebî Yönü.....	11
1.9. Hareket'in Devrin Bazı Dergileriyle Mukayesesi.....	14

II. BÖLÜM

2-FİHRİST

2.1. HAREKET I. DÖNEM

2.1.1. Yayımlanış Tarihleri	23
2.1.2. İsim Fihristi	24
2.1.3. Konu Fihristi	28

2.2. HAREKET II. DÖNEM

2.2.1. Yayımlanış Tarihleri	34
2.2.2. İsim Fihristi	35
2.2.3. Konu Fihristi	28

2.3. HAREKET III. DÖNEM

2.3.1. Yayımlanış Tarihleri	56
2.3.2. İsim Fihristi	57
2.3.3. Konu Fihristi	60

2.4. FİKİR VE SAN'ATTA HAREKET IV. DÖNEM

2.4.1. Yayımlanış Tarihleri	65
2.4.2. İsim Fihristi	67

2.4.3. Konu Fihristi	122
2.5. FİKİR VE SAN'ATTA HAREKET V. DÖNEM	
2.5.1. Yayımlanış Tarihleri	179
2.5.2. İsim Fihristi	180
2.5.3. Konu Fihristi	190

III. BÖLÜM

3-SEÇME METİNLER

3.1. SAN'AT VE EDEBİYAT

Estetik ve Güzel San'atlar (Orhan Okay)	203
Edebiyatın Üstünlüğü (Orhan Okay)	208
Edebiyatın Gücü (Orhan Okay)	212
Edebiyatın Za'fı (Orhan Okay)	218
Edebiyat ve Medeniyet Üzerine (Mehmet Atilla Maraş).....	225
Edebiyatta Motif Araştırmaları (Zeki Cemil Arda)	228
Edebiyatı Halklaştırmak (A.Hacıyakuboğlu).....	234
19. Asırda Türkiye'de İlmî ve Edebî Faaliyet (Orhan Okay)	237
Milli Edebiyat Kavramı ve Türk Edebiyatı (Şerif Aktaş).....	248
Milli Mücadele Edebiyatı : 1 (Muhiddin Nalbantoğlu)	257
Milli Mücadele Edebiyatı : 2 (Muhiddin Nalbantoğlu)	259
Toplumcu Edebiyatın Tipleri Üzerine Bir Genelleme (A. Hacıyakuboğlu).....	262
Üslûp (Muzaffer Civelek)	266
Üslûp Meselesi (Şerif Aktaş)	268
Belâgata Dair (Mme de Stael).....	271
Aşk ve Metafizik (Nurettin Topçu).....	275
Düşünmek ve Seçmek (Orhan Okay) (Georges Duhamel'den Çeviri).....	278
Şu Tefsir Yok mu? (Mehmet Kaplan).....	281
Soyut ve Somut San'at (Cemal Tarık)	283
Söz San'atı ve Sinema (Orhan Okay) (Georges Duhamel'den Çeviri)	285
Sözle Müziğin Karışıklığı (Orhan Okay) (Georges Duhamel'den Çeviri)	287
Tiyatromuz (Alemdar Yalçın).....	290
50. Yılında Türk Tiyatromuzdan Kesitler I (Niyazi Adalı)	293
50. Yılında Türk Tiyatromuzdan Kesitler II (Niyazi Adalı).....	296

3.2. ŞİİR-HİKÂYE-ROMAN

50. Yılında Şiir-Hikâye-Roman (A. Hacıyakuboğlu)	301
1974'te Şiir (Yusuf Reha)	311
Cumhuriyet Devri Şiirlerinde Gökyüzü ve Sonsuzluk (Rıfkı Kaymaz)	320

Cumhuriyetten Sonra Türk Şiirinde Dağ Özlemi (Rıfıkı Kaymaz)	327
Gümüş Tül ve Alevler (Nurettin Topçu)	336
Gül Muştusu (Korkut Aksağı)	338
Eski Kentte Bir Gece (M. Tahir Abacı)	342
Türk Romanının Yüzyılı (Fevzi Namıkoğlu).....	345
Romanda Hesaplaşma (Cemil Meriç).....	350
1919-1923 Anadolu Hareketi ve Roman (D. Mehmet Doğan).....	359
Enstitücüler ve Köy Romanı / Köyü Anlatan Romancılar (A. Hacıyakuboğlu).....	362
Kemâl Tahir ve “Yürür Gezer Yalanlar” (Aclan Sayılğan).....	363
Kemâl Tahir ve “Yol Ayrımı” (Şevket Bulut).....	365
Bir Hayâl Kırıklığı: “Devlet Ana” (Hasan Hüsrev Hatemi)	367
“Küçük Ağa” ve Ötesi (İlhan Eraydın).....	369
“Kilit” (Mustafa Kutlu).....	370
Halk Hikâyesi Milli Hikâyeciliğimiz ve Şevket Bulut (Halil Kaleli).....	377
3.3. DİL	
Dil Meselesi (A. Hacıyakuboğlu)	382
Dil Meselemiz (Mehmet Necati).....	389
Dil ve Üslûp (Mehmet Kaplan).....	392
Diller Nasıl Gelişir? (Cezmi Ertuğrul’dan Cemil Meriç)	393
Dilimizin Dolmayan Çilesi (Nurettin Topçu)	395
Konuşma ve Yazı Dili (Mehmet Kaplan)	399
Dil Devrimi ve Peyami Safa Üzerine Notlar (Mehmet Doğan).....	401
3.4. BİYOGRAFİ	
Yunus’a Dair (Hareket).....	406
Mevlânâ I (Ali Nihat Tarlan)	410
Mevlânâ II (Ali Nihat Tarlan).....	413
Mevlânâ III (Ali Nihat Tarlan).....	415
Mevlânâ IV (Ali Nihat Tarlan)	417
Mehmet Âkif ve Hususiyetleri (Ali Nihat Tarlan).....	420
Mü’min Âkif (Remzi Oğuz Arık)	422
Âkif’te San’at ve Cemiyet (Nurettin Topçu)	424
Muhammed İkbâl (Hüseyin Hâtemi)	434
Yakup Kadri (Osman Gümüşiz)	442
Ali Nihat Tarlan (Nurettin Topçu).....	443
Peyâmî Safa Bey’i Anarken (Prof. Dr. Ayhan Songar)	447
Kemâl Tahir’in Ardından (Hareket)	449
Kaybedilen Bir Değer: Nihad Sami Banarlı (M. Nalbantoğlu)	453
Devler Geçti Bu Yollardan (Osman Gümüşiz).....	455
Nurettin Topçu / Bir İdealistin Ölümü (Orhan Okay).....	456

Mehmet Niyazi Özdemir'in Düşündürdükleri (Şerif Aktaş)	461
<u>4-SONUÇ</u>	464
<u>5-BİBLİYOGRAFYA</u>	465
<u>6-DİZİN</u>	
Şahıs İsimleri	466
Eser İsimleri	469
<u>7-ÖZGEÇMİŞ</u>	471

I. BÖLÜM: GİRİŞ

1.1. HAREKET DERGİSİ HAKKINDA BİR TAHLİL DENEMESİ

Hareket Dergisi Nurettin Topçu tarafından Şubat 1939'da çıkarılmaya başlandı. Eylül 1981 tarihine kadar neşriyatı devam eden dergi bir fikir adamı ve ahlâkçı olan Nurettin Topçu'nun düşünceleri etrafında yayım hayatını sürdürmüştür. Dergi çevresinde teşekkül eden Hareket okulunun felsefesinin hakkıyla anlaşılabilmesi için Topçu'nun fikirlerinin ve hayatının iyi bilinmesi gerekir. Bundan dolayı tahlil yazımıza Nurettin Topçu'nun biyografisiyle başlamak uygun olacaktır.

1.2. Nurettin Topçu:

Nurettin Topçu 1909 yılında İstanbul'da doğdu. Babası Topçuzâde Ahmet Efendi Erzurumludur. Topçuzâde ismi Erzurum'da mensup oldukları Topçuzâde ailesinden gelmektedir. Ahmet Efendi İstanbul'a yerleştikten sonra birinci hanımı vefat eder. Ahmet Efendi daha sonra Eğimli Kasap Hasan Ağa'nın kızı Fatma Hanımla evlenir. Fatma Hanım Nurettin Topçu'nun validesidir.

Nurettin Topçu, altı yaşında Bezmiâlem Valide Sultan Mektebi'nin ana kısmına yazılır. Burayı bitirdikten sonra Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi'ne verilir. Nurettin Topçu, Büyük Reşit Paşa Numune Mektebi'ni birincilikle bitirdikten sonra Vefa İdadisi'ne devam eder. Vefa İdadisi'nin birinci sınıfındayken babasını kaybeder. Bu okulda da sınıfını birincilikle geçer. Felsefeye bu sıralarda meyleder.

Vefa İdadisi'nden İstanbul Lisesi'ne geçen Nurettin Topçu, Liseden mezun olduktan sonra Avrupa imtihanlarına girer ve imtihanı kazanır. (1928). Bu tarihten sonra eğitimine Fransa'da devam eder. Fransa'ya daha önce giden Remzi Oğuz Arık ve Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Paris'tedir. Daha sonraları Topçu'nun bu şahıslarla görüşmeleri olacaktır. Topçu önce Bordeaux Lisesi'ne nakledilir. İlk yazı denemelerini burada kaleme alır ve mensubu olduğu Sosyoloji Cemiyeti'ne gönderir. Fransız filozofu Mourice Blondel'i bu lisede tanır. Burada bir psikoloji sertifikası alır. İki sene sonra Strazbourg'a geçen Topçu burada felsefe tahsil eder. Lise mezunu olarak gitmiş olmasına rağmen Fransa'ya vardığı yıl kaydedildiği Bordeaux Lisesi'ndeki iki yıllık öğrenimi de dahil olmak üzere 1928-1934 yılları arasında Fransa'da altı yıl kalır. 1934'te, henüz soyadı kanunu çıkmadığı için, Nurettin Ahmet imzasıyla Paris'te bir doktora tezi yayımlar. Tezin adı: Conformisme et Révolte, yani Uysallık ve İsyan'dır. Sarbonne'da felsefe doktorası yapan ilk Türk ünvanını alan Nurettin Topçu'nun bu eseri Ocak 1995'te İsyan Ahlâkı adıyla, Dergâh yayınları tarafından yayımlanır.

Nurettin Topçu, 1934'te Türkiye'ye döner. 1935'te Galatasaray Lisesi'nde felsefe hocalığı yapmaya başlar. Bu arada baba dostu olan Hüseyin Avni Ulaş'ın kızı Fethiye Hanım'la

evlenir. Galatasaray Lisesi'nde belli bir süre ders veren Topçu'nun tayini İzmir'e çıkar. Nurettin Topçu Hareket Dergisi'ni İzmir'de bulunduğu 1939 yılında yayımlamaya başlamıştır. Bu arada eşinden ayrılır. Hareket Dergisi'ndeki yazılarından biri hakkında açılan soruşturma üzerine Denizli'ye sürgün edilir. Daha sonra Haydar Paşa Lisesi'ne tayin edilen Nurettin Topçu bir müddet sonra Vefa Lisesi'ne geçer.

Fransız filozofu Bergson'un düşüncelerini "Sezgiciliğin Değerleri" adı altında doçentlik tezi olarak hazırlayan Nurettin Topçu ne yazık ki İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde oluşturulan bir kurul tarafından "Gençliğe tehlikeli fikirler aşılayabilir!.." evhamıyla üniversiteye alınmamış ve iki yıl Hilmi Ziya Ülken'in eylemsiz doçentliğini yapmıştır. Kendisi hiç şikayet etmemiş olsa da, üniversite hocalığı Nurettin Topçu'nun gasp edilmiş bir hakkıdır. 1974'te İstanbul Lisesi'nden emekli olana kadar farklı liselerde felsefe, mantık, sosyoloji ve tarih gibi derslerin hocalığını yapan Topçu, "Kırk sene öğretmenlik yaptım, mabede nasıl girdimse sınıfa da öyle girdim." diyecek kadar işini ciddiye alan ve seven mükemmel bir öğretmendi. O yalnızca okulda verdiği derslerle kalmamış kendi evini bir mektep haline getirmişti. Bunun yanında Kültür Ocağı, Türk Gençlik Teşkilatı, Türk Milliyetçiler Derneği, Aydınlar Ocağı gibi çeşitli dernekler veya teşkilatların faaliyetleriyle insan yetiştirme ve çevresindekilere yol gösterici olma özelliğini hayatının sonuna kadar sürdürmüştür.

Nurettin Topçu, kendini lise gençliğine vermiş, bir hâvâri gibi İzmir, sonra Denizli, daha sonra Haydarpaşa, Vefa, İstanbul Erkek Lisesi'nde, Robert Koleji'nde ve İstanbul İmam Hatip Okulu'nda 40 yıla yakın hizmette bulunmuş, bu arada makale, kitap, broşür, dergi yayımlamış, seminer ve konferanslarla büyük bir gençlik kitlesine önder olmuştur. İstanbul Lisesi'nden emekli olduktan kısa bir süre sonra hastalanan Nurettin Topçu 10 Temmuz 1975'te vefat etti, Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Kozlu'daki kabristana defnedildi.

Nurettin Topçu hayatını milletin yükselmesine adanmış soylu bir düşünürdü. Hareket Dergisi, Topçu'nun ömrünün sonuna kadar sürecek olan bir kültür hizmeti, bir fikir ve san'at okuludur. Dergide yazı yazarların çoğu Nurettin Topçu'nun talebeleridir. Nurettin Topçu'nun felsefesinin temel noktalarının anlaşılması açısından Hareket Dergisi'nin önemi büyüktür. Topçu'nun felsefesinde ahlâk baş köşeyi tutar. O, prensip olarak insan kalbinin akıldan üstün olduğuna inanır. Pascal, Kant ve Bergson gibi ahlâk filozoflarına ve ahlâk felsefesini ileri bir noktada temsil eden mistikliğe özel bir eğilim gösterir. Akıl kendi başına yeterli olamayınca, hakikatin araştırılmasında aklı tamamlayacak yeni bir bilgi kaynağına ihtiyaç vardır. Bu kaynak sezgidir ve akla nazaran öncelik hakkına sahiptir. Sezgi ise mistik bir seviyeye ulaşmadan tam açıklığa kavuşamaz. Sezginin bu seviyeye ulaşmasında Nurettin Topçu, Fransız filozofu Bergson'u izler. Bununla ilgili düşüncelerini doçentlik tezi olarak hazırladığı "Bergson" isimli eserinde görebiliriz.

Nurettin Topçu politikanın çirkin yönlerini çok iyi bildiği için hiçbir zaman politikayla uğraşmadı ve talebelerini de politikadan uzak tutmaya çalıştı. Milliyetçiler Derneği'nde adeta

bir dergah çalışmasıyla talebelerini yetiştirmeyi ve sonra cemiyete yön vermeyi ideal haline getirmiştir. Tevazu, hizmet aşkı, vazife şuuru ve benlikten sıyrılmak bu dergahın hamurunun ana unsurlarıdır. Nurettin Topçu bu hamuru yoğuran usta bir eldir. Hemen hepsi Hareket Dergisi'nin yazar kadrosunda olan Ayhan Yücel, Ezel Erverdi, Rahmi Eray, Orhan Okay, Celal Erçikan, Ferruh Bozbeyli, İsmail Dayı, Muzaffer Civelek, Cemil Kıvanç, Sıtkı Evren ve Abidin Işık gibi kendi sahalarında söz sahibi bu isimler Milliyetçiler Derneği'nden yetişmiş insanlardır. Türk milliyetçiliğinin İslâm davasından ayrılmayacağını ileri süren Nurettin Topçu, Anadoluçuluk fikrini ısrarla savunmuştur. Nurettin Topçu, Türk milletinin tarihinin başlangıcı olarak 1071 yılını kabul eder. 1071'in önemi Türkler'in göçebe tarihlerinin kapanması, yerleşik bir düzene geçişindeki ilk basamağı teşkil etmesidir. Topçu'ya göre bir milleti var eden güç, ortak idealler etrafındaki misyonlarıdır. Bu misyonlar sadece ruhsal olabilir. Irk kriteri üzerinde yükselen milliyetçilik anlayışı ona göre bir millî dava olamaz.

Samimi dindar bir insan olan Nurettin Topçu, her türlü bâtil itikat, düşünce ve davranıştan arınmış bir Müslümanlığı savunuyordu. Dinde riyakarlık, dinin istismar edilmesi ve üstünlük vasıtası olarak kullanılması en çok nefret ettiği hususlardır. Mümkün olduğunca ibadetlerini gizli yapmaya, gösteriştten olabildiğince kaçmaya çalışmıştır. Ayinle, terennümle, teganniyle uğraşmayan, kin ile kibirden temizlenmiş kalbi ve kafasıyla Allah'ın bütün kullarının imdadına koşmak isteyen din adamlarının büyük hizmetler yapacağına inanmıştır.

"Aşkın ve dinin bulunduğu yerde insan pek büyük bir varlıktır. O rastgele ne otoritele-
rin ithamına hedef yapılabilir; ne de her fırsatta azaba cehenneme, gayıya sürüklenir. Ah-
lâklılığın ilk şartı, temeli insanın her şeyden ve dünyalardan değerli, hürmete layık olduğunu
kabul etmektir. İnsan, insanlık düşmanı olmadıkça bu değerini muhafaza eder. insana doku-
nulamaz, hürriyetine el sürülemez, insana zulüm ve tahakküm edilemez. İnsanlık cevherimize
yakışmayan her şey bize zulümdür." diyen Nurettin Topçu önce insana hürmeti telkin ediyor-
du.

Nurettin Topçu'nun eserlerinin adlarını alfabetik sıraya göre şöyle sıralayabiliriz:
Ahlâk Nizâmı, Büyük Fetih, Bergson, Devlet ve Demokrasi, Garbın İlim Zihniyeti ve Ahlâk
Görüşü, İradenin Davası, İslâm ve İnsan, İsyan Ahlâkı, Komünizme Karşı Yeni Nizâm, Kül-
tür ve Medeniyet, Mehmet Âkif, Milliyetçiliğimizin Esasları, Mevlâna ve Tasavvuf, Şehit,
Türkiye'nin Maarif Dâvası, Var Olmak, Yarınki Türkiye. Bu kitaplardaki yazıların çoğu, Ha-
reket, Büyük Doğu, Türk Yurdu, Düşünen Adam, İslâm, Sebilürreşad, Komünizme Karşı
Mücadele, Bizim Türkiye dergilerinde yayımlanmıştır. Topçu'nun eserlerinin bazıları kendisi
hayattayken basılmış, bazıları da ölümünden sonra talebelerinin gayretiyle kitap haline geti-
rilmiştir. Yukarıda isimlerini saydığımız eserlerin yanında Reha adlı bir romanı, Taşralı adlı
bir hikaye kitabı bulunmaktadır. Nurettin Topçu'nun bütün eserleri vefatından yirmi iki yıl
sonra yeniden Dergah Yayınevi tarafından basılmıştır.

1.3. Hareket'in Dönemleriyle İlgili Genel Bir Değerlendirme:

Aylık fikir ve san'at dergisi olan Hareket, Şubat 1939'da Nurettin Topçu tarafından yayımlanmaya başlandı. Dergi İstanbul'da basılmakla beraber ilk beş sayısının idare merkezi olarak İzmir adresi verilmiştir. Altıncı sayıdan itibaren yayımını tamamen İstanbul'da sürdüren Hareket, Nurettin Topçu hayatta iken 158 sayı, Topçu'nun ölümünden sonraki yeni seri ile beraber 187 sayı çıkmıştır. Aralıklarla, değişik boyut ve hacimde yayımlanan deginin dönemleri ve yayımlanış tarihleri şöyledir: I. Dönem: Şubat 1939-Mayıs 1943 (sayı1-12), II. Dönem: Mart 1947-Haziran 1949 (sayı 1-28), III. Dönem: Aralık 1952-Haziran1953 (sayı 1-17), IV. Dönem: Ocak 1966-Mart 1977 (sayı 1-115), V. Dönem: Mart 1979-Mart 1982 (sayı 1-25). Derginin dördüncü ve beşinci dönemdeki adı Fikir ve San'atta Hareket'tir.

Hareketin ilk serisinde dergiyi, felsefesini ve programını tanıtıcı bir takdim yazısı yoktur. Ancak hemen bütün dönemlerde derginin dünya görüşünü büyük çapta Nurettin Topçu'nun yönlendirdiği bellidir. Dergi adını, Nurettin Topçu'nun doktora hocası Fransız filozofu Mourice Blondol'in hareket (action) felsefesinden alır. İlk sayıdaki "Hareket Felsefesi" başlıklı uzun makalede bu felsefeyi özetleyen Nurettin Topçu âlemin varlık, düşünce ve hareketin bütünü, dolayısıyla var olmanın da düşünmek ve hareket etmek demek olduğunu söyler. Ona göre insanın her hareketinde ilahî iradenin rolü vardır. Bu sebeple her hareket ilahî bir karakter taşır. Nurettin Topçu bu felsefenin kavramlarını ve metodunu İslâm tasavvufu için değerlendirmeye çalışmış ve Anadolu insanının felsefesini yapmak amacıyla kullanmıştır. Hareket'teki hemen her yazısında Türk milletinin bütün sosyal kurumlarıyla nasıl bir devlet ve toplum yapısına sahip olması gerektiği hususunda metafizik ve pratik yolları göstermiştir.

1939-43 döneminde yayımlanan Hareket dergileri, ruhçu ve mistik düşüncenin fikri ve felsefî temellerini araştırır. Teknik ve makine medeniyetine karşı duyulan ihtirasın asrın insanını mânen boğduğunu, kendisinden kaçan insanın kurtuluşunun ancak kendine kavuşmasıyla mümkün olacağını anlatır. Nesiller ruhlarını felce uğratan materyalizm, pozivitizm, pragmatizm akımlarına karşı çıkarken, "Bir ben vardır bende, benden içeri" diyen Yunus'un sezgisiyle, akılcılığın da ancak kalp güneşi ile değer kazanacağı fikrini savunur. Birinci dönemde yayımlanan Hareket dergileri kalp ahlâkının ve iradenin felsefesini yapar. Bu dergilerde Nurettin Topçu, Hüseyin Avni Ulaş ve Remzi Oğuz Arık'ın tesiriyle bağlandığı Anadoluculuk'un içtimaî ve iktisadî yönlerini çizer. Bu dönemde Nurettin Topçu Nizam Ahmet imzasıyla da yazılar yazmıştır.

1947-49 Hareket'leri Türk milliyetçiliğinin en önemli meselelerini ortaya koyar. Batının sömürgeci milliyetçiliğinden ayırdığı Anadolu Türkü'nün milliyetçilik davasının bin yıllık bir tarihin eseri olduğunu gösterir. Türk milliyetçiliğinin, İslâm davasından ayrılamayacağını savunur. Nurettin Topçu Anadoluculuk davasını savunurken, aynı zamanda İslâmiyet'in liderliğini yapar görünen sahtekârlarla kalemiyle mücadele eder. O, İslâm'da ruhban sınıfın

olmadığını olmayacağını hayatının sonuna kadar savunmuştur. Allah kelâmını geçim, ikbâl ve menfaat kapısı yapanlarla mücadeleyle vicdanî bir vazife kabul etmiştir.

Nurettin Topçu, 1952-53 Hareket'leriyle değişen içtimâî yapımıza yeni yorumlar getirmiştir. Batılılaşma karşısında millî kültür ve tarihimizi savunurken, kapitalist ve komünist iki dünya arasında, devletçi sosyalist bir cemiyet düzenini öngören "Yeni Nizam"'ın ana hatlarını çizmiştir.

1966-77 Hareket'leri, İslâm ahlâkının ve iktisadiyatının gereği olan İslâm sosyalizmi görüşünü daha açık savunmuştur. İnsanlığı sefaletin kucağına atan sebeplerle mücadele ederken, düştüğü iktisadî çukurdan kurtarmanın çarelerini göstermeye çalışmıştır. Nurettin Topçu'nun savunduğu İslâmî Sosyalizm düşüncesi bir kul hakkı dâvâsı ve bir cemiyet düzeni meselesidir. O, insanı varlıklar arasında en mümtaz mevkiye yüceltmeyi hedefleyen tasavvufu, modern bir düşünce sistemi halinde insanlığa sunmak istemiştir.

1966 Ocak'ında Hareket'in yeni serisi çıkarken sunuş yazısında Nurettin Topçu şöyle diyordu: "Geçen yıllar içinde Hareket çilesini doldurdu. Tohum meyva verdi. Olgunlaşan gövdeden çürük dallarla, zehirli yemişleri ayıklamak zamanı geldi. İsteklerin filizlendiği dallardan bazen istenmeyen meyve toplandı. Güneşe çevrilen dallar murada ermiş ruhları dinlendirirken, bazı dallar karanlıklara doğru eğildi. Her şeye rağmen sonsuzluğa doğru yollanan kervan kâh dağda, kâh çölde sonsuzluğun sunduğu şevk ile ilerliyor. Yeis bazen güneşin önünden sıyrılıp kaçan incecik buluttan bir perde halinde savuşarak, o bile sonsuzluğa sığınıyor. Biz muvaffakiyetin değil hareketin sırrını arıyoruz. Bu sır, hiçbir kuvvetin yok edemediği sonsuz rahmetle beslenen ümittir."

Dördüncü dönem Hareket dergileri Nurettin Topçu'nun 1975'te ölümünden sonra iki yıl daha yayınlanmış ve Mart 1977'de çıkan 115. sayı ile bu dönem de sona ermiştir. İki yıl sonra Mart 1979'da Hareket'in son serisinin birinci sayısı çıkarılmıştır. 25 sayı olarak yayımlanan beşinci dönem dergileri, deneme dergisinden çok araştırma-incelemeye ağırlık veren bir mahiyet taşımaktadır. Mart 1982'de çıkan 25. sayı ile son seri de tamamlanmış olur. Böylece Hareket Dergisi'nin Türk kültür hayatındaki yarım asırlık macerası sona erer. Fakat bu ekolden yetişmiş öğrenciler Hareket'in misyonunu devam ettirmiştir.

Basın hürriyetinin sınırlı olduğu bir devirde Hareket dergisi ilk sayılarından itibaren din, milliyetçilik, sosyal nizam, san'at, iktisat, hukuk ve inkılâp gibi kavramlara yeni anlamlar yüklemesi ve bu mühim meseleleri farklı bakış açılarıyla değerlendirmesi bakımından önem taşır. Hareket Dergisi'ni 20. asrın önemli fikir adamı ve ahlâkçılarından Nurettin Topçu'nun önderliğinde kurulmuş bir düşünce, san'at ve hizmet mektebi olarak tanımlamak Hareket hakkında söylenecek en özlü ve en doğru söz olacaktır.

Kırk iki yıl gibi uzun bir yayın hayatı olan Hareket'te, dönemlerine ve başlıca yazarlarının ilk yazılarına göre kronolojik sıralama ile şu imzalar yer almıştır: Nurettin Topçu, Mehmet Kaplan, Cahit Okurer, Hüseyin Batu, Miraç Katırcıoğlu, Lütfü Bornovalı, Ali Münif

İslâmoğlu, Remzi Oğuz Arık, Ahmet Kabaklı, Hasan Basri Çantay, Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Ulaş, Ali Nihat Tarlan, Ercüment Konukman, Emin Işık, Ayhan Yücel, Hüseyin Hatemi, Hüsrev Hatemi, Ayhan Songar, Orhan Okay, Ezel Erverdi, Emel Esin, Muzaffer Civelek, Yaşar Nuri Öztürk, Mehmet Sılay, Mustafa Kara, Aclan Sayılğan, Cemil Meriç, Ali Bulaç, Abdullah Uçman, Ahmet Debbağoglu, D. Mehmet Doğan, Dursun Özer, İsmail Kara, Sadettin Elibol, Süleyman Uludağ, Beşir Ayvazoglu; hikayeci olarak Jale Baysal, Tarık Buğra, Mustafa Kutlu, Şevket Bulut, Durali Yılmaz; şiirleriyle Zeki Ömer Defne, Halil Soyuer, Gökhan Evliyaoğlu, Ali Rıza Özer, Muhsin İlyas Subaşı, İhsan Sezal, Sadettin Kaplan, Bahattin Karakoç, Mehmet Atilla Maraş.

1.4. Hareket Dergisi'nin Milliyetçilik Anlayışı ve Anadoluçuluk:

Hareket Dergisi'nin ilk sayılarından başlayarak geliştirdiği milliyetçilik düşüncesini, resmi milliyetçiliğin tamamen dışında bir fikrî oluşum olarak ele almak gerekir. Bu fikrî oluşumun hakkıyla anlaşılabilmesi için Nurettin Topçu'nun Anadoluçuluk ideolojisi çevresinde oluşturduğu milliyetçilik anlayışının iyi bilinmesi şarttır.

Birinci Dünya savaşı sonunda Osmanlı devleti yıkılmış, II. Meşrutiyet devri Türk aydınlarının ruhlarını avutan İslâm birliği ve Turancılık ideolojileri de önemini yitirmişti. Kurtuluş savaşı yıllarında Anadolu, yüzyıllardan beri kendisini yaşatan millî ve ahlâkî değerlerle yeni bir destan yazmış, yeni bir Türk devleti kurmuştu. Başlarında Mükrimin Halil Yınanç, Hilmi Ziya Ülken, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve İsmail Hâmi Danişmend'in bulunduğu genç aydınlar grubu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında "Anadolu" adlı bir dergi çıkardılar. Anadoluçuluk ideolojisi daha önce teşekkül etmiş olmakla beraber, bu dergide ortaya atılmıştır.

Tarihçi Mükrimin Halil Yınanç, 1071 Malazgirt savaşından sonra Anadolu'da bu coğrafyanın tabii, politik, sosyal ve kültürel şartlarına bağlı yeni bir tarihî tezin teşekkül ettiği fikrini ileri sürüyordu. Anadoluçuluk ideolojisi, milliyetçiliğimizin başlangıcı olarak 1071 Malazgirt zaferini kabul eder. Selçuklular'ın Anadolu'ya ettikleri milliyetçilik tohumları, Osmanlılar'la olgun bir meyve olarak gelişir. Osmanlılar, Anadolu coğrafyasında İslâm'ın ruhuna dayanan bir devlet kurmuşlardır. Böylece Anadolu'da millî birlik meydana getirmenin idrak ve idaresine sahip olmuşlardır. Mükrimin Halil Yınanç'ın tarihî tezinin yanında Hilmi Ziya Ülken'le Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu da Anadolu halk destanlarıyla halk kültürü üzerinde çalışmalar yaparak Anadoluçuluk ideolojisinin kültürel ve sosyal yönünü oluşturmaya çalışıyordu.

Anadoluçuluk fikri Nurettin Topçu'nun milliyetçilik düşüncesinin temellerini oluşturur. Nurettin Topçu öncelikle millet ve milliyetçilik kavramlarını birbirinden ayırmaktadır. Millet bir realite iken milliyetçilik bir idealdir. İnsanlar topluluğu olan millî varlığın her yeni tarihsel dönemde iman gerekliliği doğrultusunda yeniden üretilmesini sağlayan güç milliyetçiliktir. Milliyetçilik, millet enerjisinin sonsuz hayat enerjisini ifade eder. Milliyetçilik Top-

çu'ya göre bir şüurdur. Bu şuurun olmadığı yerde millet gerçekliği kurumaya mahkum olacaktır.

Nurettin Topçu, millet realitesini açıklamada kullanılan saf ırkî bağları reddeder. Ona göre bir milleti var eden güç, ortak idealler etrafındaki misyonlardır. Bu misyonlar ise sadece ruhsal olabilir. Topçu'ya göre İslâm'a geçmek suretiyle Türk'ler, millî toplum olabilmek için gereken manevi misyonu ve ideal birliğini yakalamışlardır. Nurettin Topçu, milliyetçiliği medeniyet ve millî kültür meselesi olarak ele aldığından, Batı medeniyetinin bizim milliyetimize temel olamayacağını, tarih içinde millet olarak varoluşumuzda hâkim unsur olan İslâmiyet'in asıl çıkış noktamız olması gerektiğini savunur.

Millî coğrafyanın Nurettin Topçu'nun milliyetçilik anlayışında önemi büyüktür. Topçu'ya göre bir milleti meydana getiren ruh güçlerinin işlevsel olması ancak yerleşikliği ifade eden millî coğrafya ve bu coğrafya üzerinde yaşayan bir kader birliği içinde mümkün olabilir. Bu düşünceye göre vatan ve tarih birliği olmayan yerde milliyetçilik yapmanın ortamı mevcut değildir. Nurettin Topçu, Türk milletinin tarihinin başlangıcı olarak 1071 yılını kabul eder. Bunun nedeni 1071'de Türklerin göçebe hayattan yerleşik hayata geçmiş olmalarıdır.

Topçu, Anadoluçuluk ideolojisinin mükemmel bir ruh ve madde sentezi olduğunu savunur. Topçu bu sentezi maddî olandan manevî olana doğru kurmuştur. Topçu'ya göre İslâm diniyle Anadolu'da yerleşik olarak yaşayan Türk toplumunun esası karakteri Anadolu İslâm'ını oluşturmuştur. Hareket okulunun milliyetçilik anlayışı Anadoluçuluk'la İslâmcılığın kaynaşma noktasıdır.

Hareket Dergisi'nin milliyetçilik anlayışı şu ilkelere dayanmaktadır:

- 1- Türk milletinin dini, onun ahlâkını, örflerini ve kalbini yoğurmuş Türk-İslâm medeniyetine yön ve kaynak olmuş İslâm dinidir.
- 2- Büyük vatan Anadolu toprağıdır.
- 3- Soyumuz, Oğuz çocuklarının Anadolu'nun dokuz yüzyıllık tarihi içinde bu toprakta kaynaşmalarla eriyip aslını kaybetmeyen Türk soyudur.
- 4- Dilimiz bu ülkede yüzyıllar boyunca devam edegelen tarihî olgunlaşma içinde varlık kazanan, somut ve zengin Türk dilidir. Bireysel isteklerin icadı olan soyut ve hayasız dil, millî dil olamaz.
- 5- Devlet, büyük çoğunluğu köylü olan kitlelerin iradesini yaşatan merkezîyetçi, otoriteli ve mesuliyetli bir devlettir.
- 6- İktisadî sistemimiz, halkın bütün toplumsal ihtiyaçlarını karşılayan ve her bireyi iş ahlâkıyla seferber eden asrın geçer deyişiyle ruhçu sosyalist sistemdir.

Alınmış

1.5. Hareket Okulunun İslâm'a Dayalı Sosyalizm Anlayışı:

Nurettin Topçu'nun kırk yıllık mücadele hayatını üç bölüme ayırabiliriz. Bunlar: ahlâk ve insan, milliyetçilik ve sosyalizmdir. İslam Sosyalizmi düşüncesini, Topçu özellikle 1960'lı

yıllarda savunmaya başlamıştır. “Bizim sosyalizm anlayışımız İslâm’ın ta kendisidir.” sözü Nurettin Topçu’ya aittir. İnsanı seven, insana acıyan ve kalp terbiyesine önem veren, insana uzanma ve onu kurtarma ihtirasına dayanan bir sosyalizm anlayışını benimseyen Hareket Okulunun somut ve işlenebilir bir programı yoktur. Hareket okuluna göre, kaynağını Kur’an’dan alan İslâm Sosyalizmi anlayışı belli başlı beş ilkeye dayanır:

- 1- Mülkiyet hakkı başı boş bırakılamaz.
- 2- Devlet herkese iş vermek, iş yaratmakla görevlidir.
- 3- Dış ticaret devletleştirilmelidir.
- 4- Devlet iktisadî istismarı, siyasî ve dinî istismarla birlikte ortadan kaldırmalıdır.
- 5- Bankalar ve sigortalar devletleştirilmelidir.

Hem toplumcu hem de İslâmcı bir hüviyete sahip olan Hareket okulunun İslâm sosyalizmi düşüncesi; İslâmcı yönüyle teorik İslâmiyet’e, milliyetçilik yönüyle de Anadolu toprağına ve Misak-ı Millî sınırlarına dayanmaktadır. Hareket okulunun benimsediğı sosyalizm fikrinin önemli bir bölümünü oluşturan milliyetçilik görüşü, otoriter bir devletçilik anlayışının milliyetçi bir sosyalizmle bütünleşmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Demokrasilerin Doğu memleketlerinde olumsuz bir durumda halkı kargaşaya sürüklediğini belirten Hareket okuluna göre, milleti despotik kuvvetlerin pençesinden ve düzensizlikten kurtaracak olan düzen, “otoriteye dayanan milliyetçi sosyalizm”dir.

Savundukları sosyalizm anlayışının prensiplerini İslamiyet’ten aldıklarını ısrarla belirten Hareket okulu, Karl Marx’ın sosyalizm anlayışını şiddetle reddeder. Hareket okuluna göre Karl Marx tarafından ortaya konulan inkılâpçı ve materyalist sosyalizm, tamamen maddeye dayalıdır ve ideal hiçbir unsuru yoktur. İnsanlığın sefaleti karşısında asla sorumluluk duymayan nankör ve insafsız bir kapitalizmdir.

1.6. Hareket Okulunun Dini Yorumlayışı:

Hareket okulunun din anlayışı, diğer meselelerde olduğu gibi, Nurettin Topçu’nun fikirleri doğrultusunda şekillenmiştir. Çağdaş Türk düşüncesinin seçkin isimlerinden olan Nurettin Topçu’nun İsyân ve Uysallık adlı doktora tezini dinin ahlâka yönelik felsefesi olarak değerlendirmek mümkündür. Din felsefesinin açıklamaya çalıştığı en önemli mesele, “İnsanın asıl gayesi nedir?” sorusudur. Acaba insan dünyaya yapmak için mi, yoksa düşünmek için mi gelmiştir. Yani insan maddeden ibaret bir varlık mıdır ya da bunun tam aksine maddî yönü tamamen yok sayılan bir ruhanî midir?

Felsefî ekollerin bu suallere verdiği cevaplar, farklı farklıdır. Materyalist düşünce insanın manevî yönünü inkar edip adeta insanı makineleştirirken, Hint felsefesi veya Uzak Doğıdaki bir takım düşünce sistemleri de insanın maddî yönünü ihmal etmişlerdir. Dünyanın büyük bir bölümünde etkisini sürdüren Hıristiyanlık bile bu müşkil meselede dengeyi yakalayamamıştır. İslâm düşüncesinde ise insan hem maddî ve hem de manevî yönüyle saygıya de-

ğer bir varlıktır. İslâm'a göre insan dünyayı da ahireti de ihmal etmemelidir. Tamamen orta yolun bulunduğu İslâm anlayışında aşırılık yani insanın bir yönünü ihmal ederek diğer yönünü geliştirmesi hoş karşılanmamıştır. Hareket okulunun meseleye bakışı bundan farklı değildir.

Topçu'ya göre her dinin esası Allah'a inanmaktır. "Allah, insanın kâinata ve kendi üzerine hâkimiyetini kabul ettiği ve içsel bağlarla kendisini bağlı hissettiği kudretin adıdır." Topçu'ya göre dinî hayatın derin tabakaları, "içsel bağlarla bağlandığımız kudret" kavramında gizlidir. Asıl şeklini mutasavvıfların yaşadığı ve daha aşağı derecelerine ise ibadetle ulaşabilen dinî tecrübe, Allah'la insan arasında kurulan bu içsel münasebetin tecrübesidir. Böylelikle sanki bir ilahî kapı insan tarafından zorlanmakta; karanlıktan aydınlığa, sonluluktan sonluluğa (1) ulaşmaktadır. Bu mertebeye ulaşanlar Pascal'ın hem akıllı hem bahtiyar dediği kimselerdir. Nurettin Topçu dinde ibadete husûsi bir değer verir. Bununla birlikte Topçu için dinî hayatın özü imandan başka bir şey değildir.

Nurettin Topçu idealindeki din adamını tarif ederken şu ifadeleri kullanır: "İslâm'ı yirminci asırda anlatacak olanlar bu mukaddes dâvanın her şeyden önce insan davası olduğunu bilmelidirler. Allah'ın emaneti hakkında nasıl davranmak lazımsa her insan karşısında öyle davranma gerektiğini anlayanlar bu davanın safları arasında yer alacaklardır. Çapulculuk anarşiste yakışır. İslâm ideali insan idealidir. İnsan ideali kalp tekniğine muhtaçtır. Bu tekniğin tatbiki ibadet, gayesi gerçek selâmettir. Din adamı kendini başkalarından üstün görerek onlardan ayıran bir kâbus değildir. Şöhretini ve servetini değil de bütün varını harcamaya hazır bir hizmet adamıdır. Din adamı kanunlara ve nizama musallat bir kara kuvvet değildir. Ruhlara hayat aşısı yapacak bir doktordur. Her sahada hizmetini sevgiyle yapmasını bilen ümit ve iman kaynağıdır. Sözü ile yazısı ile ve bizzat örnek olan hareketleriyle insanlığa kurtuluş yolunu gösterecek olan din adamını her sefaletin ve ızdırabın barındığı yerde arayıp bulmalıyız. Hastanede, muzdarip işçinin yanında yalnız ve sahipsiz yaşayanların başucunda o bulunmalıdır. O, insan hareketlerinin uzanabildiği her yerde görevlidir. Yarınki insanlık cemiyetinin yaralarını sarmak işi, mutlaka dinin görevi olacaktır. Ancak bu iddia ve itham dini değil aşk ve merhamet dinidir. İslâm'ın ta kendisidir."

1.7. Hareket Dergisi'nin San'at Görüşü:

Hareket Dergisi yayın dönemlerinin hepsinde san'atla ilgilenmiş ve san'atla ilgili çok değerli yazılar neşretmiştir. Mehmet Kaplan, Nurettin Topçu, Remzi Oğuz Arık, Cahit Okurer, Orhan Okay, Beşir Ayvazoğlu ve Mehmet Doğan gibi isimler Hareket'te neşrettikleri yazılarıyla derginin san'at anlayışını da belirlemişlerdir.

Nurettin Topçu'ya göre san'at her şeyden önce bir büyük hayatı yaşamak ihtirasıdır. San'atkâr hayatımızın dışında dinlenen bir varlık değildir. Aksine san'atkâr hayat ve dünyamız hakkında aşırı iddia ve ihtirasın sahibi olan insandır. San'atkârın hayat ve dünyamız karşısındaki davranışı iki zıt şekilde görülür. Bazıları hayata koşar, bazıları da hayattan kaçarlar.

Hayata koşanlar, dünyamızı bizim muhayyilemizin alamayacağı güzelliklerle doldurur. Hayat için san'at ideali, her şeyden evvel hiç bir aşkın tatmin edemeyeceği hırsla hayatı seven insanların idealidir. San'atkâr, derûni lirizmini bu sevgiye tahsis eder ve bununla kendi sonsuzluk tatminini arar. Bunun en güzel misalini edebiyatımızda Nedim'in simasında buluruz. Fakat hayat için san'at görüşünü benimseyenlerin ideallerinin hududu hayatınkinden ibarettir ve lezzetleri şu mahdut ve mütenâhi dünyamızın meyvelerinde nihayet bulur.

Hayattan kaçan san'atkârlara gelince, bunlar hayattan kaçtıktan sonra iki yola atılırlar: Bir kısmı hayattan kaçıp san'atına sığınır, diğerleri ise hayattan kaçarak sonsuzluğa sığınır. Hayattan kaçanların bu fırarına sebep, dünyamızın dar ve kasvetli bir zindandan farksız oluşudur. Burada pek mahdut hareketler tekrarlanır, samimiyetsiz duygular taklit edilir, insan insanın emrindedir. Burada ruh kuvveti ve samimiyet yerini riya ile zillile bırakmıştır. San'atkârların büyük bir kısmı böyle bir dünyadan kaçıp san'atına sığınanlardır. Onlar bedenleriyle bizim içimizde oldukları halde ruhlarıyla san'atlarının dünyasında yaşarlar.

Büyük muhterisler sonsuzluğu isteyen bir ruhla yaşadıkları halde dünyada fâni, mahdut bir kabuğun içine girmek onlara tahammülsüzlük verir. Hayattan usanırlar ve kaçacak yer ararlar. İlk kaçacakları yer bu kaçma duygusunun içerisinde barındığı san'atlardır. Hayattan kaçan bu büyük muzdaripler ıstıraplarına devâ ararlarken san'atlarına sığınır. Bunlar için san'at, hayat çılgınlığında tedavi yeridir.

Huzurunda hayranlık duyulan san'at eseri, insanlığın sefaletine sunulmuş protesto mahiyetindedir. Fuzûlî'den Fikret'e kadar bütün edebiyatımızda ve Shakespeare'den Varlen'e kadar bütün Batı edebiyatında yer yer hayattan şikâyetle insanlığın sefaletinden nefretin derece derece incelmış ve bazen de sonsuzluğun sevdasına karışmış şekillerini görmemek kabil değildir.

Hayattan kaçanların bir kısmı daha cesur ve kuvvetlidirler. Bunlar hayattan kurtulup insanlardan uzaklaşarak san'atlarına değil, sonsuzluğa sığınır. San'at onları sonsuzluğa götüren bir basamaktır. San'atın dünyamızı aşan, bizim tamamen üstümüze yükselen bu manzarası, ebedî âlemin, Allah adında ifadesini bulan sonsuzluğun dünyasıdır. Burada tam huzura kavuşulur. Fâni duygularla sefil dünyanın dileklerinden kurtuluş gerçekleşir; ruh selamete erer. San'atkârın ebediliği elde edip de san'atın bir dua ve şükran halini aldığı bu kurtarıcı sonsuzluk ancak en büyüklerin ulaşabildiği bölgedir. Dünyanın dışındaki sonsuzluğa sıçrayış, dünyadakilerin anlamadıkları halde hayran kaldıkları ebediyetten gelen sesleri doğurur. Yunus'un, Sinan'ın, Mevlânâ'nın bizi saran aşkı, ilahî aşkın eşyaya ve şekillere bağlanmış tecellileridir. Bütün dahiler bu sonsuzluğun yolcusu olarak görülebilir.

"San'atkâr cemiyetin malıdır, san'at cemiyetin tâ kendisidir." Aşırı gitmemek şartıyla, yerinde ve gerçek olan bu fikir, aşırıya gidince doğrudan doğruya san'atçının ve san'atkârın inkârına varır. Şüphesiz her insan gibi san'atkâr da içinde yaşadığı muhite ve şarta tabidir; şüphesiz eserlerinde bunun tesiri vardır; şüphesiz hiçbir san'atkâr eserini hiçten yaratmaz;

malzemesini, örneğini, hatta idealini kendisinden dışarıda bulur. Fakat san'atkâr bütün bu yabancı tesir ve maddeleri kendi iradesiyle yoğurur; onlara hususî bir şekil verir; şahsî bir üslûp yaratır. San'atkârın malzemesi karışmadan hiçbir malzeme san'at eseri haline gelemez. Eğer san'at eseri sadece cemiyetin malı olsaydı san'atkâra lüzum kalmazdı.

Güzel san'atların, millet kültürünün yapısında esaslı bir rol oynadıkları inkâr edilemez. Bizim güzel san'atlarımız, yani musikimiz, mimarimiz, edebiyatımız, resmimiz bizim bin yıllık ruh hayatımızdan renkler ve nağmeler yansıtmalıdır. Memleketimizin havasında bir felsefî sistem içinde yeni bir aşk, bir irade doğacak. Sonsuzluğa atılan bu irade hamlesi, sonsuzluğa seslenecek: İşte bu musikimizin sesi olacaktır. Edebiyata gelince, asırlarca mey ve mahbuptan bahsede ede çürümüş olan Divan Edebiyatı ile, sinir buhranlarından şöhret getirici nağmeler çıkartmaya özentiden ibaret olan Servet-i Fünun Edebiyatı, yerini elbette bir millet edebiyatına terk edecektir. Bu millet edebiyatı da ilhamını bin yıllık tarihimiz ve bin üç^ü yıllık kalbimizin hayat kaynaklarından alacaktır. Romancılığımız ve hikâyeciliğimiz de bize bu kaynaktan gelecektir.

Tiyatromuz ise, bize ait san'at sahnesi olacak yerde, garp zevkinin reklamı vazifesini görmüştür. Şimdi tiyatro sahnelerinde bizi törpüleyen yabancı zevkler yaşatılmakla beraber bazen de temiz ruh dalgaları gözükmektedir. Hiçbir kritiğe tabi tutulmadan benimsenmiş garp zevki ve zilleti aklın yardımıyla ve zamanın imdada yetişmesiyle gözden düşünce insanımızın tiyatro sahnesine muhakkak ihtiyacı olacaktır.

Plastik san'atlarımızın en başında mimarlık bulunur. Anadolu'da iki mimarlık başlamıştır. Selçuk san'atıyla, İstanbul'da millî ruha karışarak onu değiştiren Bizans san'atının karışığı İmparatorluk üslûbu. Selçuk, Müslüman olan ve böylece hidayete kavuşan Türk'ün hayatındaki sadeliğin İslâm'ın getirdiği yaratıcı sevince bürünerek toprağa kapanan secdenin sembolüdür. Bizim mimarlık san'atımız da budur. Sonradan Bizans'ın karışması bu ruhu azamette ezmiştir. Gerçek san'atımızı köylerin istasyon yapılarına kadar bütün Anadolu'ya serpecek dahilerin doğması zamanıdır.

Resim san'atında da Garb'ın bir iskelesi gibi olduk, garplının vücut ve ruhunun kop-yacılığına meftun yaşadık. Taklitçilik ideali ortadan kaldırıldı. İdeal olmayınca da dehâ kendini gösteremedi. Ressamlarımız memleketi tanımıyorlar ve ideale hasret yaşıyorlar.

Her sahada millî san'atımız var olmak için önce felsefesini bekliyor. Fikrin mahsülü olmayan hiçbir ruh hareketi yoktur. Güzel san'atlarımızın beşiği bu felsefe olacaktır. Felsefe ise, inanan ruhların güneşli bahçesidir.

1.8. Hareket Dergisi'nin Edebî Yönü:

Hareket dergisindeki edebî yazıları; edebiyatın nazariyesi ile ilgili yazılar, edebî eser tahlilleri, hikayeler ve şiirler olmak üzere dörde ayırmak mümkündür.

Edebiyat nazariyesi ile ilgili makaleler daha çok Mehmet Kaplan, Orhan Okay, Şerif Aktaş, Muzaffer Civelek imzalarını taşır. Mehmet Kaplan'ın makalelerinin çoğu şiir ve tip tahlilleriyle ilgili yazılardır. Yenisey Mezar Taşları, Göktürk Yazıtları, Köroğlu, Dede Korkut Masalı, Manas Destanı Mehmet Kaplan'ın tip tahlili için ele aldığı eserlerdir. Ayrıca Mehmet Kaplan; Şinasi'nin, Namık Kemal'in ve Ahmet Haşim'in şiirleri ve eserleri hakkında Hareket Dergisi'ne yazılar yazmıştır.

Şerif Aktaş'ın Hareket'te yayımlanan makaleleri daha çok edebiyatta yapı ve üslup meseleleri ile ilgilidir. Bunun yanında Şerif Aktaş'ın Millî Edebiyat dönemi hakkında yazdığı makaleler de Hareket Dergisi'nde yayımlanmıştır. Şerif Aktaş, edebî eserde yapı meselesini incelerken “edebiyat duygusu” diye bir tabir üzerinde durmuştur. “Edebiyat duygusu” tabiriyle edebî eserin vücut bulduğu devirde aktüel olan muhteva ve şekil tartışmaları çevresinde meydana gelen “duygu hali” kastedilmiştir. Bu duygu hali çok kere edebiyat nokta-i nazarından devrin tarihî ruhunu verir; tarihî vesikaların sağladığı bilgi ile belirli ölçülerde çatışır. Şerif Aktaş'a göre edebiyat tarihî eser ve san'atkârların değil, “edebiyat duygusu”nun tarihi olmalıdır. Edebiyat duygusu eserin vücut bulduğu zaman dilimi içinde münakaşa edilen felsefî, psikolojik, dinî, siyasî meselelerle de alakalıdır. Edebiyat duygusu; dinî, siyasî, felsefî ve psikolojik meselelerin üzerinde duygu planında gerçekleşmesi muhtemel bir sentez durumudur. San'atçı, edebî duygunun teklif ettiği konulardan bazılarını eserinde işlemek zorundadır.

Şerif Aktaş'a göre edebî esere edebîlik vasfını kazandıran ele aldığı muhteva değil, muhtevanın bir terkip içinde sunulmasıdır. Böyle bir düşünce eseri bir vaka olarak ele almayı, onu kendi kainatı içinde anlamayı, idrâke gayret göstermeyi gerektirir. Edebiyat araştırmacısının sahasını, “Eseri edebî yapan unsurlar nelerdir?” suali tayin eder. Bu zor suale verilebilecek en güzel cevap: “Her eseri bir vaka olarak kendi içerisinde ele almak, onun yapısını sırrını kendi içerisinde aramak yerinde olur.” ifadesidir. Şerif Aktaş, Hareket Dergisi'nde neşrettiği makalelerle edebiyatın en muğlak meselelerine çözüm aramaya çalışmıştır. Bu makalelerin edebiyat araştırmacıları tarafından dikkatle incelenmesi gerekir.

Orhan Okay; Edebiyatın Za'fı, Edebiyatın üstünlüğü, Estetik ve Güzel San'atlar isimli makaleleriyle edebiyat ve san'at hakkındaki görüşlerini ifade etmiştir. Bu makalelerde edebiyatla diğer güzel san'atların mukayesesini yapmış, edebiyatın üstün veya zayıf olduğu noktalar belirlenmiştir.

Orhan Okay'a göre edebiyatın gücü de za'fı da kullandığı malzemenin hususiyetinden gelir. Edebiyat kullandığı malzemenin dil oluş sebebiyle güzel san'atların öteki şubelerine göre daha büyük bir gelişme göstermiştir. Edebiyat, eserini seyircisiyle doğrudan doğruya temas ettiren tek san'attır. Edebî eser bir kere yazıya geçti mi çoğaltılması gayet kolay bir mekanizmanın içine girer. Edebî eser her zaman orijinaldir ve okuyucunun karşısına da bu orijinalliği ile çıkar. Bu vasıflarını göz önünde tutarak edebiyatın diğer güzel san'atlar içinde, eserle san'at sever arasına başka bir vasıtanın girmesine gerek olmayan tek san'at olduğunu

söyleyebiliriz. Edebiyatın bu üstünlüğüne mukabil yine kullandığı malzemeden, yani dilden kaynaklanan za'fına da işaret etmek gerekir. Edebiyatın kullandığı malzeme olan dil millî bir unsurdur. Diğer san'atların kullandığı malzeme az çok milletler arası karakter gösterir. Bu san'atlar bir takım vasıtalarla her millettten san'at severe hitap edebilme kabiliyetine sahiptir. Edebî eserin ise başka milletlerin san'at severleri için tercüme ihtiyacı vardır.

Edebi eser tahlilleri, eleştiriler Hareket Dergisi'nin edebî yönünün önemli bir bölümünü teşkil eder. Bu tahlillerden bazılarında yeni yayımlanmış bir eser tanıtılırken bazılarında da edebî eser tenkidi yapılmıştır. Şerif Aktaş, Niyazi Adalı, Abdullah Uçman, Hüseyin Hatemi, Mahmut Şevket, İnci Enginün, Mehmet Kaplan ve Mustafa Kutlu Hareket'te tahlil ve tenkit ile ilgili yazı yazan isimlerdir. -

Hareket Dergisi'nde birçok şairin şiirleri yayımlanmıştır. Mehmet Akay, Alpaslan Yaşar, Ali Aydın, Erdoğan Bayraktar, Vedat Fuat Belli, Aydın Satılmış, Sami Boz, Ali Haydar Emre, Ahmet Ergin, Abdülkadir Güler, Cemal Kurnaz, Ali Rıza Özer, İhsan Sezal, Nuri Yüce, Muhsin İlyas Subaşı, Nihat Hayri Azamat gibi pek meşhur olmamış şairlerin birçok şiiri Hareket Dergisi'nde yayımlanmıştır. Bu isimlerle beraber Abdurrahim Karakoç, Bahattin Karakoç, Atilla Maraş, Hüseyin Hatemi ve Hüsrev Hatemi gibi tanınmış şairlerin de şiirleri Hareket Dergisi'nde yayımlanmıştır.

Hareket Dergisi'nde yayımlanan şiirlerin ortak bir karakter taşıdığını söyleyemeyiz. Serbest nazımla yazılan şiirler olduğu gibi ölçüyü ve kafiyeyi dikkate alan şiirler yayımlanmıştır. Bunun yanında Divan tarzını deneyen şairlere de rastlamak mümkündür.

Hareket Dergisi'nde yayımlanan şiirler, şekil bakımından farklı özellikler taşıdığı gibi muhteva olarak da vatan sevgisi, millet sevgisi, ayrılık, hüznün, aşk, din gibi değişik konuları işlemiştir. Hareket Dergisi'nin etrafında bir fikir okulunun oluştuğunu söylemek yanlış olmaz. Fakat şiir için böyle bir okuldan veya ortak tarzdan bahsetmek mümkün değildir. Yani Hareket Dergisi kendine bir şiir akımı geliştirmemiştir. Zaten şiir, derginin muhtevasında daima ikinci planda kalmıştır.

Hareket Dergisi'ndeki bir diğer edebî faaliyet hemen her sayıda yayımlanan hikâyedir. Hareket'te, Mustafa Kutlu, Şevket Bulut, Muzaffer Civelek, Yılmaz Dikbaş, Bekir Su, Selim Yağmur gibi isimlerin hikâyeleri yayımlanmıştır. Ayrıca Nurettin Topçu'nun sonradan "Taşralı" adı altında kitaplaştırılan hikâyeleri de Hareket'te yayımlanmıştır. Taşralı'daki hikâyeler 1952-1958 yılları arasında yazılmıştır.

Taşralı, esasen bir fikir adamı olan Nurettin Topçu'nun san'at yönünü ortaya koyar. Taşralı'da yer alan hikâyeler, yazıldığı yıllarda Anadolu insanının meselelerini, aydın kesimin çıkmazlarını ve Topçu'nun mistik-metafizik dünyasını dile getirir. San'atta bir "Anadolu Romantizmi" oluşturmaya çalışan Nurettin Topçu, idealist aydınların hak yolunda verdikleri hizmet mücadelesini öne çıkarıyor. Topçu'nun hikâyelerini okuyanlar muzdarip bir ruhun çırpınışlarını, merhamet hamlesini ve yazarın ötelere uzanan aşkını mutlaka hissedeceklerdir.

Mustafa Kutlu, Hareket Dergisi'nin son sayılarına kadar bu dergide hikâye yazmış, hikâyecilikte önemli bir noktayı yakalamış bir hikayecidir. San'at hayatına Hareket Dergisi'nde atılan Mustafa Kutlu'un ilk hikâyelerinde romantik bir Anadoluculuk izlenir; bu hikâyeler daha çok köy ve kasaba insanının hayatını konu alır. Mustafa Kutlu, daha sonraki hikâyelerinde, özellikle son otuz yılda gözle görülür bir değişim yaşayan Türkiye'de kapitalistleşme paralelinde gelişen sanayileşmenin getirdiği meselelere değinir. Bu hikâyeler sonradan "Yokuşa Akan Sular" adı altında kitaplaştırılmıştır. Bir aşk hikayesi çerçevesinde yaşadığımız hayata İslâmcı bir yorum getirme çabasını sergileyen "Yoksulluk İçimizde", yazarın geliştirdiği hikâye türünün en olgun örneğidir. "Ya Tahammül Ya Sefer" adlı eserinde Mustafa Kutlu, yakın geçmişimizde görülen fikir hareketlerinin fert planında muhasebesini yapmaktadır. Mustafa Kutlu yazı ve hikayelerinde İslâmî düşünce ile geliştirilecek bir san'at görüşünün nazari ve ameli temellerini araştırır. Kutlu'nun hikâyeleri eski edebiyatımızda görülen kısa geleneğine dayanmaktadır. Mustafa Kutlu son hikâyelerinde üslûp ve biçim olarak olgunluğu yakalamıştır. "İbrikçi", "Dernek", "İyi Şeyler Yazacağım", "Kamyoncu", "Ardından", "Hüseyin" ve "Nakil Meselesi" adlı hikâyelerde Mustafa Kutlu hikâyecilikteki hünerini ortaya koymuştur. Bu hikâyelerde kişi ve olay tasvirleri kuvvetlidir. Aynı zamanda yazar hikâyelere yerleştirdiği vurucu darbelerle gerilimi muhafaza etmiştir. Tasvirlerde Mustafa Kutlu'nun ressamlığı ağır basmaktadır.

Mustafa Kutlu'ya, ilk bakışta gerçekçidir denilebilir. İnsanlara ve olaylara bakışı, yorumu hep gerçek denen büyütecin altındadır. Fakat realiteler Kutlu için geçilmez aşılmaz manialar değildir. Yazar realiteyi anlatırken okuyucuyu da olayların içine çeker. Gerçekçi olduğunu söylediğimiz Mustafa Kutlu, çevreden ve insanlardan bıktıca, kendine döner, kalbinin gizli romantizmi benliğini kaplar. Mustafa Kutlu dış yönüyle gerçekçi gibi görünse de aslında romantik yönü daha ağır basan bir yazardır.

Mustafa Kutlu derli toplu bir anlatıma sahip, konulu hikâyelerde çok başarılı olan, kendine has üslubuyla başarılı bir yazardır. Ortadaki Adam, Gönül İşi, Yokuşa Akan Sular, Yoksulluk İçimizde, Ya Tahammül Ya Sefer ve Uzun Hikâye, Mustafa Kutlu'nun hikaye kitaplarıdır.

1.9. Hareket'in Devrin Bazı Dergileriyle Mukayesesi:

Hareket Dergisi 1939 Şubat'ından 1981 Eylül'üne kadar, beş ayrı dönem halinde yayın hayatına devam etmiştir. Kırk iki yıl gibi uzun bir süre, aralıklarla da olsa, yayımlanan Hareket Dergisi, Cumhuriyet döneminin dergicilik hayatında çok önemli bir yere sahiptir. İlk sayılarından son sayılarına kadar fikir ve san'at dergisi olma özelliğini muhafaza etmiş olan Hareket, bütün yayın dönemlerinde en başta kabullendiği prensiplerinden, hayat görüşünden ve san'at anlayışından taviz vermemiştir. Hareket'in uzun süren yayın döneminde Hareket'le birlikte birçok fikir, san'at, siyaset dergileri de yayımlanmıştır. Bu dergilerden en önemlileri

spiritualist muhtevalı “Ağaç”, fikir ve siyaset dergisi hüviyetinde “Büyük Doğu”, hümanist “Kültür Haftası” ve “İnsan”, aşırı devletçi ve Marksist Kadro, antikomünist Fikir Hareketleri dergileridir.

Ağaç dergisi, haftalık san’at, fikir ve edebiyat dergisi olarak 14 Mart 1936 ve 29 Ağustos 1936 tarihleri arasında 17 sayı yayımlandı. Ağaç Dergisi’nin sahibi ve başyazarı Necip Fazıl Kısakürek’tir. Ağaç, maddeci düşünceye bağlı san’at ve kültür faaliyetlerinin karşısında ruhçu ve mistik dünya görüşünü temsil etmiştir. Kültür ve san’at planında Türkiye’nin millî ve manevî meselelerine eğilen Ağaç Dergisi, edebî, fikrî ve estetik konularla devrin şöhretlerini bir araya getirmiştir. Genellikle san’at ve kültür üzerine makalelerle şiir, hikâye, tenkit ve tercüme türündeki eserlere yer veren Ağaç’ın yazar kadrosu arasında, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dranas, Ahmet Kutsi Tecer, Cahit Sıtkı Tarancı, Mustafa Şekip Tunç, Sebahattin Eyüpoğlu, Falih Rıfkı Atay, Sait Faik, Asaf Halet Çelebi, Suut Kemal Yetkin, Ziya Osman Saba gibi meşhur isimler bulunsa da dergi Necip Fazıl’ın damgasını taşır. Ağaç dergisi daha sonraki yıllarda aynı görüşü benimseyen dergilere nüvelik olması yönüyle de önemlidir.

Ağaç Dergisi, fikir, san’at ve edebiyat dergisi olması yönüyle Hareket’le benzerlik gösterir. Her iki derginin san’at anlayışı, dünya görüşü hemen hemen aynıdır. Hareket ve Ağaç dergileri yayımlandıkları devrin maddeci düşüncesine ve san’at anlayışına karşı aynı tavrı benimsemişlerdir.

Hareket Dergisi’nin din, felsefe, iktisat, sosyoloji, edebiyat, milliyetçilik, eğitim gibi çok çeşitli konularla ilgili yazılar ihtiva etmesine mukabil Ağaç, daha çok san’atla, edebiyatla ve kültürle alakalı meselelere ağırlık vermiştir. Hareket, san’ata ait meselelerle de ilgilenmiş olsa da esasen felsefî yönü ön planda olan Nurettin Topçu önderliğinde yayın hayatına devam etmiştir. Ağaç Dergisi’ni yönlendiren ve idare eden Necip Fazıl Kısakürek, her ne kadar fikir adamı olarak bilinse de san’at yönü ve aksiyon yönü daha ağır basan bir insandır. Bu iki dergiyi çıkaran ve idare eden iki büyük insanın ayrı karakterde olmaları, hadiseleri değişik tavırlarla karşılayıp değerlendirmeleri elbette Hareket ve Ağaç arasındaki farklılıkların en önemli sebebidir.

Hareket Dergisi’yle aynı dönemde yayın hayatını devam ettiren dergilerden biri de Büyük Doğu’dur. Büyük Doğu Necip Fazıl Kısakürek tarafından çıkarılan, Eylül 1943’ten başlayarak çeşitli aralıklarla Mayıs 1978’e kadar yayımlanan fikrî, edebî, siyasî ve dinî muhtevalı bir dergidir. Necip Fazıl Kısakürek daha önce yayımladığı Ağaç Dergisi’nden sonra daha çok siyasî ağırlığı olan Büyük Doğu’yu çıkarır. Büyük Doğu, otuz beş yıl süreyle, zaman zaman kapatılarak, aylık, haftalık, günlük olarak toplam 512 sayı çıkan önemli bir yayın organıdır. Bedri Rahmi Eyüpoğlu, Asaf Halet Çelebi, Sezai Karakoç, Cahit Sıtkı Tarancı, Ziya Osman Saba, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Sait Faik, Mahmut Yesari, Oktay Akbal, Hüseyin Cahit Yalçın, Burhan Toprak, Hilmi Ziya Ülken, Nurettin Topçu, Ali Fuad Başgil, Ali Nihat

Tarlan, Osman Yüksel Serdengeçti, Reşat Ekrem Koçu, Peyami Safa, Özdemir Asaf, M. Şekip Tunç gibi farklı sahalarda meşhur olmuş isimlerin yazı yazdığı Büyük Doğu Dergisi, bu geniş yazar kadrosu çerçevesinde şiir, deneme, hikâye, eleştiri yazılarının yayımlandığı zengin bir muhtevaya sahip bir yayın organıdır. Edebiyat ve san'at yazılarının yanında siyaset, din, tarih, tenkit, hukuk ve tıp gibi özel ihtisas dallarında yazılmış makalelere de Büyük Doğu'da yer verilmiştir.

Yayın hayatı boyunca aktif politikadan uzak kalmış olan Hareket Dergisi, siyasi partilerden herhangi birine destek vermemiştir ve siyasi polemiklerden uzak kalmıştır. Büyük Doğu ise Türkiye'de çok partili döneme geçildikten sonra siyasî bir yön tutmuş ve efkâr-ı umumiye oluşturma gayretleriyle siyasî yanı ağır basan bir dergi hüviyetine bürünmüştür. Siyasî yönü ağır basmış olsa da Büyük Doğu ilk sayısından son sayısına kadar san'at ve edebiyatla ilgisini devam ettirmiştir. Felsefe, iktisat, hukuk, din gibi çeşitli konulara yer veren Hareket Dergisi de hemen hemen bütün sayılarında san'at ve edebiyatla ilgili yazılar yayımlamıştır.

Büyük Doğu'nun fikrî yapısını, san'at anlayışını ve siyasî tavrını yönlendiren Necip Fazıl Kısakürek, Nurettin Topçu'nun Hareket Dergisi'nde savunduğu İslâm Sosyalizmi düşüncesini şeriat sığmaz fikirler olarak görür ve sert bir şekilde eleştirir. Necip Fazıl, Nurettin Topçu'ya; "Siz esası ve istikbali sosyalizmde görüyor ve İslâm'ı bu esasa uydurabildiğiniz için benimsiyoruz" şeklinde ağır eleştiriler yöneltir. Halbuki, Hareket'teki yazılarında Nurettin Topçu, İslâm sosyalizmi fikrini İslâmiyet'teki kul hakkı, davasının asrımızdaki yansıması olarak tanımlanmış ve bütün prensiplerinin Kur'an'la bağdaştığını ifade etmiştir.

Necip Fazıl'ın dünya görüşünü ve cemiyet nizamına ait düşüncelerini aksettiren ideologya örgüsü yazıları Büyük Doğu'da yayımlanmıştır. İlk yazısındaki "Büyük Doğu vatanın dışında herhangi bir coğrafya parçasını kucaklamıyor." ifadesi derginin millî karakterini gösterir. Büyük Doğu bu yönüyle Anadolucu milliyetçilik fikrini savunan Hareket Dergisi'yle benzerlik gösterir.

Cumhuriyet döneminde yayımlanan fikir ve san'at dergilerinden biri de İnsan dergisidir. Bu dergi 15 Nisan 1938 - Ağustos 1943 tarihleri arasında yayımlandı. Ancak 24-25 sayı çıkabilen İnsan Dergisi'nin sahibi ve yazı işleri müdürü Hilmi Ziya Ülken'dir. Çıkış gayesi "Bugünkü ilmin temelleri Summer'de atıldı. Yunan ilmini İslâm âleminde genişlettik ve Garb'a naklettik. Pirî Reis Esfâr-ı bahriye'yi yazdığı zaman bütün dünya ile temas halindeydik. Fakat içimize kapanıp insanî medeniyetin inkişâfı ile bağlarımızı kestiğimiz bir devirde boş kelimecilik ve mücerred mefhumculuk bizi öldürdü. Bugün hakiki manasıyla rönesans yapıyoruz. Dünya kervanına yeniden katılıyoruz. Bu yolda kendimizi yeniden bulmak için garp metotları bize rehberlik edecek" şeklinde izah edilen dergide sosyoloji, felsefe ve edebiyat dallarında geniş incelemeler yer almıştır. Derginin çıkış gayesini anlatan ifadelerde, her meselede millî olmayı ve kendimize yönelmeyi düstur haline getiren Hareket'le, kendimizi

yeniden bulmak için garp metotlarının rehberliğini zarurî gören İnsan Dergisi arasındaki fikir ayrılığını kolayca görmemiz mümkündür.

Hümanist bir tavra sahip olan İnsan Dergisi'nde Sebahattin Eyüboğlu, Nurullah Ataç, Abidin Dino, Orhan Veli Kanık, Behçet Necatigil, Salah Birsell, İlhan Berk gibi san'at anlayışı ve fikrî yapısı Hareket ekolüne pek de uymayan isimlerin yazıları ve şiirleri yayımlanmıştır.

Kültür Haftası isimli dergi, çok uzun süre yayımlanmış olsa da, Cumhuriyet dönemi dergicilik hayatında kendinden söz ettirecek özelliğe sahiptir. Haftalık san'at ve edebiyat dergisi olarak çıkan "Kültür Haftası" sadece 21 sayı yayımlanmıştır. 15 Ocak 1936 – 3 Haziran 1936 tarihleri arasında çıkan "Kültür Haftası"'nın kurucusu İlhami Safa, yöneticisi ise Peyami Safa'dır.

Peyami Safa, kendi döneminin önemli san'at ve fikir adamlarından biridir. Bundan dolayı Peyami Safa'nın yönettiği Fikir Haftası Dergisi de san'at ve düşünceye katkıları yönüyle dikkate alınmalıdır. Dergi çıkış amacını, "Kültür Haftası, isminin delalet ettiği manaya tamamen sadık kalarak san'at, ilim ve edebiyatı tam bir kültür seciyesi ahlâkıyla birleştirmek, sağlamlaştırmak istiyor. Münevver vasfını benimsemiş her insanın zihnini kurcalayan bütün meselelerde Türk insanının zekasının eserlerini aksettirmeye çalışacaktır." diye açıklamıştır. Yahya Kemal, Mustafa Şekip Tunç, Ahmet Hamdi Tanpınar, Suut Kemal Yetkin, Faruk Nafiz Çamlıbel, Peyami Safa, Hilmi Ziya Ülken, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Sıtkı Tarancı derginin yazar ve şair kadrosunu oluşturmuştur.

Kültür Haftası edebiyat planında memleketçi bir tavır benimsemiştir. Mistik bir san'at görüşüne sahip olan Kültür Haftası, Batı kültürüne irdelleyici bir tavrıla yaklaşmıştır. Kültürü ve medeniyeti hümanist yaklaşımlarla değerlendiren Kültür Haftası'nın san'ata ve edebiyata bakış açısı Hareket Dergisi'nin genel tavrından çok uzak değildir. Kültür Haftası, Hareket'e göre daha çok san'at ve edebiyata yönelmiştir. Hareket'te ağırlıklı olarak işlenen felsefî ve sosyal meselelere mukabil Kültür Haftası'nda roman, hikaye, resim ve şiir gibi san'ata dair yazılar çoğunluktadır.

Tanıtmaya çalıştığımız dergilerin hepsinin kurucuları veya yöneticileri, Cumhuriyet döneminin fikir ve san'at hayatında çok önemli yere sahip kişilerdir. Hareket Dergisi'nin kurucusu Nurettin Topçu, Cumhuriyet Türkiye'sinin en büyük felsefecilerinden biridir. Büyük Doğuyu, san'atıyla, fikriyle ve aksiyoner kişiliğiyle Cumhuriyet döneminin en çok konuşulan ve tartışılan şairi Necip Fazıl Kısakürek çıkarmıştır. Kültür Haftası'nın yöneticisi Peyami Safa özellikle romancılığıyla ön plana çıkan çok değerli bir san'at adamıdır. Aylık fikir mecmuası olan Kadro Dergisi de roman, hikâye, deneme, makale, tiyatro, mensur şiir türlerinde eserler vermiş üretken bir yazar olan Yakup Kadri ve arkadaşları tarafından çıkarılmıştır.

1932-1936 yılları arasında, 36 sayı olarak çıkan Kadro Dergisi ilk sayısında çıkış sebebini şöyle açıklamaktadır: "Türkiye bir inkılâp içindedir. Neslimizin muhtaç olduğu inkılâp şevkini her zaman uyanık tutmak ve inkılâbımızın bir bakışta idrakimizi durdurur gibi görü-

nen coşkun ve mürekkep cereyanına daima hâkim kalabilmek için, onun prensiplerini hududu muayyen kriteriyumlar şeklinde bilmeye ve benimsetmeye mecburuz. Kadro bunun için çıkıyor.” Kadro iktisat, edebiyat, polemik, inkılâbın psikolojisi konulu yazılarla Kemalizm’in ve devrimlerin yerleşmesi için çalıştı ve iktisadî devletçilik anlayışını savunmuştur. Fakat derginin yazar kadrosunda Marksist yazarlar da olduğu için Kadro ciddi tenkitlere maruz kalmıştır. Devrimleri yanlış yorumladığı ve marksizme kayan bir düşüncenin gelişmesine sebep olduğu gerekçesiyle derginin neşriyatına devlet tarafından son verilmiştir.

Türkiye’de ilk “devletçi” pratiklerin yerleşmesine öncülük eden Kadro, sosyalist dünya görüşünün fikrî ve ideolojik temellerinin ötesinde bir tür orta sınıf radikalizmi ve ilericiliği oluşturmaya çalıştı. Kadro’nun savunduğu sosyalist anlayışla Hareket ekolünün benimsediği İslâm Sosyalizmi düşüncesi tamamen farklı görüşlerdir. Kadro, dini tamamen dışlayan sosyalist ve marksist bir fikri desteklemiştir. Buna karşılık Hareket esas prensiplerini İslâm’dan aldığı ve bir kul hakkı davası olarak tarif ettiği İslâm Sosyalizmi fikrini ortaya atmıştır. Kadro’nun savunduğu devletçilikle, Hareket Dergisi’nin benimsediği devletçilik arasında önemli farklılıklar olduğunu da belirtmek gerekir. Hareket her şeyden önce millî ve manevî değerlere sahip çıkan bir devlet nizamını savunmuştur. Kadro’nun kabullendiği devlet anlayışında ise millî ve manevî değerlerin yeri yoktur. Marksist eğilimlerin hakim olduğu Kadro’nun san’at ve edebiyat anlayışının da Hareket’in savunduğu san’at anlayışından çok uzak olduğu muhakkaktır.

Antikomünist mahiyetteki “Fikir Hareketleri”; “İlmî, içtimaî, edebî haftalık risale” ibaresiyle 1933 yılında yayımlanmaya başlamıştır. 1940 yılına kadar neşredilen bu haftalık dergi 364 sayı çıktı. Derginin umumi neşriyat müdürü: Hüseyin Cahit Yalçın’dır. Fikir Hareketleri Dergisi’nde özellikle eski İtalyan Başbakanı Francesko Nitti başta olmak üzere Batı’nın birçok antikomünist yazarının yazılarına yer verilmiştir. Fikir Hareketleri, antikomünist bir dünya görüşüne sahip olduğunu, milliyetçi inkılâpçı fikirleri savunduğunu iddia etmiştir. Dergi, milliyetçiliği dine dayanmayan dahilî ve haricî bir siyaset” olarak görmüştür. Fikir Hareketleri Dergisi’nin savunduğu dine dayanmayan milliyetçilik anlayışı, Hareketekolünün kabul ettiği milliyetçilik anlayışına tamamen terstir. Çünkü Hareket, dinî, millî değerlere dayalı bir milliyetçilik fikrini benimsemiştir.

Hisar, aylık olarak çıkan fikir, san’at ve edebiyat dergisidir. 16 Mart 1950 ‘de ilk sayısı çıkan Hisar’ın birinci dönemi Ocak 1957’de sona ermiştir. Bu dönemde dergi 75 sayı çıkmıştır. Hisar’ın ikinci dönemi ise Ocak 1964’te başlamıştır. Munis Faik Ozansoy, İlhan Geçer, Mehmet Çınarlı, Gültekin Sâmanoğlu, M. Necati Karaer, Yahya Benekay Hisar’ın kurucularındandır. Hisar Dergisi’nin yayımında Mehmet Çınarlı’nın ağırlığı görülür. Hisar’ın yayın hayatında belirlediği dört ana ilke şöyledir:

- 1- Batı'yı taklit veya kopya ederek millî bir san'at yaratılamaz. Türk sanatı kendi rengi, havası ve özellikleri içinde geliştirilebildiği takdirde bir değer kazanır ve Batı sanatıyla boy ölçüşmek imkânını bulur.
- 2- San'atın sürekli olarak değişmesi, yenileşmesi esastır. Fakat bu değişme ve yenileşme eskiye red ve inkâr ederek, eskiyle bütün bağları kopararak, sağlıklı ve tutarlı bir şekilde gerçekleştirilemez. Yeni eskiye dayanmalı, eskiden güç alınmalıdır.
- 3- San'at hiçbir ideolojinin ve siyasî görüşün propaganda aracı yapılamaz. Sanatçı eserini yaratırken tamamıyla hür ve bağımsız olmalıdır.
- 4- Edebiyatın dili yaşayan, konuşulan canlı dildir. Konuşulan dilde Türkçe karşılığı bulunan yabancı kelimelerin yazı dilinden çıkarılması yerinde olmakla birlikte, kelimelerde bir ırk ayrımı yapılarak, halkın kullanıp durduğu ve kendi hançeresine uydurduğu kelimelerin, asılları Arapça veya Farsçadır diye, dilimizden atılıp, yerlerine "Öztürkçe" sayılan bir kelimeye çeşitli kavramları karşılama görevi verilerek nüansların ortadan kaldırılması, dilin fakirleştirilmesi doğru değildir.

Dergiciliğimizde önemli bir yeri olan Hisar'da 500'den çok san'atçı ve şair yetişmiştir. Mehmet Kaplan, Remzi Oğuz Arık, Munis Faik Ozansoy, Orhan Seyfî Orhun, Halide Nusret Zorlutuna, Ahmet Muhip Dranas, Arif Nihat Asya, Cahit Külebi, Ziya Osman Saba, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Mehmet Çınarlı, Necmettin Halil Onan, Sezai Karakoç, Beşir Ayvazoğlu, Ahmet Kabaklı ve Mustafa Kutlu gibi Cumhuriyet Dönemi'nin san'at ve şiir dünyasının önemli isimlerini yetiştiren Hisar'ın bir şiir ve san'at okulu olduğunu rahatça söyleyebiliriz.

Yayın ilkeleri ve hayat görüşü açısından Hisar ile Hareket arasında önemli bir fark yoktur. Fakat Hareket daha çok felsefî yönü ön planda olan bir dergidir. Buna karşılık Hisar bir şiir ve san'at dergisidir. Hareket'in etrafında bir fikir okulu teşekkül ederken, Hisar Dergisi şiir ve san'at mektebi olarak yayımına devam etmiştir.

Hareketle aynı yıllarda çıkmakta olan hümanist "Kültür Haftası" ve "İnsan", antikomünist "Fikir Hareketleri", aşırı devletçi ve marksist "Kadro" hümanist ve pozitivist "Yücel" ve benzeri dergilerin hemen tamamı iktidardaki tek partinin resmî görüşlerinin dışına

çıkmayan dergilerdir. Bu bakımdan “Hareket” döneminin muhtelif dergisi durumundadır. Hareket, 1945’ten sonra Türkiye’de gündeme gelmeye başlayan rejim yumuşaması ve nihayet çok partili hayata geçiş kararından sonra çıkan bir çok dergiden de fikrî muhalefetin mahiyetiyle ve İslâmî eğilimleriyle ayrılır. Hareket, çok partili dönemde siyasî partilerde sınırlı muhalefetten uzak kalır. Dergi daha çok Nurettin Topçu tarafından geliştirilen fikirlerin yayılmasına çalışmıştır.

II. BÖLÜM

FİHRİST

2.1. HAREKET

I. DÖNEM

Şubat 1939 – Mayıs 1943

(Sayı 1-12)

2.1.1. YAYIMLANIŞ TARİHLERİ

Dergi No	Yayımlanış Tarihi
1	Şubat 1939
2	Mart 1939
3	Nisan 1939
4	Mayıs 1939
5	Haziran 1939
6	İlk Teşrin (Ekim) 1939
7	İkinci Teşrin (Kasım) 1939
8	İlk Kânun (Aralık) 1942
9	Şubat 1943
10	Mart 1943
11	Nisan 1943
12	Mayıs 1943

2.1.2. İSİM FİHRİSTİ

-A-B-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arık, Fikret Kemal	Hukukçu Gözü İle Hügo'nun Sefiller'i	8	249
" " "	Cermen Ruhı ve Hukuk Fikri	2	54
" " "	Mahatma Gandi I	1	7
" " "	" " II	2	40
" " "	Büyük Engizisyoncu (Fedor Dastoewsky'den)	5	142
Başa, Leman Avni	Edgar Allen Poe	6	167
" " "	Mahatma Gandi	7	198
" " "	Münafık Kalp (Edgar Allen Poe)	5	156
Batu, Hüseyin	Beethoven	8	231
" "	"	9	262
" "	Beşeriyet Son Peygamberini Bekliyor	6	182
" "	Birisinin Ölümü	7	217
" "	Karamazof Kardeşler Hakkında I	10	308
" "	" " " II	11	339
" "	Sebahattin Batur'a Şiir	10	297
" "	Tiyatroya Dair	12	365
" "	Yaşayan Baudelaire	10	298
" "	Sükût (Edgar Allen Poe'dan)	7	222
Batur, Sebahattin	Şiir	8	240
Benda, Julien	Avrupa Milletine Nutuklar	7	219
" "	" " "	6	184
" "	" " "	5	152
" "	" " "	4	121
" "	" " "	9	280
Benda, Julien	Avrupa Milletine Nutuklar	10	313
" "	" " "	11	344
" "	" " "	12	370
Bornovalı, Lütfü	Yaban	8	235

-E-F-G-H-İ-K-M-N

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Elder, A.	Müzik ve Resim	6	189
" "	Resim-Mevzu	7	204
Fethi, Rükneddin	Çıbana Neşterler	9	270
" "	" "	10	307
" "	" "	11	328
Gökay, Fahrettin Kerim	Sosyal Amillerin Sinir Sistemi Üzerine Tesiri	11	324
Hareket	Bir İzah	4	127
Howthorne, Nathaniel	Bir Fantezi	12	367
İngilizce'den	Mahatma Gandi	9	275
İslâmoğlu, Ali Münif	Asya'nın Üstünlüğü ve Düşkünlüğü	8	244
" " "	Mehmet Âkif	9	267
" " "	Tarihten Çizgiler	11	329
Kaplan, Mehmet	Manzara	1	15
" "	Oğuzlar	1	19
Katircioğlu, Miraç	Kâinatın Lügatı	7	207
" "	Ben Neyim?	4	103
" "	El Sentimento Tragico de la Vida	4	107
" "	İlele Biraz Kurtuldum	2	52
" "	İnsan Olmak Derdinden	6	172
" "	İradesiz İrade	3	80
" "	Ne Olur Sevmeyeydim	5	141
" "	Ruh Cephesinde Yeni Bir Şey Yok	5	129
" "	Söntüyor Dönüyorum	2	53
" "	Tanrı Yere İnseydi	3	72
Meriç, Rıfkı Melûl	Eski Eserler Hakkında Düşünceler	10	293
Nizam, Ahmet	Çalgıcılar	4	110
" "	Kuşlar	7	216
" "	Namus	3	82
" "	Şehirler	3	92
" "	Yemin ve Şahit	6	173

-O-Ö-R-S-T-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Okurer, Cahit	Ayrılık	8	254
" "	"	9	283
" "	"	10	315
Okurer, Cahit	Ayrılık	11	347
" "	"	12	371
" "	İlim Zihniyeti ve Lise Öğretimi Hakkında	8	241
" "	İnanış Hakkında	12	356
" "	Namık Kemal-Hürriyet ve Vatan Fikirleri	1	13
Onat, Muvaffak Sami	Artık	8	243
" " "	Günlerim	6	181
" " "	Nedamet	8	248
" " "	Şiir ve Ben	4	105
Ölmezoğlu, Ali	Büyük Çınar	1	30
Rozanof, Vladimir	Vladimir Rozanof'tan Parçalar	10	303
" "	" " "	11	332
Segand, J.	His Estetiği	3	85
" "	" "	4	104
Tanrıkut, Hasan	Amelî Tabiat-ı Ahlâk ve Estetik Prensiplerine Giriş	6	175
Tarcan, Bülend	Yaratıcı Dehanın Üç Devri ve Beethoven	7	208
Topçu, Nurettin	Asrımızın Hareket Adamları	2	33
" "	Avrupa	9	257
" "	Benliğimiz	4	112
" "	Bizde Milliyet Hareketleri	3	74
" "	Hakikat Dini	8	225
" "	Hakikat Düşmanı Üç Felsefe	11	321
" "	Hareket Felsefesi	1	22
" "	İçtimaî Sınıflar	2	60
" "	" "	3	95
" "	İki Mezar	7	193
" "	Lise Dersleri	12	361

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Mabet ve Tabiat	5	132
" "	Mehmet Âkif	9	271
" "	Millet ve Milliyet	12	355
" "	Muallim	6	190
" "	Neslimizin Tarihi	6	161
" "	Okulda Ahlâk	10	289
" "	Orta Öğretim	11	335
" "	Rönesans Hareketleri	1	1
" "	San'atkâr	7	214
" "	Siyaset ve Mes'uliyet	3	65
" "	Vatandaş Ahlâkı	2	48
" "	Zorba Esir Medeniyetleri	4	97

2.1.3. KONU FİHRİSTİ

ROMAN

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arık, Fikret Kemal	Hukukçu Gözü İle Hügo'nun Sefiller'i	8	249
Batu, Hüseyin	Karamazof Kardeşler Hakkında I	10	308
" "	" " " II	11	339
Bornovalı, Lütfü	Yaban	8	235

ŞİİRLER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Batu, Hüseyin	Sebahattin Batur'a Şiir	10	297
Batur, Sebahattin	Şiir	8	240
Kaplan, Mehmet	Manzara	1	15
Katircioğlu, Miraç	Kâinatın Lügatı	7	207
" "	Hele Biraz Kurtuldum	2	52
" "	Söntüyor Dönüyorum	2	53
" "	Tanrı Yere İnseydi	3	72
" "	Ben Neyim?	4	103
" "	Ne Olur Sevmeyeydim	5	141
" "	İnsan Olmak Derdinden	6	172
Nizam, Ahmet	Kuşlar	7	216
Onat, Muvaffak Sami	Şiir ve Ben	4	105
" " "	Günlerim	6	181
" " "	Artık	8	243
" " "	Nedamet	8	248

HİKÂYELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Başa, Leman Avni	Münafık Kalp (Edgar Allen Poe)	5	156
Batu, Hüseyin	Birisinin Ölümü	7	217
" "	Sükût (Edgar Allen Poe'dan)	7	222
Howthorne, Nathaniel	Bir Fantezi	12	367

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Nizam, Ahmet	Çalgıcılar	4	110
Okurer, Cahit	Ayrılık	8	254
" "	"	9	283
" "	"	10	315
" "	"	11	347
Ölmezoğlu, Ali	Büyük Çınar	1	30
Arık, K. Fikret	Cermen Ruhü ve Hukuk Fikri	2	54

MAKALELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arık, K. Fikret	Büyük Engizisyoncu (Fedor Dastoevsky'den)	5	142
Batu, Hüseyin	Beşeriyet Son Peygamberini Bekliyor	6	182
Hareket	Bir İzah	4	127
İslâmoğlu, Ali Münif	Asya'nın Üstünlüğü ve Düşkünlüğü	8	244
Katircioğlu, Miraç	Ruh Cephesinde Yeni Bir Şey Yok	5	129
Nizam, Ahmet	Namus	3	82
" "	Yemin ve Şahit	6	173
Okurer, Cahit	İnanış Hakkında	12	356
Topçu, Nurettin	Hakikat Dini	8	225
" "	Bizde Milliyet Hareketleri	3	74
" "	Millet ve Milliyet	12	355
" "	Zorba Esir Medeniyetleri	4	97
" "	Neslimizin Tarihi	6	161
" "	İki Mezar	7	193
" "	Avrupa	9	257

SAN'AT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Batu, Hüseyin	Tiyatroya Dair	12	365
Elder, Â.	Müzik ve Resim	6	189
" "	Resim-Mevzu	7	204
Meriç, Rıfkı Melûl	Eski Eserler Hakkında Düşünceler	10	293

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Segand, J.	His Estetiği	3	85
" "	" "	4	104
Topçu, Nurettin	San'atkâr	7	214

FELSEFE

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Benda, Julien	Avrupa Milletine Nutuklar	4	121
" "	" " "	5	152
" "	" " "	6	184
" "	" " "	7	219
" "	" " "	9	280
" "	" " "	10	313
" "	" " "	11	344
" "	" " "	12	370
Katircioğlu, Miraç	İradesiz İrade	3	80
Katircioğlu, Miraç	El Sentimento Tragico de la Vida	4	107
Okurer, Cahit	Ayrılık	12	371
Rozanof, Vladimir	Vladimir Rozanof'tan Parçalar	10	303
" "	" " "	11	332
Tanrıkut, Hasan	Amelî Tabiat-ı Ahlâk ve Estetik Prensiplerine Giriş	6	175
Topçu, Nurettin	Rönesans Hareketleri	1	1
" "	Hareket Felsefesi	1	22
" "	Asrımızın Hareket Adamları	2	33
" "	Vatandaş Ahlâkı	2	48
" "	Mabet ve Tabiat	5	132
" "	Hakikat Düşmanı Üç Felsefe	11	321

SOSYOLOJİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Gökay, Fahrettin Kerim	Sosyal Amillerin Sınır Sistemi Üzerine Tesiri	11	324
Nizam, Ahmet	Şehirler	3	92
Topçu, Nurettin	İçtimai Sınıflar	2	60
" "	" "	3	95
" "	Benliğimiz	4	112
" "	Siyaset ve Mes'uliyet	3	65

TARİH

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
İslâmoğlu, Ali Münif	Tarihten Çizgiler	11	329
Kaplan, Mehmet	Oğuzlar	1	19

EĞİTİM

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Okurer, Cahit	İlim Zihniyeti ve Lise Öğretimi Hakkında	8	241
Topçu, Nurettin	Muallim	6	190
" "	Okulda Ahlâk	10	289
" "	Orta Öğretim	11	335
" "	Lise Dersleri	12	361

BİYOGRAFİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arık, K. Fikret	Mahatma Gandhi	1	7
" "	" " II	2	40
Başa, Leman Avni	Edgar Allen Poe	6	167
" " "	Mahatma Gandhi	7	198
Batu, Hüseyin	Beethoven	8	231
" "	"	9	262
" "	Yaşayan Baudelaire	10	298
İngilizce'den	Mahatma Gandhi	9	275

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
İslâmoğlu, Ali Münif	Mehmet Âkif	9	267
Okurer, Cahit	Namık Kemal-Hürriyet ve Vatan Fikirleri	1	13
Tarcan, Bülend	Yaratıcı Dehanın Üç Devri ve Beethoven	7	208
Topçu, Nurettin	Mehmet Âkif	9	271

2.2. HAREKET

II. DÖNEM

Mart 1947 – Haziran 1949

(Sayı 1-28)

2.2.1. YAYIMLANIŞ TARİHLERİ

Dergi No	Yayımlanış Tarihi
1	Mart 1947
2	Nisan 1947
3	Mayıs 1947
4	Haziran 1947
5	Temmuz 1947
6	Ağustos 1947
7	Eylül 1947
8	Ekim 1947
9	Kasım 1947
10	Aralık 1947
11	Ocak 1948
12	Şubat 1948
13	Mart 1948
14	Nisan 1948
15	Mayıs 1948
16	Haziran 1948
17	Temmuz 1948
18	Ağustos 1948
19	Eylül 1948
20	Ekim 1948
21	Kasım 1948
22	Aralık 1948
23	Ocak 1949
24	Şubat 1949
25	Mart 1949
26	Nisan 1949
27	Mayıs 1949
28	Haziran 1949

2.2.2. İSİM FİHRİSTİ

-A-B-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akınlı, A. Hamid	Bir Zaman	5	8
Aladağ İ. Hakkı	Kara Çapan	12	5
" "	Sitem	11	14
" "	Dursun	6	9
" "	Bu Toprağın Ağrıları	10	11
Alain	Çözmek	17	13
"	Eserler	19	11
"	Eş	23	8
"	Gayri İrâdî Cinayetler	5	7
"	Hususi Hayat Hakkında	26	2
"	Kafa Sağlığı	17	10
"	Küfürler	17	5
"	Mesut Olmak San'atı	4	12
"	Sabır	16	10
"	Seyahatler	16	9
"	Tavırlar, Jimnastik, Duâlar	20	7
Alp, Ali Rıza	Cami-i Kebir	13	10
" " "	Dört Cephe Destanından: Çanakkale	15	8
" " "	Türk Romanında İstanbul-Anadolu Münasebetleri	23	7
Arı, Şevket	Yetim	28	14
Arık, Kemal Fikret	Kanun ve Ülkü	3	2
Arık, Remzi Oğuz	Bahtiyar İdealist	9	4
" " "	Çağımız	1	5
" " "	Mü'min Âkif	10	6
Arık, Remzi Oğuz	Tarih Görüşü	3	1
" " "	Türk Medeniyet ve San'at Tarihi	22	2
" " "	Yeni Çağlardaki Rolümüzü Belirtmeliyiz	4	4
" " "	" " " "	5	3
Arslanalp, Oktay	San'at ve Kültür	9	6

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arslanalp, Oktay	Anadolu'da Türk San'atı Devirlerine Genel Bir Bakış	11	12
Ateş, Mustafa	İstanbul'da Sevgiliye	3	3
" "	Kerem Gibi	12	7
Aydemir, Cevat	Melankoli	12	8
" "	Paul Claudel İncil Okuyor (Andre Rousseau'dan)	23	14
" "	Paul Claudel'den	26	8
" "	Ümitsizlik	3	10
Balım, Ali İhsan	"Dünyayı Değiştirebilirsiniz"	28	11
" " "	Anadolu ve Aydınlarımız	1	13
" " "	Hüseyin Avni Ulaş'ın Büyük Ruhuna	13	5
" " "	Sıladan Mektuplar	6	11
" " "	Tarihçilerimizden Soruyorum	12	9
" " "	Türk Ocaklarına Dair	21	10
" " "	İki Uyanış	27	11
" " "	Köpekler Haçtan Geliyor	25	11
Başgil, Ali Fuat	Müsbet Milliyetçilik	19	5
Başkurt, Selami	Dua	4	13
" "	Maccera	5	14
" "	Atmak Masdarından "Attım"	16	14
" "	Çakırın Kahvesi	9	12
Başkurt, Selâmi	Hakkının Anası	6	12
" "	Mahkûm	7	12
Baysal, Jale	Arka Sokak	20	14
" "	Emniyet Meselesi	17	14
" "	Köy Evi	15	13
" "	Köy Evi	12	12
" "	Modern Bir Hikâyeci Hakkında Âdile Ayda'ya Cevap	16	11
Belli, Vedat F.	Bir Günün Sonunda	23	14
" "	Yarın	18	11
Bornovalı, Lütü	"Türkiye Cumhuriyet Tarihi" Hakkında	21	9
" "	" " " "	18	8

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bornovalı, Lütfü	“Türkiye Cumhuriyeti Tarihi” Hakkında	17	3
" "	" " " "	20	8
" "	" " " "	22	8
" "	" " " "	19	8
" "	Eğitimde Demokrasiye Doğru	2	8
" "	Gandi ve Düşündürdükleri	13	15
" "	Gandi ve Düşündürdükleri	15	12
" "	Hüseyin Avni	13	8
" "	Hüseyin Avni, Siyasi ve Ahlâki Şahsiyeti	24	2
" "	Liselerde Edebiyat Öğretimi ve Kitapları	5	12
" "	Liselerde Edebiyat Öğretimi ve Kitapları	6	6
" "	Liselerimizde Edebiyat Öğretimi ve Kitapları	4	7
" "	Mehmet Âkif ve Büyük Eseri	10	3
" "	Oğlumuz	26	8
" "	Özlediğimiz Samimiyet	28	7
" "	Partiler Karşısında Hüseyin Avni	14	6
" "	Partiler Karşısında Hüseyin Avni	15	9
" "	Üniversitemiz	1	9
" "	Zavallı Neslimiz	5	5
Buğra, Tarkan	Can Sıkıntısı	22	6
" "	Martı	23	15
" "	Sözalma... Fakat Kimden?	26	10
B.M.M. Zabıtlarından	Tarihten Notlar	3	11

-C-Ç-D-E-F-G-H-İ-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Cerid, Ali Rıza	Bizim Sular	5	10
Çantay, H. Basri	Haramın, Helâlin Aslı Yokmuş	2	6
" "	Kıt'a	4	7
" "	Mehmet Âkif Hangi Şairleri Severdi?	11	8
" "	Tarihten Notlar	2	6

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Çantay, H. Basri	Vatanperver Âkif	11	3
Çetin, Nihat M.	Yelkenli	3	6
Defne, Zeki Ömer	Gerçek Dünya	22	9
" "	Rüyasında Yüzen Gemi	23	9
Deligönül, Mehmet	Şiir	2	2
" "	Yahya Kemal'e Gazel	5	13
Denizcioğlu	Hüseyin Avni Ulaş'a Dair Bir Katre Düşünce	24	8
Domaniç, K.	Kötülüklerle Karşı	12	6
Engin, İlhan	Bir Dakika	12	16
Erdal, Hikmet	O Zaman	9	11
" "	Düşünce	11	5
Evren, Turgut	Yasak Bölge	8	11
Evrimer, Rifat Needet	Konuşmak ve Susmak San'atı	26	4
" "	Normal, Anormal	27	9
" "	Sarhoş Gemi	28	9
Fevzi, Hasan	Ey Buldan	21	9
Fındıkoğlu, Z. Fahri	Hüseyin Avni'yi Hatırlarken	24	3
" "	Dil Kongresinde	21	3
Göğüş, A. İhsan	Fen Tekniğin İlerlemesi Cemiyette Bir Âhlak Buhranı Yaratmış mıdır?	3	12
Hacımollaoğlu, Tahsin	Merhum Hasan Feyzi'den "Gazel"		
Tola		20	9
Hareket	Mehmet Akif'in Manevi Huzurunda	22	4
"	Mehmet Âkif'in Şimdiye Kadar İntişar Etme- yen İki Kıtası	11	9
"	Merhum Hüseyin Avni Ulaş Hakkında Açtı- ğımız Anket	14	9
"	Okuyucularımıza	7	2
İslâmoğlu, Ali Münif	Nasıl Yıkamak İstiyorlar?	3	7
İzgi, Bahaettin	Köy Davasında Bazı Mülahazalar	12	10

-K-M-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
K. M.	Kitaplar Arasında: Su Güzeli	8	14
K. M., O. C.	Kitaplar Arasında	7	15
Kabaklı, Ahmet	“İyi” ile “Kötü” Vuruştular	27	8
" "	Aydın Hecümereci	1	14
" "	" "	3	16
" "	" "	9	
" "	" "	10	15
" "	" "	11	15
" "	" "	12	14
" "	" "	19	15
" "	" "	2	11
" "	" "	4	16
" "	" "	6	14
" "	" "	8	13
" "	Süleyman Nazif Müstesna Bir Karakter Âbi- desi	25	8
" "	Yahudi Kavmine Nutuk	23	6
Kaplan, Mehmet	İçtimaî Şuuraltı ve Edebiyat	9	2
" "	Milliyetçiliğe Dair	11	2
" "	Yeni Türk Milliyetçiliği	8	2
" "	Yüksek Sesle Okuman Şiir	7	8
" "	Alain'den Hikmetler: Kamalı Raks, İşler	18	7
" "	Anadolu'nun Kuvvetleri	19	2
" "	Bugünkü Medeniyet ve Fert	1	7
" "	Büyük Terkibe Doğru	27	3
" "	Düşünce	2	1
" "	Edebiyat Coğrafyası	15	2
" "	Eski ile Yeni	3	4
" "	Gandi ve İnsan	13	12
" "	Millet ve Millî Şuur	18	2
" "	Mukaddes Uçurum	26	2
" "	Nesillerin Ruhu I	22	3

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Mehmet	Nesillerin Ruhu II	23	3
" "	Nesillerin Ruhu III	25	2
" "	San'at ve Cemiyet	20	2
" "	Şahsi Teşebbüs	6	3
" "	Taasub, İlim ve Sevgi	5	2
" "	Tek Kitap, Çok Kitap	28	8
" "	Tenkid	21	4
" "	Yahya Kelmal'de Tarih ve Coğrafya Fikri	16	2
" "	Yazı Terbiyesi	4	8
" "	Yunus Emre ve Bugünün Meseleleri	17	2
Karabacak, Necati	Tarihi Notları	26	16
Kebapçığıl, Muzaffer Ateş	Sultan Veledin Sırrı	6	10
Keçecioğlu, Yusuf	Ardından	13	9
Kıyıcı, Mahmut	Hayal	15	5
Korsan, S.	Dedeme ve Bana Dair	19	6
Köseoğlu, Selahaddin	"Hüseyin Avni"nin Aziz Ruhuna	24	2
Morgan, Charles	Harp ve Sulh	1	16
" "	Harp ve Sulh	2	13
" "	İnsan Hakkında İrade ve Zaruret	17	11
Muammer, Asaf	"Hareket" Mecmuası Tahrir Heyetine	24	6
" "	Hüseyin Avni'nin Kabrinin Ziyareti Münasebetiyle	15	3

-O-Ö-S-Ş

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Obruk, Cahit	Çocuk	11	8
Okurer, Cahit	"İdeal ve İdeoloji"	7	10
Okurer, Cahit	Eğitim ve Öğretim Prensipleri	3	5
" "	Gerçek Medeniyet ve Milliyet Dünyası	8	5
" "	Hüseyin Avni'yi Anarken	24	9
" "	Mehmet Âkif'in İnsani Değeri	10	10
" "	Liselerde Disiplin ve Terbiye Meselesi	9	9

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Okurer, Cahit	Namık Kemal'in Aile Makalesi	11	4
" "	Aile Hakkında	12	4
" "	Büyük Ruh Kahramanı Gandhi	13	14
" "	Dedikodu Hakkında	16	7
" "	Dergiler Arasında: San'at ve Edebiyat Gazetesi	8	15
" "	Eğitim ve Öğretim Prensipleri	2	7
" "	Garplılaşma Hareketleri I	25	3
" "	Garplılaşma Hareketleri II	27	5
" "	Garplılaşma Hareketleri III	28	4
" "	Hürriyet Meselesi Hakkında	21	5
" "	Hürriyet Ne Değildir?	19	4
" "	Hürriyetin Sözü ve Kendisi	18	4
" "	İnsan Hayatında İrade ve Zaruret	18	12
" "	İnsan Hayatında Prensipler	1	6
" "	İnsanda Hürriyet ve İrade	22	5
" "	İnsanlık İdeali ve Milliyetçilik	6	2
" "	Karakter Kahramanı Hüseyin Avni	14	8
" "	Kitaplar Arasında	9	
" "	Kitaplar Arasında: İkinci Şimal Sokağı	8	14
" "	Kitaplar Arasında: Türk Edebiyatında Nazım	8	14
" "	San'atkarın İdealistliği	5	8
" "	Züppe Tipleri	4	10
Or, Kemal	Aşık Olmak İsterim	7	8
" "	Gönül Kuşu	19	8
" "	İstanbul	15	10
" "	Kuruntu	4	11
" "	Sevdalı	16	8
Or, Kemal	Şarkı	17	9
" "	Tahlil ve Tenkit: Tek Çarık Yüzbaşı	11	13
Ölmezoğlu, Ali	Arabacı İbrahim Efendi	10	12
" "	Oteldeki Komşumuz	1	11
" "	Öksürük	2	15

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ölmezoglu, Ali	Romantik Bir Aşık	3	13
Örnek, Tahir	Bayram Sabahı	22	15
" "	Şiirim Yarıda Kaldı	19	9
Sarar, İsmail Ali	Düşünürüm	17	10
Seren, Suat	Millî Birlik	9	5
Siyret, Hüseyin	Hüseyin Avni'ye	14	9
Soyuer, Halil	Bu Şehrin Sokakları	23	11
" "	Telâş	15	16
Sözeri, Mustafa Sabri	Mehmet Âkif'in Dindarlığı	11	7
Suna, A. Refik	Şark	5	9
Şendil, Sabih	Peyzaj	9	7

-T-U-Ü-V-Y-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tekin, Talât	Bir Kız Vardı	17	8
Topçu, Hayrettin	"Müzik Davamız"	28	10
Topçu, Nurettin	Roden'in San'atı	3	8
" "	Ahlâk Nizamı	1	1
" "	Amerika Mektupları	21	12
" "	" "	11	11
" "	" "	12	
" "	" "	17	8
" "	" "	20	12
" "	" "	26	12
" "	" "	27	15
" "	" "	16	8
" "	" "	23	10
" "	" "	19	7
" "	" "	25	13
" "	Amerikan Mektupları: İstanbul'da Bir Gün	18	10
" "	Devlette Hakimiyet ve Mes'uliyet İrâdesi	22	7

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Devlette İrade	21	2
" "	Dinde İrade	26	6
" "	Hakimiyet ve Demokrasi	23	2
" "	Hüseyin Avni I	13	2
" "	Hüseyin Avni II	14	2
" "	Hüseyin Avni'siz Bir Yıl	24	3
" "	İlâhi Resmigeçit	9	8
" "	İnsanda İrade	4	1
" "	İradenin Davası	2	3
" "	İsyân Ahlâkı	27	6
" "	Mehmet Âkif	10	8
" "	Millet Ruhu ve Millî Mukaddesat	16	4
" "	Millette İrade	15	6
" "	Millette İrade Sefaletleri	17	6
" "	Millette İzzeti Nefis ve Siyaset	18	5
" "	Mukaddes Kurbanlar	6	4
" "	San'atta İrade	25	4
" "	Senirkent Belediye Başkanına Açık Mektup	7	3
Tuğrul, Celâleddin	Bir Millet Nasıl Tahrip Edilir?	11	6
" "	Demokrasilere Her Zaman Güvenilebilir mi?	9	10
" "	İfsad Edilen Seçimlerin Pek Tabii Neticeleri	8	7
" "	Üç Parlamento	15	7
" "	Beş Şehir	5	11
Tuna, O. Nedim	Malazgirtte Düğün	20	8
Tuna, Osman Nedim	Macera	21	7
Türk, Ahmet Refik	Türk Tarihinde Yahudiler	4	6
Ulaş M.N.-Bedel Maurice	Bilgiye Susamış Geothe	7	6
Ulaş, M. Nurettin	İnsanın Hayatı – İnsanın Tezadı	6	8
Ulaş, Mehmet N.	Hakikati Araştırma	8	6
" "	Melankoli (Mme de Stael'den)	19	14
" "	Din Bahsinde Lâkaydi	23	6
" "	Babamın Hususiyetleri	14	5
" "	Dünyanın Saadeti	26	5

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ulaş, Mehmet N.	Paskal ve Renan'dan	27	13
" "	Paul Valery	25	8
" "	Ruhçuluk (Victor Cousin'den)	18	9
" "	Şiir Anlayışı ve Baudelaire	21	8
" "	Şiller (Mme De Stael)	20	11
" "	Kainat ve İnsan (Paskal'dan Çeviri)	4	9
" "	Babamın Ardından	13	7
Uyguner, Muzaffer	Mâniler Hakkında	20	3
Ülken, Hilmi Ziya	Gandi'nin Nutuklarından	13	10
" "	İmamı Âzam Ebu Hanife	4	8
" "	Kültür ve Medeniyet	28	2
" "	Türk Destanına Doğru	12	2
" "	Türk Milletinin Teşekkülü	18	8
" "	Millet	27	2
Valery, Paul	Düşünceler	1	8
Varol, Adnan	Yağmur ve Fırtına	4	12
Yavuzer, Baudelaire N.	Musiki	7	8
Yavuzer, Baudelaire N.	Yükseliş	7	9
Yavuzer, Neriman	Akşam Bulutları	12	7
Yeşilyurt, Suat	Bana Mektuplardan	18	14

2.2.3. KONU FİHRİSTİ

EDEBİYAT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aydemir, Cevat	Paul Claudel İncil Okuyor(Andre Rousseau'dan)	23	14
Bornovalı, Lütfü	Liselerimizde Edebiyat Öğretimi ve Kitapları	4	7
" "	Liselerde Edebiyat Öğretimi ve Kitapları	5	12
Kabaklı, Ahmet	Aydın Hercümerci	11	15
Kaplan, Mehmet	Yüksek Sesle Okunan Şiir	7	8
" "	İçtimaî Şuuraltı ve Edebiyat	9	2
" "	Eski ile Yeni	3	4
" "	Yazı Terbiyesi	4	8
" "	Edebiyat Coğrafyası	15	2
" "	Yahya Kemal'de Tarih ve Coğrafya Fikri	16	2
" "	Nesillerin Ruhu I	22	3
" "	Nesillerin Ruhu II	23	3
" "	Nesillerin Ruhu III	25	2
" "	Büyük Terkibe Doğru	27	3
Uyguner, Muzaffer	Mâniler Hakkında	20	3

ROMAN

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Alp, Ali Rıza	Türk Romanında İstanbul-Anadolu Münasebetleri	23	7
Okurer, Cahit	Züppe Tipleri	4	10

ŞİİRLER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akınılı, A. Hamid	Bir Zaman	5	8
Aladağ	Sitem	11	14
"	Kara Çapan	12	5
Alp, Ali Rıza	Cami-i Kebir	13	10

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Alp, Ali Rıza	Dört Cephe Destanından: Çanakkale	15	8
Ateş, Mustafa	İstanbul'u Sevgiliye	3	3
Aydemir, Cevat	Ümitsizlik	3	10
" "	Paul Claudel'den	26	8
Belli, Vedat F.	Yarın	18	11
" "	Bir Günün Sonunda	23	14
Çantay, H. Basri	Kıt'a	4	7
Çetin, Nihat, M.	Yelkenli	3	6
Defne, Zeki Ömer	Gerçek Dünya	22	9
" "	Rüyasında Yüzen Gemi	23	9
Deligönül, Mehmet	Şiir	2	2
" "	Yahya Kemal'e Gazel	5	13
Erdal, Hikmet	O Zaman	9	11
" "	Düşünce	11	5
Evrimer, Rifat Necdet	Sarhoş Gemi	28	9
Fevzi, Hasan	İly Buldan	21	9
Hacımollaoglu, Tahsin	Merhum Hasan Feyzi'den "Gazel"	20	9
Kıyıcı, Mahmut	Hayal	15	5
Korsan, S.	Dedeme ve Bana Dair	19	6
Obruk, Cahit	Çocuk	11	8
Or, Kemal	Kuruntu	4	11
" "	Aşık Olmak İsterim	7	8
" "	İstanbul	15	10
" "	Sevdalı	16	8
" "	Şarkı	17	9
Or, Kemal	Gönül Kuşu	19	8
Örnek, Tahir	Şiirim Yarıda Kaldı	19	9
" "	Bayram Sabahı	22	15
Sarar, İsmail Ali	Düşünürüm	17	10
Siyret, Hüseyin	Hüseyin Avni'ye	14	9
Soyuer, Halil	Telâş	15	16
" "	Bu Şehrin Sokakları	23	11
Suna, A. Refik	Şark	5	9
Şendil, Sabih	Peyzaj	9	7

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tekin, Talât	Bir Kız Vardı	17	8
Topçu, Nurettin	Amerikan Mektupları	12	
Tuna, O. Nedim	Malazgirtte Düğün	20	8
" "	Macera	21	7
Uluş, Mehmet, N.	Babamın Ardından	13	7
Varol, Adnan	Yağmur ve Fırtına	4	12
Yavuzer, Baudelaire N.	Musiki	7	8
" "	Yükseliş	7	9
Yavuzer, Neriman	Akşam Bulutları	12	7
Yeşilyurt, Suat	Bana Mektuplardan	18	14

İİKÂYELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arı, Şevket	Yetim	28	14
Balınoğlu, Ali İhsan	Köpekler Haçtan Geliyor	25	11
Başkurt, Selami	Dua	4	13
" "	Hakkının Anası	6	12
" "	Mahkûm	7	12
" "	Çakırın Kahvesi	9	12
" "	Atmak Masdarından "Attım"	16	14
Baysal, Jale	Köy Evi	12	12
" "	Köy Evi	15	13
Baysal, Jale	Emniyet Meselesi	17	14
" "	Arka Sokak	20	14
Buğra, Tarık	Martı	23	15
" "	Sözalma... Fakat Kimden?	26	10
Evren, Turgut	Yasak Bölge	8	11
İzgi, Bahaettin	Köy Davasında Bazı Mülâhazalar	12	10
Okurer, Cahit	Aile Hakkında	12	4
Ölmezoğlu, Ali	Oteldeki Komşumuz	1	11
" "	Öksürük	2	15
" "	Romantik Bir Aşık	3	13
" "	Arabacı İbrahim Efendi	10	12

MAKALELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arık, Kemal Fikret	Kanun ve Ülkü	3	2
Arık, Remzi Oğuz	Çağımız	1	5
Balım, Ali İhsan	“Dünyayı Değiştirebilirsiniz”	28	11
“ ”	Anadolu ve Aydınlarımız	1	13
“ ”	Tarihçilerimizden Soruyorum	12	9
Balımoğlu, Ali İhsan	İki Uyanış	27	11
Bornovalı, Lütü	Zavallı Neslimiz	5	5
Fındıkoğlu, Ziyaeddin	Dil Kongresinde	21	3
Fahri			
Göğüş, A. İhsan	Fen Tekniğin İlerlemesi Cemiyette bir âhlak Buhranı Yaratmış mıdır?	3	12
Kaplan, Mehmet	Bugünkü Medeniyet ve Fert	1	7
“ ”	Taasub, İlim ve Sevgi	5	2
“ ”	Şahsi Teşebbüs	6	3
“ ”	Millet ve Millî Şuur	18	2
“ ”	Anadolu’nun Kuvvetleri	19	2
“ ”	Tenkid	21	4
“ ”	Tek Kitap, Çok Kitap	28	8
Müammer, Asaf	“Hareket” Mecmuası Tahrir Heyetine	24	6
Okurer, Cahit	Namık Kemal’in Âile Makalesi	11	4
“ ”	Hüseyin Avni’yi Anarken	24	9
“ ”	İnsan Hayatında Prensipler	1	6
“ ”	Hürriyetin Sözü ve Kendisi	18	4
“ ”	Hürriyet Ne Değildir?	19	4
“ ”	Hürriyet Meselesi Hakkında	21	5
“ ”	Gerçek Medeniyet ve Milliyet Dünyası	8	5
Seren, Suat	Millî Birlik	9	5
Topçu, Nurettin	Mukaddes Kurbanlar	6	4
“ ”	İlâhi Resmigeçit	9	8
“ ”	Millete İrade	15	6
“ ”	Millet Ruhu ve Millî Mukaddesat	16	4
“ ”	Millette İrade Sefaletleri	17	6
Tuğrul, Celâleddin	Bir Millet Nasıl Tahrir Edilir?	11	6

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tuğrul, Celâleddin	Demokrasilere Her Zaman Güvenilebilir mi?	9	10
Ulaş M.N.-Bedel Maurice	Bilgiye Susamış Geothe	7	6
Ülken, Hilmi Ziya	Kültür ve Medeniyet	28	2
" "	Millet	27	2
" "	Türk Destanına Doğru	12	2

DENEMELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aladağ, İ. Hakkı	Dursun	6	9
" "	Bu Toprağın Ağrıları	10	11
Alain	Mesut Olmak San'atı	4	12
Alain	Gayri İrâdî Cinayetler	5	7
"	Seyahatler	16	9
"	Sabır	16	10
"	Küfürler	17	5
"	Kafa Sağlığı	17	10
"	Çözmek	17	13
"	Eserler	19	11
"	Tavırlar, Jimnastik, Duâlar	20	7
"	Eş	23	8
"	Hususi Hayat Hakkında	26	2
Arık, Remzi Oğuz	Bahtiyar İdealist	9	4
Balım, Ali İhsan	Sıladan Mektuplar	6	11
Başkurt, Selami	Macera	5	14
Bornovalı, Lütfü	Özlediğimiz Samimiyet	28	7
Buğra, Tarık	Can Sıkıntısı	22	6
Cerid, Ali Rıza	Bizim Sular	5	10
Çantay, H. Basri	Haramın, Helâlin Aslı Yokmuş	2	6
Domaniç, K.	Kötülüklere Karşı	12	6
Engin, İlhan	Bir Dakika	12	16
Evrimer, Rıfat Necdet	Konuşmak ve Susmak San'atı	26	4
Kabaklı, Ahmet	"İyi" ile "Kötü" Vuruştular	27	8
Kaplan, Mehmet	Mukaddes Uçurum	26	2

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Mehmet	Alain'den Hikmetler: Kamalı Rarks, İşler	18	7
Keçecioğlu, Yusuf	Ardından	13	9
Muammer, Asaf	Hüseyin Avni'nin Kabrinin Ziyareti Münasebetiyle	15	3
Okurer, Cahit	Dedikodu Hakkında	16	7
Topçu, Nurettin	Amerikan Mektupları	16	8
" "	" "	11	11
" "	" "	17	8
" "	" "	18	10
" "	" "	19	7
" "	" "	20	12
" "	" "	21	12
" "	" "	23	10
" "	" "	25	13
" "	" "	26	12
Topçu, Nurettin	Amerikan Mektupları	27	15
Ulaş, M. Nurettin	İnsanın Hayatı – İnsanın Tezadı	6	8
" "	Hakikati Araştırma	8	6
" "	Melankoli (Mme de Staël'den)	19	14
" "	Dünyanın Saadeti	26	5

ELEŞTİRİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Baysal, Jale	Modern Bir Hikâyecî Hakkında Âdile Ayda'ya Cevap	16	11
Bornovalı, Lütü	Oğlumuz	26	8
K. M.	Kitaplar Arasında: Su Güzeli	8	
Morgan, Charles	Harp ve Sulh	1	16
" "	" "	2	13
Okurer, Cahit	"İdeal ve İdeoloji"	7	10
" "	Kitaplar Arasında: Türk Edebiyatında Nazım	8	14
" "	Kitaplar arasında: İkinci Şimal Sokağı	8	14
" "	Kitaplar Arasında	9	

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Or, Kemal	Tahlil ve Tenkit: Tek Çarık Yüzbaşı	11	13
Tuğrul, Celâlettin	Beş Şehir	5	11

SAN'AT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Mehmet	San'at ve Cemiyet	20	2
Arık, Remzi Oğuz	Türk Medeniyet ve San'at Tarihi	22	2
Arslanalp, Oktay	San'at ve Kültür	9	6
" "	Anadolu'da Türk San'atı Devirlerine Genel Bir Bakış	11	12
Okurer, Cahit	San'atkârın İdealistliği	5	8
" "	Dergiler Arasında: San'at ve Edebiyat Gazetesi	8	15
Topçu, Hayrettin	"Müzik Davamız"	28	10
Topçu, Nurettin	(Roden)in San'atı	3	8
" "	San'atta İrade	25	4

FELSEFE

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ateş, Mustafa	Kerem Gibi	12	7
Kaplan, Mehmet	Düşünce	2	1
" "	Yunus Emre ve Bugünün Meseleleri	17	2
Morgan, Charles	İnsan Hakkında İrade ve Zaruret	17	11
Okurer, Cahit	İnsan Hayatında İrade ve Zaruret (Charles Morgan'dan)	18	12
" "	İnsanda Hürriyet ve İrade	22	5
Topçu, Nurettin	Ahlâk Nizamı	1	1
" "	İradenin Davası	2	3
" "	İnsanda İrade	4	1
" "	Devlette İrade	21	2
" "	Devlette Hakimiyet ve Mes'uliyet İrâdesi	22	7
" "	Hakimiyet ve Demokrasi	23	2

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Dinde İrade	26	6
" "	İsyah Ahlâkı	27	6
Valery, Paul	Düşünceler	1	8
Ulaş, Mehmet Nurettin	Ruhçuluk (Victor Cousin'den)	18	9
" " "	Kainat ve İnsan (Paskal'dan Çeviri)	4	9

SİYASET

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bornovalı, Lütü	Partiler Karşısında İltiseyin Avni	15	9
Topçu, Nurettin	Senirkent Belediye Başkanına Açık Mektup	7	3
" "	Millette İzzeti Nefis ve Siyaset	18	5
Tuğrul, Celâleddin	İfsad Edilen Seçimlerin Pek Tabii Neticeleri	8	7
" "	Üç Parlamento	15	7

TARİH

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arık, Remzi Oğuz	Tarih Görüşü	3	1
" "	Yeni Çağlardaki Rolümüzü Belirtmeliyiz	4	4
" "	Yeni Çağlardaki Rolümüzü Belirtmeliyiz	5	3
Aydemir, Cevat	Melankoli	12	8
B.M.M. Zabıtlarından	Tarihten Notlar	3	11
Bornovalı, Lütü	"Türkiye Cumhuriyeti Tarihi" Hakkında	17	3
" "	" " " "	18	8
" "	" " " "	19	8
" "	" " " "	20	8
" "	" " " "	21	9
" "	" " " "	22	8
Çantay, H. Basri	Tarihten Notlar	2	6
İslâmoğlu, Ali Münif	Nasıl Yıkamak İstiyorlar?	3	7
K. M., O. C.	Kitaplar Arasında	7	15
Karabacak, Necati	Tarihi Notları	26	16
Okurer, Cahit	Garplılaşma Hareketleri I	25	3

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Okurer, Cahit	Garplılaşma Hareketleri II	27	5
" "	Garplılaşma Hareketleri III	28	4
Türk, Ahmet Refik	Türk Tarihinde Yahudiler	4	6
Ülken, Hilmi Ziya	Türk Milletinin Teşekkülü	18	8

EĞİTİM

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bornovalı, Lütü	Üniversitemiz	1	9
" "	Eğitimde Demokrasiye Doğru	2	8
" "	Liselerde Edebiyat Öğretimi ve Kitapları	6	6
Evrimer, Rıfat Needet	Normal, Anormal	27	9
Okurer, Cahit	Eğitim ve Öğretim Prensipleri	3	5
" "	Liselerde Disiplin ve Terbiye Meselesi	9	9
" "	Eğitim ve Öğretim Prensipleri	2	7

DİN ve TASAVVUF

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kebapçigil, Muzaffer Ateş	Sultan Veledin Sırrı	6	10
Ulaş, Mehmet	Din Bahsinde Lâkaydi	23	6

MİLLİYETÇİLİK

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Balımoğlu, A. İ.	Türk Ocaklarına Dair	21	10
Başgil, Ali Fuat	Müsbet Milliyetçilik	19	5
Kaplan, Mehmet	Yeni Türk Milliyetçiliği	8	2
" "	Milliyetçiliğe Dair	11	2
Okurer, Cahit	İnsanlık İdeali ve Milliyetçilik	6	2

BİYOĞRAFI

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Arık, Remzi Oğuz	Mü'min Âkif	10	6
Balım, Ali İhsan	Hüseyin Avni Ulaş'ın Büyük Ruhuna	13	5
Bornovalı, Lütü	Mehmet Âkif ve Büyük Eseri	10	3
" "	Hüseyin Avni	13	8
" "	Gandi ve Düşündürdükleri	13	15
" "	Partiler Karşısında Hüseyin Avni	14	6
" "	Gandi ve Düşündürdükleri	15	12
" "	Hüseyin Avni, Siyasi ve Ahlâki Şahsiyeti	24	2
Çantay, H. Basri	Vatanperver Âkif	11	3
" "	Mehmet Âkif Hangi Şairleri Severdi?	11	8
Denizeioğlu	Hüseyin Avni Ulaş'a Dair Bir Katre Düşünce	24	8
Fındıkoğlu, Z. F.	Hüseyin Avni'yi Hatırlarken	24	3
Hareket	Merhum Hüseyin Avni Ulaş Hakkında Açtığımız Anket	14	9
Hareket	Mehmet Akif'in Manevi Huzurunda	22	4
Kabaklı, Ahmet	Süleyman Nazif Müstesna Bir Karakter Âbidesi	25	8
Kaplan, Mehmet	Gandi ve İnsan	13	12
Köseoğlu, Selahaddin	"Hüseyin Avni"nin Aziz Ruhuna	24	2
Okurer, Cahit	Mehmet Âkif'in İnsani Değeri	10	10
" "	Büyük Ruh Kahramanı Gandi	13	14
" "	Karakter Kahramanı Hüseyin Avni	14	8
Sözeri, Mustafa Sabri	Mehmet Âkif'in Dindarlığı	11	7
Topçu, Nurettin	Mehmet Âkif	10	8
" "	Hüseyin Avni I	13	2
" "	Hüseyin Avni II	14	2
" "	Hüseyin Avni'siz Bir Yıl	24	3
Ulaş, Mehmet N.	Babamın Hususiyetleri	14	5
" "	Şiller (Mme De Stael)	20	11
" "	Şiir Anlayışı ve Baudelaire	21	8
" "	Paul Valery	25	8
" "	Paskal ve Renan'dan	27	13
Ülken, Hilmi Ziya	İmamı Âzam Ebu Hanife	4	8
Ülken, Hilmi Ziya	Gandi'nin Nutuklarından	13	10

2.3. HAREKET

III. DÖNEM

Aralık 1952 – Haziran 1953

(Sayı 1-7)

2.3.1. YAYIMLANIŞ TARİHLERİ

Dergi No	Yayımlanış Tarihi
1	Aralık – 1952
2	Ocak – 1953
3	Şubat – 1953
4	Mart – 1953
5	Nisan – 1953
6	Mayıs – 1953
7	Haziran – 1953

2.3.2. İSİM FİHRİSTİ

-A-B-C-Ç-D-E-G-H-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Alain	Uyku Satıcıları	5	15
" "	" "	6	14
Albayraktoroğlu, İ. Durmuş	Anadolu Dertlerinden	6	13
Benekay, Yahya	İkiye Bölünmüş Gece	2	2
Çaloğlu, İ.	Onlara Mektup	5	11
Demirel, Ziya	Gençsin	3	10
Domaniç, K.	Mehmetçik	4	2
Evliyaoğlu, Gökhan	Fatih	7	1
" "	Fetih	7	2
" "	İstanbul'un Fethi Destanından	4	14
" "	Konstantiniyye Kızılması	5	15
Gandi, Mahatma	Cesaret	5	2
Gide, Andre	"Sovyet Rusya'dan Dönüş"ten	4	13
" "	"Sovyet Rusya'dan Dönüş"ten	5	13
Hareket	"Fikir ve Ruh Terbiyesi Cemiyeti"nin Kuruluşunu Beklerken	1	2
" "	Büyük Atamız Fatih	7	3
" "	Güzel Bir Misal	6	2
" "	İçtimai Yardım	5	3
" "	İlerilik, Gerilik	6	3
" "	Son Hâdiselerin Tahlili	4	3
" "	Türk Milliyetçiliğinin Aslı Kıymetleri	3	2
Hisar, Nuri	Düşünce	6	4
" "	Gençlik Efsanesi	3	7
" "	Kuvvet ve Düşünce	1	4
" "	Rejimin Muhafazası	4	12

-K-M-O-Ö-S

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kabaklı, Ahmet	Bir Vatanın Kurtuluşu	2	2
" "	Çocukluk Cenneti	5	10
" "	İnkılâp Karşısında Din	1	10
" "	Sultan Mehmet Üzerine Dikkatler	7	6
Kaplan, Mehmet	Yeni Bir Fikir ve Hareket Çağı	1	3
" "	Batıl İtikatlarla Mücadele	4	10
" "	Fikir, Küfür ve Cinayet	3	6
" "	Kahramanlık ve Din	4	4
" "	Mekteplerde Güzel San'atlar Terbiyesi	2	7
" "	Milliyetçilik ve İlim	3	3
Müftüoğlu, Ahmet Hikmet	Bizim Gerçeğimiz	6	7
Okurer, Cahit	Fatih'in İstanbul'a Girişi	7	4
" "	Aydınlığa Doğru	2	5
" "	Bizim İstanbul	7	13
" "	Hakikat Duygusunu Kaybeden Şehir	5	6
" "	İstanbul'un Fethine Destan	7	12
" "	Samimiyetini Kaybeden Şehir	1	5
" "	Sevgisini Kaybeden Şehir	4	5
Özer, Ali Rıza	Bahar ve Sonbahar	3	7
" "	Canım Vatanım Türkiye'm	1	11
" "	Maddeden Ruha	2	11
" "	Nisan Şarkısı	5	12
" "	Ölüm	4	11
Selçuk, Osman	Gençliğin Yetiştirilmesi	3	13

-T-Ü-V-Y-*

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tarhan, Nuri	Bir Mühim Dâva	6	10
" "	Demokrasiye Doğru	5	14

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tarhan, Nuri	Jean Paul Sartre (İngilizce'den Çeviri)	1	12
" "	Kıt'a	6	15
" "	San'atta Şahsiyet ve Nazariye	2	12
" "	Sporumuz	1	16
Topçu, Nurettin	Aklın Saltanatı	5	4
" "	İnkılâbımız	3	5
" "	Mesuliyet Hareketi	1	8
" "	Şahsiyet	2	3
" "	Taşralı	1	13
" "	Taşralı	2	13
" "	Taşralı	3	14
" "	Tıbbiyeli	6	11
" "	Tıbbiyeli	7	14
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları	6	8
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları	7	8
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları – Adalet Dâvası	5	8
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları – Din Hayatı	3	8
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları – San'at ve Umumî Neşriyat	4	8
" "	Yıldırım'ın Huzurunda	2	8
Tuğrul, Aziz	Akıllı – Akılsız İnsan	6	5
Ülkütaşır, M. Şakir	Fırkaî İbad (Osmanlı Demokrat Partisi)	5	12
" "	Meşrutiyet Devrinin Siyasî Partileri – Ahali Fırkası	6	16
Vincent, Abbe C.	Yazmak San'atına Dair	1	7
Yeni Sabah	Birkaç Gerilik Örneği	6	2
***	Geleceğin Masalı – Yeryüzünün Yarınki Manzarası I	4	7
***	Geleceğin Masalı: II – Mahşer	6	6
***	Geleceğin Masalı: III – Büyük Mahkeme	7	7
***	Marks'ın Söyledikleri Çıkmadı	3	11

2.3.3. KONU FİHRİSTİ

ŞİİRLER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Albayraktoroğlu, İ.Durmuş	Anadolu Dertlerinden	6	13
Benekay, Yahya	İkiye Bölünmüş Gece	2	2
Evliyaoğlu, Gökhan	İstanbul'un Fethi Destanından	4	14
" "	Konstantiniyye Kızılelması	5	15
" "	Fatih	7	1
" "	Fetih	7	2
Özer, Ali Rıza	Canım Vatanım Türkiye'm	1	11
" "	Maddeden Ruha	2	11
" "	Bahar ve Sonbahar	3	7
" "	Ölüm	4	11
" "	Nisan Şarkısı	5	12
Tarhan, Nuri	Kıt'a	6	15

İİİKÂYELELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Taşralı	1	13
" "	Taşralı	2	13
" "	Taşralı	3	14
" "	Tıbbiyeli	6	11
" "	Tıbbiyeli	7	14

MAKALELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Domaniç, K.	Mehmetçik	4	2
Gandi, Mahatma	Cesaret	5	2
Hareket	"Fikir ve Ruh Terbiyesi Cemiyeti"nin Kuruluşunu Beklerken	1	2
"	İlerilik, Gerilik	6	3
"	İçtimaî Yardım	5	3

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hisar, Nuri	Kuvvet ve Düşünce	1	4
" "	Gençlik Efsanesi	3	7
" "	Düşünce	6	4
Kaplan, Mehmet	Fikir, Küfür ve Cinayet	3	6
" "	Yeni Bir Fikir ve Hareket Çağı	1	3
" "	Batıl İtikatlarla Mücadele	4	10
Okurer, Cahit	Aydınlığa Doğru	2	5
Selçuk, Osman	Gençliğin Yetiştirilmesi	3	13
Tarhan, Nuri	Bir Mühim Dâva	6	10
" "	Sporumuz	1	16
Topçu, Nurettin	Şahsiyet	2	3
" "	İnkılâbımız	3	5
" "	Mesuliyet Hareketi	1	8
" "	Aklın Saltanatı	5	4
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları	6	8
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları	7	8
" "	Yeni Nizamın Ana Hatları - Adalet Dâvası	5	8
Tuğrul, Aziz	Akıllı - Akılsız İnsan	6	5
Yeni Sabah	Birkaç Gerilik Örneği	6	2
***	Marks'ın Söyledikleri Çıkmadı	3	11

DENEMELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Alain	Uyku Satıcıları	5	15
"	Uyku Satıcıları	6	14
Çaloğlu, İ.	Onlara Mektup	5	11
Demirel, Ziya	Gençsin	3	10
Kabaklı, Ahmet	Bir Vatanın Kurtuluşu	2	2
Okurer, Cahit	Samimiyetini Kaybeden Şehir	1	5
" "	Sevgisini Kaybeden Şehir	4	5
" "	Hakikat Duygusunu Kaybeden Şehir	5	6
***	Geleceğin Masalı - Yeryüzünün Yarınki Manzarası I	4	7

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
***	Geleceğin Masalı: II – Mahşer	6	6
***	Geleceğin Masalı:III – Büyük Mahkeme	7	7

HATİRA

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Gide, Andre	“Sovyet Rusya’dan Döniş” ten	4	13
“ ”	“Sovyet Rusya’dan Döniş”ten	5	13
Kabaklı, Ahmet	Çocukluk Cenneti	5	10
Topçu, Nurettin	Yıldırım’ın Huzurunda	2	8

SAN’AT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Mehmet	Mekteplerde Güzel San’atlar Terbiyesi	2	7
Tarhan, Nuri	San’atta Şahsiyet ve Nazariye	2	12
Topçu, Nurettin	Yeni Nizamın Ana Hatları – San’at ve Umumî Neşriyat	4	8
Vincent, Abbe C.	Yazmak San’atına Dair	1	7

SİYASET

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hareket	Son Hâdiselerin Tahlili	4	3
Hisar, Nuri	Rejimin Muhafazası	4	12
Tarhan, Nuri	Demokrasiye Doğru	5	14
Ülkütaşır, M. Şakir	Fırkai İbad (Osmanlı Demokrat Partisi)	5	12
“ ”	Meşrutiyet Devrinin Siyasî Partileri – Ahali Fırkası	6	16

TARİH

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hareket	Büyük Atamız Fatih	7	3
Kabaklı, Ahmet	Sultan Mehmet Üzerine Dikkatler	7	6
Okurer, Cahit	Fatih'in İstanbul'a Girişi	7	4
" "	İstanbul'un Fethine Destan	7	12
" "	Bizim İstanbul	7	13

DİN

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kabaklı, Ahmet	İnkılâp Karşısında Din	1	10
Kaplan, Mehmet	Kahramanlık ve Din	4	4
Topçu, Nurettin	Yeni Nizamın Ana Hatları – Din Hayatı	3	8

MİLLİYETÇİLİK

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hareket	Türk Milliyetçiliğinin Aslı Kıymetleri	3	2
Kaplan, Mehmet	Milliyetçilik ve İlim	3	3
Müftüoğlu, Ahmet Hikmet	Bizim Gerçeğimiz	6	7

BİYOGRAFİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tarhan, Nuri	Jean Paul Sartre (İngilizce'den Çeviri)	1	12

**2.4. FİKİR VE
SAN'ATTA HAREKET
IV. DÖNEM
Ocak 1966 – Mart 1977
(Sayı 1-115)**

2.4.1. YAYIMLANIŞ TARİHLERİ

Dergi No	Yayımlanış Tarihi	Dergi No	Yayımlanış Tarihi
1	Ocak 1966	28	Nisan 1968
2	Şubat 1966	29	Mayıs 1968
3	Mart 1966	30	Haziran 1968
4	Nisan 1966	31	Temmuz 1968
5	Mayıs 1966	32	Ağustos 1968
6	Haziran 1966	33	Eylül 1968
7	Temmuz 1966	34	Ekim 1968
8	Ağustos 1966	35	Kasım 1968
9	Eylül 1966	36	Aralık 1968
10	Ekim 1966	37	Ocak 1969
11	Kasım 1966	38	Şubat 1969
12	Aralık 1966	39	Mart 1969
13	Ocak 1967	40	Nisan 1969
14	Şubat 1967	41	Mayıs 1969
15	Mart 1967	42	Haziran 1969
16	Nisan 1967	43	Temmuz 1969
17	Mayıs 1967	44	Ağustos 1969
18	Haziran 1967	45	Eylül 1969
19	Temmuz 1967	46	Ekim 1969
20	Ağustos 1967	47	Kasım 1969
21	Eylül 1967	48	Aralık 1969
22	Ekim 1967	49	Ocak 1970
23	Kasım 1967	50	Şubat 1970
24	Aralık 1967	51	Mart 1970
25	Ocak 1968	52	Nisan 1970
26	Şubat 1968	53	Mayıs 1970
27	Mart 1968	54	Haziran 1970

Dergi No	Yayımlanış Tarihi	Dergi No	Yayımlanış Tarihi
55	Temmuz 1970	87	Mart 1973
56	Ağustos 1970	88	Nisan 1973
57	Eylül 1970	89	Mayıs 1973
58	Ekim 1970	90	Haziran 1973
59	Kasım 1970	91	Temmuz 1973
60	Aralık 1970	92	Ağustos 1973
61/62	Ocak/Şubat 1971	93	Eylül 1973
63	Mart 1971	94	Ekim 1973
64	Nisan 1971	95	Kasım 1973
65	Mayıs 1971	96	Aralık 1973
66	Haziran 1971	97	Ocak 1974
67	Temmuz 1971	98	Şubat 1974
68	Ağustos 1971	99	Mart 1974
69	Eylül 1971	100	Nisan 1974
70	Ekim 1971	101	Mayıs 1974
71	Kasım 1971	102	Haziran 1974
72	Aralık 1971	103	Temmuz 1974
73	Ocak 1972	104/105	Ağustos/Eylül 1974
74	Şubat 1972	106	Ekim 1974
75/76	Mart/Nisan 1972	107	Kasım 1974
77	Mayıs 1972	108	Aralık 1974
78	Haziran 1972	109/110	Ocak/Şubat 1975
79	Temmuz 1972	111	Mart 1975
80	Ağustos 1972	112	Ocak/Şubat/Mart 1976
81	Eylül 1972	113	Nisan/Mayıs/Haziran 1976
82	Ekim 1972	114	Temmuz/Ağustos/Eylül 1976
83	Kasım 1972	115	Ekim/Mart 1976/1977
84	Aralık 1972		
85/86	Ocak/Şubat 1973		

2.4.2. İSİM FİHRİSTİ

-A-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Abacı, M. Tahir	Eski Kentte Bir Gece	46	32
Adalı, Niyazi	“Ortadaki Adam” ve Düşündürdükleri	54	27
" "	50. Yılda Türk Tiyatrosundan Kesitler (1)	95	73
" "	50. Yılda Türk Tiyatrosundan Kesitler (2)	96	49
" "	Arayışlarda	43	20
" "	Beyefendi	50	23
" "	Bindokuzyüzkırklarda	59	20
" "	Cumhuriyet Oyun Yazarı	83	49
" "	Eğirdir Mektubu	47	27
" "	Eski Bir Dost	44	23
" "	Güzel Bir Bahar İçin	57	16
" "	İssız Yolların Garip Yolcusu	51	21
" "	Kabare Tiyatroları	41	25
" "	Lodosla Gelen	61	19
" "	Mabetsiz Şehrin Akşamı	39	21
" "	Mabetsiz Şehrin İsyanı	38	10
" "	Sonuncu Köy	53	24
" "	Tiyatromuzda Tehlike Çanları	82	47
Adalı, Sacit	Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler Meselesi	94	14
Ahmet, Nizâm	Hakikatin Anahtarı	3	6
Akalın, Mehmet	Egzistans Felsefe (I.M.Bonchenski'den)	60	20
" "	Çepeçevre Kaplayan (Karl Jaspers'ten)	44	18
" "	Felsefe Nedir (Karl Jaspers'ten)	40	8
" "	Felsefe'nin Menşei (Karl Jaspers'ten)	42	7
" "	Kayıtsız Şartsız Talep (Karl Jaspers'ten)	47	13
" "	Tanrı Fikri (Karl Jaspers'ten)	45	11
Akbaş, Ali	Eylüle Beste	81	55
Akın, İ. Hakkı	Başgil Hocayı Anarken	40	21
" "	İsveç'te Sosyalizm(M.Duvarger'den)	38	13
Akıncı, Önder	Hâzâ Fütüvvetnâme	114	50

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akmermer, İhsan	Can Sıkıntısı	84	26
" "	Emek	75-76	11
Aksağlı, Korkut	Gül Muştusu	48	31
" "	Kitaplar	44	31
Aksoy, Hasan	Câmiler	115	38
Aksoy, Mehmet	Akşam	35	20
" "	Akşam	47	34
" "	Arayış	29	16
" "	Bahar ve Nağmeler	43	31
" "	Câmiler ve Cumalar	102	33
" "	Gerçek Şair ve Bir Şiir Kitabı	58	27
" "	Hatıralar	31	24
" "	Hüzzam Şarkıları	51	24
" "	Klasikler Ayakta	90	49
" "	Mağrur Adam	42	31
" "	Son Durak	37	29
" "	Tango	52	19
" "	Toplanış	39	33
Aksoy, Soner	Gençlik ve İhtiyarlık	6	12
Aktaş, Şerif	"Yunus Emre" Adını Taşıyan Bir Kitap Hakkında	70	38
" "	Edebî Meseleler; Üslûp Meselesi	88	55
" "	Millî Edebiyat Kavramı ve Türk Edebiyatı	78	48
" "	Millî Edebiyat Kavramı ve Türk Edebiyatı	81	57
" "	Niyazi Özdemir'in Düşündürdükleri	74	69
Aktuğ, Muzaffer	Gelmedin	23	15
Alaçam, Hüsrev	Dilek	31	37
Alain	Eserler	22	9
"	Manevî İktidar	16	11
Alioğlu, Hüseyin	Millî Bünyemizdeki Kanser	23	7
Alparslan, Yaşar	Dram	30	27
" "	Geceler	45	32
" "	Günah Şehri	36	23
" "	Koşma	32	34
" "	Teslimiyet	37	30

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Alparslan, Yaşar	Şeytanlar	38	27
" "	Yol	35	26
Anaç, Ahmet	Kitaplar	53	28
Anıl, Yusuf Kenan	Ayşe Gül	50	26
Aras, Sıtkı	İnsanımız ve Ziraatımız	63	6
Arca, Erdoğan	Bir Kara ki Bu	47	31
Arık, Remzi Oğuz	Köylü ve Geven	5	8
" " "	Mümin Âkif	12	6
" " "	Türk Gençliği	30	9
" " "	Türk Gençliğine	35	10
Arzu, Cemal	Gerçeğin Hayali	87	58
Atlı, Veysel	Tabiat Ortasında Dere	43	27
Ayan, Hüseyin	Celâleddin Harzemşah	42	17
Aydın, Ali	Bir Kadın İçin Güzelleme	56	28
" "	Ebedî Ayrılık	46	20
" "	En Büyük Harfe Mektuplar	45	17
" "	En Kutsal Rakkam	44	24
" "	Yağmur ve Dal	49	27
Aydın, Salih	Hatıran	35	29
Aydın, Satılmış	Beyaz Göç	41	23
" "	Çağrı	37	34
" "	Gece Yarısı	36	18
" "	Gölgeler	35	17

-B-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bahar, E.	Dua	9	27
Bakırcıoğlu, Ziya	Gurbet Üzerine Düşünceler	114	58
" "	R. Oğuz Arık'ın Temel Fikirleri	74	13
Balım, A. İhsan	Kaybettiğimiz İdealist Topçu	112	48
" "	Allah'ın Yerini Tutacak Başka Bir Kavram Var mıdır? (D.R. Klein'den)	54	9

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Banger, Gürcan	Dünyanın En Güzeli	64	39
Baskın, Gülден	Şiir	28	7
Başgil, Ali Fuat	Muvaffak Olma Yolunun Tehlikeleri ve Düşmanları	17	3
Baydar, Çetin	“İslamlaşmak” Cereyanı ve Sırat-ı Müstakim Mektebi	64	24
Bayraklı Bayraktar	Dostluk	7	11
" "	Terbiyede İmanın Rolü	27	28
Bayraktar, Erdoğan	Bir Başka Arzu	79	59
" "	Hainlik Eden Evdir	82	49
" "	Oyuncaklar Dünyası	78	64
Bek, Kemal	Ana-Oğul	57	25
" "	Anlamsız Hikâye	47	30
" "	Bağlanma Gönülden	36	29
" "	Değişen Üsküdar'a	56	18
" "	Emekli	55	28
" "	Güz Bitti	45	29
Bektaş, Ekrem	Kimdi Bu Adam?	59	19
Belli, Vedat Fuat	Esirlersiz Pazar	14	27
" "	Karanlık Ağaçtan	5	27
" "	Karanlık Ağaçtan	7	21
" "	Karanlık Ağaçtan	10	10
" "	Yusuf'suz Kuyuda Olmak	17	28
Berberoğlu, Oğuz Zeki	Türkiye'nin Mesken Meselesi	7	14
Bıldırki, Oyhan Hasan	Çocuk	50	25
" "	Kaderci	52	27
" "	Kuşlar	48	29
" "	Tasavvuf ve Mevlânâ	108	13
" "	Uy Dağlar	56	21
Bikmen, Zeki	Rüyamsı	65	23
Bilge, Muammer	Mülkün Yaratılması ve Emanet Edilmesi	43	16
" "	Şekilperestlik	36	12
" "	Üniversitemizin Dramı	40	8
Bilge, Muammer	Üniversitemizin Tam Zamanlı Çalışma Zorunluğu	35	16

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Birinci, Ali	Gecede	40	22
" "	Sevdiğim ve Tanıyabildiğim Hocam	112	103
" "	Sevgiliye	36	25
" "	Sonbahar	47	25
" "	Türkiye Tarihinde İlk Halk Hareketleri	71	8
Birol, Mustafa	Biz Bize	43	30
Bolak, Hasan Sami	Millî Devlet ve Otorite Özlemi	34	14
" "	Millî ve Çağdaş Devlet Düzeni	44	17
Borat, Oğuz	Dünya Otomobil Sanayiindeki Gelişmeler (I)	20	22
" "	Dünya Otomobil Sanayiindeki Gelişmeler (II)	24	16
Boz, Sami	Ben Bu Toprağın İlk Adım	56	23
" "	Bensiz Uyuma	31	6
" "	Bir Avuç Toprak	14	25
" "	Bir Yük Çırpı Gider Şehire	25	31
" "	Dağ Bilir, Taş Ezberler	46	29
" "	Gravgazda Bir Çakal	49	25
" "	İçim Dolu	18	13
" "	Kağnılı Köy	13	26
" "	Kurtlar Dolaşır	44	30
" "	Mumlar Yanar Akdedenin Taşında	42	26
" "	Mutlu Ekmek	45	26
" "	Rüyası Sona Erdi	33	28
" "	Susuz Ana	26	23
" "	Susuz Ana	47	26
" "	Tüfekler Patlar	27	17
Bozbeyli, Ferruh	Hocam Nurettin Topçu	112	51
Bölme, Ömer	Akşamların Yamacında	83	68
Bulaç, Ali	"Fatma Bacı" yahut Devlet Ana	84	39
" "	"Gavur Kayırcıları"	96	56
" "	Bir Devrin Yüzakı; Derviş Yunus	89	44
" "	Çılgılık Çılgılığa Şaşkın	73	58
" "	İbn Bâcce Hakkında	99	39
" "	Ölmeden Ölüm	83	67
" "	Sınıf Meselesi	102	5
" "	İslâm Düşüncesinin Kaynakları	85-86	19

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bulaç, Ali	İslâm Düşüncesinin Tarihi Gelişimi	87	41
" "	Umutların Ölümü	75-76	49
Bulut, Şevket	"Yılkı Atı"	63	41
" "	Ad Koyma	75-76	50
" "	Adam Tokatlayan Kaymakam	78	65
" "	Asma	73	52
" "	Cinbastı	82	57
" "	Damat	80	49
" "	Dilek Çınarı	106	42
" "	Dolmalar	66	25
" "	Eski Toprak	97	68
" "	Gebe Sokaklar	52	20
" "	Gelse O	53	26
" "	Gözleri Sulu Meryem	60	14
" "	Kemal Tahir ve "Yol Ayrımı"	72	12
" "	Kismet	93	56
" "	Kurşun Başlı At Koşuları	64	22
" "	Kurtuluş Çağrısı	51	20
" "	Mayın Tarlasında Ağıt	55	27
" "	Misafir	85-86	64
" "	Odacı Mehmet Efendi	58	24
" "	Ortadaki Adam	59	23
" "	Oynaş	83	56
" "	Salça	89	61
" "	Sarı Arabalar	91	47
" "	Şeyhin Minderleri	94	50
" "	Üstün Başarılı Öğretmen	107	36
" "	Yalnız Mezar	69	24
Büyükkurt, M. Necati	Dil Meselemiz	8	21
" "	Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri (I)	5	9
" "	Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri (II)	7	26
" "	Vatandaşlık	10	10

-C-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Canat, Hasan Nail	Arkadaşlarım	23	27
Cangızbay, Kadir	Köy Enstitüsü Çıkışlı İki Yazar Üzerine Bir İnceleme	98	10
Carrel, Alexi	Çağımızın Buhranları	25	25
Cebeci, Dilâver	Sana Kadar	47	29
Civelek, Muzaffer	Ahlâk Dersi	112	13
" "	Alın Yazısı	11	26
" "	Anket ve Düşündürdükleri	31	13
" "	Ayrılış Mektubu	22	22
" "	Bisikletçi	56	24
" "	Bulanık Sular	2	13
" "	Eski Arkadaş	27	37
" "	İktisadın Muhtaç Olduğu Kudret	3	9
" "	İktisatta Milliyetçilik	1	16
" "	Kalabalıklarda Unutulan Adam	10	27
" "	Kaos	42	12
" "	Kar	28	36
" "	Köy Yolları	9	18
" "	Murtaza	26	34
" "	Musa	25	35
" "	Ne İçin Milliyetçilik	74	8
" "	Ne Yapmalı?	75-76	32
" "	Ölçülerimizi Ararken	77	32
" "	Sıkıntı	35	42
" "	Şehir ve Ben	13	24
" "	Tarlalar	21	12
" "	Üç İnsan, Üç Karanlık	32	11
" "	Üniversite Buhranı	30	14
" "	Üslûp	37	18
" "	Yunus Emre (I)	49	16
" "	Yunus Emre (II)	50	6
" "	Yunus Emre (III)	51	10
" "	Yunus'a Suikast	70	32

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Coşar, Mehmet	Aylandoz Otu	45	21
" "	İhtilâller	34	23
" "	İman	15	18
" "	Kararsızlık	27	19
" "	Onun Sevgisi	30	35
" "	Tabiat Sevgisi	13	23
" "	Toprağı Terkedenler	31	28
" "	Üç Şey	24	15
" "	Yol Sevgisi	19	28
Coşkun, Abdullah	Sevgi	47	14
Cumhur, Memduh	Batılı Gözüyle Türk Musikisi	83	54
" "	Mevlâna İhtifalleri	85-86	53
" "	Mevlevî Mukabelesi ve Musiki	97	60
" "	Musikide Yabancılaşma Üzerine Notlar	80	63

-Ç-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Çabuk, Vahit	Durgunluk Dönemeci	53	23
" "	Eyüp'te Gün Sonu	71	21
" "	Son Durak	63	25
Çağlar, Ali Özenç	Sisli Sabahlardan Öte	37	34
Çağlayan, Müslim	Beni Sevemezsin	21	28
Çataloğlu, L.	Gökalp'in Din Karşısındaki Tutumu	97	7
" "	Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri	89	31
" "	" " " "	90	16
" "	" " " "	92	20
" "	" " " "	93	34
" "	" " " "	94	30
" "	Ziya Gökalp'te Hilafet ve Aile Hukukunun Islahı	98	44
Çavuşoğlu, Mehmet	Rubâî	1	15
Çelikdoğan, Sedat	Acı Soğan	22	27

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Çelikdoğan, Sedat	Fizikçi Landau'nun Mucizevî Kurtuluşu (Alexander Dorozynki'den tercüme)	6	27
" "	İnananlar	26	9
" "	Var Olanlar	25	32
Çelikoğlu, Halit	Taşralım	52	24
Çetinkaya, Bünyamin	Af	50	10
Çetinkaya, Kenan	Perişanlığım	37	25
Çoruh, H. Şinasi	Ahlâkımız	60	12
Çöllü, Yusuf Ziya	Kuzgun	37	23
Çukurova, Şenol	Başkent Akşamları	28	?

-D-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Danışmend, İsmail Hâmi	Barbarosun Milliyeti	11	5
Dardoğan, A. Nazif	Maarifimiz	53	7
Daval, Roger	Fransız Fikir Hayatının Tarihçesi	34	24
Dayı, İsmail	"Rahmi Ağabey"e; İstemek veya İstememek	10	13
" "	Ali Fuat Başgil	29	23
" "	Büyük İnsan Ali Fuat Başgil	17	7
Debbağ, A. Ali	Fasit Daire	79	30
Debbağoğlu, Ahmet	Fert, Cemiyet, Devlet	85-86	13
" "	İkta ve Tımar Nizamı	106	28
" "	İslâm Esnaf Birlikleri	96	4
" "	İslâm Mülkiyet Görüşü	87	17
" "	İslâm, Ziraî İktisat ve Vergileme Nizamının Hukuki Esasları (I)	102	20
" "	İslâm, Ziraî İktisat ve Vergileme Nizamının Hukuki Esasları (II)	103	13
" "	İslâm, Ziraî İktisat ve Vergileme Nizamının Hukuki Esasları (III)	107	8
" "	Nurettin Topçu'nun Devlet Görüşü	112	26
" "	Tasavvuf ve Osmanlı Devletinin Kuruluşu	92	11

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Debbağoglu, Ahmet	Tasavvufun İctimaî, İktisadî ve Siyasi Yönleri	90	28
" "	Tasavvufun İctimaî, İktisadî ve Siyasi Yönleri	91	17
" "	Tasavvufun İctimaî, İktisadî ve Siyasi Yönleri	97	17
" "	Tasavvufun İctimaî, İktisadî ve Siyasi Yönleri	100	44
Dikbaş, M. Yılmaz	Baba (A. Çekhov'dan)	40	28
" "	Bahis (A. Çekhov'dan)	45	28
" "	Bülbül ve Gül (O. Wilde'den)	60	16
" "	Hippiler	61-62	27
" "	İngiltere Mektubu	69	13
" "	İtiraf (A. Çekhov'dan)	43	32
" "	Kötü Kader (A. Çekhov'dan)	46	23
" "	Ödlek (A. Çekhov'dan)	39	31
" "	Pakistanlı Dövmek Modası	55	16
" "	Paskalya Ayini (A.Solzhenlysn'den)	41	38
" "	Sulu Boya Tablo (A.S. Grinevski'den)	44	28
" "	Sürgünde (A. Çekhov'dan)	42	29
" "	Terkedilmiş İhtiyarlar	54	14
" "	Tombala (İngiltere Mektubu)	52	23
" "	Yardıma Muhtaç Arkadaş (W.S. Maugham'dan)	38	32
" "	Izdırap (Anton Çekhov'dan)	36	30
Dinçer, Nahit	Bir Dosta Mektuplar (I)	23	24
" "	Bir Dosta Mektuplar (II)	24	12
Dinçer, Neş'et	Bursa'da Bahar	55	26
Dinçsoy, Osman Selim	Anne	13	26
" "	Yollarda Kaldım Allah'ım	5	11
Doğan, N. Mehmet	Bu Şehrin İnsanları	50	27
" "	Eski Sur Türkleri	58	26
" "	Olumsuz	53	27
Doğan, Avni	Boşluk	103	38
" "	Düğün Evi	94	49
" "	Eski Kara Sevdalar, Doğuş, Ey Çocuk	113	69-71
" "	Eski Toprak	98	60
" "	Şiirler	106	39
" "	Yük	103	37

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Doğan, D. Mehmet	1919-23 Anadolu Hareketi ve Roman	73	59
" "	Çember	67	9
" "	MHP ve Toprak Meselesi	81	42
" "	Türkiye’de Toprak Meselesi	75-76	26
" "	Türkiye’de Toprak Meselesinin Tarihçesi	77	9
" "	Türkiye’de Toprak Meselesinin Tarihçesi	78	22
" "	Türkiye’de Toprak Meselesinin Tarihçesi	79	9
" "	Türkiye’de Toprak Meselesinin Üç Yönü	80	13
" "	50. Yıl	53	11
" "	Bir Dosta Mektup	43	21
" "	Cumhuriyetten Sonra Toprak Meselesi (I)	95	28
" "	Cumhuriyetten Sonra Toprak Meselesi (II)	96	16
" "	Cumhuriyetten Sonra Ziraî Bünye	98	31
" "	Çizgilerle Yaşamak	23	23
" "	Devrimde Reform	100	15
" "	Dil Devrimi ve Peyami Safa	94	37
" "	Düğün (Sinema)	106	48
" "	Düş	8	30
" "	İslâm İktisadının Esasları Hakkında Bir Deneme	77	6
" "	Kıbrıs Meselesi ve Türk Dış Siyaseti	106	13
" "	Komünizm ve Toprak Meselesi	92	24
" "	Marksist Şemacılık ve Osmanlı Toplum Yapısı	115	2
" "	Sıcak Öğle Ağrıları	31	27
" "	Türk Düşüncesinde Nurettin Topçu’nun Yeri	112	6
" "	Türk-İslâm Birleşiminin Doruğu, Osmanlı İmparatorluğu	89	16
Doğankentli, B. Koçak	Bil ki Emek Ekmek Demek	43	33
" "	Bu Böyle Biline	28	26
" "	Gurbette Gönül Acısı	26	28
" "	Toprak ve İnsan	50	28
Doğu, Halil	Malazgirt Zaferi	68	8
Doluoğlu, Aydın	Umut	60	19
Domaniç, K.	San’atkar ve Halk (Alain’dan Tercüme)	9	29

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Döğücü, A. Fazıl	Ağı Çiçeği Adım	23	22
Durant, Will	Hakikatin Değeri	9	5
Durkan, Cengiz	Bağımsızlık Nedir? (Mahatma Gandhi'den)	50	9
" "	Bir İhtiyarın Düşündürdükleri	9	23
" "	Eski Ceketim	39	27
" "	Togore'den Seçmeler	38	24
" "	Vincent Vangooh (Robert Goldwater'den)	8	28
Dündar, Süha	Fatih'in Hocası Akşemseddin	89	58

-E-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Eğilmez, Ali Osman	"Gülmek İçin Türkiye'ye Geliniz"	93	39
Elbistan, Sıddık	Diri Gök Altında Kaygısız Dolaşanlar	8	21
Emin, Mehmet	Öksüz ve Kutsal Dava	46	12
" "	Yıkılan Değerler ve Medeniyet	38	15
Emir, Sabahat	Açlık	47	17
" "	Bambu ve Tarihî Dram	53	10
" "	Tiyatro ve Bizler	30	31
" "	Vicdan ve Menfaat	36	14
Emre, Ali Haydar	Bir Liraya Bir Şimşek	49	23
Emre, Yavuz	Bir Muradım Var	38	17
" "	Izdırap Yemini	47	5
" "	Liseden Sonra	37	13
" "	Merhamet	48	22
Engin, İsmet	Fırat'a Özlem	51	22
Enginün, İnci	Amcam ve Meksikalılar (William Saroyan'dan Tercüme)	9	30
Epiktotes	Düşünceler	8	25
Eraydın, İlhan	"Küçük Ağa" ve Ötesi	9	29
" "	"Ortadaki Adam" ve M. Kutlu	59	26
" "	"Ulusal Sinema Kavgası" Üzerine	75-76	58
" "	Aydın Getirdikleri	97	4

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Eraydın, İlhan	Aydın Getirdikleri	98	4
" "	Aydın Getirdikleri	99	4
" "	Aydın Getirdikleri	100	4
" "	Aydın Getirdikleri	102	3
" "	Bir Dosta Mektup	38	22
" "	Dönüş	33	29
" "	Hümanizm, Tasavvuf ve Yunus'a Dair	70	13
" "	İsmail Hami Danişmend'in Ardından	17	14
" "	Köy	31	25
" "	Kültürümüzün Kökleri	82	38
" "	Pascal Üzerine	14	14
" "	Sefiller (Victor Hugo)	2	19
" "	Sen ve Ben	5	24
" "	Sevgi Bahçesi	3	19
" "	Toprak, İnsan Münasebeti	81	44
" "	Türk Sineması Üzerine	84	30
Eraydın, Selçuk	Hocamız Mahir İz'in Ardından	104-105	27
" "	Mevlâna'nın Çağrısı	97	45
Erbaş, Emine	Bıçak	23	9
" "	Dua	13	22
" "	İsyen	21	11
" "	Oyun	17	28
Erçikan, Celal	Batının Hakikatleri	14	5
" "	Garp Zihniyeti ve Biz	7	7
" "	Üniversite Reformu	13	15
" "	Üniversitenin Esas Problemleri	30	16
Erdem, Bekir	Suçlu Kim?	66	6
Erdem, Şücaeddin	Yabancıya	36	32
Erdoğan, Sadık	Darbe	24	7
Erez, Hikmet	Köyümde Akşam	16	10
Ergin, Ahmet	Biz Ağlıyorduk	9	24
" "	Gözlerimi Aç Artık	5	21
" "	Satılmış	13	25
" "	Sessizlik	21	8
" "	Sessizlik	24	26

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ergin, Ahmet	Şarkımız	12	11
Ergin, İsmet	Ben	35	27
" "	Özlem	32	33
" "	Sen Yaşamı Yoksullukta Gör	46	24
Ergüç, Aslan	Öğretmenliğin İtibarı	94	10
" "	Yazık Olacak Sana	84	25
Ergül, Ersin	Gören Görene	9	24
Ergün, Mehmet	Gündöndü	32	36
" "	Kaldırım Düşünceleri	30	29
Erhan, Fethi	Yine Üniversite	43	18
Erk, Nejdet	Sessizlik	45	18
Eroğlu, Ebubekir	Yazıhandan Tutkular	13	24
Erol, Aydı	Rubâî	32	16
" "	Rubâî	36	28
" "	Rüzgarın Getirdikleri	23	27
Ersoy, Mehmet Âkif	Ruhsuz Adam	30	30
" "	Acem Şâhı	23	12
Ersöz, Ertan	"Ulusal Sinema Kavgası" Üzerine	75-76	58
Ertuğrul, M. Râgıp	Belki	46	30
" "	Dönüş	49	28
Ertüzün, Melih Safa	Göreceksin	24	12
Erverdi, Ezel	1071 ve Milliyetçiliğimiz	68	26
" "	Anadoluculuğa Dair	25	16
" "	Bir Mağlubun Zaferi	26	17
" "	Cahit Okurer İçin	91	6
" "	Dostoyevski'ye Dair	5	18
" "	Hocasız Hareket	112	4
" "	Kahraman Kimdir?	8	27
" "	Remzi Oğuz Arık	28	14
Esensoy, Ömer	Sahici Tabanca	45	31
Esin, Emel	Hac Hatıraları (I)	18	8
" "	Hac Hatıraları (II)	19	21
" "	Hac Hatıraları (III)	20	16
Esin, Seyfullah	1968 Yılı Başında Kıbrıs Davamız	25	19
Evliyaoğlu, Gökhan	"Türk İktisat Tarihi"nden	73	30

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Evliyaoğlu, Gökhan	Bilimsel Milliyetçiliğe Giriş	63	10
" "	Ellerin Şiiri	74	59
" "	Fetih	6	5
Evren, Sıtkı	Hocanın Andıkları	112	62

-F-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Faquet, Emile	Terbiye	26	13
Fazıloğlu, Necati	Dokuz Asırlık Koşu	68	21
" "	Gecenin İçinden	77	59
" "	Toprak Meselemize Toplu Bir Bakış	64	28
" "	Toprak Meselesine Yabancılığımız	81	40
" "	Tükenen Gençlik	66	4
" "	Yanlışın Tekrarı	75-76	24
" "	Ziraat Bünyemiz ve Reform	78	34
Feyzioğlu, Muin	İmam-ı Âzamı Tanıyalım	27	20
" "	Tarih Değil, Tahrif	21	24
" "	Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi	11	24
Fikret, Ali	Alaca Karanlık	52	29
" "	Görüntüler ve Görüşler	61-62	24
" "	Görüntüler ve Görüşler	56	29
" "	Görüntüler ve Görüşler	57	29
" "	Görüntüler ve Görüşler	59	7
" "	Görüntüler ve Görüşler	65	8
" "	Kültür Yabancılaşması ve Coğrafi Batıcılık	58	11
" "	Sinâ Çölü'nde Dolaşanlara	19	7
Filiz, Mustafa	Garibin Korkusu	28	72

-G-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Gökalp, Mehmet	Büyük Dava Adamı: Nurettin Topçu	112	97
Göncüler, Tevfik Fikret	Bir Ağaç Doğuyordu	11	30
" "	Bir Akşam Üstü Anısı	17	13
" "	Selaha	44	22
" "	Şiirimizde Umut Işığı "Seyran"	88	61
" "	Yıldız Kıyımı	35	41
Güler, Abdulkadir	Eylül Sonrası	47	28
" "	Gece ve Ben	34	19
" "	Güneyin Uzak Köyleri	51	26
" "	Sınırtası	29	36
Güler, M. Sami	Sıkıntı	35	25
Gültek, M. Sami	Bilinmeyen Şey	30	23
" "	İdeal	36	21
" "	Kaldırım	15	23
Gümüş, Naci	Matbaada	47	33
" "	Yayvantepe	35	33
Gümüş-iz, Osman	Bürokrasi Çağdıdır	106	2
" "	Dil Devrimi	81	11
" "	Yanlış Değerlendirmek	80	6
" "	Yaşasın Cumhuriyet	95	9
Güney, Yılmaz	İstanbul Şarkısı	43	34
" "	Susuzluk	54	26
Gürler, Serdar	Kasım Kararları	72	26
Güvenal, Sami H.	Mimar Koca Sinan I	18	19
" "	Mimar Koca Sinan II	19	13
" "	Mimar Koca Sinan III	20	11

-H-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hacıhaliloğlu, Ali İhsan	Alın Yazısı	23	11
" "	Bilebilsek	29	25
" "	Sana Ar	38	30
Hacıyakuboğlu A.	"Ak Topraklar" İçin	73	62
" "	"Hangi Batı" Derken	82	65
" "	"Osmanlı" Deyince	83	51
" "	"Pastırma Yazı"nın Tipleri	71	22
" "	50. Yılda Şiir-Hikâye-Roman	95	61
" "	Adımlar I	45	15
" "	Adımlar II	46	15
" "	Adımlar III	47	10
" "	Adımlar IV	48	23
" "	Dil Meselesi	81	2
" "	Festival ve Müslüman Mahallesinde Salyangoz Satmak	92	43
" "	Kapıları Açmak	67	4
" "	Ö.Seyfettin, "Diyet" ve Bir Tıp Araştırması	80	55
" "	Toplumcu Edebiyatın Tipleri Üzerine Bir Genelleme	77	53
" "	Wel Come to Turkey	85-86	54
Hacıyakuboğlu, Elif	"Malazgirt Destanı"	68	28
" "	Kitaplar	69	31
Hakkı, İbrahim	Gece ve Su Kasidesi	42	21
" "	Rübai, Gönül Kasidesi	42	18
Hamidullah, Muhammet	İslâm Peygamberi'nden	40	26
Hareket	"Millî Sinema Açıkoturumu"ndan Notlar	88	51
" "	1071'den Bu Yana	9	3
" "	32. Yıla Girerken	61-62	4
" "	Ali Karamanlıoğlu	87	63
" "	Anarşist ve Hareket Adamı	33	4
" "	Başyazı	25	3
" "	Başyazı	35	4
" "	Başyazı	36	4

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hareket	Batılılaşmak Üzerine	65	4
"	Biz Bu Toprağın Sızısıyız	10	3
"	Bize Ne Oldu?	28	4
"	Cemaat Ruhu	16	3
"	Dadaloğlu Devrimciliği	89	4
"	Dil Siyaseti	81	9
"	Edebiyatı Halklaştırmak	78	2
"	Felsefemiz	1	4
"	Hangi Milliyetçilik	87	4
"	Harcanan Neslimiz	44	4
"	Hareketin Sakladığı Sır	1	3
"	İlmi Ziya Ülken'in Hayatı ve Eserleri	104-105	19
"	İnkılabımız	8	3
"	İnsan Meselesi	69	4
"	İslâm Kapitalizm Uyuşmazlığı	77	2
"	Kemal Tahir'in Ardından	89	39
"	Kin ile Din Birleşmez	39	4
"	Kurtuluşa Doğru	38	4
"	Kurtuluşumuz	11	3
"	Mehmet Âkif'in Milliyetçiliği	12	3
"	Milliyetçiler Kurultayı	15	13
"	Milliyetçiliğimiz	73	3
"	Münevver Anlayışımız	18	3
"	Ortadoğu ve İslâm Siyaseti	101	1
"	Rahmi Eray	10	12
"	Remzi Oğuz Arık	5	8
"	Sağda Olmak	14	3
"	San'at ve San'atçının Gayesi	84	2
"	Türk Dili Üzerine Ali Nihat Tarlan'la Konuşma	81	34
"	Vuzuha Doğru	26	3
"	Yıkılış	42	3
"	Yorum	30	4
"	Yunus'a Dair	70	4
Hasan, Hüsrev	Midas'ın Kulakları	12	13

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hasan, Hüsrev	Ölüm Susmasıdır Bir Sevdğin	12	15
Hasannebioğlu, Cumali Ü.	Dua	23	23
Hasırcıoğlu, Tarık	Eyüp'te Sabah	14	24
" "	İnsan ve İnancı	66	23
" "	İstek	17	11
" "	Mesnevi'de Esintiler	26	32
" "	Mesnevi'de Esintiler	52	18
" "	Mesnevi'de Esintiler	53	25
" "	Mutsuz Şehir	12	24
" "	Sende Olmak	25	24
" "	Sitem	11	31
" "	Yıldızsız Geceler	71	23
Hâtemî, Hasan	Bir Hayal Kırıklığı (Devlet Ana)	26	33
" "	Rubâî	33	6
" "	Zamanın Sesleri	25	26
Hâtemî, Hasan Hüsrev	Anadolu Baharına Selam	42	8
" " "	Aşka Reddiye	46	19
" " "	Batıdan Şarkılar	40	24
" " "	Beykozlu Orfe	44	20
" " "	Duyguların Çocuğu	48	27
" " "	İslâm Dünya Görüşü (I)	15	28
" " "	İslâm Dünya Görüşü (II)	18	23
" " "	İslâm Dünya Görüşü (III)	20	5
" " "	İslâm Dünya Görüşü (IV)	21	6
" " "	Kentlinin Korkusu	47	23
" " "	Saarbrücken'de Akşam	43	19
" " "	Zamanın Sesleri (I)	19	21
" " "	Zamanın Sesleri (II)	21	9
" " "	Zamanın Sesleri (III)	22	19
" " "	Zamanın Sesleri (IV)	24	27
Hatemî, Hüseyin	"İslâm Devleti" Kavramı	46	6
" "	Başlangıç	4	21
" "	Bir Eleştiri	57	28
" "	Deterjan Çağı	73	51
" "	Dua	12	30

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hatemi, Hüseyin	Düşünelim ve Doğrulam	19	8
" "	İslâm Açısından Sosyalizm Hakkında	23	13
" "	İslâm Açısından Sosyalizm Hakkında	26	29
" "	İslâm Devletinde Siyasî ve İdari Yapıya Genel Bir Bakış	51	16
" "	İslâm Hukukuna Göre Devletin Umumi Vassıfları	47	6
" "	İslâm Hukukunda Devlet Reisi	48	14
" "	İslâm Hukukunda Devlet Reisiği	49	7
" "	İslâm Hukukunda Devlet Reisiği	50	13
" "	İslâm'ı Parçalama ve Zayıflatma Tertipleri	21	19
" "	İslâm'ı Parçalama ve Zayıflatma Tertipleri	22	10
" "	İslâmiyet ve Kapitalizm	43	7
" "	Kalkınmamızın İç ve Dış Engelleri	44	9
" "	Kendi Kendine İise	77	60
" "	Muhammet İkbâl	57	7
" "	Nefes	24	25
" "	Rodinson'un Eserleri Hakkında	42	13
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları I	6	20
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları II	6	20
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları III	7	12
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları IV	8	7
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları V	9	9
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları VI	10	19
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları VII	11	10
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları VIII	12	19
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları IX	13	8
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları X	14	18
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları XI	15	7
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları XII	16	21
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları XIII	17	23
" "	Ülküsü Farklı Olanlara	45	5
" "	Yolcunun Türküleri	41	14
Hüsrev, Hasan	Anılar Merdiveni	59	15
" "	Boz Dünya	55	19

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hüsrev, Hasan	Güzelleme	53	24
" "	Kendi Kendine Lise	65	16
" "	Saarbrücken Şarkısı	64	23
" "	Şeb-i Arus	68	29
" "	Ümit-Çaresizlik İkilisine Gazel	61-62	23
" "	Yaşlılar Korusu	51	15
" "	Yunus'a Rubaî	49	12

-I-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Işık, Abidin	Ağır Sanayi ve Manevî Çöküntü	4	13
Işık, Emin	"Türkçe'de Yeni Gelişmeler" Üzerine	92	58
" "	Allah İnanımının Tarihi Tekamülü	7	9
" "	Allah'a Adanan Ülke	35	14
" "	Aranan Nedir?	18	7
" "	Asrımız İnsanın Yalnızlığı	46	10
" "	Başlangıç Noktası	28	18
" "	Bilmek ve Varolmak	23	10
" "	Çağımızda Nüfusun Önemi	103	44
" "	Devlet Kuran İrade	32	8
" "	Din ve Devlet	16	13
" "	Din ve Hayat	15	21
" "	Din ve Tabiat	14	11
" "	Din ve Tekâmül	5	14
" "	Dinin Kaynağı	74	32
" "	Dinlerin Genel ve Özel Yönleri	52	8
" "	Düşünceler (A.İskender'den)	53	15
" "	En Büyük Cihat	33	21
" "	En Büyük Tehlike	39	8
" "	Gerçek Yunus	70	9
" "	Hac	26	24
" "	Halktan ve Hayattan Başlama Zarureti	31	7

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Işık, Emin	Hareket Kâinat ve İbadet	9	26
" "	Hürriyet ve Mesuliyet	1	15
" "	İlk İnsan ve İlk Din	51	7
" "	İnsan ve Sonsuzluk	2	9
" "	İnsanın Yalnızlığı	94	17
" "	İslâm Ahlâkının Özellikleri	25	9
" "	İslâm Hukuku ve İktisadının Temel İlkeleri	100	36
" "	İslâm'da Zekat	21	3
" "	Kâinat ve Sonsuzluk	3	5
" "	Kur'an Gelineye Kadar	53	12
" "	Kur'an Üzerine Düşünceler	77	20
" "	Kültür Dünyamız ve Ruh Sağlığımız	84	15
" "	Malazgirt Ruhu ve Anadolu Gerçeği	68	4
" "	Mi'race Saygı	45	8
" "	Millî Eğitim Buhramı	22	6
" "	Modern Medeniyetin Tenkidi	93	40
" "	Nizamı Tutan Boyutlar	78	15
" "	Nurettin Topçu ve Din Adamları	112	84
" "	Orta-Doğu'da Buhran	19	19
" "	Ruh Dünyamız ve İnsanlarımız	79	15
" "	Ruh Dünyamızın Fethi	37	7
" "	Ruhun Fetihleri	30	28
" "	Sanayi Medeniyeti ve Aile	104-105	33
" "	Sessiz İhtilal	41	11
" "	Sevmek ve Anlamak	61-62	8
" "	Şekillerin Ötesi	29	14
" "	Şuura Doğru	27	11
" "	Tasavvuf	75-76	6
" "	Türk Milliyetçiliğinin Tarihi ve Sosyal Oluşumu	73	41
" "	Ulusal Sinema Kavgası Üzerine	72	24
" "	Yakın Tarihimiz	38	8
" "	Yeni Sınıflar ve Yeni Rejimler Karşısında İslâmiyet	20	6

-İ-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı (İ)	Dergi No	Sahife No
İbrahimhakkıoğlu, Feyyaz	İbrahim Hakkı ve Gönül	80	25
İdiğ, Hikmet	Ankara ve Düşünceler	41	13
" "	Kesit	93	44
" "	Tez, Antitez, Sentez	43	12
İnce, Osman	Garip Hisler	36	22
İpek, Saliha	Mektuplar	81	62
" "	Sular Aydınlanırken	84	50

-K-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kahveci, Ahmet	Kalbim Gibi	28	33
Kahyaoğlu, S.F.	Marifetnâme'ye Dair	42	20
" "	Türk Şiirinde İçtimaî Meseleler	41	16
Kaleli, Halil	"Turan Yolu"	108	6
" "	Aydın Getirdikleri	107	2
" "	Görüşler	106	22
" "	Halk Hikâyesi, Millî Hikâyeciliğimiz ve Şevket Bulut	106	62
" "	Halk İçin Tiyatro ve Evhamî	88	58
" "	Kıbrıs: Bir Çağın Kapanış mı?	104-105	5
" "	Panislâmizm, Pantürkizm, Panavrupaizm	113	2
" "	Söylev ve Demeçler	96	39
" "	Tuttu-Tutacak	81	12
" "	Türkçülük? Milliyetçilik? Batıcılık? Ve Dergicilik I	93	28
" "	Türkçülük? Milliyetçilik? Batıcılık? Ve Dergicilik II	94	43
Kamberoğlu, A. İhsan	Üsküdar	57	15
Kamil, Mehmet	Duyuyorum	21	10

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kâmil, Mehmet	Dondurmacı	26	36
Kan, S. Mehmet	Bir Eylül Akşamına Gazelleme	58	14
" "	Türkülerin Akşamı	56	30
Kandaş, Kemal	Topçubaşı	15	27
Kanışkan, Veysel Vedat	Kaleme Davet	40	23
Kankılıç, Verdi H.	Rubâi	4	27
Kant	Vicdanın Emirleri	8	13
Kaplan, Mehmet	Anadolu Aydınları	16	5
" "	Dil ve Üslûp	15	5
" "	Eskiye Nasıl Bakmalı	18	5
" "	Kalabalık ve Millet	13	16
" "	Komunizmi Reddederken	19	16
" "	Sanayi Medeniyeti	17	10
" "	Yol, Telefon, Araba	20	10
" "	Beşir Fuad'a Dair	42	15
" "	Çağdaş Bir Mistik: Nurettin Topçu	112	9
" "	Devlet Baba	12	10
" "	Din Adamı	4	3
" "	İlkecilik	6	3
" "	İman ve Hareket	1	7
" "	Kanunlar ve İcracılar	11	4
" "	Konuşma ve Yazı Dili	8	4
" "	Mehmetçik	104-105	11
" "	Milliyetçilik İlerlemeyi Şart Koşar	10	4
" "	Otorite Yokluğu	3	3
" "	Ruh ve Madde	2	3
" "	Sosyal Hareketlilik	5	3
" "	Şu Tefsir Yok mu?	7	3
" "	Yeni İnsan Tipi	9	4
Kaplan, Sadettin	999	56	22
" "	Akşam Oluyor	35	15
" "	Alango	34	10
" "	Ben Ben miyim?	77	61
" "	Bozkır	36	15
" "	Bu Toprağın Türküsü	74	68

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Sadettin	Çoban Ateşi	32	9
" "	Gülmek ya da Ağlamak	58	25
" "	İki Kare	65	24
" "	Kar Yağarken	64	40
" "	Kar Yağıyor	38	20
" "	Karakız	79	48
" "	Kim Anlar?	33	8
" "	Ölmek Korkusudur Başkaldıran Utkularda	63	23
" "	Sen Yoksan	39	30
" "	Şiirler	92	45
" "	Toprak Tutkusu	80	46
" "	Yele Karşı	89	60
" "	Yılgin Yaşantı	72	41
" "	Yunus'a Özlem	70	23
Kara, İsmail	"İslâm Ekonomisi" Üzerine	107	30
Kara, Mustafa	Akşemseddinli Fetih	78	40
" "	Dua	70	30
" "	Fütüvvet Teşkilatı	97	12
" "	Mehmetçiğin Ruhu	75-76	37
" "	Mektuplar	84	47
" "	Nurettin Topçu'nun İdealindeki Din Adamı	112	34
" "	Onlar ve Biz	65	11
" "	Osmanlı Devletinde Tekkelerin Ehemmiyeti	107	14
" "	Ribat Teşkilatı	87	27
" "	Tekke Teşkilatı	74	27
" "	Tekkeler Anadolu Topraklarında	96	12
" "	Tekkeler Üzerine	88	21
" "	Tekke-Medrese Münasebetleri Üzerine	113	22
Karabeyoğlu, Ahmet	Milliyetçilik Hareketinin İki Yönü	10	6
Karahan, Günay	Parmak İzleri	48	30
Karahöyük, Nuri	Remzi Oğuz Arık'tan Hatıralar	4	23
Karakaya, Şeref	Seher Vaktinde Caddeler	28	17
Karakoç, Abdurrahim	Hudut Taşları	26	12
" "	Köşeli Daireler	28	21
Karakoç, Bahattin	Akşam Olur	83	41

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Karakoç, Bahattin	Ay Suların Damarından Kan Emer	88	43
" "	Beşgen Çağrı Çiçeği	59	19
" "	Bir At Bir Mızrak	81	54
" "	Bir Defter Açtım Geceye	75-76	48
" "	Düş Çatallaması	96	46
" "	Gök Olanda Aşk ve Şiir	82	16
" "	İskeletler	80	45
" "	Kaç Işık Yolu Uzaktan	78	63
" "	Tarar Kuş Perçemini Yalnızlığa	69	21
" "	Mevlana Sularında	97	65
" "	Özüm Özge Bir Kurbandır	72	23
" "	Paydaş	71	15
" "	Savaş	89	59
" "	Seyran	70	22
" "	Sıkıntı	63	39
" "	Şiirler	93	53
" "	Şölen	97	67
" "	Takvimler	68	7
" "	Topal Görüntü	74	58
" "	Türkü	43	22
" "	Yazı mı, Tura mı?	65	17
" "	Yitikse Eski Törelere	79	45
Karakoç, Ertuğrul	Ben Memleketimi Düşünürüm	24	9
" "	Boşuna	32	37
" "	Çocukların Ağıtı	14	25
" "	Çocukların Ağıtı	16	24
" "	Korku	11	18
" "	Köprü	102	40
" "	Köy Akşamları	24	18
" "	Mehmetçik	26	26
" "	Sen	13	23
" "	Sen Anadolusun	29	34
" "	Sualsiz	12	30
" "	Yakarış	10	27
" "	Yiğitler İçin	19	11

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Karakoç, Ertuğrul	Yunus	108	38
Karamanlioğlu, Ali	Sokrates Savunuyor	60	26
" "	Kitaplar	61-62	36
Karayağın, İlhami	Bir Alpaslan Varmış	25	15
" "	Bozkır ve İnsan	23	27
" "	İşçi ve İşveren Münasebetlerinde İşletmecilerin ve Mühendislerin Rolü	24	3
" "	Lumumba	22	18
" "	Sana Şiir Yazamam	24	23
" "	Üç Şiir	27	26
" "	Vatan	21	25
Kaya, İ. Güven	R. Apak ve Karada Balık	44	33
Kaya, Mevlüt Özden	Umutsuz Akşam	28	35
Kayalık, Cengiz	Açlığın Çığlığı	33	27
Kaymaz, Rıfkı	Cumhuriyet Devri Şiirlerinde Gökyüzü ve Sonsuzluk	90	68
" "	Cumhuriyetten Sonra Türk Şiirinde Dağ Özlemi	104-105	56
Keklik, Nihat	Milliyetçilik ve Millî Düşünce	12	12
Keleşoğlu, Mehmet	Bu Akşam	33	25
" "	Hocam	16	23
" "	Ne Çıkar	19	28
" "	Şimdi	23	27
" "	Zaman	32	30
Kemahlı, Seyfi	Aydın Getirdikleri	104-105	2
" "	Aydın Getirdikleri	103	2
" "	Bugünkü ve Yarınki Türkiye	30	26
" "	Gönül Dostlarına	33	24
" "	Köye Özleyiş	29	17
" "	Milletimize Yöneliş	27	16
" "	Toprağa Doğru	58	15
" "	Türkiye'nin Geleceği	35	12
" "	Yakın Tarihimizde Batılılaşma	89	76
Kılıçarslan, Selahattin	"Cemalettin Efgani Dosyası" Üzerine	108	19
Kılıçoğlu, İsmail	Hareketsiz Sıkıntı	38	17

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kıvanç, Cemil	Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışında Ekonomik Görüşler	112	28
Kocahanoğlu, Osman Selim	Amarattan Çıktım Yayan	47	32
" "	Anadolu Gurbeti	38	11
" "	Arap-İsrail Savaşı	12	19
" "	Beyaz Çılgılık	39	25
" "	Çıplak Ayaklar	40	30
" "	Turizm Gerçekleri ve Türkiye	20	24
" "	Türkiye'de Gençlik Buhranı	37	9
Kocaoğlu, Timur	Ak Ölüm	4	28
" "	Dışarı	2	13
Konukman, Ercümen	Anadoluculuk	1	7
" "	Bir Büyük İnsanın Hayat Hikâyesi I	4	26
" "	Bir Büyük İnsanın Hayat Hikâyesi II	7	21
" "	Bir Büyük İnsanın Hayat Hikâyesi III	11	19
" "	Hüseyin Avni Ulaş	2	16
" "	Mehmet Âkif'in Ardından	12	9
" "	Millet Anlayışımız ve Milliyetçiliğimiz	5	5
" "	Portreler I	8	22
" "	Portreler II	9	28
" "	Portreler III	10	15
" "	Portreler IV	17	19
" "	Abdulhamit Devrinde İhtilal Hareketleri ve Suikast Teşebbüsleri	26	18
" "	Arap-İsrail Harbi ve Acı Gerçekler	19	6
" "	Asaf Muammerin Ardından	16	19
" "	II. Meşrutiyet ve Sultan Abdülhamid I	18	25
" "	II. Meşrutiyet ve Sultan Abdülhamid II	20	14
" "	II. Meşrutiyet ve Sultan Abdülhamid III	22	20
" "	Jön Türkler ve Acı Gerçekler	25	21
" "	Köye Özleyiş	29	17
" "	Nurettin Topçu Hocamızın Ardından	112	64
" "	Reformları Yapmak Bir Zarurettir	46	16

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kotan, S.	Yaşanmıyan	57	30
Köksal, Sırma	Dünya Kavgası	35	46
Kuanç, Nusret Cemil	Almanlaşma	90	48
" "	Düzen ve İnsan	47	16
" "	İktisadî Adam Mefhumu	22	16
" "	Serbest İktisat Nizâm ve Kooperatifçilik	6	18
" "	Türkiye ve Mehmet Âkif	12	8
" "	Ziraat Kesimindeki Şartlar Toprakların Durumu ve Kooperatifçilik	7	14
Kudret, Mehmet	Düşünce	38	15
" "	Görünüş	54	8
" "	Kim Kime	82	12
" "	Özenti	35	45
" "	Sebebey	88	25
" "	Seferberlik	104-105	13
" "	Umumi Görünüş	51	9
Kurnaz, Cemal	Balık Muştusu	99	59
" "	Boyut	100	53
" "	Gül Devşirenler	114	74
" "	Yıkım	104-105	47
Kurtuluş, Erdem	Boşlukta	79	50
" "	Mektup	77	57
" "	Sesler	80	32
Kutlu, Cemal Tarık	Değirmende	31	34
" "	Türk Halk Edebiyatı	27	31
" "	Türk Halk Edebiyatı	28	31
" "	Türk Halk Edebiyatı	29	27
Kutlu, Mustafa	"Kilit"	73	66
" "	Eşik	100	55
" "	İzimizi Sürenlere	104-105	40
" "	Oy Dağlar	99	48
" "	Anlaşılamayan	113	66
" "	Ardından	48	28
" "	Bakıcı	30	33
" "	Bindokuzyüzotuzlara	73	50

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kutlu, Mustafa	Bir Mektup	35	39
" "	Bir Saatlik Telakki	31	37
" "	Büyük Serserilik	36	34
" "	Cabadan	56	16
" "	Dar Geçitte Değişim	58	19
" "	Dernek	49	21
" "	Dil Üstüne	81	39
" "	Dul Dönencesi	83	16
" "	Durum Vaziyeti	84	48
" "	Duruşma	64	31
" "	Erzincan'da Bir Kuş Var	77	64
" "	"Fatma Bacı"nın Tipleri	84	37
" "	Gergef	115	55
" "	Gönül İşi	74	62
" "	Gurbet Üstüne Sallamalar	75-76	46
" "	Hüseyin	38	26
" "	İbrikçi	42	27
" "	İlyas, Ben Bir de İstanbul	88	44
" "	İş	59	16
" "	İyi Şeyler Yazacağım	40	27
" "	Kamyoncu	45	19
" "	Kanoluk	90	55
" "	Kendi Kendime	39	28
" "	Kız	57	21
" "	Kötü Kaside	114	70
" "	Kupa Maçı	79	51
" "	Mayısın Getirip Götürdükleri	54	16
" "	Mescit Çıkmazı	67	27
" "	Milliciler	94	48
" "	Muhafazakarlıklarımız	66	12
" "	Muska	63	35
" "	Nakil Meselesi	52	16
" "	Nurettin Topçu İçin Bir Biyografi Denemesi	112	110
" "	O...	29	35
" "	Ortadaki Adam	41	27

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kutlu, Mustafa	Oy Dağlar	85-86	57
" "	Öldürmek	33	26
" "	Ölmek mi Yaşamak mı	34	30
" "	Payton Aşıkları Ardından	37	33
" "	Sacayak	78	54
" "	Siyaset Üstüne Ağırlama	87	55
" "	Spagetti Dostlukları	69	5
" "	Suç	72	30
" "	Suya Hasret	112	100
" "	Şubat Gazelleri	55	15
" "	Tapu Müdürü	37	32
" "	Tarz-ı Kadim Üzre Sonbahar	61-62	56
" "	Tıraş Oluyorum Anlıyacağınız	46	21
" "	Topal Semo Dedik Durduk	65	18
" "	Üzülmek Kuşları	71	14
" "	Vazife Üstüne	32	32
" "	Yalnızlığın İlleri	38	28
" "	Yetmiş Yaşında bir Gecekondu Kraliçesi	53	21
" "	Yokuşa Akan Sular	114	75
Küçüksu, Yaşar	Bahar Sohbeti	78	13
" "	Cüneyd'e Mektuplar	71	16
Küntiçen, Remzi	Bir	36	29

-L-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Lamennais	Derlemeler	25	28
"	Dua	7	28
"	Feryatlar	27	18
"	Genç Asker	4	14
"	İnsanlık ve Nizâm	9	8
"	Saadet	5	30
"	Sevgi	4	15

-M-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı (M)	Dergi No	Sahife No
Maraş, Mehmet Atilla	Doğuda Doğmak	41	28
" "	Eski Hava	84	49
" "	Geceleyin Evlerde	49	23
" "	Mersin Duruşmaları	78	60
" "	İns'in Şiiri	114	72
" "	"Bozkırdaki Çekirdek" ve Köy Enstitüleri	98	27
" "	Doğudan Batıdan Ortadoğudan	101	40
" "	Oyun	97	67
" "	Şiirler	106	40
" "	Düşünce, Sekme, Çeşitleme	91	53
" "	Edebiyat ve Medeniyet Üzerine	89	74
" "	Eski Resim	85-86	56
" "	Karanlığın Ellerinde, Sekme, Eski Koro	90	65
" "	Sabrın Gücüyle	87	56
" "	Zeytunî	96	48
Mengücek, Murat	Sanayi Kasidesi I	103	35
" "	Sanayi Kasidesi II	107	32
Mengüçoğlu, Metin Önal	Yolcular	46	27
" " "	Kötülük	13	7
" " "	Çaldım Kapıları Bu Sabah	8	11
" " "	Odam	49	22
" " "	Türkiye'm İçin	21	5
" " "	Düşündükçe	24	14
" " "	Düşündükçe	22	17
" " "	Rüzgar Bir Dost Getirdi	17	20
" " "	Mehmetçiğe Gazel	15	9
Meriç, Cemil	Diller Nasıl Gelişir? (C.Ertuğrul'dan)	81	26
" "	Asırların Efsanesi (V.Hugo'dan)	82	50
" "	Büyücü Çırağı	82	2
" "	Cemalettin Efgani Dosyası	83	6
" "	Çağdaş Uygarlık Düzeyi	90	8
" "	İdeoloji I	92	4
" "	İdeoloji II	93	4

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı (M)	Dergi No	Sahife No
Meriç, Cemil	Kendi Semasında Tek Yıldız I	100	32
" "	Kendi Semasında Tek Yıldız II	101	8
" "	Nazizm	88	8
" "	Politika Adamı, İlim Adamı	89	8
" "	Romanda Hesaplaşma	84	5
" "	Terbiye'nin Kitab-ı Mukaddesi	87	13
" "	Yunan Mucizesi	95	22
Mert, Osman	Düşünceler	9	14
Mert, Yusuf	Anlamıyorsun, Anlamıyorsunuz	102	42
" "	İkindiyi Kılmak	98	55
" "	Mor	108	41
" "	Zafer	103	31
Mutal, Vahap	Kierkegaard I (F.Mayer'den)	52	12
" "	Kierkegaard II (F.Mayer'den)	53	18
" "	Düşünce ve Existens (F.N.Magill'den)	57	19
" "	İlim Dışı Eklenti (F.N.Magill'den)	55	11
" "	Varlık Sırrı (F.N.Magill'den)	60	22
" "	Varlık ve Yokluk I (F.N.Magill'den)	58	21
" "	Varlık ve Yokluk II (F.N.Magill'den)	59	13
" "	Varlık ve Zaman (F.N.Magill'den)	56	10
" "	20. Asırda Felsefe Eğilimleri	67	21
" "	20. Asrın Felsefe Eğilimleri	71	11
" "	20. Asrın Felsefe Eğilimleri	72	39
" "	Egzistansiyalizme Dair	63	18
" "	Felsefe Nedir?	64	13
" "	Felsefe Nedir?	65	27
" "	Felsefenin Geleceği (Frederik Mayer'den)	48	24
" "	Halk Kütüphanesi	61-62	38
" "	Kant'ın Ahlâk Felsefesi	108	27
" "	Modern Düşüncenin Zaafları	82	39
" "	Nurettin Toçu'ya Dair	112	93
" "	Sezgicilik	113	52
" "	Spengler ve Tarih Felsefesi	80	40
" "	XX. Asrın Felsefi Eğilimleri	75-76	39
" "	XX. Asrın Felsefi Eğilimleri	74	53

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı (M)	Dergi No	Sahife No
Mutal, Vahap	XX. Asrın Felsefi Eğilimleri	77	47
" "	XX. Asrın Felsefi Eğilimleri	78	41
" "	XX. Asrın Felsefi Eğilimleri	79	38
" "	Yeni Felsefe Öğrenimi	83	47
Müftüoğlu, Gevşettin Koçak	Bekâr Odası	28	30

-N-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Nalbantoğlu, Muhittin	Kaybedilen Bir Değer, Nihat Sami Banarlı	104-105	31
" "	Millî Mücadele Edebiyatı I	2	12
" "	Millî Mücadele Edebiyatı II (Büyük Bozgunun Yankıları)	3	13
" "	Millî Mücadele Edebiyatı III (İşgal Acıları)	5	25
Namıkoğlu, Fevzi	Aydının Dramı	75-76	28
" "	Batı Medeniyeti ve Geleceği	69	14
" "	Batılılaşma Hareketleri İçinde Yeni Bir Dönem	99	31
" "	Bin Yıllık Mücadele	79	22
" "	Büyük Fetih ve Devlet Anlayışımız	31	18
" "	Devrim, Dil ve Milliyetçilik	81	36
" "	Doğu-Batı Sentezinin Çıkmazı I	89	35
" "	Doğu-Batı Sentezinin Çıkmazı II	90	21
" "	Ekonomik ve Sosyal Erozyon	2	15
" "	Gerçeği Arama ve Tasavvuf	97	42
" "	Halk Hareketlerinin Yorumları	71	9
" "	Halk Sektörü	103	20
" "	Halk ve Aydınlar	42	6
" "	Hüseyin Avni'ye Sesleniş	38	18
" "	İktisat Endişesi	63	9
" "	Köy	5	7
" "	Milliyetçilik ve Siyaset	44	6

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Namıkoğlu, Fevzi	Milliyetçilik ve Son Olaylar	39	7
" "	Rahmi Eray'ın Ardından	58	6
" "	Sınıf Meselesi	102	5
" "	Toprak Reformu ve Sanayi	100	13
" "	Türk Romanının Yüzyılı	72	8
" "	Üniversite ve Cevap İsteyen Sorular	33	15
Narinç, Sevim	Buhurdanın İçindeki Kadın	41	24
Netti, F.	Zenginliğin Cemiyette Yarattığı Buhranlar (C.Yalçın'dan tercüme)	34	11
Niyazi, Hüseyin	"Ulusal Sinema Kavgası" Üzerine	75-76	58
" "	Dergilerde Batılılaşma Tartışmaları	77	27
" "	Yol Ayrımında Eşya Dokusu	72	14
Niyazoğlu, Abdurrahman	İslâm Sosyalizmi (Sibaî 'den)	64	11
Nurdoğan, Âkif	Gazeteci Hüseyin	20	26
" "	Gazeteci Hüseyin	22	25
" "	Gazeteci Hüseyin	24	20
Nurettin, Ali	Bir Dosta Mektuplar I	53	17
" "	Bir Dosta Mektuplar II	55	9
" "	Bir Dosta Mektuplar III	56	8

-O-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Oğuz, M. Fahri	Zamansız	12	28
Oğuz, Yusuf Ç.	Yollarda	6	24
Okay, Orhan	19.Asırda Türkiye'de İlmî ve Edebî Faaliyet	34	15
" "	Düşünmek ve Seçmek (Georges Duhamel'den Çeviri)	16	9
" "	İbrahim Hakkı	42	21
" "	Kitaplar ve Yaşamımızın Reçeteleri (George Duhamel'den Tercüme)	9	21
" "	Nesillerin Tarihi	3	7
" "	Nurettin Topçu, Bir İdealistin Ölümü	112	42

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Okay, Orhan	Söz San'atı ve Sinema (Georges Duhamel'den Çeviri)	21	9
" "	Sözle Müziğin Karışıklığı (Georges Duhamel'den Çeviri)	17	12
" "	Zihin Çalışkanlığı ve Tembelliği (Georges Duhamel'den Çeviri)	14	12
Okurer, Cahit	Eğitim ve Öğretim Çalışmalarında İki Rehber	54	7
" "	Taşkente Doğru	51	27
Okuyan, Arif	Batı Derken	77	49
" "	İki Yüz Senelik Kâbus	78	21
" "	Ortaasya Zihniyeti	83	13
" "	Sevgiliye Mektup	79	26
" "	Ulu Çınarın Hikâyesi	81	38
Onur, Naci	Çoban ve Öğretmen O Köydendi	40	33

-Ö-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Önaçan, Yüksel Ergin	Ortamın Yaşamı	66	31
Önak, Müberra İmral	Hayatın Akışı Böyle	7	10
" " "	İnsan Hayal Ettiği Müddetçe Yaşar	10	26
" " "	Kara-Ak	8	24
" " "	Peyzaj	9	25
Özbalcı, Mustafa	Çocukluğumuz	18	15
" "	Halkımız ve San'atımız	54	28
" "	Kavak Ağacı	22	15
Özbey, Altan	Ecevit Kitapları	107	23
Özdamar, Mustafa	Gazali	80	21
" "	Gazali	82	33
" "	Gazali	83	25
" "	Gazali	87	45
" "	Gazali, Akıl ve Düşünce	97	36

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Özdamar, Mustafa	İnfak Müessesesi	78	37
" "	Kalûbelâ Müslümanlığı	75-76	29
" "	Yunus'u Anlamak	70	20
Özdemir, Yavuz	Sis	43	29
Özel, Yunus	Evin	100	54
" "	Umut ve Hasret	66	33
Özen, Emin	Alacakaranlığım	35	37
" "	Arasan	29	7
" "	Can Kuşları	10	29
" "	Kalk Borusu	12	15
" "	Örtüzger	28	24
" "	Yenilen	11	27
Özer, Ahmet	Gönül	44	32
" "	Rubai	38	33
" "	Yalvarış	33	22
Özer, Ali Rıza	Ölüm Rapsodisi	22	19
" "	Bahar Senfonisi	26	14
" "	Bir Köyümüz Vardı	35	34
" "	Dosdoğru Yol	18	18
" "	Dön Kendine, Bul Kendini	14	10
" "	Işık	37	31
" "	Kader Dedikleri	29	32
" "	Kalboluş	11	26
" "	Kınalı Eller	27	15
" "	Kör Döğüşü	30	35
" "	Maziye Sevgilerle	5	24
" "	Merhaba	4	22
" "	Onun İşi	9	19
" "	Yeşil Senfoni	6	29
" "	Yurdum Yurdum	8	19
Özer, Dursun	"Yol Ayrımı" İnsanımız ve Millî Tarihimiz	72	17
" "	Anadolu'da Mevlana	37	20
" "	Anadolu'ya Selâm	63	4
" "	Batılılaşma Hareketleri İçinde Türk Dili	81	29
" "	Batılılaşma, Ortak Pazar ve Bugünkü Türkiye	99	5

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Özer, Dursun	Bir Anadolu Gezisi	35	32
" "	Dost İlleri	70	28
" "	Jöntürklerden Turan'a	89	27
" "	Jöntürklerden Turan'a	90	25
" "	Jöntürklerden Turan'a	91	7
" "	Jöntürklerden Turan'a	93	18
" "	Jöntürklerden Turan'a	94	20
" "	Jöntürklerden Turan'a	95	47
" "	Jöntürklerin Avrupa Seferi	101	28
" "	Köye, Dönüş	32	24
" "	Sancılı Topraklar	46	13
" "	Türkiye'nin Su Meseleleri	11	2
" "	Yakın Tarihimizde Jöntürk Hareketleri	79	2
" "	Yakın Tarihimizde Jöntürk Hareketleri	80	28
Özkök, Arif	Anadolu İnsanı	37	22
Özturpan, İhsan	Kafkasya Özlemi	24	14
Öztürk, Hüseyin	Gazali	90	38
" "	Gazali ve Descartes'i Şüphe Açısından Karşılaştırma	97	27
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil I	99	36
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil II	101	23
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil III	103	7
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil IV	113	46
Öztürk, Yaşar Nuri	Ali El Havvas	85-86	30
" "	Avarif-ül Maarif	91	29
" "	Ömer Hayyam'dan Rubailer	87	57
" "	Sirac Tansini	104-105	35
" "	Şihabüddin Sühreverdi	88	27
" "	Tasavvuf	87	33
" "	Rubailer (Ömer Hayyam'dan)	63	42
" "	Avrupa'nın Ruhuyla Diyalog	66	10
" "	Avrupa'nın Ruhuyla Diyalog	67	10
" "	Baatınî Kuvvetler	83	17
" "	Dünya Nimetleri Üstüne	61-62	13
" "	Gönülden Sesler	75-76	22

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Öztürk, Yaşar Nuri	Gönülden Sesler	74	25
" "	Hasretin Anlamı Üstüne	63	24
" "	Muhammedî Savaş	68	11
" "	Rubaîler (Ömer Hayyam'dan)	65	28
" "	Tasavvuf	75-76	18
" "	Tasavvuf	74	22
" "	Tasavvuf	78	8
" "	Tasavvuf	82	25
" "	Tasavvuf : Tarifler	79	23
" "	Tasavvuf: Hallac-ı Mansur	77	38
" "	Yabancımlık Kimliği Üstüne	64	16
" "	Rubaîler (Ö.Hayyam'dan)	58	27
" "	Doğu-Batı Üstüne	60	9
" "	Dostluk Üstüne	54	21
" "	Hayatın Anlamı Üstüne	55	8
" "	İzdirap Üstüne	57	23
" "	Ölümsüz İrade Üstüne	58	8
" "	Savaşın Anlamı Üstüne	59	10
" "	Üç Tip İnsan Üstüne	56	6

-P-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Palamut, Mehmet Emin	Sensiz	24	30
" " "	Ardından	39	26
" " "	Cüce	10	30
" " "	Fransa'dan Notlar	37	26
" " "	Fransa'dan Notlar	31	20
" " "	Jacques Prevert'den Ailece	41	30
" " "	Mutsuzluk ve Yalnızlık	32	29
" " "	Seni Arıyorum	12	30
" " "	Ümit	8	30
" " "	Yirminci Yüzyılın İnsanı	45	23

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Palamut, Mehmet Emin	Cazibe	17	15
" " "	Tamamlanan Arzu	20	27
Paskal	Kainat ve İnsan	2	6
Pekolcay, Necla	Mevlânâ Celaleddin Rumî	97	44
Piroğlu, Ünsal	Ana	31	9
" "	Kuşluk Mısraları	44	27
" "	Otobüs	42	34
" "	Sancı	32	38
Polat, Hikmet	Manevi Egoizm	33	17
Popini, Giovanni	Bir Yahudinin İtirafı	21	14
Poturoğlu, Aykut	Ölü	15	24
" "	Diplomalı Cahillik	32	23
" "	Giyotin	28	29
" "	Haymatlos	13	21
" "	Künye	35	30
" "	Sen	22	12
" "	Sinsi Bir Bıçak	30	31
" "	Sunu	18	15
" "	Yarım Türkü	20	25

-R-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Refîğ, Halit	"Sevmek Zamanı" Neyi Anlatır	84	42
" "	Türk Kültürünün Kaynakları	70	14
Reha, Yusuf	"Gönül İşi" ve Mustafa Kutlu Üstüne	106	53
" "	Seyran	94	62

-S-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Safa, Adnan	Batı Günlüğü	98	47
" "	Batı Günlüğü	107	20
" "	Batı Günlüğü	85-86	45
" "	Batı Günlüğü	79	32
" "	Batı Günlüğü	80	35
" "	Batı Günlüğü	82	43
" "	Batı Günlüğü	83	39
" "	Batı Günlüğü	87	48
" "	Batı Günlüğü	88	36
" "	Batı Günlüğü	91	42
" "	Batı Günlüğü	92	51
" "	Batı Günlüğü	93	47
" "	Batı Günlüğü	108	34
Salihoğlu, Muhlis	Yukarı Aşağı	79	46
Samet, Alp	Memleketimizde Millî Gelir ve Dağılışı	3	12
" "	Türkiye’de Köyler	2	14
Sayılgan, Aclan	Başkaldırma	49	6
" "	Dostoyevski ve Devrim	43	14
" "	Dünya Gençliğinin Baş Kaldırması	37	14
" "	Kemal Tahir ve “Yürür Gezer Yalanlar”	72	21
" "	Marks ve Engels’in Din Karşısındaki Tutum- ları	74	47
" "	Nurettin Topçu Bey’i Anarken	112	95
" "	Sıkıntı	79	28
Selim, Osman	Güzellerin Yurdunda	33	18
Sevginer, Süleyman	Kendime	21	13
Sevsen, Fikret	Ceza Kanunumuzda 141. ve 142. Maddeler ve Düşünce Hürriyeti	4	11
Sezal, İhsan	Anlar	18	22
" "	Arzular	15	14
" "	Ayın Getirdikleri	101	4
" "	Babil Yolcuları	31	22
" "	Babilin Asma Bahçeleri	36	26

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Sezal, İhsan	Batı Günlüğü	113	63
" "	Batı Günlüğü	114	60
" "	Bir Babil Gecesi	52	22
" "	Bir Düğüm Ki	38	21
" "	Camkapı	66	24
" "	Durum	48	31
" "	Dünya Dünya İçinde	39	29
" "	Figan Şehir Babil	25	34
" "	Gönül Nimetleridir İstedğim	11	29
" "	Gül	54	24
" "	Gündönümü	108	37
" "	Halkalar	24	6
" "	Helezon	45	27
" "	Işıklar	14	13
" "	İnce Acı	64	30
" "	İngiltere Günlüğü	115	51
" "	Kapalı Mayıs	41	26
" "	Karanlık	34	8
" "	Kırlangıç Selamı	63	40
" "	Koşu	69	22
" "	Onlar	29	21
" "	Oyun Bitti	84	47
" "	Ölüm Duvarı	50	24
" "	Ötelerin Ötesi ve Sen	12	29
" "	Rüyamı Yorumlayın	42	28
" "	Siverek'te Yaz Geceleri	26	35
" "	Tarih ve Haber	98	59
" "	Yalnızlık Ağrısı	32	31
" "	Yarım	104-105	48
" "	Yok Gibi	80	47
Sezen, Zülfikâr	San'at ve Halk	38	23
" "	Vartolarca	18	6
Sezgin, Fatih	Amerika'nın Değerlerine Ne Oluyor?	114	63
" "	Sansür, Sınırı Nereden Çekeceğiz?	113	58
Sezgin, İsmet	Çocukluğumun Evi	31	17

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Sezgin, Y, Mehmet	Koşmalar	30	25
Sılay, Mehmet	17 Eylül 1969	52	21
" "	Çile	45	24
" "	Dudu Kadın	54	22
" "	Göğ Omar I	49	26
" "	Göğ Omar II	51	23
" "	Güneyde Bir Sabah	53	6
" "	Hemşerim	58	16
" "	İki Aylık İztırab	37	24
" "	İnsanlık Meselesi	63	28
" "	Kırıkhan Destanı	71	18
" "	Kırıkhan Destanı	72	44
" "	Köy ve Remzi Oğuz Arık	40	14
" "	Mehmet Âkif ve İnkılabımız	48	10
" "	Selçuk Kartalı	68	22
" "	Son Durak	56	20
" "	Taş Yığınları	43	27
Sipahioğlu, Nusret	Yeni Türkiye’de İslâmlık	90	75
Somar, Ziya	Türk Düşüncesi ve Hilmi Ziya Ülken	104-105	
Songar, Ayhan	Günümüz Gençliğinin Ruh Buhranları	1	12
" "	Peyami Safa’yı Anarken	6	9
" "	Üniversitelerimiz ve Öğrenci Münasebetleri	33	13
Sonuvar, Fethi	Gazali Derken	87	47
Soykan, Alaattin	Deyip Durduğum	65	20
" "	Oduncu Kızı	67	24
" "	Uçuk Köprüler	69	22
Sönmez, İsmail	Hey	52	26
Sönmez, Osman Zeki	Bir Kelebek ya da Bazı İnsanlar	6	30
" " "	Pencerenin Ardı	17	
Su, Bekir	Bayat Dünya	5	28
" "	Bir Anne’ye	13	14
" "	Bir Kenar Mahalle Hikâyesi	2	17
" "	Diyalog	31	36
" "	Haramzâdelik Kimde?	82	24
" "	Kırlar, Zaman ve Ötesi	3	17

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Su, Bekir	Köle Bacası	4	28
" "	Mektup	93	51
" "	Sabahı Beklemeden	27	12
" "	Toprak Damların Çileli Kadını	7	28
" "	Yolumu Kesen Şehir	8	26
" "	Yorgun Ülke	10	5
" "	Zamanımıza Dair	28	23
Subaşı, Muhsin İlyas	Savrulayım Yellerine	28	37
" " "	Sensin	29	31
" " "	Ben'de Şiir	12	26
" " "	Dergahına Geldim	8	9
" " "	Kervan	11	15
" " "	Mutluluğun Türküsü	7	4
" " "	O Zaman	9	3
" " "	Bu Dağlarda Tütsülenmiş Ağaçlar	22	8
" " "	Dinlerseniz	17	11
" " "	Gezdim Anadolu'yu Bir Baştan Bir Başa	15	29
" " "	Ayrılık Böyle Söyletir İşte	24	10

-Ş-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Şadoğlu, Necdet	Gençlik Üzerine	40	7
Şanlı, Emin	Kendime Çeşitleme	104-105	50
" "	Meyil	108	40
Şeker, Nevzat	Bahşiş	45	22
Şengüler, İ. Hakkı	Allah Aşkına	6	10
Şevket, Mahmut	"Beyaz Gemi"nin İdeolojik Yönü	75-76	68
" "	"Menevşeler Ölmemeli"	80	59
" "	"Sevmek Varken"	83	65
" "	Gülten Akın ve Bir Destan Denemesi	82	66
" "	M.Kutlu ve "Sebahattin Ali" İncelemesi	79	60
" "	Seyfettin Başçılar'ın Şiirleri	103	39

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Şevket, Mahmut	Seyran ve Bahattin Karakoç	94	58
Şuer, Fethi	Gerçek Sorumlular	42	6
Şuer, Tamer	Olayların Ardından	43	19
" "	Remzi Oğuz Arık	40	13
" "	Sinema Notları	89	57
" "	Sonsuz Son	44	27
" "	Yasak Aşk'tan Fatma Bacı'ya	84	32
Şûle	Şûleden Hareket'e	6	13
"	Şûleden Hareket'e	8	23

-T-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tabakoğlu, Ahmet	İslâm İktisatına Giriş	82	9
Tahir, Mustafa	Batıcılığın İni Boyu	80	31
Tanrıöver, Hasan	Hukuk ve Ahlâk	88	18
" "	İslâm Hukuku	75-756	12
" "	İslâm Hukuku	77	36
" "	İslâm Hukuku ile Roma Hukukunun Münasebetleri	83	21
" "	Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye	81	48
" "	Suç ve Ceza	85-86	13
" "	Türk Hukukunun Kaynakları	74	16
Tanyıldız, Cihan	Bilmem Dost, Bilmem Düşman	103	24
Taranoğlu, Güzide	Erkeğime	12	28
" "	Ne Yapardık	17	15
" "	Yavruma	24	18
Tarık, Cemal	Soyut ve Somut San'at	24	28
Tarlan, A. Siyadet	Et Parçası	36	28
Tarlan, Ali Nihad	Mevlânâ	97	49
" " "	Din (I)	15	20
" " "	Din(II)	16	6
" " "	Ahlâk	34	9

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tarlan, Ali Nihat	İnkılap	29	4
" " "	Mevlânâ	25	7
" " "	Mevlânâ	26	11
" " "	Mevlânâ	27	13
" " "	Mevlânâ	28	9
" " "	Üniversite Meselesi Hoca Meselesidir	30	13
" " "	Ağaç	10	8
" " "	Bir Beytin Düşündürdükleri	4	4
" " "	Çıldıracağım	9	6
" " "	Defile	7	6
" " "	Din ve İrade	3	3
" " "	Doğru Haber	6	8
" " "	Gençlerimizi Nasıl Yetiştirmeliyiz I	1	9
" " "	Gençlerimizi Nasıl Yetiştirmeliyiz II	2	5
" " "	Görünmeyen Kudret	8	6
" " "	Kader ve Hayat	11	7
" " "	Mehmet Âkif ve Hususiyetleri	12	5
Tezbaşaran, Turgut	Dua	12	11
Tokaç, Suat	Yamalı Toprak	43	25
Topçu, Nurettin	"Gümüş Tül ve Alevler"	99	60
" "	Cahit Okurer	91	4
" "	Harp	85-86	4
" "	Harp Hazırlıkları	87	9
" "	Harp Sonrası	88	4
" "	İnsan'ın Sefaleti	92	39
" "	Kendini Bulmak	90	4
" "	Manevî Kayıplarımız	95	4
" "	Türk Maarifi	94	4
" "	Ahlâk Yaralarımız	18	16
" "	Ahlâk Yararlarımız	17	16
" "	Ahlâk Yararlarımız	16	16
" "	Âkif'te San'at ve Cemiyet	48	4
" "	Ali Nihat Tarlan	50	4
" "	Allahsız Kazanç	4	16
" "	Allahsız ve Dinci Existentialisme	5	22

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Amerikan Vahşeti	30	18
" "	Anadolu Kültürü ve Sosyalizm	31	4
" "	Anadolu'yu Gördüm	22	3
" "	Asrın İztırabı	42	4
" "	Aşk ve Metafizik	31	23
" "	Aşkın Halleri	77	16
" "	Bahtiyar Belde	54	4
" "	Başgil	17	5
" "	Başşehir	9	16
" "	Beklenen Gençlik	1	10
" "	Bilmek ve Düşünmek	101	19
" "	Bizi Yaşatan Kuvvet	53	4
" "	Büyük Sanayi	100	9
" "	Demokrasi ve İnsan	40	4
" "	Demokraside Ferdî İrade	43	5
" "	Devlet İradesi	14	16
" "	Dilimizin Dolmayan Çilesi	81	22
" "	Din Eğitimi	55	4
" "	Din Eğitiminin Esasları	56	4
" "	Din Görevi	28	3
" "	Din Terbiyesi	29	8
" "	Dostluk	78	6
" "	Dua	79	11
" "	Düşünen İnsan ve İslâm	38	6
" "	Existentialisme I (varoluş felsefesi)	2	7
" "	Existentialisme II (özcü felsefe)	3	14
" "	Fatih'in Devleti	6	6
" "	Hakkın Kuvveti	12	16
" "	Hareket Felsefesi	2	10
" "	Hareketin Otuz Yılı	37	4
" "	Hayatın Değeri	74	3
" "	Hayatın Kıymeti	45	3
" "	Hüseyin Avni	40	16
" "	Hüseyin Avni Ulaş'ı Düşünürken	25	15
" "	İztırabın Mânâsı	72	4

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	İnsan	67	18
" "	İnsan ve Hürriyet	13	3
" "	İnsan ve Kainat	71	4
" "	İnsanlar ve Yahudiler	21	16
" "	İnsanlığın Kurtuluşu	83	2
" "	İradenin Davası	25	23
" "	İslâm Ahlâkı	15	16
" "	İslâm Ahlâkının Esasları	36	6
" "	İslâm Dünyasının Uyanışı	35	6
" "	İslâm ve İnsan	27	3
" "	İslâm'da Tasavvuf	51	4
" "	İslâm'ı Sömüren Siyaset	61-62	5
" "	İslâm'ın Yolu	39	11
" "	İsyân Ahlâkı	47	4
" "	İş Ahlâkı	3	10
" "	İşsizler	6	16
" "	Kanun ve Kader	70	24
" "	Kapitalizmin Dünyası	58	4
" "	Kırk Yıllık Çile	10	17
" "	Kurtuluşun Yolu	64	7
" "	Kuvvet	66	18
" "	Kültür ve Medeniyet(I)	13	18
" "	Mahşer'den	12	15
" "	Masonlara Kırk Soru	23	3
" "	Mesuliyet Hareketi	8	16
" "	Metafizik	28	20
" "	Mevlana'da Alem ve İnsan	97	53
" "	Mevlana'da Vahdet-i Vücut	35	18
" "	Millet Maarifi	52	4
" "	Millî Devlet	60	7
" "	Millî Edebiyat ve Sabahattin Ali	77	58
" "	Millî Eğitim ve Muhtar Üniversite	32	14
" "	Milliyetçiliğimizin Esasları	73	21
" "	Milliyetçilik Muamması	33	7
" "	Mukaddes Azap	46	4

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Müslümanlık	34	4
" "	Ne İçin Sosyalizm	26	5
" "	Ölüm Sırrı	75-76	2
" "	Para ve Yahudi	20	3
" "	Rahmet	80	2
" "	Remzi Oğuz'u Anarken	40	12
" "	Ruh Dünyası	68	18
" "	Ruh Kuvveti	69	18
" "	Ruh Terbiyesi	44	7
" "	Serbest İktisat Rejimi	5	16
" "	Sezgi ve Din	29	18
" "	Sosyalist Cemiyet Nizamı	11	16
" "	Sosyalizme Karşı Koyan Kuvvetler	59	4
" "	Şehitler	7	16
" "	Teknik ve Kültür I	11	8
" "	Toplumda Din Adamının Görevleri	57	4
" "	Toprak ve Demir	82	5
" "	Türk Milliyetçiliği ve Komünizm	32	4
" "	Türk-İslâm Harikası	41	4
" "	Üniversite	25	5
" "	Üniversite Olayları	30	11
" "	Var Oluş Felsefesi	4	8
" "	Vatan İhaneti	49	4
" "	Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu	108	2
" "	Zulüm ve Düşman	107	5
Toprak, Hüseyin	Bir Günün İlki	85-86	55
" "	Ya da Üç Adım Kala	64	38
Toth, İmre	Macaristan'a Hürriyet	23	23
Trenet, Charles	Kocaman Parça (M.E. Palamut'tan tercüme)	35	47
Türk, Yılmaz	Sönmeyen İztırap	39	32
Türkoğlu, Celal	Bakışlar ve Duyuşlar	36	16

-U-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Uçman, Abdullah	Edebiyat ve Medeniyet Arasındaki İlgi	89	71
" "	Eşrefoğlu Rumi ve "Müzekkin-Nüfus" Üzeri- ne Bir Deneme	114	28
" "	Menkıbe-i Mahmut Paşay-yı Veli Maa Ebu'l- Feth Mehemed Han Gazi	115	27
" "	Romancıyı Müjdeleyen Bir Hikâye	85-86	70
" "	Tutunamayanlar	91	56
Uğurel, Tekin	Çiçek ve Kezzap	45	16
Ulaş, Mehmet	(A. Suares'den) Baudelaire	58	18
" "	(A.Bourdelle'den) Rodin ve San'at	38	19
" "	(Alfred Fouillee'den) Evrim ve Felsefe	56	9
" "	(Gabriel Marcel'den) Teknik ve Medeniyet	50	20
" "	(Gaetan Picon'dan) Marcel Proust	44	25
" "	(Jaques de Burbon Bussel'den) Paul Valery	47	24
" "	(K. Jaspers'ten)Yeni Bir Hûmanizmanın İm- kan ve Şartları	49	13
" "	(K.Jaspers'den) Kiregaard ve Devrimizdeki Tesiri	46	17
" "	(M de Unamuna'dan) İman ve Ümit		
" "	(Marcel Raymond'dan) Paul Claudel	48	26
" "	(Stefan Zweig'den) Hölderlin	43	26
" "	(V.Samuel'den) Asrımızın Bunalımı	39	17
" "	Anadolu İdeali ve İnanç Kuvveti	47	12
" "	Anadoluculuk İdeali	43	11
" "	Asrımız ve Felsefe	35	21
" "	Bergson (Andre, Mourois'den)	36	19
" "	Blondel Etütleri	85-86	25
" "	Hayatın İdealist Yönü	102	38
" "	Manevî Çöküş ve İdealizm	42	11
" "	Müzik ve Bethoeven	37	27
" "	Nurettin Topçu'nun Ardından	112	90
" "	Raimer Maria Rilke	39	24
" "	Sevgili Hüzün	37	28

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ulaş, Mehmet	Tam Bir Hümanizm	114	68
Ulubay, Abdullah	Çıkmaz Sokak	14	28
" "	İnsan ve İnsanlar	16	12
" "	Meydandaki Kan	20	23
" "	Milliyetçi, Toplumcu Anadolucular Derneği		
" "	Ana Nizamnamesi	13	27
" "	Savaş Sonrası	11	18
" "	Sokağın Sonunda	13	25
" "	Umut Yeşili	10	30
Unat, E.Kadri	Yuz Yıl Önceki Tıbbiyedeki Bir Milliyetçilik		
	Mücadelesi	55	6
Ural, Lütfi	Benim Hikâyem	45	33
Utku, Turan	Köy Kalkınması	6	25
" "	Köy Kalkınması	7	18
" "	Muzaffer	35	38
" "	Sabır ve Tevekkül	28	25
Uytun, G. Mehmet	Çorumlu Recep (Şiir)	57	27
" "	Gel (Şiir)	56	20

-Ü-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ülker, Nadir	Cennette Bir Akşam	46	19
Ünal, Oğuz	Kendine Dönüş	63	15
Ünaldı, Cumali	Eyo	34	28
" "	Yeşile Sevda Gözleri	72	42
Ünverdi, Mehmet	Şikayet	3	18
" "	"Ulusal Sinema Kavgası" Üzerine	75-76	58
" "	Asırlık İhmaller ve Reformlar	64	4
" "	Gönül Mektupları	35	36
" "	Gönül Mektupları	65	12
" "	Gönül Mektupları I	42	25
" "	Gönül Mektupları II	36	24

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ünverdi, Mehmet	Gönül Mektupları II	43	23
" "	Gönül Mektupları III	37	30
" "	Gönül Mektupları IV	39	23
" "	Kendini Bilmek	26	27
" "	Kur'an'daki Birlik Şuurunun Modern Değeri	77	23
" "	Milletçe Kalkınmamızda Din	40	10

-V-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Vakkasoğlu, A. Vehbi	Sensizlik Cemresi	21	7
Varol, Kemal	İslâmiyet'in Avrupa'ya Yayılışı	47	20
Vedat, Veysel	Anadolu İnsanı	43	13
" "	Bitik Şiir	67	26
" "	Orada Akşam Başkadır (Şiir)	57	26
" "	San'atçının Görevine Dair	44	21
Veyselgil, Selman	"Düzenin Yabancılaşması" Batılılaşma	46	33

-Y-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Yağcıoğlu, Ahmet	Sonbahar	4	29
Yağmur, Selim	"Bölüşmek"	101	45
" "	"Bu Ülke" ve Cemil Meriç	102	42
" "	"Gavur Kayıncılar"	96	54
" "	Dergilerimiz	88	46
" "	Dergilerle Gelen	97	77
" "	Dönemeç	84	14
" "	Ellinci Yıla Doğru	83	27
" "	Hoş Geldin Doğu-Batı Sentezi	94	42

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Yağmur, Selim	İmparator'un Esrarı	98	61
" "	Kesekağıdı Bile Olmayanlardan Biri	90	51
" "	Müstehcen-İşkence Edebiyatı ve Goygoycular	104-105	51
" "	Su Testisi Su Yolunda	85-86	8
" "	Suyu Gözesinden İçmek	82	17
" "	Suyun Gözü	80	65
" "	Yeniden "Vurun Kahpeye..."	95	77
" "	Yılan Hikâyesi	87	54
" "	Yıldızın Parladığı Anlar	89	52
" "	Yolun Ortasındaki Hikâyeci	99	62
Yalçın, A. Mustafa	Anne Karenina	78	53
" "	Katip Çıkmazı	75-76	56
" "	Tiyatromuz	84	27
Yardım, Ali	Müderislerin Kıyafetleri	113	42
Yavuz, Mehmet, E.	Annem	23	20
Yazgaç, Muhsin	Okumak	47	19
Yemişçi, Turgut	Çalışma Şekli ve Son Gelişme	4	20
" "	Hoş Görürlük (A. William'dan Çeviri)	5	4
" "	Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Organları	5	8
" "	Sağlık Hizmetlerinin Genelleştirilmesi	31	16
" "	Türkiye'de Emek Arzı ve İşsizlik	29	26
" "	Üniversitede Reform İstiyoruz	30	17
Yenigün, Sedat	Yabancılaşmış Aydının Dramı	84	60
Yıldız, Latif	Almanya (Hikâye)	52	25
" "	Ankara Sokakları	38	12
" "	Baba	30	32
" "	Değirmenci (Şiir)	55	17
" "	Hayat ve Ben	34	31
" "	Irgat	45	25
" "	Irgat Milleti	29	32
" "	Kaldırımlar	33	16
" "	Köyün İçinden	31	26
" "	Öksüz (Şiir)	54	20
" "	Sığırtmaç	32	35
Yılmaz, Durali	Altın Beşik	65	15

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Yılmaz, Durali	Geziciler	67	25
" "	Haberci	77	62
" "	Kovulmak	69	23
Yılmaz, Mithat	Ben Diyem Türkü, Sen de Destan	22	26
Yüce, Nuri	Bekleyiş	4	27
" "	Bekleyiş	6	31
" "	Hicran	3	21
" "	Yabancı	8	29
" "	Yunus Emre Özel Sayısı		
Yüce, T. Tufan	Leo Tolstoy'un Günlüğü	103	27
Yücel, Ayhan	Beatnikler'in Düşündürdükleri	11	6
" "	Büyük Değişikliklere Rağmen İç Değişmemiş Gibi Duran Şey	1	13
" "	Denemeler	2	4
" "	Denemeler	5	4
" "	Denemeler	6	11
" "	Denemeler	7	5
" "	Denemeler	9	7
" "	Denemeler	52	11
" "	Denemeler	54	13
" "	Denemeler	55	10
" "	Denemeler	78	44
" "	Eski Dünya, Zayıf İnsan (Deneme)	53	16
" "	Hocam Nurettin Topçu	112	53
" "	Kaynayan Dünya	61-62	11
" "	Kültür ve Sıhhat	13	6
" "	Mektup	12	29
" "	Otorite	14	9
" "	Rahmi Ağabey	10	14
" "	Suç ve İnsan	58	10
" "	Var Olma Keyfiyeti ve Bunun İki Neticesi:		
" "	Egoizm ve Alturizm	4	6
" "	Vatandaş ve İnsan Sevgisi	3	2
Yücel, Şevket	Böbrek Taşı	68	30
Yücel, Tahir	(Methilde Monnier'den) Alaca Karanlık	46	28

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Yüksel, A., Nuri	Mektep İnsan Nurettin Topçu	112	72
Yüze, Nuri	Hasret	30	20

-Z-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Zadiroğlu, Mustafa	İnsan ve Sömürgeçliği	8	18
Zaim, Sebahattin	İran, Pakistan ve Türkiye Arasında Kültürel ve İktisadi İşbirliği	4	18
Zorlu Muzaffer	Düşünce	18	11
" "	Fazilet	26	20
" "	Hristiyanlık Ahlak ve Fazilet	28	28
" "	İnanmak	10	9
" "	İnsan	12	26
" "	İnsan	15	25
" "	İnsan	13	21
" "	Kışla	21	20
" "	Ömür	24	21

2.4.3. KONU FİHRİSTİ

EDEBİYAT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Adalı, Niyazi	Cumhuriyet Oyun Yazarı	83	49
Aksoy, Mehmet	Gerçek Şair ve Bir Şiir Kitabı	58	27
" "	Klasikler Ayakta	90	49
Aktaş, Şerif	Edebî Meseleler; Üslûp Meselesi.	88	55
" "	Millî Edebiyat Kavramı ve Türk Edebiyatı	78	48
" "	Millî Edebiyat Kavramı ve Türk Edebiyatı	81	57
Bulut, Şevket	"Yılkı Atı"	63	41
Cangızbay, Kadir	Köy Enstitüsü Çıktışlı İki Yazar Üzerine Bir İnceleme	98	10
Civelek, Muzaffer	Üslûp	37	18
" "	Yunus'a Suikast	70	32
Durkan, Cengiz	Togore'den Seçmeler	38	24
Eraydın, İlhan	Sevgi Bahçesi	3	19
Fikret, Ali	Görüntüler ve Görüşler	56	29
" "	" "	57	29
" "	" "	59	7
" "	" "	61-62	24
" "	" "	65	8
Göncüler, T. Fikret	Şiirimizde Umut Işığı "Seyran"	88	61
Hacıyakuboğlu A.	50. Yılda Şiir-Hikâye-Roman	95	61
" "	Ö. Seyfettin, "Diyet" ve Bir Tıp Araştırması	80	55
" "	Toplumcu Edebiyatın Tipleri Üzerine Bir Genelleme	77	53
Hakkı, İbrahim	Gece ve Su Kasidesi	42	21
" "	Rûbai, Gönül Kasidesi	42	18
Hareket	Edebiyatı Halklaştırmak	78	2
Kahyaoğlu, S.F.	Türk Şiirinde İçtimaî Meseleler	41	16
Kaleli, Halil	Halk Hikâyesi, Millî Hikâyeciliğimiz ve Şevket Bulut	106	62
Kaplan, Mehmet	Şu Tefsir Yok mu?	7	3

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaymaz, Rıfkı	Cumhuriyet Devri Şiirlerinde Gökyüzü ve Sonsuzluk	90	68
" "	Cumhuriyetten Sonra Türk Şiirinde Dağ Özlemi	104-105	56
Kudret, Mehmet	Sebebey	88	25
Kutlu, C. Tarık	Türk Halk Edebiyatı	27	31
" "	Türk Halk Edebiyatı	28	31
" "	Türk Halk Edebiyatı	29	27
Maraş, M. Atilla	Edebiyat ve Medeniyet Üzerine	89	74
Meriç, Cemil	Terbiye'nin Kitab-ı Mukaddesi	87	13
Nalbantoğlu, Muhittin	Millî Mücadele Edebiyatı I	2	12
" "	Millî Mücadele Edebiyatı II (Büyük Bozgunun Yankıları)	3	13
" "	Millî Mücadele Edebiyatı III (İşgal Acıları)	5	25
Okay, Orhan	19.Asırda Türkiye'de İlmî ve Edebî Faaliyet	34	15
" "	Kitaplar ve Yaşamımızın Reçeteleri (George Duhamel'den Tercüme)	9	21
Reha, Yusuf	"Gönül İşi" ve Mustafa Kutlu Üstüne	106	53
Sılay, Mehmet	Kırıkhan Destanı	71	18
Sılay, Mehmet	Kırıkhan Destanı	72	44
Şevket, Mahmut	Gülten Akın ve Bir Destan Denemesi	82	66
Tarlan, Ali, Nihat	Bir Beytin Düşündürdükleri	4	4
Topçu, Nurettin	Millî Edebiyat ve Sabahattin Ali	77	58
Uçman, Abdullah	Edebiyat ve Medeniyet Arasındaki İlgî	89	71
Yağmur, Selim	Dergilerle Gelen	97	77
" "	Dönemeç	84	14
" "	Kesekağıdı Bile Olmayanlardan Biri	90	51
" "	Müstehcen-İşkence Edebiyatı ve Goygoycular	104-105	51
" "	Yılan Hikâyesi	87	54
Yüce, T. Tufan	Leo Tolstoy'un Günlüğü	103	27
Yılmaz, Durali	Altın Beşik	65	15

ROMAN

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bulaç, Ali	“Fatma Bacı” yahut Devlet Ana	84	39
Bulut, Şevket	Kemal Tahir ve “Yol Ayrımı”	72	12
Doğan, D. Mehmet	1919-23 Anadolu Hareketi ve Roman	73	59
Emir, Sabahat	Bambu ve Tarihi Dram	53	10
Eraydın, İlhan	“Küçük Ağa” ve Ötesi	9	29
“ ”	Sefiller (Victor Hugo)	2	19
Hâtemi, Hasan	Bir Hayal Kırıklığı (Devlet Ana)	26	33
Kutlu, Mustafa	“Kilit”	73	66
Maraş, M. Atilla	“Bozkırdaki Çekirdek” ve Köy Enstitüleri	98	27
Meriç, Cemil	Romanda Hesaplaşma	84	5
Namıkoğlu, Fevzi	Türk Romanının Yüzyılı	72	8
Niyazi, Hüseyin	Yol Ayrımı’nda Eşya Dokusu	72	14
Özer, Dursun	“Yol Ayrımı”, İnsanımız ve Millî Tarihimiz	72	17
Şevket, Mahmut	“Beyaz Gemi”nin İdeolojik Yönü	75-76	68
Tanrıöver, Hasan	Suç ve Ceza	85-86	13
Uçman, Abdullah	Romancıyı Müjdeleyen Bir Hikâye	85-86	70

ŞİİRLER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akbaş, Ali	Eylüle Beste	81	55
Âkif, Mehmed	Acem Şâhı	23	12
Aksoy, Mehmet	Akşam	35	20
“ ”	Akşam	47	34
“ ”	Arayış	29	16
“ ”	Bahar ve Nağmeler	43	31
“ ”	Hatıralar	31	24
“ ”	Hüzzam Şarkıları	51	24
“ ”	Mağrur Adam	42	31
“ ”	Son Durak	37	29
“ ”	Toplanış	39	33
Aksoy, Soner	Gençlik ve İhtiyarlık	6	12
Aktuğ, Muzaffer	Gelmedin	23	15

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Alaçam, Hüsrev	Dilek	31	37
Alparslan, Yaşar	Dram	30	27
" "	Geceler	45	32
" "	Günah Şehri	36	23
" "	Koşma	32	34
" "	Şeytanlar	38	27
" "	Teslimiyet	37	30
" "	Yol	35	26
Arca, Erdoğan	Bir Kara ki Bu	47	31
Aydın, Ali	Bir Kadın İçin Güzelleme	56	28
" "	Ebedî Ayrılık	46	20
" "	En Kutsal Rakkam	44	24
" "	Yağmur ve Dal	49	27
Aydın, Salih	Hatıran	35	29
Aydın, Satılmış	Beyaz Göç	41	23
" "	Çağrı	37	34
" "	Gölgeler	35	17
Banger, Gürcan	Dünyanın En Güzeli	64	39
Baskın, Güliden	Şiir	28	7
Bayraktar, Erdoğan	Bir Başka Arzu	79	59
" "	Hainlik Eden Evdir	82	49
" "	Oyuncaklar Dünyası	78	64
Bek, Kemal	Değişen Üsküdar'a	56	18
" "	Güz Bitti	45	29
Belli, Vedat Fuat	Esirliksiz Pazar	14	27
" " "	Karanlık Ağaçtan	5	27
" " "	" "	7	21
" " "	" "	10	10
" " "	Yusuf'suz Kuyuda Olmak	17	28
Bıldırki, Oyhan Hasan	Çocuk	50	25
" " "	Kuşlar	48	29
" " "	Uy Dağlar	56	21
Bikmen, Zeki	Rüyamsı	65	23
Birinci, Ali	Gecede	40	22

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Birinci, Ali	Sevgiliye	36	25
" "	Sonbahar	47	25
Birol, Mustafa	Biz Bize	43	30
Boz, Sami	Ben Bu Toprağın İlk Adıyım	56	23
" "	Bensiz Uyuma	31	6
" "	Bir Avuç Toprak	14	25
" "	Bir Yük Çırpı Gider Şehire	25	31
" "	Dağ Bilir, Taş Ezberler	46	29
" "	Gravgazda Bir Çakal	49	25
" "	İçim Dolu	18	13
" "	Kağnılı Köy	13	26
" "	Kurtlar Dolaşır	44	30
" "	Mutlu Ekmek	45	26
" "	Rüyası Sona İrdi	33	28
" "	Susuz Ana	26	23
" "	Susuz Ana	47	26
" "	Tüfekler Patlar	27	17
Bölme, Ömer	Akşamların Yamacında	83	68
Bulaç, Ali	Çılgılık Çılgılığa Şaşkın	73	58
" "	Ölmeden Ölüm	83	67
" "	Umutların Ölümü	75-76	49
Bulut, Şevket	Dolmalar	66	25
" "	Gebe Sokaklar	52	20
" "	Gelse O	53	26
" "	Kurşun Başlı At Koşuları	64	22
" "	Kurtuluş Çağrısı	51	20
" "	Mayın Tarlasında Ağıt	55	27
Canat, Hasan Nail	Arkadaşlarım	23	27
Cebeci, Dilâver	Sana Kadar	47	29
Çabuk, Vahit	Durgunluk Dönemeci	53	23
" "	Eyüp'te Gün Sonu	71	21
" "	Son Durak	63	25
Çağlar, Ali Özenç	Sisli Sabahlardan Öte	37	34

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Çağlayan, Müslim	Beni Sevemezsiniz	21	28
Çavuşoğlu, Mehmet	Rubâî	1	15
Çelikoğlu, Halit	Taşralım	52	24
Çetinkaya, Kenan	Perişanlığım	37	25
Çöllü, Yusuf Ziya	Kuzgun	37	23
Çukurova, Şenol	Başkent Akşamları	28	?
Diñçer, Neş'et	Bursa'da Bahar	55	26
Diñçsoy, Osman Selim	Anne	13	26
" " "	Yollarda Kaldım Allah'ım	5	11
Doğan, Avni	Boşluk	103	38
" "	Düğün Evi	94	49
" "	Eski Kara Sevdalar, Doğuş, Ey Çocuk	113	69-71
" "	Eski Toprak	98	60
" "	Şiirler	106	39
" "	Yük	103	37
Doğan, D. Mehmet	Çember	67	9
" "	Çizgilerle Yaşamak	23	23
" "	Sıcak Öğle Ağrıları	31	27
" "	Bu Şehrin İnsanları	50	27
" "	Eski Sur Türkleri	58	26
" "	Olumsuz	53	27
Doğankentli, Bekir Koçak	Bil ki Emek Ekmek Demek	43	33
" " "	Bu Böyle Biline	28	26
Doluoğlu, Aydın	Umut	60	19
Döğücü, A.Fazıl	Ağı Çiçeği Adım	23	22
Elbistan, Sıddık	Diri Gök Altında Kaygısız Dolaşanlar	8	21
Emre, Ali Haydar	Bir Liraya Bir Şimşek	49	23
Engin, İsmet	Fırat'a Özlem	51	22
Erbaş, Emine	Bıçak	23	9
" "	Dua	13	22
Erbaş, Emine	İsyen	21	11
" "	Oyun	17	28
Erdem, Sücaeddin	Yabancıya	36	32
Erdoğan, Sadık	Darbe	24	7

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Erez, Hikmet	Köyümde Akşam	16	10
Ergin, Ahmet	Biz Ağlıyorduk	9	24
" "	Gözlerimi Aç Artık	5	21
" "	Satılmış	13	25
" "	Sessizlik	21	8
" "	Sessizlik	24	26
" "	Şarkımız	12	11
Ergin, İsmet	Ben	35	27
" "	Özlem	32	33
" "	Sen Yaşamı Yoksullukta Gör	46	24
Ergül, Ersin	Gören Görene	9	24
Ergün, Mehmet	Gündöndü	32	36
" "	Kaldırım Düşünceleri	30	29
Erk, Nejdet	Sessizlik	45	18
Eroğlu, Ebubekir	Yazıhandan Tutkular	13	24
Erol, Aydı	Rubaî	32	16
" "	Rubaî	36	28
" "	Rüzgarın Getirdikleri	23	27
Ertuğrul, M. Ragıp	Belki	46	30
" "	Dönüş	49	28
Ertüzün, Methi Safa	Göreceksin	24	12
Esoy, Mehmet	Ruhsuz Adam	30	30
Evliyaoğlu, Gökhan	Ellerin Şiiri	74	59
" "	Fetih	6	5
Fikret, Ali	Sinâ Çölü'nde Dolaşanlara	19	7
Filiz, Mustafa	Garibin Korkusu	28	72
Göncüler, T. Fikret	Bir Akşam Üstü Anısı	17	13
" "	Selaha	44	22
" "	Yıldız Kıyımı	35	41
Güler, Abdulkadir	Eylül Sonrası	47	28
" "	Gece ve Ben	34	19
" "	Güneyin Uzak Köyleri	51	26
" "	Sınıртаşı	29	36
Güler, M. Sami	Sıkıntı	35	25

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Gültek, M. Sami	Bilinmeyen Şey	30	23
" "	İdeal	36	21
Gültekin, Sami M	Kaldırım	15	23
Gümüş, Naci	Yayvantepe	35	33
Güney, Yılmaz	İstanbul Şarkısı	43	34
" "	Susuzluk	54	26
Gürler, Serdar	Kasım Kararları	72	26
Hacıhaliloğlu, A.İhsan	Alın Yazısı	23	11
" "	Bilebilsek	29	25
" "	Sana Ar	38	30
Hacıyakuboğlu A.	Adımlar I	45	15
" "	Adımlar II	46	15
" "	Adımlar III	47	10
" "	Adımlar IV	48	23
Hasannebioğlu, Cumali Ü.	Dua	23	23
Hasırcıoğlu, Tarık	Eyüp'te Sabah	14	24
" "	İstek	17	11
" "	Mesnevi'den Esintiler	26	32
" "	Mesnevi'den Esintiler	52	18
" "	Mesnevi'den Esintiler	53	25
" "	Mutsuz Şehir	12	24
" "	Sende Olmak	25	24
" "	Sitem	11	31
" "	Yıldızsız Geceler	71	23
Hâtemi, Hasan	Rubai	33	6
" "	Zamanın Sesleri	25	26
Hâtemi, Hasan Hüsrev	Anadolu Baharına Selam	42	8
" " "	Aşka Reddiye	46	19
" " "	Batıdan Şarkılar	40	24
" " "	Beykozlu Orfe	44	20
" " "	Duyguların Çocuğu	48	27
" " "	Kentlinin Korkusu	47	23
" " "	Saarbrücken'de Akşam	43	19

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hâtemi, Hasan Hüsrev	Zamanın Sesleri (I)	19	21
" " "	Zamanın Sesleri (II)	21	9
" " "	Zamanın Sesleri (III)	22	19
" " "	Zamanın Sesleri (IV)	24	27
Hatemi, Hüseyin	Deterjan Çağı	73	51
" "	Dua	12	30
" "	Kendi Kendine Lise	77	60
" "	Nefes	24	25
" "	Yolcunun Türküleri	41	14
Hüsrev, Hasan	Anılar Merdiveni	59	15
" "	Boz Dünya	55	19
" "	Güzelleme	53	24
" "	Kendi Kendine Lise	65	16
" "	Saarbrücken Şarkısı	64	23
" "	Şeb-i Arus	68	29
" "	Ümit-Çaresizlik İkilisine Gazel	61-62	23
" "	Yaşlılar Korosu	51	15
" "	Yunus'a Rubai	49	12
İnce, Osman	Garip Hisler	36	22
Kahveci, Ahmet	Kalbim Gibi	28	33
Kamberoğlu, A.İhsan	Üsküdar	57	15
Kan, S. Mehmet	Bir Eylül Akşamına Gazelleme	58	14
" "	Türkülerin Akşamı	56	30
Kandaş, Kemal	Topçubaşı	15	27
Kankılıç, Verdi H.	Rubâi	4	27
Kaplan, Sadettin	999	56	22
" "	Akşam Oluyor	35	15
" "	Alango	34	10
" "	Ben Ben miyim?	77	61
" "	Bozkır	36	15
" "	Bu Toprağın Türküsü	74	68
" "	Çoban Ateşi	32	9
" "	Gülmek ya da Ağlamak	58	25

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Sadettin	Kar Yağıyor	38	20
" "	Karakız	79	48
" "	Kim Anlar	33	8
" "	Ölmek Korkusudur Başkaldıran Utkularda	63	23
" "	Sen Yoksan	39	30
" "	Şiirler	92	45
" "	Toprak Tutkusu	80	46
" "	Yele Karşı	89	60
" "	Yunus'a Özlem	70	23
Karahan, Günay	Parmak İzleri	48	30
Karakaya, Şeref	Seher Vaktinde Caddeler	28	17
Karakoç, Abdurrahim	Hudut Taşları	26	12
" "	Köşeli Daireler	28	21
Karakoç, Bahattin	Akşam Olur	83	41
" "	Ay Suların Damarından Kan İmer	88	43
" "	Beşgen Çağrı Çiçeği	59	19
" "	Bir At Bir Mızrak	81	54
" "	Bir Defter Açtım Geceye	75-76	48
" "	Düş Çatallaması	96	46
" "	Gök Olanda Aşk ve Şiir	82	16
" "	İskeletler	80	45
" "	Kaç Işık Yolu Uzaktan	78	63
" "	Karar Kuş Perçemini Yalnızlığa	69	21
" "	Mevlânâ Sularında	97	65
" "	Özüm Özge Bir Kurbandır	72	23
" "	Paydaş	71	15
" "	Savaş	89	59
" "	Seyran	70	22
" "	Sıkıntı	63	39
" "	Şiirler	93	63
" "	Şölen	97	67
" "	Takvimler	68	7
" "	Topal Görüntü	74	58

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
" "	Türkü	43	22
" "	Yazı mı, Tura mı?	65	17
" "	Yitikse Eski Töreler	79	45
Karakoç, Ertuğrul	Ben Memleketimi Düşündürüm	24	9
" "	Boşuna	32	37
" "	Çocukların Ağıtı	14	25
" "	" "	16	24
" "	Korku	11	18
" "	Köprü	102	40
" "	Köy Akşamları	24	18
" "	Mehmetçik	26	26
" "	Sen	13	23
" "	Sen Anadolusun	29	34
" "	Sualsiz	12	30
" "	Yakarış	10	27
" "	Yiğitler İçin	19	11
" "	Yunus	108	38
Karayağçın, İlhami	Bir Alpaslan Varmış	25	15
" "	Bozkır ve İnsan	23	27
" "	Lumumba	22	18
" "	Sana Şiir Yazamam	24	23
" "	Üç Şiir	27	26
" "	Vatan	21	25
Kaya, Mevlüt Özden	Umutsuz Akşam	28	35
Kayalık, Cengiz	Açlığın Çılgılığı	33	27
Keleşoğlu, Mehmet	Bu Akşam	33	25
" "	Hocam	16	23
" "	Ne Çıkar	19	28
" "	Şimdi	23	27
" "	Zaman	32	30
Kocahanoğlu, O. Selim	Anadolu Gurbeti	38	11
" "	Beyaz Çılgılık	39	25
" "	Çıplak Ayaklar	40	30

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kocaoğlu, Timur	Ak Ölüm	4	28
" "	Dışarı	2	13
Kotan, S.	Yaşanmıyan	57	30
Kudret, Mehmet	Özenti	35	45
Kurnaz, Cemal	Balık Muştusu	99	59
" "	Boyut	100	53
" "	Gül Devşirenler	114	74
" "	Yıkım	104-105	47
Kutlu, Mustafa	Bindokuzyüzotuzlara	73	50
" "	Dil Üstüne	81	39
" "	Dul Dönencesi	83	16
" "	Durum Vaziyeti	84	48
" "	Erzincan'da Bir Kuş Var	77	64
" "	Gönül İşi	74	62
" "	Gurbet Üstüne Sallamalar	75-76	46
" "	İlyas, Ben Bir de İstanbul	88	44
" "	Kız	57	21
" "	Kötü Kaside	114	70
" "	Muhafazakarlıklarımız	66	12
" "	Payton Aşıkları Ardından	37	33
" "	Siyaset Üstüne Ağarlama	87	55
" "	Şubat Gazelleri	55	15
" "	Tarz-ı Kadim Üzere Sonbahar	61-62	56
" "	Üzülmek Kuşları	71	14
" "	Yalnızlığın Elleri	38	28
Künüçen. Remzi	Bir	36	29
Lamennais	Dua	7	28
"	Genç Asker	4	14
"	Saadet	5	30
"	Sevgi	4	15
Maraş, M. Atilla	Doğuda Doğmak	41	28
" "	Eski Hava	84	49
" "	Geceleyin Evlerde	49	23

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Maraş, M, Atilla	Mersin Duruşmaları	78	60
" "	İns'in Şiiri	114	72
" "	Doğudan Batıdan Ortadoğudan	101	40
" "	Oyun	97	67
" "	Şiirler	106	40
" "	Düşünce, Sekme, Çeşitleme	91	53
" "	Eski Resim	85-86	56
" "	Karanlığın Elllerinde, Sekme, Eski Koro	90	65
" "	Sabrın Gücüyle	87	56
" "	Zeytunî	96	48
Mengücek, Murat	Sanayi Kasidesi I	103	35
" "	Sanayi Kasidesi II	107	32
Mengüçoğlu, M. Önal	Yolcular	46	27
" "	Kötülük	13	7
Mengüçoğlu, Metin, Önal	Çaldım Kapıları Bu Sabah	8	11
" " "	Odam	49	22
" " "	Türkiye'm İçin	21	5
" " "	Düşündükçe	24	14
" " "	Düşündükçe	22	17
" " "	Rüzgar Bir Dost Getirdi	17	20
" " "	Mehmetçiğe Gazel	15	9
Meriç, Cemil	Asırların Efsanesi (V.Hugo'dan)	82	50
Müftüoğlu, G., Koçak	Bekâr Odası	28	30
Oğuz, M. Fahri	Zamansız	12	28
Oğuz, Yusuf Ç.	Yollarda	6	24
Önak, Müberra İmral	Hayatın Akışı Böyle	7	10
" " "	İnsan Hayal Ettiği Müddetçe Yaşar	10	26
" " "	Kara-ak	8	24
Önak, Müberra İmral	Peyzaj	9	25
Özbalcı, Mustafa	Çocukluğumuz	18	15
" "	Kavak Ağacı	22	15
Özel, Yunus	Evin	100	54
Özel, Yunus	Umut ve Hasret	66	33
Özen, Emin	Alacakaranlığım	35	37

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Özen, Emin	Arasan	29	7
" "	Can Kuşları	10	29
" "	Kalk Borusu	12	15
" "	Örüzger	28	24
" "	Yenilen	11	27
Özer, A., Rıza	Ölüm Rapsodisi	22	19
Özer, Ahmet	Gönül	44	32
" "	Rubai	38	33
" "	Yalvarış	33	22
Özer, Ali Rıza	Bahar Senfonisi	26	14
" " "	Bir Köyümüz Vardı	35	34
" " "	Dosdoğru Yol	18	18
" " "	Dön Kendine, Bul Kendini	14	10
" " "	Işık	37	31
" " "	Kader Dedikleri	29	32
" " "	Kalboluş	11	26
" " "	Kınalı Eller	27	15
" " "	Kör Döğüşü	30	35
" " "	Maziye Sevgilerle	5	24
" " "	Merhaba	4	22
" " "	Onun İşi	9	19
" " "	Yeşil Senfoni	6	29
" " "	Yurdum Yurdum	8	19
Öztırpan, İhsan	Kafkasya Özlemi	24	14
Öztürk, Y. Nuri	Ömer Hayyam'dan Rubailer	87	57
" "	Rubailer Ö.Hayyam'dan	63	42
" "	Rubailer	65	28
Öztürk, Yaşar Nuri	Rubailer Ö.Hayyam'dan	58	27
Palamut, Mehmet Emin	Sensiz	24	30
" " "	Jacques Prevert'den Ailece	41	30
" " "	Seni Arıyorum	12	30
Palamut, Mehmet Emin	Ümit	8	30
" " "	Yirminci Yüzyılın İnsanı	45	23

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Palamut, Mehmet Emin	Cazibe	17	15
" " "	Tamamlanan Arzu	20	27
Piroğlu, Ünsal	Ana	31	9
" "	Kuşluk Mısraları	44	27
" "	Sancı	32	38
Poturoğlu, Aykut	Ölü	15	24
" "	Giyotin	28	29
" "	Haymatlos	13	21
" "	Künye	35	30
" "	Sen	22	12
" "	Sinsi Bir Bıçak	30	31
" "	Sunu	18	15
" "	Yarım Türkü	20	25
Salihoğlu, Muhlis	Yukarı Aşağı	79	46
Selim, Osman	Güzellerin Yurdunda	33	18
Sevginer, Süleyman	Kendime	21	13
Sezal, İhsan	Anlar	18	22
" "	Arzular	15	14
" "	Babil Yolcuları	31	22
" "	Babilin Asma Bahçeleri	36	26
" "	Bir Babil Gecesi	52	22
" "	Bir Düğüm Ki	38	21
" "	Camkapı	66	24
" "	Durum	48	31
" "	Dünya Dünya İçinde	39	29
" "	Figân Şehir Babil	25	34
" "	Gönül Nimetleridir İstedğim	11	29
" "	Gül	54	24
" "	Gündönümü	108	37
" "	Halkalar	24	6
" "	Helezon	45	27
Sezal, İhsan	Işıklar	14	13
" "	İnce Acı	64	30

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Sezal, İhsan	Kapalı Mayıs	41	26
" "	Karanlık	34	8
" "	Kırlangıç Selamı	63	40
" "	Koşu	69	22
" "	Onlar	29	21
" "	Oyun Bitti	84	47
" "	Ölüm Duvarı	50	24
" "	Ötelerin Ötesi ve Sen	12	29
" "	Rüyamı Yorumlayın	42	28
" "	Siverek'te Yaz Geceleri	26	35
" "	Tarih ve Haber	98	59
" "	Yarım	104-105	48
" "	Yok Gibi	80	47
Sezen, Zülfikâr	Vartolarea	18	6
Sezgin, İsmet	Çocukluğumun Evi	31	17
Sezgin, Y. Mehmet	Koşmalar	30	25
Soykan, Alaattin	Deyip Durduğum	65	20
" "	Oduncu Kızı	67	24
" "	Uçuk Köprüler	69	22
Sönmez, İsmail	Hey	52	26
Subaşı, Muhsin İlyas	Savrulayım Yellerine	28	37
" " "	Sensin	29	31
" " "	Ben'de Şiir	12	26
" " "	Dergahına Geldim	8	9
" " "	Kervan	11	15
" " "	Mutluluğun Türküsü	7	4
" " "	O Zaman	9	3
Subaşı, Muhsin İlyas	Bu Dağlarda Tütsülenmiş Ağaçlar	22	8
" " "	Dinlerseniz	17	11
" " "	Gezdim Anadolu'yu Bir Baştan Bir Başa	15	29
" " "	Ayrılık Böyle Söyletir İşte	24	10
Şanlı, Emin	Kendime Çeşitleme	104-105	50
" "	Meyil	108	40

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Şengüler, İ. Hakkı	Allah Aşkına	6	10
Şevket, Mahmut	Seyfettin Başçılar'ın Şiirleri	103	39
Taranoğlu, Güzide	Erkeğime	12	28
" "	Ne Yapardık	17	15
" "	Yavruma	24	18
Tarlan, Ali, Nihat	Çıldıracağım	9	6
" " "	Defile	7	6
" " "	Doğru Haber	6	8
" " "	Görünmeyen Kudret	8	6
Tezbaşaran, Turgut	Dua	12	11
Tokaç, Suat	Yamalı Toprak	43	25
Toprak, Hüseyin	Bir Günü'nün İlki	85-86	55
" "	Ya da Üç Adım Kala	64	38
Trenet, Charles	Kocaman Parça (M.E. Palamut'tan tercüme)	35	47
Ulaş, Mehmet	Sevgili Hüzün	37	28
Ulubay, Abdullah	Çıkmaz Sokak	14	28
" "	Meydandaki Kan	20	23
" "	Savaş Sonrası	11	18
" "	Sokağın Sonunda	13	25
" "	Umut Yeşili	10	30
Ural, Lütü	Benim Hikâyem	45	33
Uytun, G. Mehmet	Çorumlu Recep (Şiir)	57	27
" "	Gel (Şiir)	56	20
Ünaldı, Cumali	Eyo	34	28
" "	Yeşile Seveda Gözleri	72	42
Ünverdi, E., Mehmet	Şikayet	3	18
Vakkasoğlu, A. Vehbi	Sensizlik Cemresi	21	7
Vedat, Veysel	Bitik Şiir	67	26
Vedat, Veysel	Orada Akşam Başkadır (Şiir)	57	26
Yağcıoğlu, Ahmet	Sonbahar	4	29
Yavuz, Mehmed, E.	Annem	23	20
Yıldız, Latif	Ankara Sokakları	38	12
" "	Baba	30	32
" "	Değirmenci	55	17

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Yıldız, Latif	Hayat ve Ben	34	31
" "	Irgad	45	25
" "	Kaldırımlar	33	16
" "	Öksüz (Şiir)	54	20
Yılmaz, Mithat	Ben Diyem Türkü, Sen de Destan	22	26
Yüce, Nuri	Bekleyiş	4	27
" "	Bekleyiş	6	31
" "	Hicran	3	21
" "	Yabancı	8	29
" "	Hasret	30	20
Zorlu, Muzaffer	Kışla	21	20
" "	Ömür	24	21

HİKÂYESLER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Adalı, Niyazi	Beyefendi	50	23
" "	Bindokuzyüzkırklarda	59	20
" "	Güzel Bir Bahar İçin	57	16
" "	İssız Yolların Garip Yolcusu	51	21
" "	Lodosla Gelen	61	19
" "	Sonuncu Köy	53	24
Anıl, Yusuf Kenan	Ayşe Gül	50	26
Bek, Kemal	Ana-Oğul	57	25
" "	Anlamsız Hikâye	47	30
Bek, Kemal	Emekli	55	28
Bıldırki, Oyhan Hasan	Kaderci	52	27
Bulaç, Ali	"Gavur Kayırcıları"	96	56
Bulut, Şevket	Ad Koyma	75-76	50
" "	Adam Tokatlayan Kaymakam	78	65
" "	Asma	73	52
" "	Cinbastı	82	57

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bulut, Şevket	Damat	80	49
" "	Dilek Çınarı	106	42
" "	Eski Toprak	97	68
" "	Gözleri Sulu Meryem	60	14
" "	Kısmet	93	56
" "	Misafir	85-86	64
" "	Odacı Mehmet Efendi	58	24
" "	Oynaş	83	56
" "	Salça	89	61
" "	Sarı Arabalar	91	47
" "	Şeyhin Minderleri	94	50
" "	Üstün Başarılı Öğretmen	107	36
" "	Yalnız Mezar	69	24
Civelek, Muzaffer	Alın Yazısı	11	26
" "	Bisikletçi	56	24
" "	Eski Arkadaş	27	37
" "	Kalabalıklarda Unutulan Adam	10	27
" "	Kar	28	36
" "	Murtaza	26	34
" "	Musa	25	35
" "	Sıkıntı	35	42
" "	Şehir ve Ben	13	24
Dikbaş, M. Yılmaz	Baba (A. Çekhov'dan)	40	28
" "	Bahis (A. Çekhov'dan)	45	28
" "	Bülbül ve Gül (O. Wilde'den)	60	16
" "	İtiraf (A. Çekhov'dan)	43	32
" "	Kötü Kader (A. Çekhov'dan)	46	23
" "	Ödlek (A. Çekhov'dan)	39	31
" "	Paskalya Ayini (A.Solzhenlysn'den)	41	38
" "	Sulu Boya Tablo (A.S. Grinevski'den)	44	28
" "	Sürgünde (A. Çekhov'dan)	42	29
" "	Yardıma Muhtaç Arkadaş (W.S. Maugham'dan)	38	32

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Dikbaş, M. Yılmaz	Izdırap (Anton Çekhov'dan)	36	30
Doğan, Mehmet	Düş	8	30
Enginün, İnci	Amcam ve Meksikalılar (William Saroyan'dan Tercüme)	9	30
Eraydın, İlhan	Dönüş	33	29
Esensoy, Ömer	Sahici Tabanca	45	31
Göncüler, T. Fikret	Bir Ağaç Doğuyordu	11	30
Gümüş, Naci	Matbaada	47	33
İpek, Saliha	Mektuplar	81	62
" "	Sular Aydınlanırken	84	50
Kâmil, Mehmet	Dondurmacı	26	36
Kaplan, Sadettin	İki Kare	65	24
" "	Kar Yağarken	64	40
Köksal, Sırma	Dünya Kavgası	35	46
Kurtuluş, Erdem	Boşlukta	79	50
Kutlu, C. Tarık	Değirmende	31	34
Kutlu, Mustafa	Eşik	100	55
" "	İzimizi Sürenlere	104-105	40
" "	Oy Dağlar	99	48
" "	Anlaşılamayan	113	66
" "	Ardından	48	28
" "	Bakıcı	30	33
" "	Bir Mektup	35	39
" "	Bir Saatlik Telâki	31	37
" "	Büyük Serserilik	36	34
" "	Cabadan	56	16
" "	Dar Geçitte Değişim	58	19
" "	Dernek	49	21
" "	Duruşma	64	31
" "	Gergef	115	55
" "	Hüseyin	38	26
" "	İbrikçi	42	27
" "	İş	59	16
" "	İyi Şeyler Yazacağım	40	27

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kutlu, Mustafa	Kamyoncu	45	19
" "	Kanoluk	90	55
" "	Kupa Maçı	79	51
" "	Mayısın Getirip Götürdükleri	54	16
" "	Mescit Çıkmazı	67	27
" "	Milliciler	94	48
" "	Muska	63	35
" "	Nakil Meselesi	52	16
" "	O...	29	35
" "	Ortakdaki Adam	41	27
" "	Oy Dağlar	85-86	47
" "	Öldürmek	33	26
" "	Ölmek mi Yaşamak mı?	34	30
" "	Sacayak	78	54
" "	Suç	72	30
" "	Tapu Müdürü	37	32
" "	Tıraş Oluyorum Anlayacağımız	46	21
" "	Topal Semo Dedik Durduk	65	18
" "	Vazife Üstüne	32	32
" "	Yetmiş Yaşında Bir Gecekondu Kraliçesi	53	21
" "	Yokuşa Akan Sular	114	75
Mert, Yusuf	Anlamıyorsun, Anlamıyorsunuz	102	42
" "	İkindiyi Kılmak	98	55
" "	Mor	108	41
" "	Zafer	103	31
Narinç, Sevim	Buhurdanın İçindeki Kadın	41	24
Nurdoğan, Âkif	Gazeteci Hüseyin	20	26
" "	" "	22	25
" "	" "	24	20
Onur, Naci	Çoban ve Öğretmen O Köydendi	40	33
Önaçan, Y. Ergin	Ortamın Yaşamı	66	31
Özdemir, Yavuz	Sis	43	29
Palamut, M. Emin	Cüce	10	30

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Piroğlu, Ünsal	Otobüs	42	34
Sılay, Mehmet	Dudu Kadın	54	22
" "	Göğ Omar I	49	26
" "	Göğ Omar II	51	23
" "	İnsanlık Meselesi	63	28
" "	Son Durak	56	20
Sönmez, Osman Zeki	Bir Kelebek ya da Bazı İnsanlar	6	30
" " "	Pencerenin Ardı	17	
Su, Bekir	Bir Kenar Mahalle Hikâyesi	2	17
" "	Kırlar, Zaman ve Ötesi	3	17
" "	Toprak Damların Çileli Kadını	7	28
Tarlan, A. Siyadet	Et Parçası	36	28
Türk, Yılmaz	Sönmeyen İztırab	39	32
Utku, Turan	Muzaffer	35	38
Yağmur, Selim	Yıldızın Parladığı Anlar	89	52
Yıldız, Latif	Almanya (Hikâye)	52	25
" "	Irgat Milleti	29	32
" "	Sığırtmaç	32	35
Yılmaz, Durali	Haberci	77	62
Yücel, Şevket	Böbrek Taşı	68	30

MAKALELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Alain	Eserler	22	9
Başgil, Ali Fuat	Muvaffak Olma Yolunun Tehlikeleri ve Düşmanları	17	3
Civelek, Muzaffer	Ne Yapmalı?	75-76	32
Coşar, Mehmet	Tabiat Sevgisi	13	23
Çelikdoğan, Sedat	İnananlar	26	9
Dayı, İsmail	"Rahmi Ağabey"e İstemek veya İstememek	10	13
Dikbaş, M. Yılmaz	Pakistanlı Dövmek Modası	55	16
Doğan, Mehmet	50. Yıl	53	11
Emin, Mehmet	Öksüz ve Kutsal Dava	46	12

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Erverdi, Ezel	Kahraman Kimdir?	8	27
Hareket	32. Yıla Girerken	61-62	4
"	Başyazı	25	3
"	"	35	4
"	"	36	4
"	Bize Ne Oldu?	28	4
"	Harcanan Neslimiz	44	4
"	İnkılabımız	8	3
"	Kurtuluşa Doğru	38	4
"	Sağda Olmak	14	3
"	Yıkılış	42	3
Hasan, Hüsrev	Midas'ın Kulakları	12	13
Hatemi, Hüseyin	Ülküsü Farklı Olanlara	45	5
Işık, Emin	Asrımız İnsanın Yalnızlığı	46	10
" "	Başlangıç Noktası	28	18
" "	En Büyük Tehlike	39	8
İdiğ, Hikmet	Tez, Antitez, Sentez	43	12
Kaplan, Mehmed	Eskiye Nasıl Bakmalı	18	5
" "	Devlet Baba	12	10
" "	İlkecilik	6	3
" "	Mehmetçik	104-105	11
" "	Otorite Yokluğu	3	3
" "	Yeni İnsan Tipi	9	4
Kaleli, Halil	Tuttu-Tutacak	81	12
Kemahlı, Seyfi	Türkiye'nin Geleceği	35	12
Kılıçoğlu, İsmail	Hareketsiz Sıkıntı	38	17
Mutal, Vahap	Halk Kütüphanesi	61-62	38
Okay, Orhan	Zihin Çalışkanlığı ve Tembelliği	14	12
Özer, Dursun	Sancılı Topraklar	46	13
Özkök, Arif	Anadolu İnsanı	37	22
Öztürk, Yaşar Nuri	Savaşın Anlamı Üstüne	59	10
" " "	Dostluk Üstüne	54	21
Palamut, M. Emin	Fransa'dan Notlar	37	26
" " "	Mutsuzluk ve Yalnızlık	32	29

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Sayılgan, Aclan	Sıkıntı	79	28
Sılay, Mehmet	17 Eylül 1969	52	21
" "	Mehmet Âkif ve İnkılabımız	48	10
Su, Bekir	Haramzadelik Kimde?	82	24
Şuer, Fethi	Gerçek Sorumlular	42	6
Şûle	Şûleden Hareket'e	6	13
"	Şûleden Hareket'e	8	23
Tahir, Mustafa	Baticılığın Eni Boyu	80	31
Tarlan, Ali Nihat	Gençlerimizi Nasıl Yetiştirmeliyiz I	1	9
" " "	Gençlerimizi Nasıl Yetiştirmeliyiz II	2	5
Topçu, Nurettin	Amerikan Vahşeti	30	18
" "	Manevi Kayıplarımız	95	4
" "	Asrın İztırabı	42	4
" "	Bahtiyar Belde	54	4
" "	Başşehir	9	16
" "	Beklenen Gençlik	1	10
" "	Bizi Yaşatan Kuvvet	53	4
" "	Dostluk	78	6
" "	Hareketin Otuz Yılı	37	4
" "	Hayatın Kıymeti	45	3
" "	İnsanlığın Kurtuluşu	83	2
" "	Kurtuluşun Yolu	64	7
" "	Kuvvet	66	18
" "	Toprak ve Demir	82	5
" "	Türk-İslâm Harikası	41	4
" "	Vatan İhaneti	49	4
" "	Zulüm ve Düşman	107	5
Türkoğlu, Celal	Bakışlar ve Duyuşlar	36	16
Utku, Turan	Sabır ve Tevekkül	28	25
Yağmur, Selim	Dergilerimiz	88	46
" "	Hoş Geldin Doğu-Batı Sentezi	94	42
Yazgaç, Muhsin	Okumak	47	19
Yemişçi, Turgut	Çalışma Şekli ve Son Gelişme	4	20

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Yücel, Ayhan	Büyük Değişikliklere Rağmen Hiç Değişmemiş Gibi Duran Şey	1	13
" "	Vatandaş ve İnsan Sevgisi	3	2
Zadiroğlu, Mustafa	İnsan ve Sömürgeçliği	8	18

DENEMELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Abacı, M. Tahir	Eski Kentte Bir Gece	46	32
Adalı, Niyazi	Arayışlarda	43	20
" "	Eski Bir Dost	44	23
" "	Mabetsiz Şehrin Akşamı	39	21
" "	Mabetsiz Şehrin İsyanı	38	10
Akkılıç, Bekir	Bir Yazarın Düşündükleri	102	35
Akmermer, İhsan	Can Sıkıntısı	84	26
" "	Emek	75-76	11
Aksağı, Korkut	Kitaplar	44	31
Aksoy, Mehmet	Tango	52	19
Arık, Remzi Oğuz	Köylü ve Geven	5	8
" " "	Türk Gençliği	30	9
" " "	Türk Gençliğine	35	10
Arzu, Cemal	Gerçeğin Hayali	87	58
Atlı, Veysel	Tabiat Ortasında Dere	43	27
Aydın, Ali	En Büyük Harfe Mektuplar	45	17
Aydın, Satılmış	Gece Yarısı	36	18
Bahar, E.	Dua	9	27
Bakırcıoğlu, Ziya	Gurbet Üzerine Düşünceler	114	58
Bayraklı, Bayraktar	Dostluk	7	11
Bek. Kemal	Bağlanma Gönülden	36	29
Bektaş, Ekrem	Kimdi Bu Adam?	59	19
Boz, Sami	Mumlar Yanar Akdedenin Taşında	42	26
Civelek, Muzaffer	Köy Yolları	9	18
" "	Tarlalar	21	12
Coşar, Mehmet	Aylando Otu	45	21

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Coşar, Mehmet	İman	15	18
" "	Kararsızlık	27	19
" "	Onun Sevgisi	30	35
" "	Üç Şey	24	15
" "	Yol Sevgisi	19	28
Coşkun, Abdullah	Sevgi	47	14
Çelikdoğan, Sedat	Acı Soğan	22	27
Çelikdoğan, Sedat	Var Olanlar	25	32
Çetinkaya, Bünyamin	Af	50	10
Çoruh, H. Şinasi	Ahlâkımız	60	12
Dikbaş, M. Yılmaz	Terkedilmiş İhtiyarlar	54	14
" "	Tombala (İngiltere Mektubu)	52	23
Doğankentli, Bekir Koçak	Gurbette Gönül Acısı	26	28
Durkan, Cengiz	Bir İhtiyarın Düşündürdükleri	9	23
" "	Eski Ceketim	39	27
Eğilmez, Ali Osman	"Gülmek İçin Türkiye'ye Geliniz"	93	39
Emir, Sabahat	Açlık	47	17
Emre, Yavuz	Bir Muradım Var	38	17
" "	İzdirap Yemini	47	5
" "	Merhamet	48	22
Eraydın, İlhan	Köy	31	25
" "	Sen ve Ben	5	24
Ergüç, Aslan	Yazık Olacak Sana	84	25
Fazıloğlu, Necati	Gecenin İçinden	77	59
Hasan, Hüsrev	Ölüm Susmasıdır Bir Sevdğin	12	15
Hasırcıoğlu, Tarık	İnsan ve İnancı	66	23
Işık, Emin	Aranan Nedir?	18	7
" "	Sevmek ve Anlamak	61-62	8
İdiğ, Hikmet	Ankara ve Düşünceler	41	13
Kamil, Mehmet	Duyuyorum	21	10
Kanışkan, V. Vedat	Kaleme Davet	40	23
Kaplan, Sadettin	Yılgın Yaşantı	72	41
Kara, Mustafa	Akşemseddinli Fetih	78	40
" "	Dua	70	30

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kara, Mustafa	Mehmetçiğin Ruhu	75-76	37
" "	Onlar ve Biz	65	11
Kaya, İ. Güven	R. Apak ve Karada Balık	44	33
Kemahlı, Seyfi	Gönül Dostlarına	33	24
" "	Köye Özleyiş	29	17
" "	Toprağa Doğru	58	15
Kocahanoğlu, O. Selim	Amarattan Çıktım Yayan	47	32
Konukman, Ercümen	Köye Özleyiş	29	17
Kudret, Mehmet	Görünüş	54	8
" "	Kim Kime	82	12
" "	Umumi Görüş	51	9
Kurtuluş, Erdem	Sesler	80	32
Kutlu, Mustafa	Kendi Kendime	39	28
" "	Spagetti Dostlukları	69	5
Küçükü, Yaşar	Bahar Sohbeti	78	13
Mert, Osman	Düşünceler	9	14
Namıkoğlu, Fevzi	Aydının Dramı	75-76	28
Okay, Orhan	Nesillerin Tarihi	3	7
Okuyan, Arif	İki Yüz Senelik Kabus	78	21
Özer, Dursun	Bir Anadolu Gezisi	35	32
" "	Dost İlleri	70	28
" "	Köye Dönüş	32	24
Palamut, M. Emin	Ardından	39	26
Sezal, İhsan	Yalnızlık Ağrısı	32	31
Sılay, Mehmet	Çile	45	24
" "	Güneyde Bir Sabah	53	6
" "	Hemşerim	58	16
" "	İki Aylık İztırap	37	24
" "	Taş Yığınları	43	27
Su, Bekir	Bayat Dünya	5	28
" "	Diyalog	31	36
" "	Bir Anne'ye	13	14
" "	Köle Bacası	4	28
" "	Sabahı Beklemeden	27	12

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Su, Bekir	Yolumu Kesen Şehir	8	26
" "	Yorgun Ülke	10	5
Şadoğlu, Necdet	Gençlik Üzerine	40	7
Şeker, Nevzat	Bahşiş	45	22
Tanyıldız, Cihan	Bilmem Dost, Bilmem Düşman	103	24
Tarlan, Ali, Nihat	Ağaç	10	8
" " "	Kader ve Hayat	11	7
Uğurel, Tekin	Çiçek ve Kezzap	45	16
Ulaş, Mehmet	İman ve Ümit (M de Unamuna'dan)		
Ülker, Nadir	Cennette Bir Akşam	46	19
Yağmur, Selim	Suyun Gözü	80	65
Yemişçi, Turgut	Hoş Görürlük (A. William'dan Çeviri)	5	4
Yıldız, Latif	Köyün İçinden	31	26
Yılmaz, Durali	Kovulmak	69	23
Yücel, Ayhan	Denemeler	2	4
" "	Denemeler	5	4
" "	Denemeler	6	11
" "	Denemeler	7	5
" "	Denemeler	9	7
" "	Denemeler	52	11
" "	Denemeler	54	13
" "	Denemeler	55	10
" "	Denemeler	78	44
" "	Eski Dünya, Zayıf İnsan (Deneme)	53	16
" "	Kaynayan Dünya	61-62	11
" "	Suç ve İnsan	58	10

ELEŞTİRİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Adalı, Niyazi	"Ortadaki Adam" ve Düşündürdükleri	54	27
Akıncı, Önder	Hâzâ Fütüvvetnâme	114	50
Aksağı, Korkut	Gül Muştusu	48	31

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aktaş, Şerif	“Yunus Emre” Adını Taşıyan Bir Kitap Hakkında	70	38
“ “	Niyazi Özdemir’in Düşündükleri	74	69
Anaç, Ahmet	Kitaplar	53	28
Bulut, Şevket	Ortadaki Adam	59	23
Eraydın, İlhan	“Ortadaki Adam” ve M. Kutlu	59	26
Fikret, Ali	Alaca Karanlık	52	29
Hacıyakuboğlu A.	“Ak Topraklar” İçin	73	62
“ “	“Hangi Batı” Derken	82	65
“ “	“Pastırma Yazı”nın Tipleri	71	22
Hacıyakuboğlu, Elif	“Malazgirt Destanı”	68	28
“ “	Kitaplar	69	31
Hatemi, Hüseyin	Rodinson’un Eserleri Hakkında	42	13
“ “	Bir Eleştiri	57	28
Kahyaoglu, S.F.	Marifetname’ye Dair	42	20
Karamanlioğlu, Ali	Kitaplar	61-62	36
Niyazi, Hüseyin	“Ulusal Sinema Kavgası” Üzerine	75-76	58
Okurer, Cahit	Taşkente Doğru	51	27
Özbey, Altan	Ecevit Kitapları	107	23
Reha, Yusuf	Seyran	94	62
Sipahioğlu, Nusret	Yeni Türkiye’de İslâmlık	90	75
Şevket, Mahmut	“Menevşeler Ölmemeli”	80	59
“ “	“Sevmek Varken”	83	65
“ “	M.Kutlu ve “Sebattin Ali” İncelemesi	79	60
Topçu, Nurettin	“Gümüş Tül ve Alevler”	99	60
Uçman, Abdullah	Tutunamayanlar	91	56
Yağmur, Selim	“Gavur Kayırcılar”	96	54
“ “	“Bölüşmek”	101	45
“ “	“Bu Ülke” ve Cemil Meriç	102	42
“ “	Yolun Ortasındaki Hikâyeci	99	62

HATIRA

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Çelikdoğan, Sedat	Fizikçi Landau'nun Mucizevi Kurtuluşu (Alexander Dorozynki'den tercüme)	6	27
Esin, Emel	Hac Hatıraları (I)	18	8
" "	Hac Hatıraları (II)	19	21
" "	Hac Hatıraları (III)	20	16
Karahöyük, Nuri	Remzi Oğuz Arıktan Hatıralar	4	23
Konukman, Ercümen	Portreler I	8	22
" "	Portreler II	9	28
" "	Portreler III	10	15
" "	Portreler IV	17	19
Yılmaz, Durali	Geziciler	67	25

MEKTUPLAR

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Adalı, Niyazi	İğirdir Mektubu	47	27
Civelek, Muzaffer	Ayrılış Mektubu	22	22
Dikbaş, M. Yılmaz	İngiltere Mektubu	69	13
Diğer, Nahit	Bir Dosta Mektuplar (I)	23	24
" "	Bir Dosta Mektuplar (II)	24	12
Doğan, Mehmet	Bir Dosta Mektup	43	21
Eraydın, İlhan	Bir Dosta Mektup	38	22
Kara, Mustafa	Mektuplar	84	47
Kurtuluş, Erdem	Mektup	77	57
Küçük, Yaşar	Cüneyd'e Mektuplar	71	16
Nurettin, Ali	Bir Dosta Mektuplar	53	17
" "	Bir Dosta Mektuplar II	55	9
" "	Bir Dosta Mektuplar III	56	8
Okuyan, Arif	Sevgiliye Mektup	79	26
Su, Bekir	Mektup	93	51
Ünverdi, Mehmet	Gönül Mektupları	35	36
" "	" "	65	12
" "	" "	42	25

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ünverdi, Mehmet	" "	36	24
" "	" "	43	23
" "	" "	37	30
" "	" "	39	23
Yücel, Ayhan	Mektup	12	29

GÜNLÜK

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Safa, Adnan	Batı Günlüğü	98	47
" "	" "	107	20
" "	" "	108	34
" "	" "	79	32
" "	" "	80	35
" "	" "	82	43
" "	" "	83	39
" "	" "	85-86	45
" "	" "	87	48
" "	" "	88	36
" "	" "	91	42
" "	" "	92	51
" "	" "	93	47
Sezal, İhsan	" "	113	63
" "	" "	114	60
" "	İngiltere Günlüğü	115	51

DİL

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Büyükkurt, Şevket	Dil Meselemiz	8	21
Doğan, Mehmet	Dil Devrimi ve Peyami Safa	94	37
Gümüş-iz, Osman	Dil Devrimi	81	11
Hacıyakuboğlu A.	Dil Meselesi	81	2
Hareket	Dil Siyaseti	81	9

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hareket	Türk Dili Üzerine Ali Nihat Tarlan'la Konuşma	81	34
Işık, Emin	"Türkçe'de Yeni Gelişmeler" Üzerine	92	58
Kaplan, Mehmed	Dil ve Üslûp	15	5
" "	Konuşma ve Yazı Dili	8	4
Meriç, Cemil	Diller Nasıl Gelişir (C.Ertuğrul'dan)	81	26
Namikoğlu, Fevzi	Devrim, Dil ve Milliyetçilik	81	36
Özer, Dursun	Batılılaşma Hareketleri İçinde Türk Dili	81	29
Topçu, Nurettin	Dilimizin Dolmayan Çilesi	81	22

SAN'AT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Domaniç, K.	San'atkâr ve Halk (Alain'den Tercüme)	9	29
Hareket	San'at ve San'atçının Gayesi	84	2
Okay, Orhan	Düşünmek ve Seçmek (Georges Duhamel'den Çeviri)	16	9
Özbalcı, Mustafa	Halkımız ve San'atımız	54	28
Sezen, Zülfikâr	San'at ve Halk	38	23
Tarık, Cemal	Soyut ve Somut San'at	24	28
Ulaş, Mehmet	Rodin ve San'at (A.Bourdelle'den)	38	19
Vedat, Veysel	San'atçının Görevine Dair	44	21

SİNEMA

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Doğan, Mehmet	Düğün (Sinema)	106	48
Eraydın, İlhan	"Ulusal Sinema Kavgası" Üzerine	75-76	58
" "	Türk Sineması Üzerine	84	30
Hareket	"Millî Sinema Açıkoturumu"ndan Notlar	88	51
Işık, Emin	Ulusal Sinema Kavgası Üzerine	72	24
Kutlu, Mustafa	Fatma Bacı'nın Tipleri	84	37
Okay, Orhan	Söz San'atı ve Sinema (Georges Duhamel'den Çeviri)	21	9
Refîğ, Halit	"Sevmek Zamanı" Neyi Anlatır	84	42

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Şuer, Tamer	Sinema Notları	89	57
Şuer, Tamer	Yasak Aşk'tan Fatma Bacı'ya	84	32
Yağmur, Selim	Yeniden "Vurun Kahpeye..."	95	77

TİYATRO

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Adalı, Niyazi	50 Yılda Türk Tiyatrosundan Kesitler	95	73
" "	" " " " "	96	49
" "	Kabare Tiyatroları	41	25
" "	Tiyatromuzda Tehlike Çanları	82	47
Emir, Sabahat	Tiyatro ve Bizler	30	31
Kaleli, Halil	Halk İçin Tiyatro ve Evhamî	88	58
Yalçın, A.Mustafa	Anne Karenina	78	53
Yalçın, A.Mustafa	Katip Çıkmazı	75-76	56
Yalçın, A.Mustafa	Tiyatromuz	84	27

MUSİKİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Cumhur, Memduh	Batılı Gözüyle Türk Musikisi	83	54
" "	Mevlevî Mukabelesi ve Musiki	97	60
" "	Musikide Yabancılaşma Üzerine Notlar	80	63
Okay, Orhan	Sözle Müziğin Karışıklığı (Georges Duhamel'den Çeviri)	17	12
Ulaş, Mehmet	Müzik ve Bethoeven	37	27

FELSEFE

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ahmet, Nizâm	Hakikatin Anahtarı	3	6
Akalın, Mehmet	Egzistans Felsefe (I. M. Bonchenski'den)	60	20
" "	Çepeçevre Kaplayan (Karl Jaspers'ten)	44	18
" "	Felsefe Nedir? (Karl Jaspers'ten)	40	8

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akalın, Mehmet	Felsefe'nin Menşei (Karl Jaspers'ten)	42	7
" "	Kayıtsız Şartsız Talep (Karl Jaspers'ten)	47	13
" "	Tanrı Fikri (Karl Jaspers'ten)	45	11
Alain	Manevi İktidar	16	11
Balım, A. İhsan	Allah'ın Yerini Tutacak Başka Bir Kavram Var mıdır? (D.R. Klein'den)	54	9
Bulaç, Ali	İslâm Düşüncesinin Kaynakları	85-86	19
" "	İslâm Düşüncesinin Tarihi Gelişimi	87	41
Carrel, Alexi	Çağımızın Buhranları	25	25
Civelek, Muzaffer	Ahlâk Dersi	112	13
" "	Bulanık Sular	2	13
" "	Kaos	42	12
" "	Üç İnsan, Üç Karanlık	32	11
Daval, Roger	Fransız Fikir Hayatının Tarihçesi	34	24
Debbağoglu, Ahmet	Nurettin Topçu'nun Devlet Görüşü	112	26
Doğan, Mehmet	Türk Düşüncesinde Nurettin Topçu'nun Yeri	112	6
Durant, Will	Hakikatin Değeri	9	5
Durkan, Cengiz	Bağımsızlık Nedir? (Mahatma Gandhi'den)	50	9
Emir, Sabahat	Vicdan ve Menfaat	36	14
Epiktotes	Düşünceler	8	25
Erçikan, Celal	Batının Hakikatleri	14	5
Feyzioğlu, Muin	Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi	11	24
Hareket	Anarşist ve Hareket Adamı	33	4
"	Felsefemiz	1	4
"	Hareketin Sakladığı Şiir	1	3
"	İnsan Meselesi	69	4
"	Münevver Anlayışımız	18	3
Hatemi, Hüseyin	Düşünelim ve Doğrulalım	19	8
" "	İslâmiyet ve Kapitalizm	43	7
Işık, Emin	Allah İnancının Tarihi Tekamülü	7	9
" "	Bilmek ve Varolmak	23	10
" "	Din ve Tekâmül	5	14
" "	Düşünceler (A.İskender'den)	53	15

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Işık, Emin	Hareket Kâinat ve İbadet	9	26
" "	Hürriyet ve Mesuliyet	1	15
" "	İnsan ve Sonsuzluk	2	9
" "	Kâinat ve Sonsuzluk	3	5
Kant	Vicdanın Emirleri	8	13
Kaplan, Mehmed	Komunizmi Reddederken	19	16
" "	İman ve Hareket	1	7
" "	Ruh ve Madde	2	3
Karamanlıoğlu, A.	Sokrates Savunuyor	60	26
Kudret, Mehmet	Düşünce	38	15
Lamennais	Feryatlar	27	18
"	İnsanlık ve Nizâm	9	8
Meriç, Cemil	Büyücü Çırağı	82	2
Mutal, Vahap	(F.Mayer'den) Kierkegaard I	52	12
" "	(F.Mayer'den) Kierkegaard II	53	18
" "	(F.N.Magill'den) Düşünce ve Existens	57	19
" "	(F.N.Magill'den) İlim Dışı Eklenti	55	11
" "	(F.N.Magill'den) Varlık Sırrı	60	22
" "	(F.N.Magill'den) Varlık ve Yokluk	58	21
" "	(F.N.Magill'den) Varlık ve Yokluk II	59	13
" "	(F.N.Magill'den) Varlık ve Zaman	56	10
" "	Asırda Felsefe Eğilimleri	67	21
" "	Asrın Felsefe Eğilimleri	71	11
" "	Asrın Felsefe Eğilimleri	72	39
" "	Egzistansiyalizme Dair	63	18
" "	Felsefe Nedir	64	13
" "	Felsefe Nedir	65	27
" "	Felsefenin Geleceği (Frederik Mayer'den)	48	24
" "	Kant'ın Ahlâk Felsefesi	108	27
" "	Modern Düşüncenin Zaafları	82	39
" "	Sezgicilik	113	52
" "	Spengler ve Tarih Felsefesi	80	40
" "	XX. Asrın Felsefi Eğilimleri	74	53

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Mutal, Vahap	" " " "	75-76	39
" "	" " " "	77	47
" "	" " " "	78	41
" "	" " " "	79	38
" "	Yeni Felsefe Öğrenimi	83	47
Özdamar, Mustafa	Gazali	87	45
" "	Gazali, Akıl ve Düşünce	97	36
Öztürk, Hüseyin	Gazali	90	38
" "	Gazali ve Descartes'i Şüphe Açısından Karşılaştırma	97	27
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil	113	46
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil I	99	36
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil II	101	23
" "	Üç Tehafüt Üzerine Bir Tahlil III	103	7
Öztürk, Yaşar Nuri	Avrupa'nın Ruhuyla Diyalog	66	10
" " "	Avrupa'nın Ruhuyla Diyalog	67	10
" " "	Dünya Nimetleri Üstüne	61-62	13
" " "	Hasretin Anlamı Üstüne	63	24
" " "	Doğu-Batı Üstüne	60	9
" " "	Hayatın Anlamı Üstüne	55	8
" " "	İztırab Üstüne	57	23
" " "	Ölümsüz İrade Üstüne	58	8
" " "	Üç Tip İnsan Üstüne	56	6
Paskal	Kainat ve İnsan	2	6
Sayılgan, Aclan	Başkaldırma	49	6
" "	Marks ve Engels'in Din Karşısındaki Tutumları	74	47
Somar, Ziya	Türk Düşüncesi ve Hilmi Ziya Ülken	104-105	
Sonuvar, Fethi	Gazali Derken	87	47
Su, Bekir	Zamanımıza Dair	28	23
Şuer, Tamer	Sonsuz Son	44	27
Tarlan, Ali Nihat	Ahlâk	34	9
" " "	Din ve İrade	3	3
Topçu, Nurettin	İnsan'ın Sefaleti	92	39

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Kendini Bulmak	90	4
" "	Ahlâk Yaralarımız	18	16
" "	Ahlâk Yaralarımız	17	16
" "	Ahlâk Yaralarımız	16	16
" "	Allahsız ve Dinci Existentialisme	5	22
" "	Aşk ve Metafizik	31	23
" "	Bilmek ve Düşünmek	101	19
" "	Demokraside Ferdî İrade	43	5
" "	Devlet İradesi	14	16
" "	Existentialisme I (varoluş felsefesi)	2	7
" "	Existentialisme II (özcü felsefe)	3	14
" "	Hareket Felsefesi	2	10
" "	Hayatın Değeri	74	3
" "	İnsan	67	18
" "	İnsan ve Hürriyet	13	3
" "	İnsan ve Kainat	71	4
" "	İradenin Davası	25	23
" "	İsyân Ahlâkı	47	4
" "	İş Ahlâkı	3	10
" "	Kanun ve Kader	70	24
" "	Mesuliyet Hareketi	8	16
" "	Metafizik	28	20
" "	Mukaddes Azap	46	4
" "	Ölüm Sırrı	75-76	2
" "	Rahmet	80	2
" "	Ruh Dünyası	68	18
" "	Ruh Kuvveti	69	18
" "	Var Oluş Felsefesi	4	8
Ulaş, Mehmet	Evrîm ve Felsefe (Alfred Fouillee'den)	56	9
" "	Teknik ve Medeniyet (Gabriel Marcel'den)	50	20
" "	Yeni Bir Hümanizmanın İmkan ve Şartları (K. Jaspers'ten)	49	13

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ulaş, Mehmet	Kiregaard ve Devrimizdeki Tesiri (K. Jaspers'ten)	46	17
" "	Asrımızın Bunalımı (V.Samuel'den)	39	17
" "	Asrımız ve Felsefe	35	21
" "	Bergson (Andre, Mourois'den)	36	19
" "	Blondel Etütleri	85-86	25
" "	Hayatın İdealist Yönü	102	38
" "	Manevî Çöküş ve İdealizm	42	11
" "	Rainer Maria Rilke	39	24
Ünverdi, Mehmet	Kendini Bilmek	26	27
Yücel, Ayhan	Beatnikler'in Düşündürdükleri	11	6
" "	Otorite	14	9
" "	Var Olma Keyfiyeti ve Bunun İki Neticesi: Egoizm ve Alturizm	4	6
Zorlu, Muzaffer	Düşünce	18	11
" "	Fazilet	26	20
" "	İnanmak	10	9
" "	İnsan	12	26
" "	"	15	25
" "	"	13	21

SOSYOLOJİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akın, İ. Hakkı	İsveç'te Sosyalizm	38	13
Aksoy, Mehmet	Câmililer ve Cumalar	102	33
Balak, Hasan Sami	Millî Devlet ve Otorite Özlemi	34	14
" " "	Millî ve Çağdaş Devlet Düzeni	44	17
Baydar, Çetin	"İslamlaşmak" Cereyanı ve Sırat-ı Müstakim Mektebi	64	24
Berberoğlu, Oğuz Zeki	Türkiye'nin Mesken Meselesi	7	14
Birinci, Ali	Türkiye Tarihinde İlk Halk Hareketleri	71	8
Bulaç, Ali	Sınıf Meselesi	102	5
Büyükkurt, Şevket	Türkiye'de Şehirleşme Hareketleri (I)	5	9

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Büyükkurt, Şevket	Türkiye’de Şehirleşme Hareketleri (II)	7	26
" "	Vatandaşlık	10	10
Civelek, Muzaffer	Ölçülerimizi Ararken	77	32
Coşar, Mehmet	İhtilâller	34	23
Çataloğlu, L.	Gökâlp’in Din Karşısındaki Tutumu	97	7
Debbağoglu, Ahmet	Fert, Cemiyet, Devlet	85-86	13
Dikbaş, M. Yılmaz	Hippiler	61-62	27
Doğan, Mehmet	Marksist Şemacılık ve Osmanlı Toplum Yapısı	115	2
Doğankentli, Bekir Koçak	Toprak ve İnsan	50	28
Emin, Mehmet	Yıkılan Değerler ve Medeniyet	38	15
Eraydın, İlhan	Kültürümüzün Kökleri	82	38
" "	Toprak, İnsan Münasebeti	81	44
Erçikan, Celal	Garp Zihniyeti ve Biz	7	7
Fazıloğlu, Necati	Tükenen Gençlik	66	4
Fikret, Ali	Kültür Yabancılaşması ve Coğrafi Batıcılık	58	11
Gümüş-iz, Osman	Yanlış Değerlendirmek	80	6
Hacıyakuboğlu A.	Wel Come to Turkey	85-86	54
Hareket	Batılılaşmak Üzerine	65	4
"	Cemaat Ruhu	16	3
"	Dadaloğlu Devrimciliği	89	4
"	İslâm Kapitalizm Uyuşmazlığı	77	2
"	Vuzuha Doğru	26	3
Hatemi, Hüseyin	“İslamiyet Devleti” Kavramı	46	6
" "	İslâm Açısından Sosyalizm Hakkında	23	13
" "	İslâm Açısından Sosyalizm Hakkında	26	29
" "	Kalkınmamızın İç ve Dış Engelleri	44	9
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları I	6	20
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları II	6	20
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları III	7	12
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları IV	8	7
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları V	9	9
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları VI	10	19
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları VII	11	10

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hatemi, Hüseyin	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları VIII	12	19
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları IX	16	8
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları X	14	18
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları XI	15	7
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları XII	16	21
" "	Sosyalizm ve İslâmiyet Tartışmaları XIII	17	23
Işık, Abidin	Ağır Sanayi ve Manevi Çöküntü	4	13
Işık, Emin	Çağımızda Nüfusun Önemi	103	44
" "	Devlet Kuran İrade	32	8
" "	Kültür Dünyamız ve Ruh Sağlığımız	84	15
" "	Modern Medeniyetin Tenkidi	93	40
" "	Sanayi Medeniyeti ve Aile	104-105	33
" "	Sessiz İhtilal	41	11
" "	Yeni Sınıflar ve Yeni Rejimler Karşısında İslâmiyet	20	6
İdiğ, Hikmet	Kesit	93	44
Kaleli, Halil	Panislâmizm, Pantürkizm, Panavrupaizm	113	2
Kaplan, Mehmed	Anadolu Aydınları	16	5
" "	Kalabalık ve Millet	13	16
" "	Sanayi Medeniyeti	17	10
" "	Sosyal Hareketlilik	5	3
Karayalçın, İlhami	İşçi ve İşveren Münasebetlerinde İşletmecilerin ve Mühendislerin Rolü	24	3
Kemahlı, Seyfi	Bugünkü ve Yarınki Türkiye	30	26
" "	Yakın Tarihimizde Batılılaşma	89	76
Kuanç, Cemil	Almanlaşma	90	48
" "	Düzen ve İnsan	47	16
Meriç, Cemil	Çağdaş Uygarlık Düzeyi	90	8
" "	İdeoloji I	92	4
" "	İdeoloji II	92	4
" "	Kendi Semasında Tek Yıldız I	100	32
" "	Kendi Semasında Tek Yıldız II	101	8
" "	Nazizm	88	8
" "	Politika Adamı, İlim Adamı	89	8

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Meriç, Cemil	Yunan Mucizesi	95	22
Namıkoğlu, Fevzi	Batı Medeniyeti ve Geleceği	69	14
" "	Batılılaşma Hareketleri İçinde Yeni Bir Dönem	99	31
" "	Büyük Fetih ve Devlet Anlayışımız	31	18
" "	Doğu-Batı Sentezinin Çıkmazı I	89	35
" "	Doğu-Batı Sentezinin Çıkmazı II	90	21
" "	Ekonomik ve Sosyal Erozyon	2	15
" "	Halk Hareketlerinin Yorumları	71	9
" "	Halk Sektörü	103	20
" "	Halk ve Aydınlar	42	6
" "	Köy	5	7
" "	Sınıf Meselesi	102	5
" "	Toprak Reformu ve Sanayi	100	13
Netti, F.	Zenginliğin Cemiyette Yarattığı Buhranlar (C. Yalçın'dan tercüme)	34	11
Niyazi, Hüseyin	Dergilerde Batılılaşma Tartışmaları	77	27
Okuyan, Arif	Batı Derken	77	49
" "	Ortaasya Zihniyeti	83	13
Öztürk, Yaşar Nuri	Yabancı Kimliği Üstüne	64	16
Palamut, M. Emin	Fransa'dan Notlar	31	20
Refiğ, Halit	Türk Kültürünün Kaynakları	70	14
Sayılgan, Aclan	Dostoyevski ve Devrim	43	14
" "	Dünya Gençliğinin Baş Kaldırması	37	14
Sezgin, Fatih	Amerika'nın Değerlerine Ne Oluyor	114	63
Songar, Ayhan	Günümüz Gençliğinin Ruh Buhranları	1	12
Topçu, Nurettin	Harp	85-86	4
" "	Harp Hazırlıkları	87	9
" "	Harp Sonrası	88	4
" "	Allahsız Kazanç	4	16
" "	Anadolu Kültürü ve Sosyalizm	31	4
" "	Demokrasi ve İnsan	40	4
" "	Fatih'in Devleti	6	6
" "	Kapitalizmin Dünyası	58	4

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Kırk Yıllık Çile	10	17
" "	Kültür ve Medeniyet(I)	13	18
" "	Millî Devlet	60	7
" "	Ne İçin Sosyalizm	26	5
" "	Sosyalist Cemiyet Nizamı	11	16
" "	Sosyalizme Karşı Koyan Kuvvetler	59	4
" "	Teknik ve Kültür I	11	8
Ulaş, Mehmet	Tam Bir Hümanizm	114	68
Ulubay, Abdullah	İnsan ve İnsanlar	16	12
Utku, Turan	Köy Kalkınması	6	25
" "	Köy Kalkınması	7	18
Veyselgil, Selman	"Düzenin Yabancılaşması" Batılılaştırma	46	33
Yağmur, Selim	Suyu Gözesinden İçmek	82	17
Yemişçi, Turgut	Kalkınma İçin Bölgesel İşbirliği Organları		
Yenigün, Sedat	Yabancılaşmış Aydının Dramı	84	60
Yücel, Ayhan	Kültür ve Sıhhat	13	6

İKTİSAT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Borat, Oğuz	Dünya Otomobil Sanayindeki Gelişmeler (I)	20	22
" "	Dünya Otomobil Sanayindeki Gelişmeler (II)	24	16
Civelek, Muzaffer	İktisadın Muhtaç Olduğu Kudret	3	9
" "	İktisatta Milliyetçilik	1	16
Debbaoğlu, Ahmet	İslâm Esnaf Birlikleri	96	4
Doğan, Mehmet	İslâm İktisadının Esasları Hakkında Bir Deneme	77	6
Evliyaoğlu, Gökhan	"Türk İktisat Tarihi"nden	73	30
Kara, İsmail	"İslam Ekonomisi" Üzerine	107	30
Kıvanç, Nusret Cemil	Nurettin Topçu'nun Devlet Anlayışında Ekonomik Görüşler	112	28
" " "	İktisadî Adam Mefhumu	22	16
Kuanç, Nüsret, Cemil	Serbest İktisat Nizâm ve Kooperatifçilik	6	18
Namıkoğlu, Fevzi	İktisat Endişesi	63	9

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tabakoğlu, Ahmet	İslâm İktisadına Giriş	82	9
Topçu, Nurettin	Büyük Sanayi	100	9
" "	İşsizler	6	16
" "	Para ve Yahudi	20	3
" "	Serbest İktisat Rejimi	5	16
Zaim, Sebahattin	İran, Pakistan ve Türkiye Arasında Kültürel ve İktisadî İşbirliği	4	18

HUKUK

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Çataloğlu, L.	Ziya Gökalp'te Hilafet ve Aile Hukukunun Islahı	98	44
Debbağolu, Ahmet	İslâm, Ziraî İktisat ve Vergileme Nizamının Hukuki Esasları (I)	102	20
" "	İslâm, Ziraî İktisat ve Vergileme Nizamının Hukuki Esasları (II)	103	13
" "	İslâm Ziraî İktisat ve Vergileme Nizamının Hukuki Esasları (III)	107	8
Hatemi, Hüseyin	İslâm Hukukuna Göre Devletin Umumi Vassıfları	47	6
" "	İslâm Hukukunda Devlet Reisi	48	14
" "	İslâm Hukukunda Devlet Reisliği	49	7
" "	İslâm Hukukunda Devlet Reisliği	50	13
Işık, Emin	İslâm Hukuku ve İktisadının Temel İlkeleri	100	36
Sevsen, Fikret	Ceza Kanunumuzda 141. ve 142. Maddeler ve Düşünce Hürriyeti	4	11
Tanrıöver, Hasan	Hukuk ve Ahlâk	88	18
" "	İslâm Hukuku	75-756	12
" "	İslâm Hukuku	77	36
" "	İslâm Hukuku ile Roma Hukukunun Münasebetleri	83	21
" "	Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye	81	48
" "	Türk Hukukunun Kaynakları	74	16

SİYASET

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Doğan, Mehmet	Kıbrıs Meselesi ve Türk Dış Siyaseti	106	13
Esin, Seyfullah	1968 Yılı Başında Kıbrıs Davamız	25	19
Gümüş-iz, Osman	Bürokrasi Çağıdır	106	2
" "	Yaşasın Cumhuriyet	95	9
Hareket	Ortadoğu ve İslâm Siyaseti	101	1
Hatemi, Hüseyin	İslâm Devletinde Siyasî ve İdari Yapıya Genel Bir Bakış	51	16
Işık, Emin	Orta-Doğu'da Buhran	19	19
Kaleli, Halil	Aydın Getirdikleri	107	2
" "	Görüşler	106	22
Kemahlı, Seyfi	Aydın Getirdikleri	103	2
" "	" "	104-105	2
Özer, Dursun	Batılılaşma, Ortak Pazar ve Bugünkü Türkiye	99	5
Sezal, İhsan	Aydın Getirdikleri	101	4
Topçu, Nurettin	İslâm'ı Sömüren Siyaset	61-62	5

SOSYAL

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Adalı, Sacit	Yurt Dışına Gönderilen Öğrenciler Meselesi	94	14
Alioğlu, Hüseyin	Millî Bünyemizdeki Kanser	23	7
Aras, Sıtkı	İnsanımız ve Ziraatımız	63	6
Coşar, Mehmet	Toprağı Terkedenler	31	28
Debbağ, A. Ali	Fasit Daire	79	30
Doğan, D. Mehmet	MHP ve Toprak Meselesi	81	42
" "	Türkiye'de Toprak Meselesi	75-76	26
" "	Türkiye'de Toprak Meselesinin Tarihçesi	77	9
" "	Türkiye'de Toprak Meselesinin Tarihçesi	78	22
" "	Türkiye'de Toprak Meselesinin Tarihçesi	79	9
" "	Türkiye'de Toprak Meselesinin Üç Yönü	80	13
" "	Cumhuriyetten Sonra Toprak Meselesi (I)	95	28
" "	Cumhuriyetten Sonra Toprak Meselesi (II)	96	16
" "	Cumhuriyetten Sonra Ziraî Bünye	98	31

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Doğan, D. Mehmet	Devrimde Reform	100	15
" "	Komünizm ve Toprak Meselesi	92	24
Eraydın, İlhan	Aydın Getirdikleri	97	4
" "	" "	98	4
" "	" "	99	4
" "	" "	100	4
" "	" "	102	3
Erdem, Bekir	Suçlu Kim?	66	6
Fazıloğlu, Necati	Toprak Meselemize Toplu Bir Bakış	64	28
" "	Toprak Meselesine Yabancılığımız	81	40
" "	Zirai Bünyemiz ve Reform	78	34
Hacıyakuboğlu A.	Festival ve Müslüman Mahallesinde Salyan- goz Satmak	92	43
" "	Kapıları Açmak	67	4
Kaplan, Mehmet	Yol, Telefon, Araba	20	10
" "	Kanunlar ve İcracılar	11	4
Kara, Mustafa	Ribat Teşkilatı	87	27
Kocahanoğlu, O. Selim	Turizm Gerçekleri ve Türkiye	20	24
Kocahanoğlu, O. Selim	Türkiye'de Gençlik Buhranı	37	9
Konukman, İrcümend	Reformları Yapmak Bir Zarurettir	46	16
Kuanç, Nüsret Cemil	Ziraat Kesimindeki Şartlar Toprakların Du- rumu ve Kooperatifçilik	7	14
Kudret, Mehmet	Seferberlik	104-105	13
Okuyan, Arif	Ulu Çınarın Hikâyesi	81	38
Özer, Dursun	Türkiye'nin Su Meseleleri	11	2
Popini, Giovanni	Bir Yahudi'nin İtirafı	21	14
Samet, Alp	Memleketimizde Millî Gelir ve Dağılışı	3	12
" "	Türkiye'de Köyler	2	14
Sezgin, Fatih	Sansür, Sınırı Nereden Çekeceğiz?	113	58
Şuer, Tamer	Olayların Ardından	43	19
Tarlan, Ali Nihat	İnkılap	29	4
Topçu, Nurettin	Hakkın Kuvveti	12	16
" "	İnsanlar ve Yahudiler	21	16
" "	Masonlara Kırk Soru	23	3

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Toth, İmre	Macaristan'a Hürriyet	23	23
Ünal, Oğuz	Kendine Dönüş	63	15
Yağmur, Selim	Ellinci Yıla Doğru	83	27
" "	İmparator'un Esrarı	98	61
" "	Su Testisi Su Yolunda	85-86	8
Yemişçi, Turgut	Sağlık Hizmetlerinin Genelleştirilmesi	31	16
" "	Türkiye'de Emek Arzı ve İşsizlik	29	26

TARİH

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Danışmend, İsmail Hami	Barbarosun Milliyeti	11	5
Debbağoglu, Ahmet	İkta ve Tımar Nizamı	106	28
Doğan, Mehmet	Türk-İslâm Birleşiminin Doruğu, Osmanlı İmparatorluğu	89	16
Doğu, Halil	Malazgirt Zaferi	68	8
Fazıloğlu, Necati	Dokuz Asırlık Koşu	68	21
" "	Yanlışın Tekrarı	75-76	24
Feyzioğlu, Muin	Tarih Değil, Tahrif	21	24
Hacıyakuboğlu A.	"Osmanlı" Deyince	83	51
İşık, Emin	Yakın Tarihimiz	38	8
Kaleli, Halil	Kıbrıs: Bir Çağın Kapanışı mı?	104-105	5
" "	Söylev ve Demeçler	96	39
Kara, Mustafa	Fütüvvet Teşkilatı	97	12
Kocahanoğlu, O. Selim	Arap-İsrail Savaşı	12	19
Konukman, Ercüment	Abdulhamit Devrinde İhtilal Hareketleri ve Suikast Teşebbüsleri	26	18
" "	Arap-İsrail Harbi ve Acı Gerçekler	19	6
" "	II. Meşrutiyet ve Sultan Abdülhamid	18	25
" "	II. Meşrutiyet ve Sultan Abdülhamid II	20	14
" "	II. Meşrutiyet ve Sultan Abdülhamid III	22	20
" "	Jön Türkler ve Acı Gerçekler	25	21
Namıkoğlu, Fevzi	Bin Yıllık Mücadele	79	22
Özer, Dursun	Jöntürklerden Turan'a	89	27

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Özer, Dursun	" "	90	25
" "	" "	91	7
" "	" "	93	18
" "	" "	94	20
" "	" "	95	47
" "	Jöntürklerin Avrupa Seferi	101	28
" "	Yakın Tarihimizde Jöntürk Hareketleri	79	2
" "	" " " "	80	28
Sılay, Mehmet	Selçuk Kartalı	68	22
Uçman, Abdullah	Menkıbe-i Mahmut Paşay-yı Veli Maa Ebu'l-Feth Mehemed Han Gazi	115	27
Ünverdi, Mehmet	Asırlık İhmaller ve Reformlar	64	4

EĞİTİM

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bayraklı, Bayraktar	Terbiyede İmanın Rolü	27	28
Bilge, Muammer	Üniversitemizin Dramı	40	8
" "	Üniversitemizin Tüm Zamanlı Çalışma Zaruretleri	35	16
Civelek, Muzaffer	Üniversite Buhranı	30	14
Dardoğan, A. Nazif	Maarifimiz	53	7
Erçikan, Celal	Üniversite Reformu	13	15
" "	Üniversitenin Esas Problemleri	30	16
Ergüç, Aslan	Öğretmenliğin İtibarı	94	10
Erhan, Fethi	Yine Üniversite	43	18
Faquet, Emile	Terbiye	26	13
Hareket	Yorum	30	4
Işık, Emin	Millî Eğitim Buhranı	22	6
Namikoğlu, Fevzi	Üniversite ve Cevap İsteyen Sorular	33	15
Okurer, Cahit	Eğitim ve Öğretim Çalışmalarında İki Rehber	54	7
Poturoğlu, Aykut	Diplomalı Cahillik	32	23
Songar, Ayhan	Üniversitelerimiz ve Öğrenci Münasebetleri	33	13
Tarlan, Ali Nihat	Üniversite Meselesi Hoca Meselesidir	30	13

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Türk Maarifi	94	4
" "	Din Eğitimi	55	4
" "	Din Eğitiminin Esasları	56	4
" "	Millet Maarifi	52	4
" "	Millî Eğitim ve Muhtar Üniversite	32	14
" "	Üniversite	25	5
" "	Üniversite Olayları	30	11
Yardım, Ali	Müderrislerin Kıyafetleri	113	42
Yemişçi, Turgut	Üniversitede Reform İstiyoruz	30	17

DİN

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aksoy, Hasan	Câmiler	115	38
Bilge, Muammer	Mülkün Yaratılması ve Emanet Edilmesi	43	16
" "	Şekilperestlik	36	12
Debbağoğlu, Ahmet	İslâm Mülkiyet Görüşü	87	17
Hamidullah, Muhammet	İslâm Peygamberi'nden	40	26
Hareket	Kin ile Din Birleşmez	39	4
Hâtemi, Hasan Hüsrev	İslâm Dünya Görüşü (I)	15	28
" " "	İslâm Dünya Görüşü (II)	18	23
" " "	İslâm Dünya Görüşü (III)	20	5
" " "	İslâm Dünya Görüşü (IV)	21	6
Hatemi, Hüseyin	Başlangıç	4	21
" "	İslâm'ı Parçalama ve Zayıflatma Tertipleri	21	19
" "	İslâm'ı Parçalama ve Zayıflatma Tertipleri	22	10
Işık, Emin	Allah'a Adanan Ülke	35	14
" "	Din ve Devlet	16	13
" "	Din ve Hayat	15	21
" "	Din ve Tabiat	14	11
" "	Dinin Kaynağı	74	32
" "	Dinlerin Genel ve Özel Yönleri	52	8
" "	En Büyük Cihat	33	21
" "	İlk İnsan ve İlk Din	51	7

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
İşık, Emin	Kur'an Gelinceye Kadar	53	12
" "	Kur'an Üzerine Düşünceler	77	20
" "	Mi'raca Saygı	45	8
" "	Nizamı Tutan Boyutlar	78	15
" "	Nurettin Topçu ve Din Adamları	112	84
" "	Ruh Dünyamız ve İnsanlarımız	79	15
" "	Hac	26	24
" "	Halktan ve Hayattan Başlama Zarureti	31	7
" "	İslâm Ahlâkının Özellikleri	25	9
" "	Ruhun Fetihleri	30	28
" "	Şekillerin Ötesi	29	14
" "	Şuura Doğru	27	11
" "	İslâm'da Zekat	21	3
Kaplan, Mehmet	Din Adamı	4	3
Kara, Mustafa	Nurettin Topçu'nun İdealindeki Din Adamı	112	34
Lamennais	Derlemeler	25	28
Niyazoğlu, Abdurrahman	İslâm Sosyalizmi	64	11
Özdamar, Mustafa	Kalubela Müslümanlığı	75-76	29
Öztürk, Y. Nuri	Muhammedî Savaş	68	11
Polat, Hikmet	Manevi Egoizm	33	17
Tarlan, Ali Nihad	Din (I)	15	20
" "	Din(II)	16	6
Topçu, Nurettin	Din Görevi	28	3
" "	İslâm Dünyasının Uyanışı	35	6
" "	Din Terbiyesi	29	8
" "	Düşünen İnsan ve İslâm	38	6
" "	İslâm Ahlâkı	15	16
" "	İslâm Ahlâkının Esasları	36	6
" "	İslâm ve İnsan	27	3
" "	İslâm'ın Yolu	39	11
" "	Mahşer'den	12	15
" "	Müslümanlık	34	4
" "	Sezgi ve Din	29	18

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Topçu, Nurettin	Toplumda Din Adamının Görevleri	57	4
Ünverdi, Mehmet	Milletçe Kalkınmamızda Din	40	10
" "	Kur'an'daki Birlik Şuurunun Modern Değeri	77	23
Varol, Kemal	İslâmiyet'in Avrupa'ya Yayılışı	47	20
Yücel, Tahir	Alaca Karanlık (Methilde Monnier'den)	46	28
Zorlu, Muzaffer	Hristiyanlık Ahlâk ve Fazilet	28	28

TASAVVUF

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bıldırki, Oyhan Hasan	Tasavvuf ve Mevlânâ	108	13
Cumhur, Memduh	Mevlânâ İhtifalleri	85-86	53
Debbağoglu, Ahmet	Tasavvuf ve Osmanlı Devletinin Kuruluşu	92	11
" "	Tasavvufun İctimaî, İktisadî ve Siyasî Yönleri	97	17
" "	" " " " "	100	44
" "	" " " " "	90	28
" "	" " " " "	91	17
Eraydın, İlhan	Hümanizm, Tasavvuf ve Yunus'a Dair	70	13
Eraydın, Selçuk	Mevlânâ'nın Çağrısı	97	45
Işık, Emin	İnsanın Yalnızlığı	94	17
" "	Ruh Dünyamızın Fethi	37	7
" "	Tasavvuf	75-76	6
Kara, Mustafa	Osmanlı Devletinde Tekkelerin Ehemmiyeti	107	14
" "	Tekke Teşkilatı	74	27
" "	Tekkeler Anadolu Topraklarında	96	12
" "	Tekkeler Üzerine	88	21
" "	Tekke-Medrese Münasebetleri Üzerine	113	22
Namikoğlu, Fevzi	Gerçeği Arama ve Tasavvuf	97	42
Özdamar, Mustafa	Gazali	83	25
Özer, Dursun	Anadolu'da Mevlânâ	37	20
Öztürk, Y. Nuri	Ali El Havvas	85-86	30
" "	Avarif-ül Maarif	91	29
" "	Sirac Tansini	104-105	35
" "	Şihabüddin Süreverdi	88	27

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Öztürk, Y. Nuri	Tasavvuf	87	33
" "	Baatınî Kuvvetler	83	17
" "	Gönülden Sesler	74	25
" "	" "	75-76	22
" "	Tasavvuf	74	22
" "	"	75-76	18
" "	"	78	8
Öztürk, Y. Nuri	"	82	25
" "	Tasavvuf : Tarifler	79	23
" "	Tasavvuf: Hallac-ı Mansur	77	38
Tarlan, Ali Nihat	Mevlânâ	25	7
" " "	"	26	11
" " "	"	27	13
" " "	"	28	9
Topçu, Nurettin	Aşkın Halleri	77	16
" "	Dua	79	11
" "	İztırabın Manası	72	4
" "	İslam'da Tasavvuf	51	4
" "	Mevlânâ'da Alem ve İnsan	97	53
" "	Mevlânâ'da Vahdet-i Vücut	35	18
" "	Ruh Terbiyesi	44	7
Uçman, Abdullah	Eşrefoğlu Rumi ve "Müzekkin-Nüfus" Üzeri- ne Bir Deneme	114	28

MİLLİYETÇİLİK

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bakırcıoğlu, Ziya	R. Oğuz Arık'ın Temel Fikirleri	74	13
Civelek, Muzaffer	Ne İçin Milliyetçilik	74	8
Erverdi, Ezel	1071 ve Milliyetçiliğimiz	68	26
Evliyaoğlu, Gökhan	Bilimsel Milliyetçiliğe Giriş	63	10
Hareket	Hangi Milliyetçilik	87	4
"	Mehmet Âkif'in Milliyetçiliği	12	3

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hareket	Milliyetçiler Kurultayı	15	13
"	Milliyetçiliğimiz	73	3
Işık, Emin	Türk Milliyetçiliğinin Tarihi ve Sosyal Oluşumu	73	41
Kaleli, Halil	"Turan Yolu"	108	6
" "	Türkçülük? Milliyetçilik? Batıcılık? Ve Der-gicilik I	93	28
" "	Türkçülük? Milliyetçilik? Batıcılık? Ve Der-gicilik II	94	43
Kaplan, Mehmet	Milliyetçilik İlerlemeyi Şart Koşar	10	4
Karabeyoğlu, Ahmet	Milliyetçilik Hareketinin İki Yönü	10	6
Keklik, Nihat	Milliyetçilik ve Millî Düşünce	12	12
Konukman, Ercümend	Millet Anlayışımız ve Milliyetçiliğimiz	5	5
Namıkoğlu, Fevzi	Milliyetçilik ve Siyaset	44	6
" "	Milliyetçilik ve Son Olaylar	39	7
Topçu, Nurettin	Milliyetçiliğimizin Esasları	73	21
" "	Milliyetçilik Muamması	33	7
" "	Türk Milliyetçiliği ve Komünizm	32	4
Unat, E. Kadri	Yüz Yıl Önceki Tıbbiyedeki Bir Milliyetçilik Mücadelesi	55	6

ANADOLUCULUK

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Emre, Yavuz	Liseden Sonra	37	13
Erverdi, Ezel	Anadoluculuğa Dair	25	16
Hareket	1071'den Bu Yana	9	3
"	Biz Bu Toprağın Sızısıyız	10	3
"	Kurtuluşumuz	11	3
Işık, Emin	Malazgirt Ruhu ve Anadolu Gerçeği	68	4
Kemahlı, Seyfi	Milletimize Yöneliş	27	16
Konukman, Ercümend	Anadoluculuk	1	7
Özer, Dursun	Anadolu'ya Selâm	63	4
Topçu, Nurettin	Anadolu'yu Gördüm	22	3
Ulaş, Mehmet	Anadolu İdeali ve İnanç Kuvveti	47	12

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ulaş, Mehmet	Anadoluculuk İdeali	43	11
Ulubay, Abdullah	Milliyetçi, Toplumcu Anadoluçular Derneği		
	Ana Nizamnamesi	13	27
Vedat, Veysel	Anadolu İnsanı	43	13

ANKET

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Civelek, Muzaffer	Anket ve Düşündükleri	31	13

BİYOGRAFİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akın, İ. Hakkı	Başgil Hocayı Anarken	40	21
Arık, Remzi Oğuz	Mümin Âkif	12	6
Ayan, Hüseyin	Celâleddin Harzemşah	42	17
Balım, A. İhsan	Kaybettiğimiz İdealist Topçu	112	48
Birinci, Ali	Sevdiğim ve Tanıyabildiğim Hocam	112	103
Bozbeyli, Ferruh	Hocam Nurettin Topçu	112	51
Bulaç, Ali	İbn Bâce Hakkında	99	39
" "	Bir Devrin Yüzakı; Derviş Yunus	89	44
Civelek, Muzaffer	Yunus Emre (I)	49	16
" "	Yunus Emre (II)	50	6
" "	Yunus Emre (III)	51	10
Çataloğlu, L.	Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri	89	31
" "	" " " "	90	16
" "	" " " "	92	20
" "	" " " "	93	34
" "	" " " "	94	30
Dayı, İsmail	Ali Fuat Başgil	29	23
" "	Büyük İnsan Ali Fuat Başgil	17	7
Durkan, Cengiz	Vincent Vangooh (Robert Goldwater'den)	8	28
Dündar, Süha	Fatih'in Hocası Akşemseddin	89	58
Eraydın, İlhan	İsmail Hamî Danişmend'in Ardından	17	14

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Eraydın, İlhan	Pascal Üzerine	14	14
Eraydın, Selçuk	Hocamız Mahir İz'in Ardından	104-105	27
Erverdi, Ezel	Bir Mağlubun Zaferi	26	17
" "	Cahit Okurer İçin	91	6
" "	Remzi Oğuz Arık	28	14
" "	Dostoyevski'ye Dair	5	18
" "	Hocasız Hareket	112	4
Evren, Sıtkı	Hocanın Andıkları	112	62
Feyzioğlu, Muin	İmam-ı Âzamı Tanıyalım	27	20
Gökalp, Mehmet	Büyük Dava Adamı: Nurettin Topçu	112	97
Güvenal, Sami H.	Mimar Koca Sinan I	18	19
" "	Mimar Koca Sinan II	19	13
" "	Mimar Koca Sinan III	20	11
Hareket	Kemal Tahir'in Ardından	89	39
"	Yunus'a Dair	70	4
"	Ali Karamanlıoğlu	87	63
"	Hilmi Ziya Ülker'in Hayatı ve Eserleri	104-105	19
"	Rahmi Eray	10	12
"	Remzi Oğuz Arık	5	8
Hatemi, Hüseyin	Muhammet İkbal	57	7
İbrahimhakkıoğlu, Feyyaz	İbrahim Hakkı ve Gönül	80	25
Işık, Emin	Gerçek Yunus	70	9
Kaplan, Mehmet	Çağdaş Bir Mistik: Nurettin Topçu	112	9
" "	Beşir Fuad'a Dair	42	15
Kılıçarslan, Selahattin	"Cemalettin Efgani Dosyası" Üzerine	108	19
Konukman, Ercümend	Hüseyin Avni Ulaş	2	16
" "	Asaf Muammer'in Ardından	16	19
" "	Bir Büyük İnsanın Hayat Hikâyesi I	4	26
" "	Bir Büyük İnsanın Hayat Hikâyesi II	7	21
" "	Bir Büyük İnsanın Hayat Hikâyesi III	11	19
" "	Nurettin Topçu Hocamızın Ardından	112	64
" "	Mehmet Âkif'in Ardından	12	9
Kuanç, Nüsret Cemil	Türkiye ve Mehmet Âkif	12	8
Kutlu, Mustafa	Nurettin Topçu İçin Bir Biyografi Denemesi	112	110

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kutlu, Mustafa	Suya Hasret	112	100
Meriç, Cemil	Cemalettin Efgani Dosyası	83	6
Mutal, Vahap	Nurettin Toçu'ya Dair	112	93
Nalbantoğlu, Muhittin	Kaybedilen Bir Değer, Nihat Sami Banarlı	104-105	31
Namıkoğlu, Fevzi	Rahmi Eray'ın Ardından	58	6
" "	Hüseyin Avni'ye Sesleniş	38	18
Okay, Orhan	İbrahim Hakkı	42	21
" "	Nurettin Topçu, Bir İdealistin Ölümü	112	42
Özdamar, Mustafa	Gazali	80	21
" "	Gazali	82	33
" "	İnfak Meselesi	78	37
" "	Yunus'u Anlamak	70	20
Pekolcay, Necla	Mevlânâ Celaleddin Rumî	97	44
Sayılgan, Aclan	Nurettin Topçu Bey'i Anarken	112	95
" "	Kemal Tahir ve "Yürür Gezer Yalanlar"	72	21
Sılay, Mehmet	Köy ve Remzi Oğuz Arık	40	14
Songar, Ayhan	Peyami Safa'yı Anarken	6	9
Şevket, Mahmut	Seyran ve Bahattin Karakoç	94	58
Şuer, Tamer	Remzi Oğuz Arık	40	13
Tarlan, Ali Nihat	Mevlânâ	97	49
" " "	Mehmet Âkif ve Hususiyetleri	12	5
Topçu, Nurettin	Ali Nihat Tarlan	50	4
" "	Cahit Okurer	91	4
" "	Başgil	17	5
" "	Şehitler	7	16
" "	Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu	108	2
" "	Âkif'te San'at ve Cemiyet	48	4
" "	Hüseyin Avni	40	16
" "	Hüseyin Avni Ulaş'ı Düşünürken	25	15
" "	Remzi Oğuz'u Anarken	40	12
Ulaş, Mehmet	(A. Suares'den) Baudelaire	58	18
" "	Nurettin Topçu'nun Ardından	112	90
" "	Marcel Proust (Gaetan Picon'dan)	44	25
" "	Paul Valery (Jaques de Burbon Bussel'den)	47	24

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ulaş, Mehmet	Paul Claudel (Marcel Raymond'dan)	48	26
" "	Hölderlin (Stefan Zweig'den)	43	26
Yüce, Nuri	Yunus Emre Özel Sayısı		
Yücel, Ayhan	Hocam Nurettin Topçu	112	53
" "	Rahmi Ağabey	10	14
Yüksel, A. Nuri	Mektep İnsan Nurettin Topçu	112	72

2.5. FİKİR VE
SAN'ATTA HAREKET
V. DÖNEM
Mart 1979 – Mart 1982
(Sayı 1-25)

2.5.1. YAYIMLANIŞ TARİHLERİ

Dergi No	Yayımlanış Tarihi
1	Mart 1979
2	Nisan 1979
3	Mayıs 1979
4	Haziran 1979
5	Temmuz 1979
6	Ağustos 1979
7	Eylül 1979
8	Ekim 1979
9-10	Kasım-Aralık 1979
11-12	Ocak-Şubat 1980
13	Mart 1980
14	Nisan 1980
15	Mayıs 1980
16-17	Haziran-Temmuz 1980
18-19	Ağustos-Eylül 1980
20-22	Ekim-Kasım-Aralık 1980
23	Mart 1981
24	Eylül 1981
25	Mart 1982

2.5.2. İSİM FİHRİSTİ

-A-B-C-Ç-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akbayır, Nuri	Vefatının Yıldönümünde Seyfeddin Özege İçin	25	56
Akengin, Yahya	Derinlik Çizgileri	11-12	37
Akgün, Nafiz	Haberleşme Araçları Üzerine	4	40
Aktaş, Şerif	“Kiralık Konak” Üzerine Bir Tahlil	25	51
" "	Edebî Eserde Yapı II/Edebîlik Meselesi	20-22	39
" "	Edebî Eserde Yapı Meselesi	18-19	31
Arslan, Fahrettin	Türk Edebiyatında Mevcut Temayüller (Ahmet Haşim'den)	16-17	38
Aydınlı, Abdullah	Hadislerin Bulunması ve Tesbiti Konusunda Yapılan Çalışmalar	24	51
Aydın Hareketi	“Milîtan İslâm”	3	3
" "	“Serseri Para” ve Avare İktisat	8	3
" "	“Vietnam Savaşımız”dan Sonra “Kamboçya Savaşımız”	1	6
" "	27 Mayıs / Evveli ve Âhiri	5	3
" "	Altıkulaç Olayı	3	4
" "	Demokratik Sıkıyönetim ve Necmeddin Hacıeminoğlu	2	5
" "	Devlet Boşluğu	2	2
" "	Devrim ve Devlet	7	2
" "	Dün ve Bugün Caferîlik	2	6
" "	Dünya Siyaseti Yeni Dengeler Arıyor	2	3
" "	Eurovision Hariciyemizi Harcadı	2	4
" "	Filistin Meselesi	6	3
" "	Hicri XV. Asra Girerken İslâm Dünyası	9-10	2
" "	İhvan-ı Müslüman	6	2
" "	İctihad Meselesi	2	11
" "	İran Muamması	1	4

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aydın Hareketi	İran ve Yeni Ortadoğu	2	4
" "	Kazan Kimin İçin Kaynıyor	5	2
" "	Laikliğin Türkiye'ye Girişi ve Diyanet İşleri Başkanlığı	4	3
" "	Ortadoğu'da Göz Boyayan Anlaşmalar	3	2
" "	Salt 2 ve Yeni Dengesizlikler	6	3
" "	Sancılı Ortadoğu / Afganistan'da Gün Doğarken	6	2
" "	Seçim	8	2
" "	Tedhiş Diplomasi	7	3
" "	Zirvedeki İslâm	4	2
Ayvazoglu, Beşir	İslâm San'atlarında Gerçekçiliğin Kavranışı	24	3
" "	Öztürkçe ve Marksist Kültür	11-12	24
Azamat, Nihat Hayri	Sürgünde	5	39
" " "	Ali Kemal Diye Biri	2	52
" " "	Çevrim	8	38
" " "	Günce	15	33
" " "	İstida / Kekre / Çınaraltı	1	45
" " "	Kurgu	13	37
Baykara, Tuncer	Bir Kelime-İstilah ve Zihniyet Olarak "Medeniyet" in Türkiye'ye Girişi	25	3
Bayram, Mikail	"Babaîler İsyanı" Üzerine	23	16
" "	Sultan Fatih'te Sadrüddin Konevi ve Ahi Evren Hayranlığı	7	13
Civelek, Muzaffer	Sanayi Toplumu ve "Küçük Güzeldir" Üzerine	13	20
" "	Günümüzün Bir Yorumu	4	8
" "	Kırsal Bölgelere Dönüş Üzerine (Çeviri)	7	10
" "	Felsefî Haritalara Dair (Schumacher'den)	25	14
Çelikdoğan, Sedat	İslâm Ülkelerinin Mali Gücü ve İşbirliği İmkânları	11-12	15

-D-E-F-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
D. Doğan, Mehmet	Bürokrasinin Son İktidarı	1	7
" "	Düyun-ı Umumiye'nin 2. Yüzyılı	1	20
Debbağoglu, Ahmet	"İktisadî İnhitat Tarihimizin Ahlâk ve Zihniyet Meseleleri"	23	50
" "	Faiz Meselesi	8	12
" "	İçtimaî-İktisadî Tarih Kaynakları Olarak Osmanlı Bütçeleri	1	39
" "	İktisadi Hayatın Unsurları veya Üretim Âmil-leri-I: Emek	4	13
" "	İslâm İktisadında Enflasyon ve Parasal Düzeltme Meselesi	16-17	25
" "	İslâm'da Hayatın Sürdürülmesi Yahut Mülkün İşletilmesi	3	9
" "	İslâm'da İktisadi Hayatın Unsurları – II	5	15
" "	İslâm'da Para ve Maliye Siyasetlerinin Bazı Meseleleri	15	16
Doğan, Avni	Ey Çocuk / Sular	3	41
" "	Kuşlar	18-19	39
Doğan, Nuri	Hüseyin Rahmi ve Tiyatro Yazarlığı	9-10	48
Edip, Derviş	Durdurun Çağı	8	39
Elibol, Saadettin	Determinizm ve İtirazların Mantığı	3	5
" "	İlim ve İdeoloji	1	26
Enginün, İnci	Bir Çocuk Edebiyatçısı : Mehmet Şemsettin	6	27
" "	Kiralık Konak	1	70
" "	Kösem Sultan Üzerine	9-10	42
" "	Mehmet Akif'in Şiirlerinde Fikir ve Yapı	24	62
Enginün, İnci	TV de "Zaman Tüneli" Üzerine	2	58
Ersoylu, Halil	Şair-Şehzade Sultan Cem'in Türkçe Divanı	20-22	46
Ertem, Rekin	Elifbeden Alfabeye	2	15
" "	" "	5	18
" "	" "	3	31
" "	" "	7	27

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ertem, Rekin	Elifbeden Alfabe	11-12	3
Fikret, Ali	Görüntüler ve Görüşler	6	44

-G-H-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Gökçe, Hüseyin Münir	Bu Durakta Durmayın	9-10	40
Gökdağ, Fatih	Yerüstü Güçleri veya "Votka-Kola"	18-19	50
Göktaş, M. Emin	"Yaban", "Küçük Ağa" ve Aydınımızın Konumu	4	43
Güneyceli, Necati	Ali Şeriatî ve "İslâm Sosyolojisi Üzerine"	14	44
" "	"Yokuşa Akan Sular" Üzerine Mustafa Kutlu ile Bir Konuşma	16-17	49
Hareket	"Hicret"le İlgili Yayın Faaliyetleri	11-12	51
" "	İki Teşekkül Türk Edebiyatı Vakfı ve Yazarlar Birliği	1	67
" "	İslâm Birliği	13	2
" "	İslâmcılık Cereyanı	5	5
" "	İslâmcılık Cereyanı	6	5
" "	Mehmet Kaplan'la Hareket'in Geçmişi ve Geleceği Üzerine Bir Konuşma	1	64
" "	Nurettin Topçu'yu Düşünmek	24	2
" "	Türkiye'de Kitap ve Kitap Dağıtımı Üzerine Bekir Erdem'le Bir Konuşma	3	52
" "	Yayın Haberleri	23	67
" "	Yayın Haberleri : Ecevit Çıkmazı (Ergün Göze), Bizim Diyar (Sevinç Çokum)	2	61
" "	Yayın Hareketleri	1	71
" "	" "	3	50
" "	" "	4	45
" "	" "	6	45
" "	" "	7	47
" "	" "	8	44

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hareket	Yayın Hareketleri	11-12	49
"	" "	13	45
"	" "	14	46
"	" "	16-17	53
"	" "	18-19	52
"	" "	20-22	61
Hasannebioğlu, Cumali Ü.	Ölümler ve Ayrılıklar Üzerine Uzunca Bir Türkün Yorumu	9-10	36
" "	Akdeniz'i Seyreyle yip Beşleme / Akdeniz'e Bakarak Bir Destan	4	36
" "	Göç / Kıyam	4	35
Hökelekli, Hayati	Din Psikolojisi Açısından Şeyh-Mürîr İlişkileri ve Yunus Emre-Tapduk Emre	23	36
" "	Batıda Din Psikolojisi Çalışmaları (A.Godin'den)	6	23
" "	Ergenlik Çağı Gençlerinde Dini Gelişme (A.Gruber'den)	9-10	15
Hüsrev, Hasan	1943 Ablaları / Ey Sevdâ	6	37
" "	Berlin 1969	6	38
" "	Çağdaş Nefesler	16-17	44
" "	Çukurbostan Kaplumbağaları	20-22	49
" "	Muhafız Bey	6	36
" "	Otogarda Gece	14	36
" "	Saray Kültürü Var mıdır?	7	8
" "	Yaykur Cebir Dersi	24	72
" "	Yaykur Tarih Dersi	11-12	35
" "	Yedikule Saz Semaîsi	25	37
" "	Yüreğimin Postnişini	20-22	50
İsmail, Kara	"İslâm'ın Anlaşılması Üzerine" Ali Bulaç'la Bir Konuşma	18-19	44

-K-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Mehmet	“Vatan Yahut Silistre”	14	25
“ ”	Büyük Reşid Paşa ve Şinasi	20-22	33
“ ”	Dede Korkut Kitabı	5	28
“ ”	Dıranas’ın “Ağrı” Şiiri Üzerine Bir Tahlil	18-19	19
“ ”	Duyulmayan Sesler	3	45
“ ”	Göktürk Yazıtları	3	35
“ ”	Hürriyet Kahramanı : Nâmık Kemal	23	54
“ ”	Köroğlu	4	29
“ ”	Manas Destanı I	7	33
“ ”	Manas Destanı II	8	30
“ ”	Sessiz Mutlulukların Türküsü	20-22	60
“ ”	Türk Edebiyatında Tipler – I	1	46
“ ”	Yeni Edebiyat Araştırma Usûlleri ve Ahmet		
	Haşim’in Şiirinde Renkli Hayaller	11-12	30
“ ”	Yenisey Mezar Taşları	2	43
“ ”	Yitik Böcekler	11-12	48
Kara, İsmail	“Babaîler İsyanı” Üzerine Konuşmalar	24	45
“ ”	“Hierî Birinci Asırda İslâm Toplumu” Üzerine		
	Müteba Uğur’la Bir Konuşma	24	74
“ ”	“İnsan ve İnsanüstü” Üzerine Süleyman A-		
	teş’le Bir Konuşma	13	39
“ ”	“İslâm Düşüncesinin Yapısı” Üzerine	15	38
“ ”	“İrade Hürriyeti ve İmam Maturidi” Üzerine		
	M. Saim Yeprem’le Bir Konuşma	23	29
“ ”	“İslâm İktisadına Giriş” Üzerine Ahmet		
	Debbağoğluyla Bir Konuşma	8	40
“ ”	“Mâturidiye Akâidi” Üzerine Bekir Topaloğlu		
	ile Bir Konuşma	11-12	40
“ ”	“Tekfir” Konusunda A. Saim Kılavuz’la Bir		
	Konuşma	14	41
“ ”	Doğuş Devrinde Tasavvuf Üzerine Süleyman		
	Uludağ’la Bir Konuşma	7	44

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kara, İsmail	Hicri XV. Asrın Eşiğinde İslâm Dünyasında Fikrî Hareketler	9-10	6
" "	Rene Guenon'un Eserleri ve Fikirleri Üzerine Mustafa Tahralı ile Bir Konuşma	20-22	23
" "	Said Halim Paşa'nın Hayatı ve Görüşleri I / İslâmlaşmak	11-12	18
" "	Said Halim Paşa'nın Hayatı ve Görüşleri II. İslâm Dünyası'nın Gerileme Sebepleri	14	19
Kara, Mustafa	Cumhuriyet Öncesi Tasavvufî Yayın Organları ve Cemiyetler	8	16
" "	Ma'rûf Kerhi ve Tasavvufî Şîa İlişkisi Üzerine	16-17	3
" "	Necmüddin Kübra / Hayatı, Görüşleri, Eserleri	15	9
" "	Şazeliye Tarikatı ve Üç Büyük Şeyhi	24	23
" "	Tasavvuf Kitâbiyatında Makâmın Sayılarla Tasnifi ve Usûlü / Aşere Geleneği	11-12	10
" "	Tasavvufîta Fenâ-Bekâ Nazariyesi	14	3
" "	Hikem-i Ataiye (Ataullah İskenderi'den)	20-22	19
" " (Nicholson'dan)	Tasavvufun Doğuşu / İslâm'da Zühhd Hareketi	2	30
" " (Nicholson'dan)	Tasavvufun Doğuşu / İslâm'da Zühhd Hareketi	3	24
Karakoç, Bahattin	Kan Sarmıştır	15	34
Kerman, Zeynep	Halid Fahri Ozansoy'un "Baykuş" Piyesi Üzerine Bir Deneme	25	43
" "	Samipaşazâde Sezai'de "Köy ve Köylü"	2	48
Kerman, Zeynep	Fransız Sembolizminin Nazari Bildirisi (P.Delsemme'den)	7	17
" "	Rus Formalistleri ve Bir Edebiyat Nazariyesi (Vera Fosty'den)	16-17	33
Kocakaplan, İsa	Cengiz Dağcı'nın Romanları Üzerine	6	39
Kudret, Mehmet	"İslâm Düşüncesinde San'at" Üzerine	9-10	57
Kutlu Mustafa	Çerağ Üzerine	8	42
" "	"Bağrı Yanık Ömer ile Güzel Zeynep"	2	58
" "	"Dönemeçte" Üzerine	23	60
" "	"Söyle Ey Titiz Şair"	13	42
" "	Akasyalar Açar mı?	3	42

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kutlu Mustafa	Beyhude Ömrüm	1	53
" "	Fotoğrafta Biri Var	24	68
" "	Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları	25	38
" "	Gül Yetiştiren Adam	9-10	53
" "	İhtiras Enginleri	13	38
" "	İsimsiz Kalabalık	5	11
" "	Kalbimin Dâsitânı	14	37
" "	Mütesettir Menekşeler	11-12	38
" "	Siyah Gemiler	7	42
" "	Sözün Nihâyeti ve Sevdanın Bidâyeti	20-22	55
" "	Telâşın Mânidar	18-19	40
" "	Tenhalık Basınca	16-17	46
" "	Üç Mesele	2	54
" "	Yerli Roman / Çağdaş Nasihatnâmeler / Ve "Çiçekler Büyür"	3	47
" "	Yerli-Yabancı Roman ve "Bizim Diyar"	5	41
" "	Yoksulluk İçimizde	4	37

-M-N-O-Ö-S-Ş-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Mansalığil, Seyfettin	Adı Üstünde Bir İstanbul	24	73
Maraş, Mehmet Atilla	Günümü Tufana Çevirdi Sevdan	5	40
" " "	Kum	8	38
Meriç, Cemil	"Edebiyat Tarihi"nin Tarihi (R. Escarpit'ten)	8	23
" "	"Edebiyat Tarihi"nin Tarihi (R. Escarpit'ten)	13	12
" "	Rönesans'tan Romantizme (R. Escarpit'ten)	9-10	29
Miyasoğlu, Mustafa	Efkârî	20-22	52
" "	Güz	20-22	51
" "	Şairin Duası	20-22	54
" "	Ay Doğuyor	2	41

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Miyasoğlu, Mustafa	Sen Yoksun	2	42
Nar, Ali	“İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol”		
	Başlıklı Seri Yazı Üstüne Bir Dikkat	11-12	43
Ocak, Ahmet Yaşar	“Babaîler İsyanı” ile İlgili Bir Açıklama	23	66
“ “ “	“Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu’da İslâmiyet’in Yayılışı” İsimli Esere Dair	24	77
“ “ “	Babaîler İsyanı’nın Tenkidine Dair	24	36
Okay, Orhan	Edebiyatın Gücü	14	31
“ “	Edebiyatın Üstünlüğü	13	28
“ “	Edebiyatın Za’fı	15	22
“ “	Estetik ve Güzel San’atlar	11-12	26
Öke, Kemal	II. Abdulhamid Döneminde Filistin’de Musevî		
	Kolonizasyonu ve Baron Rothchild	24	56
Özdemir, II. İbrahim	Ey/Vah	15	35
Özgüven, Cemal	Felsefî Haritalara Dair	25	14
Sofuoğlu, Cemal	Şiinin Hadis Anlayışı	25	20
Soykan, Alâattin	Güzelleme / Öt Bre Yalnızlık Kuşum	7	41
Sözmen, Sabriye	Behçet Necatigil’le Bir Konuşma	13	32
Subaşı, Muhsin İlyas	Gece’ye Şiir	13	37
“ “ “	Ney	18-19	39
Şeker, Mehmet	Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın “Tertibü’l-Ulüm” Adlı Eseri	15	43
Şirin, Mustafa Ruhi	Çocuk Şiirleri	18-19	38

-T-U-Y-

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Tabakoğlu, Ahmet	Osmanlı İktisadına 1683 II. Viyana Kuşatması		
	Buhranından Sonra Üretimi Arttırma Teşebbüsleri	25	32
Uçman, Abdullah	Namık Kemâl’in Eski Edebiyata İtirazları	3	46
“ “	Edebiyat ve Edebiyat Araştırması (R.Wellek-A.Warren’dan)	15	28

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Uludağ, Süleyman	İçtimaî ve Dinî Açından Taklid Meselesi	8	5
" "	İçtimaî ve Dini Açından Taklit Meselesi	7	4
" "	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol	1	30
" "	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol	9-10	21
" "	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol / Kelâmiye	2	22
" "	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol Sûfiye	3	13
" "	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol / Üç Hitap-Tebliğ Tarzı	4	17
" "	İslâm'da Felsefî Düşünce	6	11
" "	Tasavvuf ve Oruç	25	27
" "	Tasavvufî Ulûhiyet Telakkisinde Mertebeler	23	3
" "	Tasavvufî Ulûhiyet Telakkisinde Tezat	20-22	3
" "	Tasavvufî Ulûhiyet Telakkisi	18-19	3
" "	Dinî İlimler-Dünyevî İlimler (İbn Rüşd'den)	15	3
Uludağ, Süleyman	Felsefe-Din İlişkileri – I (İbn Rüşd'den)	13	3
" "	Felsefe-Din İlişkileri-Bazı Ek Bilgiler (Ez-Zamîme) (İbn Rüşd'den)	16-17	15
" "	Gazali'nin İslâm Filozoflarını Tekfiri Meselesi (İbn Rüşd'den)	14	10
Yağmur, Selim	Çağrı	9-10	55
" "	Hayatım Roman	5	45
" "	Korsan Çıkmazı	8	45
Yavuz, Yunus Vehbi	Sanayi Tesisleri, Bina ve Nakliye Araçlarının Nisab ve Zekâtı	18-19	11
" " "	Gelir Getiren Bina, Sanayi Tesisleri ve Diğer Malların Zekatları Hakkında Bazı Düşünceler	16-17	28
Yenibahar, Asım	Tebliğ Dergicilik ve Hareket'in 40. Yılı	1	57
Yılmaz, Durali	Roman Geleneği ve "Aynadaki Yalan"	16-17	52
" "	Tutunma	6	31

2.5.3. KONU FİHRİSTİ

EDEBİYAT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aktaş, Şerif	Edebî Eserde Yapı Meselesi I	18-19	31
" "	Edebî Eserde Yapı II/Edebîlik Meselesi	20-22	39
Arslan, Fahrettin	Türk Edebiyatında Mevcut Temayüller (Ahmet Haşim'den)	16-17	38
Enginün, İnci	Mehmet Akif'in Şiirlerinde Fikir ve Yapı	24	62
Ersoylu, Halil	Şair-Şehzade Sultan Cem'in Türkçe Divanı	20-22	46
Hüsrev, Hasan	Saray Kültürü Var mıdır?	7	8
Kaplan, Mehmet	Dıranas'ın "Ağrı" Şiiri Üzerine Bir Tahlil	18-19	19
" "	Türk Edebiyatında Tipler – I	1	46
" "	Yenisey Mezar Taşları	2	43
" "	Göktürk Yazıtları	3	35
" "	Köroğlu	4	29
" "	Dede Korkut Kitabı	5	28
" "	Manas Destanı I	7	33
" "	Manas Destanı II	8	30
" "	Yeni Edebiyat Araştırma Usûlleri ve Ahmet Haşim'in Şiirinde Renkli Hayaller	11-12	30
" "	"Vatan Yahut Silistre"	14	25
" "	Büyük Reşid Paşa ve Şinasi	20-22	33
" "	Sessiz Mutlulukların Türküsü	20-22	60
Kerman, Zeynep	Halid Fahri Ozansoy'un "Baykuş" Piyesi Üzerine Bir Deneme	25	43
" "	Fransız Sembolizminin Nazari Bildirisi (P. Delsemme'den)	7	17
" "	Rus Formalistleri ve Bir Edebiyat Nazariyesi (Vera Fosty'den)	16-17	33
Meriç, Cemil	"Edebiyat Tarihi"nin Tarihi (R. Escarpit'ten)	8	23
" "	Rönesans'tan Romantizme (R. Escarpit'ten)	9-10	29
" "	"Edebiyat Tarihi"nin Tarihi III XIX Asır Edebiyatı (R. Escarpit'ten)	13	12
Okay, Orhan	Edebiyatın Üstünlüğü	13	28

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Okay, Orhan	Edebiyatın Gücü	14	31
" "	Edebiyatın Za'fı	15	22
Uçman, Abdullah	Namık Kemâl'in Eski Edebiyata İtirazları	3	46
" "	Edebiyat ve Edebiyat Araştırması (R.Wellek-A.Warren'den)	15	28

ROMAN

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aktaş, Şerif	"Kiralık Konak" Üzerine Bir Tahlil	25	51
Göktaş, M. Emin	"Yaban", "Küçük Ağa" ve Aydınımızın Konumu	4	43
Kerman, Zeynep	Samipaşazâde Sezai'de "Köy ve Köylü"	2	48
Kocakaplan, İsa	Cengiz Dağcı'nın Romanları Üzerine	6	39
Kutlu, Mustafa	Yerli Roman / Çağdaş Nasihatnâmeler / Ve "Çiçekler Büyür"	3	47
" "	Yerli-Yabancı Roman ve "Bizim Diyar"	5	41
Yılmaz, Durali	Roman Geleneği ve "Aynadaki Yalan"	16-17	52

ŞİİRLER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akengin, Yahya	Derinlik Çizgileri	11-12	37
Azamat, Nihat Hayri	Sürgünde	5	39
" " "	İstida / Kekre / Çınaraltı	1	45
" " "	Çevrim	8	38
" " "	Kurgu	13	37
" " "	Günce	15	33
Doğan, Avni	Ey Çocuk / Sular	3	41
" "	Kuşlar	18-19	39
Edip, Derviş	Durdurun Çağı	8	39
Hasannebioğlu, Cumali Ü.	Ölümler ve Ayrılıklar Üzerine Uzunca Bir Türkünün Yorumu	9-10	36
" "	Göç / Kıyam	4	35

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Hasannebioğlu, Cumali Ü.	Akdeniz'i Seyreleyip Beşleme / Akdeniz'e Bakarak Bir Destan	4	36
Hüsrev, Hasan	Muhafız Bey	6	36
" "	1943 Ablaları / Ey Seveda	6	37
" "	Berlin 1969	6	38
" "	Yaykur Tarih Dersi	11-12	35
" "	Otogarda Gece	14	36
" "	Çağdaş Nefesler	16-17	44
Hüsrev, Hasan	Çukurbostan Kaplumbağaları	20-22	49
" "	Yüreğimin Postnişini	20-22	50
" "	Yaykur Cebir Dersi	24	72
" "	Yedikule Saz Semaîsi	25	37
Karakoç, Bahattin	Kan Sarmıştır	15	34
Mansalığil, Seyfettin	Adı Üstünde Bir İstanbul	24	73
Maraş, Mehmet Atilla	Günümü Tufana Çevirdi Sevdan	5	40
" " "	Kum	8	38
Miyasoğlu, Mustafa	Güz	20-22	51
" "	Efkârî	20-22	52
" "	Şairin Duası	20-22	54
" "	Ay Doğuyor	2	41
" "	Sen Yoksun	2	42
Soykan, Alâattin	Güzelleme / Öt Bre Yalnızlık Kuşum	7	41
Subaşı, Muhsin İlyas	Gece'ye Şiir	13	37
" "	Ney	18-19	39
Şirin, Mustafa Ruhi	Çocuk Şiirleri	18-19	38

HİKÂYELER

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Gökçe, Hüseyin Münir	Bu Durakta Durmayın	9-10	40
Kutlu, Mustafa	Beyhude Ömrüm	1	53
" "	Akasyalar Açar mı?	3	42
" "	Yoksulluk İçimizde	4	37
" "	İsimsiz Kalabalık	5	11

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kutlu, Mustafa	Siyah Gemiler	7	42
" "	Mütesettir Menekşeler	11-12	38
" "	İhtiras Enginleri	13	38
" "	Kalbimin Dâsitânı	14	37
" "	Tenhalık Basınca	16-17	46
" "	Telâşın Mânidar	18-19	40
" "	Sözün Nihâyeti ve Sevdanın Bidâyeti	20-22	55
" "	Fotoğrafta Biri Var	24	68
Kutlu, Mustafa	Görülen Geçmiş Zamanın Aşırı Uçları	25	38
Özdemir, H. İbrahim	Ey/Vah	15	35
Yılmaz, Durali	Tutunma	6	31

MAKALE

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akgün, Nafiz	Haberleşme Araçları Üzerine	4	40
Baykara, Tuncer	Bir Kelime-İstilah ve Zihniyet Olarak "Medeniyet'in Türkiye'ye Girişi	25	3
Civelek, Muzaffer	Günümüzün Bir Yorumu	4	8
Hareket	İslâmcılık Cereyanı	5	5
Hareket	"Hicret"le İlgili Yayın Faaliyetleri	11-12	51
Nar, Ali	"İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol"	11-12	43
	Başlıklı Seri Yazı Üstüne Bir Dikkat		
Yenibahar, Asım	Tebliğ Dergicilik ve Hareket'in 40. Yılı	1	57

ELEŞTİRİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bayram, Mikail	"Babaîler İsyanı" Üzerine	23	16
Civelek, Muzaffer	Sanayi Toplumu ve "Küçük Güzeldir" Üzerine	13	20
Enginün, İnci	Kiralık Konak	1	70
Enginün, İnci	TV de "Zaman Tüneli" Üzerine	2	58
Fikret, Ali	Görüntüler ve Görüşler	6	44
Gökdağ, Fatih	Yerüstü Güçleri veya "Votka-Kola"	18-19	50

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kaplan, Mehmet	Duyulmayan Sesler	3	45
" "	Yitik Böcekler	11-12	48
Kutlu Mustafa	Çerağ Üzerine	8	42
" "	Üç Mesele	2	54
" "	"Bağrı Yanık Ömer ile Güzel Zeynep"	2	58
" "	Gül Yetiştiren Adam	9-10	53
" "	"Söyle Ey Titiz Şair"	13	42
" "	"Dönemeçte" Üzerine	23	60
Ocak, Ahmet Yaşar	"Babaîler İsyanı"nın Tenkidine Dair	24	36
" "	"Babaîler İsyanı" ile İlgili Bir Açıklama	23	66
" "	"Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslâmiyet'in Yayılışı" İsimli Esere Dair	24	77
Şeker, Mehmet	Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın "Tertibü'l-Ulüm" Adlı Eseri	15	43
Yağmur, Selim	Hayatım Roman	5	45
" "	Çağrı	9-10	55

DİL

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ayvazoğlu, Beşir	Öztürkçe ve Marksist Kültür	11-12	24
Ertem, Rekin	Elifbeden Alfabeye I	2	15
" "	Elifbeden Alfabeye II	3	31
" "	Elifbeden Alfabeye III	5	18
" "	Elifbeden Alfabeye IV	7	27
" "	Elifbeden Alfabeye V	11-12	3

SAN'AT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Ayvazoğlu, Beşir	İslâm San'atlarında Gerçekçiliğin Kavranışı	24	3
Kudret, Mehmet	"İslâm Düşüncesinde San'at" Üzerine	9-10	57
Okay, Orhan	Estetik ve Güzel San'atlar	11-12	26

FELSEFE

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Civelek, Muzaffer	Felsefî Haritalara Dair (Schumacher'den)	25	14
Elibol, Saadettin	İlim ve İdeoloji	1	26
" "	Determinizm ve İtirazların Mantığı	3	5
Kara, İsmail	Hicri XV. Asrın Eşiğinde İslâm Dünyasında Fikrî Hareketleri	9-10	6
Özgüven, Cemal	Felsefî Haritalara Dair	25	14
Uludağ, Süleyman	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol	1	30
" "	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol	2	22
" "	İslâm'da Felsefî Düşünce	6	11
" "	Felsefe-Din İlişkileri – I (İbn Rüşd'den)	13	3
" "	Gazali'nin İslâm Filozoflarını Tekfiri Meselesi (İbn Rüşd'den)	14	10
" "	Dinî İlimler-Dünyevî İlimler (İbn Rüşd'den)	15	3
" "	Felsefe-Din İlişkileri-Bazı Ek Bilgiler (ez-Zamîme) (İbn Rüşd'den)	16-17	15

SOSYOLOJİ

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Civelek, Muzaffer	Kırsal Bölgelere Dönüş Üzerine (Çeviri)	7	10
Güneyceli, Necati	Ali Şerialî ve "İslâm Sosyolojisi Üzerine"	14	44

İKTİSAT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aydın Hareketi	"Serseri Para" ve Avare İktisat	8	3
Çelikdoğan, Sedat	İslâm Ülkelerinin Mali Gücü ve İşbirliği İmkânları	11-12	15
Debbagöğlu, Ahmet	İçtimaî-İktisadî Tarih Kaynakları Olarak Osmanlı Bütçeleri	1	39
" "	İktisadi Hayatın Unsurları veya Üretim Âmil-leri-I: Emek	4	13
" "	İslâm'da İktisadi Hayatın Unsurları – II	5	15

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Debbağolu, Ahmet	İslâm İktisadında Enflasyon ve Parasal D�zeltme Meselesi	16-17	25
" "	"İktisad� İnhitat Tarihimizin Ahl�k ve Zihniyet Meseleleri"	23	50
" "	İsl�m'da Para ve Maliye Siyasetlerinin Bazı Mesleleri	15	16
Tabakoğlu, Ahmet	Osmanlı İktisadına 1683 İI. Viyana Kuşatması Buhranından Sonra Üretimi Arttırma Teşebb�sleri	25	32
Yağmur, Selim	Korsan Çıkmazı	8	45

SİYASET

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aydın Hareketi	Laikliğin Türkiye'ye Giriş ve Diyanet İşleri Başkanlığı	4	3
" "	Salt 2 ve Yeni Dengesizlikler	6	3
" "	Hieri XV. Asra Girerken İsl�m D�nası	9-10	2
" "	İran Muamması	1	4
" "	"Vietnam Savaşımız"dan Sonra "Kamboçya Savaşımız"	1	6
" "	Devlet Boşluğu	2	2
" "	D�nya Siyaseti Yeni Dengeler Arıyor	2	3
" "	İran ve Yeni Ortadoğu	2	4
" "	Eurovision Hariciyemizi Harcadı	2	4
" "	Demokratik Sıkıy�netim ve Necmeddin Hacıeminoğlu	2	5
" "	Ortadoğu'da G�z Boyayan Anlaşmalar	3	2
" "	"Militan İsl�m"	3	3
" "	Altıkulaç Olayı	3	4
" "	Zirvedeki İsl�m	4	2
" "	Kazan Kimin İ�in Kaynıyor	5	2
" "	27 Mayıs / Evveli ve Âhiri	5	3

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aydın Hareketi	Sancılı Ortadoğu / Afganistan'da Gün Doğarken	6	2
" "	Filistin Meselesi	6	3
" "	Devrim ve Devlet	7	2
" "	Tedhiş Diploması	7	3
" "	Seçim	8	2
Doğan, Mehmet	Bürokrasinin Son İktidarı	1	7
Hareket	İslâmcılık Cereyanı	6	5
"	İslâm Birliği	13	2

TARİH

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
D. Doğan, Mehmet	Düyun-ı Umumiye'nin 2. Yüzyılı	1	20
Öke, Kemal	II. Abdulhamid Döneminde Filistin'de Musevî Kolonizasyonu ve Baron Rothchild	24	56

DİN

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Aydınlı, Abdullah	Hadislerin Bulunması ve Tesbiti Konusunda Yapılan Çalışmalar	24	51
Aydın Hareketi	Dün ve Bugün Caferîlik	2	6
" "	İctihad Meselesi	2	11
Debbağoglu, Ahmet	İslâm'da Hayatın Sürdürülmesi Yahut Mülkün İşletilmesi	3	9
" "	Faiz Meselesi	8	12
Hökelekli, Hayati (A. Godin'den)	Batıda Din Psikolojisi Çalışmaları	6	23
" " (A. Gruber'den)	Ergenlik Çağı Gençlerinde Dini Gelişme	9-10	15
Sofuoğlu, Cemal	Şiânın Hadis Anlayışı	25	20
Uludağ, Süleyman	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol Sûfiye	3	13

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Uludağ, Süleyman	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol Üç Hitap-Tebliğ Tarzı	4	17
" "	İçtimaî ve Dinî Açından Taklit Meselesi	7	4
" "	İçtimaî ve Dinî Açından Taklid Meselesi II	8	5
Yavuz, Yunus Vehbi	Sanayi Tesisleri, Bina ve Nakliye Araçlarının Nisab ve Zekâtı	18-19	11
" "	Gelir Getiren Bina, Sanayi Tesisleri ve Diğer Malların Zekatları Hakkında Bazı Düşünceler	16-17	28

TASAVVUF

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Bayram, Mikail	Sultan Fatih'te Sadrüddin Konevi ve Ahi Evren Hayranlığı	7	13
Hökelekli, Hayati	Din Psikolojisi Açısından Şeyh-Mürîr İlişkileri ve Yunus Emre-Tapduk Emre	23	36
Kara, Mustafa	Cumhuriyet Öncesi Tasavvufî Yayın Organları ve Cemiyetler	8	16
" "	Tasavvuf Kitâbiyatında Makâmın Sayılarla Tasnifi ve Usûlü / Aşere Geleneği	11-12	10
" "	Tasavvufta Fenâ-Bekâ Nazariyesi	14	3
" "	Ma'rûf Kerhi ve Tasavvufî Şîa İlişkisi Üzerine	16-17	3
" "	Şazeliye Tarikatı ve Üç Büyük Şeyhi	24	23
" "	Hikem-i Ataiye (Ataullah İskenderi'den)	20-22	19
" "	Tasavvufun Doğuşu / İslâm'da Zühhd Hareketi	2	30
" "	Tasavvufun Doğuşu / İslâm'da Zühhd Hareketi	3	24
Uludağ, Süleyman	Tasavvufta Ulûhiyet Telakkisi	18-19	3
" "	Tasavvufî Ulûhiyet Telakkisinde Tezat	20-22	3
" "	Tasavvufî Ulûhiyet Telakkisinde Mertebeler	23	3
" "	İslâm (Ehl-i Sünnet) Düşüncesinde Üç Yol	9-10	21
" "	Tasavvuf ve Oruç	25	27

BİYOĞRAFI

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Akbayır, Nuri	Vefatının Yıldönümünde Seyfeddin Özege İçin	25	56
Azamat, Nihat Hayri	Ali Kemal Diye Biri	2	52
Doğan, Nuri	Hüseyin Rahmi ve Tiyatro Yazarlığı	9-10	48
Enginün, İnci	Bir Çocuk Edebiyatçısı : Mehmet Şemsettin	6	27
" "	Kösem Sultan Üzerine	9-10	42
Hareket	Nurettin Topçu'yu Düşünmek	24	2
Kaplan, Mehmet	Hürriyet Kahramanı : Nâmık Kemal	23	54
Kara, İsmail	Said Halim Paşa'nın Hayatı ve Görüşleri I / İslâmlaşmak	11-12	18
" "	Said Halim Paşa'nın Hayatı ve Görüşleri II. İslâm Dünyasının Gerileme Sebepleri	14	19
Kara, Mustafa	Necmüddin Kübra / Hayatı, Görüşleri, Eserleri	15	9

MÜLÂKAT

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Güneyceli, Necatî	"Yokuşa Akan Sular" Üzerine Mustafa Kutlu ile Bir Konuşma	16-17	49
Hareket	Türkiye'de Kitap ve Kitap Dağıtımı Üzerine Bekir Erdem'le Bir Konuşma	3	52
" "	Mehmet Kaplan'la Hareket'in Geçmişi ve Geleceği Üzerine Bir Konuşma	1	64
İsmail, Kara	"İslâm'ın Anlaşılması Üzerine" Ali Bulaç'la Bir Konuşma	18-19	44
Kara, İsmail	"İnsan ve İnsanüstü" Üzerine Süleyman Ateş'le Bir Konuşma	13	39
" "	Doğuş Devrinde Tasavvuf Üzerine Süleyman Uludağ'la Bir Konuşma	7	44
" "	"Mâturidiye Akâidi" Üzerine Bekir Topaloğlu ile Bir Konuşma	11-12	40
" "	"İslâm İktisadına Giriş" Üzerine Ahmet Debbağoğluyla Bir Konuşma	8	40

Yazarın Soyadı, Adı	Yazının Başlığı	Dergi No	Sahife No
Kara, İsmail	“Tekfır” Konusunda A. Saim Kılavuz’la Bir Konuşma	14	41
“ ”	“İslâm Düşüncesinin Yapısı” Üzerine	15	38
“ ”	Rene Guenon’un Eserleri ve Fikirleri Üzerine		
“ ”	Mustafa Tahralı ile Bir Konuşma	20-22	23
“ ”	“İrade Hürriyeti ve İmam Maturidi” Üzerine		
“ ”	M.Saim Yeprem’le Bir Konuşma	23	29
“ ”	“Babîler İsyanı” Üzerine Konuşmalar	24	45
“ ”	“Hicri Birinci Asırda İslâm Toplumu” Üzerine		
	Mücteba Uğur’la Bir Konuşma	24	74
Sözmen, Sabriye	Behçet Necatigil’le Bir Konuşma	13	32

III. BÖLÜM

SEÇME

METİNLER

3.1. SAN'AT VE EDEBİYAT

ESTETİK VE GÜZEL SAN'ATLAR

Nurettin Topçu'nun "Batan bir dünya nizamının enkazı üzerindeyiz" diye başlayan, yürekleri sarsıcı, gönülleri sürükleyici tebliğin üzerinden otuz üç yıl geçti. Sabır ve tahammül tesbihinin taneleri gibi otuz üç yıl. "Yeni bir nizam, ahlâkta san'atta, dinde ve devlette insanlığa dayanacak yeni temeller" arayan merhum hocamızın beklediği nizam ne zaman gerçekleşecek? Daha çok idealist, nice nesilleri, zayıf omuzlarından sarsarak, "insanlık için, milletin için dayanacak hangi temeli buldun? Hiç olmazsa bu temele hangi taşı, hangi harcı koydun?" diye haykıracak?

Evet, hâlâ, batmakta olan bir dünya nizamının enkazı üzerindeyiz. Asıl mühimmi de bu enkazın üzerinde bizim yerimiz, ülkemizin yeri.

Hukukta, ahlâkta, san'atta, ilimde, ekonomide, sanâyide, hulâsa hayatın her sahasında Ortaçağını, Rönesansını, feodalitesini, aristokrasisini, burjuvazisini ve bütün ihtilâllerini basamak basamak yaşayarak bu güne gelen Batı'nın şimdi içine düştüğü buhranlar devresinde, o basamakları atlayarak sıçramak isteyen, adeta hasretle, iştiaqla o buhranın içine gömülmek isteyen biz. Başkasının üzerinde görüp beğendiği elbisenin aynısını diktirmek üzere usta terziye giden, gerçekten de aynısını deseniyle, biçimiyle, dikimiyle, fakat yamasıyla lekesiyle aynısını diktirip giyen biz. Nihayet iki asırdan beri üzerinde denenmeyen ameliyat, verilme-yen reçete kalmayan hasta adam.

Bugün beşeriyete ârız olan birçok zıtlıkları vaktiyle içimizde "Hoş bir geçimde" telif etmekteydik. Şimdi bu zıt güçleri bir kör döğüşünde görmekten adeta zevk alıyor gibiyiz. Madde-ruh, fert-cemiyet, idealizm-realizm, otorite-hürriyet, işçi-patron, sosyal sınıflar-çetlik, ümmet-milliyet... Bunların hepsi, bugün alabildiğine zıtlıştığını gördüğümüz ne varsa hepsi, mistik bir sentezde, bir ahenkte bir biriyle uyuşmaktaydı. Şairin:

Canan içimdedir nitekim can içimdedir
Vuslatla hasretin yeri hep bir biçimdedir
Neş'eyle hüznü fasledebilmek ne haddime
Hicran içimde vasl ile hoş bir geçimdedir

mısralarında ifadesini bulan bir hayat felsefesi, dünyamıza hakimdi.

Maksadım, geçmişin bu rahat köşesinde, huzur yastıklarına yaslanıp şiir okuyarak hastalığa bir çare aranıyor zannını vermek değildir. Böylesi, kolay ve belki biraz konformist bir davranış olur. Günümüzün insani, şairin "hoş geçim" dediği bu telifçilikten hoşlanmıyor. Hoş geçim, yerini, mutlak olarak, düşünmeden kendini kabul ettirmek isteyen ideolojilere terk etmiştir. Hakikat, fazilet, güzellik gibi büyük ideallerin yerinde şimdi "tek yol"lar vardır. Münakaşasız doğru olarak kabul edilen, doğru olarak bellenen, öyle olduğu içinde başkalarına zorla kabul ettirilmek istenen bu "tek yol"u aramada ve bulmada acaba hasbî olmanın dışında başka faktörlerin rolü yok mudur? Hasbî olmak, yani konumuz ne ise onun gerektirdiği doğruyu, iyiyi, güzeli ararken nefsimizden hiçbir şey katmamak. Acaba bunu aramada, yanılmala-

rımızın; aklımızı, mahkememizi iyi kullanamamış olmamızın; hele nefsimizin, ihtiraslarımızın payı ne kadardır, kafamızı avuçlarımızın içine alıp düşünür müyüz? Gaza sırasında öldüreceği düşman askeri suratına tükürdüğü için “acaba Allah rızası için mi öldürüyorum, yoksa bana hakaret ettiği için mi” diye tereddüde düşen Hazret-i Ali’deki hikmet dolu incelik hangimizde var?

Günümüzün doktrinleri, kitlelerin kolay idaresi için bulunmuş formüllerdir. Kitleler... Bu büyük ve azametli kavram içinde insan kaybolmuştur. Kitleleri meydana getiren unsurun fertler olduğu unutturulmak istenmiştir. İnsan ruhundan ayrı, sahte, sun’i ve mevhum bir kitle ruhu yaratılmıştır. Adına “kitle iletişim araçları” denilen bir yığın vasıta, alet, organizasyon hep bu kitleler kalabalıkları politik bir hedefe götürmek içindir. Böylece, bu yeni aletlerin elinde her şey, ilim, ahlâk, san’at hep bu politikanın mesajı olmağa mahkum edilmektedir. Gerçekte, ilmin de, ahlâkın da, san’atın da mesajları vardır. Ama her birinin ayrı ayrı ve kendi şartları içinde. Bu mesajları politikanın mesajları ile karıştırmaya hakkımız yoktur.

Şimdi... Bu batan dünya nizamının enkazı arasında insanı, onun büyük değerlerini, gerçeği, fazileti, güzelliği yeniden bulmak kabil olacak mıdır? Bilinmeyen insan yeniden keşfedilecek midir? Bunun için gerçeğin, faziletin ve güzelliğin ümid tohumlarını bulmak ve o tohumların yerleşmesini beklemek lazımdır. Bir savaş sonrası yıkıntılarının altındaki bir karış toprakta yeşermesini. O tohumlar dikkatle, itina ile yetiştirilip taze fidanlar olunca belki vandal ideolojilerin kaba ve zalim ayakları altında tekrar çiğnenecektir. Lâkin, edebi hayat usaresi, onları yeniden yeşertecek kadar bereketli ve feyizlidir. Her büyük eser biraz sabır, biraz çile ister.

Küçük Bir Psikoloji Bahsi:

Güzel san’atlar veya sadece san’at dediğimiz şey, davranışlarımızın ana motiflerinden biridir. Böylece, san’at problemi üzerine eğilirken, daha başlangıçta , beşeri davranışların neler olduğu hakkında düşünmek ve bunları sınıflandırmak zarureti ile karşı karşıya geliriz.

Davranışlarımız dört mühim ve esaslı gayeye yönelmiştir: menfaat, gerçek, iyilik ve güzellik. Hiçbir insanın ne menfaatlerinden vazgeçmesi, ne de gerçek, iyilik, güzellik duygularına ilgisiz kalması mümkündür. Çünkü bunların hepsi bütün hareketlerimizin, davranışlarımızın yaradılıştan gelen ve vazgeçmemize imkan olmayan kaynağını teşkil ederler. Çünkü bunlar, aynı zamanda biyolojik ve psikolojik yapımızın temelinde bulunurlar. Menfaatlerimiz, biyolojik hayatımızın devam için gereklidir. Gerçeği aramak bilgi hayatımızın, iyilik etmek irade hayatımızın, güzellik ise duygu hayatımızın tezahürüdür. Bu son üç kavram, ruhi yaşayışımızın esasını meydana getirir.

İnsanı, bu dört davranış şeklinin dışında görmek mümkün değildir, dedik. Maddi varlığımızın devamı gayesiyle menfaatlerimizi kollamak zorundayız. Bu kollayış hakikatte ben’in korunmasıdır. Ancak, yaradılış itibarıyla toplum halinde yaşayacak olan insanın başka ben’leri de kollaması bir düşünceye göre kendi ben’inin menfaati gereğidir; bir düşünceye

göre de ruh yapısındaki fazilet unsurunun itmesiyledir. Her ne sebeple olursa olsun bu davranış, kendi ben'ine karşı olan davranışlardan farklıdır. Eskiden diğergâmlık dediğimiz bu iyilik duygusunu toplum eğitim yoluyla geliştirir. Davranışlarımızın üçüncüsü tecessüs duygusundan doğar. Bu, hakikati öğrenme ve hakikate ulaşma zevkidir. Duyu organlarımızla başlar, idrak süzgecinden geçerek muhakeme ve hafıza gibi zihnî kabiliyetlerle gelişir. Nihayet dördüncü davranışımız, güzele veya mücerret güzelliğe olan meylimizdir.

Menfaatlere yönelen davranışlarla beraber ruhun diğer üç değere yönelişi her insan için mevcuttur. Yani, herkesin gerçeğe, iyiye ve güzele az veya çok bir meyli vardır. Bazılarında bu kabiliyetlerden biri, diğerine nazaran bir gelişme arz eder. Cemiyetin gerçek elit tabakasını bunlar teşkil ederler. Mesela bir kısım insanlarda gerçek duygusunun gelişmiş olduğunu görürüz. En basit günlük bilgilerden ilimlerin kanunlarına ve en mücerred düşüncelere kadar her şeyde, değişmeyen ve bozulmayan mutlak hakikatin peşinde koşan bu insanlar büyük ilim adamlarıdır. Bunlar gerçek uğruna şahsi menfaatlerinden çok uzaklaştıkları gibi, iyiliği ve güzelliği de gerçeğe feda etmeğe hazırdırlar. Bir hakikat çirkin olabilir, hatta o an için etrafındaki insanlar hakkında zararlı da olabilir. Ama ilim adamı için hakikat her şeyin üzerindedir. Bulundukların gerçeğin faydalı veya faydasız, güzel veya çirkin olması onları ilgilendirmez.

Bazı insanlarda da iyilik duygusu gelişmiştir. Bunlar, kendi yakın çevrelerinden başlayarak bulundukları mahalleye, şehre, cemiyete ve bütün insanlığa fazilet götürürler. Hepimiz etrafımızda bunların büyük-küçük örneklerini görmüşüzdür. Bunlarda altürizm=diğergamlık, menfaatlerin asgari hadde hemen hemen sifra kadar inmesine doğru gelişir. Hakikat ve güzellik de iyiliğe feda edilir. İnsanlığı kurtaracak büyük idealler ve ideolojiler bu insanların zihinlerinde olgunlaşır, onların irade ve hareketleriyle hayat kazanır. Çok sevilen bir insan için veya vatan gibi ulvi gayeler için hayatlarını feda edenler de bu sınıflandırılır.

Nihayet üçüncü bir grup güzellik duyguları gelişmiş insanları teşkil eder. Bunlar san'atkârlardır. Bu da diğer duygular gibi, şahsi menfaatlerden uzaktır. Hakikatle de ilgisi yoktur. San'atkâr, aradığı güzelliğin, karşısındaki insana bir fayda sağlayıp sağlayamayacağını da düşünmez.

Şu tarif ettiğimiz üç grup insan, yani alimler, veliler ve san'atkârlar, insan toplulukları içinde nâdir şahsiyetleri teşkil ederler. Ekseriyet ise bu duygulara az-çok sahip olan, fakat daha çok, içtimai ahlâk kaidelerinin dışına çıkmayarak kendi günlük yaşayışları yani menfaatleri içinde kalan insanlardır.

Bu bahiste iki hususa dikkat etmemiz gerekir.

Birincisi, bu üç kavramın, üç kıymet hükmünün, mutlak ve mücerret olarak bulunamayacağıdır. Yani, ruhi hayatımızda, tek başına iyilik, gerçek ve güzellik gibi bir takım değerlerin –Eflatun'un ide'leri gibi- bulunmaları mümkün değildir. Biri çok defa diğeri ile karmaşık olarak bulunur. Hatta her üç değere birçoklarında menfaat duygusunun az veya çok

karışmamış olmasını da düşünemeyiz. Gerçeğe, fazilete ve güzele yönelen hareketlerin, menfaat duygusundan ne kadar uzak olsalar, mutlak olarak karşılıksız olması beşeri yaradılışımıza aykırı olur. İnsan olarak mutlak manasıyla hasbi olmamız mümkün değildir. Kaldı ki, bu üç değer birbirine kolayca karıştırıldığı her zaman görülmüştür.

İkinci husus bu değer ve davranışlar sistemine dini duygu ve davranışları katmamış olmamızdır. Aslında ister vahiy kaynağından, isterse beşeri bir düşünceden doğsun, mutlak yaratıcı olan bir varlığı aramak insan aklı için kaçınılmaz bir tavidir. Sebeplerin sebebi ve her şeyin nihai, mutlak yaratıcısı olan Allah, illiyet (=her şeyin sebebini arama) prensibi ile işleyen bir akıl için vazgeçilmez bir neticedir. Binâenaleyh, gerçek, iyilik ve güzellik duyguları, idealde din duygusu ile ayniyet kazandığı gibi; her çeşit din duygusunda da gerçek, iyilik ve güzellik ayrı ayrı veya terkibi bir durumda bulunur. Tasavvufi bir düşünce de, bu hususu açıklamada bize ışık tutmaktadır. İslam tasavvuf sisteminde Allah, mutlak gerçek, mutlak güzel ve mutlak iyidir.

Böylece, menfaat unsurunu bir tarafa bırakırsak, insanın üç büyük psikolojik istikametinin davranışının, felsefi ve tatbikiyle, üç ayrı sistemin konusu teşkil ettiğini görürüz.

Gerçeğin konusu: Bilgi teorisi → Mantık → ilimler

İyiliğin konusu: Ahlâk → Hukuk

Güzelliğin konusu: Estetik → Güzel san'atlar

Estetik ve Güzel San'atlar:

Estetiğin konusu olan güzel san'atlar, çok yaygın ve umumi bir sınıflandırmaya göre, beş ana bölümde düşünülmüştür. Batılı estetikçi ve filozoflar tarafından, tabiatı ile batı kültürünün san'atları esas alınarak yapılan bu sınıflamaya göre beş san'at, mimari, heykel, resim, müzik ve edebiyattır. Hatıra gelebilecek diğer san'at şubeleri ya bunların birer kolu veya tiyatro, opera, bale, sinema gibi bu beş san'attan birkaçının birleşmesi ile meydana gelen san'atlardır. (Doğu kültürünün san'atları için ayrı bir tasnif yapmak mümkündür veya gerekir. Ancak heykel san'atı istisna edilirse yukarıdaki tasnifte geçerli sayılabilir. Bu taktirde resim san'atı mukabili olarak minyatür ve dekoratif san'atlar(nakş ve tezhib) ile non-figüratif resim diyebileceğimiz her san'at tasnife dahil edilmelidir).

Bu sınıflama aynı zamanda, güzel san'atlarda basitten karmaşığa, müşahhasan mücerrede, maddeden manaya, faydadan güzele doğru bir gelişmeyi göstermesi bakımından da değerlidir. Önce, bu beş san'atın, kullanılan malzeme itibariyle iki bölümde düşünüldüğünü belirtelim. Mimari, heykel, resim gibi maddi malzemeye dayananlara plastik san'at diyoruz. Plastik, yani taş, çamur, boya vs. gibi elde şekil verilebilen maddeler (Şemseddin Sami plastik kavramı karşılığı olarak mütehammir, müteaccin kelimelerini, Ziya Gökalp acini, Celâl Esad tecessimi kelimesini teklif eder). Müzik ve edebiyat ise fonetik san'atlar diye isimlendirmiştir (Burada edebiyattan geniş mânasiyle şiir ve şiir san'atları kastedilmiştir). Plastik san'atlar

tamamıyla göze hitap ederler. Müzik kulak içindir (Bir an için müziğin kulağa bağlı olmadan zihni bir san'at olabileceğini düşünsek de bu, onun fonetik olma vasfını kaybettirmez). Edebiyat ise zihni bir san'attır.

Bu tasnif hacim açısından da bir sıralama arz eder. Mimari ve heykel üç boyutlu san'atlardır. Mimâriye nazaran heykelin hacmi güçsüzdür. Mimari kendisinin dışında etrafındaki tabiatın, şehrin, başka binaların hacmini de boyutları içinde düşündürür. Heykel ise üç boyutlu olmakla beraber tek başınadır. Bu durumu ile mimariye nazaran mücerret olmaya bir adım atmıştır. Üstelik rölyef tarzı ile üçüncü boyutunu kaybetmeye doğru gider. Resim ise iki boyutludur. Müzik ve edebiyatta ise maddi boyutlar bahis konusu olmakla beraber, bu san'atlar, mistik ve metafizik vasıflarıyla insan için yeni manevi boyutlar açar.

Estetik unsurunun faydaya ve tekniğe olan üstünlüğü konusunda da aynı tasnif geçerlidir. Mimari, fayda ile iç-içedir. Barınma gibi maddi bir ihtiyaç için yapılan mimari eserde güzellik ikinci plâna düşmüş gibidir. Mimar hem faydalı, hem çok karmaşık malzeme ile muvazene, sağlamlık, mukavemet gibi bir takım teknik zaruretleri hesaba katmak zorundadır. Estetik düşünce ancak bundan sonra gelecektir. Heykelde bu teknik yerini sadece muvazeneye bırakırken resimden itibaren güzellik, saltanatını kuracaktır.

Yukarıda, edebiyatın malzemeye ihtiyacı olmayan, tamamıyla zihni bir san'at olduğunu söylemiştik. Her ne kadar kelâma ve yazıya muhtaç olduğu düşünülecekse de bu ihtiyaç, edebiyat san'atını başkalarına intikal ettirmek arzusunun doğur. Yoksa bunun dışında edebiyat, san'atkârın iç dünyasında doğan ve orada ifadesini bulan mutlak zihni ve derûni bir san'attır. Bu bakımdan güzel san'atlar içinde maddi malzemeye, göz ve kulak gibi duyu organlarına, faydaya, fizik dünyasının kanunlarına bağlı olmayan tek san'attır.

Orhan Okay

EDEBİYATIN ÜSTÜNLÜĞÜ

SAN'AT NEDİR?

Zihindeki bir tasavvuru ortaya koymak için gösterilen maharettir.

San'at, zekânın malzemeyi kullanmasıdır.

San'at, insanın tabiata inzimamıdır, katılmasıdır.

San'at, tabiatın taklididir.

San'at, maddeye giren ve onu kendi şekline sokan fîkirdir.

San'at, bir karışıklığa nizam vermektir.

San'at, duygu, zekâ ve irâde ile hayata mâna veren ve bu mânanın idrâkiyle zevki meydana getiren bir aksiyondur.

San'at, bir oyundur.

San'at, ideal ve kusursuz güzelliğin aranmasıdır.

San'at, beşeri mefkûrenin uykusu ve yarı ölgün bir hâlidir.

San'at, dinleyen ve görende estetik bir zevk ve heyecan yaratan, gerçekliği sembolik olarak ifade eden eser ve hareketlerdir.

San'at, heyecan ve ihtirasların yaşanmasıdır.

San'at, insan ruhunun serbestçe, yani muayyen kaidelere tabi olmaksızın güzeli arayan hareketidir.

.....

Birbirine benzeyen, birbirine zıt, birbirini tamamlayan, objektif, sübjektif, metafizik, sosyalist, marksist, pragmatist, vitalist daha yüzlerce tarif. Bu şekilde bir neticeye varılmayınca, eskilerin bir mantık terimiyle abese irca dan medet umulmuş. Yani, san'at ne değildir? yine bir yığın negatif tarif:

San'at, sırf bir ihtiras olmaktan ziyade bir tesir ve iş, bir hüner ve oyun olmaktan ziyade hakiki bir ihtiyaçtır.

San'at, muhayyile için bir fantezi değildir.

San'at, vehimler sistemi değildir.

San'at, dış dünyadan ve tabiattan duyumları alabilme ve bunların arasında herhangi bir seçim yapabilme kabiliyeti değildir.

San'at, kader halinde karşımıza çıkan bir realite değildir.

San'at, hastalık değildir.

San'at, ezelden mevcut ve sadece san'atkâr tarafından erişilecek bir temâşâ âlemi değildir.

San'at, ruhun kendi hâlindeki akışlarına sürüklenmek, coşkun hassasiyetleri boşaltmak değildir.

.....

Bu deęilllerin bir kısmı,önceki tarifelerin içinde yer almaktaydı. Üstelik bir kısmında da yine ancak san'atın mahiyetini anlayabildiğimiz taktirde mânalandırabileceğimiz zevk, estetik gibi, tarife muhtaç kavramlar geçiyor.

Görülüyor ki bu çapraşık ve karmaşık cümlelerden, san'atın efradını câmi, ağıyarını mâni bir tarifini çıkarmak mümkün olmayacak. Zaten san'atın nazariyatını yapan estetiğin de hangi sisteme veya ilim sahasına dahil olduğu hakkında belirli bir görüş yoktur. Felsefe, psikoloji ve sosyolojinin san'at hakkındaki görüşleri ayrı ayrıdır.

Dilimizde san'at kavramı biraz daha karışıklık arz eder. Arapça olan kelime XIX. asra kadar sadece el san'atları gibi hüner, marifet, mümarese ile öğrenilen iş mânasında kullanılmıştır. (Bugün de kısmen bu mânada kullanılıyor). Yine XIX. asra kadar, şimdi edebi san'atlar dediğimiz terimlerin bütünü hakkında kullanılmıştır. Ayrıca, günümüzde sırf müsbet ilimler için kullandığımız fen kelimesi de her çeşit ilim için, bu arada şiir ve nesir san'atları için de kullanılmıştır. Fenn-i nazm, fenn-i inşa gibi. Bu günkü mânasıyla güzel san'atlar veya bunların bir kısmı için sanâat yahut sînâat kelimeleri kullanılıyordu. Önceleri bu kelimeler de san'at gibi el hünerleri veya marifet yerine kullanılırken, Fransızca'daki beaux arts kavramını karşılamak üzere bir sıfat ilâvesiyle ve çoğul olarak sanâyi-i nefîse, Osmanlı lûgatına girer. Daha sonra sanâat kelimesi bozulmaya uğrar, zenaat olur ve yalnız méter karşılığı el san'atları için kullanılır. Sanayi-i nefise'nin tekili olarak da san'at kelimesi daha yaygın hale gelir.

Tekrar tarife dönelim. Ne kadar fîlozof, sosyolog, psikolog, estetikçi, hattâ ne kadar san'atkâr varsa hemen o kadar da san'at tarifi var âdetâ. O hâlde bir batılı yazarın şiirin tarifi için söylediği paradoksal cümleyi biz de san'at için geçerli kabul edelim: "San'atın tarifi olmaz. Eğer olsaydı bin türlü deęil, bir tarifi olurdu." Bu şekilde belirli bir tarifi olmayan şeyi elle tutar hale getirebilmek için tariftan çok tasvirini yapmak veya onu meydana getiren unsurlarını tespit etmek gerekir. Bütün bu tarifler içinde az-çok müşterek olabilecek unsurları arayalım. Böylece şu ortak formüle ulaşırız: Bir duygu veya bir düşüncenin maddi bir malzemedenden veya sestenden veya sözden faydalanmak suretiyle heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde ifadesi. Bu formülde dört unsur dikkatimizi çekiyor:

1. Bir duygu veya düşünce. Bu, san'at eserinin sübjektif veya mânevi unsurudur.
2. Plastik malzeme veya ses-söz. Bu malzeme maddi veya zihni olsun, eserin objektif unsurunu teşkil eder. San'atkâr duygu ve düşüncesini bu malzeme ile ortaya koyacaktır.
3. İfade. İşte, san'at eserini meydana getiren asıl faaliyet budur. Gerek birinci gerek ikinci unsur her zaman ve herkes için kolayca bulunabilecek cinsten oldukları halde ifadenin mükemmeliyeti san'atkâra has bir üstünlük, bir deha gösterir. İfade, duygu ve düşüncenin san'atkârane sentezidir.
4. Heyecan ve hayranlık uyandıracak şekilde. Gerçekte, yukarıda zikrettiğimiz üç unsurla san'at eseri tamamlanmıştır.

Bu dördüncü unsur, ifadenin vasfı olmaktadır, ki bizi yeniden sübjektif bir unsura götürüyor. San'at eserinin heyecan, hayranlık, (bazıları buna bedii zevk demektedir) uyandıracığı varlık, karşısındaki insandır. Yani seyircidir.

Her ne kadar san'atkârın, başlangıçta eserinin seyirciye hitap edip etmeyeceğini düşünmediği, seyircideki rağbeti hesaba katmadığı kabul edilirse de netice itibariyle seyirci vardır ve san'at eserinin vazgeçilmez bir ilâve unsurudur.

EDEBİYATIN ÜSTÜNLÜĞÜ

İşte bu bahiste edebiyatın, güzel san'atların diğer şubelerine göre bir farkı, daha doğrusu bir üstünlüğü ortaya çıkar: Edebiyat, eserini seyircisi ile doğrudan doğruya temas ettirebilen tek san'attır.

Diğer san'atlara bakalım. Mimâride san'atkâr, eserini bir defa yapar. Onun bir kere daha tekrarlanması vaki değildir. tekrarlanmış olsa bile, mimâri eser hiçbir zaman tek başına değildir. Onu estetiğinin tabiat, şehir ve diğer binalarla beraber var olduğunu biliyoruz. Onun için, mimari eser nadiren tekrarlanmış olsa bile onu tamamlayan atmosferin bir daha ve yeniden elde edilmesi mümkün değildir. Nakli de mümkün olmadığı için bu bakımdan mimarının diğer plastik san'atlar kadar da şansı yoktur. Öyleyse burada seyirci, bizzat eserin, dünyada bir tane olan aslı ile karşı karşıya gelebildiği zaman onu tanıyabilecek, zevk alabilecektir. Bu gibi mevzularda, maket, fotoğraf vs. kopyaların da gerçek san'at-sever için hiçbir şey ifade etmediği malumdur. Hele mimari eser, herhangi bir sebepten inhidama uğramışsa, göçmüşse, yıkılmışsa hakikaten o zaman elimizde maket, fotoğraf, plan... dan başka bir şey kalmayacak demektir. Bahusus arkaik eserler hakkında tarihlerin tasvirlerine veya yıkıntıların istidlâl yoluyla tamamlanmasına göre bir fikrimiz olabilir. Fikrimiz olabilir, diyorum, çünkü bir san'at eserinden asıl beklediğimiz zevk her halde bu yolla teşekkül edemez. Eski Akdeniz medeniyetinin mimari şaheseri olarak kabul edilen Babil Kulesi'nden bize, Horedot'un tarihinden başka bahseden hemen yok gibidir. Mausoles'in mimari bir abide telakki edilen mezarını ancak rölöve yoluyla tanırız. Kaldı ki bugün mevcut olan pek çok mimari âbide bile, dünyadaki on binlerce san'at-severin temâşasından mahrumdur.

Heykel san'atının talii de bu bakımdan mimâriden fazla farklı değildir. Heykeltıraşlık san'atının örneklerinin küçültülmüş bibloları salonlarımızı süsleyebilir. Lâkin bu da, hiçbir zaman eserle doğrudan doğruya temas etmek değildir. Yalnız mimâriye göre heykelin küçük bir şansı, nakil imkânıdır. Nitekim bundan birkaç sene evvel meşhur Milo Venüsü, teşhir edilmek üzere, geçici olarak, tabii büyük risklere de girilerek, Japonya'ya, uzun bir seyahata çıkarılmıştı. Buna rağmen, heykel san'atını sevenler için eserin orijinalini seyretmek imkânı mimariye yakın bir güçlük göstermektedir. Modern teknik, resim san'atı için yeni imkânlar arz etmiştir. Bugün bir tablo, orijinal eb'ata, aslına yakın renklerle, hatta tuval üzerine basılabilmekte ve meraklıları için dünyanın her tarafında temin etmek mümkün olmaktadır. Lâkin tekniğin hazırladığı boya, hiçbir zaman san'atkârın bulduğu, âdetâ yarattığı renkleri tutmaya-

caktır. O halde, iyi bir resim seyircisi için de dünyada tek ve orijinal olan eserin aslını görmek uğruna büyük zahmet ve külfetlere katlanmanın dışında estetik bir zevk düşünülemez.

Müziğe gelince... O, diğer san'atlara göre, başka bir farklılık arz eder. Bir musiki eseri, dinleyiciye intikal edinceye kadar iki san'atkârın elinden geçer: Bestekâr ve icrâcî. Bu iki şahıs, çok defa ayrı san'atkârlardır. Bazen bir artistin şahsiyetinde birleşmiş de olsa esas itibarıyla ayrı olduğu muhakkaktır. Bestekârın (kompozitör) meydana getirdiği kompozisyon, adına nota dediğimiz bir takım işaretlerle kağıt üzerine intikal eder. Bu notaların, hikâye gibi, bir çeşit zihni işitme yoluyla okunabileceği ve bedii zevk alınacağı düşünülebilir. Nitekim Beethoven gibi işitme duyusunu kaybeden musikişinaslar için böyle bir zihni kulak bahis konusu olmuştur. Lâkin bu kabiliyet, meslekten olanlar arasında bile pek az büyük san'atkâra nasib olmuştur. Bunun dışındaki müzikseverler için eserin icrası şarttır. Kompozitörle dinleyici arasına giren bu icracı orkestra şefidir veya virtüozdur. Bugün icra kelimesi yerine veya icra ile beraber yorum kelimesi kullanılmakta ve tercih edilmektedir. Çünkü bir müzik eserinin her icrası, aynı zamanda yeni bir yorum getirmektedir. Öyleyse, bizzat bestekârından dinlenmeyen bir eser bize bir yorumcu vasıtasıyla intikal ediyor demektir. Üstelik bu da, film, band, plak gibi günümüzün modern teknik âletleriyle geliyorsa eserin yorumunun da mekanik bir kopyası, bir röprodüksiyonu demektir. Bütün bunlar bizi eserin orijinalliğinden derece derece uzaklaştırmaktadır.

Edebî eser için bu mahzurların hepsi, bir anda yok olur. O, bir defa yazıya geçti mi, eski çağlarda da, bugün de, çoğaltılması gayet kolay ve süratli bir mekanizmanın içine girer. Bu çoğalan eserler artık maket, biblo, fotoğraf, band, plâk değildir. San'atkârların ilk yaptığıının aynıdır. Hattâ yazının olmadığı hallerde başkaları tarafından ezberlenen şiir vs. de böyledir. Hulâsa edebî eser her zaman orijinaldir ve okuyucunun karşısına bu orijinalliği ile çıkar. Bu vasfını göz önünde tutarak edebiyatın diğer san'atlar içinde, eserle san'at-sever arasında başka bir vâsitanın girmesine gerek olmayan tek san'at olduğunu tekrarlayalım.

Edebiyatın bu üstünlüğüne mukabil, yine aynı kaynaktan gelen, kendisine mahsus bir za'fına da burada işaret edelim. Edebiyatçının kullandığı malzeme dildir. Dil ise milli bir unsurdur. Diğer san'atların kullandığı malzeme az-çok milletlerarası, daha doğrusu beşeri karakter gösterir. Bu san'atlar, yukarıda saydığımız bir takım teknik vasıtalarla veya vâsitasız olarak her milletten san'at-severe hitap edebilme kabiliyetine sahiptir. Edebi eserin ise, başka milletlerin san'at-severleri için tercüme ihtiyacı vardır. Tercüme, eserin orijinalitesini ne kadar muhafaza edebilir? Bu, başka bir bahsin konusudur.

Orhan Okay

EDEBİYATIN GÜCÜ

Edebiyatın gücü de, za'fı da kullandığı malzemelerden gelir. Edebiyat san'atının malzemesi sözdür, kelimelerdir. Yeryüzünde insanın var oluşundan beri söz de vardır. Hattâ derin bir tefsire tabî tutmadan bakarsak, İncil'in meşhur "iptida kelim var idi" ayetine göre, sözün insandan da eski olduğunu görürüz. O hâlde, insanın var oluşundan beri demek yerine, sözün var oluşundan beri diyelim, söz büyük değişikliklere uğramıştır.

Güzel san'atlardan hiçbirinin kullanıldığı malzeme, edebiyatın ifade vasıtası olan söz kadar değişiklik geçirmemiştir. Sözün, lengüistik bir kavram olarak dil haline gelişi, dilden dillerin doğması, daha sonra lehçelerin, şivelerin, ağızların ortaya çıkışı, bütün bu grupların birbirleriyle alış-verişleri; kendi iç yapısında bir dilin bütün hayatıyeti: Kelimelerin doğuşu, ölüşü, mânâ değiştirmesi; kelimenin de kendi içinde başka kelimelerle birleşerek yeni kavramlara yol açması lügatlere giren ıstılah, terim, tâbir, argo ve mecazlarla yeni mânaların kazanılması, san'atkârların, filozofların, ilim adamlarının, lügatlere girmeyen şahsî tasarrufları... hâslı değişen, zenginleşen, tazelenen, canlanan, büyüyen dil. Onun için güzel san'atlardan hiçbirinin kullanıldığı malzeme, edebiyatınki kadar zenginleşmemiştir.

Mimâri, heykel, resim gibi plastik san'atkarlarda asırlar boyunca, taş, çamur, harç, tunç, ağaç, boya gibi malzemeler arasına, yakın devirlerde daha değişik unsurlar karışmış olsa da, yine o san'atların, ifade açısından zenginleşmesi manasına gelmez. O zaman san'atkâr, bu mahiyeti değişmeyen malzeme ile yeni ifade şekilleri aramak suretiyle, zenginleşmeyi eserde göstermeye çalışacaktır.

Müziğin malzemesi olan seslere gelince. Bunlar plastik malzemeye göre daha zengin bir karakter arzederse de, yine de kullanılan seslerin sınırları olduğu unutulmamalıdır. İnsan sesi 4-5, âlet sesleri 7-8 oktav civarında kalır. Yarım ve çeyrek seslerle bu imkânın genişletilmesi, müzik seslerinin sınırlı olması vasfını değiştirmez. Bu durumda da san'atkâr, yeni diziler ve değişik sentezlerle zengin kompozisyon örnekleri keşfedecektir.

Burada, malzemenin sınırlı olmasının, o san'at dalında eser yaratma imkânının da sınırlı olması manasına gelmeyeceğini hemen belirtelim. Gerek plastik malzeme, gerekse sesler, san'atkâr için nâmütenâhi terkipler meydana getirmek imkanını her zaman muhafaza ederler. Bahsimiz san'atkârın yaratıcı gücüne değil, malzemenin sınırlılığına veya zenginliğine dairdir.

Tekrar edebiyata dönelim. Dil dediğimiz ve diğer san'atlarınkine kıyas edilmeyecek derecede zengin olan ve mütemadiyen zenginleşmeye de devam eden bir malzemeyi kullanan edebiyat, bununla nasıl bir güç kazanıyor?

Edebiyat, sözün zenginliğinden faydalanarak diğer bütün güzel san'atları kendi bünyesinde toplama gücüne sahip olur. Bütün güzel san'atların hususiyetlerini, güzellik ölçülerini, ulaşmak istedikleri hedefi kendi nefsinde toplar.

Ondokuzuncu asrın büyük Alman filozofu ve estetikçisi Hegel'e göre, bütün san'atların cevheri olan şiir inşâ eder, heykel yapar, çizer, resim yapar ve şarkı söyler. O aynı zamanda mimâri, heykel, resim ve musikîdir. Şiirin çeşitli nevilerinde güzel san'atların dalları görülür. Mimâri ve heykeltıraşlık gibi üç boyutlu san'atlara karşılık, şiirin destanı vardır. Destan, kaba bir taşın yontularak şaheser âbidelerin meydana çıkması gibi büyük beşerî hadiselerin şiir haline gelmesidir. Resim san'atının karşılığı ise dramatik türünde görülür. İhtiraslar, heyecanlar, tarih, tabiat... sahne için hazırlanmış eserlere akseder. Şiirde lirizm ise, mûsiki san'atının karşılığıdır. Lirik şiir, müzik gibi sembolist bir ifade tarzı ile insan ruhunun derinliklerine ve bilinmeyen köşelerine nüfuz eder. Hegel'in bu düşünceleri tabiatıyla sübjektiftir, idealisttir. Bizim, edebiyatın, bütün güzel san'atları kendisinde toplama gücüne sahip olduğundan bahsetmemiz ise, onun başka bir karakterine aksettirir. Bu, edebiyatın yorum gücüdür. Bu hususu da, güzel san'atların diğer şubeleriyle mukayese ederek görelim.

San'atın ilk şeklinin mimâri olduğunu söyledik. Mimârîde, san'atkârın duygularıyla san'at eserini oluşturan şekil, birbirinden çok farklıdır. San'atkârın elindeki malzeme, yani taş, ağaç, beton, demir vs. san'atkâra tam mânasıyla itaat etmez. Çünkü, evvelce de belirttiğimiz gibi, bu san'atın gayesi güzellikten ibaret değildir. Hattâ ilk planda güzellik değildir, diyebiliriz. Barınma ve onun neticesi olan fizik-biyolojik ihtiyaçlarımız için mimârîden bir fayda bekleriz. San'atkâr bu fayda unsuru ile beraber malzemenin fizik kanunlarına göre itaatsizliğini de hesaba katarak özel bir tekniğe tâbi olacaktır. İşte mimârîde güzellik bu iki endişeden sonra gelir. Bu yüzden malzeme, san'atkârın ifade etmek istediği duyguyu tam olarak aksettirmez. Böylece mimâri gerçek bir san'at olmaktan çıkar, sadece sembolik bir san'at olur. Yani san'atkârın duygularını doğrudan doğruya ifade etmeyip, sadece hatırlatır. Bir mimârîde eser hoşumuza gider, onu beğeniriz, büyüklüğünü takdirle seyrederek. Bu temaşa bize heyecan verir. Lâkin san'atkârın anlatmak istediği şey nedir? Eserini harekete geçiren duygu nasıldır? Bunlar üzerinde düşünersek bir yoruma varabiliriz. Meselâ eski Mısır piramitleri, kitlevî görünüşleriyle yeryüzüne bağlılığı veya mahkûmiyeti mi düşündürür? Bir gotik kilise, dar ve uzun hatları, kuleleriyle Hıristiyanlığın o bitip tükenmek bilmeyen ıstırabını mı dile getirir? Ya Süleymaniye'nin geniş ve yüksek kubbeleri Allah'ı sonsuzlukta ve ebediyette arayış; pencerelerinin derinliği "benden içeri var olan ben"e nüfuz etme arzusunu mu gösterir?

Fakat bütün bunlar, uzun ve zorlayıcı yorumlara muhtaç sembollerdir. Mimârîye sembolik san'at denilmesi bu sebeptendir. İşte edebiyat burada üstünlüğünü gösterir. Gerçek ve büyük bir san'atkâr olan mimârın, kendi eserinde tam olarak ifade edemediği duygularını edebiyat bize aksettirecek, hissettirecektir. Bu bakımdan edebiyatçı (şair, romancı, nesir yazarı vs) diğer san'atlarla aramıza girmiş bir yorumcudur. Burada, malzeme olarak yine sözden faydalanan san'at tarihçisinin yorumu ile edebiyatçının birbiri karıştırmamalıdır. Tarihi gerçeklerden ve san'ata has teknikten hareket ederek eser hakkında bir yoruma varan san'at tarihçisi objektiftir. Veya hiç olmazsa gayesi objektif olmalıdır. Bu vasfıyla, esere belki daha

fazla yaklaşmış olabilir. Lâkin bir san'atkârın sezişlerini, yine bir san'atkârın yorumu ile mânalandırmak ancak edebiyatla mümkün olur.

Eşyayı tanırken hepimiz sade dışından
Esrarına yol bulduk onun anlatışından

Faruk Nafiz'in herhangi bir varlığın şair tarafından yorumlandığını anlatan bu mısraların, özellikle san'at eserleri için daha da mühim olduğunu görürüz. İşte bir mimari esere, bir şairin, Mehmet Akif'in bakışı:

Dur da, Mabûduna yükselmek için ilme basan
Mâbedin halini gör, işte serâpâ iman
Yüce dağlar gibi, âfâka düşerken sâye
O, bekadan daha cazip kesilen âbideye
Bir nazar, zevk-i bediini yeter tatmine
Durma öyleyse urûc et o ziyâ âlemine

Bu mısralar, Süleymaniye Camii'nin yorumudur. Şiirin tamamında Akif'in, camii bir san'at tarihçisi gibi tarif ettiği kısımlarda vardır, onları bahis konusu etmiyorum. Fakat biz yukarıdaki mısralarla, plastik olan, maddi olan bir eserden, o eserin arkasındaki duyguya yaklaşırız. Şüphesiz bu yaklaşış, subjektiftir. Gerçekten mimârın duygu veya düşüncesi böyle midir? Lâkin bu bir yorumdur. Geçen yazımızda bahsettiğimiz, kompozitörle dinleyici arasındaki icracının yorumu gibi. Tabiatıyla, ikinci san'atkârın tahassüslerini, heyecanlarını da ihtiva edecektir.

Artarak gönlümün aydınlığı her saniyede
Bir mehâbetli sabah oldu Süleymaniye'de

Bu da, Süleymaniye Camii'ni bize yaklaştıran, başka bir şâirin iki mısrası. Burada hemen her kelime, bir içe doğuşu, bir derûni müşâhedeyi düşündürür: Gönül aydınlığı, mehâbetli sabah... Yahya Kemal bu şiirinde, Süleymaniye'yi önce hendesi bir eser olarak gördüğünü ifade eder. Bu bir san'at tarihçisinin objektif bakışı gibidir:

Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi

Fakat bir gün, bir bayram sabahı onda mimârın dehâsını, duygularını keşfeder:

Ulu mâbed seni ancak bu sabah anlıyorum

....

Bir neferdir bu zafer mâbedinin mimârı

...

Ordu milletlerin en çok döğüşen, en sarpı

Adamış sevgili Allah'ına bir böyle yapı

En güzel mâbedi olsun diye en son dinin

Budur öz şekli hayâl ettiği mimârının

Görebilsin diye sonsuzluğu her yerden iyi

Seçmiş İstanbul'un ufkunda bu kudsi tepeyi
 Taşımış harcını gazileri, serdarıyla
 Taşı yenmiş nice bin işçi, mimâriyle
 Hür ve engin vatanın hem gece, hem gündüzüne
 Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzüne
 Tâ ki geçsin ezeli rahmete ruh orduları..

Süleymaniye'ye ve onun mimârının duygularına çok serbest bir yorum getiren bu mısralardan sonra, bu defa, hem de Yahya Kemal'in araladığı kapıdan Ahmet Hamdi Tanpınar girecektir:

“Bir cuma günü sis yüzünden Süleymaniye Camii'nin avlusunda, empresyonist resmin bize bundan altmış yetmiş sene evvel hazırladığı lezzetlerin dünyasında idim. Şimdi artık Sinan'la beraber Yahya Kemal'i bize hatırlatan büyük cami, -Yahya Kemal'in bütün zamanlarımız üstüne eğilmiş şefkati, bende, çocukluğumda bu camiın mihrabındaki o büyük mumların kasnak veya top avize kandillerin yaptığı işi yapıyor ve Süleymaniye benim için bu ışıkla aydınlanıyor – yüklü aydınlıkta erimiş çizgileriyle hayran olduğumuz muayyenliği, mutlakını bulmuş, nisbetlerini kaybetmiş gibiydi. Onu sanki ilk tasavvur günlerinde Sinan'ın zihninde birdenbire beliren ve belkemiğinden aydınlığı bir sıtma üşümesi gibi geçen ilk hayâlinde, o maddeyi terki binde seyrediyorum”.

Burada, her üç şairin de bir mimâri esere bakış ve onu yorumlayış tarzlarının farklı olduklarını görüyoruz. Fakat hepsini birleştiren bir taraf var. O da yorumcuya (burada şaire), -Tanpınar'ın başka bir husus için kullandığı tabirle – refakat eden duygudur. Bu, belki kültür dediğimiz ve bütün bir yetişme tarzımıza hakim olan birikmenin meydana getirdiği, fakat ne olursa olsun, bir ışık gibi bir defada ve birdenbire içimize doğan bir duygudur. Bu san'atkârın başka bir san'atkâra ve bizi her ikisine yaklaştıran, adına belki sezgi (his), belki einfühlung, belki de ruhi aydınlanma (keşf) diyebileceğimiz, belki biraz mistik, biraz idealist bir düşünceyle izah edebileceğimiz bir duygu. San'atkâr bu duyguyu ifade etmek için dilin imkânlarını zorlar. Akif'de bunu, “serapa iman”, “bekadan daha cazip” “urûz et” kelimelerinin arkasına sığınmış bulunuruz. Yahya Kemal, belki bir çok defa gördüğü camii, bir bayram günü, “bir mehâbetli sabah, her saniye gönlünün aydınlığı artarak” adeta yeniden keşfeder: Ezeli rahmet ordularının geçeceği uhrevî kapı, Tanpınar ise camiın, bir cuma günü, empresyonist bir resim gibi birdenbire açılışını hisseder. Burada empresyonist kelimesini kullanışı dikkate şayandır. Yani objeden ziyade, o obje karşısında ona refakat eden duygu ön plana geçmiştir. Onu, Yahya Kemal'in ışıqla aydınlanmış bulması da bu san'at üçlüsünün (Sinan - Yahya Kemal - Tanpınar) birinden diğerine doğru akan duygu cereyanını ifade eder.

Sırf mimâri için verdiğimiz örnekleri, diğer san'atlara da teşmil edebiliriz. Mimârîde san'atkâra asi olan malzeme, heykel san'atında daha itaatlidir. Şekil ve duygu ikiliği heykelde azalmıştır. Hatta mimarîye çok hakim olan fayda, yerini hemen tamamen güzele bırakmıştır.

Malzeme yine taş, tunç, ağaç, alçı gibi maddedir. Ancak san'atkâr bunları değiştirir, yoğurur, yeni bir şekil, hayat kazandırır. Bununla beraber heykelde de eksik olan ruhtur. O ruhu, yine edebiyatın yorumu ile yakalayabiliriz. Mikelanj meşhur Musa heykelini tamamladığı zaman, çekicini onun suratına fırlatıp “konuşsana!” diye haykırır. Hiçbir söz, böyle büyük bir eser karşısında, san'atkârın söze ihtiyacını bu kadar güçlü hissettirmezdi. Bizde heykel san'atının geleneği olmadığı için, edebiyatımızda bunun yorumu mahiyetinde şiir veya nesir örnekleri göstermek de güçtür. Faruk Nafiz'in

Şair kanı gezmiş gibi mermer damarında

Hulyalar uçar heykelin âmâ nazarında

mısralarında ifadesini bulan ve şaire, heykele hayat verme yolunu açan sözün gücünden, Necip Fazıl bir şiirinde faydalanır:

Yıllar bir gözyaşı olup da kaymış

Bu eski heykelin ayaklarında

Yapraktan saçını yerlere yaymış

Sonbahar ağlıyor ayaklarında

Süzüyor ufukta bir kızıl yeri

İçi karanlıkla dolu gözleri

Alnında akşamın ince kederi

Sessizliğin sırrı dudaklarında

Yanan bir kağıtta küçük bir satır

Yazı gibi, akşam onu karartır.

Artık o, silinen bir hatıradır.

Bu ıssız bahçenin uzaklarında

Bu mısralar belli bir eserin yorumunu vermiyorsa da, bize şairin, bir heykelin belki bilinmeyen san'atkârının duygularına nüfuz emenin sırlarını gösterir gibidir.

Heykelde eksik olan ruh, nisbî bir ölçüde, resimde tamamlanır. Resim, mimâri bir heykelin sahip olduğu üçüncü boyuttan mahrumdur. Seyirci onun üçüncü boyutunu zihninde tamamlar. Ressam perspektif tekniği ile bu üçüncü boyutu kazandırmaya çalışırsa da, onun satıhta meydana getirmeye asıl gayret ettiği şey, ruhtur. Klasik resimde ruhun bir anını tesbit eden san'atkâr, empresyonist resimde ruh hallerini daha uzun bir zaman içinde sürdürmeye çalışır. Buna rağmen resim san'atı da maddeye bağlı kalmaya mahkûmdur.

Gerçek ruh san'atı, müzikle başlar. Müzik, insan ruhundaki bütün duyguları, bütün değişimleri, sınırsız bir ifade kabiliyeti ile verir. Batı müziğinin çok sesli orkestral vasfı, kainatı ve onun içindeki bütün varlıkları, yaratıcıyı, ruh hallerinin zenginliklerini bir bütün halin-

de ifade etmeyi hedef alır. Bizim musikimiz ise, çok defa hüznün ve ızdırap temalarını işlemiş görünmekle beraber, insan ruhuna daha derinden nüfuz etme kabiliyetine sahiptir.

Müziğin bu üstünlüğü, bir ruh san'atı oluşu, hiç şüphesiz, onun mimârî, heykel ve resim san'atlarına göre üstünlüğüdür. Halbuki bu vafına mukabil, sözün yorum aracılığına muhtaçtır. Kompozitörün bir duygu dünyası vardır. Batı müziğini esas alırsak, dramatik veya tasviri müzik nevinde bile bu duyguyu kavramak büyük güçlükler gösterirken mutlak müzik tarzında bu güçlük hemen hemen imkânsız doğru gider. Binaenaleyh burada da edebiyatçının tefsir tarzına müracaat ederiz. Aşağıdaki parçada Tanpınar bizi Türk musikisinin ve Dede Efendi'nin san'at dünyasına, şüphesiz çok sübjektif bir şekilde, yaklaştırmaktadır:

“Musiki duaya benzer. Dua, Allah'ı kendi çırpınışımızla, içimizden bir şey gibi yaratır... Musiki de öyledir. Maddesi yoktur. Maddesi olmadığı için insanı ele alarak işe başlar, onu siler, değiştirir, ona ayrı zamanlar icad eder. Sonunda tıpkı dua gibi, ortada ben'den başka bir şey olan bir ben kalır... Alaturka musiki insan sesinde ve nağmededir. Bütün acemaşiranları, mahurları, sultaniyegahları hatırlayın. Hemen hepsi kendi içinizde zaman zaman kaybolacağınız açık kapılara benzerler. Herbirinde ayrı ayrı yalnızlıklarınız, ayrı ayrı hasretleriniz, sonsuzluk boyunca peşinden koşacağınız şeyler vardır”.

Güzel san'atların edebiyatçıları tarafından yorumuna ait bu örnekleri istediğiniz kadar çoğaltabilirsiniz. Bunlara bakarak şöyle bir hükme varabiliriz: San'at eserlerinin herhangi bir san'at tarihçisi, müzikolog tarafından yorumu, ilmi verilere dayanır; yani az-çok objektif bir karakter taşır. Halbuki bir sezgi vakıası olan san'at eserini yorumlamak için yine sezgiden hareket etmek lazımdır. Bir san'at eserinin yorumu, onun derinliğine nüfuz; ancak o san'at eserine veya san'atkârın yaratıcı muhayyilesine yaklaşmak, onunla ayniyet kazanmak adeta bir çeşit mistisizm yoluyla onunla bir olmak suretiyle mümkün olur. Bu çeşit bir yorumun en ideal aleti sözdür, san'atı edebiyattır. Aynı eserin, her edebiyatçıya göre farklı yorumlarıyla karşılaşabiliriz. Hatta, bizzat o san'at eserinin sahibi “ben böyle demek istemedimdi” diyebilir. Bu farklı düşünceler o esere yaklaşmamıza mani değildir. Unutulmamalıdır ki her yeni ve farklı yorum, san'at kültürünün hamuruna bir emek daha ilâve edecektir.

Edebiyatçı, diğer san'atlara nüfuz etmemizde –tıpkı musikinin icrasında olduğu gibi– san'atkârla seyirci –dinleyici arasına giren mükemmel bir yorumcudur.

Orhan Okay

EDEBİYATIN ZA'FI

Aczimin giryesidir bence bütün asârım

M. Âkif

Geçen yazımızda, edebiyatın gücü de, za'fı da kullandığı malzemenin hususiyetinden gelir, demiştik. Kullandığı malzemeden, yani dilden, kelimelerden... Ezop'un meşhur fıkrasında olduğu gibi dil, dünyanın hem en güzel, hem de en tehlikeli şeyidir. Gerçekten de edebiyat, kullandığı malzemenin dil oluşu sebebiyle, güzel san'atların öteki şubelerine göre daha büyük bir gelişme göstermiştir. Dil, san'at malzemelerinin hepsinden daha kullanışlı, daha kabiliyetli, her şekle daha kolaylıkla uyabilen bir vâsıta. Bununla beraber dikkatimizi şu noktada toplayalım: Edebiyatın bu üstünlüğü, onu diğer güzel san'atlarla mukayese ettiğimiz zaman ortaya çıkmaktadır. Bu mukayeseyi yapmadan edebiyat, gerçekten bizim bütün duygu ve düşüncelerimizi, bütün ruh hallerimizi tam manasıyla ve eksiksiz olarak ifade edebiliyor mu? Yahut hiç olmazsa, bazı büyük san'atkârların kaleminde, mutlak bir ifade gücüne sahip midir?

Bu soruya kayıtsız-şartsız "evet!" demek mümkün değildir. Çünkü dil, bütün üstünlüğüne rağmen, diğerleri gibi, nihayet bir malzemeden, bir âletten ibarettir. Bu âleti derece derece iyi ve kötü kullananlar vardır. Esasen edebiyatçı dediğimiz san'atkârlar, onu en güzel şekilde kullananlardır. Bununla beraber, ellerindeki malzemenin eksikliğinden, kifayetsizliğinden, istediklerini ifade edememiş olduklarından şikayetçi olanlar yine edebiyatçılardır.

Bu ifade güçlüğü'nün üç temel sebepten kaynaklandığını görüyoruz.

3. KAVRAM FARKLILIĞI

San'atkâr hissettiği bir şeyi, kafasındaki düşünceyi, gönlündeki duyguyu... bize aktarmak için dili kullanıyor. Dil bir milletin bir cemiyetin sahip olduğu en güzel, en birleştirici kültür unsurudur. Böyle bir dile sahip millet olarak, meselâ ağaç dendiği zaman gözümüzün önünde bir varlık gelir. Bu, kavak, çınar, çam, atkestanesi, söğüt veya benzeri bir ağaçtır. Lâkin gerçek bu kadar basit değildir. Dil gibi, bu derece ortak olduğunu düşündüğümüz bir sistemde bile, hakikatte farklı imajlarımız vardır. Ahmet Hamdi Tanpınar, çocukluğunu geçirdiği Kerkük'te, oturdukları bir evden bahseder. Bahçesinde limon portakal ağaçları olan bir ev. Bu hatırasının devamını şöyle naklediyor: "Yahya Kemal'e bir gün portakal ağacından bahsedecek oldum. O, bana 'dünyada belki binlerce ağaç vardır, fakat aslında ağaç üç dört tanedir: Çınar, kestane, ceviz gibi. Yine binlerce çiçek vardır ama yine dört beş çiçek vardır. Portakal ağacının altında oturamazsın, gölgesi yoktur. Dibinde gezemezsin, çamurdur. Zaten boyu müsait değildir' cevabını verdi. Bir bakıma hakkı var. Klasik şiirin dışındaki şeylerin hepsi notlar, mevsimler veya zevki kökünden değiştiren iklimden gelen şeylerdir." Burada coğrafya mânasına gelen iklim kelimesi, imajın teşekkülü için yerinde kullanılmış bir sözdür. Gerçekten, kullandığımız kelimelerin pek çoğu, belki hepsi coğrafyamızla yakından ilgilidir. İstan-

bul'da veya Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin birçoğunda doğup büyüyen insan için ağaç kavramı, Yahya Kemal'de olduğu gibi veya benzeri bir çağrışım doğurur. Ama bir yazılı metinde, cinsi söylenmeden sadece ağaçtan bahsedilse bu metin, farzımuhal Avusturalya'nın çorak bölgelerinde yaşayan kabilelerin diline çevrilse, onu dinleyenin zihninde uyandıracak kavram aynı mı olacaktır? Şüphesiz hayır! Onlar belki boyu bir metreyi geçmeyen bir çalı yığını tasavvur edeceklerdir.

Dilin, bir milletin ortak kültür unsuru olduğunu söyledik. Tercüme meselelerinde çok açık olarak ortaya çıkan kavram farkı, acaba aynı dili konuşan bir milletin içindeki bölgeler, hatta fertler arasında yok mudur? Mesela zihnimizde bir takım özellikleri olan bir deniz kavramı vardır Van Gölünü de sadece haritadan tanıdıysak, onun da göl olduğunu biliriz. Halbuki, gölün etrafında oturanlar için buranın adı denizdir. Ağaç ve deniz gibi çok müşahhas, çok yaygın iki kavram için verdiğimiz örnekler, daha az müşahhas ve mücerret kavramlara doğru çoğalacaktır. Ortak ve milli dediğimiz dilin, az veya çok, ferdi varlığımızın da ayrılmaz bir parçası halinde olduğu görülecektir. Bu bahiste dil, san'atkârlardan okuyucuya doğru bir iletişim vasıtasıdır. Ancak, meselâ mors alfabesinde olduğu gibi, alıcı ve verici aletlerin her ikisinde de aynı işaretin aynı karşılığı olduğu taktirde (.-: A gibi) bu iletişim sağlanmış demektir. Halbuki dilde her kelime, zekâ ve diğer zihni kabiliyetler, coğrafya, âile çevresi, mektep, sosyal çevre, sayısız haberleşme vasıtaları sebebiyle fertlerde farklı imajlar teşkil eder. Hattâ aynı fert üzerinde çeşitli yaşlar, günün değişik saatleri, atmosfer gibi daha bir yığın şartın, kavramların değerlendirilmesinde rol oynayan faktörler olduğu muhakkaktır. Böylece dil, psiko-lengüistik ve sosyo-lengüistik bir vâkıa olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu vasıflarıyla, dilin san'atkârla okuyucu arasında tam bir iletişim sağlaması ne dereceye kadar mümkün olabilir?

Fransız tiyatro yazarı ve şairi Cocteau, bu güçlüğü, "şiir öyle ayrı bir dildir ki, başka hiçbir dile tercüme edilemez. Hattâ yazılmış görüldüğü dile bile." Cümleleriyle ifade eder. Eserin başka hiçbir dile tercüme edilemez oluşu, tabiatıyla bir yasağı değil, bir imkansızlığı yahut güçlüğü ortaya koymaktadır. Her yazı gibi şiir de başka dillere çevrilebilir, ama artık o, aslının aynısı değildir, değerinden bir çok şey kaybetmiştir. Kendi yazılmış görüldüğü dile bile çevrilememesi, yazardan okuyucuya giden iletişim bir noktada kopukluğu demektir. O taktirde san'atkâr seyirci irtibatı nasıl olacaktır? Seyirci (veya okuyucu, dinleyici) san'at eserinin vazgeçilmez unsurları olduğuna göre?

Edebi eserlerin, diğer san'at eserlerini, hatta başka bir edebi eseri yorumlaması gibi, okuyucunun da bir eserden zevk alması başka bir yorumu beraberinde getirir. San'atkâr ve okuyucu arasında, psiko-lengüistik ve sosyo-lengüistik sebeplerle mevcut olan kavram farklılığı böylece âdetâ telâfi edilmektedir.

Ahmet Haşim, şiirde vuzuhun gerektiğini iddia edenlere verdiği cevapta, herkesin farklı zekâ yapısına sahip olduğunu, şiirde vuzuhun da bu zekâ yapısına göre değiştiğini söy-

leyerek şöyle devam eder: “Şiir, anlaşılmaq için, ruh ve zekâ istidâdından başka çetin bir hazırlanma ve hattâ ziya, hava ve zaman şartları gibi bir takım dış tesirlerin de yardımını ister. Şiirler vardır ki sular gibi akşamları renklenir ve ağaçlar gibi mehtapla gölgelenir. Güneşin zıyasında ise, bu aynı şiirler teneffüs edilmez bir buhar olur. Uzaktan gelen bir çoban kavalını veya bir bahçıvan şarkısını dinleyerek ağlamak istediğimiz yaz gecelerindeki ruhumuz, öğlelerin hararetinde taşıdığımız o ağır ve baygın ruhun eşi midir? En güzel şiirler, mânâlarını kariin ruhundan alan şiirlerdir... şiir, resûllerin sözü gibi, muhtelif tefsirata müsait bir vüs’at ve şümûlû haiz olmalı. Bir şiirin manâsı diğer bir manâ olmağa müsait oldukça, her okuyan, ona kendi hayatının da manâsını izafe eder ve bu sûretle şiir, şairlerle insanlar arasında müşterek bir teessür lisanı olmak payesini ihraz edebilir. En zengin, en derin ve en tesirli şiir, herkesin istediği tarzda anlayacağı ve binâenaleyh sonsuz hassasiyetleri istiâb edecek bir genişliği olandır”.

Burada şair, anlaşılamamaktan dolayı şikayetçi değildir. Aksine, farklı anlayışların, şiirin değerini daha da yücelteceği kanaatindedir. Fakat ne olursa olsun, bizim için mühim olan, kelimelerin şahıslara ve şartlara göre değişik manalar taşıyabileceğidir.

2. Bir “Ben” den Diğerine:

Orhan Veli’nin bir şiiri, “Anlatamıyorum” adını taşıyor;

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısrararımda;
Dokunabilir misiniz
Göz yaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

Bundan önceki yazılarımızın birinde, san’at eserini meydana getiren dört unsurdan bahsetmiştik. Bunlar, eserin sübjektif temeli olan şairin duygu ve düşünceleri, plâstik veya fenotik malzeme, duygu ve düşüncelerin bu malzeme ile ifadesi, nihayet eserin son şekli ile yeni bir sübjektif unsura, okuyucuya arzı. Orhan Veli’nin şiirinde birinci sübjektif unsur “ağlasam” ve “bu derde düşmeden önce” kelimeleriyle anlatılmıştır. Şiirin malzemesi olan kelimeler, ikinci kıtadaki kifayetsiz olarak tavsif edilmiştir. Üçüncü unsur olan ifade, şiirin bütünündeki sentaks, üslûp, eda, mısra ve kıtaların tertibi, -Orhan Veli’ye rağmen- vezin ve kafiye gibi çok karmaşık olan kompozisyonudur. Şair, dördüncü unsur olan okuyucu ile -her şiirde bulunması şart olmayan- bir diyaloga girmiştir: Duyar mısınız? Dokunabilir misiniz? soruları

ile okuyucuyu şiirin içine çekmek ister. İşte burada ifadenin ikinci bir güçlüğü ile karşılaşırız. Bu güçlük, evvelki bahiste belirtmeye çalıştığımız kavram farklılığını doğuran aynı kaynağa dayanır: San'atkârla oyuncu arasında bir irtibat kurmanın güçlüğü. Ancak bu defa, filolojik bir sebebe değil, psikolojik bir hadiseye rastlıyoruz. San'atkâr eserini ortaya koyarken, dördüncü unsur, seyirciyi ihmâl edemez. Belki onu en sonunda düşünecektir, fakat hesaba katacaktır. Aşık Veysel'in dediği gibi "Güzelliğin on par etmez – Bu bendeki aşk olmasa". San'at eserinin güzelliği de seyircinin-okuyucunun ilgisi ve sevgisi ile ortaya çıkacaktır. Binâenaleyh edebiyatçı, okuyucusuna ilgisiz değildir. Edebiyatın bir mesaj olması gerektiğini kabul edenler için bu ilgi ön plana geçtiği gibi, onu bir fil dışı kule telakki edenler için de bu ilgi vardır. Bu sonuncuların tipik örneğini teşkil eden Ahmet Haşim'i, okuyucunun ilgisine âdetâ meydan okuyan tavrı yanında yukarıdaki bahiste iktisab ettiğimiz satırda okuyucusunun muhayyilesine sığındığını görüyoruz.

İşte, okuyucunun varlığını hesaba katan san'atkâr, gerçekten iki ben'i karşı karşıya getirmiştir. Dil meselesinden farklı olan yeni fonksiyon budur. Orhan Veli'nin şiirinde "duyarmısınız? Dokunabilir misiniz?" diye yardım istediği okuyucu, onun karşılaştığı diğer ben'dir. Mehmet Akif'in, Safahat'ın başında:

Bana sor sevgili kari sana ben söyleyeyim

.....

Oku şayet sana bir hisli yürek lâzımsa

mısralarıyla okuyucuyu kendi duygularına iştirak ettirmek ister. Bu iştirak yabancı bir ben'e kendi ben'ini yaşatması demektir. Psikolojik bakımdan bunun gerçekleşmesi mümkün değildir. Gerek okuyucunun şairi idrâkinde, gerekse şairin, okuyucudaki bu idrâki dikkate almasında devamlı bir correlation vardır. İlişbir zaman tam olarak kurulamayacak bir irtibatı, bir bağlantıyı arayış. Çünkü karşımızdaki yabancı bir ben'dir. Bu yabancı ben'in idrâki, kendi ben'imizin idrâkinden de, etrafımızdaki eşyanın idrâkinden de farklı bir şeydir. Bu bir iç gözlem veya müşahede değil, karşımızdakini anlamaktır. Bu anlamak kendimizi onun yerine koyarak, onun hayatına girerek olur. Tabiatıyla burada oyuncunun şairi anlaması bahis konusudur. Ama, şairi de bu anlamanın endişesi içinde biliyoruz. Zweig, bir romanında, kahramanın ızdırabını yaşatır:

"... Bir hayatın samimi çevresine dahil olduğunu zannedip de, onun labirentinde dolaşmak hissedilen elemin kaynağını keşfedip, kalbine yaklaşmak için gereken yolu bulamamak, ne büyük ızdırab yarabbi!".

Behçet Necatigil de, şiirinde ifadenin, iki ben arasındaki münasebetini şöyle anlatır:

Uzar gelir Çin setlerinden yazı

İsli çıra, mumlar, gölgesi titrek

Birleştirir, ayırır

Eli kalem tutmak.

Bu iki mısraı ben, yazarla okuyucu arasındaki duygu ve düşünce akımının gidiş-gelişi şeklinde anlamak istiyorum.

Bu bahsi de yine Cocteau'nun bir cümlesiyle bitirelim: "Halk bir şairi, ancak yanlış anladığı için sever."

3. İfadenin İç Dünyamıza Yetişememesi:

Buraya kadar anlattığımız iki bahiste, san'atkârın diğer insanlarla (okuyucu) olan münasebetlerinde karşılaştıkları güçlükleri göstermeğe çalıştık. Bir de san'atkârın kendi kendisini tanımada, değerlendirmede ve ifade etmedeki güçlüğü var. İnsanın iç dünyasının zenginliği karşısında kelime hazinesi ne kadar fakirdir. Milletlerin 30-40 bin kelimelik lügatleri vardır. daha gelişmiş dillerde bu sayı yüz bini aşıyor. Fakat ifadeye, bilhassa duyguların, ruh hallerinin ifadesi bahsine gelince, bu binlerce kelime kâfi gelmemiştir. Her kelimeye bir de mecaz dediğimiz farklı bir, hattâ birkaç mana yüklemişiz. Böylece edebiyatçı için ifade hususunda dilin imkanları birkaç katına yükselmiştir. Bu da yetmemiş, adına mazmunlar ve edebi san'atlar dediğimiz oyunlarla yeni ifade yolları aranmıştır.

Buraya kadar saydıklarımız, umumi veya mesleki sözlüklere girmiş, herkesin yahut her san'atkârın kullanabileceği kelimeler ve ibarelerdir. Daha bunların üzerine yazarların, şahsî üslûpları ile kelimelere kazandırdıkları bir yığın alegorik-sembolik manalar da eklenir. Böylece zengin bir dilin ifade imkanları, kelimelerin aritmetik sayısının belki on katına ulaşır.

Bütün bunlara rağmen, iç dünyamızın zenginliği yanında dilin yine aciz ve fakir kaldığını tekrar edelim. Bazen, harikulede bir tabiat hadisesi karşısında, bazen bir müzik parçasını dinlerken veya herhangi bir san'at eserini seyrederken içimizin dolup taşıdığını hissederek de, ağzımızı açıp tek laf söyleyemeyiz. Böylece, dil dediğimiz hadisenin muhtevasına ses tonu, mimik, jest gibi işaretler girmeğe başlar. Psikolojik tahlil yapan romancılar, dilin bu yeni muhtevasını daha iyi değerlendirmişlerdir. Peyami Safa, Matmazel Noralyan'ın Koltuğu'nda düşüncenin muhtevasının dilden ayrılmasının mümkün olup olmadığını sorduktan sonra Ferit'e şunları düşündürür:

"... Mânalar yüklü bir ses perdesinin, bir iç çekişin, bir yüz kıvılcığının, bir bakışın bazan sayfalarca yazıya bedel ifade kıymetinde, nominal vetireleri aşan, daha zengin ve kökleri daha derin bir semboller sistemi olup olmadığını çok düşünmüştü. Belki ruhun merhem ürperişlerinin kelimelerden ziyade sese, bakışlara ve tavırlara vurması, onlara düre içinde, lügat manalarına sığmayacak kadar sayısız yorumlama imkanları veren serbest uyanışlarının, bakış veya tavır gibi hareketli ifade vasıtalarının da canlı manalarının şartı haline gelen kıvılcığı ve düreyi bulabilmelerindendir.

Bu gittikçe zenginleşen, yine kifayetsizliği görülen ifadedeki güçlük biraz da, dışımızdaki zamanla içimizdeki bir birine uymayışından doğar. Dışımızdaki zamanda, duygularımızı, düşüncelerimizi yazmaya veya zihnimizden geçirmeğe çalışırız. Ancak içimizdeki za-

man durmaz ve ruh hallerimiz süratle birbirini takip eder. ifademizin ona yetişemediğini hissediyoruz. İç dünyamızın bu zenginliğini ve süratini Yunus Emre:

Her dem yeni doğarız, bizden kim usanası

mısraı ile anlatır. Bu ne demektir? Her an yeni ruh hallerine girer, yeni bir iç hayatı yaşarız. Oscar Wilde bunu, “Günün en küçük hareketleri karakteri yapar ve yıkar” diye ifade eder. Tuczau, “Dünyada hiçbir şey değişmez, değişen yalnız biziz”, der.

Her an değişen, gelişen, büyüyen, açılan, yapılan ve yıkılan bir ruh dünyası karşındayız. Bu ruh hallerini bir noktada tespit etmeye ve yazıya geçmeye söz, kalem yetiştir mi? Bazı psikologlar bizim, mesela yarım saatlik bir hâdiseyi içine alan rüyalarımızın gerçekte yarım dakika bile sürmediğini söylemişlerdir. Alexis Carrel, İnsan, bu meçhul adlı kitabında, dış zamandan başka ve ondan farklı bir iç zamanın varlığından bahseder.

Şimdi, iç dünyamızda yarım dakika süren ve bizim yarım saat olarak düşünmekten başka izah bulamadığımız o uzun ruh macerasını bir de yazıya dökeceğimizi düşünelim. onu yazarken içimizdeki zaman ilerleyecek ve ruh hallerimize yenileri eklenmeye devam edecektir. Bu yetişilmesi mümkün olmayan beyhude yarışı ifade dediğimiz Sizifos efsanesinin kahramanı, daha başlangıçta kaybetmiş görünüyor.

Dostoyevski, Delikanlı’da, kahramanının hatıra defterine şu satırları yazdırır:

“Şu dakikada yazdıklarımı okuyorum. Kendimin, burada yazılan şeylerden daha akıllı olduğumu görüyorum. Nasıl oluyor da akıllı bir adamın söylediği sözler, onun kafasında kalan şeylerden daha budalaca olabiliyor? Bu son uğursuz yıl içerisinde, başka insanlarla karşılaştığım zaman çok defa kendim de bunun farkına vardım; bunun için de çok, pek çok eziyet çektim.”

Anlaşıyor ki bir yazarın yazabildikleri, yazmak istediklerinden daha azdır; ifade, zihnimizden, ruhumuzdan geçenlerin çok gerisinde kalmaktadır.

Alfrede de Musset, “Gerçek şairin her güzel mısraında, söylenilenden birkaç defa fazlası vardır” der. Cocteau, “Bir şiirde mühim olan ne söylenendir, ne söyleyiştir, ne mânadır, ne musiki. Başka birşeydir, tarif edilemez,” hükmüyle şairin bu sıkıntısını dile getirmek ister.

Mükemmel bir eserde edebiyatçı, her san’atkâr gibi, elindeki malzemenin bütün imkanlarını zorlamıştır. Artık onda, her kelimenin değeri, yeri tam kıvamını bulmuş demektir. Necip Fazıl’ın dediği gibi bu mükemmeliyet “olukta olgunlaşan damlanın kopacak hale gelmeden tam bir şekil ve kalıp doldurması” veya “afyonun esrarlı havanlarda hazırlanması ve tek miligramının tek hücre üzerindeki tesirinin hesaplanması” dır. ortaya çıkan eserin artık hiçbir noktasına dokunulamaz. Zira bir ruh hali, ancak o ifade, o üslup, o tarz ve eda içinde anlatılabilecek ve anlaşılabilir.

Bir taraftan, iç dünyamızın tam manası ile ifadesinin mümkün olmadığı, diğer taraftan eserin, dokunulmaz seviyede mükemmel şeklini bulduğu tezaadını ise, san’atkarın bir limite ulaşması ile izah edelim. Bütün kabiliyetine ve zenginliğine rağmen dilin imkanları sınırlıdır.

İç dünyamızın zenginliği ise onsuzdur. Dilin sınırına dayandığı zaman şairin ıstırapı başlayacaktır. Onun için:

Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce

diyecektir.

Mehmet Akif:

Aczimin giryesidir bence bütün âsârım
Ağlarım ağlatamam, hissederim söyleyemem
Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizarım

diye dilin aczinden yakınacaktır.

Haşim ise “Sınırlı ve tek bir mananın çemberi içine sıkışıp kalan şiir, sınırları insani duyguların mahşerini çeviren o müphem ve akıcı şiirin yanında nedir?” sorusuyla iç alemin sonsuzluğunun ifadesini sembolizmde arayacaktır.

Bu düşünceler, giderek bilhassa şiir san’atında dil yerine veya dille beraber başka bir malzemenin kullanılması denemelerine kadar gelmiştir. Şiirimizde apayrı iki dünyanın insanı, Ahmet Haşim ve Orhan Veli, her ikisi de, şiirin öteki san’atlar gibi günlük hayatımızda kullanılan dille değil, başka bir malzeme ile yoğunlaşmasına âdetâ özenmişlerdir.

Buraya kadar ortaya koyduğumuz sebeplerden, diğer güzel san’atların malzemesi ile mukayese suretinde değil, sadece kendi için, san’atkârın ruh dünyasını ifadede güçlük arz ettiği unutulmamalıdır. Yoksa, bütün bunlarla beraber dil, yenisi bulunana kadar, edebiyatın malzemesi olmak vasfını koruyacak ve başka aleti olmayan edebiyatçı, onu kullanmaya devam edecektir.

Orhan Okay

EDEBİYAT VE MEDENİYET ÜZERİNE

Mehmet Âkif İnan, yerli düşünceye bağlı yazarlarımızdandır. Medeniyetimizin çöküşünün, yıkılışının ana sebeplerinden birisinin ve en önemlisinin 1839'da resmen Batıya yönelmemiz olduğunu söyleyen yazarla, antibatıcı olan, yerli düşünceye bağlı aydınlarımızla birlikte biz de bu görüşü paylaşırız. Biz bu yazıda, kitapta ileri sürülen iddialar ve bizim tespit ettiklerimizi alt alta sıralayarak bazıları üzerinde özellikle duracağız.

1. Edebiyatımızın geçmişle ilgisi kesilemez,

Geçmiş edebiyatımızda dünyaca meşhur büyük san'atkârlarımız vardır. Geçmişle bağlarımız koparıldığı taktirde öz değerlerimizin toptan reddi ve inkârı durumuyla karşı karşıya kalırız ki, bu da bize ar ve giran gelir. Geçmiş edebiyatımızı inkâra kalkanlar, boşuna Fuzûlî, Baki, Mevlâna, Yunus ve Karacaoğlan üzerine düşmesinler.

2. Edebiyatçılarımız aynı zamanda fikri ekollerin temsilcileri olmuşlardır. Bu durum Tanzimattan bu yana böylece süregelmiştir.

3. Edebiyat, her ülkede her çağın tanığı ve aynası olmuş, devirlerin siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarını günümüze yansıtmışlardır.

4. Tanzimattan bu yana edebiyatımızda hep iki tür hava esmiştir. Birincisi Batı'ya açık kapının havası, ikincisi yerli düşünce havası. Bu iki alternatif hava akımı, çoğu zaman birbiriyle mücadele etmiştir. Taklitçilikten kurtulmak için yerli ve şahsiyetimizi yansıtan bir edebiyat meydana getirmek zorundayız.

5. Her ülke insanının kendine has, bir millî karakteri vardır. Bu karakteri meydana getiren, o milletin medeniyetidir. Millet olarak bunalışımızın temelinde medeniyetimizi kaybedişimiz yatmaktadır. Şimdi biz ne kendimize ve ne de taklit ettiğimiz Batı'ya benziyoruz; adetâ ârafla kalmış gibiyiz.

6. San'atçıların ortaklaşa savundukları bir mesele vardır. O da günümüz edebiyatının kısır bir döngü içerisinde oluşudur. Dar boğazlara itilen san'atlarımız özellikle edebiyatımız, bir çıkmazın eşiğinden içeriye girmiş ve bunalımın kucığına oturmuştur. Edebiyatımız okuyucusundan uzaklaşmıştır. İlhan Berk gibi, Ece Ayhan gibi toplumundan, halkından ve okuyucusundan uzaklaşmış san'atçılar türemiştir. Her yönden san'ata hakim olması gereken geleneklerden uzaklaşmıştır. Geleneklere dönüş hareketini öncelikle şiirde başlatan ve buradan da "ulusal bileşim"e varmak isteyen Atilla İlhan ve onun takipçilerinin çabası da boşa gitmiştir. Tarih ve medeniyet, san'atın en belirgin iki ögesidir. Bunun yanında toplumun sosyal yapısı, hukuku, iktisadı ve dini de bu öğeler arasındadır. Geleneklerinden kopan san'atçılardan büyük eserler beklemek boşunadır.

"Bin yıldır bağlı bulunduğumuz bir medeniyete ve onun san'at geleneğine aykırı olarak kurulmaya çalışan bu şartlanmış san'atın millî esprimize aykırı oluşu, san'atçı ile milleti ve dolayısıyla edebiyatla okuyucuyu birbirine küstürmüştür."

Tanzimatla başlayan yabancılaşma hareketleri, günümüze kadar kendini bütün müesseselerimizde göstermiş, yabancılaşma, ilkin edebiyatta ortaya çıktığından edebiyatımız bu günkü bunalımlı duruma düşmüştür. Başka bir medeniyete adapte olma çabaları ve ters yönden şartlandırılan aydın-san'atçının ortaya koyduğu san'at biçimi, elbetteki halkına yabancı olacak ve ona ters düşecektir. Oysa "yaygın kanaat, Tanzimattan sonra halkla san'at arasında bağ kurulmuş olduğu merkezindedir." Bu kanaat yanlışlığı ortadadır. San'atla halk arasında organik bağın ve diyalogun kurulması ise henüz pek erkendir. Zira halkın yaklaşma çabası içinde olan, yerli düşünceye bağlı aydın san'atçıların toplu gelişi de henüz yenidir.

Yabancılaşma, san'atçı aydınlarla başlamıştır. Dönüş yine san'atçı aydınlarla olacaktır, buna inanıyoruz. Millî ve yerli bir edebiyatımızın ortaya çıkması ancak yerli düşünce ve san'at geleneklerimizi benimseyen ve bunu işleyen bir san'atçı kadronun gelişi ile olacaktır. Bu kadro oluşmaktadır. Bunların ortaya koyacağı san'at, topluluğumuzun her kesiminde ilgi görecektir ve milletimize mal olacaktır.

7. "Bir milletin hayat tarzı, dünya görüşü, düşünce biçimi, san'at anlayışı hep medeniyetinin ruhuna uygun olarak vücut bulmuştur. Onu bundan ayırmak, hayat ve şahsiyetini dumura uğratmaktadır. Medeniyet bir milletin kabiliyetinin, gücünün asırlarca seferber olarak ortaya koyduğu "nev'i şahsına münhasır" bir maddi ve manevi değerler toplamıdır. Medeniyet, bir milletin deha işidir. Millî deha ise malzemesini önce milletinden, onun medeniyetinden devşirir."

"İki asırdır düşüncede, ilimde, san'atta ve devletçilikte ileri gidemeyişimizin asıl nedeni, uygarlığımızın geçirdiği krizlerle yakından ilgilidir. Bu hal tanzimat ricalinde ve san'atçılarında çok barizdir. Ne batılı olmuştur ne de milli. Tanzimatçı bilinen veya öyle olan kişilerin bizzat tanzimat hakkında zaman zaman söyledikleri, yazdıkları öyle büyük tezatlar ve farklılıklar gösterir ki, "karla ekmek yemeyi ben keşfettim ama yine ben beğenmedim" diyen Türkün büyük dehası Nasrettin Hoca'da ifadesini bulan bir durum arz eder."

8. Bir medeniyetin doğuşunda, dinin etkisi büyüktür. Batı medeniyetinin temelleri Hristiyan ahlâkına, Yunan düşüncesine ve Roma hukukuna dayanır. Türk İslâm Medeniyeti ise Vahy'e ve onun yorumuna dayanır. Ahlâk ve hukuk anlayışı da bu yorumun içinde yer alır. Kur'an ve hadisler ve ayrıca tasavvuf da bu yorumun içindedir. Bin yıllık tarihimizin ve göçebe hayattan yerleşik hayata geçerek millet oluşumuzun ve bir medeniyet meydana getirişimizin temelinde İslâm'ın ahlâk ve fazileti, Türklüğün şuuru yatmaktadır.

9. Divan edebiyatına karşı olanlar, onu Mey-Meclis-Sâki üçgeninden ibaret sanırlar. Padişaha yazılan methiyeler olarak niteler. Tasavvufun geniş ölçüde etkisinde kalan Divan Edebiyatı'mızda geçen bazı kavramlar, olduğu gibi sözcük anlamı ile anlamlandırılır. Oysa mey'in, meclis'in, sâki'nin, âşık'ın, mâşuk'un anlamları, sözlük anlamlarının dışında, birer ıstılâh anlamlarının olduklarından habersiz olanlar vardır. Bugün dil, sadeleşmiş olmasına rağmen Osmanlı'dan olan her şeye karşı çıkanlar, Osmanlı'yı inkâr, Anadolu gerçeğini redde-

denlerdir. Divanı anlayabilmek için o devri, millî tarihimizi ve medeniyetimizi tanımak gerekir. Divan Edebiyatının soyut bir yanının oluşu, onun çağ dışı olduğunu belgeleyemez. Zira günümüz edebiyatında soyut akım baskın durumdadır. Divana toplu bir bakışla o devrin bütün sosyal yapısını görmek mümkündür. “Başımıza ne geldiyse Osmanlıdan geldi” diyen şairlere rastlıyoruz. Bu şairler divan tarzında şiirler de yazıyorlar günümüzde. Hatta birisi kitabına “Divan” adını veriyor. Yahya Kemâl’in Divan Edebiyatı’nın son temsilcisi olmakla suçluyorlar. Kemâl Tahir’e “son Osmanlı” damgasını vuruyorlar. Ama zaman hükmünü bir gün verecektir.

10. Edebiyatın, özünde bir dünya görüşü taşıması bizde oldukça yenidir. Politikanın da edebiyata girişi ile başlayan bu durumun tarihi, Tanzimat’a dayanır. San’atçı belli bir dünya görüşü taşıyacaktır. Elbette san’atçı bir mesaj ileticisi durumundadır. Ama san’atçının bizzat aktif politikada yer alması bize ve anlayışımıza ters düşer. San’at, hiçbir zaman politikanın uydusu durumuna düşürülmemelidir.

Divan edebiyatı, kaynağını halktan aldığı için ona yabancı olması mümkün değildir. Divan, hiçbir zaman bu günkü edebiyatımız kadar halkından kopmamıştı. Her yeni gelen kuşaklar kendilerini kabullendirmek için kendilerinden bir devre daha eski olanları bayatlamış kabul edecek ve onların ortaya koyduğu san’at eserlerini yıkmaya kalkacaktır. Bu durum, edebiyat tarihine bakılınca daha bâriz olarak görülür. Tanzimat Edebiyatı Divan, Servet-i Fünun ve onun devamı olan Fecr-i Atı Edebiyatı Tanzimatı, Millî Edebiyat akımı bir evvelkinin, Birinci yeniceiler ve garipçiler Millî Edebiyatı ve heceecileri, İkinci yeniceiler de Birinci yeniceileri beğenmemiştir. Günümüzde belirlenmiş bir ekol henüz olmadığından şimdilerde herkes birbirlerini suçluyor. Edebiyatımızın bunalımı ortadadır. Çözüm yolu, her bakımdan kendimize dönüştedir. Kendimize dönüşün ilk hamlesi, yerli düşünceye bağlı bir edebiyatın ve onun temsilcileri olan bir aydın grubunun gelişine bağlıdır. “Edebiyat ve Medeniyet”in yazarı M. Âkif İnan’ı bu çalışmasından dolayı kutluyoruz.

Mehmet Atilla Maraş

EDEBİYATTA MOTİF ARAŞTIRMALARI

“Motif, Şiir bütünlüğünün ruhudur.”

Heinz Stolte

Gerek edebiyat dersleri uygulamalarında, gerek tek ve özel olarak yapılan motif tespit ve açıklaması araştırmalarında bir çok güçlüklerle karşılaşmaktadır. Bu güçlük her şeyden önce motif kavramının tam ve kesin olarak “anlaşılmamasından” ya da “anlatılamamasından” doğmaktadır. Bunu tam ve kesin olarak anlatan eserler kütüphanelerimizde yok denecek kadar azdır, hatta hiç yoktur denebilir.

Aslında “motif” araştırmasının değer kazanması, sembol araştırmalarında da olduğu gibi kısa bir süre önce psikoanalizin doğuşu ve önem kazanmasıyla başlamış olmasındandır. ⁽¹⁾ Yani adı geçen araştırmalar 20. Yüzyılda edebiyat kritiğine ve karşılaştırmalı edebiyata getirilen metot unsurlarıdır. Ancak bundan sonra “motif” ve “sembol”araştırmalarına ciddi olarak eğilinmiş ve eserler verilmeye başlanmıştır. ⁽²⁾

Motif araştırmalarında kullanılması gereken ve yapılacak araştırmalarda hedefe ve sonuca götüren metotları belirtmeden önce, motifin ne demek olduğunu, muhtevasını göstermek üzere başlangıçtan bugüne kadar yapılan tanımlamaları inceleyelim.

Motif Tanımlamaları

Motif kelimesinin aslı Latince “motivum” tur. Bu, “uyarıcı (alm. aufrührend, anreizend, antreibend) tahrir edici, âmîl, harekete getirici, ilerletici” anlamlarına gelmektedir. Tek bir kavramla motif “itki” (saik) (alm. Bewaggrund) demektir.

Motif kelimesi 16. Yüzyılda gene yukarıdaki anlamlarda kullanılmıştır. ⁽³⁾

Motif kelimesinin taşıdığı bu ilk anlam daha sonra 18. Yüzyılda Fransızca’daki motif kelimesinin etkisi altında “tema, konu müzik gitmekten” (alm. Gegenstand, musikalisches Thema) mânâsına geliyordu. Daha sonra Goethe edebi motifi daha açık ve seçkin bir şekilde “İnsan dehasının tekerrür etmiş ve edecek olan fenomenleri” ⁽⁴⁾ olarak tanımlamıştır. Bu tanımlamadaki özellikleri “kardeşler arasındaki geçimsizlik bir başkasına benzeyen insan” motifleri uygundur.

Zamanımızdaki birçok araştırmacı ve düşünürün yaptıkları tanımlamalar motifin mahiyetini bütün ayrıntılarıyla ortaya koymaktadır. Bunlardan W.Flemming “Epik und Dramatik” isimli eserinde motifi “olayın akışına bir yön veren impulslar-içtepiler” ⁽⁵⁾ olarak nitelerken, Josef KERNER, “Erlebnis-Motif-Stoff” isimli eserinde onu “edebî konunun (stoff) ilk ve

¹ Elisabeth Frenzel, Stoff und Motivgeschichte, Berlin 1966, s.15

² Zeki Cemil Arda, Theodor Storm’un Gençlik yılları Novellerinde Semboller, Doktora tezi, basılmamış, bibliyografya bölümü

³ Willy Krogmann, Motiv, in Aallexikon, II. Bd. Berlin 1965, s.427

⁴ J.W. Goethe, Maximem und Reflexionen, Hamburger Ausgabe 12 Bd., Hamburg 1960, s.250

⁵ Elisabeth Frenzel, a. e., s.12

tek bir parçası” olarak formüle ediyor. ⁽⁶⁾ Ünlü masal araştırmacısı Max LÜTHI ise “Märchen” isimli eserinde motifin özelliğini daha güçlü bir şekilde belirterek, onu, “kendisini gelenek ve göreneklerde muhafaza etme gücüne sahip olan hikayenin en küçük unsuru” ⁽⁷⁾ olarak tanımlamaktadır.

Diğer bir düşünüş, Z. CZERNY’nin Heidelberg’de verdiği konferanslarda motifte “yapısal bir (strukturell) ve zihni (geistig)” ⁽⁸⁾ iki unsurun bir arada ve ayrılmaz bir şekilde bulunduğu belirtilmektedir.

Yukarıda belirtilen bütün tanımlamaların birleştikleri tek özellik bize motifin belirtilmesini, tanınmasını sağlamaktadır. Bu özellik motifin “konu ve durum (situation)” unsurunu içinde bulundurmasıdır. Bu iki unsurun ayrılmaz bir bütün teşkil ettiğini belirtmiştik. Ayrıca “konu” unsurunun edebî eserdeki fikri yönü “durum (situation)”un ise olayın akış “şekli” yönünü belirttiğinden hareket ederek bir edebî esere “bütünlük” kazandıran ayrılmaz iki unsuru da göstermiş oluruz: muhteva ve şekil. (alm. Gehalt und Form?)

Şu halde motif bir edebî eserde konunun, olayın “çekirdeği” demek oluyor. Olayın şekli ve anlamı bu çekirdekten doğmaktadır. Şu halde diğer bir anlatımla, motif konuyu doğuran ve olaya şekil veren güçlü ve etkili ilk unsurdur. Ancak burada şairin rolü, bu çekirdekten doğan olaya şekil vermektir. Bu zaten bir yazarın görevidir. (Gestaltgeber)

Motif tanımlamasından ve şairin esere şekil veren özelliğinden hareket edilirse motif, konu şair ilişkisi kurulmuş oluyor. Bu konuyu daha ayrıntılı bir şekilde incelemeyi önce motif araştırma metotlarından, motif gruplandırmasından söz edelim.

Motif araştırmasında metotlar ve motif gruplandırması

Motif araştırmasında kullanılacak metodda motif gruplandırılmaları önemli bir rol oynar.

Motif gruplamasından bir yazarın bütün eserlerinde kullandığı “aynı” motiflerin neler olduğunu, neden bunların kullandığını tesbiti, aynı şekilde araştırmayı daha da genişleterek bir edebî devrin “tanınmasını” sağlayan motiflerin neler olduğunu, neden bu motiflerin özellikle bu devirde kullandığını tesbit etmek mümkün olacaktır. Zaten gayemiz bu motifleri kullanarak yaratılan eserlerdeki sebepleri, gerçekleri tesbit etmek ve göstermektir.

Motif gruplandırması motiflerin eserlerdeki yerlerinin ve kullanıştaki önemine göre yapılır. Bir başka ifade ile motifler konudaki “fonksiyon” ve “durumlarına” (position) göre olduğu gibi “yapılarına” (struktur) ve “özlerine” (Inhalt) göre gruplandırılırlar. ⁽⁹⁾

Modern motif araştırmalarında kullanılan ve tercih edilen metod, Frenzel’in de belirttiği gibi, motifleri “durumlarına” (position) göre gruplandırmasıdır. ⁽¹⁰⁾

⁶ Elisabeth Frenzel, a.e., s.13

⁷ Elisabeth Frenzel, a.e., s.12

⁸ Elisabeth Frenzel, a.e., s.13

⁹ Elisabeth Frenzel, a.e., s.21

¹⁰ Elisabeth Frenzel, a.e., s.21

Hans SPERBER'e göre motifler pozisyonlarına göre üç gruba ayrılırlar. Bunlar: primer motifler, merkezi pozisyonundadır; sekunder motifler, yan veya merkezi pozisyonunda görülürler; detay (ayrıntı) motifleridir. ⁽¹¹⁾ Primer motiflere örnek olarak Sperber, Meyrink'in "Der Untergang" isimli eserindeki "ölüm" motifini gösterir. Buna göre Asya'da bir büyük krater açılacak ve çıkan alevler dünyanın oksijenini kullanarak insanları oksijensiz bırakarak "ölümün" kucağına atacaktır.

Skunder motife örnek olarak Sperber, gene Meyrink'in "Das ganze Sein ist Flammend Leid" isimli eserini seçmiştir. Buna göre bir adam cinayet suçuyla yargılanmakta ve hükmü beklemektedir. Suçlu bulunursa adam intihar edecektir. Fakat adam suçlu bulunmaz ve beraat eder. Ama adam gene de kendisini asmak suretiyle intihar eder. Burada merkezi olay cinayet suçu ile yargılamadır. Adamın intihar etmesi skunder zor durumu göstermektedir. Detay (ayrıntı) motiflerine örnek olarak da gene aynı yazarın "Der Golem" isimli eserini örnek gösteren Sperber'e göre, eserdeki "bir polisin yaşlı bir kadının öldürülmesi hadisesini uzaktan görmesini" ayrıntı motifi olarak belirtmektedir. ⁽¹²⁾

Sperber'in motif guruplamasında pozisyonlarına göre primer ve sekunder motifler hemen hemen aynı değerdedir. Buna göre esas olarak iki motif grubu ayırt etmiş oluyor: Primer + sekunder ve ayrıntı (detay) motifleri.

Halbuki Robert PETSCII, "Deutsche Literaturwissenschaft" isimli eserinde, motifleri üç gurupta toplamakta ısrar etmektedir. Buna göre: çekirdek ana motifler (Kernmotiv), çerper motifleri (Rahmenmotiv) ve **doldurucu** motifler (Füllmotiv) – bunlara episodlar da denir. ⁽¹³⁾ Çekirdek motifler her konunun değişmez değeri, **konstantıdır**. Bu değer değiştirilecek olursa, bütün eserdeki akış da değiştirilmiş olur. ⁽¹⁴⁾

Çeper motiflerinin ise değiştirilmeleri mümkündür, ama bu sırada onun **çekirdek** motif üzerine aksi etkide bulunduğu göze çarpar. En kolay ve etkisizce **doldurucu** motifler değiştirilebilir. ⁽¹⁵⁾

Willy KROGMANN ise motiflerin "merkezi durumundan" (Mittelstellung), "yan durumundan" (Seitenstellung) ve "kenar durumundan" (Randstellung) söz eder. ⁽¹⁶⁾

Eski-yeni merkezi durumda motif eseri açık ve seçik olarak "belirtir" yan durumda ise motif "**hükümran-yönetici**" olmakla beraber "büyük önem" taşır, kenar durumda ise esere önemli bir "katkıda bulunmaz". ⁽¹⁷⁾

¹¹ Willy Krogmann, a.e., s.428

¹² Willy Krogmann, a.e., s.428

¹³ Elisabeth Frenzel, a.e., s.21

¹⁴ Elisabeth Frenzel, a.e., s.14

¹⁵ Elisabeth Frenzel, a.e., s.21

¹⁶ Willy Krogmann, a.e., s.427

¹⁷ Willy Krogmann, a.e., s.427

Fonksiyonlarına göre motif guruplaması

E. Frenzel motifleri fonksiyonlarına göre guruplandırma fikrinin ilk önce Gothe ve Schiller tarafından müştereken eserleri olan “Über episc. he Dichtung”da ortaya atıldığını ileri sürer. ⁽¹⁸⁾ Fakat bu fikirleri uygulamada güçlüklerle karşılaşıldığından bu güne kadar bu yolda araştırma yapılmamıştır. Gothe ve Schiller’in fonksiyonlarına göre motif guruplandırma üzerine görüşleri şunlardır:

- a) İlerletici motifler: Bunlar aksiyonu ilerletirler ve en çok dramda kullanılmıştır.
- b) Geriletici motifler: Aksiyonu hedefinden, gayesinden uzaklaştırırlar. Bütün motifleri hemen hemen yalnız epik şiir kullanmıştır.
- c) Geciktirici motifler: Olayın akışını durduran veya yolunu uzatan motiflerdir. Her iki edebî tür bunları seve seve kullanmıştır.
- d) Geçmişe el atan motifler: Bunlar şiirdeki olay tarihinden daha önce olan bitenleri beraberinde getirirler.
- e) Gelecek zamana uzanan motifler: Şiirdeki olay tarihinden sonra olacakları içinde bulundururlar. Bu son iki cins motif hem epik hem de dram yazarları tarafından esere bütünlük kazandırmak gayesiyle kullanılmıştır. ⁽¹⁹⁾

Yukarıdaki beş cins motiften ilk ikisinin Frenzel’in de belirttiği gibi “ana motifler”olduğu açıktır. ⁽²⁰⁾ Diğerleri ise özellikleri bakımından (positionlarına göre) yan ve kenar motifleri oluyor.

Burada bir motifi yaptığı işe göre, yani fonksiyonuna göre tesbit ederken sık sık karşılaşılan “kör” (blinded, stupfes Motiv) motiflerden söz edelim. Eğer bir motif eserdeki olayın akışına hiçbir katkıda bulunmuyorsa, buna “kör motiv” denir. Bu kör motiflerin en çok rastlandığı yerler polisiye romanlar ve filimlerdir. Bunlar motif araştırması bakımından hiçbir değer taşımamalarına rağmen, adı geçen yerlerde sık sık ve **sevilerek** kullanılır. Bunlarla okuyucunun veya seyircinin dikkati bile bile yanlış **izlere** çekilir gerçekten uzaklaştırılır.

Konuya göre motif guruplandırılması

Bu gün en sık rastlanan motif guruplandırma metodu, motiflerin eserin konusuna göre yapılan ayırımdır. Buna “situation motifleri guruplaması” demek daha yerinde olur.

Buna örnek olarak “iki kadınla aynı anda ilişki kuran adam, kardeşler arasındaki çimsizlik, baba-oğul ilişkisi, evine-yurduna dönen kimse” vb. durumlarını (situation) gösterebiliriz. Bu durumlara edebî eserlerde sık sık rastlamak mümkündür. Bu gruba “bir kıza talip olma” ile “sevgiliyle geçirilen bir geceden sonra ayrılma” durumları da girer. ⁽²¹⁾

¹⁸ Elisabeth Frenzel, a.e., s.22

¹⁹ Goethe und Schiller, Über epische und dramatische Dichtung, in Goethes Werke, Hamburger Ausgabe, Bd.12. Hamburg 1960, s.250

²⁰ Elisabeth Frenzel, a.e., s.22

²¹ Elisabeth Frenzel, a.e., s.23

Tip motifleri

Sık sık karşılaşılan diğer bir motif araştırma metodu da motif olarak tiplerin tesbitidir. Buna örnek olarak şu tipler sıralanabilir: kendi bildiğini okuyan adam, kendisini alın yazısına terk eden kimse, övünge kimse, kiralık katil vb.

Yukarıdaki tiplerin kendilerini gösterebilmeleri için bir ortama ihtiyaç görüldüğü açıkça ortaya çıkmaktadır. Bunun için tipleri tesbit etmede ortamın (situation) rolü hiçbir zaman küçümsenemez. ⁽²²⁾

Masal motifleri

Bu türe giren motifler daha çok hür düşüncenin ve yaratıcı hayal gücünün şekil verdiği motiflerdir. Bunlar insanın endişe, korku ve hayallerinin şekil kazanmasıdır. Örnekler: cin, peri, şeytan, dev motifleri. ⁽²³⁾

Leitmotif nedir?

Burada gerçek motiflerle karşılaştırılmaması gereken ve motif tesbitinde sık sık yanlışlık yapılan "leitmotif"lerden söz etmek gerekiyor. Julius PETERSEN, leitmotifi yukarıda özelliklerini belirttiğimiz "gerçek" motiften ayırt etmekte ve leitmotifi "bir edebî eserin çeşitli yerlerinde müşterek bir durum sebebiyle ilişki kuran tekrarlar" ⁽²⁴⁾ kendi eserinden yerler mi? Olarak tanımlanmaktadır.

Hermann MEYER, başka eserlerden alınan zitatların (aktarma) leitmotif karakteri taşıdığını belirtir. Örnek: Thomas Mann'ın "Zauberberg" isimli eserindeki "Faust zitatları". ⁽²⁵⁾

Şu halde leitmotifler Frenzel'in de ısrarla üzerinde durduğu gibi "özün parçası değildir, gerçek motif değildir, hiçbir zaman da yönetici, sevk ve idare edici (alm. Leitend) değildir, aksine stil, tektonik ve ayırıcı (alm. Gliedernd) unsurlardır, bir nevi müzikal etkiye sahiptir ve müzikteki nakarata (tekrarlara) benzerler". ⁽²⁶⁾

Bundan dolayı Krogmann leitmotife "tekrar motifi" (Kehrmotif) demektedir. ⁽²⁷⁾

Söz nerede?

Burada leitmotifin sembol karakterinden de söz etmek gerekiyor. Ritmik bir konfeksiyonu olduğundan sembol ile akrabalığı vardır. ⁽²⁸⁾

Yazar-motif ilişkisi

Motif tanımlaması ve guruplandırılması bölümlerinde motiflerin konu ile olan ilişkisinden söz etmiştik. Burada yazar-motif ilişkisi üzerinde duracağız. Bir yazar az veya çok

²² Elisabeth Frenzel, a.e., s.23

²³ Elisabeth Frenzel, a.e., s.24

²⁴ Elisabeth Frenzel, Stoff-Motiv-und Symbolforschung, Stuttgart 1966, s.32

²⁵ Elisabeth Frenzel, Stoff-Motiv-und Symbolforschung, Stuttgart 1966, s.32

²⁶ Elisabeth Frenzel, a.e., s.33

²⁷ Elisabeth Frenzel, a.e., s.33

²⁸ Elisabeth Frenzel, a.e., s.33

kendi hayat akışı içinde ve kendisini etkisi altında bulunduran olayları eserlerine aktarmış, başka isim ve mekan göstererek ve onlara san'at unsuru katarak şekillendirmiş, yaşantılarını ve iç dünyasını eserlerinde yansıtmıştır. **Bu yazarın bir çeşit “günah çıkarmasıdır”**. Bunun en güzel örneğini Goethe eserlerinde vermiştir. Bir başka ifade ile objektif yaşantı fenomenleri, gerçekleri eserde “şairane gerçek” (alm. Dichterische Wahrheit) olarak gösterilmektedir.

İşte şairi etkisi altında bulunduran bu “yaşantılar” birer problem halinde ortaya çıkar. Yazarın düşünce ve duygu dünyası onun etrafında örülür, şekil kazanır. İşte bütün bu duygu ve düşünce dünyasının merkezi demek olan motifin ötesinde, kendisiyle eş değerli olan “yaşantı” bir başka ifade ile “gerçek” bulunmaktadır. Araştırmacıya düşen görev de işte bu “merkezi, nüveyi, gerçeği” bulup çıkartmaktır. Biz bu işlemi “motif araştırması” olarak isimlendiriyoruz.

Bu motif araştırmasında araştırmacıya ışık tutan kaynak, şairin hayatını bütün ayrıntılarını içinde bulunduran autobiographie'sidir. Diğer bir kaynak da şairin hayatı boyunca yazmış olduğu mektuplarının değerlendirilmesidir. Mektuplar şairin hayat hikayesini bütünü ile görmemizi sağlar. Bir çok eserlerin kaynaklarını onlarda bulmak mümkündür.

Ancak yazarın hayatını bütün ayrıntılarıyla bildiğimiz takdirde motifin taşıdığı anlamın derinliğini tesbit edebiliriz. Motif, şairin yaşantılarının psikik önemini içinde bulundurur.

Bir eserde çok önemli bir değer taşıyan motif, diğer bir eserde aynı yerde ve aynı derecede öneme sahip olmayabilir. Yani motifte bir hareket hakimdir. Bir ana motifin başka eserlerde yan veya kenar motifleri şeklinde gözükmesinde olayın veya olayların önem sıraları rol oynar. Bu yüzden Krogmann'ın da belirttiği gibi “yaşantının etki gücü şair üzerinde ne kadar kuvvetli ise, onun motif olarak taşıdığı ifade değeri de o derece büyük olur.”⁽²⁹⁾

Zeki Cemil Arda

²⁹ Willy Krogmann, a.e., s.430

EDEBİYATI HALKLAŞTIRMAK

Divan edebiyatının bir yüksek zümre edebiyatı olduğu hükmü oldukça yaygındır. Gerçekten de Divan şairlerinin büyük çoğunluğu ister saraydan, ister halktan gelme olsunlar, sonuç olarak eserlerini yüksek zümrenin zevklerine uygun olarak hazırlamışlar ve bir büyük adamın, nüfuzlu şahısın kanatları altında yaşamışlardır. Fakat on dokuzuncu yüzyıla kadar süregelen devirler içinde ortaya konulan Divan Edebiyatı, aynı devirlerdeki Halk Edebiyatı ile özde beraberlik içindedir. Yani iki edebiyatın da dünya görüşleri aynıdır. Bu çok önemli bir yaklaşımdır. Her ne kadar da dil ve üslup ayrılıkları büyük farklar gösterebilir de bu iki edebiyatın insan anlayışından, kader, güzellik, adalet, ahiret, varlık, ayrılık, ölüm vs. gibi sayılamayacak kadar kavramlarda birbirleri ile uyum sağladıkları meydandadır. Nedim'le Karacaoğlan, Fuzulî ile Yunus birbirleri ile kolayca anlaşabilirler. Bu yaklaşım on sekizinci yüzyılın son yarısında iyicene ortaya çıkmış ve divancıların şarkıya, türküye merak sarmalarına karşılık, Aşık Ömer, Gevheri, Emrah gibi şairlerin divan mazmunlarına ve nazım şekillerine yöneldikleri görülmüştür. Her iki edebiyatın arasında mazmun ve mecaz beraberliği vardır. Yunus'un ilahileri halk arasında ağızdan ağıza aktarılırken, hemen her evde bir Fuzulî divanının bulunuşu bize bu iki edebiyatın birbirine pek aykırı durmadıklarını gösterir. Yusuf ile Zeliha, Ferhat'la Şirin, Leyla ile Mecnun gibi halk hikâyelerinin Divan Edebiyatı'nın değişmez mesnevi konularından olduğu malumdur.

Tanzimatçıların en çok üzerinde durdukları nokta Batıdan ithal edilen değerlerin halka edebiyat yolu ile nakledilmesi olmuştur. Bunun için de edebiyatı halklaştırmak istediler. Dilin sadeleşmesi gerekiyordu. Denediler, fakat divan kültürü ile yetiştiklerinden pek de muvaffak olamadılar. Bu arada Ziya Paşa "Şiir ve İnşa"yı yazdı. Bu makalesinde malum olduğu üzere asıl şiirimizin halk şiiri olduğunu ve millî veznimizin hece vezni olduğunu savunuyordu. Fakat halka sundukları kavramlar çoğunlukla Fransız İhtilalini hazırlayanların eserlerinden alınma olduğu için evvelemirde dünya görüşü olarak halktan ayrı düştüler. Belki Tanzimatçılar bu tutumlarının farkında değillerdi. Hele Namık Kemâl'den sonra Avrupa'da altın devrini yaşayan pozitivizm memlekete gelince zaten alevlenmiş olan ilimcilik, fencilik iyicene yerleşti. Gözleri kamaştıran Avrupa teknolojisi "Genç Osmanlıları" sihirlenmiş olduğu için adım kendi değerlerinden uzaklaşarak batılı gibi düşünmelerine sebebiyet verdi. Böylece idealizmden uzaklaşan yazarlarımız evrenselliği bırakarak günlük meselelerin sathiliğine kapıldılar.

Servet-i Fünun batıcılığın zirvesi oldu. Frenkleşmenin dejenerasyonu siyasi gelişmelerle toplumda bir aşağılık kompleksi yaratırken bu devrin edebiyatçıları koyu ferdiyetçilikle marazî duygululuğa saplandılar. Halk artık onlar için bir değer taşımayan – kaba avam – dı. Aslanan Avrupa idi ve onlar gibi yaşamak lâzım geldiğinden onlar gibi yazmak da lâzım geliyordu.

Ziya Gökalp milliyetçiliği ise bir ayrı batılılıktır. Batının milliyetçiliği ile bizim milliyetçiliğimizi aynı kefelere koymaktır. Her ne kadar dilde ve vezinde görülen değişiklikler bir “Millî Edebiyat”ın doğduğunu müjdeliyor idilerse, bu edebiyatın öz olarak İttihad-ı Terakki Partisinin siyasî oyunlarına kılıf bulmaktan öte bir anlamı yoktu. Altı asırlık Osmanlı yerini kolay kolay on-on beş senede turancılığa bırakamazdı. Zola’nın natüralizmine yüz vermeyen milletimiz, Durkheim sosyolojisini de boşverecekti elbette. Ona kendi değerleri ile, kendisini anlatacak yazarlar gerekti. Âkif ve arkadaşları bu dönemde Millî Edebiyatın kıvılcımını çaktırıp geçtiler sadece.

Anadolu’ya yöneliş ise jön Türklerden, turancılıktan, Osmancılıktan geçerek gelen aydınlarımızın ve yazarlarımızın, inkılaplar zorlaması ve yeni Türkiye devletinin verdiği heyecanla “Nutuk”tan öteye geçemedi. Batıyı resmen Tanzimatta tanımış ve uymayı kararlaştırmış iken Cumhuriyet ile birlikte onu zorla tatbik sahasına koyduk. Çağdaş medeniyet seviyesine çıkmak için harekete geçen Türkiye, beslenme kaynağı olarak Batı fikir ve kültür dünyasını seçmişti. Halkın bütün bu bir buçuk asırdır olan bitenden haberi yoktu aslında. Ona askerlik ettiriyorlardı. O da öl denilen yerde ölüyordu, kal denilen yerde kalıyordu zaten. Öteden beri öyleydi.

“Şirin Anadolu” edebiyatından sonra bilhassa Köy Enstitülü yazarların uygulamaya koydukları “toplumsal gerçekçilik” milletimizle uzak yakın hiçbir alakası olmayan marksizmi edebiyata soktu. O günden bu güne ortamı ellerine geçiren sol eğilimli yazarlar utanmadan halka yakın edebiyat avazeleri ile bu şekilde bir edebiyatı işleyip duruyorlardı. Tabî kendileri çalıp kendileri oynayarak.

Bin dokuz yüz kırk beş sonrasında bir de Batı egzistansiyalizminin bunalım ayaklarını yoklayan edebiyatımız – şiirde, ikinci yeni – hareketi ile boyunun ölçüsünü almasına rağmen, bu yolda tertiplenen yarışmaları kazanarak günlük gazetelerin birinde bir iki fotoğrafını bastırmak için hâlâ didinip duruyorlar. Ondan sonra gelsin – şiir okurunu kaybetti -, gelsin, - halk anlamıyor azizim, anlamıyor – cayırtıları. Halk anlamamış olsa kesip attığı tırnak bile olamayacağımız dünyanın en büyük şairi koca Yunus’un şiirlerini hafızasına nakşedip de yüzyıllar boyu taşımazdı.

Edebiyatın halklaşması gerek. Bu sinemanın, fotoromanların, magazin sayfalarını çoğaltan gazetelerin varlığına rağmen eğer edebiyatımız varolma yolunu seçerse kendini halklaştırması lâzım. Bunun için de Tanzimattan beri saptırılmış gerçeklerden uzaklaşarak suyun gözesini bulmamız lâzım. Yani dünya görüşümüzden yemek yiyeşimize, selâm verişimize kadar ayrıldığıımız halkı bulmamız lâzım. Bu halka yaklaşma sözü yayın hayatında kullanıla kullanıla sakız oldu. Ama aslında kullananlardan ve kendilerinin halka yaklaştıklarını zannedenlerden hiçbiri gerçekten bu meselenin üzerine eğilmediler. Tanzimattan bu yana bütün halka yaklaşma hareketlerinin gerisinde bir siyasî yatırım yattığı için, halka yaklaşma hareketleri samimi olmadı. Samimi olmadığımız için halk edebiyata kapılarını açmadı. Kendi

kendimizi aldatmaya devam edersek, bir sürü köy edebiyatı yapıp – artık köy edebiyatı bitmiştir, şehir edebiyatı, aydın edebiyatı başlasın – diye vecizeler söylemeye başlayacağız. Kim yapmış köy edebiyatını? Bir kere kim tanımış köylüyü? Alevî türkülerini diskolarda dinleyerek marksist, sosyalist, halkçı, toplumcu gerçekçiler mi? Zaten başkaca köy edebiyatı ile uğraşan da yok.

Türkiye’de son iki yüz yıl içinde şehirlerin korkunç değişimlerine rağmen köyün değişimi süratli olmamıştır. Türk köylüsü içine kapanıklığını devam ettirebilmekteyse de köyde de değişim hızlanmaktadır. Köyü şimdilerde gerçekten tanımaya çalışırsak fırsatı kaçırmamış oluruz. Ama artan haberleşme, ulaşım, tüketim gibi faktörlerle bin dokuz yüz elli sonrasında oldukça süratlenen ve başı bozuk bir düzen tutturan köydeki değişimi göz önüne alırsak, Almanya göçü ile birlikte oldukça başka şekillere bürünecek olan halk, artık tanınmaz hale gelecektir. Batılılaşma en uzak köşelere kadar devlet eliyle yayılıyor. O zaman değerler kendisini belli etmemek için değişik şekiller alacak, idealist aydınların işi bir kat daha zorlaşacaktır. Diğer meselelerin paralelinde edebiyat sahasında da halk ile bir ilişkiye gidilecekse edebiyat dünyasının akıntıya kürek, - Evin romanlarından, Kara dizilerden, Pardayanlardan – süratle vazgeçip asli kaynaklarına dönüşü gereklidir. Aksi halde edebiyat dünyamızın sonu karanlık olur.

A. Hacıyakuboğlu

19. ASIRDA TÜRKİYE'DE İLMÎ ve EDEBÎ FAALİYET

Ondokuzuncu asır, Avrupa ile olan münasebetlerimizin neticesi olarak bütün içtimâî müesseselerimizin içerden ve dışardan sarsılması, ruhta, şekilde, planda, programda yeni değerler veya eski değerlere yeni hayat imkânları aranılması demektir. Ancak bu hareket, daha önce başlamış olan bazı ıslahat hareketlerinin tabîi bir neticesi olarak görünmektedir.

Garpta yapılan Rönesans hareketlerine, dolayısıyla onun yarattığı dünya görüşüne tamamiyle bigâne kalan Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'yı ilk defa üçüncü Ahmet devrinde sefir olarak Paris'e giden Yirmisekiz Çelebi Mehmet Efendi'nin kaleminden tanır. Bu asırda Osmanlı hayatına giren Fransız zevk ve modasını, bu zatın Sefaretname'sinin hazırlamış olduğu veya Sefaretname'nin de yazılmasına âmil olan bir halet-i ruhiyenin Türk cemiyetine hakim olduğu düşünülebilir.

Müteferrika matbaasının çalışmaya başlaması ise bütün kısırlığına rağmen ilim hayatımız bakımından oldukça parlak bir devrin başlangıcı sayılabilir. Bizzat İbrahim Müteferrika, tabettiği muhtelif kitaplara yazdığı mukaddemelerde Osmanlı okuyucusu için yeni sayılacak isimlerden, Descartes'den, Copernic'den, Ticho Brahe'den bahseder. Nihayet asrın sonuna doğru memleketimize gelen Baron de Tott'un tavassut ve gayretleri ile Mühendishane açılır. Riyaziye tedrisatına yeni bir vechе verilir. Modern tababet ve astronomi memleketimize girer.

Üçüncü Selim'in hükümdarlığı zamanında ise (onsekizinci asrın son ve ondokuzuncu asrın ilk seneleri) Avrupa ilim ve tekniği kendisini daha fazla hissettirir. Mühendishane ıslah edilir; hesap, hendese, coğrafya, tarih-i harp, Türkçe, Arapça, Fransızca, Mekanik, hey'et, istihkâm dersleri okutulur. Raif Mahmud Efendi Fransızca olarak yazdığı bir eserinde İmparatorluğun yenileşme hareketlerini Avrupalılara tanıtmış, idare ve siyasette yeniliğe taraftar olduğunu göstermiştir. Bizzat üçüncü Selim bir emriyle tıp medreselerinin ıslah edilmesini hastahanelerde tatbikat yapmalarını ve teşhirin lüzumunu ileri sürüyordu. ⁽¹⁾ Bununla beraber aynı devrede Reisülküttab olan Atıf Efendi, Müvazne-i Politike ismiyle hazırladığı bir layihada Fransız ihtilâlinden "Voltaire ve Rousseau misillu meşhur zındıkların eserleriyle husule gelmiş bir fisku fücür cümbüşü" olarak bahsediyordu. Onsekizinci asır filozoflarından ilk defa olarak dem vuran bu söz o kadar tesirli ve yaygın olmuştur ki Tanzimattan sonra da bunlar hakkındaki hüküm birçok münevverlerin ağzında bu şekilde devam edecektir.

Islahat hareketlerinin devam ettiği İkinci Mahmud devrinin en mühim siması da Şanizade Ataulah Efendi'dir. Daha çok tarihçiliği ile tanınmış bu ilim adamımız aynı zamanda devrine göre modern bir tabib ve ansiklopedik bir âlimdi. Tıp, hesap, hendese, cebir ve askerliğe dair birçok eserleri vardır. Mühendishanenin baş hocalarından Hoca İshak Efen-

¹ Cesetlerin teşhir edilmesinin bu tarihten seksen sene sonra dahi bir problem olacağı Beşir Fuad'ın intiharı bahsinde görülmüştür.

di'nin Mecmua-i Ulum-i Riyaziye'si de dikkate değer. Dört ciltlik bu büyük eserde riyaziye-den başka fizik, mekanik, elektrik, astronomi, kimya gibi ilimler yer alır.

Aynı senelerde yaşayan Kırımlı Hüseyin Rıfkı Efendi yine Mühendishanenin baş hocalarındandı. İngilizce'den tercüme ve iktibas yoluyla Usul-i Hendese, Müsellesat, Mecmuat-ül Mühendisin, Telhis-i Eşkal gibi eserler meydana getirdi. Oğlu Emin Paşa, Cambridge üniversitesinde riyaziye tahsil etmiş, Harbiye'de uzun müddet muallimlik yapmıştır. Cambridge üniversitesinde hazırladığı mezuniyet tezini Tahavvülat adıyla tercüme etmiştir. Mermilere dair bir de Fransızca orijinal bir eser neşretmiştir.

Böylece Tanzimata tekaddüm eden senelerde Türkiye'de edebiyat klasik divan tarzı üzerinde oyalanırken müsbet ilimlerden matematik ve tıbda büyük bir gelişme görülüyor, Mühendishane-i Tıbbi-i Adli-i Şahane ve Mekteb-i Harbiye teessüs etmiş bulunuyordu. Tanzimat devrine bu imkânlarımızla giriyorduk.

Yenileşme hareketinin ikinci ve asıl gürültülü devresi Tanzimatla başlar. Evveliyatı, sadece bir siyasî hadise olarak 1839 da Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun okunmasıdır. Bu ferman ile Türkiye, Avrupa medeniyetinin birçok kıymet hükümlerini açıkça veya zımnen kabullenmiş oluyordu. Hükümdarlık salahiyetlerinin bir kısmı ikinci bir kuvvete, kabineye geçiyor, Padişahla kabinenin meşveret'i bir çeşit parlamento zihniyetini hazırlıyordu. Hukuk-ı Beşer beyannamesini hatırlatan bir ifade ile insan hukuku, devletle ferd hukuku tanzim ediliyordu. Bu fermanla beraber cemiyet hayatında önce şekli bir değişme başlar. Etenbi tiyatro kumpanyaları, Avrupaî tarzda giyinme, yaşama, moda, müzik ve mimaride yenilik, bu değişmenin bâriz bir şekilde göze çarpan tezahürleriydi.

Bu devri hazırlayan amel şahsiyetlerin arasında Mustafa Reşit Paşa'yı zikretmeliyiz. Devletin elçilik, hariciye nazırlığı, sadrazamlık gibi mühim vazifelerinde bulunmuş olan Paşanın-başta Avusturya Başvekili Prens Metternich olmak üzere- Avrupa'nın diplomatları arasında iyi bir isim yapmış devlet adamı olduğunu biliyoruz. O zamanki Fransız matbuatı Tanzimatı "Reşit Paşa'nın fikir aydınlığı ve hayırkâr tesirinin mahsülü" ⁽²⁾ olarak vasıflandırmıştır.

Auguste Comte, kurucusu olduğu, Allah yerine beşeriyeti ikame ettiği âlemşümül dine davet etmek maksadiyle Reşit Paşa'ya bir mektup göndermiştir. ⁽³⁾ O, yeni dininin Şarkın bu el sürülmemiş, üzerinde hiçbir felsefî sistemin tecrübe yapmadığı kavminde kolaylıkla yayılacağına inanıyordu. Bu yayılmada Mustafa Reşit Paşa gibi zeki, kültürlü ve dirayetli bir devlet adamının kendisine yardımcı olacağını ümid etmişti. Comte'un ismini bir daha bu tarihten tam otuz sene sonra Beşir Fuad zikredecek, fikirlerini Osmanlı efkar-ı umumiyesine tanıtmaya çalışacaktır.

² Sabri Esat Siyavüşgil , Tanzimatın Fransız efkar-ı umumiyesinde uyandırdığı akisler, s.4

³ Ay. S.9

Encümen-i Daniş de Mustafa Reşid Paşa'nın kültür mevzuunda hayırlı teşebbüslerinden biridir. On bir sene süren bu ilk akademimizin çalışmaları arasında İbn-i Haldun tercümesi, Hammer'ın devamı olarak tasavvur edilen Cevdet Tarihi, Sahak Ebru'nun Voltaire'den tercüme ettiği onikinci Şarl tarihi, Abdülhak Molla'nın Tarih-i Tabii tercümesi kayda değer eserlerindendir.⁽⁴⁾

Şimdi Tanzimattan itibaren Garbın müsbet ve objektif zihniyetinin Türkiye'de ilk temsilcileri olan belli başlı şahısları ve bunların meselerini kısaca görelim.

AHMET CEVDET PAŞA (1822-1895): Örf ve adetlere, şeriatın tesis edeceği içtimai nizama sıkı sıkıya bağlı, buna mukabil terakki fikrine inanan, Avrupa medeniyetine hayran bir ilim ve devlet adamı. İlk adliye nazırı, Dar'ül Muallimin ve Mekteb-i Hukukun kurucusudur. Eserlerindeki salabet ve vuzuh, skolastik tahsilin verdiği nizam duygusunun bir tezahürüdür. Bilhassa Tarih-i Cevdet ve Tezakir, Mecelle ile onun kaleminin eseri olan bir çok kanun ve nizamname, esere aklın hakimiyetini gösteren delillerdir. Tarihi, kuru bir vak'anüvis tarihinden veya Tezakir'i sadece bir hatırat'dan ibaret değildir. Bunlarda vesikaları değerlendiren modern bir tarih görüşü, cemiyetin bütün müesseselerini ele alan tenkidçi ve tahlilci bir zihniyet vardır.

MÜNİF PAŞA (1828-1910): Muhtelif nazırlıklarda bulunmuş, Avrupa'yı tanımış Almanca'yı iyi bilen, hukuk, iktisad, edebiyat, felsefe, gibi birçok sahalarda kalem oynatmış, gazetecilik yapmış olan Münif Paşa, diplomatiğinden çok ilmi çalışmaları ile göze çarpar. İlk eseri olan Muhaverat-ı Hikemiye Fenelon, Fontenelle ve Voltaire'den derlenmiş bazı muhavereleri ihtiva eder. Profesör Tanpınar, Muhaverat için genç nesiller üzerinde mühim bir tesir yapmış olduğuna muhakkak nazariyle bakar. Namık Kemâl'in ve Hamid'in piyeslerinde buradaki fikirlerin sahneye konulmak istendiğine işaret eder. "Münif Paşa, Tanzimat hareketinin tercüme yolu ile ahlâk prensiplerini münakaşaya koyan adamdır" ⁽⁵⁾ Dili Şinasi'nin sadeliğine çok yakındır. Fakat Münif Paşa'nın asıl büyük hizmeti kurduğu Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye ⁽⁶⁾ ve onun neşir organı olan Mecmua-i Fünun'dur. Bugün elimizde dört ciltlik bir koleksiyonu bulunan bu büyük eser Fransız Ansiklopedisinin bir asır ara ile Türkiye'ye girmesidir. Birinci sayısının tarihi 1279 (1862) dir ki bizde ilk hususî gazetenin çıkışından iki sene sonra ya rastlamaktadır. Gerek Cemiyet, gerekse bu mecmua Türkiye'de müsbet ilim hareketlerinin başlaması bakımından çok dikkate değer. Mecmuanın ilk sayısında neşredilen Cemiyet nizamnamesinin birinci maddesi şöyledir:

"Cemiyet-i İlmiyye-i Osmaniye kitap telif ve tercümesi, umuma ders itası velhasıl her türlü vesait-i mümkünine ile memalik-i mahrusa-i şahanede intişar-ı ulum ve fununa sa'yü ikdam edecektir."

⁴ A. H. Tanpınar, XIX. Asır Türk edebiyatı tarihi, s.114-115

⁵ Tanpınar, s.152-153

⁶ Tanpınar Cemiyet-i Tedrisiye-i Osmaniye olduğunu söylüyor, yanlıştır.

Şu “umuma ders itası” ibaresi o devirde halk üniversitesinin çekirdeğini hazırlar gibidir. Ayrıca “ulum ve maarif ve ticaret ve sanayie dair” aylık bir mecmua-i funun çıkaracaktır.

Mevadd-ı diniyye ve siyasiyyeden bahsedilmeyeceğini ifade eden üçüncü madde ise Cemiyetin ve mecmuanın laik karakterini vermektedir. Hele Cemiyete ihtilaf-ı diyanete bakılmıyarak aza alınması, bu karakteri daha belirli bir hale getirmektedir. (7)

Bir yazısında “Dünyada eazz-i eşya olan ilmü marifet” (8) diyen Münif Paşa mecmuasının hemen her sayısına çeşitli ilimler üzerine birçok makaleler yazmıştır. Bu makalelerin bazılarının isimlerini zikredersek Paşanın ansiklopedistliği daha iyi belirir:

İktisada ait: İlğay-ı nakdiye, Tarih-i evrak-ı nakdiye; tarihten; Acaip-i seb’a-ı âlem, Cengiz Han; coğrafyadan: Çin’de bulunan ehl-i islâm; pedagojiden: Ehemmiyet-i terbiye-i sıbyan (9); fizikten: Tarih-i telgraf, Vesait-i tenvirîye; felsefeden: Tarih-i hükemay-ı Yunan, Mahiyet ve aksam-ı ulum; lisanıyattan: İlm-i sarf ve nahiv; şehircilik: Tanzim-i İstanbul, harik-i İstanbul ila...

Yine Mecmua-i Fünunda jeoloji, fizik ve kimyaya dair makaleler yazan, Paris’te madden üzerine tahsil etmiş, Almanca, Fransızca bilir, sadrazamlık yapmış İbrahim Edhem Paşa’yı (1818-1893) ve ilimlerde tecrübenin zarureti hakkında “Nazari ile ameli beyinde olan cihet-i vahdet” makalesini yazan Mehmet Said’i hatırlatalım.

ŞİNASİ (1824-1871): Tanzimatın Türk edebiyatına getirdiği yenilikler istikametinde ilk müceddid olarak kabul edilen Şinasi, kendi neslinin diğer şahsiyetleri gibi tahsil için Fransa’ya gitmiş, orada Lamartine, Renan ve Littré gibi devrin büyük şair ve mütefekkirlerinin dostluk çerçevesine girmiştir. Türkiye’de bir müddet yaptığı gazeteciliği esnasında yazdığı az sayıda makale ile (Tercüman-ı Ahval ve Tasvir-i Efkar’da) devlet, hükümet, maliye, idare, usulü, cemiyetin, şehrin ihtiyaçları gibi bir takım meseleleri ortaya atar. “Bil’iltizam lisan-ı avam üzre kaleme alınmış” olan bu makaleler vuzuh ve selabetle Cevdet Paşa’da başlayan nesrin tekamülünü, secili Osmanlıca’dan kurtarıp sadeliğe kavuşturarak devam ettirir. Şair evlenmesi tiyatrosu ise tamamiyle lisan-ı avama inişin, kendisinden sonra daha uzun seneler benzeri bulunmayacak zaferidir. Üstelik, mevzuumuz dolayısıyla şunu da belirtelim, “Şair evlenmesi” Şinasi’nin farkına varmadan bulduğu bir kenar mahalle realizmi arzeder.

Şiirlerine gelince... Profesör Mehmet Kaplan beş ana fikir göstermektedir (10) Kanun, akıl, medeniyet, demokrasi ve kadere karşı iradedir. Bu ana fikirler gerçekten de bizim şiirlerimiz için yeni görüşlerdir ki daha sonraki şairlerde, Ziya Paşa ve Namık Kemâl’de tesirini devam ettirmiştir.

ALİ SUAVİ (1839-1878): Yetişme tarzı, fikirleri, siyasi hayatı, mücadeleleri, nihayet hazırladığı Çırağan vakası neticesi, ölümü bakımından fikir ve siyaset tarihimizin bu çok dik-

⁷ Mecmua-i Fünun N.1, s.34

⁸ Mütavazene-i ilm ü cehl, Mecmua-i Fünun N.1, s.34

⁹ Tanpınar’a göre Türkçe’de modern pedagojiye dair ilk yazı (s.154)

kate değer şahsiyetini edebî eserleri bakımından değerlendiremeyiz. Fakat halka, halkın dili ve düşünce tarzı ile hitabetmesi, devlet idaresinde parlamentarizme, hukukta Avrupalılaşmaya, din mevzuunda ise laisizme yaklaşan fikirleri ile mühimdir. O da Şinasi gibi idare ve siyasette realiteyi ön plana alır. Türk kavmi ve dili üzerine yazdığı (Tanpınar'a göre naklettiği) kitap ve makaleleri ise kendisinden sonra gelen Türkçüler nesline Şemseddin Sami, Veled Çelebi, Ahmet Vefik Paşa, Necip Asım ve Süleyman Paşa'ya öncü olmuştur. Bununla beraber Ali Suavi'ye tam bir tarihçi, ilim ve fikir adamı ünvanını vermek doğru olmaz. Ne vesikaları tam olarak değerlendirebiliyor, ne de münakaşa ve hadiseler karşısında bitaraf olabiliyordu. Tanpınar'ın dediği gibi hareketleri daima mezbuhane olan Ali Suavi terbiyesi olmayan adamdı⁽¹¹⁾

ZİYA PAŞA (1825-1880): Şiirde divan edebiyatını hemen bütün şekil ve nev'ileri ile devam ettiren Ziya Paşa'nın yeni olan tarafı bu şiirlerde daima iman ile aklı ihtilafa düşürmesidir. Terkip, bilhassa Terci-i Bend'de karşılaştığımız bu mücadele Şinasi'nin Münacat'ında olduğu gibi Allah'ı büyük kâinatın yaratıcısı ve nizam vericisi olarak aramasıyla başlar⁽¹²⁾. Fakat ondaki mevcudata olan hayranlığın yanında pesimist bir görüş hakimdir. Akıl sahibi insan huzursuzdur:

**Ya Rab nedir bu dehrde her ferd-i züfünun
Olmuş belay-ı akl ile âramdan masum**

**Her kangı suya atf-ı nigâh etse bîhuzur
Her kangı şeye sarf-ı hayal etse aklı dîn**

Hemen her bentte karşımıza çıkan bu sıkıntı, akıl ile imanı karşılaştıran bu huzursuzluk, aklı bertaraf etmek suretiyle zahiren giderilir:

**İdrâk-i meal'i bu küçük akla gerekmez
Zira bu terazu o kadar sikleti çekmez**

Ziya Paşa nesir yazılarında da bir hamle yapar. Rousseau'dan Emile'i ve Confessions'u tercüme eder. Birçok makalelerinde ve Defter-i Âmâl'de onsekizinci asır filozoflarının fikirleri görülür. Şinasi'de olduğu gibi, fakat popüler olmaktan ziyade ilmî görünecek kanuni devlet idaresi, devlet adamının ahlâkı, demokrasi (meşveret) ye dair fikirler ileri

¹⁰ Şinasi'nin Türk şiirinde yaptığı yenilik, Türk dili ve edebiyatı mec. C. II s.20-42

¹¹ Tanpınar, s.208

¹² Hatta basılış tarihine bakılırsa Ziya Paşa bu temde Şinasi'den evvel geliyor. Gündüz Akıncı da Ziya Paşa'yı göstererek Şinasi'de astronomik hayranlığın yeni olmadığını söyler. (Batiya yönelirken Şinasi, s.22-23).

sürer. Hele bazı yazılarında görülen kuvvetli bir müşahede ve realite duygusu Tanzimat'ın kendi devrine kadar muvaffak olamayışının sırlarını verir (¹³).

Edebiyat tenkidi bakımından da Ziya Paşa bir merhaledir. Şiir ve İnşa makalesinde sade Türkçe'nin müdafaası, hatta halk edebiyatını asıl edebiyatımız gibi gösterme gayreti Paşa'ya nesli içinde şahsına mahsus bir yer verir. Harabat ise hakikatte gerek kendisine, gerekse nesline en zıt olması gereken mektebin, divan edebiyatının methiyesidir. Yalnız dikkati çekeceğimiz husus, Harabat mukaddimesinde şiir için yaptığı tariftir. Eski şiirdeki his ve hayal unsurunun kuvvetli olmasına mukabil Ziya Paşa burada ilmî ve kültürü ortaya koyar:

Vardır iki şart-ı şairiyette

Evvelkisi kabilî-i hilkat

.....

Sani-i şürut-ı şairiyyet

Tahsil-i maarif ü fazilet

İlm olmasa şair olmaz insan

Dilsiz söze kadir olmaz insan

.....

Gelse bir araya saye vü mihr

Olmaz bir arada cehl ile şi'i

Olsa ne kadar kavi tabiat

Yoktur cahil sözünde kuvvet

Pek tab'ma itimad edenler

Bulsa dahi bazı hoş sühanler

Bilmezlik ile düşer hataya

Uğrar başı cehl ile belaya

Bu tarife göre Ziya Paşa'nın bir çeşit didaktizme gittiği anlaşılır. Terkiib ve Terc-i Bend'de de modern astronominin ve tarihin yer alması bu didaktizm ile izah edilmelidir (¹⁴).

NAMIK KEMÂL (1840-1888): Şinasi ve Ziya Paşa ile teşkil ettikleri üçgenin bu ayrılmaz unsuru, diğerleri gibi uzun senelerini Avrupa'da geçirmiş, batının siyasilerini ve ediplerini yakından tanımak fırsatını bulmuş, gazetecilikten politikaya, şiirden tiyatro, roman, tenkid ve tarihe kadar her çeşit meslekte bulunmuş çok taraflı san'atkârlarımızdandır.

Namık Kemâl'in divan tarzı dışındaki şiirlerini, bilhassa vatanî şiirlerini, Avrupa'da da milliyet cereyanını doğuran romantizme bağlamak mümkündür. Batı'nın klasik ve romantik

¹³ Tanpınar, "Hatıra" başlığını taşıyan bu yazılara dikkati çekmektedir (s.311).

¹⁴ Beşir Fuad, Ziya Paşa'nın asıl bu tarafını takdir eder ve yukarıya aldığımız beyitleri şiirin mutlak bir tarifi olarak Naci'ye okur (Sintikad s.44)

eserlerinin birçoğunu okuduğunu bildiğimiz Namık Kemâl bizde romantik edebiyatın ilk örneklerini vermiştir. Tiyatroda da daha çok vatanperverlik ve içtimai ahlâk ideolojisi görülmele beraber hemen her piyesinde aşk ve ihtiras kendisini kuvvetle hissettirir. Bu bakımdan onu kendini takip eden neslin romantizmine bir mübeşşir saymak yanlış olmaz. Şu farkla ki Namık Kemâl, sonrakiler kadar santimentalizme müptela değildir.

Namık Kemâl'in Beşir Fuad'a yaklaştırabileceğimiz tarafı edebî eserlerinden çok tenkidleri ve edebiyat hakkındaki görüşleri idi. Bu husus Celâl mukaddimesinde onu yeni edebî nev'iler hakkındaki mütalaası dikkate şayandır ve bizde Beşir Fuad'dan evvel edebiyatta gerçeğin aranması icab ettiği yolunda ilk fikirleri tesadüfî olarak zikreder. ⁽¹⁵⁾ Mesela yeni tarz edebiyatın her şeyden önce samimilik olduğunu söyler:

"Tarz-ı cedidin zuhurundan beri her fende yazılan kitaplar başka bir vuzuh, başka bir fikr-i hikmet peyda ve hatta ahbab arasından teati olunan kağıtlar bile hulus namına riyakarlıktan, edeb ve terbiye namına sahte yaltaklıktan kurtularak tercüman-ı fikir ve lisan ve vicdan addolunacak bir meziyet hasıl etmeye başladığı gibi..." ⁽¹⁶⁾

Diğer taraftan, roman hakkındaki tarifî ise realist edebiyat görüşüne tamamiyle uygundur. O, bunu bizim eski edebiyatımızdaki masalların, mesnevîlerin roman olamayacağını isbat için söyler:

"... romandan maksad güzerean etmemişse bile, güzereanı imkân dahilinde olan bir vak'ayı ahlâk ve âdet ve hissiyat ve ihtimalât müteallik her türlü tafsilatıyla beraber tavsif etmektir."

Fakat müteakip cümlede Kemâl yine romantizme döner:

"Romanlara nadiren mevcudat-ı ruhaniye karıştırıldığı vardır. Lâkin o türlü hayallere ne fikri ile müracaat olunduğu, mes'elenin suret-i tasvirinden bedahetle meydana çıkar" ⁽¹⁷⁾.

Daha aşağıda ise bunun menfî örneklerini bizim divan mesnevîlerinde göstererek masal ve efsanenin karşısında durur.

İntibah mukaddimesinde ise Avrupa romanının akla ve mantığa uygun olduğunu söyler:

"Avrupalılar taklid ederken bir şeyin hakikaten taklide şayan olan yerlerini ediyorlar. Mantık ve adaba mutabık gördükleri yerlerini misal-i imtisal etmişler, içlerinde akıldan hariç mübalağa, hiçbir şeye benzemez teşbih görmüşlerse ona ittiba etmemişler" ⁽¹⁸⁾

Ziya Paşa'nın Harabat'ta eski edebiyatı müdafaa etmesine karşı Kemâl'in yazdığı Tahrib-i Harabat'ta da yine aynı görüş vardır: Divan edebiyatının hayal, mübalağa ve haki-

¹⁵ Tesadüfî olarak diyoruz, zira Namık Kemâl'in realizm cereyanını tanıdığına dair bir bilginiz yoktur. Buna mukabil edebî kültür ve zevkinin-Beşir Fuad'a kadar her san'atkarda olduğu gibi romantiklerden ve Hugo'dan öteye geçmediğini biliyoruz. Onun sık sık kullandığı "edebiyat-ı sahiha" tabirini realizm ile birleştirmek hatalıdır.

¹⁶ Celâl mukaddimesi, s.16

¹⁷ Ay. S.17

¹⁸ İntibah mukaddimesi, s.7 (Akba nşr.)

katten uzak taraflarını yıkmak. Fakat aynı Namık Kemâl, Beşir Fuad'la münakaşalarında edebiyatta hissiyatın ön planda olduğunu müdafaa edecek ve Hugo'nun tenkid edilmesine tahammül edemeyecektir.

Şuraya kadar zikrettiğimiz şahıslar Beşir Fuad'a göre ağabey diyebileceğimiz bir nesli temsil ederler ve dikkat edilirse seçtiğimiz karakterlerine göre müşterek vasıfları edebiyatta his ve hayal unsurlarının ehemmiyetlerini ikinci dereceye düşürüp aklı ön plana almalarıdır. Birçokları da edebiyatla meşguliyetlerinin yanı sıra ilmî çalışmalara da yer vermişlerdir. Bunlara umumi bir isim vermek gerekirse ilk rasyonalistler dememiz uygun düşer.

Şimdi de bunlara zıt bir karakter taşıyan, Beşir Fuad'a muasır iki şahıs üzerinde duralım:

RECAİZADE EKREM (1847-1912): Türk edebiyatında aşırı hassasiyet, santimentalizm, tam mânâsiyle Recaizade Ekrem'le başlar. Üçüncü Zemzeme mukaddimesinde şiiri his, fikir ve hayal unsurlarından mürekkep bir bütün olarak kabul eder. Ekrem bütün hayatı boyunca yazdığı şiirlerde yalnız his ve hayali kullanabilmiştir. Çok sevdiğini sandığı “düşünme”leri bile “tatlı, romantik ve hüznü hulya”⁽¹⁹⁾ dan ileri geçemez. Yine Zemzeme mukaddimesinde “Edebiyatta mantık iltizam olunmaz” diyerek şiiri divan tarzına yakın bir mecraya sürüklemek ister.

Ekrem beyin edebiyatımıza getirdiği yenilik yazmış olduğu şiirlerinden ziyade Talim-i Edebiyat'daki fikirleri ve o fikirlerin arkasından sürüklediği nesil dolayısıyledir. Talim-i Edebiyat, o zamana kadar alışlagelmiş, tamamiyle şekle bağlı edebî san'atların bağını kopararak, edebî tenkidi üslûb istikametine doğru çeviren bir eserdir. Filhakika bu kitapla, ondan sekiz sene sonra yazılan Muallim Naci'nin Islahat-ı Edebiyye'si karşılaştırılırsa Ekrem'in şiirde muhtevaya verdiği ehemmiyet göze çarpar. Yine Üçüncü Zemzeme mukaddimesinden aldığımız şu cümle ise şiir hakkında Beşir Fuad'ın dahi kabul edeceği bir hükümdür: “Her şiir mevzun ve mukaffa olmak lazım gelmez, her mevzun ve mukaffa söz şiir olmak iktiza etmediği gibi.”

ABDÜLHAK HAMİD (1852-1937): Namık Kemâller nesline tamamiyle zıt, eserinde içtimaî olmaktan uzak, ferdiyetçi bir şair ve tiyatro muharriridir. Gerçekten Hamid tiyatro muharrirliğinde de şairdir. Edebiyatı izah etme bakımından Recaizade gibi bir rolü olmamışsa da onu Avrupaî tarz şiirin hemen ilk mümessili saymak yerinde olur.

Hamid şiirlerinde daima realiteden kaçmıştır. Aklı nazar-ı itibara almamak hususunda Recaizade Ekrem'le birleşirse de onun santimentalizmine mukabil Hamid'de metafizik vardır. Bu bakımdan Ziya Paşa'nın kâinatı seyrederken hayranlık içinde kalışına benzer, fakat ondan daha cüre'etli mısralara rastlarız. Ziya Paşa aklın değilse bile imanın disiplinine sığır. Hamid çok defa boşlukta kalır:

¹⁹ Tanpınar, s.474

**Halk edip insanları, hayvanları
Sonra mahvetmek nedendir anları?**

Hamid biraz Fransız klasiklerinin ve çoğu zaman romantiklerinin tesiri altındadır. Bu sebeple onda hayalin daima hakikate tercih edildiğini görürüz:

**Az çok hayâlden gelir insana tesliyet
Pür iğbirârdır yüzü gülmez hakikatin**

Nesillerin umumi karakterleri üzerinde şu kısa dolaşmamızdan sonra biraz da yapılan tercümeler üzerinde duralım.

Tanzimatın bu devresinde, hemen çoğunun bir yabancı dil, bilhassa Fransızca bildiği Osmanlı münevverleri Garptan gerek edebî gerekse ilmî birçok eserler tercüme etmişlerdir. Cemiyetlerin inkılap geçirdiği devrelerde tercümelerin kültür hayatında büyük rolü vardır. Edebiyat ve fikir hayatımızdaki yeniliklerin Fransa'dan gelmiş olduğu düşünülürse bu gelişin büyük bir kısım payının tercümelere düşeceği aşîkârdır.

Tanzimat devrinin tercümeleri arasında manzum olarak şiirler, tiyatro, roman, hikaye, müspet ilimlere ait pek çok eser ve bir takım felsefî eserler yer almaktadır. Burada mevzuumuzla alakası dolayısıyla Victor Hugo ve Voltaire'den yapılmış belli başlı tercümeleri zikretmekle iktifa edelim:

Victor Hugo'dan:

B, –Mağdurin hikayesi (Les Miserables), Ceride-i Havadis, 1862

Edhem Pertev Paşa, Tıfl-ı Naim

Ahmet S, Ernani (Hernani)

Ahmet Vefik Paşa, Ernani

Teodor Kasap, Ernani

E. B., Ancelo Mari Piyeri yahut Venedik barbarı, 1291

Teodor Kasap, Lükraçya Borgia, 1292

Azize, Notredame de Paris, 1292

Şemseddin Sami, Sefiller (Les Miserables), 1292

Ali Nihad, Bir mahkumun son günü (Le dernier jour d'un condamne)

Selanikli Tevfik, Claude Gueux, 1303

Voltaire'den

Sahak Ebru, XII. Şarl tarihi

Münif Paşa, Muhaverat-ı hikemiyye (Voltaire, Fenelon, Fontenelle'den seçme sözler).

Edhem Pertev Paşa, Münacat

Ali Bey, Hikâye-i hikemiyye-i Mikromega, 1288

Ahmet Vefik Paşa, Hikâye-i feylesofiyye-i Mikromegas

- Mikromega Hikâye filozofiyye (Ermeni harfleriyle Türkçe), 1869

Ahmet Mithat, Voltaire yirmi yaşında, 1301

Ahmet Mithat, Hakim Voltaire'in İncil hakkındaki mütalaası, Kırankbar mec. I (1292)

N. 27, s.851-57

- Feylesof ile tabiat beyninde bir muhavere, Etfal mec. 1303 N.4, s.29-31

Şemseddin Sami, Voltaire ile Rousseau, Hafta mec. I (1298) s. 273-277

Necip Nadir, Kadın (Dictionnaire Philosophique'den) İmdad ül Midad mec, N.4, 6, 7.

1830-50 romantizm hareketini doğuranların başında gelen Hugo bizim Tanzimat neslinin Avrupa edipleri arasında en fazla tanıdığı ve tercüme yapıtı şahsiyettir. Yukarıda tespit ettiğimiz liste ancak gözümüze çarpan belli başlı tercüme yapıtlarıdır. Bunun dışında muhtelif mecmualarda, manzum ve mensur olarak Hugo'dan tercüme edilmiş pek çok yazı bulunmaktadır.

Voltaire'e gelince... Her ne kadar Üçüncü Selim devrinin "Voltaire ve Rousseau nam zındıkları" diyen reis ül küttabı geride kalmışsa da Voltaire'den yapılan tercüme yapıtlarıyla beraber onun dinsiz ve merdud bir şahıs olarak telakki edilmesi devam etmektedir. Esasen dini tefekkür sahasında düşünen müelliflere hakîm, bunun dışındakilere filozof diyen ve felsefeyi de bir nevi dinsizlik addeden zihniyet tamamiyle silinmiş değildir. Gerçekten Voltaire, zaman zaman Avrupa'da da dinsiz olarak tanınmasına rağmen, dinsiz değildi. Sade Allah'a inanma esasına dayanan tabii dine bağlıydı. O saf bir ilahîyata, birçok Hristiyanlardan daha fazla Allah'a inanmıştı. Edhem Pertev Paşa'nın ondan tercüme ettiği Münacaat da bunu göstermektedir:

Ey nice kesan zatını inkâr eden Allah

Ey cümle cihan varlığın ikrar eden Allah

İşte bu sözümden yana çün ahır-i dava

Et merhameten gûşi inayet ile isga

Ger attım ise saha-i schv üzre bir adım

Ancak sana doğru yolu bulmaktı muradım

Gönlüm ne kadar sapsa da kasd-ı talebinle

Lâkin doludur mâye-i şevk u şegabinle

**Halâ bana açıldı reh-i âlem-i ukba
Bihavf ü telaş etmedeyim anı temaşa**

**Zira ki tasavvur edemem sen gibi Mevlâ
Bir bendesine feyz-i vücud eyleye ita**

**Ömründe ana bunca inayet edip isar
Öldükte azab-ı ebede de giriftar ⁽²⁰⁾**

Voltaire mücadelesi Hristiyanlığa, papazların hakka ve hakikate düşman hareketlerine karşı idi. Yalnız şurasını hatırlatmak da yerinde olur ki Voltaire’e inananlar arasında dindarlar olduğu gibi Voltaire’i dinsiz, imansız bir materyalist olarak telakki eden Volterciler de vardır. ⁽²¹⁾

Voltaire’nin Türkiye’de tanınması ise Ethem Pertev Paşa’nın yukarıdaki tercümesine rağmen – dinsiz oluşu ile. Münif Paşa’nın zikrettiğimiz Muhaverat-ı Hikemiyye’sinin mukaddemesinde muhavere denilen şeyin faydasından bahsedildikten sonra “ebnay-ı vatana bir ilm-i icmali vermek üzere Avrupa hükemasından Voltaire, Fenelon ve Fontenelle’in bazı muhaverat-ı hikemiyyelerini Türkçe’ye nakil ve tercüme eyledim.” denmektedir. Bu Paşa’nın Voltaire hakkında tarafsız bir görüşe sahip olduğunun ifadesidir. Fakat Direktör Ali Beyin “Hikâye-i hikemiyye-i Mikromega” tercümesinin mukaddimesinde şu satırları okuyoruz:

“Serlevha-i hükemay-ı melamiyye olan meşhur Voltaire, aşağı takım içinden türeyerek mübalaga-i cevelân-ı zihninden dolan cümle ulum ve fûnuna el atmış ve her müşkil talebe baş urduktu... Öyle canı tek durmaz cin fikirli kişi milletin esas-ı varını zir ü zeber etmek ve yeni çığır açmak üzere memleketinin rûn-i bekay-ı intizamı olan kaide-i tav’u takvayı taassup ve tegallüp diye yıkmaya ip ucu bulmuş idi... Her şeyi ve herkesi hande-i serd-i istihzasına hedef edinip, nice zamanlar mar-ı muannid gbi gahice canlar yakarak, gahi dil çıkararak ve memleket haricinde bile tacıdaran-ı kaviyy-i iktidarı ürküterek... Memleket dahilinde başa çıkamayacaklarını müdahene ve hünerine ilişemeyeceklerini bühtan ve müşatama ve re’yine ram edemiyeceği üdeba ve zurefayı iftira ve itham ile susturup ortalığı kesmiş almış idi... O dahiye-i u’cubenin tarz ve tavırlarına nümune olan resailinden Seyahat-i mikromega dediği hicviye sair çirkin asarına nisbetle tab’a biraz yakın olduğundan ibreten lissairin tercümesi ihtiyar olmuştur.

Orhan Okay

²⁰ İbnülemin Mahmud Kemâl İnâl, Son asır Türk Şairleri, s.1334

²¹ Voltaire’in bu mevzudaki davranışı için bk. A. Adnan Adıvar Tarih boyunca ilim ve din, c.I, s.299-305

MİLLÎ EDEBİYAT KAVRAMI VE TÜRK EDEBİYATI

Kendisine mahsus kültürü edebî eserlerde işleyen her milletin edebiyatı millîdir. Böyle bir edebiyat için, millî kültüre ihtiyaç vardır. Millî kültür, tarihi akış içinde milletçe kazanılmış manevî değerlerin bütünüdür. Bu değerler, millet hayatını tanzim ederler ve ona asıl karakterini kazandırır. Fertler, manevî değerlere kültürleri ölçüsünde bağlı kalırlar veya karşı koyarlar. Türk aydını Tanzimattan bu yana “mektepten memlekete” tam anlamıyla dönemiştir. Bu mektepte insan – millî değerlerden mümkün olduğu kadar uzak olmak kaydıyla – Avrupa kültürü ile yetiştirilmektedir. “Kendi Gök Kubbemiz” şairi dahil memlekete dönmek isteyenler, mektebin havasından kendilerini kurtaramamışlardır. Millî edebiyat dil, şekilden çok ruh, heyecan ve kültür meselesidir. Millî heyecan ve kültürle beslenen ruh, yapacağı eserde dili, şekli ve konuyu bulur.

Biz bu yazımızda, 1937 yılında Nusret Safa Coşkun’un “Millî Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz?” konusu etrafında yaptığı ankete, devrin söz sahibi muharrirleri tarafından verilen cevaplar üzerinde duracağız. Müteakip yazılarımızda da millî bir edebiyatın doğuşu ve özelliklerinden bahsedeceğiz. Söz konusu ankete verilen cevaplar 1937 yılında “Açık Söz” gazetesinde neşredilmiştir, 1938 yılında da İnkılâp Kitapevi tarafından kitap haline getirilmiştir. Ankete cevap veren muharrirler şunlardır: Hüseyin Cahit, Fuat Köprülü, İsmail Hakkı, Yakup Kadri, Halit Ziya, Yunus Nadi, Agâh Sırrı, Peyami Safa, Mehmet Emin, Şükûfe Nihal, Sadri Ertem, Kâzım Nami, Orhan Seyfî, Yusuf Ziya, Turhan Tan, Nizamettin Nazif, Suad Derviş, Ercüment Ekrem, Halit Fahri, Burhan Cahit, Burhan Toprak, Valâ Nurettin, İskender Fahrettin, Ahmet Emin, Muhittin Bilgen, Asım Us, Selami İzzet, Necip Fazıl, Meliha Avni.

Anket konusunu isim alan ve 1938 yılında İnkılâp Kitapevi tarafından yayınlanan esere bağlı kalmak şartıyla isimlerini saydığımız zatların “millî edebiyat” hakkındaki düşüncelerini tenkide gayret edeceğiz.

Hüseyin Cahit, “millî edebiyat, yabancı milletlerin edebiyatına mukabil, bir milletin edebiyatı demektir. Mevzunun bununla hiç dahli yoktur. Falih Rıfkı’nın Rusya’ya, İngiltere’ye, Cenubî Amerika’ya dair güzel eserlerini Türk edebiyatından saymamaya imkân var mı?

“Millî edebiyat demek, mutlaka köylüden, avamdan, vatandan, Türklük idealinden, eski Türklerden, harpten ve hürriyetten bahseden edebiyat demek de değildir. Bir eserin san’at ve edebiyat hudutlarından içeri girmiş olması kâfidir... Benim milletimden ve vatanımdan olan her Türk’ün edebî eseri benim için millî edebiyattır.”

“Bir milletin hudutları ve eserleri arasında millî edebiyat, gayri millî edebiyat mülâhazalarına yer yoktur. Sadece edebiyat aranabilir, san’at düşünülebilir.”⁽¹⁾ cümlesiyle anketçinin sorularına cevap vermeye çalışıyor.

¹ Milli Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz? Nusret Safa Coşkun (Anketçi). S.5. İnkılâp Kitabevi, İst. 1938

Zamanın, Servet-i Fünun edebî aleyhinde işlediğini, bugün açıkça görüyoruz. Millî edebiyat, ne yalnız başına şekil ne de yalnız başına muhteva meselesidir. Her iki asli unsurun, millî bir anlayışla ve ruhla, edebî türün verdiği imkan nisbetinde, san'atkârın san'at gücü vasıtasıyla birleştirilmesi neticesi doğan eser milli, bu eserlerin meydana getirdiği edebiyatta millî edebiyattır. Türkiye hudutları içinde bu tip bir edebî eser, Rus, Amerika, İngiliz milleti-ne mensup kişiler yapmazlar. Burada Hüseyin Cahit haklı, ancak şunu da unutmamak gerekir ki, millî eser yabancı terbiye ile eğitilmiş Türk insanının eliyle de vücut bulmaz. Servet-i Fünun mensubu yazar, "Millî edebiyat demek mutlaka köylüden, avamdan, vatandan, Türklük idealinden, eski Türklerden, harpten ve hürriyetten bahseden edebiyat da demek değildir." Demektedir ki, bu hükmünde haklıdır. Söylediğimiz gibi, yalnız başına, mevzuu millî edebiyatın zuhuru için yeterli değildir. Anadolu köyünden ve toprağından bahseden son devir hikâye ve romanları, yerli meseleleri işlemek istemelerine rağmen, millî vasfını taşıyacak karaktere sahip değildirler. Çünkü, millî eserde tarihi bütünlük söz konusudur, olayı ve insanı bu açıdan değerlendirecek millî ve fikrî terbiye söz konusudur.

Üzerinde durduğumuz eserde, ikinci olarak Fuat Köprülü'nün "Millî bir edebiyat yaratabilir miyiz?" sualine verdiği cevap yer almaktadır.

Yeri bir türlü doldurulamayan Türk kültür medeniyet tarihçisi Köprülü, edebiyatın ne demek olduğunu ifade ederek söze başlıyor; diyor ki: "Edebiyat, din, lisan, ahlâk, gibi en iptidai cemiyetlerden bugünkü en yüksek milletlere kadar bütün insan cemaatlarında mevcut içtimaî bir mahsuldür. Mesela Avustralya'nın yahut Afrika'nın yarı vahşi kabileleri nasıl kendi zevklerini aksettiren bir edebiyata malik iseler Almanlar, Ruslar, Norveçliler de kendi edebî vicdanlarının maskesi olan bir edebiyata maliktirler. Bu umumî ve basit hareket noktasını göz önünden kaybetmeyerek düşünecek olursak anlarız ki, her edebiyat kendisini vücuda getiren milletin ifadesi olmak itibariyle millîdir." (2)

Türkiye'de millî bir edebiyatın yapılmasını sayın Köprülü millet olmamıza bağlamaktadır. Yazının bütününde anketin yapıldığı yıllarda millet karakteri taşımadığımız iddia edilmektedir. Ve denilmektedir ki: "Bir defa "millet" yani bugünkü mânâsıyla asrî bir cemiyet mevcut olmayınca, millî edebiyat vücuda gelemmez. Asrî bir cemiyetin vücuda gelebilmesi için ise onun hukukî, ahlâkî, iktisadî, insanî, bedîî müesseseleri bütün hususiyetleri ile meydana çıkarılarak sair muasır milletlerde olduğu gibi tanzim ve ıslah edilmelidir." (3) Fuat Köprülü'ye göre millî edebiyattan söz edebilmek için "asrî millet" olmak şarttır. Her halde arzulanıldığı şekilde asrî bir millet hazır kanun ve sistemlerle, peşin hükümlerle yapılmaz. Milletin tarihi oluş içinde kazandığı her türlü değerlerin ilmî usullerle incelenmesi ve milletin gelecekte alacağı şeklin tesadüflerin eline terk edilmemesi gerekir. Bütün bunlardan sonra Köprülü

² a.e., s.9

³ a.e., s.13

“millî edebiyat, koşma ve destan tarzının, gazel veya şarkı vadinin yeniden canlandırılması, eski basit şekillerle yahut iptidaî duygulara yeniden rücû edilmemesi demek değildir.”

“Biz, millî edebiyatı mazide değil, ancak istikbalde aramak lazım geldiğine kaniyiz. Yarınki millî Türk edebiyatı, mevzularını eski “il” devri esaretinden, ümmet devri hatıralarından, bugünkü millet alabilir. Fakat bütün bunlar kendi ruhundan kopmak, doğrudan doğruya kendi şahsiyetinden çıkmak yabancı edebiyatlardan tercüme edilmemek şartı ile Türk milleti, nasıl Avrupa beynelmîneliyeti içinde diğer muasır milletlerden hemen hemen farksız fakat hususî harsına ve şahsiyetine malik bir surette yaşamaya namzet ise, Türk edebiyatı da diğer milletlerin edebiyatı gibi, şeklen onlardan farksız fakat ruh itibarıyla kendi şahsiyetine en yüksek derecede gösterir bir mahiyet olmaya mecburdur.”⁽⁴⁾ ifadeleriyle millî edebiyatın bir ruh meselesi olduğunu bunun da millî kültüre dayandığını iddia ederler.

Heyhat!... Aradan otuz beş yıl geçti halâ edebî eserlerimizde millî ruhun hakim olduğunu göremiyoruz. Daha acısı, edebiyatımızdan, düşünce hayatımızdan millî ruhu ve millî olan her şeyi kovmak üzereler. Armağan olan edebî eserlerimize millî ruh yerine kaba realizm ve ideolojik edebiyat çöreklenmiş. Çokları millî edebiyat tabirini ideolojik edebiyat anlamına kullanıyor, eğer mutlaka bir fikir sistemi aranacaksa, milletin bütünlüğünü, tarihi oluşumunu ve insan gerçeğini çeşitli yönleriyle ifade gücüne sahip millî ve bütün bir düşünce şeklini hedef alınacağı ifade edilebilir. Ancak böyle bir düşünce şeklinin var olabilmesi için, gerçek anlamda millî edebî eserlerin milleti çeşitli görünüşleri ile ortaya koymaları şarttır. İşte o zaman her vesile ile noksanlığından söz edilen millî felsefe ve hayat görüşü doğar. Millî felsefenin doğacağı iklimi, aynı vasfı bünyesinde taşıyan edebiyatı hazırlar, millî edebiyat da varlığını – Köprülü’nün de ifade ettikleri gibi – millî ruhla millet gerçeğini şuurlu olarak araştırılmasına bağlamıştır. Millî mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında, özlemini duyduğumuz ruh ve heyecanın varlığını o devirde yapılan eserler ve yazılan tenkitlerden anlıyoruz. Ne yazık ki, millî edebiyatın varlığı için lüzumlu olan his ve heyecan hali, edebî eserin kendisi sanılmış, bu sebeple de san’at ve fikir alanında iyi tasarruf edilememiştir.

Millî edebiyatı “mazide değil, istikbalde arayan” Köprülü, o günkü düşüncesiyle millet oluşumuzu yirminci asrın ilk yarısına bağlıyor. Halbuki bin yıldan beri yerleşik bir medeniyet kurmuş, en ileri müesseseleri millet bünyesinde teşkilatlandırmış, millet olma realitesini batı toplumlarından dört asır önce gerçekleştirmiş bir toplumda ortaya konan edebiyat millidir. “Asrileşme” sevdasıyla, bin yıldan beri ortaya konan millî kültür eserlerini, inkılapçılık adıyla inkâr etmek hangi ilme sığdırılırsa sığdırılsın, güneş balçıkla sıvanamazdı.

Ankete İsmail Hakkı şöyle cevap veriyor: “Bence millî edebiyat orta zamanda olduğu gibi, Allah’ı ve Rusya’da olduğu gibi insanıyeti bir yüce hayır (bien suprime) alacağına, milliyeti yüce hayır alacak olan edebiyat demektir. Böylece bir edebiyatın bütün değerleri millet

⁴ a.e., s. 14

denilen dil birliğinden gelir... Zarurî millî edebiyat XVI. asrın romantik ressamlarında gördüğümüz gibi mahallî renklerle boyanır.”⁵) Bu satırları okuyunca, hemen insanın aklına Allah, insaniyet ve milliyeti birbirinden ayrı düşünmenin güçlüğü geliyor. Hele konu millî edebiyat olursa bu güçlük kendini daha kuvvetle hissettiriyor. Çünkü, millet insaniyetin bir uzvudur. Ancak bazı hususi yönleri vardır, yalnız hususi taraflar konu olarak alınırsa millî değil, milliyetperver edebiyat ortaya çıkar ki, bu da, içsiz laf yığını olmaktan ileri gidemez. Bizim arzuladığımız millî edebiyat hem kendi hususiyetlerimizi aksettirecek, hem de insanlığı bizim farklı ve orijinal taraflarımızdan kuvvet alarak yükseltecektir. Bugün olduğu gibi milletler sofrasına diğer milletlerden ödünç alınan veya çalınan yemekler sunulmayacaktır. Sonra, sayın İsmail Hakkı milletin, dil birliğine dayandığını iddia ediyor. Dil, milleti yapan faktörlerden biri, belki de en önemlisidir. Ancak millet demek dil demek değildir. Müellif, herhalde edebiyatın düşünce hayatının bu üç önemli unsurunun (Allah, insan, milliyet) millî bir zihinle değerlendirilip içinde yaşadığımız zamana göre yaşayan dil ile ifade edilmesi neticesi doğacak edebiyatın istenilen millî edebiyat olacağını ifade etmek istemiştir.

İsmail Hakkı Bey, “Millî edebiyat mı vardır, milliyetperver edebiyat mı?” sualine “Bu iki soru arasında anlam olmasa gerek” diyerek hataya düşüyor. Milliyetperver edebiyat, savaş heyecanı içinde doğar, ölüm kalım mücadelesinden hissi izler taşır – ki bu bizim Millî Edebiyat devrinin ve bir dereceye kadar tanzimatın özelliğidir – millî edebiyat ise milletin normal olarak hayatını yaşadığı zamanlarda millî kültür ışığı ile millî problemlerin üzerinde durularak vücut bulur. Bu mesele üzerinde düşünüldüğünde Fuzulî’nin millî edebiyatçılardan daha millî olduğu ortaya çıkar. Çünkü büyük şair kendine has bir şekilde yaşadığı devir insanını ve zihnî yapısını eserlerinde aksettirmiştir. Hem de bu işi, san’atın sonsuzluk gücünün gereği gibi faydalanarak yapmıştır.

Millî edebiyat millet hayatı içinde millî kültürle yoğrulmuş ve beslenerek vücut bulmuş – bu oluştta Divan ve Halk edebiyatını içine alan – bir edebiyattır. Masa başı kararları ile millî edebiyatın oluşması imkansızdır. Son asır edebiyatı da buna delildir.

Yaban muharriri Yakup Kadri “Millî edebiyat bir millete has karakteristikleri samimiyetle gösteren edebiyattır” der. Ne yazık ki, sayın yazar, millete has karakteristiklerin nasıl gösterileceğini ve kimler tarafından gösterildiğini, böyle bir yazar veya şairin hangi terbiye ile yetişeceğini ifade etmezler. “Millî edebiyatlar uzun bir kültür birikintisinden sonra meydana gelir. Veyahut onu büyük ve mücadeleye kurtuluş hareketleri doğurabilir.” Cümleleriyle sözünü ettiğimiz edebiyatın doğacağı zamanları işaret etmek isteyen yazar; acaba her köyümüzde büyük bir kültürün varlığını biliyor muydu? Bizim hurafe deyip geçtiğimiz ve gayet basit gördüğümüz halk inanışlarının çoğunun arkasında korkunç bir zihnî yığının olduğundan habe-

⁵ a.e., s.16.

ri var mıydı? Millî edebiyata haklı olarak örnek gösterdiği “on dokuzuncu asır romantik edebiyatı” bu vasfını inanışlarına verdiği değerden aldığını duymamış mıydı?

Edebiyat-ı Cedide neslinin nesir üstadı Halit Ziya Uşaklıgil “Millî edebiyat yaratabilir miyiz?” sualine “Her Ay” mecmuasının ilk sayısında çıkan “Millî edebiyat” adlı makalesi ile cevap verdiği için, Nüsret Safa sözü edilen yazıyı kitabına alıyor.

“Mai ve Siyah” yazarı makalesinin bir yerinde “Millî edebiyat!.. Bu ne demektir acaba?” diyerek böyle bir kavrama yabancı olduğunu açıkça ifade eder. İzmir’deki mekitarist – papaz yetiştiren okul- mektebinin tek Türk öğrencisi olma şerefine nail olan yazarın, millî edebiyat karşısında böyle bir tavır takınması normaldir.

Halit Ziya Uşaklıgil, millî edebiyatın ne olup olmadığını hakkında bir hayli zihnî çabadan sonra şöyle bir neticeye varıyor: “Asırlardan beri Divan edebiyatında olsun Halk edebiyatında olsun hatta daha genç zamanların edebî mahsüllerinde olsun Türk dimağından Türk ruhundan ne doğmuşsa işte Türk’ün millî edebiyatı odur. O şart ile ki, bunlar bililtizam yapılmış birer taklit eseri olmasın.”⁽⁶⁾

İnsan bu fikrinin doğru olmasını istiyor. Nasıl istemez? Ancak bizim edebî eserlerimiz, “Türk ruhunun ve dimağının” doğurduğu eserler midir?

Tanzimat ve Edebiyat-ı Cedide dönemleri, hızlı Avrupalılaşma devrine tekabül eder. Sofradan, tuvalete kadar Avrupalı olmaya gayret ettiğimiz ve bunu iyi bir mukallit ölçüsünde başardığımız devirde edebiyatın millî olması mümkün müdür?

Yunus Nadi “Millî edebiyattan bahsetmek için edebiyatın bir de millî olmayanın mevcut veya mefruz olacağını kabul etmek icab eder. Millî olmayan edebiyat olur mu? Her milletin edebiyatı kendisindir.”⁽⁷⁾ der.

Biz de diyoruz ki, Freudizm ve Marksizm ne kadar millî ise, son devir Türk edebiyatı da o kadar millî; romantizm ve realizm, doğuşu ve gayeleri ile ne kadar bizim ise ve nederece bizim insanımızı ifade etmeyi hedef tutmuşsa batılılaşmanın başlangıcından sonra ortaya konan edebî eserler de o kadar millidir.

Üzerinde durduğumuz anket çevresinde millî edebiyat hakkında en tutarlı hüküm sahiplerinden biri de Agah Sırrı’dır.

Agah Sırrı, “Bir eser ister yeni ister eski olsun, ister yabancı ister yerli mevzuları ihtiva etsin mensup olduğu milletin ruhunu, zevkini ifade ettiği için, o eser o millete aittir. Yani millidir.”⁽⁸⁾ hükmü ile millî eserin ne olduğunu ortaya koymak ister. Agah Sırrı, edebiyatın “Gayri Millîsi” olamayacağını iddia edenlere şu şekilde cevap veriyor:

“Bir defa millî edebiyat tabirinin mânâsız olduğunu iddia edenler, garp edebiyatını şahit göstererek orada “litteratüre nationaliste” olduğunu ileri sürmektedir. Fakat her bahiste

⁶ Millî Bir Edebiyat Yaratabilir miyiz? – Nusret Safa Coşkun. İnkılâb kitabevi. İst. 1938, s.25

⁷ a.e. s.29.

⁸ a.e. s.34.

Garptaki tabirin medlulleri ile içtimaî hâdiseleri izaha çalışmak bilmem mümkün olabilir mi? Garpta nasyonalist denince mazinin mefahirine dayanan ve fütihat peşinde koşan mutaassıp ve mütecaviz bir milliyetçi anlaşılır. Halbuki bizde milliyetçilik, vatan ve millet sevgisi, onu koruma ve yükseltme isteği şeklinde tecelli etmiştir ve etmektedir. Bundan başka milliyetçilik garpta başka, bizde başka ihtiyaçtan doğmuştur.”⁽⁹⁾

Edebiyat tarihçisi Agah Sırrı, edebiyatın millîsi ve gayrı millîsi olmaz diyenlere meselenin aslına inerek cevap verdikten sonra: “Milliyet duygusunun olmadığı yerde millî edebiyat olamaz. Milliyetini istihkar eden bir cemiyetin şairi istediği kadar eserinde mensup olduğu cemiyeti aksettirsin. Ona millî şair denemez... ..Millî edebiyatın en birinci vasfı taklit olmayıp orijinal olması, mensup olduğu milletin ruhundan fışkırarak kendi kendini yaratmış olmasıdır. Hayatla, halkla alâkasını kesmiş, yapma, taklidî ve mücerret bir edebiyatın millî vasfını taşımasına imkan yoktur.”⁽¹⁰⁾ cümleleriyle millî edebiyatın özelliklerini ortaya koymaktadır. Agah Sırrı’nın millî edebiyatı hakkındaki o günkü kanaatlerine iştirak ettiğimiz için, bu hükümleri maddeler halinde yeniden ifade etmeyi faydalı görüyoruz:

1. Edebiyatı; konu, işleyiş şekli, hâkim düşünce kaynakları ve düşünce tarzı önüne alınarak millî ve gayrı millî olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.
2. Garba göre edebiyatımız hakkında hüküm vermek isteyenler, garb milliyetçiliğinin doğuşu ve mânâsı bizden çok farklı olduğu için aldaniyorlar.
3. Millî edebiyatın belli başlı özellikleri şunlardır:
 - a) Millî edebiyatın var olabilmesi için milliyet duygusuna ihtiyaç vardır.
 - b) Millî edebiyatı yapan eserler taklit olmamalıdır.
 - c) Bu eserler mensup olduğu milletin ruhundan fışkırarak kendi kendini yaparlar.
 - d) Halkın meseleleriyle ilgilenmeyen taklit ve mücerret bir edebiyat millî olamaz.
 - e) Millî edebiyat yaşanan hayatla alâkasını kesemez.

Anketçi Nusret Safa Coşkun’un “Millî bir edebiyat yaratabilir miyiz?” konusu ile ilgili sorularına; 1919 yılında “Nedim” mecmuasında çıkan “Gençlik Bağında” adlı şiir ile edebiyat çevresine giren Şükûfe Nihal Hanım şu şekilde cevap veriyor:

“Bizde Arap, Acem veya Garp taklitçiliğinden kurtulmuş olan her edebiyat bence millî edebiyattır. Bunlardan örnek almayan kalbini, gözünü kendi muhitinin varlığına çevirmesini bilen her san’atkâr da millî san’atkârdır.”

“Madem ki dili, tarihi, ananesi, harsı, hususî bir varlık gösteren bir millet mefhumu vardır ve madem ki, edebiyat da bir cemiyetin ifadesi demektir, şu halde bir millî edebiyatın varolması zarûridir.”⁽¹¹⁾

⁹ a.e. s.36.

¹⁰ a.e. s.38.

¹¹ a.e. s.53.

Sayın Şükûfe Nihal'in bu kanaatlerine biz de iştirak ediyoruz. Ancak, edebiyatın "Arap, Acem veya Garp taklitçiliğinden" kurtulması gökten incek melekleri beklemekle olmaz. Hanım şairimizin ilk şiiri aruzla yazılmış "Sonne"dir ⁽¹²⁾. Yani nazım şekli Fransa'dan vezni İran'dan gelmedir. Böyle bir şekil içinde muhteva ne olursa olsun millî şiiri tanımamıza imkân var mıdır? İşte bu şiirin ilk dördlüğü:

"Derin bir taabdır hayatım benim.
Bakın gözlerimden nasıl bellidir
Duyulmaz bu âlemde hiç şivenim
Sükutumda bin zehr, elem gizlidir."

Bu dört mısra, Şükufe Nihal Hanım'ın hangi kültür içinde yetiştiğini ve edebiyat sahasına nasıl bir ruh hali ile girdiğini gösterir sanıyorum. Şiirin bütününde bir inleme duyulmaktadır, bu marazî duygu öyle sanıyorum ki, Servet-i Fünun artığıdır. Bu hükmümüzü "Nedim" in üçüncü sayısında yayınlanan "Kuşlar" manzumesi daha da kuvvetlendirmektedir.

"Taze dallarda periler gibi pek hülyavî
Yaşayan ey küçük kuşlar, siz
Bize söyleyebilir misiniz?
Güneş akşamları ufku sarı, pembe, mavi
Sinesinde solarak gaip olur,
Sonra bir başka ufuktan doğar altın bir nur..."

Manzumesinin başlangıcından aldığımız bu parça bize "Edebiyat-ı Cedideciler" in şiirlerinin havasını veriyor. Şekil, ses, ahenk yönünden. Şiirlerin bu özellikleri Şükûfe Nihal Hanım'ın edebî şahsiyetinin bir yanını ortaya koyduğu gibi, Birinci Dünya Harbi yıllarında eser vermeye başlayan neslin Edebiyat-ı Cedidde mektebinin koyu tesiri altında kaldığını da izah eder.

Bu kültürle şiir yazmaya başlayan bir şairin "Millî Edebiyat" bahsinde nispeten istekli görüşlere sahip olmasını Birinci Dünya Harbi ile Millî mücadele hareketinin tesirinden ortaya çıkan milliyetperver edebiyata bağlamak yerinde olur kanaatindeyim. Nitekim aruz vezni ile şiir yazmaya başlayan şairimiz, milliyetperver edebiyatın unsuru olan millî his ve heyecanların tesiri ile hece veznine dönüşmüştür. Ne yazık ki, çağdaşı olan birçok şair gibi o da, hece vezni ile ve sade dille yazılan şiirin millî şiir olduğunu sanmıştır. İşte hece vezni ile yazdığı bir manzume:

¹² Gençlik Bağında – Nedim Mec. Sayı 1, sene : 19 Kânunsani 1919

“Karanlık gecelerde
Hicranınla inledim
Sesini akseder diye
Boşlukları dinledim.”

“İsmin dudaklarıma
Düşmüş bir kıvılcımdı
Bir humma aleviyle
Kaç kerre çıldırdımdı.”

“Bir damla su istedim
Elinden şifa için
Gülümsedin karşımda
Kaya gibi hissizdin.”

“Bu artık son inkisar
Ve bu son yaralanış
Benden bir bahar çaldın
Kalan ömrüm bütün kış.”

(Hazan Rüzgârları)

Şiir şekil bakımından hece olmakla beraber, muhteva ise ilk şiirlerde olduğu gibi inleme ve sızlamadan ibaret; değişen dil, nazım şekli ve vezin. Şiirin asıl cevheri olan duyuş ve bakış tarzı Edebiyat-ı Cedide'nin aynı. İşte bizim millî edebiyat nesli bütün iyi niyetlere rağmen, Edebiyat-ı Cedide'yi dilini, veznini ve nazım şeklini değiştirerek devam ettirmiştir. Bunun böyle olmasına sebep, millî edebiyatı yapan insanların kültürlerinin, çoğu kişilerde Edebiyat-ı Cedide aracılığıyla olmak üzere, Fransa'ya bağlı olmasıdır. Millî kültür ve buna bağlı olarak bu kültürün doğurduğu müesseseler gereği gibi araştırılmadan, his ve heyecan hali edebiyatın kendisi gibi kabul edilerek yazılmıştır.

Şükûfe Nihal'den aldığımız şiirler bunun onda da böyle olduğunu ortaya koyuyor. Böyle bir neslin içinde yetişen hanım şairimiz, millî edebiyat üzerine ne kadar iyi ve müspet fikirlere sahip olursa olsun, fikirlerini eseri ile destekleyemediği için millî san'atkâr olamaz.

Şükûfe Nihal Hanım 1908-1938 arası Türk edebiyatının daha çok salon edebiyatı olduğunu şu satırlar ile ifade ediyor:

“1908 inkılabından sonra yazılan yazılar daha ziyade bizimdir. Hepimizin tanıdığı birçok kıymetli kalemler vardır. Lâkin yanıp kül olduktan sonra, küllerin arasında canlanıp dirilen efsanevî kuş gibi yeniden hayata gözlerini açmış bir millet için bu kadar yeter mi? Bu eserler acaba bizi tamamiyle doyurabilir mi?

Aranızda kaç san'atkâr olduğu yerde aldığı ilhamları kâfi görmeyip bir yurt sevgisinin cazibesine kapılarak ufukların ardına koştu. Kaç şair tanımadığımız mamur veya viran yurt köşelerinden bize yeni bir ses verdi? Kaç romancı smokinli briç partilerini, boyalı kadın parmaklarını, yahut da kirli meyhane köşelerini ardına bırakıp kapalı vadilerden, ceylanlı dağlardan, yolsuz köylerden bize haber getirmek için cebinde bir defter, elinde bir asa ile yola düştü.”⁽¹³⁾

¹³ a.e. s.54.

Bu satırlar millî edebiyat diye adlandırılması adet olan dönemin karakteristik birkaç yönünü veriyor:

1. Bu ediplere göre Türk milleti bir kül yığınının içinden Tanrı'nın bir lütfu olarak yeniden yaratılmıştır. Yani mazisi tamamen yanmış, yok olmuştur. Bu, bir milletin tarihini inkâr etme gafletine düşen, bu işi bilerek veya bilmeyerek yapan edipleri millî edebiyat yapıcıları olarak kabul edebilir miyiz? Şüphesiz edemeyiz.

2. 1908 den sonra yazılan eserler Edebiyat-ı Cedideye nispetle bize daha yakındır. Bunu kabul ediyoruz. Fakat gönül isterdi ki, 1908 den sonrası eserler bize yakın değil, bizden olsunlar.

3. Millî edebiyat diye alkışladığımız edebiyat, milletin his ve heyecanlarını istismar eden bir salon edebiyatıdır. Bu edebiyatın yazar ve şairleri de salon adamlarıdır.

Şerif Aktaş

MİLLİ MÜCADELE EDEBİYATI : 1

Milli Mücadeleden Önce Vatan Hisleri

Okullarımızdaki edebiyat tarihi tedrisatının öteden beri bir aksak tarafı olduğunu zannediyoruz: Oniki asırlık Türk edebiyatı bazı bölümlere ayrılarak okutulur da, bu bölümler arasında meselâ “Servetifünun edebiyatı” gibi, “Tanzimat edebiyatı” vb. gibi bölümler bulunduğu halde neden bir “İstiklâl Savaşı edebiyatı” bölümü bulunmaz?.. Oysa, böyle bir bölümde Milli Mücadelemizin bütün değerleri gerçek kıymet ölçüleriyle meydana çıkmış olurdu. Bu halisane temennimiz yanında, biz bu seri yazılarımızda büyük boşluğa ışık tutmak niyetindeyiz.

Tarihimize İkinci Meşrutiyet diye geçen devrimden sonra İmparatorluk hudutları dahilinde üç dünya görüşünü görmekteyiz: İslâmcılık, Türkçülük ve Batıcılık...

İslâmcıların –ki onlara zaman zaman “Aydın İslâmcılar dendiği de olmuştur- lideri Mehmet Âkif, sözcülüğünü yapan yayın organı da “Sıratı müstakim” ve sonraları “Sebilürreşad” dergileri idi. Türkçüler’in Ziya Gökalp ve tâli derecede Mehmet Emin (Yurdakul) idiler. Batıcıların ise başta Tevfik Fikret olmak üzere Servetifünun mecmuası tahrir heyeti. Devletin dış politikası ise bu üç cereyanın suyunda dümen oynatan ve muayyen bir istikameti seçemeyen bocalamalar içinde: Hem “Pantürkizm” (yani Turancılık) idealine sahip hem de “Panislâmizm” gayesi peşinde koşmaktadırlar.

Bu fikir cereyanlarının Ziya Gökalpteki tezahürü 22/Şubat/1326 (-1910) da kendini gösterir. Bu tarihi taşıyan “Genç Kalemler” de O’nun “Tevfik Sedat” imzasıyla “Turan” adlı manzumesi neşredilir. Bu şiir zamanında dilden dile dolaşan mısralarıyla çok meşhurdur. Bilhassa:

“Vatan ne Türkiyedir Türklere ne Türkistan;

Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan!”

gibi mısraları hafızalara nakşolmuştur. Sonraları “Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak” adlı eserlerinde topladığı makalelerinin birinde bu “Turancılık” idealini işleyen Gökalp, bu sefer beş yıl gibi kısa bir süre içinde nasıl bir ütopya olduğu anlaşılan şu mısraları neşrediyordu:

“Düşman yurtları viran olacak”

“Türkiye büyüyüp Turan olacak”

Mehmet Âkif her ne kadar Ziya Gökalp’i bu konuda bir münazaraya davet etmişse de, Ziya Gökalp buna yanaşmamıştır. Neticede bu fikirler zamanın hükümet adamları arasında, heyecanlı bir vatanperver ve aşırı bir Turancı olan Enver Paşa’nın şahsında tatbikçisini bulmuş, neticede koca Osmanlı İmparatorluğu bir tek yanık Anadolu kasabasına münhasır kalır olmuştu...

O zamanlar devletin büyük çatırtılar içinde bocaladığı bu fikir ayrılıklarını protesto eden Âkîf'in çırpınmaları gereken intibahı uyandırmamış, ancak Ondan edebiyatımıza bazı anekdotlar hatıra kalmıştır:

““Turan ili” namiyle bir efsane edindik;”

““Efsane, fakat gaye!” deyip az mı didindik?”

“Kaç yurda veda etmedik artık bu uğurda?”

“Elverdi gidenler, acıyın eldeki yurda!”

Daha evvel Tanzimat edebiyatı şairlerinden Namık Kemâl'in “Vâveyla” sında yer alan ve:

“Git vatan Kâbede siyaha bürün!

Bir kolun Ravzayî Nebiye uzat,

Birini Kerbelâda Meşhede at!

Kâinata o heyetinle görün!

mısralarıyla çizilen vatan sembolü çok geniş bir vatan tasviridir: Hudutları bütün İslâm toplumunu kapsayan bir vatan... Dolayısıyla, O'nda vatan, İslâm dünyası ve millet, Osmanlı topluluğu idi.

Batıcılarda ise vatan mefhumu Fikret'de ifadesini bulmuştu; daha evvel Şinasi'nin söylediği:

“Milletim nev'i beşerdir, memleketim rûyi zemin” sözü Fikret'de:

“Toprak vatanım, nev'-i beşer milletim”...

şeklinde kafiyeleşiyordu. Bu kaziyeye göre vatan insaniyetle birleşmiş oluyordu. Ziya Gökalp'te ırk ve millet kavramlarının birbirine karışarak vatani ifade ettiğini yukarıda gördük. Netice olarak Namık Kemâl'in vatani İslâm Birliğinde, Fikret'in insaniyetçilikte, Gökalp'in Turanda idi. Sonunda bu görüşlerin Osmanlı topraklarından birçok başka vatanlar meydana getirdiğini gördük.

Milli mücadele edebiyatındaki vatan mefhumu ise çok hususiyeti olan bir duygudur. Çünkü bu savaşta Türk milleti yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya idi. Eğer bu zafer kazanılmamış olsaydı, bugün ortada belki de Türklük ve Türkiye diye bir şey mevcut değildi. Bunun için Anadolu'daki “Kuvayı Milliye” hareketini biz, 1071'de Anadolu'ya ilk defa gelen ve bu topraklara on asırlık Türk yurdu olmanın damgasını basan Alparslan'ın ordusundaki ruhla –ancak- mukayese edebiliriz. Bu yazılarımızın bir vazifesi de içimizde saklı duran o kuvvetin menbaini bulmak ve kaybolmuş olan o manevi hazinelerimizi araştırmak olacaktır.

Bizde gerçek bir vatan fikri ancak ve ancak Milli Mücadele yıllarında “mütecanis bir kültürle müşterek menfaatlerin müdafaası ihtiyacı uyandıktan sonra” doğmuş oluyordu.

Beş yıllık bir mücadelenin (1918-1922) edebiyatını ve bu savaşın yankılarını günümüze kadar getiren edebî verimleri araştırır ve tahlilini yaparken mihrak noktamız bu duygular olacaktır.

Muhiddin Nalbantoğlu

MİLLİ MÜCADELE EDEBİYATI : 2

Büyük Bozgunun Yankıları

Yeryüzündeki son Türk İmparatorluğu'nun bir emrivaki ile atıldığı ilk dünya harbi badiresinden yenilmiş olarak çıkması, halk efkarında büyük bir infial yaratmıştı. Devrin, şair ve edip olarak bilinenlerinin hemen hepsi bedbinlik ve azap içinde idiler. Üç kıt'ada, on dört cephede savaşılan Anadolu evlatları "canlarını dağlara, dalgalara, rüzgarlara" savurmuşlardır. 1918'in Türkiye'sinde Edirne'den Erzurum'a, Samsun'dan Anteb'e kadar dolaşan bir ezik nağme, saz şairlerinin terennümleriyle hazin bir türkü olmuş, bir matem parolası gibi dolaşıyordu.

"Doğma güneş yasımız var:
Git haber ver diyar diyar
Türk'ün kolları bağlandı
İzmir'i ondan aldılar..."

Samih Rifat imzasını taşıyan bu mısralar o günlerde bütün bir milletin hislerinin ifadesi olmuştu. Gerçekten de ananevî Türk savaşçılığı son sözünü söylemiş gibiydi. Ve ordumuz "artık bir efsaneden ibaret" ti. Milli mücadele yıllarının en büyük feryadını yükselten Mithat Cemal (Kuntay 1885-1956) dahi "Bir Hatıra" şiirini "ağlayarak" yazdığı günlerde bu inançtaydı.

"Kurtarmaya son azm ile imkan aradım da
Koştum ki karaltıydı ufuklardaki ordum..
Beş asra asılmış kılıcımdır diye koştum
Çektim ki kınından o da bir nemli demirdi.
Kim derdi ki bu sıyrıldı mı dünya eğilirdi!"

Ya bayrağımız... "Beyaz barbarın çizmesini ay-yıldız paçavrasına sildiği" o kara günlerimizde, "eski şahsüvarların kavukları üzerinde bir kızıl gül gibi cenkten cenge koştuktan sonra torunlarının başına bir yas çevresi gibi düşen" bayrağımız...

"Boşlukda koşarken arayıp heryeri meftûr
Yerlerde serilmiş görerek bir kırmızı nûr,
Bayrak dedim öptüm ki ne görsem o da bezdi!
Bin fırtına kopsaydı temevvüç edemezdi!"

Beri tarafta, harp sonrasının hemen bütün memleketlerinde olduğu gibi halk, politikacılar ve matbuat arasında sonu gelmeyen çekişmeler:

"Sönmüş olacaktır diye hergünkü husumet,
Yekpare sanıp koştüğüm ardından o millet,
Baktım ki yakından o da bir başka karaltı!
Kalmıştı koşup gitmediğim bir yerin altı"

Mağlup İmparatorluğun Payitahtında bazı muhitlere çöken kaygusuzluk yanında hisli bir yürek taşımak kadar azap veren şey yoktur:

“Ey heryeri kopmuş Vatan, ey hak-i mukaddes,

Baktım basıyor göğsüne toprak diye herkes!”

“Yıldızlara koştukça gülümser diye gamzen,

Baktım ki çıkar karşıma her yerde cenazen!”

Savaş içinde iken bu hazin neticeyi görebilen münevverlerin ızdırabı ise daha farklı oluyordu. Halide Edip (Adıvar 1884-1964) o günlerde şunları düşünüyordu:

“Arkamda haminnemin bol çarşafı, hastahaneye gelirken tek başıma SultanAhmet meydanında durur, içimde sonsuz bir hüznle minarelere bakar bir yabancı ordunun bu diyara girmesi ihtimali kalbimde öyle bir acı uyandırır ki, yüz üstü yatıp taşları öpmek isterdim. Evet, beni bu yerden hiçbir yabancı kuvvet ve tehlike ayıramazdı. Bu toprakların mukadderatını daima paylaştık ve paylaşacağız...”

Fakat, heyhat ki Halide Edip bu satırları not ettiği defterinin son sayfelerine yine bu meydanda (Sultanahmed’de) vatanın istilasına yeni gözyaşları döktürecek olan hitabelerini not edecektir. Ve bu defa yalnız Payitahtın felaketine değil, bütün Anadolu şehirlerinin felaketine bol bol gözyaşları dökülecektir. Böyle bir memleketde en büyük teselliyi ölmüş olmakta bulan Yahya Kemâl’in mısraları o anlarda günümüze kalan en muhalled eserlerdir:

“Ölenler öldü kalanlara muzdarip kaldık

Vatanda hor görülen bir cemaatiz artık

Ölenler en sonu kurtuldular bu dağdağadan

Ve gözkapaklarının arkasında eski Vatan

Bizim diyar olarak kaldı da kıyamete dek.”

Evet, ölenler hiç olmazsa bu büyük felaketi görmeden ebediyete göçmüşlerdi. Ya arka-kada bıraktıkları şehid yuvaları, analar, bacılar, dulların feryadının, acılarını kimler teselli edecektir:

“Kalanlar ortada genç, ihtiyar, kadın, erkek

Harap olup yaşıyor taliin azabıyla;

Vatanda düşmanı seyretmek ızdırabıyla”

Milli şuur ve intibahın uyanmasında en büyük medeni cesaretin sahibi olan Süleyman Nazif dahi büyük bir bedbinlik ile şu mısraları yazıyordu:

“Tarabgâhı vatan bir mahşeri hicrana dönmüştür

Bu gülşende geçerken ah eder badı saba ağlar”

Fakat ne olmuştu?.. Vatanını seven bir tek Türk dahi kalmamış mıydı? Yoksa asırların bu en büyük cihangir milleti esirlik zilletine boyun eğecek kadar dejenere mi olmuştu: Her evden birkaç şehid verilen öksüz Anadolu insanı bunu soruyor, bunu bekliyor, buna ağlıyordu:

“Uyan Şahin uyan yaran çok mudur
 Düşmandan intikam alan yok mudur?”
 Saplanan bağına kanlı ok mudur
 Uyan Şahin uyan ah neler oldu
 Yaralı vatana düşmanlar doldu.”

Bu zehir sualin cevabını vermek o anlarda imkansız gibi görünüyordu. Fakat istikbâli görecektir kadar basiret sahibi mütefekkirlerimiz de yok değildi. İşte Mehmet Âkif... Bütün bu ümitsiz titreyişlerin üstünde haykırıyordu:

“Samimi yaşlarından yandı gönlüm hercümerc oldu
 Lâkin matem halâs etmez cehennemler saran yurdu.
 Alınlar terlesin derhal iner mevud olan rahmet
 Nasıl hasir kalır tevfiği hak ettim diyen millet”

Evet “merhamet dilenmekle” memleketin kurtulamıyacağına, vatanın gözyaşından çok bir hareket beklediğine ilk işaret eden O olmuştur. “Umar Mıydın?” gibi, “Yeis Yok” gibi, “Azimden Sonra Tevekkül” gibi iman şiiriyle “münkesir” kalblere iman nûrunu serpen Âkif bir şeyler beklemektedir:

“Cemaat intibah ister uyanmaz gizli yaşlarla
 Çalışmak başka yol yok, hem nasıl canlarla başlarla”
 İlahî, bir müeyyed bir kerim el yok mu tutsun da
 Çıkarsın Şarkı zulmetten götürsün fecri maksuda..”

İşte son Osmanlı Meclis-i Mebusanı da son toplantısını yaparak işgal kuvvetlerinin süngüsüyle kapatılmıştır.

Fakat o celsede, şahsında bütün mensubların son sözlerini mihraklaştıran Hamdullah Suphi (Tanrıöver) şu muhlik sözleri söylüyor ve bu sözler tarihi binanın salonlarından İstanbul sokaklarına yayılıyor oradan bütün yurt sathında yankılanıyordu:

“Dağınık sürüye yol gösterecek Çoban yıldızı, millî bir ümid halinde Anadolu toprakları üzerinde doğup yükselmiştir. Mücadele ve istiklâl bayrağını çeken Anadolu bizim rehberimiz olacaktır... Zafer yolu bu yoldur...”

Muhiddin Nalbantoğlu

TOPLUMCU EDEBİYATIN TİPLERİ ÜZERİNE BİR GENELLEME

Tanzimat romanı ilk denemelerin ve acemiliklerin ürünüdür. Zaten Tanzimat'a kadar romanın bizde bir geçmişi bulunmadığı için batıdan ithal edilen bu tür mükemmeliyetine kavuşuncaya kadar epeyce zorlanmalara sebep olmuştur. Tanzimat'ta Ahmet Mithat'ın, daha sonraki yıllarda Hüseyin Rahmi'nin sayıları bir hayli kalabalık eserleri ile eğilmeye çalıştıkları toplumsal meseleler, Ahmet Mithat'ta çorbaya dönmüş, Hüseyin Rahmi'de ise "Avam için edebiyat" tezinden hareket ile bayağılığa düşmüştür. Hemen hemen her konuda toplumun bütün kesimlerini söz konusu etmiş olan Hüseyin Rahmi'nin eserleri derinlemesine olmakla birlikte edebiyatımıza birçok tip getirmiş, fakat bu tipler içinde ağırlık kazanarak öne çıkan olmamıştır. Avrupa'yı ters anlamış "Züppe takımı", "Bâtıl inançların esiri zümreler", "Ruh hastaları" ile daha çok toplumun alt tabakalarını işleyen yazar büyük bir tip kargaşası içindedir.

Nâbizade Nâzım'ın "Zehra"sı ile olumlu bir çıkış yapan romanımız, Servet-i Fünun'un marazî tiplerine saplandıktan sonra, koyu bir ferdiyetçiliğe gömülmüştür. Öyle ki, Halit Ziya gibi tekniği sağlam sayılabilecek bir ustanın eserleri bile belli bir devrin belli bir kesimini vermekten öteye geçemezler.

Anadolu hareketi ile Milli Edebiyatın şekillenmesi sonucu yazarlarımız Anadolu insanını ve coğrafyasını vermeye başlamışlar, fakat bu yöneliş ne Reşat Nuri'de, ne Yakup Kadri'de, ne de Halide Edip'te sistemei bir toplumculuğa erişmemiştir. Yakup Kadri'nin "Yaban"ı, aydın-halk anlaşmazlığına işaret ederek, aradaki bağın kopmuş olduğunu ortaya koymasına rağmen bunun nedenlerini açıklayamayız. Reşat Nuri ve Halide Edip'in eserlerinde görünen kişiler büyük şehirden köye gitmiş tiplerdir. Bu yazarların eserleri arasında Reşat Nuri'nin "Yeşil Gece"sinin "Şahin Hoca" tipiyle olumlu bir çıkış sayabiliriz. Memleketin eğitim politikası pozitivist temellere oturtulduktan sonra Sadri Ertem ve Sebahattin Ali ile toplumcu akımın hızlandığını, aynı zamanda materyalist bir çehreye büründüğünü görüyoruz. 1945'ten sonra sol çevrelerin inhisarına girmeye başlayan edebiyatımızda toplumsal gerçekçilik yolunda büyük adımlar atılmıştır. Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların da edebiyat dünyasına girmeleri ile toplumcu edebiyat belli bir devrimi oluşturma gayesine hizmet ile günümüze kadar etkilerini sürdürmüştür. İnkılaplardan sonra Atatürk düşüncesini topluma mal etmek için verilen eserler zamanla hızlarını yitirmiş, Halkevlerinden Üniversitelere kadar bütün kültür kurumları sola açık hale getirilmeye çalışılmıştır. Edebiyatımızın yazımıza konu teşkil edecek tipleri, toplumculuğun yoğunlaşmaya başladığı ve sol çevrelerin inhisarı altında 1945'ten sonra ortaya koyduğu eserlerden çıkarılacaktır...

Modern Türkiye'nin çağdaş milletler seviyesine çıkması için yapılacak çalışmaların büyük bir kısmı Mustafa Kemâl'in "Öğretmenler, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır" sözüne dayanarak, öğretmenlerin omuzlarına yüklenmiştir. Bu açıdan başlangıçtan son senelere kadar toplumcu edebiyatın en göze görkem tipi "Devrimci Öğretmen" tipidir. Edebiyatın bütün tür-

lerinde uzun yıllar işlenen bu tip başlangıçta inkılapların ve ilkelerini ışığını Anadolu'ya taşımak için kullanılır. Mazi ile göbek bağıni birden bire koparan Modern Türkiye'nin modern metotlar ve değerler ile yetiştirilen öğretmenleri, geleneksel değerler sisteminin kökünü kazımak için köye gönderilmiş oldukları için evvelemirde köylüyü yanlarına değil, karşılarına almaya mahkum olurlar. Bu geri tepen topun zayıyatını gidermek için kurulan köy enstitüleri ise saf eğitimciler ile, art niyet sahibi politikacıların ve sol düşünceli öğrenim görevlilerinin maharetli manevraları ile “İnkılapçı Öğretmen” yerine “Devrimci Öğretmen” yetiştirmeye başlarlar. Köy enstitüsü çıkışlı yazarlar meseleye sınıfsal açıdan baktıkları için, köyü aydınlatmak yerine köylü sınıf mücadelesini körüklemek için öğretmenin karşısına “zalim toprak ağası-yobaz imam-gerici köylüler-ezilen ırgatlar” dörtlüsünü çıkararak devrimci mücadelenin kıvılcımını öğretmen eliyle çaktırmaya çalışırlar. Toplumcu edebiyatın çok işlenen ve uzun yıllar umut bağlanan bu tipi 1960 sonrasında önemini yitirmiş ve başlık değiştirerek “Öğretmen kıyımı” adı altında işlenmeye çalışılmıştır.

“İnkılâpçı öğretmen” ve “Devrimci öğretmen” tipleri halkın nazarında alaylı-mektepli ayrimından gelen bir tutum köyde alışılmış “hoca” tipine taban tabana zıt olmalarından da tutulmamış başlangıçta bütün zorlukları yenebilecek kapasitede donatılan öğretmen son zamanlarda evi taşlanan, tecavüz edilen mazlum bir tip haline sokulmuştur. Kafasındaki değerler sistemi ile köyün sosyo-ekonomik ve kültürel değerlerine ters düşen öğretmen, kendisinden bekleneni veremeyince, yerini şehirlerde militan öğrencilerin paraleline sokulmaya maocu başkaldırmalara özenen ırgatlara terk etmiştir.

“Bakıyorum bazı arkadaşlar, kendi asan kızların öyküsü yazıyorlar. Kızı istemediği birine vermişler, kutulamayınca asmış oda kendini. Eski öykülerde böyle ve hep böyle diyor... bu devrimci bir tavır olamaz... Bir ulusunda bu gibi davrandığını düşünelim. Ne olur sonuç? Böyle olsak biz ulusal kurtuluş savaşına giremezdik. Vietnam halkı saldırgan Amerika'ya direnmezdi... Hem ne suçu var da kızlar kendini asıyor... Suçlu kim? Ezilen üçüncü dünya halkları mı? Öldürücü gücümüz suçlu kimse onun, onların üstüne yönelmelidir. Tırpanı bu düşünce ile yazdım.” (Fakir Baykurt – Tırpan)

Cumhuriyetten sonra Anadolu'ya yönelik hareketi bir süre için “Şirin Anadolu” sloganı ile gerçeklerden uzak ülkücü bir biçimde işlendi. Köy, yıllarca edebiyattan uzak kaldıktan sonra Anadolu'ya yönelik hareketi ile söz konusu oluyordu. “Orada bir köy var uzakta-o köy bizim köyümüzdür” Toplumcu gerçekçilerin köy edebiyatına girişleri “Şirin Anadoluculara” taban tabana zıt bir biçimde oluştu. Onlar daha çok sol eğilimli olmaları ile Anadolu'yu baştan başa çorak kıraç, verimsiz ağasıyla ırgatıyla korkunç bir sınıf boğuşması içinde veriyorlardı. Aslında Anadolu köylülerinin durumu yılların ihmali ile Cumhuriyetten sonra da pek parlak durumda değildi. Bu açıdan temelde samimî olmamalarına rağmen, toplumcu gerçekçilerin eserleri gözlerin köylere ve köyden bahseden yapıtlara dönmesine sebep oldu. Yazarlar bir hazineyi yağma edercesine daha çok kaba gözlemden hareket ederek şehir ay-

dınlarının ilgiyle karşıladıkları – şimdiye kadar görüp işitmedikleri- konularda yığınla kitap yayınladılar. Bu arada akıntıya kapılarak masa başında yazılan köy romanlarının, hikâyelerinin sayısı da epeyce kabardı.

Köy edebiyatının büyük ağırlığını sol eğilimli toplumsal gerçekçiler yüklenmişlerdir. Bunların eserleri içinde en göze batan köşeyi Yaşar Kemâl'in "İnce Memed"i ile ortaya çıkan "Eşkîya" tipi tutmaktadır. Nazım Hikmet'in marksist teoriye uygun olarak işlemeye çalıştığı – Türkiye'de henüz olmayan- işçi sınıfının edebiyatı onun yetiştirmeleri tarafından toplumsal geçerliği olmadığından tutulmamıştır. Bu açıdan Nazım Hikmet, Türkiye'de –kapitalist aşamanın oluşmadığı ve sanayi toplumunun yokluğu dolayısıyla- olmayan, yalnız hayal edilebilecek bir işçi sınıfının şairi olarak kalmıştır. Ondan sonra gelenler Türkiye'de proleterya olarak gayet saf bir biçimde Türk köylüsünü almışlar ve bir ırgat, ağa – edebiyatı tutturmuşlardır. Hele köy yazarlarımız Maoculukla tanıştıktan sonra bu işe daha sıkı sarılarak ırgat türkülerinin sesini iyice yükseltmişlerdir. Eşkîya tipi bu sınıfsal kavganın düğümünü çözecek köylüleri arkasına takarak hükümete ve onun işbirlikçisi ağaya başkaldırarak devrimi oluşturacak bir güçle donatıldıktan sonra edebiyatın içine –yürü koçum, yürü edasıyla salıverilir. Oysaki Türk toplumunun eşkıyaya bakışı "Devlet otoritesinin kalmadığı ve soyguncularla başa çıkılamadığı devirlerde toplum soygunculara hayranlık duymaya başlar." yargısı uyarıncadır. Yani ne zaman ki, memleketin hükümeti anarşiyi önleyici tedbirleri alamaz, o zaman anarşiyi çıkaranlar halkın gözünde efsaneleşirler. Çünkü bizim toplumumuz devletine büyük bir güvenle bağlıdır. Devletin elinin kolunun uzun oluşu da bundandır. Yüzyıllarca otoriteli bir merkezi idare ile yaşamış Türk toplumu eşkıyalara karşı olumlu hisler besleyemez.

Kaldı ki, sınıf ayrımının oluşmadığı köylerimizde eşkıyalığın sebepleri de hemen hemen her zaman kişisel olmuştur. Köy edebiyatının yazarları eserlerine diyalektik kazandırmak ve sınıf mücadelesini kızıştırmak için eşkıyanın karşısına "zalim köy ağasını" çıkarmışlardır. Biz de "ağalık vermeye" diye bir kanun olmasına ve ekonomi-politiğin bunu emretmesine rağmen. Romanlar bu iki tip etrafında temellendikten sonra yanlarına yardımcı tipler de kattılar. Eşkîyanın arkasında "ezilen ırgatlar" zalim köy ağasının arkasında "yobaz imam ve jandarma" bulunmaktadır. San'atta fayda ilkesinden hareket etmesi beklenen toplumcu gerçekçilerin bu tipleri beklenen olumlu çıkışların hiçbirini gerçekleştirememişlerdir. Çünkü köy romanlarının yapısı halkın anlayışından uzaktır. Bu eserler büyük şehir aydınlarının zevkini okşayacak motifler, simgelerle donatılmıştır. Toplumsal geçerliği olmayan iddialarla edebiyat dünyasına sürülmüş ve ancak haklarında yapılan büyük propaganda ile tutunabilmişlerdir. Aslında köy edebiyatı romantik açıdan da, realist açıdan da henüz tam mânâsıyla ortaya konmamıştır. Toplumsal edebiyatımızda köy en çok işlenilen bir konu olmasına rağmen, gerçeklerini olduğu gibi veren eserlere henüz kavuşmamıştır. Bugün Türk köyü büyük şehir aydınları tarafından hâlâ yukarıda bahsedilen eserleri ile tanındığı için köy edebiyatını yeniden ele almak, Türk köyüne onu meydana getiren değerlerin ışığı altında eğilmek gerekir. Bu a-

landa verilen eserlerin çokluğu aldanışlara sebep olmakta ve köy edebiyatının artık bittiği kanısını dahi uyandırmaktadır.

Cumhuriyetten sonra Anadolu’da köyden şehire büyük göçler olmuştur. Şehirleşmenin paralelinde köylerini terk eden insanlar bilhassa büyük şehirlerin etrafında “gecekondu” denilen yeni bir muhit meydana getirmişlerdir. Çoğunlukla işçilerin ve küçük memurların barındığı bu mahalleler edebiyatımıza bir “küçük adam” tipini getirmişlerdir. Bilhassa 1945’ten sonra edebiyatımızın toplumcu kesimlerinde küçük adam tipi oldukça işlenmiştir. Anadolu’dan gelen gurbetçilerin dramı, devlet kontrolünden uzakta insafsız patronların ezdiği işçilerin arasında geçer. İstikrarlı bir malî politika tutturamayan hükümetler zengin-fakir ayrımının uçurum teşkil etmesine sebep olmuşlar. Bunun sonucu olarak toplumcu edebiyat küçük adamı ülküleştirmiştir. Ancak şurası var ki, son yılların “grevci militan işçi” tipi haricinde meseleye çözüm getirecek bir tip bulunamamaktadır.

A. Hacıyakuboğlu

ÜSLÛP

Fikirilere ve duygulara kuvvetlerini veren yalnız taşıdıkları mânâlar değil, üslûplardır. Üslûp bir anda bizi eserin sahibiyle karşı karşıya getirir ve adım adım onu fethetmemizi temin eder. Sonunda verdiğimiz karar belki bütün ömrümüz boyunca değişmeyecektir. Üslûbun melodisi, dinlenen ilk müzik parçası gibi, insanı kendi havası içine alır, onunla bir daha karşılaşmak ihtiyacı hasıl olur. Bu ihtiyaç bizden gelmektedir ve tatmini bize bir heyecan sağlamaktadır. Bu heyecan üslûbun gayesi değil, neticesidir. Üslûp kendi âlemi içinde hiçbir faydaya bağlanmayan, ruhu olan ve bir vücuda giren ilahî bir nakıştır. Onun uzunluğu, dalga boyu, hızı, yani esas itibariyle kalıbı yaradılışın mucizesi olarak san'atkârın kalbinde önceden mevcuttur. San'atkârın mahareti hayat tecrübesini, yani yaşayışıyla işlenmiş maddeyi o kalıplara dökebilmektedir. Küçük bir parçanın olduğu kadar, eserin bütününe toplu melodisi, içi müphem yıldızlarla dolu bir saman yolu gibi, san'atkârın kalbinden geçmeseydi san'at eseri, kör bir ustanın el yardımıyla yaptığımıza benzemezdi. Büyük san'atkârların ruhlarında bu hareketli kalıpların kim bilir nasıl bir macerası geçmiştir? Tamamen zapt edilmeyen, bazen uykuda fakat canlı; san'atkârdan doğmak için onu tenhalara sürükleyen bir inziva duygusu; elem, hüznün, sevinç; kıvrılan, uzayan, yükselen, şiddetle inip çıkan, azarlayan, bağışlayan, itham eden; seven ve ölen her şey bu maceranın kahramanıdır.

San'atkâr dünyaya, kalbinde getirdiği bu hassas âlemle bakar. Eserini meydana getirirken onlara tabi olur. Fakat bu o kadar kolay teslim oluş değildir. Ansızın gelen, dokununca soluveren bir duyguyu yakalayabilmek, hafızada bıraktığı izi aslına uygun bir şekilde okuyabilmek ve o intibayı tekrar ilk andaki şiddetine yakın yaşayabilmek ve nihayet san'atın çeşidi-ne göre onu sese veya çizgiye bağlamak son derece zor olan şeylerdir. Bu zorluk, bu doğum sancısı, uzun bekleyişlerin, şimşek gibi çakıp düşüncenin konusunu aydınlatan buluşların, bütün bir iç gözlemin tahlilleriyle ortadan kaldırılır.

Bizzat üslûp ve edanın kendisi san'atkârın göstermek istediği mânâ yanında başka bir mânâdır. Herhangi bir şeyi ifade etmenin türlü yolları vardır. Onu şu veya bu tarzda ifade ederken kendisine tabi olduğumuz üslûp, ruhun eşya ve olaylarda dolaşma tarzı olarak ayrı olarak kıymetlendireceğimiz bir mânâ kazanırken, diğer taraftan üslûbun verimli topraklarına serpilmiş, asılmış, yüklenmiş duygu ve fikirlerin ifade etmek istediği başka bir mânâ vardır. Büyük eserlerde, üslûbun, san'at şahsiyetinin kendisi ile ona yüklenen fikir ve duygu birbirine tamamen karışmıştır. Birinciler üslûba sinmiş, üslûp ise eserin tamamını kendi rengine boyamıştır. Adeta kendine uzak mesafelerde bulunan bütün ruhi unsurları melodisinin içine sındırmış, kanına karıştırmıştır. Üslûbun bu hakimiyete erişebilmesi, temelde bulunan esas beslenin kuvvetine bağlıdır. O ruhun ta derinlerinde, birikmiş bir yer altı suyu gibi, üzerindeki bütün kütlelerden kurtulup gerçek san'atkârın dünyasına yayılır. Uçurumlara dökülür, yükseklere coşkunlukla çıkmak ister kah kıvrılır, süzülür; kah bir darbe olur; kah otları okşayan sabah yelidir; kah bir anne hıçkırığı, bir dost öfkesidir. Büyük eserlerin insanın ruhunu yerin-

den oynatan kudreti, üslûbun, içindeki her şeyi kendi çizgisinde kendine mal ederek şahsiyetin büyük melodisini karmaşıklık ve tam bir birlikle ifade etmesinde ileri gelmektedir.

Melodisiz üslûp, üslûp değildir. Üslûpsuz fikir ve duygu eseri pek yavan olur; ya sadece fikir eseridir, ya da başkalarının duygularının taklidinden doğmuş özentilerdir. Bu eserlerde her unsuru kendinde eritici, her unsura can veren temel melodi, duyuş, ilham olmadığı için bütün eser sıhhsiz, neşesiz kavramlar sergisinden ibaret olmaktadır.

Muzaffer Civelek

ÜSLÛP MESELESİ

Edebiyat ve san'at hayatında, "üslûbunu beğendiğim, beğenmediğim", "iyi üslûp", "bu yazarın üslûbu ... budur", "... üslûp ile yapılmış heykel, mimari", "... kişinin üslûbuna benziyor", "herkesin üslûbu ayrı ayrıdır" vb. söz grupları çok sık kullanıldığı halde, üslûbun öneminden, ne olup olmadığından, neden her san'atkârın kendine ait üslûbu olduğundan pek söz edilmez. Hatta san'atkârın üslûbunu yapan faktörler dahi çoğu kere araştırılmaz, yuvarlak ve basma kalıp sözlerle bu kısımlar geçiştirilir. Neden ve eleştiri sahasında görülen söz konusu karışıklık, zamanla san'at tarihi değerindeki eserlere de intikal eder.

Biz bu yazımızda üslûbun ne olup olmadığını, hangi faktörlerin tesiriyle oluştuğunu, önemini, san'atkâr-üslûp ilişkisini araştırmaya gayret edeceğiz.

Üslûp, kısaca anlatım tarzıdır. Fransız edibi Buffon'un ifadesiyle "üslûp, insanın kendisidir" der. XIX. yüzyılda Türk Edebiyatı üzerinde düşünen "Talim-i Edebiyat" sahibi Recaizade Mahmut Ekrem, "üslûb-u beyan, aynıyle insandır, demıştır. Halit Ziya Uşaklıgil'e özel ders veren Fransız edebiyat muallimi Raymond Pere, "Mai ve Siyah" yazarının, "üslûp nedir?" sorusuna, Mormentel'in kitabından şu cümleleri okuyarak cevap verir: "Lisanın ruhu, muharririn fikir ve ruhuna ait vasıfları, mevzuun tarzı ve nevi tasvirine zemin teşkil eden esasların hususiyetleri, nihayet bütün teferruat ve tafsilat üslûpta tecelli eder".⁽¹⁴⁾ Peyami Safa, "İşleme ve hareket (fonksiyon) halinde bulunan şuur umumiyetle ruh muhtevalarının ifade şekli üslûbu vücuda getirir." der.⁽¹⁵⁾ Prof. Dr. Niyazi Akı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu adlı incelemesinde "Üslûbu her şeyden önce bir vasıtalar bütünü ve bu vasıtaları kullanma tarzı kabul etmeyi zaruret sayıyoruz; böylelikle, üslûp hakkında bir yazarın bütünüyle dilini ve o dili kendine göre kullanışını içine alan bir tarif elde ediyoruz".⁽¹⁶⁾ Albolat, üslûbu "Kelimele- rin değerlerini ve aralarındaki münasebetleri görme san'atı." ⁽¹⁷⁾ diye tanımlıyor.

Üslûp hakkında birbirine yakın dahi olsa, bu kadar değişik tarifin yapılması, birçok san'at meselelerinde olduğu gibi, belirli ve kesin bir tarifin yapılmayacağını ifade eder. Böyle bir tarif yapılabildiği an, üslûbun aslını teşkil eden zamanla farklılaşma ve aynı zaman dilimi içinde kişiden kişiye değişme özelliği bir dereceye kadar kaybeder ve kalıplaşır. Zira üslûp: sözlerin, zamanın icabı göz önüne alınarak şahsi bir düzen içinde işlenilen konunun cinsine göre tanzimidir. Bizce üslûp için en isabetli tanım budur. Çünkü, üslûbu şekillendiren, zaman, kişi ve konudur. Bu üç ayrı unsur, her zaman eserinde yeni ve diğerlerinden ayrı bir sentez vücuda getirir. Aynı türdeki bütün eserlerinde üslûp bakımından tam bir benzerlik yoktur. eserler arasında asgarî müşterekler vardır; bunların tespiti yazarın üslûp özelliklerini ortaya

¹⁴ Halit Ziya Uşaklıgil, San'ata Dair III, s.88, İst. 1955, Maarif bas.

¹⁵ Peyami Safa, San'at, Edebiyat, Tenkit, s.86, İst. 1970, Ötüken Yayınevi

¹⁶ Niyazi Akı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, s.229, İst. 1960.

¹⁷ Remy de Gourmond; Fikir Üretimi (Necip Tanyeli Çevirisi) s.12, İst. Maarif bas.

çıkartır. Yine aynı yıllarda aynı konuda yazılan eserleri anlatım tarzı ve işleyiş bakımından belirli gruplarda toplamak mümkünse de, yazarlar aynı olduğu için farklılık kendisini hemen hissettirir. Mevzuya Türk edebiyatından örnekler verelim: Fakir Baykurt'un Yılanların Öcü ile Tırfan arasındaki üslûp farklılığı, tarihi oluş içinde kısa bir müddet zarfında kişideki değişikliği ortaya koyar. Halit Ziya'nın Mai ve Siyah ile Aşk-ı Memnu arasında üslûp bakımından tam bir benzerliğin olduğunu iddia etmek mümkün mü? Her iki roman da yazarın olgunluk devrinin mahsulleridir. Refik Halit Karay'ın, Bu Bizim Hayatımız ve Bugünün Saraylısı aynı çevre, aynı konuyu işledikleri halde aralarında anlatım tarzı bakımından küçümsenmeyecek farklar vardır. Ama bu demek değildir ki, benzer tarafları yoktur. Biz bunlara asgari müşterek diyoruz.

Bir eserin üslûbu nasıl incelenir?

Önce, eserin yazıldığı –edebiyat için yazıldığı– devrin düşünce yapısı tespit edilmeli ve bu yapı içinde hakim unsur özel surette belirtilmelidir. Çünkü yazar her ne kadar çağının dışına çıkmaya gayret ederse etsin, onu çepçevre saran değer yargılarından siyasî ve iktisadî vaziyetin baskısından zihnini ve kalemını kurtaramaz. Sonra san'atkâr, mensubu olduğu toplumun bir ferdidir, toplumsal yaşayışın tesiri altındadır. Ayrıca, yazarın aile çevresi, yetişme tarzı, öğrenimi, insana ve dünyaya bakış şekli, arzuları, irsi özellikleri, cinsi durumu, olaylar karşısındaki tutumu üslûbuna tesir eder. Edebî tür de üslûbun vücut bulmasında önemli rol oynar. Çünkü her edebî türün, kalıplaşmış şekilde olmasa dahi, kendine göre bazı şartları vardır; yazar edebî türün gelişimini bilmek, belirli şekillere uymak ve kabiliyetine, kültürüne göre, şeklin sınırlarını çoğu kere genişletmek üzere zorlamak mecburiyetindedir. Bütün bunlar san'atkârın üslûbu üzerine ayrı ayrı tesir eder. Daha doğrusu san'atkâr, san'at gücünü kullanarak yukarıda saydığımız hususları bir eser dahilinde birleştirir. Bunun için de her san'at eseri, başlı başına bir vaka olarak tarihi, sosyolojik, psikolojik, ekonomik yönde incelenmeli, elde edilen neticeler yazarın biyografisi ile birlikte düşünüldükten sonra, ifade tarzının nedenleri üzerinde durulmalıdır. “A” yazarın çok sıfat kullandığı, tabiat tasvirlerine önem verdiği, kapalılar yerlerde anlatmaktan kaçındığı, cümlelerinin kolayca anlaşılır olduğunu ifade edip, bu hususta örnekler vermek sanıyorum ki, bir üslûp incelemesi değil, tasnifçiliktir.

Bu da incelemenin ilk basamağıdır. Üslûp inceleyicisi yaptığı tasniften hareketle “A” yazarı şu sebeplerden çok sıfat kullanmış, tabî tasvirlerle önem vermiş şeklinde hüküm vermek mecburiyetindedir. “A” yazarının bütün eserleri aynı şekilde değerlendirildikten sonra, eserler arasında zamanla olan değişiklikler ve asgarî müşterekler sebepleri ile anlatılarak yazarın üslûbu ortaya çıkar. Bu da san'at eserinde kişiliğin tekâmülünü ifade eder. Aynı devirde, bir memlekette yazılan eserler bu tarzda incelendiğinde, söz konusu zaman içerisinde, o memleketin kültür durumu, meseleleri ve bu meseleleri izah tarzı ortaya konulmuş olur.

Bütün bunlardan sonra üslûp için, eser denilen çok yönlü birleşimde; zaman, tür, yazar arasındaki münasebetlerin bütünüdür diyebiliriz. Tabî ki, bu münasebetleri araştırma da üslûp incelemesi olur.

Belirttiğimiz tarzda, bir eser üslûp bakımından incelendiğinde görülür ki, asırlar aşmaya namzet yazarlar “umumî bir dil yanında biricik ve taklidi imkansız olmakla beraber, hem herkesin, hem de bir tek kişinin anlayacağı özel bir lehçe konuşan” insanlardır. Onun için de bu lehçeyi bir başkasına öğretmek, aynı şekilde ve aynı şartlar içinde doğmuş ve aynı şekilde yaşamış, aynı şekilde düşünebilen yeni bir insan yaratmak demektir. Bu da mümkün olmadığına göre bir yazarın üslûbu, bir başkasına öğretilemez. Yani her kişi, şartları, kabiliyeti, hayat tarzının hazırladığı imkanlar içerisinde kendi üslûbunu yapar, fakat başkasından öğrenemez. Kısaca üslûp öğrenilmez, yapılır. Büyük san’atkârlar, kendi örslerinde, kendi çekiçleriyle kendi kendilerini döve döve yapan insanlardır.

Üslûp, sürekli ve sabırlı bir çalışma sonucu kazanılan bir yetenekle zaman, konu, tür ve kişiyi bir eser içinde; okuyanlara ve dinleyenlere etki edecek tarzda birleştirme işidir.

Şerif Aktaş

BELÂGATA DAİR

Bu parça Mme de Stael'in "Edebiyata Dair" adlı eserinin "Belâgata Dair" kısmından alınmıştır. Safiye ve Vahdi Hatay tarafından dilimize çevrilen bu eser, edebiyatla ilgili pekçok konuya temas etmekte ve aşağıda bir kısmını iktibas ettiğimiz bölümünde de yazıda ve hitabette belâgat anlatılmaktadır.

... Gerçeklerin başı olan ahlâk, belâgatin de en verimli kaynağıdır; yalnız, ahlâksız bir felsefe her şeyi karıştırmak gayesiyle her şeyin kıymetini düşürmekten hoşlandığı zaman, insanın sesi hangi fazilete şeref, karanlıklar içinde neye parlaklık verebilir. Bu çamurdan ne çıkabilir? Şöhretin hiçbir şeyinden korkmayan, ondan hiçbir şey üretmeyen ve artık aralarında aynı prensip aynı hareketler için hakem kabul etmeyen insanlara coşkunluk nasıl ilham edilebilir?

Ahlâk, kalbini onunla doldurmasını bilen dâhi bir insan için duygu ve mutlu fikir bakımından tükenmez bir kaynaktır; o kendini onun desteği ile kuvvetli hisseder ve kendini ilhamına korkusuzca bırakır. Eskilerin tanrısal ruh dedikleri şey, hiç şüphesiz, doğru bir insanın ruhundaki fazilet şuuru, kabiliyetin ilham ettiği belâgata birleşmiş gerçeğin kudreti idi. Fakat bu yüzyılda bir çok insan ahlâka, kendi hatalarını suçlandırır korkusuyla yanaşmaktan çekiniyorlardı! Bir insan kendi özel hareket ve menfaatlerini karşılaştırmadan önce, genel hiçbir fikri kabul etmiyordu! Kendi şahısları hakkında endişe duymayan, fakat dinleyicileri arasında birkaçının hatıralarına tesir etmek istemi diğer bir kısım insan da adâletten, doğruluktan coşkunlukla bahsetmeye cesaret edemiyorlardı; bunlar, ahlâkı kaçamak yollarla sunmaya, ona siyasî fayda şekli vermeye, prensip gizlemeye ve ihmale gelmeyen menfaat hususunda birbirlerini karşılıklı ikaz eden gurur ve onurdan aynı zamanda ustalıkla sıyrılmaya çalışıyorlardı.

Cinayet, şiddetin fazlalığı yüzünden muhakemeyi bozabiliyor, akli şaşırabiliyordu; fakat fazilet de tamamiyle gelişmek cür'etini göstermiyordu; ikna etmek istiyor, ama küçük düşmekten korkuyordu. Gerçekten kaçınıldı mı, belâgatli olmaya da imkân kalmaz.

Partiler, tarafsız insanları kazanmak ihtiyacında oldukları, aralarında milletin iradî tasvibini elde etmek için mücadele ettikleri müddetçe, belâgatin gelişmesine hizmet ederler; fakat siyasî hareketler, partiler arasında her şeyin halini kuvvete bırakacak bir hale geldi mi, onların bu hareketlere söz, tartışma ve kudret vasıtası olarak ilave ettikleri şeyler belâgatı mahveder ve inkişaf ettireceği yerde fikri alçaltır. Haksız iktidarı korur şekilde konuşmak, en geniş bir köleliği kabul etmek demektir. O zaman, suç teşkil edecek olan karara götüren uzun zincirin meydana geldiği saçmalıkların her birini müdafaa etmek gerekir; karakter de, güya içinde alçaklık ve gaddarlığın becerikli olmasına gayret edilen bir çeşit san'atla en saf hale getirildiği o nutuklardan sonra, öfkenin ilham edeceği kötü hareketlerden sonrakine nazaran daha lekesiz kalacak, bu mümkün mü?

Bana şöyle söylenebilecektir: Belâgat sahibi insanların kendilerini duyurmalarını hangi ümidin tahakkuku için istiyorsunuz? Belâgat yalnız ahlâki fikirler ve temiz duygulardan meydana gelebilir; bugün iyi sözler hangi kalblerde bir akis bulabilir? On yıllık bir ihtilâlden sonra, içinde fazilete, inceliğe, hatta iyiliğe karşı kim heyecan duyuyor. İlkçağın en büyük hatipleri olan Çiçero ile Demosthenes, bugün yaşasalardı, kötülüğün taş gibi olan soğukkanlılığını sarsabilirler miydi? Artık namuslular karşısında bozulmayan bu insanları utandırabilirler miydi? Hayat hazlarının bu rahat sahiplerine menfaatlerinin tehlikede olduğunu söyleyin, derhal sakın ruhlarında kaygı uyandırırınız; ama belâgat onlara ne öğretebilir? Onları faziletin istihfâfiyla karşı karşıya getirir, diyeceksiniz; bundan ne çıkar? Yaşadıkları hergünün bu hisle dolu olduğunu çoktandır bilmiyorlar mı? Para kazanmaya hırslı ve paranın verdiği alışkanlıklarda, hazlarda yeni olan insanlara mı hitab edeceksiniz? Onlara bir an için asil maksatlar ilham etseniz bile, onlar bu maksatları yerine getirecek cesareti kendilerinde bulamazlar. Kendisine alçaklıklar atfedilebilecek durumda bulunan bir insan desteksiz, bitmiş bir insandır: Kendini suçlandırabilecek bütün eserlerden korkmaz mı? Adaletten, hürriyetten, ahlâktan, umumi efkâra kuvvetini, gerçeğe mevkiini veren her şeyden çekinmez mi? Hiç olmazsa kindar birkaç karaktere iyi niyet ifade eden birkaç söz mü söylemek istiyorsunuz: ama zayıf için bir talepte bulunursanız, iyi tabiatınız size iktidarın kulak asmadığı fakat insanlığın tuttuğu bir davayı tercih ettirirse, iktidar partisinin hıncını körüklemekten başka bir şey yapamazsınız. Öyle bir zamanda yaşıyorsunuz ki, insanlar felakete kıızıyorlar, ezilmiş sinirleniyorlar, mağlup karşısında şiddetten köpürüyorlar; paylaşma durumuna girer girmez, iktidara karşı yumuşuyor, onun hesabına coşuyorlar.

Dokunaklı ve yüce olmak için bu tehlikeyi göze alma, bir talihsizi müdafaa etmek vaziyetinde olan ve cesaretinin mükafatı olarak da şöhrat bekleyen belagât, bu çeşit duyguların ortasında ne yapabilir? Millet mi başvuracak? Heyhat! Bu zavallı millet bütün cinayetleri müdafaa etmek için bütün vasıfların adlarını israf edilircesine kullanıldığını duymadı mı? Artık gerçeğin sesini tanıyabilecek mi? En iyi vatandaşlar mezarlarda yatıyorlar; geri kalan insan sürüsü artık ne coşkunluk, ne şöhrat, ne de ahlâk için yaşıyor; o, huzur için yaşıyor, bir huzur ki, onu cinayetin doğurduğu dehşet de, faziletin iyi hareketleri de aşağı yukarı aynı derecede kaçırabilir.

Hiç şüphesiz, müşterek bir menfaat veya müşterek bir korku bağıyla birbirine bağlanmış birkaç şahsa hitap edildiği zaman, hiçbir kabiliyet onlara tesir edemez: Onlar kalblerinde, tanrısal bir peygamberin sesiyle kayadan bile fışkırabilecek tabii kaynağı çoktan kurutmuşlardır, fakat değişik unsurları, mesela tarafsız insanlar, hassas insanlar, kuvvetlerin yanında emniyet duyan zayıf insanlar ihtiva eden bir toplulukla çevrili bulursanız, bir kelime ile insan tabiatına hitap ederseniz, ondan cevap alırsanız; onlara esasî manevî varlıkta da bulunan o elektrik sarsıntısını verebilerseniz artık ne kaygınızın soğukkanlılığından, ne hainin alayından, ne bencilin hesaplarından, ne de hârisin onurundan korkunuz; bütün o kitle avucumuzun için-

dedir. Millet; trajedi san'atının g zelliklerine, semav  bir musikinin ilah  na melerine, sava  t rk lerinin co kunlu una yabancı kalır mı? Neden bel gata b gane kalsın? Ruhun heyecana ihtiya ı vardır; bu meyli yakalayın, bu arzuyu ate leyin, o zaman umumi ef ar sizindir.

Sosyetede rastlanan so uk, c li y zler hatırlanınca itiraf ederim ki kalpleri harekete getirmenin imk nsız oldu una inanılır; fakat tanınmı  adamların co u, ge mi  hareketlerin, menfaatlerin, siyasi ilgiler y z nden ba lı insanlardır. Siz g zlerinizi ekseriyete  eviriniz; dost ifadesi, tatlılı ı, iyili ı ruhumuzu anlayabilecek, duygularınıza uyabilecek hen z me hul bir ruhu size m jdeleyen y zlere ne kadar  ok rastlarsınız! İ te bu halk size ger ek milleti temsil eder. Falan veya filan insanlar hakkındaki bildi inizi, onların yapmalarından korktu unuz  eyleri unutun: Kendinizi d   ncelerinize,, heyecanlarınıza bırakın; tehlikeli kayalara, engellere ra men pupa yelken sefer edin; istedi iniz yere varırsanız; kendinizle birlikte b t n h r duyguları, hi bir boyunduruk izi, k lelik m kafatı almamı  bulunan b t n fikirleri s r klersiniz.

Bel gati ilham eden heyecan i in, onu geli tiren deha i in kısaca onu karakterize eden  eyler i in, insanı  eviren her  eyden sıyrılmak, b y k bir ba ımsızlı a sahip olmak  arttır; e er varsa, tehlikenin  zerine, h cum edilen umumi ef arın, m cadele edilen insanların kendi vicdanı ve gelecek nesil hari , her  eyin  zerine  ıkmak gerekir. Felsef  d   nceler insanı bu y ksekli e ula tırır; orada ger e in ifadesi  ok kolayla ır; orada onu tasvir edebilen imaj, enerjik s z, saf heyecanla co mu  bulunan zihinde kolayca belirir.

Bu y kseklik, duyguların kuvvetinden, bel gata  ok zaruri olan, bel gata tek ba ına bir ifade, dayanılmaz bir enerji ve insanların co u zaman istemeseler de kabul ettikleri, co u zaman istemeseler de kabul ettikleri, co u zaman reddettikleri fakat hi bir zaman kendilerini kurtaramadıkları bir hakimiyet karakteri veren co kunluktan hi bir  ey kaybettirmez.

Din veya politika taassubu, toplulukları tutu turucu s zlerle co turarak korkun  derecede a ırı hareketler yaptırmı tır.

Fakat bu s zleri me um kılan ruh heyecanı de il, muhakeme yanlışlı ıdır.

Din taassubunda bel gatli olan taraf, iyi olan  ey i in, bu k inatın koruyucusu bulunan hayırhah varlı ın ho una gidebilecek  ey i in nefsin feda edilmesini tavsiye eden duygulardır; fena olan taraf, d   ncelerinize uymayan kimselerin  ld r lmesinin gerekti ine ve y ce bir fazilet  uurunun bu  e it cinayetlerini istedi ine inandıran muhakemedir.

Politika taassubunda do ru olan taraf, yurt sevgisi, h rriyet a kı ve ebed  Tanrının i gibi herkes i in e it olan adalet a kıdır; yanlış olan taraf faydalı oldu u sanılan gayeye varmak i in cinayetleri haklı g steren muhakemedir.

... İnzivanın s k nu i inde yalnız fazilet duygusu ile karar verebilmek, ger ekten se kin  ok az sayıda karaktere vergidir. Fakat bir  devi yerine getirmek i in cesarete ihtiya  olunca insanların co u, hatta iyileri bile kuvvetlerine ancak ruhları heyecana geldi i takdirde g venirler, menfaatlerini de ancak kanları co mu sa unuturlar; bel gat sava  m zi inin yerini

tutar; ruhları tehlikeye karşı ateşler. O zaman topluluklar sinelerinde mevcut olan en seçkin insanın cesaret ve faziletine sahip olurlar. Bir kişiye has faziletlerin onun etrafını saranların faziletleri olması ancak belâgat sayesinde mümkündür. Belâgat yasak edilse, bir insan topluluğunun dâima en bayağı duygular idare ederdi. Zira, mutad durumda, bu duygular ekseriyetin duygularıdır ve biz toplanmış insanların her zaman kabul ettikleri bütün asîl ve cesur kararları, söz kaabiliyetine medyunuz. Belâgat yasak edilse şöhret mahvedilirdi; başkalarında coşkunluk yaratmak için, insanın bu hissin ifadesine kendini terkedeabilmesi lâzımdır. Övmenin hür olabilmesi için, her şeyin hür olması gerektir.

Nihayet, belâgatin tehlikeli olduğunda ısrar edildiği takdirde, onu susturmak için yapılması gereken bütün şeyler üzerinde bir an düşünölsün; o zaman görölecektir ki, bilgi için, hürriyet için, insan zekâsının bütün büyük gelişmeleri için durum ne ise, belâgat için de odur. Bu avantajlara felâketlerin bağılı bulunması mümkündür; fakat bu felâketlerden kurtulmaya kalkışılırsa, o zaman ahlâkî melekelerin faaliyeti içinde faydalı, büyük ve verimli ne varsa hepsini yok etmek lâzım gelir.

Mme de Stael

AŞK VE METAFİZİK

Metafiziği anlayan ve metafizik kabiliyetine sahip olanlar için, o “hayal” değil “ruh” diye, “saçma” değil “sistem” diye tercüme edilmelidir. Hayatımızın gerçekten yenilenmesi bütün fikirlerimizin büyük ve tatmin verici aydınlıkta buluşup birleşmesi ve ruhumuzun sonsuz bir aydınlığa kavuşması, duyularımıza (görme, işitme, koklama, tatma, dokunma) bağlı bütün vehimlerin eriyerek aklın hakikatlara ulaşması metafizikle kabildir. Metafizik, kâinatın aşk ile tanınmasıdır. Aşkın kâinat görüşü, içerisinde bir metafizik manzumeyi gizler. O görüş bütün kâinat hadiselerinin, mertebelerle birbiri arkasına sıralanarak, sanki bir cümle halinde ifadesidir.

İsteyerek âşık olunamadığı gibi her isteyen ve her çalışanın metafizikçi olması da imkânsızdır. Ancak bazı insanlar metafizikçi olarak doğarlar. Bunların ruhları sonsuz açlığa sahiptir. Sonu olan, elde edilip biten, tanılıp tamam olan realitenin mahdut parçalarının bilgi-siyle doymazlar. Teker teker varlıklarının her birinin bulunduğu şartlar içinde izahı yapılabilirdiği halde, her parçanın kendi halinde ve bütüne bağlanışındaki hikmeti zihni bir dünya ötesine sürükleyen dünyamızın varlıkları, açlığı ebedi olan ruhları mest ederler. Buna aşk diyoruz. Aşk, sonu olan varlıklar dünyasından sonsuzluğa intikaldir. Sevenin kendi varlığını bırakıp bir nevi mahiyet değiştirme ile sevilen varlığına bürünmesi, bütün irade kuvvetleriyle ona teslim olmasıdır. Metafizik, böyle bir aşk içinde tapınıştır. Ruhumuzun, eşyanın bütün halindeki hayatına intibakıdır. İşyanın hayatiyle birlikte yaşamasıdır. Önce bir fertten başlayan ve cins başkalığına dayanan aşkın, sonra bütün insan ruhlarına çevrilmesi ve nihayet Allah’a yönelmesi böylece aşkın Allah’da karar kılması bütün sevgilerimizin tabîi gidişi olması gibi, metafizik de aklın her basamakta daha ileri bir bütünlük araştırmak suretiyle sonsuzluğa doğru aşk içinde hamle yapmasıdır. Muset’in aşk içinde hamle yapmasıdır. Muset’in aşk içinde “adil ve iyi Allah’a kendini göster!” diye haykırması metafizikçinin hakikat yolundaki feryadlarını andırır. Aradığı büyük aydınlığı bulamayandan boğuk sesler duyulur. Nitzche’nin ve Schopenhauer’ın içerisinde bunaldıkları karanlıklar bile vakıa bizi büyük aydınlıklara götürücü ilham yollarıdır. Lâkin o karanlıklar kendilerine kapanıp bütün ruhiyle içlerine gömülen bu adamları kesif bir derinlikte boğdular. Ancak yeis ve ıztırapdaki sonsuzluğun zevkini de yine onlar tattılar. Onların şahadetlerindeki zevki biz bilmiyoruz.

Metafizikçi ruhla doğan üstün varlıkları hepimizden ayıran ondaki sonsuz ve sebebsiz, asla tatmin bulmayan içdeki “merak ve sıkıntı, inquiete”dir. Her aşkın başlangıcı böyle bir sıkıntıdır ve yeryüzünde her aşk metafizikle doğmuştur. Kur’an ilahî bir metafizik getirdiği gibi, yeryüzüne ve sonsuzluğa çevrilen Yunan aşkı, Rönesans aşkı ve romantizm aşkı da metafizikle beraber doğdular. Aşkın kudreti gibi metafizik de insanlığımızın bütün büyük irade hareketlerinin sahibi olmuştur. Yunanın insanı tanıma ve hayatı sevme ihtirasının kökleri Sokrat destanında aranacağı gibi, Kur’anın sonsuzluğu arayarak Allah’a kavuşma sevdası, Peygamberlerin Medine’deki hayatında Cibrail’le ilk karşılaşmalarında duyulan metafizik

feryadında aranmalıdır. Avrupa’da romantizmi doğuran hareket, Rousseau’nun kalbinde nâ-mütenahi tabiat aşkı içinde beslenen metafizik ilham ile, Goethe’nin Faust’un da insanı tâbi tuttuğu metafizik deneme olmuştur.

Muztarip varlığımızı kâinatla karşı karşıya getirip mukadderatımızın trajik meselesini çözmeye mecal olmadıkça, ne san’at, ne din, ne ilim, ne de ahlâk hülâsa hiçbir ruh hareketi doğmayacaktır.

Aşk iktidarı kalmayan ruhlar gibi yorulup çökmede medeniyetler de metafiziğe veda etmek isterler. Ruhlar ihtiyarlayınca aşk gibi metafizik de kaybolur. O zaman eski metafiziğin kırıntısı olan ilimler revaç bulur. Böyle medeniyetlerin yorgunluk devrelerinde, bir de taklitçi zihinlerde ilimcilik zaman zaman moda halini alır. Avrupa’dan dönen ve hareket iktidarlarını tamamen kaybetmiş olan bunak ruhlu gence, “bizde eksik olan ilimdir” der; ilmin ne kaynağını, ne de gayesini bilmeyen ilimcilik dininin vâizi kesilir. Bu hoş tabir, bütün ifadelerin üstünde hak kazandığı herkesçe kabul olunan “ilim” kelimesi, erken bunamış gencimize iyi bir istirahat siperi olur. Halbuki ilmin de metafizik içinde hayat kazanan bir aşk ve iradenin eseri olduğunu anlamak için ilmin kendi tarihine bakmak kâfidir: Yunan’da ilimlerin doğmaya başlaması, metafizik bir volkanın curufları halinde onu takip etti. On dokuzuncu asrın akıllara hayret veren ilim hareketleri de Kant’ta hikmetini bulan ve bütün romantiklerde yaşatılan muazzam bir aşk metafiziğinin arkasından gelmiştir. İlim efsanesinin ilim yoksulu, zavallı teraneçileri, köklerine yaklaşmadıkları hayatın, köklerinden ayrılınca kurumaya mahkum olan dallarında kendileri için hafifçe bir iş, biraz gösteriş vesilesi ve bir hayat filizlenmesi arıyorlar. Devamlı ve kuvvetli bir şey bulamayacaklardır.

Bizim nesillerimizin ruh zaafı, kalb ve vicdan hastalığı, metafizik kudret ve ilhama sahip olmayışından ileri gelmektedir. Metafizik, bir neslin bütün aşk ve imanının kaynağıdır. Yeni san’at Servet-i Fünun gibi neden kansızdır? Ressamlarımızın ilham kaynakları neden fakirdir. Niçin yabancı bilginlerin de omuz verip destekledikleri ilim kurumlarımızın bunca siyaset ve mevki müşterek alkış vüzerası çalgıcı yetiştiriyor da bu isme lââyık tek bir ilim adamı yetiştiriyor? Neden Avrupa’nın ilim ve fennine vakıf bu kadar gencimizden bir tanesi olsun şu süfli mesnedden mevkileri istihfaf ederek ilmî bir izdivaya çekilecek ruh kudretini kendinde bulamıyor. Perişan şahsiyetiyle her biri bu iktidarın eteğinde, ilmin de, ahlâkın da hasmı olan bir zihniyete, akılları durdurucu bir aşk içerisinde hizmet etmekten kendini anlamıyor? Neden {Şayân-ı} hayrettir, aşağı tabakaların kendisi de cevheri de, eseri de, iktidarı da, hepsi bir kudretin cazibesıyla büyülenmiş gibi sineleri, kafaları, kalpleri, vicdanları hep harap olmuş olan yukarı tabakadan daha üstün gözüküyor? Nasıl oluyor da, insanlığın tarihini “dini bir tekâmül” mahiyetinde açıklayan dünya tarihçisi ağızlar dinlenirken memleketin inanan aydınları “muhafazakâr” damgası ile lekelenmek isteniyor. Bütün bu tezatlar, bu duygu sefaletleri ve bu sefaleti fikirlerde iktidar yapan, hayatımızda bu duygasuzluğa yer vermek facia, milletimizin bugün metafiziği olmayışından ileri gelmektedir. Bu sefaletten metafiziksiz

silkinemeyiz. Bize iktidar iradesi, ilahî bir kırbaçtan gelecektir. O yaratıcı darbe kalbi örümceklenmiş genci kahveden çıkaracak ruhunda ateş parıldayan vicdanları hakimler önünde abideleştirecek ve yolu tıkanmış olan hayatımızın seline sonsuzluğun yolunu açacaktır. Aşkımızın kaynağı olan metafizik, isyanımızın da başlangıcı olacaktır.

Nurettin Topçu

DÜŞÜNMEK VE SEÇMEK

Hareketli resimler ve ses aletlerine dayanan sağlam ve bereketli bir kültür kurmak mümkün müdür? Bütün dünyanın aydınlarına birçok defa sorduğum bu sual cevapsız kalmadı. Onların birçoğu sinema ve radyonun, bir kültürün kurulması için kâfi gelmeyeceği hususunda benden yana çıktılar. Aksini müdafaa eder görünen yazarlar daha az sayıda ve daha az kat'î idiler. Bunların ileri sürdüğü deliller dikkatli bir kontrole muhtaçtı. M. Louis Le Sidaner, Nouvelle Revue Critique'deki makalesinde bu konuya dair duygularını çok güzel izah etti. Bize kuvvetli bir kabiliyet arzeden M. Sidaner yeni nesle mensuptur. Dünyanın, kendilerine teklif ettiği yaşama tarzını cesaretle kabul eden yeni nesle. Onun söyledikleri de benim, oğullarıma ettiğim nasihatten farksızdır: "Sinema ve radyonun kötülüğü, bilhassa bu iki vasıtanın henüz ehil ellere geçmemesinden ileri geliyor" diyor. Kısaca şunları da ilâve ediyor: yazı ve baskı tekniği, düşünceyi nakletmekte yegâne vasıta olabilir mi? Hayır. Böyle bir hüküm vermenin kendini fazla beğenmişlik olacağını da taktir ediyor. Hâlen bize şöyle böyle, hatta çok adı şeyler vermesine rağmen sinemayı ve radyoyu mahkum etmeğe bu yüzden hakkımız yoktur.

Sözün kısası M. Sidaner zannediyor ki, benim, bir kültür vasıtası olarak sinema ve radyoyu tenkid edişim, programların ve teknik imkanların geçici olan seviye düşüklüğü dolayısıyledir. İşte tahminde yanılmak buna derler. Kat'iyetle söyleyebilirim ki, sinema daha şimdiden taktire şayan eserler veriyor. Bir dâhi sinemaya elini uzattığı zaman beyaz perdede dehanın ne olduğunu göreceğiz. Şarlo, arada bir, bize ondan bazı belirtiler göstermiştir.

Yine kat'iyetle söyleyebilirim ki, radyo denen aletde dehaya pek yabancı değildir. Bach'ın müziğinden bir şeyler neşrettiği zaman bu gürültülü kutuda da dehadan bir iz seziliyor. Bu mânâda gelecek için ona sonsuz bir inancım var. Bana endişe veren şey, sinema ve radyonun birer kültür vasıtası olarak telakki edildiği bazı mühim hallerdir.

Kültür, hadiselerin, eserlerin ve varlıkların idrâk edilmesi esası üzerine kurulmuştur. Canlı ve tam mücehhez de olsa, zekâ, tereddüde, dikkatsizliğe, âni şaşkınlığa, geçici duraklamalara maruzdur. Dikkatli bir zekâ bile daima bilinen şeylere, esas unsurlara, bir izah şeklinin bir problemin veya bir münakaşanın delillerine dönmeğe muhtaçtır. Daha iyi anlamak niyetiyle geriye dönmek fiiline tam manasıyla düşünmek (reflexion:teemmül) denir. Okumakta olan insan bir an durur ve düşünmek ister. Yani attığı adımlara dönmeyi, bir paragrafı yeniden almayı, onu iki, üç, dört ... on defa okumayı arzu eder. Bu usul dinamizme aykırıdır. Bir konser salonunda bir senfoni dinliyorsak veya bir trajedi seyrediyorsak burada geriye dönüş imkansızdır. Kitap bize, yerine getirmekte geç kaldığımız fakat zaruri olan düşünme imkanını verir. Eğer eserin kalitesi yüksekse, onu tekrar okumak, bazı teferruatını daha yakından görmek veya bestekarın partiyonunu daha yakından incelemek isteriz. Konserden veya tiyatrodan bir zevk alırız. Ama kitapla gerçek kültürü işleriz. Bir kitabı, radyoda temsilinden veya filmini seyrettikten sonra dikkatli okumak imkanını düşünüyorum. Radyo neşriyatının sür'ati,

bir nehir gibi akışı; işte düşünmenin, yani gerçek kültürü tamamen aleyhinde olan şey. Radyo ve sinema bize çok şey veriyor. Ama hiçbir zaman onu kontrol etmeyi gerçekliğini düşünmeyi, zihnimizde tamamlamayı, hatta anlamayı aklımıza getirmemiştir. Havadan sudan, ne verilirse onu alıyoruz. İşte kültür formülüne girmeyen bir durum.

Hele ihtiyarlar, bazan ne kadar şaşkına dönüyor. Dostlarımdan çok yaşlı bir hanım son günlerde bana bir düşünme malzemesi verdi. Bu hanım birkaç seneden beri görme hassasının azalması ve dikkatini eskisi gibi toplayamaması sebebiyle artık okuyamıyordu. Radyo ona, en az gayret sarfetmenin zaferini sundu. Ama öyle konular vardır ki ufak bir gayretle anlaşılması güçtür. Radyo böyle olmayan konular için fena bir vasıta değil. Fakat böyleleri de insanlığın geleceği ile, hatta alakası olmayan konular. İhtiyar hanımın çocukları ona bir radyo hediye etmişler. Şimdi ondan büyük bir zevk duyuyor. Bu gürültü makinesinin devamlı mırıltıları, artık onun için her çeşit düşüncenin ve melankolik hatıraların yerini tutmuştur. Fakat o yine de anlamaktan tamamen vazgeçmediği için günde belki yirmi defa bu duygusuz alete söyleniyor: "Durdurun! Durdurun! Biraz yukarıdan başlayın! Söylediğinizi bir daha tekrar edin!"

Fakat duygusuz makine durmuyor ve tekrar etmiyordu.

Düşünce, kalabalıklara sunulan bu yeni aletlerle tezat teşkil ediyor gibi. Sinema ve radyo tekrar etmiyor. Mütemediyen yürüyor, akıyor, dökülüyor. Bunların bir nehir olduğunu söylemişim. Peki, bu nehirler ne taşıyor? İçinde çok defa kötü, nadiren iyi şeylerin bulunduğu, fakat iyiyi kötülerden ayırt etmenin mümkün olmadığı çöp yığınları.

Burada meselenin ikinci noktasına geliyorum.

Kıraat kelimesi seçmeyi de ihtiva eder. Okumak, ayıklamaktır, seçmektir. Seçme fonksiyonumuz diğer tabii fonksiyonlarımız arasında en iptidai olanıdır. Canlı varlık seçebildiği için canlıdır. O, dünyadaki bu kadar şey arasından, gıdasını, yani etinin cevheri olan nesneyi meydana getirecek olan en uygunlarını seçer. Bir kitap, bir mecmua, bir gazete okuduğumuz zaman ruhumuzun cevheri olan şeyi seçiyoruz. Tiyatroya veya konsere gittiğimiz zaman da peşin olarak seçtiğimiz şey, bazı kanaatlerimize dayanmaktadır. Seçmek ve sevmek. Sevdığımız şeyleri seçeriz.

Seçme kabiliyetimiz, zihnî gıda dalgalarının modern dağıtıcıları olan sinema ve radyo tarafından tam manasıyla hor görülmüştür. Sinemada güzel bir imajı yakalamak için, hakkında hüküm vermemeyi tercih ettiğim diğer binlerce imaja tahammül etmem gerekiyor. Radyoda iyi bir konser dinlemek için nâhoş veya gülünç binlerce gürültüye rastlamak, tahammül etmek zorundayım. Radyonun gerçek heveskârları, saf ruhlular, cidden bir kültüre ihtiyacı olanlar, gürültüden tatmin olmak için kitabı ihmal etmeye başlayanlar, nihayet davalarını müdafaa ettiğim ve menfaatlerimi korumak istediğim bütün insanlar... meseleye benim kadar yakından bakmıyorlar. Musluğu açıyor ve içiyorlar. Ne çıkarsa bahtına. Karmakarışık, her şeyi yutuyorlar: Wagner'in müziği, caz siyasi nutuklar, reklamlar, ıvır zıvır saatleri, varyete numaralar, parazitler ve radyo dalgalarının delice miyavlamaları.

Şunu söyleyeyim, daha doğrusu tekrar edeyim ki, düşünmenin ve seçmenin imkansız olduğu bir kültür sistemi, şuraya kadar kültür adını verdiğimiz şeyin tam mânâsiyle yokluğu demektir.

Orhan Okay
(*George Dhumel'den Çeviri*)

ŞU TEFSİR YOK MU?

Tanpınar'ın **Huzur** romanını her Türk aydınının, bilhassa milliyetçi medeniyet görüşünü benimsiyenlerin, üzerinde düşünme düşünme, birkaç kere okumaları ve aralarında münakaşa etmeleri lazımdır. Zira bu kitap onların romanıdır. Hiç kimse hakikati tek başına bulamaz. Bir bakıma, mühim olan hakikati bulmak da değildir. Onu aramak, mesele haline getirmek ve kesif olarak yaşamak... basmakalıp formüllerden ancak bu suretle kurtulabiliriz. Güzel edebî eserler, bizi basmakalıp formüllerden, ideolojilerden, gazetecilerin ve siyasilerin basit sloganlarında kurtarırlar.

Bir roman hayat ve insanı bütün karmaşık ruh halleri, şartları, duyguları, hayalleri, içi ve dışı, ferdi ve içtimaî çeşitli meseleleriyle canlı bir şekilde tasvir ettiği nispette güzeldir ve **Huzur**, denilebilir ki, Türkçe'de bizi bütünüyle ve san'atkârane bir şekilde anlatan en kuvvetli eserlerden birisidir. Tanpınar ona kendi hayatı ile beraber, neslini ve Türk cemiyetinin içinde yaşadığı kültür ve medeniyet buhranını da başarı ile koymasını bilmiştir.

Çok zengin bir tematiğe sahip olan romanda işlenen konulardan biri de "medeniyet sentezi" fikridir. Muhtelif kısımlarda çeşitli şekilde ele alınan bu konuyu, İhsan -romanda Yahya Kemâl'i temsil eden şahıs- bir yerde şöyle ifade eder:

"Coğrafya, kültür, her şey, bizen bir yeni terkip bekliyor. Biz misyonlarımızdan farkında değiliz. Başka milletlerin tecrübesi yaşamağa çalışıyoruz." (s.243)

Yapılacak bu "yeni medeniyet terkihi" nin içine eski medeniyetimize ait bir çok unsur da girecektir.

"Maziyi ihmal edersek hayatımızda cenebi bir cisim gibi bizi rahatsız eder, terkihini içine ister istemez sokacağız. O, kendisinden gelmemiz lazım gelen bir şeydir. Bu devam fikrine bir vehim de olsa muhtacız, kaldı ki, gün doğmadık. En çetin realitemiz budur." (s.242)

Peki, bu nasıl olacaktır? Mazi karşısında alınacak başlıca üç tavrı vardır:

1) Onu olduğu gibi muhafaza etmek. Bu, imkansızdır. Zira mazi çoktan yıkılmıştır ve onu var eden ve yaşatan şartlar değişmiştir.

2) Romanda Suad'ın düşündüğü ve özlediği gibi, onu tamamen yok farz etmek. Bu az önce zikredilen cümlede görüldüğü üzere mümkün değildir. Zira bizi, dilimize varıncaya kadar şekillendiren en mühim amillerden biri tarihtir. Eski kültür, din, örf ve adet ilh. şeklinde bugün de devam etmektedir.

3) Öyleyse, maziye, hayatımızda ister istemez bir yer ve mânâ vereceğiz.

Bu kendiliğinden olmaz. Eski, kendi haline bırakılırsa, bugün görüldüğü gibi çağdaş hayata yabancı, rahatsız edici bir "kalıntı" bir hayalet şekline girer. Dünle bugünü, tarih ile halihazırı uzlaştırmaya mecburuz. Bunun yolu nedir?

Bu soruya İhsan, dikkate değer bir cevap veriyor:

"Şu tefsir yok mu, bir eserin üzerinde durmak, onu sende yaşayan insan tecrübesine mal etmek; bir ona başlasak. İşte onu yapamıyoruz. Demin sevmek dedim, fakat sevmek de

kâfi değil; daha öteye geçmek lazım. Fikir ve duyguyu canlı bir şey gibi yaşamayı bilmiyoruz. Halbuki halkımız bunu istiyor.” (s.243)

Bu cümleler, bence, çok mühim bir fikri, adeta yıllarca, nesiller boyu sürecek bir programı ihtiva ediyor:

- 1- Bir eserin üzerinde durmak,
- 2- Onu sende yaşayan insan tecrübesine mal etmek,
- 3- Sevmek,
- 4- Sevmek de kâfi değil, daha öteye geçmek, fikir ve duyguyu canlı bir şey gibi yaşamak.

Bunlar, hakiki tenkit ve tahlilin temel prensiplerini verir. Bizde eksik olan budur. Eskiye karşı bir çokları “peşin” bir nefret duygusu besliyor. Bundan dolayı da onu tetkike şayan bulmuyor. Fakat sevenlerin davranışı da boş bir hayranlık duygusundan pek ileriye gitmiyor. Biz “nefret” ve “sevgi” den önce “bir eserin üzerinde durma” sını bilmiyoruz. Bunun mana ve ehemmiyetini kavramış değiliz. Sevmek için de nefret etmek için de, eskiyi tanımamız lazımdır. Sağlam bir temele (metne) dayanmayan “sevgi” ve “nefret” boştur.

Bugünkü nesil için, eskiyi “objektif olarak tanıma”nın da bazı güçlükleri vardır. Fakat onlar yenilebilir. Bugünkü nesil için yabancı dil ve kültürleri öğrenme zahmetine katlananların sayısı az değildir. Onları yabancıya götüren, onlarda kendine ihtiyaçlarına cevap veren bir şeyler bulmalarıdır. Eski Türk kültürü onlara yabancından daha yabancı geliyor. Bunun sebebi eski ile kendi aramızda canlı bağlar kurmayışımızdır. İşte mühim olan Tanpınar’ın da kuvvetle belirttiği gibi, bu bağları bulmak, eskiyi “bizde yaşayan insan tecrübesine mal etmek”tir.

Bu, güç bir şeydir, fakat imkansız değildir. Eski bizim için nasıl canlanır? Onda dünden ziyade bugüne hitap eden unsurları aramakla. Eski tarihî görüş eskiyi tamamiyle öldürebilir. Maziye, bugünden, daha doğrusu “ebedi” olandan gitmek lazımdır. Aşk, ölüm, yalnızlık, neşe, tabiat duygusu, isyan, hürriyet, iyimserlik, kötümserlik ilh, “ebedi” duygular ve hallerdir. Eserlerine dikkatle bakarsak, eskilerin de aynı duyguları yaşadıklarını, güzel ve çarpıcı bir şekilde ifade ettiklerini görürüz.

Bir siz dahi sizde görün benim bende bulduğumu der, Yunus bizi bize yollar. Kendinde bulunduğu Tanrı’yı bizim de kendimizde bulabileceğimizi söyler. Bunun aksi de doğrudur. Bizde olan bir çok şeyler Yunus’ta da vardır.

Öyleyse, yapılacak şey, canlı bir “diyalog”dur. Eskiler bize kendi dil ve üslûplarınca cevap verirler. Onlara kulak vermek bize pek çok şey kazandırabilir. Bu suretle, hiç olmazsa, eskilerin de insan olduklarını, sevdiklerini, ızdırıp çektiklerini, büyük hasretlerle kavrulduklarını anlarız.

Mehmet Kaplan

SOYUT VE SOMUT SAN'AT

Ele alacağımız konu tartışılacak niteliktedir. Vereceğimiz bazı hükümler kendi bün-yemizden kopmayacağı için, bir kısım iddialarda bulunabiliriz. En uygun bir düşünceye yö-nelirsek şüphesiz bir çıkmaza girmeyiz. Yurdumuzun bir çok yerlerinde dergiler, gazeteler ve kitaplar yayınlanmakta. İstanbul'da yayınlanan dergiler, gazeteler, mecmualar ve kitaplar o-kuyucular için daha doyurucu gelir. Buna sebep İstanbul'un edebiyat, san'at ve kültür merkezi olmasıdır.

İstanbul'da yayınlanan bir çok dergiler, ilk sayılarında her ne kadar bir iddia ile ortaya çıkmadıklarını belirtirlerse de bu düşünce dergi adını ve yayımını büyüttükçe unutulur. Tu-tum, artık kendisini benimseyen okuyucuya karşı iddia yönüne girmiştir. Dergiler, düşünceleri aynı olan kısım kısım zümreler tarafından benimsenir. Haliyle bu yayın organı, artık kendi görüşünü kabullenmiş kimselere göre çıkar. Ele alınacak acı taraf işte budur. San'at, edebiyat, düşünce ve fikir gibi geniş anlamlı kelimeler o derginin çerçevesinde kendisine göre bir kalıba girer. Tabii dar hatlı, dar sınırlı bir kalıba.

Edebiyatın ve san'atın belli bir zamana göre renkten renge gireceğini iddia edemeyiz. Bunların şümüllü olduklarını söylemeye hiç de lüzum yok! Bir çağın fikri, içtimai ve sosyal durumu, kılığı ve dili, folkloru ve adetleri zikredilen devirde "San'at ve edebiyat budur, bu yenilik bir çığırdır" diye edebiyatı ve san'atı sadece ele alınan sabit bir kalıba sürükleyemez. Oysa biz zamanımızda bir kısım dergilerin kendi san'at (!) anlayışları dışında benimsenecek bir yapı ve bir eser vücuda getirdiklerini kabullenemeyiz. Bilhassa dil ahenginin ve düzeninin de yerin dibine geçirildiğini görüyoruz. Hele soyut anlayışın cirit attığı bir san'at ve edebiyat dili (!) hem göze, hem kulağa ve hem de estetik algıya karşı keskin taşlar gibi çarpmaktadır.

Soyut bir dilin soyut eseri de aynı şekilde gözü, zevk ve heyecan duygularını tahrib etmektedir. Bu dergiler kapak üstüne "san'at" veyahut "edebî" damgasını vurmasalar hiç de bir şey demeye hakkımız yoktu.

Tanrı, dünyanın belli ve alışılmış düzeni içerisinde iki başlı, altı ayaklı bir koyun, keçi veya at yavrusu, yahutta üç ayaklı, gözü tepede bir insan evladı halketse bu, normal insanların içerisinde hilkat garibesini olarak vasıflandırılır. Halbuki belli bir düzende ruhlardan kopan duygular yine ruhlara tesir ediyorken bir garip yaratığın şekli durumu bizleri ürkütmemeliydi. Ürkütüyor, çünkü bir garip yaratıktır. Zeminde eser verdiklerini sanan soyut san'atçılar da yapılarının bir garip olduğunu kabul ederler mi bilmem. Garipliğin ürküntüsünün soyut san'atçılar estetik heyecan olarak vasıflandırarak tutunacak bir dal bulduklarını sanırlar.

Bir edebiyat ve san'at düzenini de böyle soyut anlayışa yönelmesi acaba ne netice ve-rir? Hoş. Soyutu soyutçular benimser, san'at der, edebiyat der. Oysa bunlar zamanla karanlığa karışacağına göre kıyamete kadar yaşayacak edebiyat ve san'atla bir tutulmaz!

Diyeğim ki soyutlaşma şiirde, hikayede, romanda vs. de gelecek nesillere bütün anla-mıyla hitab ediyor. O zaman gelecek nesiller için soyut tabiidir. Lâkin biz gelecek nesillerin iç

bünyeden uzaklaşarak sadece basma kalıp bir zihin yorma hareketine girişeceklerini tasvip etmeyiz. Çünkü tanrı vergisi arzular, hevesler, nefis, irade, dirayet, sabır, çalışma şükretme gibi bu ve buna benzer psikolojik ve bedeni hareketler bitip tükenmeyecektir. Aksülameller karşısında insan, vicdanî ve ruhî anlayışa uyarak cevap verir.

Edebiyata ve san'ata tesir edecek faktörler insanın iç dünyasından kopar, çağın şekil düzeniyle de zenginleşir. Bir ekolü benimseyenler, sınıf ağırlığının kendisine göre yetiştireceği elemanlar, geçmişten, halden ve tahayyülden faydalanacaklardır. Aslında çığır açacak her yenilik kâinatta mevcuttur ve zaman ile zeminde ortaya çıkar. Çığır açan da o yeniliğin sembolü olur. Var olan insanın benliğinde bir tomurcuktur. Her benlik kendi ortamında meyvasını alır ve verir. Maddi ve manevi bütün kişisel araştırmaların düşünceleriyle, görüşleriyle, gözlem ve müşahedeleriyle nakleden, ele alınan kimselerin özünü kısmen yansıtabilen, ayrıca buna görülen ve değişikliğe uğrayacak bir şekil düzeninin ortadaki iyi ve kötü hususiyetlerini de katan bir yapıcının eseri daima anılmaya namzettir. Spiritüalizm eşyanın dahi özünde vardır. Bunun sadece müşahhas hususiyetleri ele alınmaz. Her şeye rağmen her ahım şahım eserinin san'at ve edebiyatın hakiki çerçevesine gireceğini iddia edemeyiz.

Öte yandan TDK Türkçe Sözlük'ünde san'atı şöyle tarif eder: "Güzellik karşısında duyulan heyecan ve hayranlığı uyandırmak için insanın kullandığı yaratıcılık"

Pek hoş, pek açık, kabul edilir.

San'ata karşı duyulan hayranlık ve heyecan, bir hilkat garibesine veya garip bir yapıya karşı duyulacak ürkeklikle eşit midir? Bunu kabul ettiğimiz an, bizde, beden refleksi hareket ediyor ve ruh robotluğu var demektir. Kendi şahsımıza biz bu nevi garip ve düzensiz düşünceye yönelmeye pek hevesli değiliz doğrusu. Alâimi semâ bir renk cümbüşüdür. Şeklinde ve özünde bir nizam, bir intizam, güzellik ve ahenk mevcuttur.

Ağızı burunu yırtmak, üstten alttan karıştırmak, ne edildiği bilinmeden sağa sola kırık dal uzatmak, budaklara karşı gözü yarmak ve bundan duyulacak acıyı san'ata duyulan ürpermeyle eşitlemek bilgiç ve kendilerini beğenmiş kimselerin bir zemin bularak bir şeyler karalamasından başka bir şey değildir.

Cemal Tarık

SÖZ SAN'ATI VE SİNEMA

Edebiyatın Müdafaası'ndan

Bir taşra kasabasında sinemadayız. Halk kendinden geçmiş. Program dehşet verici. Anlaşılmaz bir tarihi konu içinde bir mukavemet vakası. Filmin kahramanları bir komplo kurmakla tehdit ediliyor. Suikastçıları, katilleri görüyoruz. Parıldayan hançerleri görüyoruz. Komplo muvaffak oluyor. Şimdi cinsiyet sahnesini seyrediyoruz. Seyirciden hiçbir şey saklanmamış: İşte kan, işte göz yaşları ve işte tahmin edeceğimiz gibi bir takım gürültüler; madem ki modern bir filmdeyiz, konuşmalı haykırmalı gürültüler. Filmin kahramanı ölecek. Kanlı bir yara görülüyor. Hepsi bu mu? Değil tabii. İşte ölünün yüzü, can çekişen adamın yüz hareketleri. Büyük planda çehre, önden, yandan... Şimdi katillerin yüzlerine geçelim. Korkunç teferuat, şahane bir hançer darbesi önce sağ taraftan, sonra soldan, tepeden ışığa karşı ve kırılan ışıklarla beraber gösteriliyor. Gerçekten de bizi dehşetten titretmek için hiçbir şey esirgenmemiş.

Ama, kasaba halkı, sanki titremeğe kabiliyetsiz gibi. Bu müfrit gösterilere lâkayd bakıyor. Heyecanlanmak için daha tesirli sahneler bekliyor. Belki bir yamyamlık sahnesi, belki çıplak kadınlar, belki de hiçbir şey. Bana gelince... madem ki hayal kurmama müsaade var, klasik trajediden beri alınan yolu hesap ederek kendi kendime eğleneyim.

Ders kitaplarında yazıldığı gibi, büyük trajedi yazarlarımızın, seyirciye bir takım cinayet sahnelerini göstermekten dikkatle kaçındıkları acaba doğru mudur? Bence doğrudur. Çünkü bu dahi san'atkârlar biliyorlardı ki, heyecan doğurmak için söz, kâfidir. Sinemanın aksine, trajedi hemen hiçbir şey göstermez. Hareketin sür'atlendiği, vak'anın, belli neticeye doğru gittiği, kahramanların, ihtirasın son haddinde kendilerini tamamen hadiseye kaptırdıkları anda bir habercinin, bir sırdaşın, seyircilerden birinin, hatta eserin aktörlerinden birinin içeri girdiğini görürüz. Perişan bir haldedir, çünkü görmüştür, çünkü biliyordur. Ağzını açar ve anlatır:

O, arabasının üzerindeydi...

Racine'in zamanında, tiyatro tekniğinin, bize bir adamı arabanın üzerinde göstermeğe kabiliyeti olmadığını zannetmeyin. Bu teknik daha o devirde iyi inkişaf etmişti, çok debdebeliydi ve mahirdi. Şair, fiilen bizi Hippolyte'in ölümünde hazır bulundurmuyor. Çünkü biliyor ki, hiçbir sahne, güzel ve müessir bir anlatmanın muhayyileyi işletişinin yerini tutamaz.

Harb esnasında çok kaba ve katı yürekli bir insan tanımışım. Doktordu. Sefalet ızdırab ve yara sahnelerini umursamaz gibiydi. Korkunç mesleğini icrası sırasında zarafet hatta bazen istihza dolu kayıtsızlığını elden bırakmazdı. Ne bir şefkat hareketi, ne de bir merhamet sözü. Fakat bir, gün bu adamın yerine girince, çehresinin gözyaşları içinde olduğunu şaşkınlıkla fark ettim.

Harbe dair bir kitap okuyordu. Ona, her günün her saniyesinde gördüğü şeyleri anlatan bir kitap. Eğer sözün kudretinden bîhaber olsaydım, bu kudreti o gün hayal meyal sezmiş olacaktım.

Fakat denecek ki zaten sinemanın kendisi bize bir şeyler göstermekten ibaret değil mi? Eğer sinema hareketleri ve objeleri göstermekten geri kalırsa o zaman en mühim üstünlüğü de kaybeder. Yok olma tehlikesiyle karşılaşır.

Bilmiyorum ve zannetmiyorum. Bazan dostlarımdan birinin, zevk aldığı bir fikri bana anlatacağı tutar. Eğer bu dostum anlatmasını biliyorsa alaka duyduğumu hissederim. O kadar ki, bazan filmi görmeye giderim. Hemen her defasında da hayal kırıklığına uğrarım. Anlatış, muhayyilemi uyandırıyor, fakat filmin kendisi beni uyutuyor.

Başlangıçta bize imajdan başka bir şey vermeyen sinemaya söz de ilave edilince onun inkişaf ettiğini, daha beşerî olmaya başladığını zannettik. Bugüne kadar yapılan tecrübeler çok şaşırtıcı oldu. Büyük şairlerin sözleri mekaniğe çevrilince bozulup mahvoluyor. Çözülmesi güç bir mesele gibi görünüyor.

Halbuki hiç de öyle değil. Eğer bana trajedi misalinin sinema için hiç de yerinde olmadığı söylenirse buna kani olamam. Sinema, her şeyden önce bize bir temaşa arz ediyor. Bütün temaşa san'atlarının esası alakamızı çekmek, bizi tesir altına almak, heyecanlandırmak, ağlatmak ve güldürmektir. Sahne san'atının yirmi küsur asırlık bir varlığı vardır. Ve bu kadar bereketli, zengin, şerefli bir tarihin öğreniminden tehlikesizce vazgeçmek kolay değildir.

Orhan Okay

(Georges Duhamel'den Çeviri)

SÖZLE MÜZİĞİN KARIŞIKLIĞI

Edebiyatın Müdafaasından : IV

Devlet Radyo Konseyine verilmiş olan projelerden bir tanesi, gerçekleştirdiği takdirde, daha önce bahsetmiş olduğum meseleye ani bir ışık tuttuğu için dikkatimi çekmişti.

Bu projede, sinemada olduğu gibi radyoda da programları önceden vermek ve bu programların bazı kısımlarına dinleyicinin dikkatini çekmek, yani onun bir seçim yapmasına yardım etmek düşünülmüştü. Ben bunu hiç de fena bulmamıştım. Üstelik bu program takdimini müzikle de süsleyerek ona pitoresk bir karakter vermeyi düşünmüşlerdi. Burada müzik, şiir veya hikaye kitaplarında, bölümlerin arasını süsleyen resimciklerin yerini tutuyordu: Tasvirler, örnekler, izah edici işaretler, semboller gibi.

Bu örnek yayında, Descartes ve “Metod üzerine konuşma” ya dair bir sohbeti dinleyicilere müzikle bildirmek istersek hangi müziği kullanmalı diye sormağa cür’et ettim, Konsey azaları, bütün sağduyu sahipleri gibi sistemin mahzurlarını anladılar ve yeni denemelere döndüler.

Muhakkak ki, benim radyofonik üstün bir zekâm yoktur. Ama, bütün bu acayıplikler arasında bugün dünyayı saran ve karışıklık adını vereceğimiz bir hastalığın arazını da pekala görüyorum. İşte burada, ruhumuzun ve zekâmızın tercümanı olan söz hazinemiz aczini itiraf ediyor. O söz hazinesi ki, aynı kültür mensupları arasında direkt, sür’atli ve aydınlatıcı bağları onun vasıtasıyla kurarız. İşte şimdi o da kâfi gelmiyor. Eğer birisine güzel şiirler dinlemeyi veya bir resim sergisine gitmeyi tavsiye edeceksek sözlerimize telkin edici, imalı ve biraz da reklamcı bir müzik ilave etmek lazım gelecek.

Müziği severim ve onu, müzik tüccarlarına da, müteccavizlere de karşı müdafa edirim. Ama müziği her şekle sokmanın bir günah olduğunu düşünüyorum. Müzik gürültü- patırtı ve müzik olmayan şeyler arasında boğulmak üzere. Müzik söz vasıtasıyla, söz müzik yoluyla adileştirilmek üzeredir. Bu israf cömertlik değildir. Zenginlik hiç değildir. Bu, *karışıklıktan* başka bir şey değildir.

Daha şimdiden bir takım alışkanlıklar zorlanmış ve kabul edilmiştir. Sinema seyircisi, hareketli ve sevimli hayalleri görmek için onların yanı sıra gürültü de işitmek ihtiyacındadır. Hem de ne gürültü! İnsan sesi dinleyenler de yakında müziğin refakatini isteyeceklerdir. *Karışıklığa*, vuzuhsuzluğa, düzensizliğe doğru gidiyoruz ve bu gidişi, asıl mühim olan şeyleri kaybetmekte sona erdireceğiz.

Böyle diyince bana tezyinattan bahsediyorlar. Ben tezyinatın sistemli bir aleyhtarı değilim. Ama birbirine zıt şeylerin birleşmesinden, faydasız ve mânâsız ilâvelerden nefret ederim.

Bir de *kontrpuandan* bahsediyorlar. Modern bir zekânın, üstüste konmuş ve birbirine girmiş düşünceleri, kendi karmaşıklığı içinde, kavramaya muktedir olduğunu söylüyorlar. Bak

hele! İşte tam bir belagat san'atı. *Kontrpuan*, âlimlerin koyduğu kaidelere göre, aynı cins sesleri, aynı düşüncenin mahsulü olan fikirleri beraber yürütmektir. Öyle büyük kelimeleri suiistimâl etmeyelim. Karmen'den birkaç *möziir* dinlemeden İspanya'dan bahsetmek olmaz, iddiası bana insan zekâsı için hakaretâmiz ve küçümseyici görünüyor.

Yarınki dünyanın zanaatkârları yeni ihtiyaçlar uydurmaktan sakınmalıdırlar. İşte onlara mantık, estetik ve ahlâk kaidesi. Rekabetten ve açık arttırmadan kaçınsınlar. Yakında olanlardan bazı yeni fikirler değil, gitgide daha karmaşık hileler istendiğini göreceksiniz. Meselâ sesli, senfonik titreşim vasıtasıyla dinlendirici besleyici ve kokulu gazeteleri tahayyül ediyorum.

Belki de on seneden az bir zaman sonra radyo neşriyatı arasında, senfonik orkestranın, makineli tüfeğin ve tren düdüğünün refakatinde bir Racine trajedisi dinleyeceğiz. Bundan başka "sizin için özel surette hazırlanmış pastillerimizin çiğnenmesi" ne veya devlet kanalizasyon teşkilatının güzel kokulu neşriyatı"na tahammül edilecek. İşte zarafetten ve karmaşıklıktan hoşlananlar için sermest edici bir program. Hepsi bu kadar.

Çok takdir ettiğim dostlarımdan biri – kendisi muharrir değildir – geçenlerde, iyi çalışmak için radyosunu açmak ihtiyacı hissettiğini itiraf etti. Dedğine göre bu mırıltı kutusu, kafanın çalışması için fevkalâde bir ferahlık vermektedir. Şunu düşünmek mecburiyetindeyim ki, bu gerçekten müzisyen olan bir ruha ait bir vak'a değildir. Çünkü, esasında, düşünmenin bir ritmi vardır. Bu ritm, yabancı bir ritme karşı mücadele zorundadır. Bu da bir enerji kaybıdır veya bütün baskılara maruz kalmak demektir. O zaman düşüncenin verimini düşer, zahmet verici bir külfet olur.

Çağdaş örf ve adetleri inceleyen bir zat, gazete okuyucularının, yeni usûllere göre keşintiye uğramanmış makaleleri aramak için gazetelerin iç sayfalarını açmak ve tekrar katlamak zahmetine girmediklerini söylüyordu. Anlaşıyor ki, okumaya gerçekten sürüklenen okuyucu her şeyi okuyor, ama karmakarışık, devamlarını da iç sahifelerde bulabildiği kadar ... Bu müşahededen şüphe etmek istiyorum. Eğer doğruysa, felaket şimdiden ciddiyet kazanmıştır. Karışıklığın tam içindeyiz demektir.

Sentez kabiliyeti güzel bir şeydir; şu şartla ki, bu kabiliyetle, birleşmesi ve bir bütün teşkil etmesi mümkün olan elemanlara müracaat edilsin. *Çokluğun* içinde yetişen bu günün insanı, maddî ve manevî bakımdan hiçbir zaman bir gıda rejimi teşkil etmeyecek olan bir enkaz yığını ile beslenmektedir. Aslında bir metot olmayan bu sistem, kültürün tam manasıyla iflasıdır.

Geçen sene Fransa'nın kuzeyinde bir madenî eşya fabrikasını geziyordum. Beni gezdiren mühendis rastladığı, kül rengine dönmüş bir usta başına samimiyetle sordu: "Ee... nasıl, radyo iyi gidiyor mu?" Ustabaşı: "Oh, evet, diye cevap verdi, evime gider gitmez, saat altıda düğmeyi çeviriyorum ve gece on bire kadar çalışıyorum."

Tam ayrılacakken, birdenbire mühendis, aklına bir şey gelmiş gibi sordu: “Peki, vaktiyle radyon yokken ne yapıyordun?”

Saf adam birden şaşkına döndü, başını eğdi ve: “Vaktiyle... vaktiyle... diye grilemiş bıyıkları arasından mırıldandı; doğru... vaktiyle... ben de bilmiyorum.”

Bu çok kısa konuşma bana büyük bir işaret gibi göründü. Birçok insanın iç hayatında radyo mühim bir yer tutmuş bile. Şimdi bu iç hayata *nizam* yahut *karışıklık* sokmak. İşte bu günün meselesi.

Orhan Okay
(*Georges Duhamel*’den Çeviri)

TİYATROMUZ

İlk tiyatronun mimus ve cultus'dan çıktığını kabul edersek, bu ilk dinî ayinler ve oyunlar, bir çeşit hayattan konsantre oluş, tabiattan halledilmeyen meseleleri ifade ve insanın içindeki oyun isteğinin birleşmesiyle rahatlama olarak karşımıza çıkar. Bütün milletlerde inançlara göre değişen bu oyunlar, zamanla sistemleşerek bir san'at dalı haline gelir.

Uzak Doğu tiyatrosundaki "No" ve "Kyogen" oyunları, Anadolu'da bir düğünü canlandıran Çaydaçıra bunun yanında Sinsin, Cirit oyunları, batıda ise antik çağ oyunları, bu şekilde gelerek toplumların inanç ve geleneklerine göre yeni şekiller kazanır.

İlkel tiyatro toplumların inanç ve sosyal yapılarına göre değişir. Bugün de toplumlar arasında kültür ve inanç ayrılıklarının devam ettiği bir gerçektir. Japon tiyatrosunun şekil ve değerlerinden nasıl Budizm'in tesiri varsa, Batı tiyatrolarında da Tevrat ve Hristiyan felsefesinin tesiri inkâr edilemez. Evrensel tiyatro, köklü bir tarihi olan toplumun, inanç ve insanının sahneye çıkarılmasıyla kurulabilir.

Tarih boyunca batıyla uyuşamayan değer ve insanımız, halen bu ayrılıkları –aydınları saymazsak- bünyesinde sürdürmektedir. Kendi tiyatromuzu kuracak halkımıza ve onun değerlerine yönelmemiz gerekecektir. O zaman –kendi tiyatromuza nereden başlayacağız- sorusu çıkıyor... Bıraktığımız yerden... Folkörden...

Batı anlamında tiyatro toplumumuzda –her alanda olduğu gibi- hep özentî ve taklit şeklinde girmiştir: IV. Mehmet devrinde Fransız sefarethanesinde sahnelenen Moliere ve Racine'in eserleriyle ilk hareket başlar. Kapalı çevrede Fransızca oynanan oyunlardan sonra, halka açık ilk tiyatro 1836 yılında kurulur. Yabancı dil bilen aydınların ve azınlık zümrenin seyircisi olduğu bu tiyatro Sultan Abdülmecid'in kurduğu sahne takip eder. Oynanan piyeslerin özetleri Türkçe'ye çevrilip dağıtılır. Yine azınlıkların kurdukları kumpanyalarla A. Vefik Paşa, Musahipzade Celâl ve Teodor Kasap'a kadar gelinir. Bunlar da Fransız bulvar tiyatrolarının oyunlarını Türkçe'ye adapte ederek mevcut tiyatro anlayışını değiştirirken, topluma yabancı kalmaktan kurtulamazlar. O devirlerde Leyla ile Mecnunun, Arzu ile Kamberi Hüsrev ile Şirin gibi halk hikâyelerini sahneye uygulayanlardan isim bile kalmaz. San'at değeri olmasa dahi kendi tiyatromuzu kurmaya yönelik bakımından değerlidir. Bu arada ne Şinasi'nin "Şair Evlenmesi" ne de Namık Kemâl'in oyun ve kişileri toplumumuzdandır. Hele Şinasi'nin bu oyunu bir Avrupalının yıkıcı alayı tarzındadır. Oyun ve kişileri açısından Abdülhak Hamid'in oyunları da N. Kemâl'inki gibi toplumumuza yabancısıdır. Çünkü her ikisi de ya Victor Hugo, ya Racine, ya da Shakespeare'in açıkça tesirindedirler. Bu tutumuyla N. Kemâl, Mizancı Murat tarafından adab-ı İslâmiyeyi yıkmakla suçlanmıştır. Şehabettin Süleyman'ın 1912 de yazdığı Fırtına'sından da bahsedelim. Önsözü ile batı taklitçisi olduğunu gördüğümüz yazarın bu eseri, devrinin halk aydın çatışmasını –belki de şuursuzca- vermesi bakımından önemlidir.

Dar-ül Bedai'nin kurulması da bu yabancılaşmayı hızlandırmaktan başka bir şey yapamaz. Fransız yönetmenler davet edilir. Yine belirli bir zümreye çeviri eserler oynanır. Bu hareketler tabîî olarak halkın tiyatro anlayışını değiştirir. Tiyatro, kadın oynatılan çingene kumpanyaları olarak tanınır. Selim Nüzhet Gerçek'in hadise yaratan bir yazısı üzerine Muhsin Ertuğrul, devrinin –Necip Fazıl, Nazım Hikmet... gibi- gençlerini teşvik ederek Türk yazarlarının oyunlarını sahneler.

O günden bu yana tiyatro anlayışında, Türk tiyatrosunun yönü hakkında çatışmalar çıkmıştır. Bir kısım yazar ve eleştirmeciler kendi tiyatromuzu savunurken, bir kısım da Batı'yı taklidi savunmuşlar, bu çatışma oyun yazarlarımızın yolunu belirlemiş, çok az da olsa değerli oyunlar yazılmıştır. Bu gelişmeyi yeterli saymak hata olur.

Bu kadar uzun bir zamanda Türk tiyatrosu kendini kuramamış, yolunu çizememiştir. Selim Nüzhet'in yazısına kadar olan kısmının yenileşme adı altında Batı'yı taklitten ileri geldiğini söyledik. Bugüne kadar gelenini de resmi kültür kuruluşları olan Şehir ve devlet Tiyatroları'na yükleyebiliriz. Kâr gayesi gütmeyen bu iki kuruluş sahnelerini –iyileri ve kötüleriy- le- tercüme oyunlarla doldurmuş, kendi oyun yazarlarına çok az yer vermiştir.

Kendi oyunlarına sahneleme hakkı tanınmayan bir ortamda, yazar –yönetmen- eleştirmeci ve seyirci ilişkisi kurulamaz. Yönetmen daima kendi yazarına, yazar kendi eleştirmenine her üçü de halka yabancı kalır. Devlet tiyatrolarında sırf satış rekorları kırdığı için Anatevka'nın ve hiçbir san'at değeri olmayan Amerikan müzikallerinin birkaç sezon sahnede kalması, Türk tiyatrosunun gelişmesini engellerken; Anadolu'nun inanç ve değerlerine de aykırı düşmektedir. Böyle olunca da sahne halkın ihtiyacı olmamış, belirli bir zümrenin eğlence ve dinlenme yeri olmaktan ileri gidememiştir.

Şehir ve Devlet tiyatrolarının bu tutumuyla devamlı bunalım geçiren Batı'nın ve onun tiyatrosunun meseleleri, halkımıza yüklenmeye çalışılmaktadır. Ne Shakespeare'in ne de Racine, Goethe ve Victor Hugo'nun işlediği Hristiyan ve Tevrat felsefesi halkımızın yapıyla bağdaşmaz. Geçen sezon Şehir Tiyatroları'nda oynanan Dikenli Yol, Devlet Tiyatrosu'nun Anatevkası, bunların uzantısı değil midir? Yine bunlar aynı sezon sahnelenen Katip Çıkmazı ve IV. Murat'dan daha başarılı sayılamaz.

Türk tiyatrosunun yolunu çizmesi için, bir münasebetle bahsettiğimiz, bıraktığımız yerden başlama fikrinden şöyle bir soru çıkabilir: Tiyatroda Batı'ya göre geri kalmış olmaz mıyız? Olmayız, çünkü 1947 de oynanan Jean Tardieu'nun "Kim Var Orada" 1950 de oynanan Ionescu'nun "Kel Şarkıcı" ve Brecht'in "Kafkasya Tebeşir Dairesi" oyunları Batı tiyatrosu, Doğu'nun antilizyonist ve abstre tiyatrosuna yönelmiştir. Bu yöneliş Husserl'in fenomenoloji felsefesini de eklersek, kendini aşma çabası içinde bocalayan Batı'ya, değer ve geleneklerimizin kaynağını ele alan tiyatromuzu kurarak kabul ettirir ve evrensel tiyatromuzu kurabiliriz. O halde değer ve geleneklerimizin kaynağına eğilen yazarlara ihtiyacımız vardır.

eğilen yazarlara ihtiyacımız vardır. İlk oyunlar ne kadar başarısız olursa olsun, yazar –eleştirmeci- yönetmen ilişkisi kurularak Türk tiyatrosunun yönü çizilecektir.

Alemdar Yalçın

50. YILDA TÜRK TİYATROSUNDAN KESİTLER – I

Toplumların hayatında 10-50-100 gibi yuvarlak rakamlı yıldönümlerinin yeri oldukça önemlidir. Sonsuza doğru akıp giden millet hayatında, yuvarlak yıldönümleri nirengi noktaları ya da kilometre taşları olarak yer alırlar. 50. Yılda Türk ordusu, 10. Yılda Türk ekonomisi şeklinde toplumsal örgütlenmeden alınan kesitler, aslında sadece statik görüntüler değil, dünyadan bugüne uzanan ve geleceği de kavrayan dinamik yaklaşımlara imkân hazırlayan araçlardır.

Cumhuriyetimizin 50. Yılında Türk tiyatrosunun ulaştığı çizgiyi belirlemek ve bu amaçla tiyatromuzdan değişik kesitler almak, sözünü ettiğimiz dinamik yaklaşıma araç hazırlama açısından yararlı olacaktır.

OYUN YAZARI

Oyun yazarı, tiyatro san'atının harcını, tuğlasını hazırlayan kişidir. Dramaturgu, yönetmeni, oyuncusu, dekorcusu, ışıkçısı ve efektleriyle geniş bir san'at işçileri topluluğu, tuğlaları en iyi, en sağlam bir san'at örgüsünde bütünleştirirler. Ortaya çıkacak eserin ulusal bir eser olabilmesi için sadece yapı üslûbunun değil, tuğlalarla harcın da ulusal renkler ve beğeniler ile bezenmiş olması gerekir. Bu nedenle sırf sahnelenişte ve yorumlamada değil, -işin ta başında- eserin yazılışında da bir ulusallık aranacaktır. Yapı üslûbu yüzde yüz ulusal da olsa yabancı malzemeyle yapılan bir eser, ulusal bir eser olamaz. Bu hükmün doğruluğu ne kadar açıksa, adaptasyon ve çeviri tiyatrosunun ulusal tiyatro olamayacağı gerçeği de o kadar açıktır. Manakyan Efendi'den başlayıp Darülbedayi dönemine, hatta daha yakınlara, 1940 lara kadar etkisini sürdüren adaptasyon tiyatrosu, batılılaşma hareketlerinin Türk tiyatro hayatına yansımadır. Bir yandan şuursuzca sürdürülen batılılaşma tutkusu, bir yandan ortamın elverişsizliği yüzünden yetişmesi güçleşen yerli oyun yazarlarının azlığı Türk ulusal tiyatrosunun oluşup gelişmesini frenlemiştir.

Ulusal tiyatronun tarihi, yerli oyun yazarlarının yerli oyun yazmalarıyla başlar. Bu nedenle ulusal tiyatroyu Manakyan'dan Ahmet Vefik Paşa'dan değil, Şinasi'den, Müsahipzade Celâl'den, Namık Kemâl ve Abdülhak Hamit'ten başlatmak gerekir.

Türk tiyatro hayatında yakın bir zamana kadar, toplum hayatının her kesimine yansıyan marazî Batı hayranlığının da etkisiyle, yabancı kökenli –çeviri ya da adapte- oyunlara aşırı bir düşkünlük gösterilmiş, buna karşılık yerli oyun yazarları büyük ölçüde ihmale uğramıştır. Türk oyun yazarlığı bu yüzden çok yavaş bir gelişim çizgisi tutturabilmiştir. Böylece tiyatro yıllarca halkımıza bilmediği, töreleri töresine uymayan toplumların yaşantılarını, karıkoca-metres, ya da gelin-kaynana-damat üçlemelerini göstererek, onun yabancılaştırmaya hizmet eden bir araç olma haysiyetsizliğine düşmüş ve bir yerde bu yüzden tiyatro tam anlamıyla halka malolmamıştır.

Cumhuriyet döneminde Türk oyun yazarlığı iyi-kötü gelişme yolundayken karşısına başka bir engel çıkarıldı. Önceleri oyun yazan yazar mumla aranırken, 1940 yıllarından sonra

yerli oyun yazarları eserlerini tiyatrolara kabul ettirme savaşını verme durumuna düştüler. Yazılı metin olarak kalmış bir tiyatro eserinin henüz tamamlanmamış bir eser niteliği taşıyacağı gerçeğini kavrayan yazarlar, eserlerinin oynanma şansının çok az olacağı endişesini daima içlerinde duydular ve bu duygu Türk oyun yazarının verimini büyük ölçüde etkiledi. Tiyatro yazarımız henüz emekleme dönemindeydi. Onu özendirmek gerekiyordu. Yavan ve ilkel tekniğin gelişmesi için desteğe ihtiyacı vardı, onun elinden tutmak gerekiyordu.

Ne var ki o günler artık geride kalmıştı. Bugün oyun yazarımız var ve bugün için Türk tiyatrosu hakkında “Yazarı olmayan bir tiyatronun geleceği olamaz.” şeklinde bir karamsar yargı söz konusu değildir artık. Türk oyun yazarlığının günümüze kadar sürdürdüğü gelişime kısaca değindikten sonra sözü günümüze getirmek istiyorum.

1960 hükümet darbesinden sonraki toplumsal değişimler sırasında tiyatrolarımız yerli oyunlara önem vermeye başlamıştır. Yurt gerçeklerinin, halkımızın tükenmez acılarının esin-tileri ulusal oyunlarda işlenmiş, sahnelerde salonları dolduran kitlelere yayılmıştır. Bu dönemde yazılıp oynanmış çok sayıda yerli oyunun arasında kalıcı, ulusal tiyatromuzun yüzakı niteliği taşıyan oyunların sayısı az değildir. Karı-koca-aşık-metres, gelin-kaynana-damat tem-citlerini ısıtıp ısıtıp henüz tiyatro şuuru tam belirmemiş yığınlar yutturan tiyatroların yanısıra Türk oyun yazarına gerekli değeri veren tiyatrolar gün geçtikçe çoğalmaktadır. Cumhuriyetin 50. Yıldönümü dolayısıyla Devlet Tiyatrosunun oyun yazarlığının Cumhuriyet dönemindeki gelişme sürecini belirlemek amacıyla bir dizi telif oyunla mevsimi açması ulusal tiyatro hesabına sevinilecek bir olaydır ve Türk vergi mükelleflerinin ödedikleri paralardan beslenen – oysa kendisinden bekleneni bir türlü veremeyen- bu kurumun lehine kaydedilecek olumlu bir tutumdur.

Oyun yazarlığının özellikle 12 Mart 1971 öncesinde karşılaştığı önemli bir tehlike, onun onuruna gölge düşüren sızmalardır. Bazı oyun yazarları savundukları fikirlerle seyirciyi kendi değerlendirmesi yargılamasıyla başbaşa bırakmaları gerekirken, gösteri alanlarının kışkırtıcı, eyleme itici havasını tiyatroların dar salonlarına sığdırmayı yeğ tuttular. 12 Mart öncesine kadar tiyatronun temel görevine ters düşen bu eğilim epeyce eser koydu ortaya. Yaygaralarla, duygu sömürücülüğü ile zevahiri kurtarıp kapalı gişeler yaratan yeteneksiz yazarlar türedi. Lâfazanlık, slogancılık ve devrim tiradıcılığı salonlardan epeyce yüz buldu, şımardı ve tiyatroyu bir ölçüde yozlaştırdı. Bu tür oyun yazarı “kendi geleneksel tiyatrosunu tanımadan Brecht’i, Piscator’u tanıdı. Kendi ülkesinin toplumsal yapısını tanımadan Türkiye’deki egemen sınıflardan, Türk burjuvazisinden söz ediyordu. Kendi kurtuluş ve bağımsızlık savaşını yeterince incelemeyen batı sömürücülüğünden, başka ülkelerin bağımsızlık savaşından örnekler veriyordu.” (Metin And, 100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi, s. 337)

Bugün sokak tiyatroları, 1-2 örnek dışında boşalım tiyatroları yoktur. Ortamı uygun görülürse yeniden çıkabilecek bu tür kumpanyalar, Pir Sultan Abdal, Bedrettin gibi beşinci kol maceraperestlerini kahramanlaştıran bu boşalım bezirganları sokaklardan, salonlardan

eskisi gibi yüz bulamamalıdır. Tiyatroda eylem sahnede olur, salon etkilenir sadece. Eylemi sahneden salona ittiniz mi bu san'at değil, gösteri olur. Türk yazarının yüklendiği tarihî sorumluluk, gösteri oyunları değil, tiyatro oyunları yazmasını gerektirir. Oyun yazarı milletin kalkınması için verilecek savaşa katkıda bulunarak tutarlı oyunlar yazmalıdır. San'atçı namusuyla bu uğurda çıkarsız, hesapsız, işin kolayına, duygusallığa kaçmadan çalışacak varsa beri gelsin. Hele hele mizah dergilerinde sululuk şampiyonluğu yapanlar, Türk filmlerine çalakalem senaryo çırpıştıranlar, kızılı-cızbızlı hezeyanlar üretenler çekilsin aradan, tiyatro yazarlığına sıvanmasınlar.

Türk oyun yazarı artık bağımsızlığını kazanmıştır. Batı tiyatrosunu örnek alarak çıkış yolu arayan yazar, bugün Batı kalıplarının dışında öz kaynaklarından doğan ulusal biçimleri denemelidir. Bin yıllık bir seyirlik san'atlar geleneğinin kendisine sağladığı güçlü birikime, kendi ulusal yeteneklerine, yaratıcılığına güvenmelidir. Türk tiyatrosunun evrensel değer ve önem kazanması özgün bir kişiliğe kavuşmasıyla mümkün olacaktır. *“Bugün geleneksel kaynaklarınıza dudak bükten yazarlarımız var. Onlar geleneksel tiyatromuzun kaynağını değil, ondan çıkmış ilkel ürünleri görüyorlar. Üstelik yazılı bir gelenek olmadığından bu kısır ürünlerin nasıl yetkin bir tiyatroya kaynaklık edeceğinden şaşırıyorlar. Oysa bu her şeyden önce yaratıcının araştıracağı bir konudur. Önüne konulanla yetinmeyip gerçek kaynakları araştıracaktır.”* (Metin And, 100 Soruda Türk Tiyatrosu Tarihi, s. 342) Son yıllarda yayın organlarında Türk tiyatrosuna yeni bir biçim vermek amacına yönelmiş olumlu yazılar yer alıyor. Bu konuda derin araştırmalara dayanan eserler yayınlanıyor. Bu görüşlerin her türlü ön yargılardan, şartlanmalardan soyunmuş olarak sadece bir fikir olarak ileri sürülmesi, tartışılması bile geleceğe umutla bakmamıza yeterlidir. Oyun yazarları bu kurumsal tartışmalarla yakından ilgilenme durumundadırlar. Geçmişte sahip olamadıkları imkânlar bugün önlerinde- dir. Cumhuriyetin 50. yılında mevsimi açan tiyatroların açıklanan ilk oyunlarının türleri hakkında elde edilen şu istatistik bilgi nereden nereye geldiğini apaçık ortaya sermektedir: Bu mevsimde oynanacak ilk oyunların 25 tanesi yerli yazarlara, 6 tanesi yabancı yazarlara aittir ve bir tanesi de adapte oyundur.

İşte 1973 yılı Türkiye'sinde, Cumhuriyetin 50. yılında oyun yazarlarının içinde bulunduğu durum budur. Köhne Bizans'a sığınmış oyun yazarları – halâ orada iseler – kabuklarında çıkıp Anadolu gerçeğine kulak vermelidirler. Anadolu'nun yaylalarında, bozkırlarda, pınar başlarında, selvilerin gölgesinde dinlenen boynu bükük mezar taşlarında sayısız tohumdan yeşeren fidan gelişsin, güçlü, yıkılmaz bir ağaç olsun.

50. yılda Türk tiyatrosundan aldığımız ilk kesit Türk oyun yazarının dünü ile bugünü- nü verdi bize. Başka kesitler almaya devam edeceğiz.

Niyazi Adalı

50. YILDA TÜRK TİYATROSUNDAN KESİTLER – II

TİYATRO OYUNCUSU

Cumhuriyetin 50. yılında Türk Tiyatrosu'nun ulaştığı düzeyi belirleyebilmek için tiyatromuzdan kesitler alma yoluyla dinamik bir analiz yöntemini seçmiştik. Aldığımız kesitlerden ilki oyun yazarlığının dün ve bugününü vermişti bize.

Oyun yazarı tiyatro san'atının harcını, tuğlasını hazırlayan adamdır. Düşünülp tasarılmış, kâğıda geçirilmiş ve hatta yayınlanmış bir tiyatro eseri, henüz tam bir eser olarak ortaya çıkmamıştır. Tiyatro dediğimiz olay henüz meydana gelmemiştir. Bu özelliğiyle tiyatro san'atı diğer san'at kollarından ayrılmaktadır. Sahne ışıklarına çıkmadan bir tiyatro eseri bütünlük kazanamaz. Dramaturgu, yönetmeni, dekorcusu, kostümcüsü, ışıkçısı, efekti ve de oyuncusuyla genişçe bir san'at işçileri topluluğu tuğlaları en iyi biçimde, sağlam bir san'at örgüsünde bütünleştirirler. Bu emekçiler kümesinde en önemli yerlerden birini oyuncu işgal eder. Tiyatro san'atının sözcüsüdür oyuncu. San'atın getirmeyi amaçladığı "bildiri"yi seslendirir. Tiyatro dediğimiz elektronik ses düzeninin hoparlörüdür.

Kimi san'at eleştirmenleri – Ataç bunlardandır – tiyatroda esere, oyun yazarına öncelik verirler. *"Asıl olan eserdir ve aktör, bina, dekor, hepsi ancak eseri mümkün olduğu kadar cazip bir surette göstermek içindir."* (Nurullah Ataç: Şadi ile Mülâkat, Akşam Gazetesi, 11 Mart 1925.) Kimi eleştirmenler de oyuncuya ağırlık verirler. *"Piyes temsilin kendisi, bütünlüğü değil, helki kadavrasıdır. Ona konkre bir varlığın canını, ruhunu ve şahsiyetini verecek olan yalnız aktördür."* (İsmail Hakkı Baltacıoğlu: Tiyatro, 1941, s. 12)

Her iki görüşün de doğruluğu savunulabilir. Ancak ortada kesin bir gerçek vardır: Tiyatro san'atı, herbiri başlıbaşına önem taşıyan parçalardan oluşan, organik bir bütünlüğe sahiptir.

Cumhuriyetin ilânından günümüze dek uzanan dönemde Türk Tiyatrosu her yönüyle bir kendini bulma, kendi imkânlarını araştırma çabasına girişti. Nasıl adapte ya da çeviri oyunların yanı sıra telif eserler hızla çoğalmaya başlamışsa, Ermeni kadın-erkek oyuncuların yanında, giderek bunların yerini dolduracak Türk oyuncular yetiştirmeye, emeklemeye başladılar.

Tek partili rejimde devletin de geniş desteğini kazanan Türk Tiyatrosu, gelecekte kendilerinden ulusal san'atı yaratmaları beklenen vasıflı işçilerin yetiştirileceği okullarını yavaş yavaş kurmaya başladı. Meşrutiyet Tiyatrosu dediğimiz "yol-yordam öğrenme" döneminin Ermeni etkileri giderek yerini Türk olana, Türkçe olana bıraktı.

1934 de kurulan Millî Musiki ve Temsil Akademisi, 1935 de kurulan Güzel San'atlar Umum Müdürlüğü, 1940 yılında çıkarılan bir yasayla kurulan Devlet Konservatuvarı ile buna bağlı olarak çalışan Tatbikat Sahnesi, daha sonraları Devlet Tiyatrosu, eski Darülbedayi'nin yerini alan İstanbul Şehir Tiyatrosu ve Halkevleri gibi kuruluşlar bu dönemde yerli tiyatro san'atçılarının yetişmesinde önemli görevler yüklendiler. Türk Sanayii Nefise Birliği'nin dü-

zenlediği Serbest Tiyatro dersleri, Halkevlerinin ve özel tiyatroların açtıkları kurslar, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin Tiyatro Kürsüsü ve Enstitüsü'nde yürütülen laboratuvar çalışmaları da Türk Tiyatrosuna oyuncu yetiştirilmesi için atılmış belli başlı adımlar arasında sayılabilir.

Başlangıçta batılılaşma hareketlerinin bir uzantısı olarak ülkemize aktarılan, oysa bin yılı aşkın bir seyirlik san'atlar geleneğinin yarattığı elverişli ortamda, halkımızca benimsenme şansına kavuşan batı anlamındaki tiyatroya oyuncu yetiştirilmesi için yapılan bunca çalışma ne ölçüde başarılı olmuş, ne ölçüde olumlu yönde gelişmiştir, üzerinde durulmaya değer.

Meşrutiyet Tiyatrosu'nun bir mirası olan Darülbeydi, Cumhuriyetin ilk yıllarında bir çöküntü dönemini yaşıyordu. Başlangıçta tiyatro okulu olarak kurulmuş olmasına rağmen, amacından saptırılarak tamamen ödenekli bir tiyatro görünümü kazanmıştı. Ekonomik destekten yoksun, güçlkle ayakta duracak durumdaydı. 1926-1930 ve 1934 yıllarında yapılan düzenlemelerle kuruma bir çeki düzen verilmeye çalışıldı. Daha sonra ad değiştiren okul-tiyatro uzun aralıklarla birkaç sıçrama yaptı. Günümüzdeki sayısız san'atçıya hem okul hem de dar maddi imkânlarıyla ekmek kapısı oldu. Oysa hiçbir zaman yönetmeliğinin birinci maddesindeki: "...halkın milli ve kültürel tiyatro ihtiyacını karşılamak ve temaşa zevkini artırmak, san'at an'anelerini geliştirmek ve genç san'atkârları tekâmül ettirmek" amacını tam anlamıyla gerçekleştirmedi. Türk halkının "milli ve kültürel tiyatro ihtiyacını" oranı 2/3 olarak tespit edilen yabancı kültür ürünleri karşısında 1/3 azınlığında kalan ve hiçbir zaman bu orana dahi ulaşamayan yerli oyunlar karşılamaya çalışmasın bir yana bırakalım. Darülbeydi ya da İstanbul Şehir Tiyatrosu asıl konumuz açısından önemli olan "genç san'atkârları tekâmül ettirmek" hedefini de tamamen ters bir yönde gerçekleştirdi. Bu okulda yetişen san'atçılar bize yabancı toplumların insanları oldular. Konuşmaları, oturup kalkmaları, jestleri, yorumlarıyla. Oyuncular kendi kişiliklerini öne sürerek kalıplaştılar. Vasfi Rıza, Hazım, Halide Hanım gibi yıldız oyuncular her yeni oyunda kendilerini tekrarladılar, belli bir tip yaratıp – eser izin versin vermesin – o tipi getirdiler sahneye. Çünkü bıkmadan usanmadan yıllarca oynanan vodvillerde, duygusal dramlarda kişiler çok yüzye belirlendiğinde, oyuncunun kendini değiştirmeye, değişik kişilere bürünmeye ihtiyacı yoktur.

Sözün kısası Darülbeydi ve onun Cumhuriyetçisi İstanbul Şehir Tiyatrosu, Türk toplumuna yönelmiş, ondan etkilenen ve onu etkileyen bir kuruluş olmadı. Batı anlamındaki tiyatronun tekniğini iyi-kötü kavramış, oysa bin yıllık bir seyirlik san'atlar geleneğinin birikimini, ulusal bir tiyatronun kökleşip gelişmesi doğrultusunda harekete geçmesini beceremeyen çok sayıda Türk "aktör"ü yetiştirdi, Türk "oyuncu"su değil.

Devlet Konservatuvarı'na gelince. Bu kurumun talihsizliği daha adından başlamaktadır. Türk ağzına ters gelen bir ada sahip bu eğitim kurumu, 1934 yılında kurulan Milli Musiki ve Temsil Akademisi'ne 1940 yılında çıkarılan yasayla yeni bir şekil verilmesiyle doğmuştur. Carl Ebert'in öncülüğünde temsil bölümüne bağlı olarak çalışan Tatbikat Sahnesi'nde öğren-

ciler batı tiyatro edebiyatından çok sayıda eseri sahnelediler. Başlangıçta tiyatronun temel öğretisini sağlam bir şekilde genç san'atçılara kavratmakta yararlı olan temsil bölümü; daha sonra başıbozukluğun kurbanı oldu. Başlanan iş yarım bırakıldı. Şehir Tiyatrosu'ndaki gelişmeler aynen bu kurumda da ortaya çıktı ve öğrenciler tek yönlü yetiştirildiler. 1941-1948 arasında Molière, Goldon, Shakespeare, Maeterlinck, Lessing gibi yabancı yazarların seçkin eserleri yanı sıra, yerli yazar olarak Ahmet Kutsi Tecer'in iki eseri ele alındı Tatbikat Sahnesi'nde. Öğrencilerin dikkati ulusal biçimlere, ulusal konulara çekilmedi.

Devlet tiyatrosuna eleman yetiştiren bir okul niteliği taşıyan Konservatuarın temsil bölümü, musiki öğretmenlerinin yönetime ağırlıklarını koymaları sonucu ihmal edildi. Taşıma suyla –Devlet Tiyatrosu'nda vakit buldukça gelen öğretim üyesi san'atçılar eliyle- bu değirmen günümüzde halâ döndürülmeye çalışılıyor. Bu okuldan yarım yamalak mezun edilen gençler, ne yapacaklarını bilmez bir şaşkınlık içinde, iş buldukları tiyatrolarda yarım kalmış eğitimlerini tamamlama çabasındadırlar.

Türk Tiyatrosuna oyuncu yetiştirilmesi için Cumhuriyet döneminde yapılan çalışmaları ana hatlarıyla açıklamaya çalıştık. Bunca çabanın sonucunda ortaya çıkan durum şöyledir: Her alanda olduğu gibi marazî batı taklitçiliğinden Türk oyuncular da kendilerini kurtaramamışlardır. Tiyatromuzun taklitle kurulacağı avuntusuyla değerli yılları ziyan emişiz. Bugün Türk oyuncularının attığı her adım, dışarıda en az elli yıl önce atılmış bir adımdır. Bu öylesine kötü bir taklitçiliktir ki, doğuda geliştirilen ve batıya aktarılan bir unsur –epik unsur- kendi tiyatro geleneğimizde var olan bir şeyi, batının bir yeniliği diye yıllarca sonra yurdumuza ithal ediyoruz. Epik tiyatro kuramında “yabancılaştırma” temel bir unsurdur. Oyuncu rolünü yaşamaz, seyirciye gösterir. “Ben bir oyuncuyum hareketi sadece benzetiyorum, yaşamıyorum.” demeye getirir. Ortaoyununda pişekârın pastavı bir “yabancılaştırma” aracıdır. Kapının vuruşu, mekân değiştirme oyunda bir iki şak şakla ifade edilir. Bu nice aşağılık duygusudur ki, yüzyıllardır tiyatromuzda var olan bir “yabancılaştırma” ya da “benzetmeciği” yabancı elerde bulup Mağribi soytarılığına düşelim.

Cumhuriyet tiyatrosunda oyuncu yetiştirme sorunun yanı sıra oyuncuların ekonomik sorunlarına da kısaca değinmekte yarar vardır. Tiyatro, eskiden oyuncular için bir yan uğraştı. Oyunculuk karın doyurmuyordu. Sinema oyunculuğu, lokantacılık, pastacılık, piyangoculuk asıl meslekler idi. Seyirci sayısının artması ve sürekli oyunların oynanması ile birlikte profesyonel oyunculuk yaygınlaşmaya başladı. Oyuncular tiyatroya daha fazla emek ve vakit ayırma fırsatına ve kıt-kanaat geçinme imkânına kavuştular. Aralarındaki mesleki dayanışma arttı. 1948'de Türk Sahne San'atkârları Derneği'nin kurulması, Devlet Tiyatrosu san'atçılarının ücretlerinin doyurucu düzeye eriştirilmesi, emeklilik haklarının sağlanması, TOTSİS ve Tİ-SEN gibi sendikaların kurulması şeklinde ortaya çıkan gelişmelerle tiyatrodaki çalışanların ekonomik güvenlikleri az da olsa sağlandı. Özel tiyatroların çoğunda patronlar aynı zamanda oyuncu da olduklarından, tiyatro işçi-işveren çelişkisi büyük ölçüde ortaya çıkmadı. Tİ-SEN

gibi sendikalar da, birkaç ücret anlaşmazlığını çözümleme çabası dışında, daha çok 12 Mart öncesinin ünlü “devrimci” bildirilerine imza atmakla meşgul oldular.

Bugün için tiyatrodaki çalışanların ekonomik açıdan bir rahatlık içinde oldukları söylenemez. Tiyatromuzun geçirmekte olduğu ekonomik kriz san’atçı ücretlerini günün geçinme şartlarıyla uyuşmaz bir düzeyde bırakmıştır. Büyük şehirlerin eğlence semtlerinde kümeleşen özel tiyatrolar amipler gibi çoğalmakta, bir toplulukta sivrilen 1-2 yıldız oyuncu, büyük iddialar ve gürültülerle tiyatrodan ayrılmaya hazır gibi kendi adına bir tiyatro kurmaktadır. Bu tür tiyatrolarda takım oyunculuğu değil star düzeni egemendir. Bu yüzden söz konusu topluluklar kalıcı olmamakta, yıldızlar bir ya da iki mevsim ömürlü saman alevi girişimleriyle tiyatromuzu giderek korkunç bir çıkmaza götürmektedir. İstanbul-Ankara apartmanlarının salaş bodrum katları, bina sahiplerine büyük paralar getiren kutu tiyatrolara dönüşmüştür. Dormenler gibi “ekol tiyatro” türünün nesli artık tükenmeye yüz tutmuştur. Bu korkunç gidiş oyunların olduğu gibi, oyuncuların da kalitesini düşürmekte, starlar tek başlarına kurtarabileceklerini sandıkları oyunların boşluklarını hevesli gençlerden oluşan figüran kadrolarla doldurmaktadır. Yakın bir gelecekte bir türlü Türk “oyuncusu” kişiliğine kavuşamayan “aktör”lerimizin, yeniden piyangoculuğa, lokantacılığa, pastacılığa dönmeleri beklenebilir. Hem Naşitlerden, Behzat Butaklardan, Raşit Rızalardan daha şanslıdır bu kuşak. Onlar için yeni iş alanları açılmıştır. Gazino patronları “aman bize bir şarkıcı, aman bir one man showcu bulmanın kolay!” diye kırılıp geçiyorlar.

İşin güldürü yönü bir yana, gerçekten Cumhuriyetin 50. Yılında tiyatromuz oyuncu unsuru açısından acıacak durumdadır. Ulusal bir tiyatronun oluşması için yerli oyun yazarlarının çoğalması ne kadar gerekli ise, yerli oyuncuların yetişmesi (çok yönlü ve özellikle ulusal yönlü yetişmesi) de o kadar gereklidir. Eser ulusal renklerle bezenir, yorum yabancı etkiler taşırsa, ortaya konan ulusal tiyatro değil, bir tiyatro ucubesi olur.

Ulusal bir tiyatro için oyuncu yetiştirmeliyiz, aktör değil. Selçukluların kol oyunlarındaki, Anadolu’nun bolluk törenlerinden bugüne yansıyan köy oyunlarındaki, ortaoyunundaki zengin geleneği özümlemiş, geliştirmiş oyuncu yetiştirmeliyiz. Bu oyuncu bin yıllık birikimden ilhamını alacak, bunun çağdaş bir yorumla, kendisine elli yıldır öğretilen tekniklerle, dram san’atıyla yoğurarak sahneden yığınlar iletecektir. O zaman ortaya çıkacaktır doğu tiyatrosunun asıl gücü. Batının bireyci tiyatrosu, doğunun toplumcu, çoğulcu tiyatrosu karşısında bir yeniden değerlendirilmeye tabi tutulacak, doğu san’atları evrensel san’attaki gerçek yerine oturtulacaktır. Türk san’atçıları san’at namuslarını karşılıklarına alıp bir iyice düşünmelidirler bu konuyu. Ve unutmamalıdır “Türk toplumu doğulu bir toplumdur.” Aslını inkar eden haramzade... Düşünmelidir bunu san’atçılar. Ve tabii genç san’atçıları yetiştiren kurumlar – kişiler de...

Niyazi Adalı

3.2. ŞİİR – HİKÂYE – ROMAN

50. YILDA ŞİİR-HİKÂYE-ROMAN

Belli bir zaman süresi içinde meydana gelen olayları değerlendirmek, ortaya konan eserleri enine boyuna tartışmak, yorumlar yapmak, bir devrin getirdiklerini iktisadî, içtimaî ve kültürel boyutlar içinde tesbit etmek için, evveleminde sınırlarını çizdiğimiz devrin gerilerine gitmek, olayların ve yaratıcılarının şartlarını açıklığa kavuşturmak gereklidir. Cumhuriyet Türkiye'si yıkılan Osmanlı Devleti'nin enkazı üzerinde vuku bulan Anadolu hareketi ile çizilen milli hudutlar üzerinde kuruldu. Kurucuları Osmanlı Devleti'nin içtimaî, iktisadî ve kültürel şartları içinde yetişmiş kimselerdi. Osmanlı Devleti'nin mirasını reddetseler dahi, görüş ve düşünüş itibarı ile en az yirmi yıllık bir zaman süresi içinde yetişen ilk Cumhuriyet nesli gibi mütalâa edilmemelidirler. 1923'ten 1940'a kadar gelişen olayların ve eserlerin yaratıcıları, temelde içlerine işlemiş Osmanlı damgasını ömürleri boyunca taşımaya mahkûm olmuşlardır. Geçtiğimiz elli Cumhuriyet yılının değerlendirilmesi yapılırken bu hususu gözden kaçırmayarak gerilere gidiyor, elli yıllık edebiyatın değerlendirilmesine asrın başından başlamayı uygun buluyoruz.

İtalyanlar'ın Libya'yı alışı (29 Eylül 1911 – 15 Ekim 1912), Balkan Savaşı (8 Ekim 1912), Kâmil Paşa hükümetini zorla deviren “Babıâli Baskını” (23 Ocak 1913), Mahmut Şevket Paşa'ya suikast (11 Haziran 1913) ve nihayet İttihad-ı Terakkinin kesin bir otorite ile iktidarı ele geçirmesi, 1908 meşrutiyetinden sonra hızla gelişen olaylardır.

İmparatorluk dağılıp çözülmekte, Osmanlı Devleti Emperyalist Batı devletleri ile Hristiyanlık ortaklığında birleşen teb'aları karşısında acze düşmektedir. Bir yandan devleti korumak, bir yandan toplumu kurtarmak için bu kısa devrede fikir planında çeşitli görüşlerin çarpıştığı görülmektedir.

Tanzimatçıların sarıldığı “Bilâ tefrik-i cins ü mezhep” görüşü imparatorluk içindeki azınlıkların hak isteyen sesleri arkasında Osmanlı Devleti'ni bölüşmeye hazırlanan, batı emperyalist Hristiyan devletlerin iç ve dış baskıları ile ortadan silinir.

“Âdem-i Merkeziyet ve Teşebbüs-i Şahsî” prensipleri ile imparatorluğu korumak için başka bir yol gösteren Prens Sabahattin'in görüşleri ardarda gelen çalkantılar arasında eriyip gider.

Osmanlılığın İslâm cihadı ile gerçekleşen “ümmet” fikri çerçevesinde Halifelik temeline oturan yapısını “Türk” unsurundan soyutlayarak “Panislâmizm” çoğunluğuna bağlamak ve bu yoldan imparatorluğu İslâmî sınırları ile kurtarmak isteyenler ise, emperyalist Hristiyan Batının sömürgeci zihniyetine karşı “Doğucu-İslâmcı” bir cephe kurarak o devrin batıcıları olan Tanzimatçı-Meşrutiyetçilerin düştükleri “işbirlikçi” durumun tam tersine, iktisadî ve kültürel alanda tutarlı fikirler getirmiş olmalarına rağmen, Birinci Cihan Harbi'nde Halifenin cihâd ilanına karşı İngilizlerle anlaşmayı yeğleyen “Müslüman Arapların = Kavm-i Necip” ihanetini hesaplayamamanın gafleti içindedirler.

Bulgarların Çatalca'ya dayandıkları, çoluk çocuk bütün eli silâh tutanların cepheye koştuğu bir ölüm kalım döneminde, Boğaza nazır Aşıyan'ında hümanist şiirler yazan ve sömürgeci İngilizleri "Boer" harbi sebebi ile alelacele tebrik etmeye koşan insanîyetçi şair Tefik Fikret'in görüşleri ile kaynaklanarak, başta Abdullah Cevdet'in yürüttüğü kesinkes "Batılılaşmak" fikriyatı ise, o günlerde kopuk kopuk gelişmesine rağmen İttihad-ı Terakkinin çöküşü ile birlikte memlekete hâkim olacak ve günümüze kadar sürecek bir şansa maliktir.

Önceleri dil, tarih ve edebiyat sahasında başlayarak Ziya Gökalp'in 1911'de "Genç Kalemler"de neşrolunan "Tûran" şiiri ile birlikte İttihat ve Terakki merkez komitesini gayri resmi görüş olarak bağlandığı "Turancılık" hareketi ise, kısa zamanda Türkçülüğe dönüşmesine rağmen, siyasi alandaki başarısızlığı yanında (buna bir yerde imparatorluğun İttihad-ı Terakki elinde çökmesi de diyebiliriz), dil ve edebiyat sahasında kalıcı, tesirli olabilen yegâne fikir hareketi sayılabilir.

Öyle ki Türk-Yunan savaşının getirdiği tabii bir şuurlanmanın ürünü olarak Mehmet Emin Yurdakul'un hece vezni ile yazdığı Türkçe şiirler, zamanında Servet-i Fünuncular tarafından ilkelikle suçlanmasına rağmen 1911 den sonra meydana gelen siyasi olayların oluşturduğu "Milli Şuur" atmosferinde kısa zamanda kuvvet bularak, Ömer Seyfettin'in hikayelerinde gereken olgunluğa ulaşmıştır. Ziya Gökalp'in edebiyattan çok "mefkûre" yi ön planda tutarak yazdığı şiirler, kendisinden sonra "Hece'nin Beş Şairi" diye anılan Faruk Nafiz Çamlıbel, Halit Fahri Ozansoy, Enis Behiç Koryürek, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon'un eserlerine kaynaklık etmiş, "Genç Kalemler"de başlayan "Yeni Lisan" hareketi 1911-1940 arasını dolduracak olan "Milli Edebiyat"ın nüvesini hazırlamıştır.

Yukarıdaki beş şair, Celâl Sahir Erozan'ın başkanlığında, aralarına Ali Canip ve Halide Nusret'i de alarak 1917 de "Şairler Derneği"ni kurdular. Bu birleşimden doğan eserler, edebiyatı "Tûran"dan "Anadolu"ya doğru yöneltmeye başlamıştır. Bilhassa Faruk Nafiz'in açtığı kapıdan Kemâlettin Kamu, Ömer Bedrettin gibi şairler "Anadolu'yu içinden tanımak!" yoluna gitmişlerdir.

Ahmet Haşim, Emin Bülent, Hamdullah Suphi, Refik Halit, Şahabettin Süleyman, İzzet Melih, Köprülü Fuat, Yakup Kadri vs. gibi yazar ve şairlerin bir araya gelerek kurduğu "Fecr-i Âti" topluluğu 24 Şubat 1910 da bir "Beyannâme" yayınladı. Bu "Beyannâme"de Fecr-i Âti topluluğunda bulunan yazarlar "San'at, şahsi ve muhteremdir." görüşünden hareket etmekle birlikte, "Avrupa'daki emsallerinin küçük bir numunesi olacaklarını ve Garbın nurlarını Şarkın ufuklarına toplayacaklarını" iddia etmektedirler. Gayeleri, kabiliyetleri ve dünya görüşleri ayrı ayrı olan insanların bir araya geldiği Fecr-i Âti derneği 1912 de kapanır. Değeri olan san'atçılar sonradan katıldıkları atılımlarda, ya da verdikleri eserler ölçüsünde edebiyattaki yerlerini alırlar.

Memleket ve milletin büyük sarsıntılar yaşadığı bu dönemde edebiyatçılarımız önemli ve köklü meselelerle uğraşır değillerdir. Batı medeniyetinin yirminci asırda ulaştığı kuvvet ve

kudret ile kendi dışındaki milletlere karşı sürdürdüğü geleneksel sömürge siyasetine ancak milli bünyemizi yaşatan kendi iktisadi ve kültürel temellerimizin şuuruna vararak kazanacağımız “Milli Şuur” ile karşı çıkılabileceğini ve bunda da oldukça geç kalmış olduğumuzu, yanlışlarda dolaştığımızı haykıran Mehmet Âkif Ersoy’un dışında hiçbir şair, devrinin gerektirdiği sorumluluğu yeteri kadar duymamıştır. Öyle ki asrın başında yaşadığımız varlık, yokluk kıyametinden sanki sadece İstiklâl Marşı şairi ile “Beyaz Lale”, “Bomba”, “Tuhaf Bir Zulüm” gibi hala aşılamayan milli hikayeler yazarı Ömer Seyfettin etkilenmişlerdir. Diğerleri, aruza karşı hece vezninin kullanılması Servet-i Fünun ve Fecr-i Âti diline karşı sadece Türkçe’nin edebiyat dili yapılmasını tartışırken, Yahya Kemâl, Yakup Kadri, Salih Zeki gibi -Nev Yunanilik” peşinde dolaşanlar da Türk milletinin yaşadığı çileli günlerin fersah, fersah ötesindedirler sanki.

Hikaye ve roman sahasında ise 1910 yılından itibaren hürriyetini müdafaa ettiği kadınlığın psikolojisini veren aşk romanları –Seviye Talip, Raik’in Annesi, Handan- yazan Halide Edip; Batıcılığı Amerikan mandasına kadar vardırırdıktan sonra, birden millici kesilerek –Vurun Kahpeye, Ateşten Gömlek – gibi romanlar, daha sonra gelenek ve göreneklere kucak açarak – Sinekli Bakkal – ı yazmasına rağmen, Cumhuriyet sonrası el üstünde tutulan tutarsız bir yazardır.

Yunan mitolojisi ve Fransız kültüründen beslenerek yazı hayatına giren Yakup Kadri, “Yaban” da aydınların Anadolu insanına yabancı oluşu problemine yaklaşmasına rağmen, kendinin de içinde bulunduğu millete yabancılaşma hadisesini izah edemez. Belki de maarifçi oluşundan gelen bir yatkınlık ile yazdıklarını aydınlar kadar halka da okutmak başarısına kavuşan Reşat Nuri, Milli Edebiyat denilen dönemin en sevilen, duygulu ve cana yakın romancısıdır. Çocuklarınca ortamektep çocuklara lâayık görülen romanları –Yaprak Dökümü’nden, Yeşil Gece’ye kadar – sınırlı bağımlılığın açıklarından dökülen gerçekleri yansıtırlar. Ve o devrin romancılarından gerçekleri bu kadarcık olsun hissettirmeye çalışanı da yok gibidir.

Çağdaşları içinde şüphesiz romanı en iyi bilen, ancak gerek politik zikzakları ve gerekse kendi şahsiyetinden gelen iniş çıkışlarla kâh “Server Bedii” likte kalıp, kâh benliğini bulan Peyami Safa ise, meydana gelesi muhal olan bir sentezin – Doğu Batı Sentezi – kurbanı olmuştur.

Naci Çelik’in deyimi ile “doğudan vazgeçmeyen, Piyer Loti’leşmiş bir batılı” sayılabilecek Peyami Safa’nın romanları, bütünü ile hayatını da niteleyecek olan “Bir Tereddütün Romanı” dır.

Sürgünden önce san’atçı, sürgünden sonra esnaflığa bürünen Refik Halid’e gelince, konuyu romandan ziyade hikayeye kaydırmaya gerekli görüyoruz. “Memleket Hikayeleri”, Türk hikayesinin Anadolu’yu lâayık ile vermeye çalışan, benzeri edebiyatımızda bugüne kadar görülmeyen büyük bir üslûbun unutulmaz eseridir.

F. Celâlettin, Sadri Ertem, Osman Cemal, Kenan Hulusi, Nahit Sırrı, Bekir Sıtkı, Ümran Nazif gibi cumhuriyet sonrası hikayecileri içinde Refik Halit'ten sonra sivrilebilen iki isim görüyoruz. Politikaya yamanmış san'atının hakkını vermeyen Memduh Şevket Esendal ile, politikasını san'atında eritmiş olan Şabahattin Ali.

Bunlardan birincisi, o zamanlar çok kullanılan Maupassant modası yerine Çehov tekniğine yönelen, çok temiz bir dil ile vefalı, çalışkan, evine, işine bağlı, yurtsever insanlarımızın sakin mutluluğunu anlatan hikayeler yazdı. "Ayaşlı ve Kiracıları" romanı ile 1942 C.H.P roman yarışmasında derece aldı.

İkincisi ise, devrin politikası ile uzlaşmaya gitmeyen tek yazar olarak, 1935 den sonra yazdığı hikayeler ile sosyal gerçekçilik alanında Anadolu'ya atılmış yegane tutarlı adımdır. Çoğunlukla ayakları havada kalan Cumhuriyet sonrası yazarları içinde "Resmi Görüş"e kapı-kulu olmadan, coşkun bir anlatımla gerçekleri araştırmaya çalışan Şabahattin Ali adalet kapısını aralamak için sonunda Marksizm yanlılığına düşmesine rağmen, 1940'a kadar uzanan Türk hikayeciliğinden tarih sırasına göre Ömer Seyfettin ve Refik Halit'ten sonra en önemli köşe taşıdır.

Bu devrin piyasa romancıları – Güzide Sabri, Ethem İzzet, Esat Mahmut, Mebrure Sami, Aka Gündüz – dışında sözü edilmeye değer bir diğer simâ da Abdülhak Şinasi Hisar'dır. Yaşanmış ve kaybedilmiş eski bir dünyanın hatıralarına dayalı, eşsiz bir üslûpla yazdığı eserleri kendisine has bir tad getirmiştir.

Hikaye ve romanda 1940 lara kadar geldikten sonra yeniden şiire dönersek Cumhuriyetin ilanı yıllarında gruplardan çok tek tek şahısların ağırlıklarını duyurduklarını göreceğiz.

Feer-i Âti kısa zamanda dağılmış, Ahmet Haşim, "Seyreyledim eşkal-i hayatı / Ben havz-ı hayalin sularında" derken, içinde bulunduğu – içinde bulunduğumuz – realiteden kaçıyor. "Melâli anlamayan" nesille anlaşılamayacağını söyleyen şair, "Fildişi Kulesine" kapanmış ve o yıllarda Türk insanın yaşadığı kıyamet günlerine kapılarını kapatmıştır. 1912 de dokuz yıl kaldığı Paris'ten yurda dönen Yahya Kemâl ise, tarihin kahramanlık ve güzellik dolu ülkelerine çekildi. Mehlika sultana âşık yedi genç kuyunun içinde gördükleri hayal âlemine dalar ve kaybolurlar.

Yahya Kemâl'in kuyusu hatıra ve hayaldir. "Mesuttur o insan ki yaşar hatıralarla / İnsan âlemde hayal ettiği müddette yaşar." Anadolu toprağından ve Malazgirt'ten itibaren bu topraklar üzerinde oluşan tarihî kültür birikiminden hareket ederek, son derece ölçülü ve temiz bir Türkçe ile Divan şiir zevkini yeniden canlandıran Yahya Kemâl, Abdülhak Hamit'ten boşalan "Şair-i azamlık tahtı"na oturarak eski edebiyatın son temsilcisi oldu.

Şiire aruz ile başlayan hece ile devam eden Faruk Nafiz Çamlıbel, konularını memleket hayatından seçtiği şiirleri ile Ahmet Haşim ve Yahya Kemâl'den sonra üçüncü bir nirengi noktasıdır. Kendisinden sonra gelen "Yedi Meşale"cilerle 1930-1940 kuşağı şairleri, hece çizgisinde Faruk Nafiz'i usta olarak sayacaklardır.

Kendi problemlerinden hareketle çağdaş insanın bunalımlarını vermeye çalışan ızdırıp dolu felsefik ve mistik şiirleri ile Necip Fazıl, içedönük, sembolcü ve rüyaya yatkın Ahmet Hamdi Tanpınar, daha anlaşılır, lirik ve destan havası ile Ahmet Muhip Dranas, folklörden ve halk şiiri geleneğinden yararlanmaya çalışan Ahmet Kutsi Tecer ve bazen Divan şiirinin bazen de halk şiirinin ses unsurunu başarı ile kullanan materyalist şair Nazım Hikmet, 1930-1940 arasının önde gelen şairleridir. Bilhassa Serbest Parti'nin kapatılmasından sonra gelişen ve devrin bütün şairlerince en az bir örneklerle sürdürülen “Çankaya Kasideciliği” türünün öncülüğünü ise Behçet Kemâl Çağlar yürütecek, ömrünün sonuna kadar bu konuda ilk akla gelen isim olacaktır.

Cumhuriyetin ilanından 1940'a kadar olan süre zarfında eser veren şair ve yazarlar Cumhuriyet devri edebiyatı içinde mütalâa edilmemelidirler. Osmanlı Devletinin son döneminde doğmuş, Osmanlı kültürü içinde yaşamış, Balkan Harbi'ni, Birinci Cihan Savaşını ve Anadolu Hareketi içinde görmüşlerdir. Tanzimattan itibaren süre gelen çalkantıların, Batılaşma hareketlerinin, harplerin millet hayatına getirdiği değişikliklere rağmen, içinde yaşadıkları evden kullandıkları yazıya kadar bütün sosyal hayatları Osmanlı damgasını taşımaktadır. Cumhuriyetten sonra büyük bir çoğunlukla kendilerinin de katıldıkları inkılap hareketleri – çağdaş uygarlık düzeyi – ne kavuşmak için sarfettikleri çabalar, dış gerçekler açısından bir değişimi belgelese dahi, bunların didaktik, ülkücü, romantik manzumeleri – yani değişim ürünü gibi görünen eserleri – kendilerinden çok gelecek nesillere yöneliktir.

Ankara'dan kaynaklanan “ulusçuluk” mektep-neşriyat-halkevi üçlüsü ile on yılda onbeş milyon genç yaratmaya kalkışmış, Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun çalışmaları sonucu dinamik bir karakter arz edeceği sanılan fikir hareketleri “Resmi görüşler” çerçevesinde statik bir görünüme bürünmüştür.

Dünyanın ikinci bir cihan harbine girdiği yıllarda Cumhuriyetin ilanı üzerinden yirmi yıl geçmiş, cemiyet hayatına dışta görülen bir takım değişikliklerin ötesinde büyük bir gelişme kaydedilmemiştir. Tek parti döneminin bürokratik idaresi İttihatçılarda devralınan iktisat politikasında bir değişiklik yapmamış, “Altıok”un “Devletçilik”i, “Milli Şef”in şahsında baskı aracı olmuştur.

Osmanlı'ya ait dünya görüşü ile birlikte bütün değer ve eserlerin inkârından sonra onların bıraktığı boşluğu dolduracak bir fikir hareketi geliştirilmemiş. Cumhuriyetin ilk nesli diyebileceğimiz 1940 kuşağı, bu kısır ortada eser vermeye başlamıştır. Ancak bu devrin yazar ve şairleri geniş anlamıyla Osmanlı döneminden beri süregelen – san'atçıların devletin koruyucu kanatları altında gölgelenmesi – olanağından mahrumdurlar. Ne yüksek mevkilere atanırlar, ne de resmi müesseselerden yüz bulurlar. Devlet idaresi ile genel olarak bir hesaplasmaya girecek olanları hapis ve sürgünle cezalandırırlar. Kendi imkânları ile yayın evlerini kurar, kendi imkânları ile geçinirler. İstisnaları saymazsak, Cumhuriyetin yetiştirdiği ilk edebiyat nesli, kendilerinden önceki nesillere kıyasla sefil bir küçük memur hüviyetine ve maddi ola-

nağına sahiptirler. Bu yüzden hayat felsefelerine devirlerindeki fikir ve inanç yokluğu kadar, içinde bulundukları maddi şartlar da şekil vermiştir.

Orhan Veli, Melih Cevdet, Oktay Rıfat üçlüsünün düşünce ve eserleri ile temsil edilebilecekleri – ilk gerçek Cumhuriyet nesli şiiri – Tanzimattan beri temcit pilavına dönen “700 yıllık Türk şiirini yıkmak” için işe girer. Ve ilk defa bu nesil, bu zorlu işi hem düşüncede hem de biçimde kesin olarak gerçekleştirir. Daha önceleri Nazım Hikmet’in açtığı – Serbest şiir – yolunda belli başlı “avarelik, günlük hayat ve cinsel arzu” konuları işlenmiştir. Şiirden derinliği kaldırmak – yani düşünceyi kaldırmak - , şiiri basite irca etmek “Garipçi”lerin başardığı en önemli iş olmuştur. Şiirin bir “gönül ve duygu işi” değil “kafa işi” olduğunu savunan bu nesil, mutlu azınlık yerine geniş halk yığınlarına seslenmek adına, bayağılığı seçmişlerdir. Çünkü söyleyecek fikirleri yoktur. Şairanelikten kurtulup – yani şiir yazmaktan kurtulup – yalın anlatıma önem veren bu şairler, “yaşama sevinci, çocukluğa dönüş” Tevfik Fikret’ten mülhem “insan sevgisi”, - zaten Tevfik Fikret bu kuşağın marifeti ile hiç alakası olmayan bir toplumcu karakter kazanmıştır. Çağdaşı olan Âkif’le karşılaştırılınca toplumculuktan hiç nasiplenmediği açıkça anlaşılır. – gibi konulardan batıdaki şiir akımlarının tesiri altında yazdıkları şiirlerle kendi yaşadıkları bohem hayata ters düşen ve o yıllarda hikayede de filizlenen bir “Küçük Adam” şiiri yaratırlar.

Bu devrede “memleket edebiyatı” bir önceki neslin izinde yeni örneklerle yürümektedir. – Necati Cumalı, Ceyhun Atıf, Cahit Külebi – bir gurup şair ise, Türkiye’de o yıllarda hiç olmayan sınıflı toplum yapısını varmış gibi kabul ederek, köle ruhundan ve işçi sınıfı şuurundan - “Batıdaki benzerleri ile hiçbir toplumsal benzeşmesi olmadığı için”- haberdar bulunmayan Türk insanına proleter şuru aşlamak gayreti ve galleti ile, Nazım Hikmet’in ardından toplumcu şiirler yazmaktadırlar. Nazım ise o yıllarda hapistedir. Bu şairlerin Cumhuriyetin getirdiklerinden ziyade dışarıda olup bitenlerden esinlendikleri, onları bir iyice geriden takip ettikleri görülebilir. Hikayede Sadri Ertem’in ayakları havada, başı yerde görülen hayaleci ve çer-çöp toplumculuğu ne ise, bu şairlerin o yıllardaki toplumcu şiirleri de o seviyededir. – Rıfat Ilgaz, A. Kadir, H.İ. Dinamo –

1940-1950 arası şair ve yazarları, yani Cumhuriyet fikriyatı ile yetişen ilk nesil, seviyesiz, fikirsiz, batıyı kendinden önceki nesiller kadar olsun takip edemeyen, avare, alaycı, kolayca kaçan, mesuliyetsiz – Çiçek Pasajı edebiyatı, - ile uğraşan bir gurup görünümündedirler.

Cumhuriyetin ilk şair nesli reformculuğu yıkıcılık ve inkarcılıktan öteye geçiremeyen ruhsuz, epikürist – materyalist, küçük olmaya yatkın, aciz bir nesildir. Edebiyatımızda büyük bir boşluk bırakırlar ve yerlerini 1950’den sonra batının bunalımı ile bunalan eciş-bücüş “İkinci Yeni” takımına terk ederek, kısa zamanda ortadan kaybolur veya kılık değiştirirler. Bu devirde yetişmiş ve bugün maalesef bazı köşe taşı mevkilerine – san’atçılığın değil, Bizans entrikacılığı ile rol kesme, gerdan kırma, bel bükme marifeti ile – gelmiş olan bir takım sözüm

ona değerler, o gün olduğu gibi bugün de Türk edebiyatının gelişmesine en büyük ayak bağı olmaktadır.

Şiirin 1940'dan sonraki bu derbeder görünümünün yanında hikaye ve roman bir önceki nesle kıyasla ilerler gibi görünmektedir. Ferdin psikolojik ve sosyolojik problemleri yanında bilhassa sosyal gerçekçilik alanında oldukça yoğun çalışmalar başlamış, yazarlar memleket meselelerine daha müşahhas açılardan yaklaşılmaya gayret etmişlerdir. Ancak bu yaklaşım çoğunlukla materyalist bir dünya görüşünün kaba çizgilerini taşır. Türk insanının tarihî sosyo-ekonomik ve etnik yapısı üzerine baştan sağma değerlendirmeler, önyargılarla o zamanın dar marksist kültürüne yaslanarak söz söylemek isteyen yazarlar, yanılgılarını neden sonra anlayabilecekler, bazıları da bu gafleti günümüze kadar sürdürecektir. Bilhassa sınıf meselelerinin şematik kalıpları içinde, batı toplumlarına has işleyişlerin üzerine kurulan eserler "ağa-ırgat, eşkıya-devlet ilişkileri" Türk edebiyatının ve fikir hayatının realizm açısından bir hareketlilik getirmekle birlikte, yazarları yanıltan hareket sebebi ile uzun yıllar boyu aldandırlara sürükleyeceklerdir.

1940-1950 arası Türk hikayesine Sait Faik'in tesiri çoktur. Onun klasik hikaye kalıpları dışına taşan yeni denemeleri günümüz hikayesini hazırlayan başlıca kaynaklardan biri olmuştur. Onun yanı sıra Orhan Kemâl, Samet Ağaoğlu, İlhan Tarus, Mehmet Seyda, Kemâl Binbaşar, Oktay Akbalın eserleri hikayeyi şiirde de örnekleri görülen "küçük adam"a, kalabalıklara yöneltecektir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ferdin psikolojisine eğilen "Abdullah Efendi'nin Rüyaları", medeniyet değişimi sonucu meydana gelen sarsıntıları büyük boyutlarla fertte vermeye çalışan "Huzur"la, Peyami Safa'nın "Mafmazel Noralia'nın Koltuğu" ve "Yalnızız". Tarık Buğra'nın "Oğlumuz" gibi istisnai eserleri dışında roman ve hikayede eser veren yazarlar 1950'den sonra hızlanacak olan temelde Marksizme dayanmaya çalışan sosyal gerçekçiliğin nüvelerini hazırlarlar.

Tevfik Fikret doğrultusunda bir insaniyetçilikten hareketle yarı bohem, yarı avare aydın takımının Türk insanına "Sevgi" fenomeni çerçevesinde gerçekle düş arası eğilme çabaları 1950'lerden sonra yavaş yavaş toplumsala dönüşecektir. Orhan Kemâl'in "Baba Evi", "Avare Yıllar", Oktay Akbal'ın "Önce Ekmekler Bozuldu, Aşksız İnsanlar, Bizans Defilesi, Bulutun Rengi, Berber Aynası", Sabahattin Kudret Aksal'ın "Gazoz Ağacı", Haldun Taner'in "Yaşasın Demokrasi, Tuş, Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu" genellikle Sait Faik doğrultusunda eserlerdir.

1940-1950 arası hakimiyetini sürdüren hikaye 1950'den sonra daha çok hikaye yazarlarının romana geçmesi ve 1950'den itibaren siyasî ve sosyal alanda değişen Türkiye şartlarının etkisi ile ağırlığını romana devretmiştir. Bu dönemde hikayeden romana geçenler arasında Orhan Kemâl, Kemâl Tahir, daha sonra Yaşar Kemâl, Kemâl Binbaşar, İlhan Tarus, Tarık Buğra, Mehmet Seyda'dan başka şairliği yanında romanı sürdüren Atilla İlhan, Necati Cüma-

lı, 1959'dan itibaren Fakir Baykurt, Tarık Dursun, Muzaffer Buyrukçu, 1950-1965 arası on beş yıl sürecek olan roman ağırlığının devamını sağlamışlardır.

Tek partinin “Milli Şef” karanlığından 1946'da kısmen, 1950'de toptan kurtulan siyasal gidişat, Demokrat Partinin “İkinci Cumhuriyet” diye adlandırılan ve esasta siyasî veçhesi yanında daha çok iktisadî alanda gerçekleştirdiği gelişmelerle canlanan sosyal hayat, ulaşım ve haberleşme bağlantıları ile hızlanan şehirleşme süreci içinde Türkiye'nin yeni bir devre girdiğini haber verir. Köyden şehre göç ile sanayileşme ve bunun paralelinde palazlanmaya başlayan sermaye çevreleri ile sınıflaşmaya atılan ilk adımlar Türkiye'de yeni iç dinamikler doğurmuştur.

Hikaye ve romanlarımızın hiç biri bu sosyal çalkantının temel çelişkilerini tam mânâsı ile yansıtamamışlardır. Edebiyat tarihlerinde “Sosyal gerçekçiler” diye bir araya getirilen yazarlar sadece görüntüde olan biteni sergileyen bir yol tutturmuşlardır. Bilhassa Köy Enstitüsü çıkışlı yazarların – Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Talip Apaydın, daha sonra Osman Şahin, Ümit İlhan vs. – kendi hayatları ile mektep bilgileri karmaşığında çıkardıkları yalınkat roman ve hikayeleri ile katıldıkları 1950'den beri memlekette yazıla yazıla sakıza çevrilmiş, - Köy Edebiyatı – bıkkınlık yaratacak fazla işlenmesine rağmen, - dış gerçekçilik- ten kurtulamamıştır.

Bu temele inememe ve yanlışlarda dolaşmanın sebebi Türkiye'de batıcılığın bir başka yansıması şeklinde tezahür eden sol düşüncenin Türkiye'nin kendi – nev'i şahsına münhasır – şartlarını göz önüne almayarak Batıdaki şematik uygulamanın çerçevesi içinde sıkışmasında aramak gerekir. – Feodal ilişki – lerden hareketle – Köy Edebiyatı – yapmak, eşkıyadan devrimci yaratmaya çalışmak Türkiye'nin gerçeklerini bilmemenin, Türk insanını tanımamanın cahilliğin eseridir. Bu cahillik üzerinde durulacak bir değişik görünüşle 1960'dan sonra Batılı emperyalist ülkelerin Türkiye'de oynadıkları oyunların dış ve iç ajanı sayılmak bile tuhaf bir biçimde kesişecek ve Türkiye 1970'den 1973'e geçerken bu “aldanma, aldatma”nın ceremesini çok ağır bir şekilde çekecektir.

Bu açıdan günümüzde en çok yazılan konu olarak, aslında – gerçekleri ile – hiç yazılmamış bir halde, hızla değişen Türkiye şartlarında bütün iktisadî ve sosyal özelliklerinden süratle soyularak devrini tamamlamaya giden – Köy – edebiyatı yapılmadan ortadan silinmektedir. İlerdeki günlerde – Köy Edebiyatı – yapacak yeni yazarlar önlerinde kendilerinden önce yazılmış kendi zamanlarının doğrularını işaretleyen bir – Köy Edebiyatı – bulamayacakları için hayli zorlanacaklar, bu sebeple – Köy Edebiyatı – bölgeci özellikler üzerinde duran bir folklör ve gelenek derlemeciliği ile, şive taklitlerinden öteye gitmeyecektir. (Örnek: Bekir Yıldız, Osman Şahin, Ümit İlhan)

Ancak 1955'ten sonra eserlerini yayınlama olanağını bulabilen ve araştırmacı bir nitelik taşıyan köy romanlarından geçerek ağırlığını 1965'ten sonra verdiği eserleri ile duyuran Kemal Tahir'i, başlangıcında sezgisi daha sonra geliştirip birinci kısımda zikrettiğimiz – Sosyal

gerçekçi yazarlara – karşı müdafaa ettiği – bu yüzden aforoz edildiği – karşı görüşleri ile a-payrı bir yerde tutmak lazımdır. Türk sol düşüncesi kendine has olması gereken çerçevesini silmek için, Türk toplumunu tarihi ve sosyal yapısı üzerine uzun inceleme ve araştırmalar sonucu ortaya koyduğu eserleri, başta “Devlet Ana ve Yol Ayrımı” olmak üzere, kendisinden sonraki yazarlar ve düşünürler için hareket noktası olabilecektir.

1950’den sonraki edebiyat nesli “Sosyal gerçekçiler”i yüzeyde kalmakla, psikolojik derinliğe inememekle bu yüzden insanı çözememekle suçlayarak, öncelikle şiir alanında yaygınlaşan yeni edebiyatın temsilciliğini yaparlar. Bu “tepki”nin yaygın adı “İkinci Yeni” hareketidir. Biz bu hareketi tepki olarak değerlendirmiyoruz, taklit olarak görüyoruz.

İkinci Dünya Savaşı’nın batı dünyasına getirdiği korkunç yıkımlar batılı insanı işlediği cinayetlerin vebali altında günah çıkarmanın yollarını aramaya sürükledi. Engizisyon ustaları içine sıkıştıkları bunalımdan “Egzistansiyalizm” yolu ile kurtulmaya çalıştılar. İntiharlar çoğaldı. Hayat “Absürt” oldu.

Camus, Kafka, Joyce, Faulkner, Alain Robbe Grillet bu kıvranış eserlerini verdiler. Bu eserler “Çiçek Pasajı”nın yeni müşterileri arasından derhal tesirini gösterdi. “Servet-i Fünun” ve “Feer-i Âti”nin ardından “İkinci Yeni” diye kökleri Türk toplumunun temelde hiçbir meselesi ile ilişkili olmayan tamamen ferde münhasır yeni bir edebiyat doğdu. “Garip” kuşağının yalın yazacağını derken düştükleri basitlik ve kuruluşun tam karşısı olarak, “İkinci Yeni”ciler, derin gerçeği, iç insanı şuurlatını gerçeküstünü vereceğini diye anlamsıza kaydılar. Daha sonra bu durumu –anlamazlık değil, güç anlaşılabilirlik- diye izaha yeltendiler. “Mavi” dergisi ile Attila İlhan, sonra Turgut Uyar, Cemal Süreyya, Edip Cansever, Metin Eloğlu, İce Ayhan’ın şiirde, Orhan Duru, Ferit Edgü, Özdemir Nutku, Ahmet Oktay, Adnan Özyalçınar’ın hikayede temsil ettiği bu akım Türk okurunun şiir ve hikaye ile alakasını kesmesine sebebiyet vermesi ile “Garip”cilerin ardından Türk edebiyatına yapılmış bir “İkinci İhanet”dir. Şiirdeki şekil itibarı ile gruba dahil olan Sezai Karakoç ise, muhtevada, İslâmi özü işlemeye çalışmasına rağmen –nev’i şahsına münhasır- lığı dışında, “İslâm san’atı mücerrettir” diyerek, “Absürd” anlayışla işbirliğine gitmiştir. İslâm’ı Türk insanına ve yeni nesillere –en açık seçik anlatmanın lazım geldiği bir –bilgisizlik ve imansızlık- çağında bu anlayışla yeni nesillere önderlik etmiş olan Karakoç, bu ihanetin dışında değil içinde sayılmalıdır. Karakoç’un “Diriliş”inden yetişen yeni nesil, aynı anlamsızlığı İslâm adına sürdürmektedirler. (Deneme, Edebiyat, Geleşme dergileri yazarları).

27 Mayıs 1960’la birlikte Türkiye’de siyasal alanda meydana gelen olaylar 1973 seçimlerine kadar temelde milletin sosyal hayatından gelen zorlamalarla değil, Batılı emperyalist devletlerin Türkiye üzerindeki hesapları ile bunların işbirlikçilerinin ve üst idareci kadroda bulunanların çıkar çarpışmasından kaynaklanmıştır. 1961 anayasasını hazırlayanların araladıkları kapıdan süratle, yalan-yanlış ve işegeler biçimde memlekete dolan “Marksizm Külli-yatı” ve karşı neşriyatın hızlanması ile 1960-1973 arası Türkiye’de san’at eserlerinden ziyade

fikri eserler ön plana geçmiştir. San'at dergileri önemini kaybetmiş, onların yerini ideolojik, militan edebiyatı yapan ve bu yoldan taraftarlarını şuurlandırmaya çalışan haftalık dergler almıştır. Gelişen olayların, tabana inmeyen fikri birikimlerin "Halka rağmen" bir "Sol ihtilali" gerçekleştireceğini zanneden ve san'at tutumlarını karikatürden tiyatroya kadar bu akıntının suyuna terk ederek oy avcılığı yapan san'atçılar, gazete popüleritesi ile şişirilmiş balonlar olarak bir bir sahneye çıkıp inerler.

Bu dönemde şiir ve hikaye daha genç militanların propagandistliğini yaptığı isimler çerçevesinde "Bilimsel Sosyalizm", teorisyenlerinin buyrultuları ile örneklerini verir. Tipik olarak "Halkın dostları" dergisi yazarlarının "Süreyya Berfe, Ataoğl Behramoğlu, İsmet Özel" bir görünüp birden kaybolmaları gibi, suların durgunlaşması sonucu edebiyatın ağababalarının -daha doğrusu parsa toplamak için önceleri pek suya sabuna dokunmayıp, her iş olup bittikten sonra arslan kesilenlerin- himayesine girer. Bu dönemde "İkinci Yeni" elemanları önceki ihanetlerinden binpişmanlık duyarak "Bilimsel Sosyalizm" ihanetine şampiyon olmak için katılmaya koşarlar. (Demir Özlü, Adnan Özyalçın v.s.)

Roman'a gelince Kemâl Tahir dışında öbür sosyal gerçekçi diye adlandırılan romancılar bu dönemde "Devrim için roman" tezine uymaya çalışırlarsa da (Tırpan: Fakir Baykurt, gibi) büyük bir varlık gösteremezler.

12 Mart ve sonrası olayların ardından "Bilimsel Sosyalizm" bezirganları, hazırladıkları kuyulara kendi elleri ile ittikleri gençleri anarak, -sanki bu memlekette bütün olup bitenlerden hiç kimse bir şeyler anlamıyormuş gibi ince bir ağıt tuttururlar. Bir kısım da, umutsuz kadın duyarlıklarının ardından sürüklenir.

1973 seçim sonuçları çok ama çok kaba çizgilerle olsun edebiyatçılarımıza bir şeyler anlatabilirse, Türk insanı için yazmaya çalışanların bütün bildiklerini bir yana sıyırıp işe yeniden ve bütün önyargılardan kurtunmuş olarak başlamaları gerekir.

Bu elli yıllık sürenin bize en yakın ucunda durup gerilere baktığımız zaman diğer sahalarda olduğu gibi, edebiyat sahasında da Batılılaşmanın memleket gerçekleri ile bağdaşmayan yanlışlarını ve çıkmazlarını görüyoruz. Çıkmazların aşılması, 1973 seçimleri arefesinde tarihin şaşmaz hükümlerini yeniden değerlendirerek Türk insanının geleneksel yapısını içti-maî, iktisadî ve kültürel boyutları içinde -nev'i şahsına münhasır- olarak bir daha gözden geçirmekle ve meselelere Türk-İslâm ölçüleri içinde yaklaşmaya çalışmakla gerçekleşecektir.

A. Hacıyakuboğlu

1974'TE ŞİİR

Son on beş yılda Türk fikir ortamında görülen en belirgin özellik ideolojik anlamda bir kesinlik kazanmaya başlayan grupların oluşumudur. Türk toplumunun iktisadî, içtimaî, siyasî ve kültürel alanlardaki gelişim ve değişimi, parti görüşlerinden öğrenci kesimine kadar bütün aydınlar kadrosunda, belli oranlarda ideolojik tavır alışları belirliyor. Fikrî alandaki bu gelişim genel olarak bütün san'at kollarını etkilemektedir. Memleketimizde bilhassa Cumhuriyetten sonra uzun yıllar belli kişilerin haricinde politika ve ideolojik mücadelelerin dışında bulunmuş görünen san'at dünyası, son yıllarda fikrî ve siyasî gelişmelerin kapsamına alınmaya çalışılıyor. Daha açık bir deyişle san'at hareketleri toplumun fikrî gidişinin önünde seyretmesi gerekirken ardından sürüklenmeye başlamış durumdadır. Bu duruma sebep olarak Türk san'atkârlarının çoğunlukla toplumsal gelişmeleri uzun yıllar dışarıdan seyretmiş olmaları, ferdiyetçi bir tavır içinde bulunmaları, kendi memleketimizin problemlerini kulakardı edip yabancı san'at hareketlerini taklit ile vakit geçirerek çağdaşlaşma yolunda zaman kaybetmiş olmaları gösterilebilir.

Bu olgunun en bariz misâlini 1950-1965 arası Türk şiirine hakim olan ferdiyetçi ve batı taklitçisi anlayışın –ve bu anlayışın temsilcisi olan şairlerin- son on yıllık gelişmeler paralelinde kendilerini yenileme adı altında soldan geri etmeleri ve tepeden tırnağa toplumcu kesimlerinde görebiliriz.

Türk fikir ve san'at dünyası kendi kaynakları ve millî dünya görüşü çizgisinden kültür emperyalizmi ve onun yerli işbirlikçilerince iktisadî, içtimaî, siyasî ve kültürel alanlarda saptırıldığından bu yana zaten çok sınırlı bir gayrı millî azınlığa hitap etme durumuna düşmüştü. Bu saptırma son olarak “Bilimsel Sosyalizm”de karar kılındığından,, şimdilerde Türk san'at ortamına hakim görünen zümre çoğunlukla “işçiye dışarıdan bilinç taşıma” uğraşına koşulmuş görünmektedir. 1974'deki san'at hareketlerinin bu hakim özelliği şiir alanında da aynen izlendi. Ancak yine 1974 yılı içinde bu genel gidişin dışına çıkan, karşısına dikilen tek tek çıkışlara da rastlandı. Bu tek tek çıkışların bazen özde, bazen biçimde getirdiği yerli olma çabalarının dışında genel olarak 1974'de şiirimizde olumlu bir tavra rastlayamadık.

Geçirdiğimiz senenin sadece şiir alanına bakarken belli bir değerlendirmeye ayrıntılara girmeden gidilmek gerekirse şunu söylemeyi uygun buluruz: Şiirimiz de öbür san'at dalları gibi istikbalini Türk fikir hayatının doğru, dengeli ve yerli temellere oturmasına bağlamıştır. Türk fikir hayatı yakasına yapışan iki yüz yıllık emperyalizmin kültür sahasındaki saptırmalarından kurtulup, kendi yerli dünya görüşü çizgisinde (Türk-İslâm bileşiminin bin yıllık temellerine dayanarak) oluşturacağı birikimler ile hayatiyet kazanacaktır.

Böylece kopan tarihî akış yeniden mecrasına oturmuş olacaktır. Bu bakış açısından biz de san'at hayatını fikir ortamının seyrine takipçi kılmış oluyoruz. Ancak bu iki kavram birbirlerinden ayrı düşünölemeyeceği için san'atçılarımızdan gelen fikirler, san'at kisvesi altında

fikir hayatımızı yönlendirebilir ve durum tersine de dönmüş olabilir. Yani san'atçılar fikri çalışmaları ve san'atçı sezgileriyle fikir hayatının önüne geçmiş olabilirler.

1974'te Dergilerde Şiir:

DİRİLİŞ: Üç yıllık bir aradan sonra Eylül 1974'te tekrar yayınlanmaya başlayan Diriliş, 1-2.sayılarını bir arada verdi. Dergide Sezai Karakoç'un, Satılmış Aydın'ın ve İsmet Özel'in şiirleri var. Bu sayıda Necip Fazıl'ın şiirini Said Yeni inceliyor. (İncelemenin birinci ve ikinci bölümleri Diriliş'in 1970-71 dönemindeki sayılarında yer almıştı.) Diriliş'te dikkatimizi çeken şair, İsmet Özel'dir. Özel, 1970-71 yıllarında çıkan ve sonra sıkıyönetimce kapatılan "Halkın Dostları" dergisini Ataol Behramoğlu ile birlikte yönetiyordu. Uzun bir susuş döneminden sonra Özel'in ilk şiirini "Diriliş'te vermesi san'at çevrelerini hayrete düşürmüştür. Şiirin adının "Amentü" oluşu ise dikkat çekicidir. Bu şiiri ile inkârı bırakarak, yerli düşünceye inanıp yerli san'at çevresi içerisine girmiştir. "Amentü" şiirinin bir bölümünü buraya aktarıyoruz.

İnsan
Eşref-i Mahlûkattır derdi babam
Bu sözün sözler içinde bir yeri vardı
ama bir eylül günü bilek damarlarımı kestiğim zaman
bu söz asıl anlamını kavradı
geçti çıvgınların, çıbanların, reklâmların arasından
geçti tarih denilen tamâhkâr tüccarı
kararmış rakamların yarıklarından sığarak
bu söz yüreğime kadar alçaldı
damar kesildi, kandır akacak
ama kan kesilince damardan sıcak
sımsıcak kelimeler boşandı
aşk için karnıma ve göğsüme
ölüm için yüreğime sürdüğüm ecza uçtu birden
aşk ve ölüm bana yeniden
su ve ateş ve toprak
yeniden yorumlandı.

GELİŞME: Geçen yıldan bu yana üç aylık bir dergi olarak yayınlanmakta. Bu yıl daha çok Arap edebiyatından çevrilere yer verdi. Sayfaları üzerinde; Kâmil Eşfak Berkî, Ahmet Kot, Celâyir Tunç, Serdar Güler, Yılmaz Taşçı ve M. S. Kan gibi hemen hepsi de "Deneme" çıkışlı şairler yer aldı. Bu dergide dikkatimizi en çok çeken şair Ahmet Kot'tur.

HAREKET: Geçmiş yıllarda şiirlerini okuduğumuz şairlere bu yıl rastlayamadık. 1972-73 yıllarında sürekli yazan şair Bahattin Karakoç'u bu yıl "Türk Edebiyatı"nda izledik. Mehmet Attilâ Maraş, geçen yıl ki yoğun şiir çalışmasını bu yıl da sürdürdü. Derginin diğer

şairleri; Avni Doğan, Cemal Kurnaz, İhsan Sezal ve birer şiirleriyle; Yunus Özel, Murat Mengücek, Ertuğrul Karakoç, Emin Şanlı göründüler. Eski şiirimizin havası ve sesiyle ve özellikle Yunus'u örnek alarak şiirler yazan Cemal Kurnaz, Avni Doğan ve "mutlakçı şiir"e daha çok yaklaşan M.Attilâ Maraş dikkat çeken şairlerdir. Maraş'ın "Kavganın Başı" adlı şiirinin bir dördlüğünü buraya alıyoruz:

Bindik doru taylara kırbaç özengi sürdük
Kestiler çareleri nokta nirengi sürdük.
Dertler çerağı yaktık ölüme bengi sürdük
Namluya mermi sürdük kavgamızı başlattık.

EDEBİYAT: 1969'dan bu yana yayınlanmakta olan bu dergi de, aylık olmasına rağmen her ay çıkma imkânı bulamadı. Son sayısı Ekim 1974. Şair olarak dergide şu imzalar görüldü. Osman Sarı, Ahmet Kot, Âkif İnan, Edip Günenç, Ebubekir Sonumut ve Cahit Zarifoğlu. Edebiyat bu yıl da Ortadoğu'lu şairlerin şiirlerini yayınladı. Böylece yakın komşularımız ve ortak medeniyet özelliklerine sahip olduğumuz Arap ülkelerindeki şiir hareketlerinden örnekler verildi. Edebiyat, Âkif İnan'ın dergide çıkmış şiirlerinin tümünü "Hicret" adlı bir kitapta topladı. Bu derginin dikkati çeken şairlerinden Osman Sarı'nın "Susuşlar" adlı şiirinin bir bölümünü buraya aktarıyorum:

Sen gidiyorsun git her şeyler gitsin
Bu çiçekler bu bahar bana neyler gitsin
Her şey bölünür ama bir bölünmezlik vardı
Yalnız onu aldım başka her şeyler gitsin
Bir bağlılık anıtı gibidir duruşların
Bu kalsın bana diğer bütün huylar gitsin
Bir şavktır gözlerinde yalnız onu koru
Ki evreni ısıtır güneşler aylar gitsin
Gel gül çağına çek bizi gül çağına
Kim getirmiş bunca yönleri kuzeyler güneyler gitsin

YENİ SAN'AT: Aralık 1973'te yayın hayatına giren bu dergi, üç aylık bir susuştan sonra Kasım 1974 sayısını "Muallim Naci Özel Sayısı" olarak verdi. Dergide şiiriyle Alemdar Yalçın, Mustafa Miyasoğlu, Ebubekir Eroğlu, N. Hayri Azamat, Rıfkı Kaymaz, Ahmet Kot, Mustafa Özer, Rıdvan Üzel, göründüler. Dergi, bundan böyle iki ayda bir yayınlanacak.

MİLLÎ KAYNAK: Bir grup yerli düşünceye bağlı gençlerin Trabzon'da çıkardığı bu dergi, 11 sayı yayınlandı. Dergide bir hevesle şiir yazarların yanında Edip Günenç "Süt Ekleme Eller" adlı şiiriyle dikkati çekti.

TÜRK EDEBİYATI: Edebiyat Cemiyeti adına yayınlanan bu dergide isim yapmış şairlerin yanında, yeni imzalara da rastladık. Arif Nihat Asya ve Bahattin Karakoç'tan başka

dergide şiirleriyle şu imzalar göründüler; İlhan Geçer, Beşir Ayvazoğlu, Ayla Oral, Turgut Güler, Akdemir Akmut, K. Fedai Coşkun.

HİSAR: Geçmiş yıllardaki çizgisini bu yıl da sürdürdü. Bu dergide yazan şairlerin çoğunu Türk Edebiyatı'nda izlemek mümkün. Şiir çalışmalarını bu dergide sürdüren şairler şunlardır: Nüzhet Erman, Mehmet Çınarlı, Ayla Oral, Yahya Akengin, İlhan Geçer, Gültekin Samanoğlu, B.Sıtkı Erdoğan, M.Sami Aşar, H. Zekai Yiğitler, Yılmaz Aybar, Arif Eren

VARLIK: Alışılmış çizgisini sürdüren Varlık yine öğretmen çevreye hitap etme tutumunu korudu. Derginin hemen her sayısında şiir yayınlayan ve devrini tamamlamış olan F.Hüsnü Dağlarca'dan başka şu şairler göründüler: N.Ulvi Akgün, Mesut Tarcan, Özker Yaşın, C.Atıf Kansu, Necati Cumalı, Abdülkadir Bulut, Adnan Ardağı, Nüzhet Erman, T. Sait Halman.

TÜRK DİLİ: Dil Kurumu'nun her ay sürekli olarak yayınladığı dergide şu şairler vardı; Sedat Umran, Metin Eloğlu, C.Atıf Kansu, İsmet Sezer, Ali Yücel, Abdülkadir Bulut, Ali Püsküllüoğlu, Nusret Ülkü, Cahit Obruk ve Seyfettin Başçılar. Başçılar'ın derginin Ocak 1974'te çıkan rubailerinin birini buraya alıyoruz:

Benim suda dalga, gökte kırlangıç ben
Her yargılanan suçlu benim, yargıç ben
Dört yönde seninle birleşip ey dost
En son gelenim zamanda, başlangıç ben

YENİ DERGİ: Melih Cevdet Anday'ın eski Yunan uygarlığını anlatan şiiriyle Metin Eloğlu ve İlhan Berk'in anlamsız şiirlerini okuduk.

SOYUT: Yaz döneminde yayınına ara veren Soyut'da Özdemir Asaf ve S. Kudret Aksal'ın şiirlerinden başka yine Metin Eloğlu'nun abuk sabuk şiirlerini okuduk. Ne kadar bayağı kelimemiz varsa Eloğlu'nun şiirlerinde hepsini görmek mümkün. Bok-püsür, kustumuk, böğürttü, küf, falan, filan... Sembolcu tutumunu sürdüren Sedat Umran'ın şiirlerinden başka Can Yücel'in ustasına öykünerek yazdığı şiirlerle Halil İbrahim Bahar'ın şiirlerini görmekteyiz.

YANSIMA – YENİ ADIMLAR – TÜRKİYE DEFTERİ ve YENİ UFUKLAR'da şiir adına pek fazla bir şey yok. Bu dergiler san'attan çok politikaya ağırlık vermekteler.

1974'te Şiir Kitapları:

Bu yıl isim yapmış, şiirin çilesini çekip emek vermiş şairlerin dergilerde kalan şiirleri kitap haline geldiği gibi, yazılıp yayınlanmamış şiirleri de kitapta toplanan şairlerimiz oldu. Bundan başka şiire bir hevesle atılanların kitapları da yayınlanan şiir kitapları arasında yer alıyor. Bazı yayınevleri, bazı şairlerin baskısı tükenmiş kitaplarının yeni baskılarını yaptılar, bazı kuruluşlar da divan şairlerimizin divanlarını inceleyip yeniden yayınladılar. Biz bu yayınlanan kitapların bir kısmını sadece adlarını vereceğiz, bir kısmının ise üzerinde duracağız.

Köroğlu Destanı. Derleyen; Prof. Mehmet Kaplan, Dr. Muhan Bali, Dr. Mehmet Akalın, Ata.Üniversitesi yay. 587 sf.

Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası, (inceleme) Dr. Harun Tolasa, 601 sf. Bu çalışmaya örnek olarak, daha önce bu konuda yayınlanmış Prof. A. Nihat Tarlan'ın "Şeyhi Divanı Tetkiki" ile Doç. Mehmet Çavuşoğlu'nun "Necati Beğ Divanı Tahlili" örnek alınmış.

İsmetî Divanı, (inceleme), Doç. Hâluk İpekten, Ata. Üniversitesi yay. 119 sf.

Karacaoğlan, M. Necati Karaer'in Yaptığı Bir İnceleme, Tercüman 1001 Temel Eser yay.

Çile, Necip Fazıl'ın şiir kitabının 3.baskısı. Büyük Doğu yay. Yeni şiir ilaveli.

Karşı yazgı, Özdemir İnce'nin şiirleri, Dost yay.

Kuşluk Saatleri, Ebubekir Eroğlu'nun şiirleri, Yeni san'at yayınları.

Yargılar, Konuşmalar, Seçme Şiirler, F.Hüsnü Dağlarca'nın şiirleri, Cem yayınları.

Yeryüzü Çocukları, Fazıl Hüsnü'nün şiirleri Cem yayınları.

Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Hasan Hüseyin'in şiirleri, Bilgi yayınları

Temmuz Bildirisi, Hasan Hüseyin'in şiirleri, 2.basım, Bilgi yayınları

Acıyı Bal Eyledik, Hasan Hüseyin'in şiirleri, 3.basım, Bilgi yayınları

Mor, Cengiz Bektaş'ın Şiirleri, Cem yayınları

AHMET MUHİP DRANAS'IN ŞİİRLERİ: İş Bankası Kültür yayınları. Kitap şairin bütün seçme şiirlerini kapsıyor. Dranas son devir Türk edebiyatında kuvvetli bir kişiliği olan, ihtiraslı duygularla şiirler yazan, kabına sığmayan bir coşkunkluk ve veed halinde yücelere yönelen tutumuyla haklı bir üne erişmiş birkaç şairimizden biridir. Ahmet Muhip için Tanpınar şöyle diyor: "Mısra zevkinin büyük yer tuttuğu, sensuel ve taze bir iyrimle şiire başlamış, Baudlaire ve Verlaine'nin ışık tuttuğu yolda kendisine asıl şahsiyetini bulduracak iklimler aramıştır." (Edebiyat Üzerine Makaleler, s 116.) Şair batılı olmak istemesine rağmen hiçbir zaman batılı olamamış, şiirlerinde temellendirmek istenen insan temi, batının "hümanist" görüşünden ayrılarak doğunun "mistik insan" tipi üzerinde durmuştur.

SEZAI KARAKOÇ'UN ŞİİRLERİ: Karakoç'un daha önce yayınlanmış şiir kitapları, Şiirler I, Şiirler II, Şiirler III adı altında Diriliş Yayınları olarak yeniden yayınlandı.

YENİ BİR DÜNYA KURMUŞUM: Mehmet Çınarlı'nın şiirleri, Hisar yayınları. Daha önce çıkan "Gerçek Hayali Aştı" adlı kitabından sonra Çınarlı, Hisar dergisinde yazdığı şiirlerini "Yeni Bir Dünya Kurmuşum" adlı kitapta topladı. Mehmet Kaplan kitap için şunları söylüyor; "Çınarlı'nın şiiri dil, cümle ve söyleyiş bakımından berrak bir su, gün ışığı vurmuş mermer gibi. Ne dikkati çekmek isteyen kelime oyunları, ne yapmacık bir ton var. Sade ve samimi." Büyük şehrin baskısını atmaya çalışan, eski şiirimizin havası içinde Çınarlı'nın şiirleri.

HEM HÜRRIYET HEM EKMEK: Nüzhet Erman'ın şiirleri, Bilgi Basımevi. Şiirlerini Varlık, Hisar dergilerinde okuduğumuz Nüzhet Erman, Yeşil, A Benim Canım Efendim, G.M. Kemâl Atatürk, Anadolu 1970 adlı şiir kitaplarından sonra hürriyet temasına ilişkin şiirleriyle Anadolu 1970 adlı kitabındaki Anadolu'ya ilişkin şiirlerini birleştirerek "Hem Hürri-

yet Hem Ekmek” adlı bir kitapta topladı. Anadolu’yla ilgili şiirleri Anadolu’yu görmeden Anadolu’ya ait şiirler yazan “Akvaryum Aydınları” na bir tepki niteliği taşır. Şiirlerinde yer yer argoya kaçan söyleyişlerle karşılaşırız. Şiirlerin bir kısmı hikâye-şiir niteliğindedir. Şairin sert ve kavgacı mizacını şiirlerinden tespit etmek mümkün. Türk deyimler sözlüğünden iyi yararlanmış. Anadolu’yu belirli karakteristikleriyle şiirine alırken gerçekleri de çarpıtmadan olduğu gibi verir. Anadolu’yu bir bütün olarak şiirlerinde görebiliriz. (Hitit-Selçuklu-Osmanlı-Türkiye(Anadolu’nun çilekeş kadınlarının acı tabloları yanında “Almanya Sorunu” iyice işlenmiştir. Şiirlerde Anadolu insanının karakterini okumak mümkündür; sabırlı, halim-selim, mütevekkil, mahir, kelle koltuktalık, içedönüklük ve mahcubiyet. Anadolu insanının artık bir uyanış içinde olduğunu da şu mısralarla belirler;

Çocuk belleme artık-benim köylümü-avutulacak

Geçti gaz-tuz-bez-devri / s.59

HÜCREMDE AYIŞIĞI: Refik Durbaş’ın şiirleri, Cem yayınları.

Soyut yayınlarında çıkan “Kuş Tufanı” (1971) kitabından sonra bu yıl “Hücremde Ayışığı” kitabıyla adından söz ettiren Refik Durbaş, 1944 Erzurum doğumludur. Dört bölümden oluşan kitabın, 1.bölümünde tüm olarak çalışan ve çalışmayan kızların sorunlarını işlemiş. Kadın, yaratılış gereği “anne” olmakla yükümlü olduğundan erkeklerin yapabileceği yorucu ve ağır işlerde çalışması fakirlikten olup, bu durum şairi oldukça etkilemektedir. “Dokumada Çalışan Kızlar” adlı şiirinin iki dördlüğünü okuyalım:

Dokumada çalışan kızların

Günleri naylon iplik, ucuz keten

Emeğin, alın terinin ve aşkın

Kanı damlar kirpiklerinden

Dokumada çalışan kızların

Ben de karışsam aralarına

Kuş olup konsam avuçlarına

Dokusam onlarla kumaşını acının /2.23

Kitabın ikinci bölümünde bir “gül imajı” ile karşılaşırız. Durbaş’ın “gül”den anladığı, kendisinin inandığı düşüncenin paralelindedir. Bütün şiirlerinde mertçe, erkekçe, doğuluyla özgü söyleyişler var. Kavgacı mısralarla ölümün, aşkın, umudun, hüznün, emeğin, sevdanın ve acının şiirini yazmıştır. Kitabın III. bölümünde “özgürlük”, temini işleyen şiirlerle, son bölümde son yılların olaylarını konu edinen şiirler yer alıyor.

HİCRET: Âkif İnan, şiirler, Edebiyat yay. 60 sf. 7.5 TL.

Beyitler halinde ve gazel tarzında, çoğu ikili heceyle yazılan şiirlerde kafiye zorlamasına rastlamıyoruz. Hicret’te şairin içe dönük dünyasının dışarıya, sessiz bir isyan, mistik bir seslenişini görüyoruz. Şiirleri okurken buruk bir duyguya kapılmamak elde değil. Hicret bin

yıllık bir tarihi olan toplumumuzun son iki yüzyıl içinde düştüğü ya da düşürüldüğü çıkmazların bir bir sergilenişidir. Metafizik anlamda soyut olan şiirlerdeki düşünce; bilinçaltı, anlamsızlık, anlaşılabilirlik taşımaz. Aksine söylenmek istenen, verilmek istenen açık olarak vurgulanmıştır, şiirin imkanları içinde. Çağ, insanın duygulardan arındırılıp top yekun tekniğin ve ilmin emrine verilmesi çağıdır. Bu ise insan tabiatına ters düşmektedir. Bu noktada İnan'ın şiirleri çağın insan anlayışına bir tepkidir. Esasen insan kuru bir madde yığını olmayıp, duygu ve düşünce taşımaktadır. Aşkın yerini şehvet, Tanrı düşüncesinin yerini mekanik eğilim, güzelliğin yerini “fayda”nın aldığı bir çağda, insan ruhu, acılar içinde kıvranıp, giderek bir kaosa terk edilmek istenmektedir. İnan, çağın bu trajik tablosunda kaybolan insanı ve onun değerlerini aramaktadır. “Yaratılmışların en onurlusu” prensibi uyarınca hareket edip, insanın ve insanlığın ışığını yakan, acı çeken şair, hiç de umutsuz değildir bu konuda:

Acılar umudu buldurur bize

Bir zırha büründüm bu çağa karşı /s.9

Ve aslında bu haklı istek, batılı çevrelerce her ne hikmetse “çağdışı” diye nitelendirilir. Aslında yerli düşünce ve inançlara bağlı olanların yaptığı eylem, çağı ve insanı kurtarmaktır:

Çağı kurtarmanın bir eylemidir

Çağdışı görülen ilginiz bizim /s.20

Beyitlerdeki ince söyleyiş ve kısa kurgu, çok yoğun duygu ve düşünce yüklüdür. Bu sebeple beyitlerdeki kelimeler özenle seçilmiştir. Çağın sorunlarını geçmişin taze havasından yararlanarak vermesi, son yıllarda şiirde başlatılan “gelenekçi akım”ın A. İnan’ı da etkilediğini belgeler. Şair her şeyin üstünde “kader”e inanır:

Kaçmak mı mümkün mü alın yazımdan

Kaderdir yüklendim yıkılmışlığı /s.12

Bunaltan çağın havasından dağlara sığınma isteği, sonsuza sığınma isteği ile doludur. Ancak o zaman ruhunu dinlendireceğine inanır şair:

Yaslasam gövdeyi karlı dağlara

Sonsuz bir uykuya kavuşsam bir gün /s.13

Çağın çıkmazından akli karışan şair, dağa çıkmasa bile kurtuluş “anne”ye ya da “uyku”ya sığınmakta bulur;

Ey uyku ey anne kurtar beni

Ezildim aklımın hesaplarında /s.15

Bir “Gül Devri’nin özlemi içindedir. Bunun için bir savaş vermek gerekiyorsa hazırdır. Bu eylemde “kurşun yağmuru” altında kalsa bile korkusuzdur ve buna razıdır. Hiçbir ters olay karşısında yaşama sevincini yitirmez. İnancı yitirmemeyi emretmiştir. Bir gün bu işe başlarsa saf ve temiz bir heyecan içindedir;

Dayanır mı kalbim bu heyecana

Dayanmalı kalbim bu heyecana /s.23

1974'te yayınlanan şiir kitapları içerisinde okuduklarımızın en iyisi ve bizce yılın şiir kitabı olan HİCRET'i bütün şiir severlere alık veririz.

TDK. ŞİİR ÖDÜLÜ, TUTUKLUNUN GÜNLÜĞÜ VE ATILLA İLHAN

Türk Dil Kurumu'nun edebiyat ve bilim ödülleri bu yıl bütün dallarda dağıtıldı. Edebiyat ödülleri seçici kurulunda şu üyeler verdi: Orhan Hançerlioğlu, Prof. Gündüz Akıncı, Doç. Tahsin Yücel, Cemal Süreya, Tahsin Saraç, Behçet Necatigil ve Cahit Külebi.

Şiir dalına katılan 12 kitaptan Atilla İlhan'ın Tutuklunun Günlüğü 5 oyla ödüllendi. Bu dala katılan kitaplar ve şairleri şunlardır: Oğuz K.Atok; "24'ün İçi", N.Rasim Özsoy; "Bulanık Yöre", Mehmet Salihoğlu; "Esintiler Kavşağı", İzzet Göldeli; "Çarptıkça", Muhterem Orhan; "Özgürlük Uykusu", Günşin Asral; "Sıgmış Bir Küçük Aynaya Zaman", Tugay Gönenç; "Ben Severek Büyürüm", Ö.Faruk Toprak; "Ayışığı", Feriha Aktan; "Yarın Sabah", R. Cemal Emek; "İkinci M.Kemâl Destanı" ve Seyfettin Başçılar; "Sokak Şarkıları".

Atilla İlhan belli bir kalıba belli bir çerçeveye girmeyen, girmek istemeyen ve bu yüzden de çoğu kere kendi orijinalitesini dejenere eden bir şair. Belki de bu fazla romantikliğinden, melankolisinden hatta anarşistliğinden ileri geliyor. Diğer kitapları gibi "Tutuklunun Günlüğü" de çeşitli biçim, duyuş ve düşüncülerin bileşimi. Üslûbunun delişmenliği olmasa kitabın bölümleri ayrı ayrı şahıslara aittir denilebilir. "İnce Saz"ın şairi bazen -eşcinselliğin-, bazen -hızlı eylemciliğin-, bazen -Atatürkçü Marksizmin-, bazen -Yeni Osmanlıcılığın- içinde görünüyor. Türk şiirinin son senelerde yetiştirdiği bu imaj ve duygu ustası şairin durulması ve belli bir yerde karar kılması dinamizmini ve gelişimini engellemeden de mümkündür. Geleneksel şiirimizin ses ve imaj dünyası ile köprüler kurarak şiiri okura yeniden sevdiren Atilla İlhan'dan gelen "Teleks"ler unutulacaktır muhakkak, ama aşağıdaki satırlar kalacaktır:

Kadehler parıldardı zengin tanburla kanundan
Laleler düşerdi körfeze şair Nedim'in ruhundan
Ölüme doldursa da yalnızlığı çınlamalarla zaman
Son gülümseme bütün bir ömrün özeti olduğundan
Sen de elbet bir gün ferahfezayı seveceksin

TDK'nın içinde oldukça eskimiş saydığı, karşı olduğu kelimelerin, tamamlamaların bulunduğu bu kitabı ödüllendirmesini de bir hayli nida işareti ile karşılıyoruz. TDK demek ki şimdilerde "Hangi Sol"un kararsızlığını seçmiş oluyor, yahut da "Tutuklu"yu.

"Tutuklunun Günlüğü" ödülleninince dergilerde kitap üzerine yeniden eleştiriler yapıldı. Yeni Dergi'nin Kasım 1964 sayısında A.Rıza Ertan şunları söylüyor: "Tutuklunun Günlüğü, hem Atilla İlhan solumasının şiiri, hem de Atilla İlhan şiirinin soluk alıp vermesidir." "İlhan Berk şiirindeki bireysel sapmayı ortaya koyan biçimci denemeler, Atilla İlhan şiirinde karşımıza toplumcu sapma olarak çıkıyor."

Soyut dergisinin Kasım 1974 sayısında İlhan Berk kitap için şöyle diyor: “Atilla İlhan’ın şiirine öteden beri ilgi duymadım. Tutuklunun Günlüğü de öyle oldu. Beş on sayfa okudum, bıraktım. Fazla süslü, fazla şairane ve duygusal.”

Aynı dergide eleştirmen Konur Ertop ise şunları söylüyor: “Atilla İlhan, tek parti yönetimi gününden süregelen yaşantısı içinde kendi serüveninden gözlemlerle de besleyerek duyarlıklı ve bilinçli bir dizi şiir içinde aynı temayı işliyor. Düşünceleri, siyasî eylemleri yüzünden kovuşturulan, tutuklanan, baskı altında kalanların portrelerini canlandırıyor. Yeni olmayan bu temayı şiir geleneğimizden ustaca yararlanarak kurduğu biçim özellikleriyle dile getiriyor. Eski şiirimize dayanan tanıdık, sıcak, sarıcı bir ses mısralarda yankılanıyor.”

Yusuf Reha

CUMHURİYET DEVRİ ŞİİRLERİNDE GÖKYÜZÜ VE SONSUZLUK

İnsan, sonsuzluk aşkını her zaman içinde taşımış ve yıllar yılı ona olan arzusunu anlatmıştır. Bu arzu, her insanda aynı şekilde ortaya çıkmaz elbette... Kimi, bu arzuyu ortaya koyarken farkında bile değildir.

Denize, gökyüzüne, ufuklara sığınmayı arzulayan, sonsuz yaşama peşinde koşan insan, neyi yakalamak istemektedir? San'atkâr; san'atı, şair; şiiri, ressam; resmiyle neye kavuşmak istemektedir? Bu arzuları bir noktada düğümlenir; ölümsüz olma, sonsuz hayat... Kısacası san'atkâr, sonsuzluğun aşığıdır.

San'atkâr, içinde duyduğu bu arzuyu tatmin etmek için, çeşitli yollarla başvurur. Onu anlatır, ona kavuşma arzusuyla yanar durur.

Sonsuzluğu iki kısımda incelemek mümkündür; zamanda ve mekanda sonsuzluk. Sonsuzluğu mekanda yakalamak isteyenler, onu sembollerine yapışarak arzularını anlatırlar. İşte, bu sembollerden biri de gökyüzüdür. Bazı dinlerde cennet tanrı olarak anlatılan gökyüzü; sıkıntılardan, baskılardan, yeryüzünün dar çemberinden kurtulmak isteyenlere bir sığınaktır. Sonsuz genişliği ile o, toplumda bulunanlara bir kurtuluş yeridir.

Cumhuriyet şiirimizde de gördüğümüz gibi, gökyüzü temini anlatan şairlerimizin çoğu, "kaçış" arzusunu ifade etmişlerdir. Realiteden, yaşanan hayattan kaçış...

Yeni Türk şiirinde, Tevfik Fikret, Yahya Kemâl, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi şairlerimizde de gördüğümüz gibi bir kurtuluş sembolü olarak anlatılan gökyüzü, bazı şairlerimizde de hürriyeti, mutluluğu ifade etmektedir. O. sonsuzluğu ile, masmavi rengi ile kendisine sığınan insanı mutlu eder.

İnsan, toplumda sıkıntıda ve işkencededir. Şehirler, kalabalıklar insanı sıkar. Necip Fazıl'ı bu sıkıntılardan, işkenceden, yaşanan hayatın işkencesinden gökyüzü kurtarır:

"Sema bize seslenir:

Kalma, gel, işkencede!

Ruhumuz ebedîdir;

Bunu duy, tek hecede!"⁽¹⁾

İnsanı işkencelerden kurtaran gökyüzüne çıkış, ona sığınış bir kurtuluştur. Şair bu kurtuluşu daha geniş bir anlamda ele alarak, ona kavuşmanın, ona ulaşmanın gerçek san'atkârlık olduğunu ileri sürüyor. Asıl san'atkârlık, asıl büyüklük budur. Bu yola, şiir de, söz de feda olsun:

"Diyorlar bana: Kalsın, şiir de, sözde yerde;

Sen araştı, göklere çıkan merdiven nerede?"⁽²⁾

Göklerin bir "sır"ı vardır. Yolar, onu aramaktadır.

¹ N.Fazıl, Şiirlerim, s.75, (Yıldızlı Bir Gecede)

² a.g.e. s.35, (Merdiven)

“Göklerin bir sırrı var,
Onu arıyor yollar,
Gökler suda titriyor.
Yollar suda bitiyor.
Göklerin gözü yerde,
Yolların ki göklerde.
Bu yollarda izimiz,
Bu göklerde gizlimiz.
Yollar, beni vardırın!
Gökler, tutup kaldırın!”⁽³⁾

Yollar ve göklere arzuladığı âleme kendisini götürmeleri için yalvaran şair, sır dolu gökyüzüne seslenir, “Bilmecesine” yol göstermesini ister. Onun bilmecesi bir sırdır. Bu sırrın, bu düğümün çözülebilmesi için şair, gökyüzüne seslenir, yalvarır:

“Yalvardım: Gösterin bilmeceme yol!
Ey yedinci kat gök, esrarını aç!
.....
Evet, her şeyde bende bir gizli düğüm;
Ne ölüm terleri döktüm, nelerden!
Dibi yok göklerden yeter ürktüğüm,
Yetişir çektiğim, mesafelerden!”⁽⁴⁾

Bu sır, şairde de, her şeyde de vardır. Bu gizli düğümün, bilmecenin çözülmesi gereklidir. Bu sır çözüldüğü zaman şair gökyüzüne kavuşacak, korkuları dağılacaktır.

Yaşama sevincini anlatan, hayatı seven Cahit Sıtkı, yaşanan hayatın en büyük unsurlarından biri olan gökyüzünü de sevecektir. Dünyamızı çepeçevre kuşatan gökyüzü; mavi-liği, sonsuzluğu ile insanları avutmuştur, onlara bir sığınak olmuştur.

Hayat ne kadar güzel olursa olsun, yine de çirkinliklerle doludur. İnsan zaman gelir, bu güzel hayata nefret duyar, ondan ayrılmak, bir yere sığınmak ister. “Şaşırdım Kaldım” şiirinde Cahit Sıtkı, yeryüzünde bunalır, gök mavisini arzular:

“Şaşırdım kaldım nasıl atsam adım;
Gün kasvet gece kasvet.
Bulutlar, sisler içinde bunaldım;
Gök mavisine hasret,”⁽⁵⁾

.....

³ a.g.e. s.181, (Yollar ve Gökler)

⁴ a.g.e. s.17, (Çile)

⁵ C.Sıtkı, Seçmeler, s.25, (Şaşırdım Kaldım)

Şairin hayatı sevmesine, “Yaşama Sevinci” ile şiirler yazmasına rağmen yine de dünyadan zaman zaman nefret etmesini, Cumhuriyet devri şairlerimizin birçoğunda rastladığımız inanç zayıflığı ile açıklamak mümkündür. Bu inanç zayıflığı ile şair yer yer bunalmakta, en sevdiği dünyadan dahi uzaklaşmak istemektedir. Bunaldığında, kendisine ümitler veren gökyüzünü arzular:

“Gökyüzü belledik şu ürperen maviliği
Başımız darda kalınca el açtığımız yer.
Gökyüzüdür avutan akıllıyı deliyi
Gökyüzünde bulutlar, uçurtmalar, ümitler.”⁽⁶⁾

Ziya Osman, gökyüzünü seyretmek ister. O bundan mutluluk duyar:

“Bakmak istiyorum günler günü gökyüzüne,
Nerde olursa olsun, yatıp sırtüstü yere,
Damlardan, bacalardan, duvarlardan öteye
Bakmak istiyorum günler günü
Gökyüzüne.”⁽⁷⁾
“Ne varsa göreceğimiz, baharı, güzü,
Her saadet senin altında gökyüzü!..”⁽⁸⁾

Kuşlar, gökyüzünde uçtukları için mutludurlar. Şair, onlar gibi olmak ister; “Kuş olmak istiyorum mavi göğünde”⁽⁹⁾ Hayatın sıkıntısından kurtulmak için bir davet bekler:

“Hayatın, çiçekleri ürperen uluması:
Çakal sesi açlık, kurt hırsı, develerle kin.
Gündüzün işkencesi, gecelerin sıtması,
Sema, ürpermez sükun, sema bize ettiğin!
Görünmez bahçesine kim çağırarak bizi?”⁽¹⁰⁾

“Bulutlar fîrardadır”, “yol uzun”dur, “bahar çok uzak”tır. Fakat, şair “yeryüzüne inmeyen, göklerde öten kuşlar!”ın sesini duyar, onların bu seslerini bir davet olarak karşılar.

Baki Süha, “Gökler” şiirinde, gökyüzünü arzulamayarak, yerin çağrısına kulak verir. O, yeryüzünü daha derin, daha geniş olarak düşünür:

“Kıskanmam asla sizi
Mağrur bakışlı gökler...
Kıskanayım nenizi
Çağırırken beni yer?

⁶ a.g.e. s.104, (Yalan Dünya)

⁷ Ziya Osman, Nefes Almak, s.31 (Gökyüzü)

⁸ Ziya Osman, Geçen Zaman, s.68, (Hayat Cümbüşü)

⁹ Ziya Osman, Nefes Almak, s.68, (İnsanlar, Bu Güzel Günde)

¹⁰ Ziya Osman, Geçen Zaman, s.71, (Göklerde Uçan Kuşlar)

Sizden daha derindir,
 Şüphesiz pek serindir,
 Daha genişdir mutlak.
 Kıskanmam asla sizi,
 Kıskanayım nenizi,
 Niye beyhude bekler
 Ruhumu kendinize
 Çağırırsınız gökleri?" (11)

Gökyüzü insana ümitler verir. Ceyhun Atuf Kansu gökyüzünün insana ümit verdiğini:

"Öyle sakın, öyle yakın ki şimdi,
 Gökyüzü maviler ve yeşiller içinde,
 İşte, insanlar için dilediği,
 Erkek, bakıyor, bakıyor ümitler içinde." (12)

Mısraları ile anlatmak istemektedir.

Turgut Uyar'ın, "Göğe Bakma Durağı" adlı şiirinden; yeryüzünden, şehirden, insanlardan kaçıp; kadına, aşka sığınışı görürüz. Şair, sevgilisine kendisini yeryüzünden kurtarması için yalvarır:

"İkimiz birden sevinebiliriz göğe bakalım
 Şu kaçamak ışıklardan şu şeker kamışlarından
 Bebe dişlerinden güneşlerden yaban otlarından
 Durmadan harcadığım şu gözlerimi al kurtar
 Şu aranıp duran korkak ellerimi tut
 Bu evleri atla bu evleri de bunları da
 Göğe bakalım"
 "Herkes uyusun iyi oluyor hoşlanıyorum
 Hırsızlar, polisler, açlar, toklar uyusun
 Herkes uyusun bir seni uyutmam bir de ben uyumam
 Herkes yokken biz oluruz bir uyumıyalım" (13)

Şair, çevresinden, herkesten ayrılmak istiyor. Âşıklar yalnızlığı tercih ederler. İnsanlar, toplum bu yalnızlığa bir engeldir. Şairin güneşten kaçıp karanlığa sığınmak isteyişi, yalnızlığı arzuladığını gösterir.

Şair, gökyüzüne sığınmak, onunla konuşmak, onunla yeryüzünde buluşmak ister:

"haydi ben geldim oturup konuşalım ey gök
 bütün altın tarlası bütün komşularıyla

¹¹ Baki Süha, Cenup, s.30, (Gökler)

¹² Ceyhun Atuf, Yanık Hava, s.73, (Pencereden Üç Kişi)

¹³ Turgut Uyar, Dünya'nın En Güzel Arabistan'ı, (Göğe Bakma Durağı)

tarla tapan ırgat esnaf bütün komşularıyla
in dolaş bir yerlerde buluşalım ey gök” (14)

Şair gökyüzünün üstünlüğünü anlatır:

“ey büyük mavi ey gök müsün nesin
ey açıklık seninle kim yarışır” (15)

Arif Nihat Asya, gökyüzünü hayatının en büyük bir unsuru olarak ele alır:

“Ne tatlı şeydi gökyüzü:
Biz de kara ekmeğimizi
Banardık mavisine!” (16)

Şair:

“Ey çevrelerinde, yer yer,
Yeşil saha düşünenler;
Düşüne taşına durur...
Bana mavi saham yeter!” (17)

Mısralarıyla gökyüzünden başka bir şey istemediğini söyler. Gökyüzü ona yeter.

Gökyüzü öyle bir yerdir ki, kimse ondan ayrılmak istemez:

“Yüz sene de mavisinde, karanlıklarında gez:
Bir yer ki mutlu kubbe, çıkan inmek istemez!” (18)

Çıkanların inmek istemediği, bu mutlu kubbe bir definedir. Tek incisi dünyalar değeri-
rindedir. Bu defineden mahrum olanları şair susuz olarak görür:

“Biçare susuzlar,
Mümkün giderek, maviyi içmek, pınarda!
Ey kutlu defîne,
Kıymetçe, tek incin, nice dünya tutarında!” (19)

Gökyüzünün mavisikle içler-dışlar yıkanır:

“Yanmışlara, ey mavilerin mavisini gök,
Dök mavini, dök mavini, dök mavini, dök!
Renginle yıkansın –yine- içle, dışlar;
Kansın –yine- ikramına yaprak, dal, kök!” (20)

Gökyüzü bir pazardır. Şair, “Berat Gecesi” adlı rubaisinde bu pazarın cömert olduğunu söyler:

¹⁴ Turgut Uyar, Divan, s.55, (Rubâi)

¹⁵ Turgut Uyar, a.g.e. s.40, (Bir Oda Güneşine)

¹⁶ Arif Nihat, Kökler ve Dallar, s.6 (Mavi)

¹⁷ Arif Nihat, Emzikler, s.86, (Yeşil)

¹⁸ Arif Nihat, Dualar ve Aminler, s.39, (Gökyüzü)

¹⁹ a.g.e. s.44, (Gökler)

²⁰ a.g.e. s.44, (İkram)

“Her mü’mine bir kutlu berattır verilen;
 Ni’metle huzurdur, hayattır verilen...
 Bilsen ne cömert olur bu gökler pazarı:
 Üç (yasin) e üç çift kanattır verilen” (21)

Burada İslam inancının dua anlayışı hakimdir. “Bana dua ediniz size icabet edeyim” buyuran Allah, duaları kabul edici, affedicidir. Şair; “Üç (yasin) üç çift kanattır verilen;” mısrası ile Allah’ın dualara karşı sonsuz cömertliği ile mukabele ettiğini söylemek istemektedir. Rubainin isminden de anlıyoruz ki, dua Berat gecesinde yapılmaktadır. Bir inancın ifadesi olan bu rubaide göklerin her dua edene; nimet, huzur, hayat verdiğini görmekteyiz. “üç çift kanat” sözüyle, mü’minin yaptığı dualarla aynı zamanda yüceltiğini de anlatmak ister.

“Kubbeler” şiirinde, göklerin kapılarının açılmasını isteyen şair:

“Uzaklardan kırık minarelerden
 Gökte bir kapıyı vurur leylekler:
 Bir gün açılacak bu büyük kapı
 Ve kanatlar, yere inmeyecekler!” (22)

Açılan kapıdan girenler yere inmek istemezler:

“Açılsın göklerin kapıları,
 Açılsın perdeler, kat kat!” (23)

Arif Nihat, gökleri özler, oraya gidenlerden birisinin “gel” diye seslenmesini ister:

“Kesildi ayaklar yerden...
 Artık özledik gökleri;
 Ne olurdu gidenlerden
 “Gel” deseydi biri!...

.....

“Bari kıyısından, eteğinden
 Yaşlı gözlerle bir çevre verin
 -Allah rızası için-
 Şu mavi göklerin
 Mavi, mavi, mavi ipeğinden!” (24)

Şairi göklerden tanımadığı kimseler çağırmaktadır. O, bu çağırışı zaten beklemektedir:

“Adımı çağırır gökten
 Tanımadığım dudaklar;” (25)

²¹ a.g.e. s.83, (Berat Gecesi)

²² Arif Nihat, B.B.R. Bekliyor, s.71, (Kubbeler)

²³ Arif Nihat, Dualar ve Aminler, s.105,(Naat)

²⁴ Arif Nihat, B.B.R. Bekliyor, s.36, (Mersiye)

²⁵ a.g.e. s.29, (Yolcular)

Halide Nusret, “Eşref Saati” şiirinde gökyüzünü el açılan, bir şeyler istenen bir yer olarak görür. Gökyüzü, uçsuz bucaksızdır. “yaralı kuşlar”, “eşref saatinde” gökyüzüne çıkar, mutluluğa kavuşurlar.

“Avuçlar göklere açık,
Yaralı kuşlar yerededir.
Gökler Allah’ın
Geniş... Derin... uçsuz bucaksız...
Eşref saat gelir
Yaralı kuşlar da uçar...
Ta arşa dek yükseltir...
Mutlu günler ilerdedir...”⁽²⁶⁾

Cumhuriyet devri şairlerimizden birkaçının şiirlerindeki “gökyüzü” temini tespiti çalıştık Görüldüğü gibi gökyüzü; yaşanan hayattan memnun olamayışın bu yüzden toplumdan kaçarak, sığınılacak bir yer arama ve sonsuzlukta huzur bulmanın bir ifadesidir.

Cumhuriyet devri şairlerinin birbirine uymayan duygu ve düşünceleri, Cumhuriyet şiirimizin bu açıdan çok çeşitli olmasını doğurmuştur. Birkaç şairden birkaç şiir ele aldığımız gökyüzü temi dahi bu bakımdan, ele alınış, işleniş bakımından bir çeşitlilik arz eder. Bir ikisinde dini ve metafizik bir açıdan işlenen gökyüzü, bir ikisinde yalnızca toplumdan kaçış, yalnızlığı arzulayış duygusuyla birlikte geçmekte, bir ümit kaynağı, sığınılacak mutluluk dağıtacak bir yer, kutlu bir defne olarak görülmektedir. Ayrıca bir şair de gökyüzüne karşılık yerin çağrısına uyma arzusunu anlatmaktadır. Şiirler topluca düşünüldüğünde, hemen hepsinde; kaçış ve gökyüzüne sığınış arzusu görülür.

Toplumdan kaçış duygusunun sebeplerini, san’atkarın toplumda aradığını bulamamasında, Batı’dan, bilhassa Fransız romantiklerinden gelen “şehirden kaçıp; tabiata, sonsuzluğa sığınma arzusunda aramak mümkündür.”

Rıfki Kaymaz

²⁶ Halide Nusret, *Ellerim Bomboş*, s.117, (Eşref Saati)

CUMHURİYETTEN SONRA TÜRK ŞİİRİNDE DAĞ ÖZLEMİ

Toplumdan, yaşanılan hayattan kaçmak isteyen şairler, kimsesiz dağ başlarını, gönüllerince yaşayabilecekleri yerleri arzulamışlardır. Dağ bu sığınılacak yerlerden biridir.

Coğrafyanın insan üzerindeki tesiri büyüktür. Bu tesiri Anadolu insanında görmek mümkündür. Anadolu insanı, dağları her an karşısında görmenin bir sonucu olarak, onlarla kader birliği etmiş, onları hayatının bir parçası olarak görmüştür.

Halk şiirimizde dağlar; güzellik, yiğitlik, masal duygularının kaynağıdır.

Edebiyatımızda romantiklerin tesiriyle, bir kısım san'atçılarımız şehir hayatını sıkıcı bulmuşlar, ondan kaçarak tabiatın kucağına atılmak istemişler. Abdülhak Hamid, bu anlayışla tabiatı sunî şehir hayatına karşı savunmuş ve bu arzusunu eserlerinde işlemiştir. Hamid'den başka bir kısım şairlerimizde de bu duygunun derin izleri görülür. Toplumda aradığını bulamayan, onun sıkıcı havasında ezilen, sonsuzluğu arayan bu şairler, tabiatı ve onun parçaları durumunda olan, dağları, kırları, ufukları, denizleri arzulamıştır.

Biz bu küçük incelememizde şairlerimizde rastladığımız, toplumdan kaçarak, dağa sığınma özlemini, şiirlerinden örnekler vererek belirtmek istedik. Bu arzunun kaynaklarını, divan şiirimizde de gördüğümüz gibi; daha çok mücerred anlatma özelliğine, batı romantiklerinin tabiatı ana kaynak olarak kabul etmelerinin san'atçılarımızda ortaya çıkan toplumda sıkılma, ondan nefret etme duygusuna bağlayabiliriz.

Descartes'le gelişen, her şeyden üstün olarak ele alınan düşünce ve onun bir neticesi olan her şeyi akıl çerçevesinde düşünme, bir yeni insan tipi ortaya çıkardı. Bu insan tipi kendisinin meydana getirdiği teknik karşısında ona kul olarak bunalımlar yaşamış ve tabiat denilen ana kaynaktan uzaklaşarak, şüphecilik, ihtiras, kin duyguları içinde mutlu olmayışın acısını tatmıştır. İnsanı bedbaht eden bu hal, ana kaynak olan tabiattan ayrılmaktan doğar. Halbuki insan; tabiatta, onun sessiz, tertemiz dünyasında aradığını bulur. Sonsuzluk ona kucağını açar. Mutluluğu kendisine sunar. Ana kaynak olan tabiattan uzak olan insan, kendisine güven duygusu veren dinlendiren dağları arzular, oralarda yaşamak ve böylece mutlu olmak ister.

Dağlar dinî inançlarla da yakından ilgilidir. Peygamberler, veliler, kendi iç dünyalarında derinleşmeye çalışan büyük insanlar için dağlar, bir kucaktır. İnsan daha çok sessizlikte, yalnızlıkta kendi kendisiyle diyalog kurabildiği için derinleşir, insanlara kirlenmemiş bir dünyadan haberler verir.

Anadolu insanı kendisini çepeçevre kuşatan dağlarla dosttur. Faruk Nafiz Çamlıbel, "Dağlar" şiirinde onlara seslenir:

"Yaslanır bir buluttan bir buluta başınız,
Gövdeniz Tanrım gibi gökte yaşardı, dağlar!
Engin kanatlı, kuşlar olmasa yoldaşınız
Tepenizden bir güneş, bir ay aşardı, dağlar!
Kalbini göstermese göğsünün yırtığından

Yol mu bulurdu Kerem kurduğunuz yığından?
 Cihangirler hızını göklerden aldığından
 Üstünüzden sel gibi ufka taşardı, dağlar!" (1)

Şairin dağlara mukaddes bir mana veren, onları aşk ve kahramanlığın bir sembolü olarak anlatan bu mısraları, bize Anadolu insanının aşk ve kahramanlığını hatırlatıyor.

A. Muhip Dranas, toplumun soysuzlaşan kalabalığından kaçarak, tabiata sığınan, onun sonsuzluğunda; küçülen ufalan insanın bir yüce duyguya ermesini şiirleştirir. Tapınma duygusuna sarılır:

"Vardım eteğine secdeye kapandım,
 Koşup bir koluna sımsıkı abandım,
 Karlı başın yüce, dediklerin yüce,
 Sükûn içindeki heybetin gönlümce.
 Devce yapında ilk rahatlığı duydum;
 Şifası mı, ne ki, ruha bu ilk yudum,
 Hayal arkasında boş çırpınışların.
 Sen, müsait vakti gelince rüzgârın.
 Sonsuzluğa doğru kalkacak, sihirli
 Bir gemi gibisin, göklerde demirli;
 Ve ben, rıhtımda bekleyen tek yolcu." (2)

Şairin dağlara olan özlemini, "Dağlara" adlı şiirinde de görmekteyiz. Hür yaşamayı, şehir ve kalabalıklardan kaçmayı arzulayan şair, bu duygusunu:

"....
 Köroğlu gibi hür yaşarım orda ben
 Ne istediklerime vurulmuş gibi pranga
 Ne de aşkın sonu vardır o dağlarda
 Sen var, ağaçlar gibi her yıl yemişlen!

.....
 Gel seninle yüce dağlara çıkalım
 Seyre delim kartalın havada nakşını
 Aysız gecelerde ateşler yakalım
 Yıllarca kızılı sarsın bakışını.

İnsanın kahrını çekemez oldu gönlüm
 Soyun şehrin sana giydirdiği gömleken,
 Yakın dostlarına bahs-aç ölmekten

¹ Faruk Nafiz Çamlıbel, Han Duvarları, s.82, (Dağlar)

² A. Muhip Dranas, (Ülkü, 1944), Dağlar

Ve gel benimle! Kaçalım... kaçalım!” (³)

Ömer Bedrettin Uşaklı, Anadolu’yu kuşatan dağlara gönül vermiştir. Onlarda dinlenir, onlar gibi olmak ister:

“Köyümün en yüksek bir yeri var ki
Her gün yanan başım burda serinler.
Eteği köpükten bir yeşil var ki
Üstünde enginin rüzgârı inler...

...

Yer yer çimenler zümrüt olur da
Işıldar güneşten serpiyen nurda.
Ruhum, çırpınmadan, her sabah burda
Bülbül denizle baş başa dinler.” (⁴)

“Nerde bizi candan seven o yolcu?”

“Niçin türküler aksetmez oldu?”

Diyerek ruhuma çam kokusunu
Yollayacak hangi dağlar kim bilir?..” (⁵)

Şair dağlardaki ihtişam karşısında duygulanır, ona hayran olur. Bu dağlardan birisi de Munzur Dağları’dır.

“Ovada kızıl bir granit seli,
Bir heykel uzaktan Munzur Dağları!
Sanki bir canavar, hançer pençeli,
Göklere sıçrayan Munzur Dağları...

Kopuyor boynunda her kızıl şimşek,
Gürleyen sesinde gökler çökecek;
Gerilmiş sırtında kar benek benek,
Kükremiş bir kaplan Munzur Dağları...” (⁶)

Şehirde “cüce”leşen insanın, yücelmesi için, sonsuzlara, dağlara açılmasını söyleyen Necip Fazıl, şiirinde:

“Al eline bir değnek,

³ A. Muhip Dranas, (Dağlara)

⁴ Ö. Bedrettin Uşaklı, Yayla Dumanı, s.31, (Denizle Başbaşa)

⁵ a.g.e. s.49, (Kimbilir)

⁶ a.g.e. s.65, (Munzur Dağları)

Tırman dağlara, şöyle!
Şehir farksız olsun tek,
Mukavvadan bir köyle.”⁽⁷⁾

Mısraları ile bu duyguyu, şehirlerden uzak sessiz ve kimsesiz yerlerin insan ruhunda uyandırdığı duyguları anlatıyor.

“Köroğlu” şiirinde, dağlara gönül veren Köroğlu’yu ve dağ sevgisini bulmaktayız:

“Dağlar, omuz omuza yaslanan dağlar,
Sular kararınca paslanan dağlar,
Azatlık ufkunda rastlanan dağlar;
Bu dağlara gönül verdi Köroğlu.”⁽⁸⁾

Köroğlu, karşılaştığı haksızlık karşısında dağlara çıkmıştır. Bu dağlar; sıra sıra, omuz omuza yaslanan, sular kararınca paslanan dağlardır. Bu dağlara hürriyet ufkunda rastlanır. Görüldüğü gibi, Köroğlu’nun gönül verdiği bu dağlar hürriyeti temsil etmektedir. Toplumun, insanların haksızlıklarından kaçan insan; dağlara, ıssız yerlere sığınır, oraları arzular.

Behçet Necatigil de dağa sığınma özlemini:

“Kıskançtılar, onurlu
Baktılar başlar öne eğiliyor
Hırçın atların terkisinde
Yalçın dağlara kaçtılar.”⁽⁹⁾

Mısraları ile anlatılırken, şehrin bunaltıcı havasından kaçmak, dağ köylerinde, kıyılarda dinlenmek ister:

“Dağ köyleri serin, kıyıları mavi
Yaz sıcağında şehir
Bunaltır beni,
Hava yapışkan yağlı
Kalkıp bir yere gitsem
Yollarım bağlı.
Kıskanıyorum kuşları
Ben uçmasını bilsem
Uçmak serin, mavi.”⁽¹⁰⁾

Bu arzusunun başka bir ifadesini de, “Dağlarda Ateşler Yandıkça” adlı şiirinde görmekteyiz:

“Oda karanlık

⁷ Necip Fazıl Kısakürek, Şiirlerim, (Dağlarda Şarkı Söyle)

⁸ a.g.e. s.189, (Köroğlu)

⁹ Behçet Necatigil, Dar Çağ, s.36, (Kadınlılar)

¹⁰ Behçet Necatigil, Evler, s.20, (Serin Mavi)

Odadan dışarı çık
 Şehir karanlık
 Şehirden dışarı çık
 Korkma
 Yürü bir hayli yürü
 Gördün mü dağlar başladı artık” (11)

.....

Şair, odasının şehrin karanlığından dağlara sığınır. Dağlarda ateşler yanmaktadır. Hayalen edilen bu yolculuktan sonara şair; kendisini yine odasında bulur. O’nun evini, odasını arzulamasını, dönüp dolaşıp yine “ev”e sığınışını, onun psikolojik durumuna bağlamak mümkündür. Çoğu şiirlerinde eve sığınır. İçte dönük, çekingen bir tip olan şairin bu durumu ona hayata karşı, evini arzulatmıştır.

Baki Süha Ediboğlu, insanlardan uzak kaldığından dağlarla konuşur, onlarla dertleşir. Acılara katlanmayı, susmayı onlardan öğrenmiştir. Onlar ki, insanlar gibi acılar karşısında feryat etmezler. Dağlar da acı çeker, inler... Fakat onların acılarını onlardan anlamayan bilemez. Fakat şair onlarla dosttur, onların dertlerini dinler:

“Ben dağlarla konuşmasını bilirim
 Şu dev yürekli dağlarla
 Akıllıca delice
 Ya ben onlara giderim
 Ya onlar bana gelir
 Gün aradan çekilince

Susmasını onlardan öğrendim
 Acılara katlanmayı
 Kurtlarınca kuşlarınca
 Ben dağlarla konuşmasını bilirim
 Ağaç ağaç, çiçek çiçek
 İnsanlardan kurtulunca.” (12)

“Musiki” şirinde yine dağları arzular;

“Bir dağ başı isterim Tanrım uzak,
 Yıldızlar katınca göklerce derin...” (13)

Bu arzuyu “Karlı Dağlar Arasında” da görmekteyiz:

“Kara sevdalı gülüm, kara sevdalı

¹¹ Behçet Necatigil, Çevre, s.93, (Dağlarda Ateşler Yandıkça)

¹² Baki Süha, K. Geçen Gemiler, s.47, (Dağ Türküsü)

¹³ Baki Süha, Gece Yağmuru, s.19, (Musiki)

Karlı dağlar arkasında,
Kimsecikler işitmeden
Öle kaldı..." (14)

Dağlarda insanlardan uzak kaldığı zamanlarda konuşan şair, karlı dağların arkasını da arzular. Şairin hayalleri ile baş başa kalabileceği yerlerden olan dağlar, Baki Süha'ya kollarını uzatır. Şair, ümitsizlikten, yalnızlıktan, karanlıktan dağlara sığınır, onları ister:

"Tanrım nerde en güzele giden o yol,
Rüzgârların çıktığı o yüce dağ?
Nerede nerede o durmadan bol
Billur sular ile gürleyen o bağ...
Hatıralarımın taze fidanı
Yaprağını yavaş yavaş dökmede,
Sonsuz karanlığın korkunç zindanı
Üstüme, Tanrım, üstüme çökmede.

Bahçemde gözünü yumdu aydınlık
Gün bitti, ses söndü, kuşlar yuvada.
Körfezden dağlara yükselen ılık
Rüzgârla arkadaş sesin havada...

Karanlık sulara düşüyor gökler,
Düşüyor ömrüm bir karanlık çağa.
Benimle kuşlar, sular ve çiçekler
Bir çıkabilseydik o yüce dağa..." (15)

Turgut Uyar, dağa olan sevgisini bir mısradan özetler:

"Atılmış bir ok oldu bendeki bu dağ tutkusu" (16)

Halide Nusret ise, dağı, gerçeklerin, efsanelerin, yatağı olarak görür. Onlarda bir sürü değer bulmak mümkündür:

"Şu karşıda bir dağ var:
Tepesinde kar,
Göğsünde bulutlar,
Eteklerinde bahar...
Daha neler var bu dağda neler...
Ne gerçekler, ne efsaneler...

¹⁴ Baki Süha, Cenup, s.17, (Karlı Dağlar Arkasında)

¹⁵ Baki Süha, Varlık Mec, 1935, c.3, s.53, s.75, (O Yüce Dağ)

¹⁶ Turgut Uyar, Divan, s.86, (bomboş bir sayfaya, fahiye)

Bu dağın çilesi dolmaz,
 Bu dağın çiçeği solmaz,
 Bu dağ...
 Sus şair,
 Hepsini demek olmaz!" (17)

Şair, dağın dostudur. Onların sırlarını, gerçeklerini bilir.

"Küçük Kahveler" adlı şiirinde dağların ardını düşünen, oraları arzulayan Ceyhun Atuf Kansu, bu duygusunu:

"Ben buralıyım, bu köylüyüm,
 Dağların ardını düşünürüm içim gider,
 İçimden bir şeyler akıp gider,
 Bulutlarla bulutlarla beraber." (18)

mısraları ile anlatmaya çalışır.

Dağ, insanları, kokusu... Üçü birden Abdullah Öztemiz Hacıtahtiroğlu'nun dünyasını doldurur. İklimin, insanlar üzerinde tesiri oldukça büyüktür. Dağda, insanlardan uzakta yaşayanlar, tertemiz bir havanın, yaylanın etkisi ile daha güçlü, bu güçlülükten doğan kuvvetle daha samimidir. Uyacağı kaideler, birlikte yaşayan insanların yaşayabilmesi için çıkarılan kanunlar dağlarda pek geçerli değildir. Onun da kendine göre kanun ve yaşayış şekli vardır – toplum içinde yaşamak için başvurulmuş (çoğu zaman) iki yüzlülük, yapmacık hareketlere karşılık- herkesin kendi halinde yaşaması, samimi olması, mert olması... Anadolu insanının mertliğini, samimiyetini bu açıdan da incelemek, şüphesiz doğru sonuçlar çıkaracaktır:

"Pınarın dağ kokusundan kanadı
 Suların aktığı yerden kanadı
 Dağda üç şey severim: bir dağ adı
 Bir dağ insanları, bir dağ kokusu." (19)

Vasfi Mahir Kocatürk, kendi köyünü anlatırken, dağların sıra sıra birbirine eklenerek uzadığını anlatır:

"Bizim köyde ufuk yoktur,
 Sıra dağlar uzar gider.
 Gün doğarken bu dağlara
 Altın yazı yazar gider." (20)

¹⁷ Halide Nusret, Ellerim Bomboş, s.93, (Şu Karşı ki Dağ)

¹⁸ Ceyhun Atuf, Yanık Hava, s.18, (Küçük Kahveler)

¹⁹ Abdullah Öztemiz, Sessiz Gürültü, s.31, (Dağ Kokusu)

²⁰ Vasfi Mahir, Bizim Türküler, s.23, (Bizim Köy)

Şair, dağlarda koyunlarını otlatan çobanı bahtiyar olarak görür. Çoban insanlardan uzak, kendi âlemini yaşadığı için, onun hayatını arzular:

“Bahtiyar çoban! Bahtiyar çoban!

Git yamaçlara dağlara dayan!

Şen dudağına al kavalını,

Esen rüzgâra yaz masalını!” (21)

Arif Nihat Asya, dağları göklerin basamakları olarak görür:

“Söyleyin, söyleyin, ey Toroslar, ey,

Şu mavi göklerin basamakları!

.....

Yükselin yükselin, ey Toroslar ey

Şu mavi göklerin basamakları!” (22)

Dağ, göklere yükselmek için bir basamaktır. Şair, göklere varır, bu yüzden dağları sevmektedir:

“Bir âbide istersen eğer, Ağrı’ya git!

Yükseklerden gelen büyük çağrıya git!

Çıkmışken, yolcu, Ağrı’nın zirvesine,

Dönmek ne demek? Kanatlanıp Tanrıya git!” (23)

Dağlar, dünyanın en büyük âbideleri. Öyle ki, dağsız dünya düşünmeği gereksiz bulur:

“Doruk beyaz, dere mavi;

Etekler yeşil çuhadan...

Dağlar, koskoca dünyayı

İkiye böler ortadan...

Ki nesi kalır dünyanın

Dağları çeksen aradan?” (24)

Şair, dağların kendisini çağrılarını bekler, onlarla konuşur:

“Yükselmek isteyenler için

Basamak basamaksınız:

Dağlar, dağlar, yüce dağlar;

Beni ne zaman çağıracaksınız?

.....

Alın yazılarımız için

²¹ a.g.e. s.50, Kara Koyun Su İçmedi, Ağladı

²² A.Nihat Asya, Kökler ve Dallar, s.63, (5 Ocak Marşı)

²³ A. Nihat Asya, Şiirler, s.80, (Rubai-Ağrı)

²⁴ A. Nihat Asya, Kökler ve Dallar, s.53, (Dağlara)

Göklerle mi ortaksınız;

.....

Bizim gibi eş eş, yan yana;

Geceleri koyun koyuna,

Gündüzleri uzak uzaksınız...

Sevdiklerinizi ne zaman

Arayıp soracaksınız?

.....

Derinlerde yarına,

Yarınlara kaynaksınız...

Dağlar, dağlar, gebe dağlar;

Ne zaman doğuracaksınız?" (25)

Görüldüğü gibi insanlardan, toplumdan uzaklaşmak isteyen şairler; bu arzularını tatmin etmek için dağlara sığınmışlar, onların kucaklarına bir kurtarıcı gibi atılmak istemişlerdir. O. tabiata sığınmak isteyen; insanlardan, toplumdan kaçmak isteyen şairlerimiz için sağlanacak bir yer olarak arzulanmaktadır. Şairlerimiz, dağa olan bu arzularını zaman zaman –sonsuzluklarda dinlenmek istediklerinde- ifade etmişler, onu dile getirmişlerdir.

Rıfki Kaymaz

²⁵ a.g.e. s.48, (Dağlar)

“GÜMÜŞ TÛL VE ALEVLER”

Medine’de misafirliğini uzatan Ali Ulvi Kurucu, “Gümüş Tül”den on bir sene sonra, yine gümüş tüllere sardığı “Alevler”ini.⁽¹⁾ Türk gençliğine hediye etti. Bu eser, İslâm’ın dava kitabıdır. Şair, ilhâmının üstâdı olan Âkîf’in irade-şîir yolunda yürümektedir. İmanı şiddetle sarsılan bir nesle irade aşısı yapıyor. “Gel kardeşim engelleri birden aşalım gel!” diye söze başlıyor ve bu irade hamlesiyle Allah’a götüren yolu gösteriyor:

“Allah’a giden yolda beraber koşalım gel,
Bin derdini İslâm elinin paylaşalım gel!”

“Safahat” şairi, önce İslâm eline saldıran düşmanlara karşı şahlanmıştı. Sonra bu haçlı saldırısını karşılayan Müslüman Türk’ün iradesini tebrik ederken aynı zamanda din ve milleti içinden kemiren ahlâk düşüklüğünü cesur kalbinin tercümanı olan şahane kalemiyle ortaya koymuştu. Ali Ulvi Kurucu, vatandan uzak ufuklarda olduğu için galiba, bizzat kurtarıcı olduğunu iddia eden zümrenin ruh ve ahlâk sefaletlerinden habersiz, onları kurtarıcı melekler gibi görüyor ve sade maddeci zümrelerin iğrenç saldırılarına gayzlar gönderiyor. Onun yaptığı iman aşısının, mütereddit iradeli, zayıf yürekli millet gençliğini ayağa kaldıracı rolünü tebrik etmemek elde değildir. Ancak içtimaî doktrinlerin dosdoğru anlaşılması ve birbirlerinden ayırt edilmesi işini sosyoloji ilmine bırakmak doğru olacak. Esasen şîir meseleleri halletmez. Belki ruha, karşıtı olmayan ve ardından karanlıklar gizlenmeyen kurtarıcı aydınlıklar getirir. Suçlama onun hiç işi değildir. Faydadan ziyade zarar getirir. San’atın tabîî zemini, merhametin ilahî muntıkasıdır. Şîir, şiddet değil, rahmet olmalıdır. Âkîf’in ruhundan kopup gelmiş olan bu rahmeti biz, gümüş tüllere sarılı alevlerde de buluyoruz. Şiiri “Talâkatla başlayıp rahmette nihayet bulan bir ifade” diye tarif etmek bilmem ki yersiz mi olur?

Şiirin gâyesi insanlığa ideal telkini midir? İçtimaî zeminde ruhun büyük hareketlerini aramak boş bir külfet olacak. Cemiyetler, medeniyetler, içtimaî meslekler, bunların hepsi değişen şeylerdir. Şîir ise gayesini sonsuzda arayan edebî hakikatlerdendir. Onda değişen sadece şekildir, kıyafettir, yani ifade unsurudur. Ondaki ruh ise ebedidir, değişmez. Şîir şekle değil, ruha çevrilir. Esasen “Gümüş Tül” şairi bu hakikati on bir sene evvel şu mısralarla pek güzel ifade etmişti:

“Yıkanır ruhu, visâl ateşinin nurunda,
Süzülür hisleri, billur gibi menşûrunda!..
Kavuşur, aşk-ı hakiki denilen vadiye,
Budur insanlığı mes’ud eden ulvi gaye!..”

“Gümüş Tül”ün Yahya Kemâl şiirini düşündüren lirik mısraları, bu kitabın ikinci bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde, güzel vatana çöl ufuklarından çevrilen yaşlı gözlerin hicranlı bakışlarını terennüm olmuş bulmaktayız. Onda İstanbul’u, Çamlıca’yı ve Boğaziçi’ni,

¹ Nedve Yayınları (Konya, 3. Baskı

şiiir denen iksirin kadehinde renk, ışıık, ses ve koku cihanı halinde tadıyoruz. Vaktiyle hayranlığımızı ifade ettiğimiz bu temaşaya o günden beri doyabilmiş değiliz.

Kitabın sonunda bir seri bestelenmiş şiirler var ki onlar tasavvuf edebiyatının pırlantalarıdır. Gönül aleminden birer ilahî neşve nakleden bu parçaların her biri bir dergah zemzemesi sanki:

“Ey aşık-ı dîdâr, ulu Yezdan’a gönül ver;
Ağyara değil, candaki cânânâ gönül ver.
Ma’suka visâl bezmi seherlerde uyan da,
Uşşakı yakan ateş-i sûzana gönül ver!..”

“Eser, Yunus’tan nefesler getiren ilahilerle nihayetleniyor. “Safahat” şairi, san’atını içtimâî yaralarımızı neşterlemekle başlamış, vahdet-i vücud’un ilahi zirvelerinde bitirmişti. “Gümüş Tül” şairi Çamlıca’nın zirvesindeki rüyayı terennümle başladı. Toplum davacılarının döğüştüğü savaş meydanında alevlendi. Umuyoruz ki gönüllerimizi Hıra’daki vahyin aşkına yükseltecek. Esasen bu yolda büyük mesafe aşmış bulunuyor. Daha ileri menzillerde âkif’in ebedî ruhu ile Yahya Kemâl’in tatlı nefeslerini, Hz. Mevlânâ’nın vahdet şarabıyla doldurmasını beklemekteyiz.

Nurettin Topçu

GÜL MUŞTUSU

1 - Herhangi bir şiir değerlendirilirken, iki açılı bir ölçü kullanılır: a) Bu şiirde deyiş güzelliği, san'at değeri var mıdır? b) Söylenenler "söylenmeye değer" şeyler midir?

San'at değerinin ne olduğu tarifi ile anlaşılamaz. Vezin ve kafiye kurallarına uyularak yazılan bir şiirde bu bakımdan bir hata yapılmayışı, şairin lehine kaydedilir; fakat yalnız kuresursuz kullanılan vezin ve kafiyeler; "manzum" söze bir san'at değeri kazandırmaya yetmez. Vezin ve kafiye kurallarından uzaklaşarak "şiir" yazmak isteyen şaire gelince, eğer san'at değeri olan bir "nesir" değil de "şiir" yazmak istiyorsa, "şiir ahengi"ni kendisi yaratmaya çalışmalıdır. Şiir "mevzun" olmayabilir, fakat "manzum" olmalıdır. Her gerçek şiirde "nazm" vardır, fakat her "manzume" şiir değildir. Şiir, "nazm"ın "san'at değeri" ile birlikte bulunmasından doğar.

Şiirde söyleyiş güzelliğinin değil de söylenenlerin incelenmesine gelince, bu konuda herkesin katılabileceği bir değer hükmü vermek mümkün olmaz. Bazıları şairin topluluk yararına konuşmasını isterken, bazılarına göre şiirden bir "anlam" çıkması, veya ahlâk kuralları bakımından "zararsız" olması dahi şart değildir. Şu halde burada kendi kanaatimi belirtmem gerekiyor: Bence, her bakımdan mükemmel olan şiir, hem san'at değeri olan, hem de İslâm ahlâkı ölçüleri içinde "övgüye değer" sayılan şiirdir. San'at değeri olan, fakat İslâm'a "yararlı" olmayıp sırf "zararsız" kalan şiirler bundan sonra gelir. İslâm ahlâkı karşısında tutar yeri olmayan şiirlere gelince, san'at değeri yönünden yapılacak hiçbir savunma, bu gibi şiirlerin yazılmasını ve beğenilerek okunmasını haklı göstermez.

"Şairler, onlara da sapıklar uyar. Görmez misin ki onlar her vadide sersemce dolaşıp dururlar. Ve şüphesiz onlar yapmadıkları şeyleri söylerler. Ancak inananlar ve yararlı işler yapanlar ve Allah'ı çok ananlar ve zulme uğradıktan sonra yardıma mazhar olanlar müstesna..." (Kur'an-ı Kerim, Şuarâ Suresi, 224-227)

2- Sezal Karakoç, san'at değerleri erbabınca takdir ve teslim edilen şiirlerin sahibidir. Ayrıca İslâm'a gönülden bağlıdır. 1967'de yayınladığı "Hızır ile Kırk Saat" in hususiyle son bölümleri hem söyleyiş güzelliği hem söylenenler bakımından üstün değerde idi:

Kalk ey örtülere
Bürünmüş peygamber
At üstünden
Seni ülkülerden ülkelerden
Ayıran örtüleri... (34, s.106)
Bu çölde bu uyumsuz evren tüneğinde
Er olan asker olan yalnız biziz
Bedir'in ve Kur'an'ın askerleriyiz.
Armağan götürürüz kentlere
Gök armağanı, Kur'an'ı

Açarız dünya önüne bu sofrayı
 Kim ki Tanrı'ya dayanmamakta dayanmakta kendine
 Yakarız kendisini de kentini de
 Kim ki ortak olmuş yoksulun yarı ekmeğine
 Kendini bir yerde bulur.

Ağzını ekmekle birlikte başka bir yerde ... (35, s.111)

“Hızır-ı Kırk Saat”, verdiğimiz örnekler kadar güzel başka parçaları da içine alan güzel bir “Destan-şîir”, bir nev’i “Menâkıb” idi. Şairin İslâm’ın nihai zaferine olan imanı, bu “menâkıbın” geleceğe doğru uzayarak “Mehdi Çağı” ile tamamlanmasıyla yol açmıştır. (bkz; 40, s.123)

Daha sonra “Sesler” yayınlandı. Bu şiirlerde de san’at değeri vardı. Ancak ne var ki şairin ne demek istediği pek anlaşılamıyordu. Bu şiir anlayışına, “anlamsız” veya “soyut” mu diyorlar? Doğrusu, “geçinmeye gönlüm olmadığı için” ne dediğimi bile bilmiyorum. Bence şiir dâvâyâ hizmet etmelidir: Bu görevini yapabilmesi için de şairin ne dediği anlaşılmalıdır. Belki bizden önceki nesillerin “çıkтым erik dalına, anda yedim üzümü...” gibi şiirlerin yorumunu okumaya vakitleri vardı, fakat bizim yoktur. Şâir, erik dalına çıktığı halde niye üzüm yediğini veya üzüm yemek için neden erik dalına çıktığını bize az çok çitlatmalıdır. Şiir, bilmeceleşmekten veya şuur-altı labirentlerinden “Kitâb-ı Mukaddes” ile Nietzsche karışımı bir üslûp ile fışkıran Delf Tapınağı sesleri olmaktan kurtulmalıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse, “Taha’nın Kitabı” benim aradığım ve susadığım şiirden daha çok uzaklaşmıştır. Fakat bu sıralarda yayınlanan “Gül Muştusu”, “Hızır-ı Kırk Saat” in sahifelerinde yer yer tatığımız pınarın şuur altı derinliklerine sızıp kaybolmadığının da “muştı” sunu verdi. (*)

“Kınama beni güneş adamı
 ak kundaklardan çıkıp
 gökyüzü beşiklerinde sallanan
 yer altı maden damarlarından
 daha ağır sam
 kınama beni ayağa
 daha kalkamadıysam...
 işte uyandık kınama bizi güneş adamı
 uyandık Ashâb-ı kehf gibi
 güllerin açılma vakti
 ağcağaz kente şimdi
 gül uygarlığı
 gül şarabının uygarlığı

göl kokusundan mest olup
ölüyken dirilenler gibi
ağcağz kente şimdi.”

(IX., s.37-38)

“Ashâb-ı kehf gibi uyanır uyanmaz kente koştuğumuzda
ülkümüzü iğde ve gül bahçelerine saçtığımızda
kerpiç damların içinden
yoksul kadınlar memesinden
sen çıkıp geleceksin ey oğul

(XI, s.46)

ah yetiş çocukluğunda çobanlık eden
yetiş toprağın yeni mayalanmasına
yetiş mağaranın ışımasına
yetiş ayı ikiye bölen parmaklarıyla
yetiş büyük armağancım
oruç armağancım, namaz armağancım
yetiş uluların imamı
yetiş toprağın yeni doğuşuna
insanın yeniden
dirilme süzülüşüne
yetştir toprak saçan ellerini
Tanrı gücünü görmeyen gözlere
saçtığın topraklardan yetştir bize...
yetiş bize kıyamet bildiricisi
kıyametteki sevinç muştucusu
yetiş kabaran yeni toprağa
Kur'an tohumunu ekmek için
gül tohumlarını saç bize
gül bahçesi olan türbemden
ve komşum Tanrı evinden
ve sevgilin olan ve sevgilisi olduğun
Diri Diriltici olanın
acımasından bize
yetiş ayağının tozu olduğumuz peygamber
yetiş her zaman diri olan varlığında

* Sezai Karakoç, Gül Muştusu, Diriliş yayınları İstanbul 1969 –“Gül den terazi tutarlar, gül alırlar, gül satarlar,

yetiş yak lambamızı
 yetiş aydınlat karanlığımızı
 yetiş yeşillendir çöllerimizi
 yetiş dirilt insanımızı
 seni sevenin ismiyle yetiş bize
 yetiştir bize
 günahlarımızı kül edecek atış harmanını
 verim yağmuru insin ülkemize
 mekkeye medineye şama
 kudüse bağdata istanbula
 semerkanda taşkente diyarbakire
 yetiş peygamber imdadı yetiş
 yetiş Allah'ın izniyle
 yetiştir ellerini
 diriliş bayraklarını taşıyan
 şehit gömleklerini peşin giymiş
 ateşten, sudan geçer gibi geçen
 Allah önünde her varı yok gibi gören
 dağların üstünde erip
 kentlere şafaklar gibi ağan
 küçük askerlerine
 gül diksınler diye yeni topraklarına
 insanın tâ gönlüne
 yetiştir crenlerini
 Allah'ım
 amin."

Bu çok güzel "na't"i ayrıca övmeye lüzûm var mı? "âfîtâb âmde delîl-i âfîtâb". Sezai Karakoç'un üslûbunun "Zerdüş Böyle Dedi" ve "Yohanna Vahyi"nden tamamen uzaklaşarak Yunus'a "çalmasını" ve bizim zevkimize önem verirse, örnek olarak sunduğumuz parçalar yolunda şiirler yazmasını dileriz. Yukarıdaki Na'tinin mükâfatının da "Kâb İbn-Züheyr"inkinden daha az değerde olmayacağını ümid ve niyaz ederiz. Allah aşkını arttırsın.

Korkut Aksağılı

ESKİ KENTTE BİR GECE

Adından başlayıp, mistik bir çağrışım yapıyor Hasan Hüsrev Hatemi'nin şiir kitabı. Bu mistik hava, genellikle bütün şiirlerde de görülüyor. Fakat Hatemi, öteki mistik şairlerin gelenekçi biçim kalıplarını kırmış gözüküyor, yer yer değişik biçimler deniyor, arayıp duruyor. Zaman zaman aradığını buluyor da.

Bir bunalım içerisinde Hatemi. Toplumsal sorunlara çözüm yolu aramak, bulmak istiyor. Fakat bunları ancak yüzeyden çözüm yolları getirebiliyor, hatta yalnızca yansıtmakla yetiniyor.

“Kocasını askerde bir kadının, çocuğu menenjitte ölüyordu.

İstanbul'da 1968'de

Kadın bir kitap sayfasında değildi yaşıyordu

Parasızlık mutlak hakikati onun için

Bütün kelimeler parasızlığı hatırlatıyordu.”

diyor “Aylık Ceride” şiirinde. (s. 13) Sonra bunun meydana getirdiği tezatları ortaya koyma yoluna gidiyor şair aynı şiirde. Önce “şairanelikte iş olmadığından”yakınıyor ve şu tezatı gösteriyor:

“... Bir “fan klüb” kurduk avunmak için

Pul karşılığında şarkı sözü gönderdik

Ve berber yüzü görmemiş kişilerin resimlerini”

Burada bugünkü gençliğin toplumsal sorunlar karşısında tutumunu belirtmek istiyor şair. Fakat yetersiz kalıyor ve gençliğin bugünkü durumunun kapitalist üretim tarzının bir sonucu olduğunu unutuyor. Gençliğin bugün düştüğü durumu “fan klüb” kurmakta değil, bozuk düzende, düzenin ekonomik yapısında aramalıydı şair. Hatemi'nin kitapta yer alan başka şiirlerinde de hafif batı müziği toplulukları, şarkı sözlerinden parçalar ve onların hareketlerini anlatan kısımlar yer alıyor. Bunlara yer vermekle büyük bir yanlışla düşüyor şair, yukarıda dediğimiz nedenle. Bunlar hem aktüel, gelip geçici durumlardır, hem de şiirlerde çok kötü sırtıyorlar. Bence ozanın bunları kullanmasının nedeni bunlar karşısında bir tür yalnızlık duygusu duymasındandır. Şairlerin, düşünce adamlarının ilgi görmeyip bunların baş tacı edilmesi karşısında kıskançlık duygusuna benzer bir duyguya kapılıyor Hatemi. Bu bakımdan onları yererken yüzeyde kalıyor, duygusal bir değerlendirme yapıyor.

Hatemi, yaşlı bir kişi gibi anılarla uğraşır çokça. Dalıp dalıp gidiyor eski günlere. Sonra, o eski günlerin kişi zadelere bugünün yaşayışıyla düştüğü çelişkileri verme çabasında. Ancak anılara kaçan şiirlere Atilla İlhan söyleyişin biçim ve öz (muhteva) yönünden etkileri çok ağır basıyor. Bu şair için oldukça olumsuz bir not. Bu denli çokça etkilenmemeliydi. Atilla İlhan gibi söyleyişi oldukça değişik ve başkalaşmış bir ozandan. Mütareke yıllarını anlatan şiirlerde deyiş olarak sanki Atilla İlhan konuşuyor:

Resmi tavrılı İsmail Faik Bey, başında fesi

Şimdi sarı bir kartonda donmuş gülümsemesi
Nasıl bir devirde doğmuş-azizim şans meselesi
Şimdi sarı bir kartonda donmuş gülümsemesi

(Mondoros Şarkısı, s. 17)

Bir sesi dolduruyor kulaklarımı
- Ne kadar da Denizkızı Eftalya -
Borulu gramofonlar inlerdi
En tramvaylı 1935 İstanbulunda
“Baby you’re a rich man”
“Baby you’re a rich man”

(Zamanın Sesleri – I, s. 23)

Eski kişizadeler eski günlerini böylesine anış içinde gösteriliyorlar. Sonra da günümüz yaşayışı karşısında tutumları yine hafif batı müziği duygusallığına kapılarak veriliyor:

Ah o ses, yine Tanrım o ses
- Ne kadar da Adamo, Animals, Beatles...
Bu sesle de gömüldü çoğumuzun
1966 lı yaz günleri.

(Zamanın Sesleri – I, s.23)

Sokaklarda ölümü beklerken ben
Benimle istihza mı ediyor “Beatles” grubu
“Baby you’re a rich man”

(Zamanın Sesleri – II, s. 25)

Bu eski kişizadeler, “Harb-i Umûmi” yıllarını, Mütareke günlerini yaşamışlar, savaşlara katılmışlar, klasik şarkılarla, fasıllarla duyarlanmışlar. İstanbul semtlerini gençlik hülyalarıyla yaşamışlardır. Sonra da yaşanıp günümüzle çelişkiye düşerler. Hatemi, uzlaştırmaz onları günümüzle. Öylesine kötümserdir günümüz için şair. Bir emeklinin ağzından söyledikleri şunlardır:

İstanbul, benim şehrim, ey orkestrası zamanın
Sende dinledim türkülerini bütün çağlarımın
Bu 1967 yılında ki bir bir
Koptuğunu duyuyorum hayat ile bağlarımın

(Zamanın Sesleri – V, s. 31)

Bu emekli kişizade daha sonra kötümser duydular sayılacak, hafif batı müziği topluluklarına, “Halime Samanlık” türküsünü, yerdikleri burjuvadan daha olan “eytişimsel özdekçi”leri yerecek ve “Bekle ” diye yakaracaktır. Yaşlı kişilerin günümüzle uzlaşmaması olağan bir şey. Ama Hatemi de onlardan yana hava içerisinde. Acaba yaşlı birisi mi

kendisi de? Sanmıyorum. Günümüzde kimi kınanacak tutumların olması olağandır, ama bütünü mü kötümser duygularla bakacağız günümüze, yaşlı kişizadelerin gözüyle mi? Sonra yukarıda değimiz gibi suçu düzenin ekonomik alt yarısında aramalı.

Sanki geçmişe özlem duyan bir hava var Hatemi’de
 Güçlüydü günahlar, güçlüydü Peygamberler
 Tanrım, biz ne kadar da güçsüz kaldık
 Veliler, ıztırapların çocuklarıydı
 Biz ıztıraptan da, senden de, zevkten de öksüz kaldık
 (Na’t, s. 7)

Oysa günümüzün sorunları geçmişe dönmekle çözümlenecek gibi değil.

Hatemi’de genellikle görülen mistik bir temadır. Toplum ve evren içinde yerini arayan bir görünüş çizer. Zaman zaman kolay şiirler, zaman zaman da güçlü şiire yaklaşan kısımlar vererek. Fakat kendini çabuk eskiyecek aktüel olay ve adların uzağında tutmalı, kafasına çöreklenen geçmiş günlere özlem taşıyan anılardan sıyrılmalı ve günümüzün sorunlarına günümüzün gözüyle bakmalıdır. Kitabın “Eski Kentte Bir Gece” bölümünde yer alan kısmında şairin şiirsel bakımdan daha başarılı olduğu göze çarpıyor. Fakat burada da Atilla İlhan’dan etkiler var. Hatemi, bu açık etkilenmelerden de kendisine zarar geleceğini iyi bilmeli.

Erken çıkmış bir kitap. Fakat şairi zamanla bu erken çıkmışlığın getirdiği eksikleri görüp düzeltebilecek yetenekte gözüküyor.

M.Tahir Abacı

TÜRK ROMANININ YÜZYILI

Romanı günlük olayları anlatan bir yazı türü olarak ele almalıyız. Olayları yaratan insan ve toplum derinliklerine inen, onlara bir bakış açısı ve görüşü getiren; tarihin, masalın, destanın, felsefenin ve hikâyenin bir mirası olarak kabule mecburuz.

Batı edebiyatının bir ürünü olan roman, Don Kişot'tan, Goriyot Baba'dan, Yabancı'ya, Bulantı'ya, Mollo'ya ve Kıskançlık'a kadar büyük bir değişme, bir grafiğe sahiptir. "Burjuva sınıfının yaşama şartlarının, dünya görüşünün ürünü olan romancılığın kaderi bu sınıfın kadriyle yakından ilgilidir. İlk örneklerini derebeyi şatolarının yakınlarında, toprak ürünlerinin ticarî meta haline geldiği ilk basamak olan yel değirmenlerinde palazlanmaya başlayan burjuva tefecilerinin feodal şövalyelere döktürdükleri kahramanlık destanlarıyla vermiş, en yüksek noktasına sanayi devriminden sonra Avrupa burjuvazisinin dünyaya hükmettiği bir sırada varmıştır. Avrupa burjuvazisi dünya hâkimiyetini gitgide kaybederken, Avrupa romancılığının da bir çıkmaza girmesi herhalde tesadüften ibaret olmasa gerektir. (Halit Refîğ)"

Batının kendi kültürü içinde enine-boyuna işlediği romanı, Tanzimat'ta edebiyatımıza aldık. İlk tercüme, sonra da Batı taklidi romanlar, edebiyatımızdaki bu yeni türün ilk ürünleri oldu.

Türk romanının grafiği, kültürümüzdeki değişimle birlikte, aynı doğrultuda, iç içe seyreder. Tanzimat ve daha sonraki aydınlar nasıl –günlerindeki gerileyiş sebeplerimizi- kültürümüzün ve medeniyetimizin derinliklerine inerek incelemelerse, basma kalıp bazı batı kurumlarını ve düşüncelerini almakla "çağdaş uygarlık" seviyesine ulaşacaklarını sandıysa, edebiyatçılarımız da aynı doğrultuda, batı edebiyatını kopya "hem de kötü kopya ederek çağdaş batı edebiyatına ayak uyduracaklarını sandılar. İlk tercüme roman Fenelon'un "Telemağ"ını, ilk telif roman "İntibah" takip etti. Romanın batı içindeki seyri ve menşei incelenmesi, bazı basit kurallara dayanan bir yazı türü olarak anlaşıldı, alındı. Romanımızın ilk büyük isimlerinden Ahmet Mithat Efendi ne tercümelerinde, ne de telif romanlarında üslûba önem vermeden, büyük verimiyle Don Kişot'u bile, yani "taklit edilemezi taklide" dahi gitti. Okuduklarını hemen benimseyen ve benzerini, daha doğrusu eşini yazmaya koyulan karakteri, daha işin başında Türk romanına indirilen darbeler oldu. Hâlâ yüz yıllık denemeye rağmen çıkmaz bir sokakta feryad edilmesi, bu akılsız maymun taklitleciliğinin eseridir. "Eski Fransızca cinayet romanlarından tercüme ve gördüğü ilgiden Türk zevkine ve edebiyatına çok kötülük gelmiştir. Romanı bir olayın anlatımına ayırmak kadar kurutucu bir şey olamaz. (...) Bizim eski zevkimiz daha klasiktir. Karagöz ve orta oyununda "olay" diye bir şey yoktu. Eserin asıl inceliği sade bir serüven üzerine san'atçının tulûat ile yaptığı işlemelerdi. Millî geleneğimiz bize zorla aşılacak istenen bu serüven düşkünlüğüne üstündür. Keşki vaktinde doğrudan doğruya masallarımız, karagöz ve orta oyunundan geçerek gelen bir romanımız doğmuş olsa ve o ilk zamanlarda kötü çeviriler yüzünden kötü örneklerle sapmış olmasaydı! (A. Şinasi Hissar)"

Romanımız düşünce hayatımıza paralellik arz eder ve Tanzimat'tan bu yana daima –özde değil- biçimde değişim halindedir. Tanzimat devri yazarlarının çoğu romantiklerin, V.Hugo'nun tesiri altında kaldılar. Medeniyet değişmesinin zaruri ve zorunlu olduğuna inandıklarından romanlarında eski medeniyetimiz tenkit ediliyor, yeni insan tipleri, yeni sosyal meseleler ortaya konulmak isteniyordu. Edebiyat-ı Cedide'ciler ve daha sonrakiler “naturalist”lere benzemeğe, Cumhuriyet romanı ise zamanımıza kadar gerçekçilikten, sosyalist ve bunalım edebiyatına kadar birbirini tutmaz yollar tutmuştur. Dikkat edecek olursak romanımızdaki bu renklilik kendiliğinden oluşmamış, batının roman anlayış ve türlerinin bizdeki kopyalarıdır. Genellikle romanımıza hakim olan sosyal meseleler, sığ ve çözüm getirmeyen bir hal alırken, en çok önem verilen dış tasvirler olmuştur. “Şimdiye kadar Türkçe basılan romanları göz önüne getiriyorum, hep hayal kurma ve tasvirlerle uğraşılmış. En çok uğraşılan şey şüphesiz üslûptur; bu üslûbu da romancı gözüyle çevremize bakıp kullanmamışız. (...) Halit Ziya bir gün “Biz grup tasviri yapınca artık her şey tamam oldu sanıyoruz, eserlerimizde tasvirler ne kadar çok olursa o kadar iyidir gibi geliyor, halbuki mesela Daudet’yi alsak, içinde en bayıldığımız şey böyle tasvirler değil, hayat tasvirleridir.” demişti. Hayat... İşte roman. (Mehmet Rauf)”

Millî Edebiyatçılar dilin sadeleşmesinde, üslûpta ve roman tekniğinde ilerlemeler kaydettiler. Sanki Anadolu yeniden keşfedildi! Aydın halk kültürü ayrı ayrı köklerden ve dünya görüşünden doğmuş gibi yanlış bir yorumla ve Türkçülük akımının tesiriyle halkçılık adına “halk edebiyatı”mıza eğilirken beş asırdan beri işlenmiş ve millî kültürümüzün bir parçası olan divan edebiyatına cephe aldılar. Hattâ Âkîf’in bile “şarap ve oğlan” edebiyatı olarak itham ettiği bu edebiyat, içindeki bazı sapık duygu ve şîirden dolayı terk edilebilir miydi? Bugün, bilhassa Cumhuriyet’ten sonra oluşan edebiyatımızda, beş asırlık bir edebiyattan daha fazla ahlâk dışılık ve sapıklık yok mudur?

Avrupa’dan dönen kabileler, bir cihan imparatorluğunu parçalamak için bütün dağıtıcı fikirleri getirdiler. “Asrîlik”, “Batılılaşmak”, “Jön Türklük”, “Türkçülük” adına... Yurda Paris sokaklarının pisliklerini taşıyanlarla Yunan düşüncesinden ve Oлимп dağının tanrılarından medet umanlara ne diyeceğiz: “Edebiyatımızda Yunanperestlik kiminle başlar, bilmiyorum. Belki Yakup Kadri ile. Yakup’un çapkın tecessüsü bütün ülkelerde ve bütün devirlerde dolaşır. Sayhun nebilerinden sonra Horatius, Horatius’dan sonra Anatole France ve esatir-i Yunan. İran’dan Yunan’a geçmeğe kararlı iki dost: Yakup Kadri, Yahya Kemâl. Şiarları Eflatun’un garip bir cümlesi: “Biz medenîler, Akdeniz’in etrafında bir havuzun etrafındaki kurbağalar gibiyiz.” Yahya Kemâl Fransa’dan yeni dönmüştür. Tevfik Paşa’nın “Esatir-i Yunan”ını coşkun methiye ile selamlar : “Seksen sene evvel. Dokuz asırdan beri dimağımızı keskin bir buhur kokusuyla bunaltan Asyalılıktan hicret eden biz, Şark Türküleri, Bahr-ı Sefit sahilinde çömelmiş, müncî şairin gemisini bekliyoruz. Yunan esatiri her kavimdir. Medenî insanların edebî kitabıdır.” Yakup, uzun yolculuklardan fetihlerle döner yurduna. Yahya Kemâl, Esperit

bahçelerinden iki altın meyve getirir: Sicilya Kızları ve Adonis. (...) Bakileri, Galipleri, Hamidleri yetiştiren bir şiiri Yunan-ı kadime bağlamak ummanı ırmağa bağlamaktır. (Cemil Meriç)”

Cumhuriyet romanı daima, gerçekçilik adına toplumsal meselelere yönelmiştir. Bil-hassa 1950 den sonra köy gerçekleri ve büyük şehirlerde ezilen küçük insanlar tasvir edilmiş-tir. Ağa-topraksız köylü mücadelesi, toprak ve su kavgaları, tarımın makineleşmesi, köyden şehire göç, işsizlik, açlık ve ezilmiş insan tipleri, gecekondu gerçekçiliği, patron işçi savaşı işlenmiştir.

Fakat sığ bir ormanda, gitgide tipler ve konular benzerlik arz etmeye başlamış, toprak-sız köylü, zalim ve despot ağa, komprador patron, kurnaz ve açığöz muhtar ve siyasî tipler, masum ve devrimci işçi, gerici din adamı... bu romanlarda klişe tipler haline gelmiştir. Tari-himiz bozuk düzen olarak ele alınmış, Osmanlı müstebit ve vurguncu gösterilmiş, toplum yapımızın feodalite ve burjuva varmış veya teşekkül etmiş gibi, hakikate dayanamayan fikir temellerine oturtulan romanlar yazılmıştır. Büyük şehrin tutarsız ve meselesiz aydınına da Avrupa sokaklarından süpürülen “bohem” ve “bunalım” edebiyatı vermek de ihmal edil-memiş, yabancılaşma, umutsuzluk, sorumsuzluk, şuuraltının ortaya döküldüğü, konunun arka planlara itildiği romanlar da yazılmıştır.

Son asır fikir hayatımızda görülen keşmekeşlik neticesinde, kendi meselelerimiz üze-rinde araştırma yapmadan, batıdan aktarılan fikir ve kurumlar, -bin yıllık bir medeniyet ve hayat görüşü bir kenara itilerek- milletimize zorla kabul ettirilmek istendi. Kimi zaman da kılık kıyafet harf değiştirip Batının sofrasına oturtulmak istendi. Tarihimizin derinliklerinde kökleri aranması gereken meselelerimiz, Batı medeniyetini oluşturan (Yunan felsefesi, Roma hukuku, Hristiyan teolojisi, Reform ve Rönesans hareketleri ve teknikte büyük sanayi hamle-si) unsurlarla Türk-İslam medeniyetinin (Türk töresi ve devlet kurma yeteneği, İslâm hukuku ve düşüncesi) ayı dünya, insan ve varlık görüşleriymiş gibi incelemeyen bir karışım yapılmak istendi. Böyle bir ortamda Abdullah Cevdet’in “Avrupalılaşma”sı, Ziya Gökalp’in “Türkleş-mek, Batılılaşmak, İslamlaşmak”ı Mümtaz Turhan’ın “İlimcilik ve Batılılaşmak”ı ve Peyami Safa’nın “Doğu-Batı Sentezi” ne getirebilirdi?

Fikirlerin böylesine birbirine dolaştığı bir memlekette, edebiyatçıların da, Batının ken-di kültür tarihi içinde geliştirdiği romanı, konu ve unsurlarıyla alıp kopya etmeleri, Türk ro-manının senelerce güdük ve verimsiz kalmasını hazırladı. Bu noktada, okuma yazma oranları-nı da göz önüne almakla beraber, şu görüşe katılmamak elde değil: “Roman çok eski ve köklü bir edebiyat geleneği olan halkımıza geniş çapta hiçbir zaman ulaşmamıştır. Her zaman şe-hirlerde, genelde memur çevrelerinde kalmıştır. Bu zümrenin en iyi niyetleri, yani Türki-ye’nin birgün bir Batı memleketi seviyesinde olmasını hayal edenleri, bu ülküyü dile getirme-ye çalışan Halit Ziya’yı, Yakup Kadri’yi, Reşat Nuri’yi okuyup desteklemeye çalışmışlarsa da, daha az okumuşlar, daha fazla aylakları, kadınları, kızları da aynı hasreti Esat Mahmüt ve

Kerime Nadir'in kırık dökük fantezileriyle gidermeğe çalışmışlardır... Bir Aziz Nesin'in Türkiye'de başarı ve ün kazanma yolunun Avrupa'dan geçtiğini açık açık söylemesi, bir Yaşar Kemal'in bütün gücünü dış münasebetlere bağlamaya çalışması, bu yazarların Türk halkına güvensizliklerini gösteren çok acı gerçeklerdir. Halktan gelmiş olsa halkın meseleleriyle ilgilenebilir görünse bile, Türk yazarlarının büyük bir çoğunluğunun konularını ve yazı türlerini seçerken kendi halkından çok yurt dışı değerleri göz önünde tutmaları, son yıllarda Türkiye'de edebiyat alanında görülen durgunluğun sebebi olmuştur. (Halit Refiğ)"

Romanımızda denenmeyen tür kalmadı ama bu kadar emekten sonra, hangi türdür olursa olsun gerçek romana benzeri de ortaya konamadı. Edebiyatın bu yaygın kolunu "Batı menşeylidir, bize uymaz" diye kaldırıp atamayız. Bu da başka bir yanılgıya düşmek olur.

Türk romanına çıkış noktaları aranırken ilkin şu noktayı göz önünde tutacağız: romanımızın edebiyatımızda öteden beri var olan hikâye biçimlerinin tabii bir gelişmesiyle vücut bulamadığı ve bir gelenek işlenerek yeni bir şekle dönüşmediği... Batı romanı ferdi esas aldığı, romanda anlatılan olaylar ve dünya, roman kahramanları fertlerin açısından görüldüğü esasları bizi bağlamamalı. Nasıl ki, "Doğu hikâyesi belli bir olay anlayışında kalmış, onun ötesine geçip ona erişememiş. (.....) hayata yükselememiştir. (.....) Eski dünyamızın ufku darı. İnsanı pek az tanır ve ancak şöyle böyle değerlendirirdi. Dış hayata gelince, onunla pek az uğraşırdı... (.....) Eski san'atlarımızın bazılarının hiç gelişmemesine İslâmiyet'in sebep olduğu söylenir... Bizde Müslümanlık inanışının gerçekten kısır bıraktığı bir alan varsa, o da psikolojik araştırmadır. (.....) Türk romanının başlangıçtaki olanaksızlığına kadın ve erkeğin bir arada yaşayamaması hayatın kapalı ve tek yönlü olması da eklenmelidir. (Ahmet Hamdi Tanpınar.)" Görüşleri bizi bağlayamadığı gibi.

Bunlar, bizim gerçeklerimizi batıyla karşılaştırmanın sonucudur. Tek sesli Türk müziğini geri bulup, çok sesli Batı müziğiyle karşılaştıranlar ancak ortaya "Yunus Emre oratoryosu" gibi Türk mü, Batı mı belirsiz bir müzik ortaya koyarlar.

Kendi kültür meselelerimizi araştırırken kafalar yabancı fikirlere preslenmiş olunca, yanılgıya düşmek daima mümkündür. Eski medeniyetimizde insanın rolü ve ehemmiyeti olmadığı, insanı tanımadığımızı, bizde psikoloji yokmuş gibi bir sürü yere göğe sığmaz hükümler millî kültürümüzün gerçek değerinden bihaber kafaların ürünüdür. Tasavvuf hayatı ve düşüncesi yazıya pek az geçmiş, esas olarak yaşanmıştır. Tasavvuf düşüncesi, gerçekten bilinirse edebiyatımız için de en büyük kaynaktır. Bizde roman meselesi bizi ister istemez Türk düz yazısının geçmişine götürecektir. Halk hikâyelerimiz, destan ve masallarımız üzerinde yapılacak araştırmalar, tarihimiz içinde insanımızın topluma ve dünyaya bakış açıları üzerine yapılacak incelemeler, romanımıza çıkış noktaları getirecektir.

Romanımızda Büyük Dönemeç

"Türk milleti üzerine, Türk milletinin ruhu ve davranışları üzerine, hiç olmazsa büyük çizgilerde şaşırtmayacak bir neticeye varacağız()... Yani şu Anadolu Türk'ü de-

diğimiz bir tipi mozaik halinde meydana getireceğiz.” “Devlet Ana” Türk romanının çizgisinde bir dönemeçti. Bin yıllık tarihinden kopmuş edebiyatta yeni bir sestti. Yazarın eski eserleri ve fikrîyatı sağda ve solda tecessüsleri doğurdu. Arkasından büyük patırtı...

“Devlet Ana” ilkin bir kavga çıkardı fakat gerçekte iyi değerlendirilemedi. Bunda solun yobazlığı, yarı aydının millî kültüre ihaneti, kapıları tutan takımların üstün dayanışması, sağın aydınlara olan güvensizliği ve eserde Yunus Emre’ye verilen tiple, tarikatler hakkındaki ithamları etken oldular. Türk halkı iki asırdan beri aydınında gördüğü ihanetlerle, kendi içine kapanarak (bu kapanış en aşırı hale varıp “gerici”liğe kadar uzansa bile) kendi millî değerlerini yaşatmaktadır. Yunus’un, Süleyman Çelebi’nin unutulduğu okullu ortamlara rağmen bu halk, onları bir an bile sinesinden çıkarmamıştır.

Tasavvuf hayatı ve düşüncesi bizde bilhassa aydınlar tarafından yanlış anlaşılmıştır. Zira ona daima başka gözlüklerle bakılmıştır. Modern bir psikiyatris bir mutasavvıfı paronoid şizofreni, bir Freud’cu ise tasavvuf hayatını “eşcinsellik” “oğlancılık”la izah edebilir. Bu hükümlerin hepsi yanlıştır. **“Kendi gerçeklerimiz kendi kanunları içinde var olan gerçeklerdir.”** Birkaç –her yerde çıkabilecek- kötü örnekle koca bir düşünce hayatına kara çekmeye kimsenin hakkı yoktur.

Bu hususlardan dolayı “Devlet Ana”yı değerlendirme “Hareket”te de gereğiyle yapılmadı. Tenkid edilecek bu hususlar eserin büyüklüğünü örtmemeliydi. Bu çekingenlik ise yukarıda da belirtildiği gibi yakın tarihimizde aydınların ihanetinden doğan tabii bir kuşku idi.

Türk Romanı, yüzyıllık gelişiminde çeşitli denemelerden sonra, “Devlet Ana” ile büyük dönemece gelmişti. Bu dönemeç, millî romancılığımıza uzanacak yolun başlangıcıdır.

“Devlet Ana” ve daha sonra eserleriyle ve bilhassa “Yol Ayrımı”nda Kemâl Tahir geçmişimize, tarihimize kesintisiz sahip çıkar. Romanımıza kuruluş, anlatım ve kişileriyle getirdiği yeni şekil, eski edebiyatımız ve kültürümüz üzerinde yaptığı tetkiklerin eseridir. Millî tarih ve kültürümüze dönüşün romanımızdaki ilk adımlarıdır.

Fevzi Namıkoğlu

ROMANDA HESAPLAŞMA

Başlık değil nârâ... belli ki bir savaş seyredeceğiz. Perde açılır açılmaz genç bir süvari görüyoruz. Bir parça Zaloğlu Restem'e benziyor, bir parça Don Kişot'a. Ve önümüzde geçit resmi yapan bir kalabalık. Ölüler mezarlarından fırlamış, dirilerle yanyana kahraman süvarinin savletini bekliyor. "Vur, pençe-i Alîdeki şemşir aşkına".

Birinci bölüm: romancının görevi (s14-27). Coşkun, serazâd, serseri cümleler. Tozu dumana katan bir acelecilik. Keskin ve köşeli hükümler. Bölümü iki kelime ile hülâsa edebiliriz. Bir katliam ve bir biat merasimi. Cenk meydanı kanlı cesetlerle dolduktan sonra bir ilah görünüyor sisler arasında: mağrur, mütebessim, sevimli ve yavan cengaver bu tecellinin karşısında elinde ot yerine çiçek demetleri ihtiramla diz çöküyor.

İkinci bölüm: Türkiye'de roman, (s 29-75) şöyle başlıyor: "Türkiye'de roman türüne Cumhuriyet dönemi edebiyat tarihçilerinin incelemelerinden yola çıkarak bakarsak romanımızın Tanzimat'la birlikte başladığı ve çeviri ile edebiyatımıza girdiği yerleşmiş yargısını görürüz." Yanlış mı?

Osmanlı kendini imanda veya aksiyonda gerçekleştirir. Gevezeliği, vakarına yakıştırır. Teşhir etmez yaralarını. Hikâyeleri ya bir kahramanı ebedileştirir, yani bir nevi destandır; ya bir ahlâk dersi verir, yani zamanın ve coğrafyanın dışındadır. Bir ifşa değil, bir ikazdır. Bir ikaz veya bir zihin temrini.

Roman, şark hikâyesi üzerine inşa edilmezdi. Batı'nın ilk romanlarından biri Topal Şeytan'dır. Topal Şeytan evlerin damlarını açar, bizi yatak odalarına sokar. Osmanlı bu türlü laubaliliklerden hoşlanmaz. Mahremiyetlere hürmetkârdır.

Romanın burjuvazi ile beraber doğduğunu söylerler. Şarkta burjuvazi yoktur. Roman da burjuvazimiz gibi temelsizdir önceleri. Başka bir tarihin, başka bir coğrafyanın, başka bir toplumun eseri. Daha dişi, daha kaypak, daha geveze bir toplumun.

"Roman bir arayışın hikâyesidir." diyor Goldmann. "Kahraman bozulmuş bir dünyada sahici değerler arar. Sahici değerler okuyucunun veya tenkitçinin sahici saydığı değerler değildir; romanda açıkça görülmezler, ama romandaki bütünü – örtülü olarak – onlar düzenler. Romandan romana değışirler. Romanın destanla hikâyeden farkı şu: kahramanla dünya arasında aşılmaz bir kopuş vardır, kahraman da yozlaşmıştır dünya da. Ama birbirinin aynı değildir bu yozlaşmalar. Bu iki yozlaşmadan hem yapıcı bir çatışma doğar: az önce sözünü ettiğimiz çaresiz kopuşun temeli olan çatışma; hem de epik bir biçimin var olmasını mümkün kılacak bir uyuşma. Yalnız kopuş olsa, roman değil trajedi veya lirik şiir doğardı. Kopuş olmasa veya sadece geçici bir kopuş söz konusu olsa, destan veya hikâye ortaya çıkardı. İkisinin ortasında yer alan romanın diyalektik bir mahiyeti vardır. bir yandan – epik biçimlerin gerektirdiği – kahramanla dünyanın temel uyuşumu, bir yanda kahramanla dünya arasındaki çaresiz kopuş... Bunların her ikisi de vardır romanda. Romanın kahramanı bir deli, bir suçlu hiç değilse *şüpheli bir kişidir*. Kurulu bir düzenin ve beylik hükümlerinin benimsendiği bir dünyada

sahici değerler peşindedir. Yozlaşmış bir araştırmadır bu. İşte yazarların ferdiyetçi bir toplum içinde yarattıkları *roman* denilen bu yeni türün muhtevası sahici olmayan bu araştırmadır... Kısaca roman; *Pazar için istihsale dayanan ferdiyetçi toplumun gündelik hayatını edebiyat planına aktarır*... İktisadî hayat çağdaş içtimâî hayatın en mühim kısmıdır. Bu hayatta her türlü sahici münasebet kaybolma yolundadır. Sahici münasebetlerin yerini dolaylı (mêdiatisê) ve bozulmuş münasebetler almaktadır: yüzde yüz, rakamlaştırılmış mübadele değerlerine dayanan münasebetler. Yani romanın yapısı ile mübadelenin yapısı tıpa tıp homologdur. Bir kelimeyle iki ayrı plânda tezahür eden aynı yapı... Romanın gelişmesi mübadele yapılarının tarihi ile karşılaştırmadan anlaşılmaz.”

Tekrar Naci Çelik’e dönelim: “Yusuf Kamil Paşa 1859 da Terceme-i Telemak’ı yayımlamış. Fenelon’un Yunan mitologyasından yararlanarak yazdığı eser bizde bir “ahlâk kitabı” olarak tanıtılmıştır. Bununla yetinilmiyerek tasavvufla olan yakınlıkları araştırılmış. Eserin dili divan nesrinin özelliklerini koruyarak, cümleler ve cümlecikler arasında uyaklara yer verilerek oluşturulmuş. Ancak yabancı bir eserin dilini yerselleştirmeye kalkışmak bağışlanmaz yanlış.”

Genç eleştirmen bu incileri Cevdet Kudret’ten derlemiştir. O da, Cevdet Kudret de ne Terceme-i Telemak’ı okumuşlardır, ne Têlêmaque’ı. Mustafa Nihat’ın *Türkçede Roman*’ından da haberleri yoktur. Naci Çelik, Cevdet Kudret’in uydurma dile iltifatlarını az görmüş Uyaklar, oluşturulmuş, yerselleştirmek... gibi kelimelerle süslemiştir “iktibasını”. İmdi,

1. Telemak 1859 da değil, 1861 de yayımlanır.

2. Telemak bir roman değil, bir ahlâk kitabı, daha doğrusu bir siyasetnâmedir. Fênêlon veliahta devlet idaresini öğretmek için yazar Têlêmaque’ı. Mitolojiyi süs olarak kullanır. İli-kâye bir vesiledir.

3. Her sıhhatli medeniyet seçerek, ayıklıyarak alır. Telemak yabancı bir zevkin mahsulü. Böyle bir eserin dilini “yerselleştirmek” neden bağışlanamaz bir yanlış olsun? Kamil Paşa için Telemak bir fetihtir. Batı’dan hikmeti alıyordu mütercim. Bütün olarak, kalıp olarak Batı’yı vermek istemiyordu. Bize en yakın, bizim için en munis taraflarını alıyordu eserin. İlahları perileştiriyordu. Osmanlı, birçok siyasetnâmeler okumuştur. Kutatku Bilig’den Humâyunnâme’ye kadar birçok siyasetnâmeler. Şimdi de bir Avrupalının yazdığı siyasetnâme söz konusu idi. Mühim olan zarf değil, mazruftu. Lâfız değil, mânâ idi. İlk temaslar bütün dünyada böyle olmuştur. Aynı temellere dayanan dost ve yakın medeniyetler bile yavaş anlamıştır birbirini. On sekizinci asra kadar Avrupa dillerinden Fransızca’ya yapılan tercümeler vefasız güzeller adını taşır. Voltaire gibi cihanşümul bir zeka Shakespeare’i anlayamaz. Othello yazarı, onun için, barbar bir palyaço idi. Shakespeare’i, Ducis “Fransızlaştırdı”, tek kelime İngilizce bilmeyen Ducis.

4. Telemak tercümesinin diline gelince: üslûbun vezirâne olduğu doğrudur. Başka nasıl olabilirdi? Tekrar ediyoruz: o devirler için tercüme bir teslimiyet değil, bir fetihtir. Düşün-

cenin özü alınır ve en makbul üslûpla aktarılır. İslâmiyet, Yunan'ın akıl almaz ahlâksızlıkları meşheri mitolojisine hiçbir zaman iltifat etmemiştir. Homeros ne Arapça'ya çevrilmiştir, ne Osmanlıca'ya. Bu mitoloji insan haysiyeti için yüz karasıdır. Eflatun bile o müstehcen masalların uydurucusu veya aktarıcı Homeros'u "Devlet"inden dehllemiyormu?

Romanda Hesaplaşma'ya dönelim: "Aynı çevirmen 1862 de Sefiller'i, "Mağdurîn Hikâyesi" adıyla çevirmiştir. Bu kez sade bir dille, gazete okuyucusun anlayacağı anlatımla. Yunan mitolojisinin bütünlediği bir eserde tasavvufî düşüncenin yansımalarını bulan birinin sade anlatımı bilinçle, akılla seçtiğini söylemek ne kerte doğruluk taşır bilemeyiz (s. 33)

Vergilius, üstâdı Homeros'tan söz ederken "Homeros arada bir uyuklar destanını yazarken" diyor. Naci Çelik arada bir horluyor. Zira,

1) Sefiller'i çeviren Yusuf Kâmil Paşa değildir.

2) Yunan mitolojisi Telemak'ı bütünlemez, süsler. Bu sahte tezyinatı bir yana atmak esere hiçbir şey kaybettirmez.

3) Kâmil Paşa eserde "tasavvufî düşüncenin yansımalarını" bulmaz.

4) Mağdurin Hikâyesi bir gazete tefrikasıdır. Hugo'nun romanı düşüncelerinden soyulmuş basit bir zabıta hikâyesi haline getirilmiştir. Tefrikanın muhatabı okuma yazma bilen bütün vatandaşlardır. Kamil Paşa böyle bir fedakarlığa katlansa, yani gazete okuyucularına hitap etse, Hugo'yu Xavier de Montepinleştirmeye kalkışsa (ki buna ne irfanı, ne iz'anı, ne vekarı müsaitti) elbette ki "bilinçle, akılla" "sade anlatımı" seçerdi. Sayın Naci Çelik bir dik-katsizliğin kurbanıdır. Biricik kaynağı olan Cevdet Kudret'i bile uyuklayarak okumuştur. İşte Cevdet Kudret'in yazdıkları: "Victor Hugo'dan özetlenerek çevrilen ve Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesinde tefrika edilen Mağdurin Hikâyesi... Batı edebiyatından Türkçe'ye geçen ikinci eserdir... bu ilk çeviri, Yusuf Kamil Paşa'nın Tercüme-i Telemak'taki tutumunun tam tersine sade bir dil ve yapmacıksız bir anlatımla –yani o zaman gazete dili ile- kaleme alınmıştır" (Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman, I, s.13).

Naci Çelik devam ediyor: "O yıllarda çevrilen eserlerin Batı romanını tanıtmaktan çok uzak olduğunu söyleyebiliriz" (s.34).

Her toplumun kendine göre bir edebiyatı vardır. Mütercim kucağında yaşadığı muhitin ihtiyaçlarına, kendi kültür mirasının imkanlarına göre eser verir. 1870 Türkiye'si, İhtilâl sonu Fransa'nın (Restorasyon ve Louis Philippe devirleri) bütün teferruatı ile canlandırılan bir Balzac'ı anlayabilir miydi? Avrupa romanını tanıtmak ne demek? Mütercim misyoner midir? Naci Çelik hem batılılaşmamızdan şikayet ediyor, hem de batılılaşmamaktaki direnişimizden. Kamil Paşa'yı da, Ahmet Mithat'ı da yabancı bir edebiyatı kendi şahsiyetimizi koruyarak aktardıkları için tenkit ediyor. Farklı temellere dayanan, düşman bir medeniyet –bu medeniyetin en bütün, en kucaklayıcı ifadesi olan roman- başka bir medeniyet tarafından bir hamlede fet-hedilemez, anlaşılamaz, benimsenemez. Biz Avrupalılaştıkça, yani iktisadiyatımızla, mües-selerimizle yabancılaştıkça Avrupa romanını daha iyi anlamağa başladık. Bu çiraklık devresi

elbette ki uzun sürecekti. Romanımız da toplumumuzla birlikte olgunlaşacak, daha doğrusu toplumumuz kaynaklarından uzaklaştıkça roman da gelişecekti. Hülâsa edelim: roman bir buhranın, bir uyuşmazlığın, reelle ideal arasındaki herhangi bir nispetsizliğin eseridir. İnanan bir toplumda, pürüzlerini yok etmiş bir toplumda, hayali çözüm yolları aramaya ihtiyacı olmayan bir toplumda romanın ne işi var? Roman bir sıhhat değil, bir sıhhatsızlık alameti. Sınıf kavgalarıyla beraber sahneye çıkışı bundan.

Yazara dönelim: “Arada Robenson’un (1864) çevrilmesi de gürültüye gitmiş” (s.34).

Robenson Avrupalı için mühim. Avrupalı, yani burjuvazi için. On dokuzuncu asrın kaderini çizen bütün temalar var Robenson’da. Beşerî yalnızlığın dramı veya destanı. İçtimâî münasebetler yok kitapta. Psikolojik tahlil yok. Bir tabiiyeci kitabı. İnsanın tabiatla düellosu. Avrupa’da Kitab-ı Mukaddesten sonra en çok satılan kitapmış Robenson. Çünkü en haşin, en yavuz tarafları ile on dokuzuncu asır Avrupalısının methiyesi. Bize ne Robenson’dan? Robenson başka bir seyyarede cereyan eden, başka bir seyyarenin insanlarına ait bir hikâyeye. Soğuk ve gayri insanî. Müstemleke kokan, emperyalizm kokan, ferdiyetçilik kokan bir kitap. Osmanlı’nın bu eserden zevk almasına imkan var mı? Osmanlıya ufuk açabilir miydi Robenson? Bizce o sığ hikâyeye roman demek bile fazla. Robenson çevrildi diye ihtifaller mi düzenlenecekti?

Yine Naci Çelik konuşuyor: “Zaten çevirmenlerin dili kullanırken yetersiz davranmaları, sağlam eserleri de bozmaya yetmiş” (s.34). Dili kullanırken yetersiz davranmak ne demek? O devirlerde iki dil var: yazı dili, konuşma dili. Yazı dili zengin, debdebeli mutantan bir dil. Saltanat dili, saltanatın dili. Dil bir cümbüştü, bir musiki idi. İtri’nin devamı idi. Cümleler Süleymaniye’nin sütunları gibi, kubbesi gibi ihtişamlıydılar. Belki bir düşünce taşıyorlardı. Düşünceye ihtiyacı yoktu Osmanlı’nın. Düşünce buhranların ve tezaadların çocuğudur. Şiir bir şölendi, nesir bir şölen. Fatihler dinlemek için okuyorlardı. Kelime resimdi, nakıştı, büyü idi. Avrupa’nın kaypak, dişi, hasta kavramlarını, hain endişelerini aksettiremezdi bu dil. Bu mânâda kamuslar da kifayetsizdi. Yani Osmanlı’nın asırlarca Avrupa’ya ihtiyacı olmamıştı. Avrupa dilini öğrenmek bir tenezzüldü, bir lekelenişti. Tercümanları vardı Osmanlının. Tercümanları yani uşakları. Avrupa manevî hisarların gediklerinden yurda yayıldıkça, Fransızca öğrenmek bir zaruret oldu. Bir zaruret-i elime. Fransızca’dan Türkçe’ye ilk sözlük St. Petersbourg’ta basılmış (1228), seyyahların acil ihtiyaçlarını karşılamak için. Eserin müellifi Georges Rhasis önsözde şöyle yazar: “ Türkçe siyasî ve ticarî münasebetler bakımından önemli. İmparatorluğun en ücra köşelerinde Devlet ricali Türkçe konuşur, Türkçe yazar. İran sarayında bile Türkçe konuşulur. Bu dili öğrenmemiz diplomatik münasebetlerimiz için vazgeçilmez bir ihtiyaç. Türkçe edebiyat bakımından da değerli bir dil. Asıllarının bulunması pek güç olan nice Arapça ve Farsça kitaplar Türkçe’ye çevrilmiştir.” Yazar Batı dillerinden yapılacak tercümelerin güçlülüğünü Fransızca’dan Türkçe’ye hiçbir lüğatin mevcut olmayışına bağlıyor.

Sonra Bianchi. Fransız tüccarlarına yardım olsun diye lüğatini hazırlamış. Türkler için yazılan, daha doğrusu Türkçe bilenlerin Fransızca kitapları anlamaları için yazılan ilk lüğat Hançerî'nin (1840-1842, Moskova, 3 cilt). Akademi lüğatinin tercümesi, bugüne kadar yapılmış biricik ciddi çalışma. Ama çağdaş Avrupa düşüncesinin anahtar kelimelerinden birçoğu yok lügatte. Olanlar da garip karşılanmış. Mesela liberte'ye ruhsat denmiş. Osmanlı tehlikeyi sezmiş, Avrupa'dan kendisine hayır gelmeyeceğini anlamış. Biz bu şuurlu nefis müdafaasına yobazlık adını verecek kadar ahmaklaşmışız. Tercümelerin dili elbette yazı dili olacaktı. Başvurulacak lüğatler de yazı dilinin hazinesinden faydalanmışlar, karşılıkları Arapça ve Acemce'den seçmiş veya türetmişlerdi. Kâmil Paşa'nın örneği, Humayunname tercümesi idi, İbn Haldun tercümesi idi. Her büyük medeniyette yazı dili ile konuşma dili başka başkadır. Demokrasi bile bu farkı ortadan kaldırmamıştır.

Naci Çelik devam ediyor: "Fransız romantiklerinden örnekler bu dönemde pek tutulmuş" (s.34).

Elbette tutulacaktı. Naci Çelik romantizmden ne anlıyor? Batı edebiyatında tek büyük devrim romantizmdir. Daha sonraki mektepler veya cereyanlar romantizmin şu veya bu tarafının geliştirilmesinden ibarettir. Genç Hugo, Hernani önsözünde romantizmi edebiyatta liberalizm olarak ifade eder. Olgun Hugo William Shakespeare, de bu tarifi genişletir: romantizm, edebiyatta sosyalizmdir.

Naci Çelik'i okuyalım: "Çeviri romanların biri (Robenson) Arapça çevirisinden, yani ikinci elden Türkçeleştirilmiş" (s.34).

İkinci elden değil de beşinci elden çevrilse ne gam? Edebiyatçılarımıza musallat ukalalıklarından biri de bu aslından tercüme merakı. Biz tazminattan bugüne kadar Fransızca ile meşgul olduk. Türk aydınının ikinci dili Fransızca'dır. Galatasaray hem Fransızca hem Türkçe öğretir (kuruluşu 1868). "Tercüme Odası"nda kullanılan dil Fransızca'dır. Bütün mücedditlerimiz, Said Bey'in dediği gibi, Tercüme Odası'ndan çıkmışlardır. İngilizce ile temasımız nispeten yenidir. İngilizce bilenlerimiz Türkçe bilmezler. Tek sözlük Redhouse'un kiler. Hele Yunanca ve Latince gibi dillerle hiçbir ülfet ve ünsiyetimiz yoktur. Olmasına da lüzum yoktur.

Naci Çelik devam ediyor: "Bir romancı olmaktan çok, aklına geleni kağıda geçiren yazıcıydı Ahmet Mithat" (s.37), "eserlerinde kendi insanımızı, kendi toplumsal yaşayışımızı yansıtmış görmemiz yazarın öbür eksikliklerini saymamız gerektirmeyecek ölçüde önemlidir." Aferin kadirşinaslık göstermişsiniz, ama... "Ahmet Mithat çorbaya çevirdiği romanlarıyla kendisinden sonra yetişecek olanların yolunu da tıkamıştır."

A sultanım! Siz ki eski harfleri bilmezsiniz, Ahmet Mithat'ı nasıl okudunuz? Ahmet Mithat hangi romancının yolunu tıkamış? Sergüzeşt, Dünyaya ikinci gelişin tekâmülüdür. Ahmet Mithat olmasa, Hüseyin Rahmi olamazdı. Recaizade'ye Behruz Bey, Hüseyin Rahmi'ye Şık ve Şıpsevdi, Ömer Seyfettin'e Efruz Bey tiplerini kim ilham etmiştir? İsmail Habib

doğru söylüyor: “Kıymet bilmeyen milletlerde kıymet yetişmez ve kıymet yetiştirmeyen milletlerin kıymeti olmaz. Ahmet Mithat bu milletin en unutulmayacak kıymetlerindendir.”

Sonra yazar putları devirmeye devam ediyor. Peki ama edebî sefaletimizin sebepleri ne? “Biz yabancı kültür etkilerine açık olmamızın, kültür emperyalizmine uğramamızın başında dil... inkılabını görüyoruz... arılaşması amacıyla tarihi birikimleri olan sözcükler dilimizden atılmış, para ödenerek yenileri türetilmiş sözde; en azından Fuzulî şiiri okunmaz hâle getirilmiştir. Şimdilerde “niye İslâm olduk” diye feryad eden aydınlarımız kültür topluluğunun bahtsız kuşaklarıdır... Batı’da doğan kültür akımlarına edebiyatımızın kapılarını ardına kadar açıyor, daha korkuncu bunu kırmak isteyen san’atçılarımıza gericilikle kara çalıyoruz.”

Ne kadar doğru! Var olun Naci Bey! Ama siz de bu bahtsız ve şuursuz kafilenin içinde değil misiniz?

Üçüncü bölüm: Eleştiride Roman.

Savaşımızın oklarına hedef olan ilk “eleştirmen”: İsmail Habib. Kendisini dinleyelim: “Tanzimat’ı alkışlayarak Tanziamattanberi’ye başlayan İsmail Habib, bütün kitap boyunca batıcılık konusunda hiç çelişkiye düşmemiştir. Överken batılı diye övmüştür san’atçıları, yererken de doğulu kaldı diye. Ama sistemsiz, pek basit edebiyat parlamalarına rastlanan eseri bugün okunamayacak kertede gülünçtür... İsmail Habib bakışlarında batılı, anlatımında doğuluydu. İsmail Habib romanın batıdan geldiğine inananlardandır.”

1. Tanzimattan beri, bir antolojidir. Yazarın asıl eseri Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi adını taşır, Edebî Yeniliğimiz başlığı altında birçok defalar basılmıştır.

2. Türk Teceddüt Edebiyatı Tarihi nesillere edebiyat zevki aşlamış bir ışık-kitaptır. Hataları bir çağın hatalarıdır. İsmail Habib bir mürşiddir, bir yol açıcudur, bir üslûpçudur.

3. İsmail Habib’in bakışlarında batılı olduğuna gelince, bu da bir kavli-i mücerrettir. Meselâ Halit Ziya’nın romanları hakkındaki hükmüne bakalım: “Şüphesiz o romanların en büyük bir kusuru yalnız üslûplarıyla değil, yaşattığı şahsiyetler noktasından da tam mânâsı ile millî birer roman olmayışıdır. Türk milletinin cevheri nedir? Türk milleti umumi seciyeleri itibariyle hangi vasıfları gösteriyor? Türk saffeti, kahramanlığı, hıçkırığı; Türk adaletleri, meyelânları, hususiyetleri; Türk şehrinin hali, Türk köyünün melâli, Türk’teki o derunî, o vakur fakat derin bir girdab gibi homurtusu işitilmeyen sessiz ısırap... Halid Ziya’nın romanı bunların hiç birini aksettirmedi. En kıymetli romanları mensup oldukları cemiyetin canlı bir in’ikâsı, bazen tarihten bile mühim bir vesikası telâkki edenler, Halid Ziya’nın romanlarında Türk milletini görmek isterlerse bulamazlar” (s. 214). Bunun neresi batıcılıktır?

İsmail Habib, Mehmet Celâl’i anlatırken şöyle diyor: “Servet-i Fünun’un (tam manası ile batılılaşmamış) muarızlarında mutlaka bir kıymet vardır; millî kültür itibariyle... onlarda Servet-i Fünuncu’lardan daha ziyade bizim olan bir kıyamet vardır”. Mehmet Celâl’in “iptidâî manzaralı hikâyeleri içinde bizim olan, bizim hayatımızı aksettiren, bulutlarda değil, toprak üzerinde gezinmiş bir kimsenin ihtisaslarını yaşatan bir öz vardır.” (s. 216).

Yavuz “eleştirmenin” bir başka kurbanı da Mustafa Nihat. “Mustafa Nihat, Türkçe’de Roman’ın başına Avrupa’da Roman bölümünü eklemiştir. Bu bölümde bizim romanımızı etkilemiş romantik yazarları, bir iki gerçekçiyi anmıştır. Sefiller’den söz etmiştir ama Gogol’ü, Dostyevski’yi ad olarak anmıştır. Dünya romanının o zaman var olan başka büyük adlarını da görmezden gelmiştir.” (s. 80). Öfkeli yazardan fazla dikkat bekleyemezdik ama Mustafa Nihat’ın Avrupa’da Roman bölümünü sırf bazı hatırlatmalar yapmak için Yusuf Şerif’in Van Tieghem’den çevirdiği Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi’nden aktardığını nasıl görmeyebilir? Mustafa Nihat Avrupa romanının tam bir panoramasını vermek iddiasında değildir. Buna sebep ve lüzum da yoktur. Eserinde Türk romanını etkileyen romancılar söz konusudur. Sonra başka bir edebiyatçıya geçiyor yazar: “Ahmet Hamdi Tanpınar, Ondokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde bildiği gerçekleri sezdirmiş bir edebiyat tarihçisidir”. “Çok türde eser vermiş, fakat bütün eserlerini aynı ürkeklikle işlemiştir. Edebiyat Tarihinde de bu gidişler gelişler, gerçeğimizin çevresinde bu dolanmalar göze çarpar”. Tanpınar’ın Edebiyat Tarihi’nde roman büyük yer tutmaz. Zaten Ahmet Mithad Efendi’den, Recâizâde’ye kadar geçen zaman romanın emekleme devresidir. Tanpınar, roman hakkındaki düşüncelerini çeşitli dergi ve gazetelerde yayınlamış. Bu yazılar daha sonra Edebiyat Üzerine Makaleler (1969) de bir araya getirilmiştir. (s. 33-58). Tanpınar, edebiyatımıza derin bir irfan, uyanık bir tecessüs, olgun bir zevkle eğilen bir... müsteşriktir. Dürüsttür, samimîdir, san’atkârdır. Ama imanını kaybeden insanın büyük yabancılığı içindedir. Naci Çelik için çok düşündürücü, çok öğretici bir rehber olabilirdi.

Naci Çelik’in Kabaklı hakkındaki hezeyanları bize meşhur bir mısraı hatırlattı: “Edib olur kişi sermeye-yi hayâsı kadar.”

Eleştirmenimiz haydârâne bir hamle ile Alangu ile Mutluay’ı yere serdikten sonra hükmünü veriyor: “Edebiyatımızın bir çok dallarında olduğu gibi, eleştirmen dalında da tasfiye gereklidir”. Ne kadar doğru!

Sonra bir yan başlık çıkıyor karşımıza: Dergilerde kalan. S. Eyüboğlu ile V. Günyol’a ver yansın ediyor Naci Bey! Üslûp biraz derbeder ama söylenenler doğru. Okuyalım: yazarlar “Çağdaş Türk edebiyatından, Osmanlıdan utanır gibidir... Batıdan söz ederken uygarlık kavramı, Doğudan söz ederken gelenek sözcüğü kullandıktan sonra *İnce Memed*’de kişilerin ikilikten kurtulup Batı’yı seçtiklerini söyler. İnce Memed’in haydudu Batı’yı seçmiş, Huzur’un kişileri ise Batı ile Osmanlı arasında bir tereddüdün romanını yaşamışlardır.”

Daha sonra Hilmi Yavuz’la hesaplaşılır. “Hilmi Yavuz’un apar topar sağa sola sataşması bilinçli bir korkudan, yok olma korkusundandır. Hümanizma savunucuları zamanla marksçılık görüşünün dışında kaldıklarını sezdiklerinden evrenseli yeğlemişlerdir”. Anladınız mı?

Dördüncü bölüm: Romanda Hesaplaşma.

Edebiyat dünyamız Augias'ın ahırını. Dehlizlerinde burnunuzu tıkamadan dolaşamazsınız. Yalan, dalavere, desise. Mübarimiz bu mundarlıkları temizleyen bir Meraklis sanki şöhretin şişirdiği balonlar onun bir dokunuşuyla sönu sönuveriyorlar. Baha Tevfik, çağının yalancı şöhretlerinden bahsederken: tek tek kişilikleri olmadığı için ortak bir kişilik kazanma çabasına düşmüşler; aralarında bir nevi şirket, bir nevi sendika kurmuşlar diyor... Birbirlerine cömertçe dahilik bağışlayan bu “meç arkadaşları” gürültü patırtıyla efkâr-ı umumiye de şaşkına çevirmiş. Veyl bu çeteye katılmayanlara! Bugün de aynı komedinin tevsiline şahit olmuyor muyuz?

Kemâl Bilbaşar'ın muhakemesi şöyle bitiyor: bu zatın “doğrusu, Türkiye'nin hâlâ 1938 den sonra bozulduğundan öteye gidememiştir”.

Samim Kocagöz coşkun eleştirmenin zehirli okunu ta kalbinden yer: “*Bir Çift Öküz* benzeri romanlarla Türkiye'ye iki türlü hainlik edilmektedir. Birincisi köy meselelerini eli tabancalı ağaoğullarına çözümletmeleriyle toplumca gerçekçiliğimiz hafifsenerek, ikincisi de böyle karalamaları roman diye piyasaya sürmekle az çok bir düzen tutturmuş Türk Romanını arkadan vurarak... Samim Kocagöz 1945 romancı kuşağının en yeteneksiz kalemidir... Bildiği gerçekler Cumhuriyet sonrasının eğri gerçekleridir. Samim Kocagöz ve *Bir Çift Öküz* romanımızda bir çürümeyi, bir çöküşü temsil etmektedir. Cumhuriyet sonrasında halkçı, toplumcu, gerçekçi diye adlandırılan yazarlarımızın acılı sonunu”.

Naci Çelik, Orhan Kemâl'den bahsederken daha müşfiktir... “Çok iyi bildiği şeylerin yazılmasından yana olan Orhan Kemâl, bildiği şeyler tükenince ne yapacağını düşünmemiş hiç. Kaçak eski bir romancının nasıl zorlandığını ve tükendiğini gösterir”.

Sonra Yaşar Kemâl'e geçiyor: “Uzun aralarla yayımladığı romanlarına son sıralar hız verdi. Bu romanların bir araya gelmesiyle Yaşar Kemâl'in gerçeklerine tanık olduk. Kısaca incir çekirdeğini doldurmaz gerçekler hepsi de”.

Sonra Fakir Baykurt'a geçiyor ve bize nefis bir hicviye sunuyor: “Fakir Baykurt Tırpan'ın başında şöyle der: “Bakıyorum, bazı arkadaşlar kendini asan kızların öyküsünü yazıyorlar. Kızı istemediği birine vermişler. Kurtulamayınca asmış o da kendini”... Kendini asan ve onları astıran yazarları kınıyor Baykurt. “Bu devrimci bir tavır olamaz”. Dolayısı ile... çıkar yol değildir kendini asmak. “Bir ulusun da bu kızlar gibi davrandığını düşünelim, ne olur sonuç? Böyle olsak biz ulusal kurtuluş savaşına girmezdik. Vietnam halkı, saldırgan Amerika'ya karşı direnmezdi... Hem ne suçu var da kızlar kendini asıyor? Suçlu kim? Suçlu bu duruma düşen kızlar mı? Vietnam halkı mı? Ezilen Üçüncü Dünya halkları mı? Öldürücü gücümüz, suçlu kim ise onun, onların üstüne yönelmelidir. Tırpan'ı bu düşünceyle yazdım...” (Medenî bir ülkede bu satırlar yazanı akıl hastanesine kaldırırılar. Biz ödülleriyle taltif ediyoruz. Sözü Naci Bey'e bırakalım...) “Tırpan en ilkelinden bir köy romanıdır... 375 sayfalık roman kötüce yapılmış şive taklitleriyle okunmaz haldedir. Biz vazifemiz gereği okuduk. Fakir Baykurt ünlendikten sonra bütün Türkiye öğretmenlerinin başına geçip Ankara'da oturur ol-

duğundan son romanlarında Ankara köylerini ele almaktadır... Her gün olup bitenlerden, belki de gerçekten birer toplumsal yara olan meselelerimizden, devrimcilik yapacağız diye uzaklaşmaktadır. Köy meselelerimiz, köylümüzün, Anadolu insanımızın geleneklerinin nedenleri, nerede çıkmaza girdiklerinin –gerçekten çıkmaz mı o da şüphe götürür- enstitülü yazarlarımızca araştırılmasından umudumuzu kesmemiz gerekiyor.”

ROMANDA HESAPLAŞMA’nın bize telkin ettiği düşünceleri şöyle hülâsa edebiliriz: Naci Çelik genç bir yazar; dürüst, samimi, atak. Meziyetlerinin de, kusurlarının da kaynağı: yaşı. Roman Avrupa’dan gelmiştir. Bizim iklimin ağacı değildir. Millî gövdeye yapılmış bir aşı. Bu itibarla Avrupa romanını çok iyi tanımadan roman hakkında kestirme hükümlere varmak bizi hataya sürükler. Naci Çelik eski harfleri bilmediğinden romanımızın mazarını ciddi olarak tanımak imkanından mahrumdur. Romana taşıyamayacağı bir yük, bir görev yüklemektedir. Roman ne sosyolojidir, ne ekonomi politik. Yahut yalnız onlar değildir. Naci Çelik kinlerinde de, sevgilerinde de aşırı. Romancı cübbesine bürünmüş kuklalarla savaşırken alkışlanmaya layıktır. “Mabedi bezirganlardan temizlemek...” bezirganlardan, dilencilerden, kalem haydutlarından... Gazaların en hürmete şayanı. Kemâl Tahir’e olan muhabbetini muhabbetle karşılıyoruz.

Bir neslin yüz akıdır Kemâl Tahir. Türk düşüncesine ufuklar açmıştır. Türk romanının en yiğit, en güçlü, en büyük temsilcisidir. Belki de çağdaş romanın demeliydim. Ama bu hakikati belirtmek için ölümlerimizi kılıçtan geçirmeğe ne lüzum vardı? Bu selim zevke, bu idrak irtifasına yükselen Naci Çelik’ten daha durulmuş, daha aydınlık, daha olgun eserler bekleriz.

Cemil Meriç

1919-1923 ANADOLU HAREKETİ VE ROMAN

Bir Dönem Adı

Milletimizin bin yıldan beri sürdürdüğü varolmak savaşının yeni ve değişik bir görüntüsü olan “Anadolu Hareketi” dönemi çeşitli adlarla anılagelmiştir. Ancak, yarım yüzyıl sonra Türk tarihi şuuruyla baktığımızda “verilmiş” ya da “verdirilmiş” isimlerin, dönemi ifade etmekte yetersiz kaldığını görmekteyiz. İstiklâl Harbi, Millî Mücadele; Kuvayı Millîye, Kurtuluş Savaşı,... ilh, deyimleri bizi bir yandan kavram kargaşasına götürürken, bir yandan da dönemi doğru bir biçimde araştırma ve yorumlamamıza engel olmaktadır. Şu unutulmamalıdır; yurdumuz sürekli işgal altında kalmamış, işgal edilmek istenmiştir. Bu yüzden, “Kurtuluş Savaşı”ndan söz etmek, bir esirlik, tam anlamıyla kurtulduğumuz ve her şeyin güllük gülistanlık oluverdiği, anlamının çıkarılmasıdır ki, bu yönden de deyim yetersiz kalmaktadır. Çünkü milletimiz halen dolaylı yollarla, kültürel, siyasal ve iktisadî yabancı baskılarla sömürülmektedir. Aynı sebeple “İstiklâl Harbi” ve “Millî Mücadele” deyimleri de yetersiz kalmaktadır. “Kuvayı Millîye” ise, dönemin bir-bir buçuk yıllık kısmını çok iyi ifade eden bir deyim olmakla birlikte tümüne ad olamamaktadır. Bu yüzden bin yıllık tarihi içinde bir “ANADOLU HAREKETİ”nden söz etmek doğru olacaktır.

Bir Dönemi Yazmak

Anadolu Hareketine başlangıç olarak Mustafa Kemâl’in Samsun’a çıkış tarihi alınır: 19 Mayıs 1919... Bu durumda, savaşın fiilen bittiği tarihten de öte, Lozan barış anlaşmasının imzalandığı tarih “son” olarak kabul edilse bile, dönem yaklaşık olarak dört yıllık bir süreyi kapsar. Dört yıl, bir milletin tarihinde hiç de uzun bir zaman parçası değildir. Kaldı ki, geçmiş bin yıllarla ifade edebilen bir milletin tarihinde dört yıl gayet küçük bir zaman dilimidir. Buna rağmen, bu küçük zaman dilimi bir takım nitelikleri ile ve birçok bakımlardan bir dönüm noktası olmasıyla bugünkü toplumsal oluşumumuzda büyük rol oynaması yönünden, olması gerekenden çok daha fazla önem taşır.

Kuvayı Millîye Ruhu

Dönemin yaygın adlarından biri olan “Kuvayı Millîye” deyimini ile daha sonraları, herşeyden önce bir birlik, bütün toplum katları ve kişiler bakımından bir birlik ve başarı için gerekli olan dayanışma ifade edilir olmuştur. Burada “birlik” denilirken, Anadolu Hareketinin iç çatışmalardan tümüyle kurtulduğu gibi bir anlam söz konusu edilmektedir. İç çatışmalar çeşitli yerlerde ve biçimlerde görülmüştür, ama Anadolu Hareketine katılanlar arasından toplumun her katına, çeşitli görüş ve düşünüşe sahip kişiler olduğu gerçektir.

Gerçekten, Millî Mücadele dönemi meclisi, fedakârlıkların, katlanmaların son sınırına kadar harcandığı ve herkesten aynı ölçüde fedakarlık beklendiği, hatta istendiği bir kuruluş

olarak, dönemin sembolü olmuştur. Başarıda ve zaferde bu birlik ve dayanışma ile birlikte, fedakarlık ruhunun şeref gerçeği inkâr edilemez.

Milletin Direnme Gücü ve Yeteneği

I. Dünya Savaşında üç kıtada ve yedi cephede çarpışıp milyonu aşkın şehit veren Osmanlı ordusundan arta kalan, birkaç yüzbin gazi ve yorgun askerler yığını yanında, milyonlarca dul, yetim ve bezgin halkın yeniden doğurduğu direnme güzü gerçekten övgülerin üstündedir.

Bütün yıkılmışlığa ve imkansızlıklara rağmen, tam bir birlik şuuruyla, emperyalizmin beslemesi şımarık Elen çocuklarına gereken ders verilmiştir. Türkiye'nin tarihi yazılırken, herhalde, milletimizin hayat gücü, durmadan yenilenen mücadele yeteneği üzerinde durmak gerektir.

Sosyal, Siyasal ve İktisadî Dönüşümlerin Temel Noktası

Anadolu Hareketi, sosyal, siyasal ve iktisadi dönüşümlerin temel olayı olarak alınabilir. Daha başka bir söyleyişle, toplumumuzun sosyal, siyasal ve iktisadî yapı bakımından bir Anadolu Hareketi öncesi, bir de Anadolu Hareketi sonrası olmak üzere, birbirinden kalın çizgilerle ayrılan iki ayrı görüntüsü vardır.

Dönem, kısaca ve kabaca belirttiğimiz nitelikleriyle üzerinde durulması, her türde ciltlerle eserin yazılması gereken bir dönem olmaktadır. Bununla birlikte, tarihimizin bu yakın dönemi üzerinde yazılanların yeterli olduğunu savunmak güçtür. Tarihimizi yazmamamız, başkalarının yazdıklarıyla yetinmek zorunda oluşumuz daima eleştiri konusu olmuştur. Bu ölçüler içinde alınırsa, Anadolu Hareketi hakkında çok şey söylenmiş ve yazılmıştır ama, ortada ciddiye alınacak ve hakikate uyan çok az şey vardır. Çünkü yazılanlar basma kalıp meydana söylevleri olmak çerçevesini kıramamıştır. Son yıllarda bazı gazete ve kuruluşların Anadolu Hareketine eğilen çeşitli türdeki eserlere ödül vermeleri iyi niyetli çabalar olarak karşılanmalıdır.

Bilimsel nitelikteki eserlerin kıtlığı san'at amacıyla yazılmış kitapları ayrıca değerlendirmektedir. Tabi bu, gerçeğe bağlı kalış ölçüsünde kazanılacak bir değerdir.

Ya san'at, edebiyat alanında ne yapılmıştır? Genç kuşaklara bu zorlu , güçlü ve şerefli dönemi anlatmak, hem gelecek için ip uçları vermek bakımından neler yapılmıştır? Bu alanda da fazla iyimser olmak mümkün değildir. Resim üzerinde hiç durmak gerekmez. Sinema, bu konuda doğruluğu su götürür birkaç eseri perdeye aksettirmekten öteye gidememiştir. Şiirde durum biraz farklı olmakla birlikte, Âkif, Dağlarca ve Külebi dışında başarıya ulaşan hemen yok gibidir. Roman ve hikâye bakımından ise –özellikle roman bakımından- daha sevindirici bir durumla karşılaşırız.

Bir Dönemi Yazarlar

Anadolu hareketini işleyen romanları iki bölümde toplamak mümkündür:

- 1- Anadolu Hareketini yaşayanların yazdıkları
- 2- Anadolu Hareketini yaşamadıkları halde, dinlemiş, okumuş, araştırmış ve üzerinde düşünmüş olanların yazdıkları.

Yaşayanlar: Anadolu Hareketi romanına imzasını ilk atan Halide Edip'tir, "Ateşten Gömlek" adlı eseriyle... Halid Edip, 1922'de, daha savaş sonuçlanmadan yayınladığı bu romandan sonra, 1926'da "Vurun Kahpeye"yi yayınlamıştır. Her iki roman da geniş ilgi toplamış, Ateşten Gömlek dokuz defa (son baskı 1969), Vurun Kahpeye beş defa (son baskı 1970) basılmış, her ikisi de ikişer defa filme alınmıştır.

D. Mehmet Doğan

ENSTİTÜCÜLER VE KÖY ROMANI / KÖYÜ ANLATAN ROMANCILAR

Köy enstitü çıkışlı yazarlar, -başta Fakir Baykurt olmak üzere-, “köyü köyden yeti-şenler”in, iyi anlatabileceklerini savundular. Fakir Baykurt “yaşanan gerçeğin anlatılması” görüşü çerçevesinde meseleyi ele alıyor ve bu açıdan Balzac ve Zola’yı dahi gerçekçi saymı-yordu. Bu anlayış; dış gerçekleri ön plana alarak ve zaman zaman alegorik anlatımla mübala-ğaya giderek zamanımızın enstitü çıkışlı romancıları tarafından benimsendi. Yakup Kadri’ye kızıp “Bizim Köy”ü yazdığını iddia eden Mahmut Makal ve gördüklerini, yaşadıklarını yaz-dığını söyleyen Orhan Kemâl; şehirli yazarın köyü yaşamadan anlatamayacağı görüşündey-diler. “Romancı romancılığı varlığında taşıyan adamdır” diyen Kemâl Tahir ise bu görüşe karşı çıkıyor; “Köyde doğanlar köyü; şehirde doğanlar şehri anlatırsa bu roman değil hatıra olur” diyordu. Batı’da romanın ortaya çıkışı ve gelişimini, cemiyetin umumi değişmelerine, tezatların keskinleşmelerine bağlayan Kemâl Tahir, bu görüşlerini tasdik etmek istercesine Türk tarihine yöneldi ve son eserlerini Türk milletinin müşterek davranış ve ruhunu vermek için kaleme aldı. Türkiye’de bilhassa son senelerde görülen büyük siyasî, iktisadî ve kültürel gelişmeler Türk toplumunun süratle değişime uğradığını belgelemektedir. Dış gerçeklerden kolayca fark edilen başkalaşım bazı noktalarda yabancılaşmaya kadar varıyor. Sanayileşme ve şehirleşmenin büyük problemleri toplumda tezatların keskinleşmesine sebep oluyor. Son iki senenin romanları günlük olayları tarihi perspektife sokmadan, sadece kıyısından köşesinden yaşanan, görülen, hatırlananları yansıtmakla vakit geçerci. “Küçük burjuva” duyarlılıkların-dan “millî demokratik devrimci” hayallere kadar uzanan romancı dünyaları milletimizin tarih yapısına ve müşterek ruhuna aykırıdır.

Söz konusu edilmesi gereken roman “köy” problemi ele alındığı sürece, son yıllarda ekonomik, siyasî ve kültürel şartların “değişim”e dönüştürdüğü zorlamalara, açmazlara soktu-ğu “köy”ün tarihi perspektif içindeki anlatılışıdır. Bu da köyde doğmuş, şehirde doğmuş ro-mancı ayrımı yapmayı gerektirmez.

A. Hacıyakuboğlu

KEMÂL TAHİR VE “YÜRÜR GEZER YALANLAR”

Geçen yaz Paris’te iki dostuma: “Sartre ne yapıyor?” diye sordum. Biri, *Saint-Michel*’de metresi ile bildiriler dağıttığını, komünistlerin bile kendisini küçümsediğini, alaya aldıklarını söyledi. Diğeri, daha saygılı, fakat batıcı ölçülerle, Fleubert konusunda yazdığı hacimli bir kitabın ilk cildinden ve bu kitabın öneminden bahsetti.

Oysa, bu dostlarıma sorumu bambaşka amaçlarla sormuştum. Biliyordum Sartre, Batı felsefesinin, düşüncesinin ürünüydü. Sartre Mevlâna’dan, Hacı Bektaş-ı Veli’den, Hacı Bayram’dan, Gazali’den habersizdi. Galiba Doğu’nun en aydın, ileri, halkıyla özde en demokratik Türk toplumundan, onun tarih zenginliğinden de habersizdi. O’na, yalnız Nâzım Hikmet’i tanıtmışlardı. Fuzulî’yi, Bakî’yi, Nedim’i, gerçek Yunus Emre’yi – Unesco’nun hümanizmle yozlaştırılmış, Hristiyan perspektifinden takdim edilen sayın Kültür Bakanı’nın, ya da Sebahattin Eyüboğlu’nun Yunus Emre’si değil -, Kemâl Tahir’i hiç mi hiç bilmiyordu. Çilekeş Türk halkından, onun iki yüz yıldır kültürel geçmişini korumak için verdiği güçlü savaştan habersizdi. Fakat kafamda, Sartre, aydınlık saçan bir ışık olarak yaşıyordu. Beş-altı yıl önce okuduğumuz Frantz Fanon’un bir kitapçığına ilâştirilmiş, on yıl öncesi yazıldığı bir yazıdan altını çizdiğim satırlarla aramızda bir eklem vardı. Kemâl Tahir’i okurken, zaman zaman Sartre’nin bu sözlerini hatırlıyorum. Ne diyordu Sartre? Sebahattin Eyüboğulların, Halikarnas Balıkcılarının, Ferit Edgülerin, Oktay Akbal ve benzerlerinin, anlasalar da anlamazlıktan gelecekleri, kutsal bildikleri, taptıkları batı kültürü için boşlayacakları sözler ediyorlardı:

“Avrupa’nın seçkinleri bir gün “seçkin yerli kişiler” yaratmaya giriştiler; Yetişme çağındakilerden beğendiklerini ayırdılar, alınlarına kızgın demirlerle batı kültürünün ilkelerini dağladılar, dişlere sakız gibi yapışan büyük sözlerle bu zavallıların ağızlarına sesli tıkaçlar yerleştirdiler, bunlar, anavatanda bir süre kaldıktan sonra, süs çiçekleri gibi ülkelerine postalandı. *Bu yürür gezer yalanların* kardeşlerine söyleyecekleri hiçbir şeyi yoktu...”

Bırakınız, yerli malı *yürür gezer yalancıları*; acaba Paris’in ilerici “Express” dergisi yazarları, radikalistleri, Hristiyan demokratları, namuslu burjuvalar, komünistler bu satırları yazan Sartre’yi sevebilirler miydi? Sanmıyorum. Çünkü Parisli aydınlar, ister komünist, ister burjuva, ister Hristiyan olsunlar, Avrupa’dan, ölen Avrupa kültürünün üstünlüğünden başka bir şey tanımıyorlardı. Kendileri insanlığa yön veren bir ışıktı. Afrikalı Müslümanlar, Hristiyanlar, uzak doğulu Budistler, dinliler – dinsizler Avrupa’nın efendiliğini tanımadıktan sonra, yaşama hakkına sahip değillerdi. Türk mü? Barbardı onlara göre – Eski Yunanlılar barbar sözcüğünü yabancı anlamına kullanırlardı –. Haçlı ordularına karşı savaş veren Müslüman orduları mı? Onlar da bir başka barbarlığın temsilcileri idi. Bu Avrupalı, ne Sartre’ı severdi özgün düşüncelerinde dolayı, ne de bizim bilgilerimizi. Kemâl Tahir’in “Köyün Kamburu”nu bir yanılı sonuca yerli *yürür gezer yalancılar* Fransızca’ya tercüme etmişlerdi. Öbür eserleri birbirinin peşi sıra piyasaya çıkınca, yaptıkları işten pişman oldukları muhakkaktı. Çünkü, bir

daha Kemâl Tahir'in adını almaz oldular. Bilemeyiz, Sartre, Kemâl Tahir'in "Köyün Kamburu" romanını okumuş muydu? Nâzım Hikmet, cicili bicili, propagandalı gürültülerle kendi kendini paketleyip Moskova'dan Paris'e düşünce, Batı kültürünün temsilcileri kendi yavrularını tahalükle bağrına basmıştı. Kemâl Tahir, eğer "Köyün Kamburu"nu okuyup anlayan ol-duysa Parisli efendilerden, Sartre'a olan düşmanlıklarını ona da kusmuşlardır muhakkak. Çünkü Kemâl Tahir, o kültüre, o kültürün mazlum haklar konusundaki kıyıcılığına bakınız nasıl karşı çıkıyordu:

Batıyı, hele kalıplarını geçilmez değil, hatta ulaşılmaz sanmak, batıya yılgın köle di-rençsizliği ile teslim olmaktır, bütün varlığı ile şartlanmışlıktır. Biyoloji deneylerinde Pavlov'un köpeği sevimli ve saygıdeğerdir ama, kendilerini onun yerine koymağa çabalayan insanlar acıklıdır."

Oysa, Batının sesli tıkaçla ağzı tıkanmışlarından biri aynı konuda, şartlanmışlığın, teslim olmanın somut belgesini ortaya koyuyordu:

"Milletimiz kendi geleneklerini hor görüp, Avrupa'nın düşünce, bilgi, ahlâk, hukuk ve san'at ilkelerini benimsemeğe karar vermekle bugün gençlik çeşmesinin nerede olduğunu açıklığa vurmuştur" (Sabahattin Eyüboğlu).

Sartre, her iki düşüncenin sahiplerini tanısaydı kimi seçerdi? Eğer, Sartre, Fanon'un kitabına yazdığı önsözde kiralık bir kalem değilse – ki değildir – tabî ki Kemâl Tahir'i seçer-di. Yepyeni bir sentez, duyuş, düşünce; yürür gezer yalanların kafasına bir yumruk gibi inen, gerçekçilik öncüsünü; "Bozkırdaki Çekirdek"teki korkusuz, sürü insan olmayan, yalın vurgu-lamaların yazarı, "Devlet Ana"daki bilge sesi, "Kurt Kanunu"nun, "Yol Ayrımı"nın yazarını, Kemâl Tahir'i seçerdi. Doğrusu istenirse, Sartre'ın Kemâl Tahir'i seçmesi de önemli değil aslında. Önemli olan Batıcı Sartre'ın kendi kıyıcı uygarlığından iğrenmesi, siyah Afrika'nın, sesini duyabilmesi. Frantz Fanon, Sartre'ın yazdığı dille yazdığı için meselelerini evrenselleş-tirmiştir. Ve bir Batılı düşünür uyarılmış, kendi kendine karşı yabancılaştırılmıştır. İyi de ol-muş. Kemâl Tahir, kendi dilimizle konuşanların sağdan soldan gelen nankörlüğü, küfrü ile karşılaşmış ama yılmamıştır.

Paris'te batılılaşmış iki Türk aydınına "Sartre ne yapıyor?" diye sorduğum zaman ak-lıma gelenler bunlardı; ve ben onlara yıllardır ayrı kalmış oldukları vatanlarından yepyeni, güçlü bir sentezin sesini duyurmak, estetik plânda kurucusundan söz açmak istemiş ve bunun için bir diyalogu başlatmak amacı ile Sartre'ı bahane etmiştim. Olmadı.

Aclan Sayılğan

KEMÂL TAHİR ve “YOL AYRIMI”

Kemâl Tahir; tekniği, anlatımı, kaynaklarımıza eğilişi bakımından yurdumuzda ikinci bir benzeri olmayan bir san’atkârdır. Yol Ayrımı’na geçmeden önce, Kemâl Tahir’in san’at anlayışı ve kişiliği üstüne birkaç söz etmek istiyorum: Batıya karşı çıkma, Batıya karşı millî san’at anlayışını savunma tezine katılan edebiyatta en güçlü yazar Kemâl Tahir’dir. Kemâl Tahir, bu anlayışa uyarak romanda yeni ufuklar açmıştır. “Hiçbir toplum dağılıp külleri havaya savrulmadıkça tarihine dönmezlik, gelecek için ondan güç almazlık edemez.” diyen Kemâl Tahir, Osmanlı’ya ve Türk tarihine hayran, ondan ustaca faydalanan bir yazardır. Dünyada, her san’at dalında söz sahibi olmanın biricik yolu kendi öz benliğine dönmek, kendi toplumunun san’at anlayışına yeterince yaklaşmaktır. Batıyı taklit, Batılı yazarlara özentî, çıkmaz yoldur.

Anlatım Özellikleri:

Kemâl Tahir’in “Göl İnsanları”nda yer alan “Bir Kodoşluk Hikâyesi”, “Yerleştirme Siyaseti” hikâyelerinden beri gerçekleştirmek istediği bir anlatım tutkusu ve özelliği vardır: Dede Korkut Hikâyelerinden, Evliya Çelebi Seyahatnamesinden, sözlü halk hikâyelerinden faydalanan millî edebiyata yakışır bir anlatıma ulaşmak. Halkın; sıcak, kısa, öz, renkli konuşmasına dayanan, Türk edebiyatında çağlardır gelişen edebiyatı örnek alarak yeni çıkış yolları aramak. Örneği sadece Türk edebiyatında bulunan eserler vermek... “Yol Ayrımı”ndaki Dadal Efendi’yle ilgili bölümler, bu anlatımın en güzel örneğidir.

Kemâl Tahir’in yalın ve süssüz bir anlatımı vardır. Seyrek rastlanan buluş ve benzetmeleri çok orijinaldir. Romanlarının çatısı karşılıklı diyaloglarla kurulur. Düşüncelerini roman kişilerine söyler. En ilginç kişileri Çorumludur. Kendi deyimiyle “Çorum Türkçesi”yle konuşurlar. Konuşma sırasında sık sık deyimler, atasözleri kullanırlar. Karşılıklı konuşma sürüp giderken, yazar, kişilerin anlık davranışlarını iki çizgi arasında açıklayır. Aynı konuşma tekrar devam eder. Kişilerin konuşması tatlı bir ironi taşır. Bu alaylı anlatım, yazarın mizacına daha uygun düşmektedir. Yazar, uzun tasvirlerden kaçınır. Kişilerin ruh hallerini, davranışlarını incelemekle yetinir. Kişiler, kısa ve yer yer devrik cümlelerle konuşurlar.

Kişileri:

Kemâl Tahir’in çoğu romanlarında kalabalık roman kişileri yer alır. Her kişi kendine göre bir görev yüklenmiştir. Bu kalabalık kişiler, önümüze geniş ufuklu bir dünya sererler. Bir romanda figüran durumunda olan kişiler, ikinci romanda öne geçerler. Kişiler, tamamen yerlidirler. Karagöz’den, Nasrettin Hoca’dan, Bekri Mustafa’dan özellikler taşırlar. Yazar; çıkarıcı, ihtiraslı, kurnaz kişileri daha başarılı anlatma yeteneğine sahiptir. İlk romanlarında tipler peşindedir. Son romanlarında Türk toplumunun kolektif yönlerini veren kişileri inceler... Ele

aldığı konular, Türk toplumunun belli bir tarih kesimine ışık tutar. Toplumun her katından kişileri seçmesi, baş kişiden kaçması, toplumcu bir anlayışın ürünüdür...

Kemâl Tahir'in romanları, küçük küçük dereciklerden oluşan coşkun bir ırmağa benzer. Her kısmı küçük bir hikâyeyi andıran roman bölümleri, usta bir sentezle bütünü oluştururlar. Bu oluşumda, en alt tabakayla en üst tabakadan alınmış bütün Türk toplumunun kişileri görülür. Köyden şehire koşan gurbetçiler, dedeler, hocalar, şeyhler, tarihî şahsiyetler... Romanlarında geçmişle gelecek içi içedir. Dünden bugüne, bugünden düne bakmasını çok iyi bilir. Her romanında zaman-mekan-insan mantığı ustaca göz önünde tutulmuştur. Başka hiçbir romanı olmasa bile, "Devlet Ana" gibi bir tarihî romanıyla Türk edebiyatında çağlar boyu yaşayacaktır. Kalabalık roman kişileriyle en çetrefil konuların altından tekniğinin yardımıyla çıkmaktadır...

"Yol Ayrımı"na Gelince

Romanın çekirdek olayı, 1930'larda Fethi Bey tarafından kurulan, kurulması da kapatılması kadar garip olan Serbest Fırka ile ilgilidir. Yazar, bu tarihî olayı anlatabilmek ve eleştirebilmek için konusuna uygun bazı kişileri kahraman olarak seçmiştir. Romanın sivrilmiş kahramanı yoktur. Romanın bütünlüğüne uygun olarak kahramanların yaşantıları, dünya görüşleri, inançları sergilenir. Romancı bu kişilere kendinden bir şeyler katmıştır. Kişiler konuştururken, onları serbest bırakmaz. Kendi düşünce ve görüşlerini söyletir. Daha açık bir deyimle, roman kişilerini, kendi dünya görüşünü açıklayabilecek tiplerden seçmiştir...

Romanın en sevimli tipi Gazi'nin özel şoförü Çorumlu Dadal Efendi'dir. Yazar; halktan kopmayan, hemşehri düşkünlü, yerine göre kurnaz ve bencil, büyüklerinin nüfuzundan faydalanarak bazı çıkarlar sağlayan cahil, olayları abartmasını seven insan tipini çok güzel bir şekilde verebilmiştir. Dadal Efendi'nin argolu, renkli ve canlı konuşması, Kemâl Tahir'in bir doğrultuda gelişen anlatımına örnek gösterilebilecek özelliktedir...

Şevket Bulut

BİR HAYAL KIRIKLIĞI : “DEVLET ANA”

Sayın Kemâl Tahir’in son romanı, Devlet Ana (Bilgi Yayınevi, 1967, Ankara) arka kapakta yazıldığına göre, Osmanlılar’ın aşiretten devlet haline gelişimini konu olarak ele alan bir Türk romanı idi. Bu tanıtma yazısının etkisi ile ve yazarın ustalığını da bilerek elimize aldığımız kitap bizi maalesef hayal kırıklığına uğrattı. Kitapta, devrin önemli kişilerinin sahneye çıkmaları oldukça aceleye gelmiş, teatral ve zoraki bir biçimdedir. Meselâ Yunus Emre... Kitapta Yunus’a benzemeyen bir kişiliğe bürünmüştür. Yunus Emre, elinde saz taşıyan, hanlarda şarap içip kebab yiyerek, az önce tanıştığı şövalye ile siyaset sohbetlerine dalan bir “gezgin ozan”dır. Şövalyenin isteği üzerine “hiç nazlanmadan” sazı eline alarak nefeslerinden birini okur. Yunus o kadar az önemli bir kişidir ki, çok önem verdiği bir rüyasını anlatırken karşısındaki “uzatma” diye sözünü keser. Yüzyıllar öncesinden çağımıza seslenen Yunus, herhalde kişiliğini çevresine kabul ettirmiş bir ozandı. Handa, şövalyenin ikram ettiği kebab ve şaraba girişip, kimliğini bilmediği Frenk şövalyesi ile siyaset sohbetleri yapacak bir kahvehane entellektüeli değil.

Kitapta göze çarpan ikinci bir husus, pornografi dozunun biraz fazla kaçırılmış olmasıdır. Bir “Anjelik” romanı veya Karaoğlan’ın maceraları dizisinde bu dozda açık saçıklık normal karşılanabilir. Fakat tezi olan bir roman ile, eğlendirme gayesi güden bir romanın arasında fark olması gerekir. Hele Selçuk sultanlığının Eskişehir Sancakbeyi Alişar Bey tipi, sanki bir Türk romancısı tarafından çizilmemiş de harem sefası yaşayan paşaları pek ballandırarak anlatan Fransız erotik eserlerinden çevrilmiş. Buyurun okuyalım:

“Eskişehir Sancakbeyi Alişar Bey, sağ elini apış arasına sokmuş, oyuklarını var gücü ile sıkarak kıvrıyor, küçük abdestine sıkışmış gibi iri gövdesini sağa sola büküyordu.”

Dikkat edilirse, bu hali anlatan Alişar Bey, yaşlı başlı bir Selçuklu Sancak Beyidir ve işin en gerçek dışı tarafı da yukarda anlatılan marifeti yaparken, karşısında Eskişehir Kadısının bulunmasıdır.

Romanın bu pek dilküşa ve bâhengiz pasajında öyle bir rüya anlatımı var ki pek kavuklu ve pişekar kokuyor. Orta oyunlarında anlatılan tipten bu rüyanın romana sıkıştırılma hikmeti nedir acaba? Bu rüya, Ankara’nın büyük camisinde geçmekte ve barsak bozukluğundan kıvranan Pervane Subaşı, cemaate rezil olmaktan Hızır Peygamber sayesinde kurtulmakta ve rüyasını anlatıp bitirdiğinde, Eskişehir Kadısından şu cevabı almaktadır:

“Pislikle başlamış ama, sonu Tanrısal rüyaya dönmüş. Sevin köpoğlusu. Uyanınca boy abdesti alıp, iki rekat namaz kılaydın.”

Bu roman insanı hayretler içinde bırakıyor, demek ki bu kadar az ciddiye alınan bir din, peygamberlerden herif diye bahseden insanlar arasında asırlarca tutunmuş, baş tacı edilmiş. Buna herhalde sayın yazar da inanmaz. Fakat orta oyunu üslûbu pek tatlı gelmiş olacak. Başka bir bölümde Hz. Adem’in Serendip Adası’nda dolaşması. Türkmen savaşçısı Bayhoca ağzından şu şekilde nakledilmektedir:

“Herif alışmamış ekmek ardından seyirtmeğe, çaput yolunda çabalamağa... Bir eli apış arasında, açlıktan karnı bel kemiğine yapışmış, Koca Tanrı’yı çağırmaktaki haykırışına yerde kurt kuş, gökte melâike ağlaşmakta.”

Siz ne hissediyorsunuz bilmiyorum ama ben bu romandaki apış kelimesi bolluğu karşısında apışıp kaldım.

Osmanlı Devleti’nin temelini atmış kişiler devamlı olarak Tatavla sokaklarında yaşıyor gibi. Aşiretin bütün problemleri çeşmebaşında ve sokakta oynayan çocukların ağzında. Bizans tekfurlarına “emmi” deniyor. Tekfur’un kızına Orhan Bey “Lülüfer” diye takılıyor.

Kitabın karşılıklı konuşmaları bazı kişilerde hoş karşılanacak bazı cümleleri herkesin ortak konuşması haline getirmiş. “Dümbük, olabilemez ki ne kadar, değil ki ne kadar” gibi cümleler bir tiyatro eserine yakışır şekilde bol bol kullanılmış.

Bütün kahramanlar, ailelerindeki kadınlara karşı barut mu barut... Yaşlılar kızlara durmadan “çengi” iltifatları savuruyor.

Romanın sürükleyiciliğini Kemâl Tahir’den zaten beklerdik ve bulduk. Fakat bir tarihî romandan bu kadar az nitelik beklemezdik. Pek saf ve bön, pek laubali gösterilen kişilerin ara sıra ciddileşip toprak mülkiyeti konusunda nutuk çekmeleri de olmasaydı, bu kitap Osmanlıların aşiretten devlet haline geçişini nerede anlatıyor diye düşünecektik. Yazarın özel üslûbuyla konuşalım: “Düşünecektik ki ne kadar?”.

Hasan Hüseyin Hâtemi

“KÜÇÜK AĞA” VE ÖTESİ

Âkif’in “Asım” ının yaptığı İstiklâl Savaşı tarihimizin en parlak sahifelerinden biriydi. Bu savaş; bir destan yaratan neslin, ruhla maddenin, varlıkla yokluğun mücadelesiydi.

Aradan geçen yarım asıra yakın zamana rağmen bu emsalsiz mücadelenin bir romanı yazılmamıştı. Nihayet Tarık Buğra “Küçük Ağa”yı yazdı. Anadolu’nun Anadoluculuğumuzun en büyük abidelerinden birini verdi. Eser büyük bir sessizlikle çıktı. Ne romanı alıp okuyan vardı ne de hakkında bir-iki satır yazı yazan. Yanılmıyorsam Nurettin Topçu ve Mehmet Kaplan’dan başka da bu eser hakkında yazı yazan olmadı. Neşreden yayınevi satıştan, yazar da ilgisizlikten şikayetçi idi.

Bu ilgisizliğin sebebi, Tarık Buğra’nın milliyetçi olmasında mıydı? Bir an öyle olduğunu kabul edelim. Peki, mensup olduğu zümre nerede idi? Sudan kitaplara methiye yazan yazarlar nerede idi? Ya kendilerine “Milliyetçi Üniversite Gençliği” diyerek mümayiş meydanlarında görülenler, acaba ne yapıyorlardı? Bunlar hiç kitap okumaz mı?

Eğer bu romanı Yaşar Kemâl yazsaydı çoktan Nobeleye aday olmuştu?

İşte iki cephe arasındaki fark burdadır.

“Küçük Ağa” romancılığımızda milliyetçi bir çığır açmıştı. Anadolu’yu ve onun savaşını inceleyen, bir efsaneyi dile getiren eser böyle mi karşılanacaktı?

Bize göre bu eserin milliyetçiler safında bir hareket meydana getirememesinin sebebi; oturmuş, kabul edilmiş bir milliyetçilik anlayışımızın olmayışı ve bir bütün teşkil edemeyişimizdedir. Milliyetçilerimiz istenen şuuru henüz bulamamışlardır. Milliyetçi; sokakta, mitingte, kavgada belli olmaz. Memleket gerçeklerinin münakaşasında, millet ruhunu ve tarihini dile getiren böyle eserler önünde belli olur.

Aradan iki sene geçti. “Küçük Ağa”nın devamı olan “Küçük Ağa Ankara’da” yine sessiz sedasız neşredildi ve tabii büyük bir sükut ile karşılandı. Halbuki “Ayakta Ölmek İstiyorum” Devlet Tiyatrosunda oynanınca hakkında epey yazı çıkmıştı. Acaba “Küçük Ağa”nın suçu ne idi?

Bizler Çolak Salih’lerle, Küçük Ağa’larla, Reis Bey’lerle, Ali Emmi’lerle, Küçük Hacı’larla, Gönülsüzlerin Haydar Bey’lerle tekrar buluştuğumuza memnunuz.

“Küçük Ağa Ankara’da”da yeni Türk Devleti’nin kuruluşu var. Fedakarlıklar, kalleslikler, ihtiras damarları kabarmış servet ve mevki sahibi olma hastalığına tutanlar var. Çeteciler, Anadolu’ya düşman olanlar, Çerkez Etem’ler, Gürcü Mehmetler var. Kuvay-ı Milliye ruhu var. Ve nihayet romanda; İstiklâl Mücadelesinin isimsiz kahramanları, Anadolu’nun saf ve vermekten bıkmayan insanları ile onların ruhu var.

Temiz bir Türkçe ve akıcı bir üslûpla yazılan romanın tahlilini, birinci cildi ile birlikte, gelecek yazımızda yapacağımızdan burada eseri övmekle, Tarık Buğrayı tebrik etmekle yetiniyoruz.

İlhan Eraydın

“KİLİT”

Türk romanı son yıllarda bir kendine dönüş çabalaması içinde buluyoruz. Bu yine son yıllarda yapılan tarihi ve sosyal incelemelerin bir sonucudur. Artık yazarlar ve ilim adamları arasında Türk tarihine ve onun sosyal-kültürel değerlerine batılı gözü, batılı değerleri ile bakmayanlar da çıkıyor. Tabu haline getirilen görüşler bir daha gözden geçiriliyor. Yılların ileri-geri kavramları geçerliklerini yitirirken ortaya yeni görüşler atılıyor, yeni değerlendirmeler getiriliyor. Batıcı aydınlarımızın yaygalarına rağmen bu akımın devam edeceğini umuyoruz.

Malazgirt Zaferinin 900. Yıldönümü bir takım merasimlerin arkasından silinip gitti. Geride Fazıl Hüsnü'nün “Malazgirt Ululaması” ile Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu'nun “Malazgirt Destanı” kaldı. Bir de birkaç derginin mütevazı özel sayıları. Bir cihan imparatorluğunun bin yıllık tarihinin en önemli zaferi böyle mi kutlanacaktı?

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun “Kilit” romanı bu zafer yıldönümünün bütün sorumluluğunu yüklenen kitaplardan. Bu roman umarız ki, yeni bir çığırın müjdecisi olur, arkasından bir şüurlü silkinış eserlerini çekip getirir.

“Kilit”, Selçuklu Türklerinden Kınık boyunun İç Asya'dan gelen oymakları da toplayarak Tuğrul ve Çağrı Beyler tarafından devlet olmaya yöneltilmesinin, Alpaslan'la bu büyük rüyanın gerçekleşerek Malazgirt kapılarına dayanışlarının hikâyesidir.

Roman belli bir simetri içerisinde verilmeye çalışılıyor. İç Asya'dan batıya akan Türk boylarının kuzeyden gelen Peçenek koluyla güneyden gelen Oğuz kolu bu simetrisinin iki eşit parçasıdır. Daha doğrusu roman bu eşitlik havası içinde başlıyor. Olaylar bir o yandan, bir bu yandan birbiri peşi sıra geliştiriliyor. Fakat bir yerden sonra Selçukluların ağır bastığını görüyoruz. Tarihî gelişmenin bu gerçek yüzü okuyucuyu da ister istemez kendine uyduruyor ve Selçuklu'nun devlet olması hikâyesi alıp götürüyor insanı. Peçeneklerin içler acısı eriyişleri ile Selçuklular'ın yürek gümbürdeten yükselişleri, bu arada Türk insanı ve onu var kılan değerlerin ortaya konusu sarıyor kişiyi. Bir solukta okunup bitiriliyor “Kilit”.

Romana ismini veren “Kilit” sembolü ilk sayfalarda ortaya çıkıyor. Alpaslan'ın kılıç hocası olan Sav Tekin ona daha çocuk yaşlarında bir Bizans kilidi vermiştir. Alpaslan'ın kafa ve gönül yönünden yetişmesini sağlayan ve romanın en dikkate değer kişisi olan Sarı Hoca, o yaşlarda Alpaslan'a kilidin ne demeye geleceğini anlatmaya, onu Alpaslan'ın kafasına yerleştirmeye çalışır:

“... Bu kilit kilitliydi, açılması gerekti, âmennâ. Her kilidin açılması gerekir ki, o kilidin kilitlendiği yere giresin de oturacaksın oturasın, yurt yapacaksın yurt yapasın... Bunun için ne gerek? Anahtar gerek... Kilit paslıysa yağlamak gerek... Daha, daha?.. Orasını burasını kurcalamak, sağını solunu yoklamak, sıkıysa gevşetmek, gevşekse sıkıştırmak gerek. Ama bu her kilit için böyle mi gerek?..”

Seneler geçecek Alpaslan bu kilidi hep yanında taşıyacaktı. Ta Malazgird'e hazırlanıp sefer için gerekenlerin yapılmasına kadar. O zaman asıldığı yerden indirip savaş kurultayındaki beylere teker teker gösterir.

"Sarı Hocam bu kilit sağından solundan dövülmeli, iyice dövüldüğüne kanaat getirilince de beslemeyi çekip anahtarı kilidin içinde çevirmeli demişti. Bizim de öyle yapmamız gerekir... bu kilidi Bizans sayın siz. Bizans'ta bu kilit gibi yıllar yılı toprak altında kalmış, paslanmış bilin..."

Romandaki simetriye göre birbirlerinden farklı durumda olsalar da Selçuklular'ın Tuğrul ve Çağrı Beyleri Peçenekliler'in Keğen ve Durak Han'ları dengededir. Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri geleneklerinin Şamanlık, Kamlık ve Baksılık belirtileri Peçenekliler'in Demirci Baldurunda olduğu gibi, Selçukluların Sarı Hocasında İslâm'ın temsilcisi olarak görünür. Demirci Baldur'un görünüp kaybolan kişiliği yanında Sarı Hoca'nın Alpaslan'dan bile fazla görünen varlığı İslâm'ın Türk insanına ne kadar etki ettiğine ve ona neler kazandırdığına işarettir. Yazar, gerek Küpeli Hafız ve gerekse Sarı Hoca tipleri ile Anadolu'nun vatan tutulmasında Hoca Ahmet Yesevî ile başlayan tasavvuf düşüncesinin ve tekkelerin oynadığı rolü ustalıkla veriyor. Fakat bu tiplerin savaşçı ve hareketli yanları ahlâkçı yanlarından daha ağır basıyor. Birlik felsefesinin doğurmuş olduğu teşkilatçılığın daha bir kuvvetli işlenmesi gerekirdi. Çünkü romanın en can alıcı noktası burasıdır. Tarihsel olayların doğrultusunda gelişen roman, Peçenekler'in çöküşünü aralarında birlik kuramamalarına bağlarken, Selçuklular'ın birlik kurmuş olmalarını İslâm'a olan yakınlıkları ile izah etmeli idi. Romanda bu pasajlara yer yer rastlanıyor.

Tuğrul ve Çağrı Bey'lerin Sarı Hoca tarafından zaman zaman Bilge Kağan'la Kültigin'e benzetildiğini görüyoruz. Romanın da Bilge Kağan'ın sözleri ile başlamış olmasını yeniden doğuşun sembolleştirilmesine veriyoruz.

"Tuğrul ile Çağrı'yı ben Bilge Kağan ile Kültigine benzetirim hep, oldum olası bu iki kardeş, o iki kardeşin ölmüş de dirilmiş derim. Daha da deyim sana Sav – Tekin oğlum o Bilge Kağan ile Kültigin denilen iki kardeş, bir atın iki kulağı gibi öyle dik, yüz yıl sonra da, bin yıl sonra da yine gelir. Geline de Türk boyları bir olur arkadaş..."

Aynı hikâye Peçeneklerde Demirci Baldur tarafından dile getirilir. O da bu iki kardeşin birbirine dayanak oluşlarını, Peçeneklinin dağılmamasını, ikiliğe düşüp parçalanmamasını sağlamak için anlatır:

"Bizim Durak Hanımız gibi, Göktürklünün de bir Bilge Kağan'ı vardı. Onun da Kültigin adında bir kardeşi vardı. Bir kartalın bir çift kanadı gibiydiler. El ele verdiler, sırt sırta verdiler... birbirlerine kılıç sallamadılar bre Keğen oğlum... Ne oldu?.. Göktürklü ayağa kalktı... Ne zaman ki, hanlarla beyler birbirine düştü, o zaman millet kırıldı... Ben öyle bilirim, öyle derim..."

Selçuklunun büyüyüp, kuvvetlenip, devlet haline gelişi boyların başındaki beyler kadar, oymaklar arasına yayılmış din uluları sayesinde gerçekleşir. Fakat her şeyin önünde Türk insanının devletsiz varolamayacağı gerçeği durmaktadır. Bunu romanın bütün kişilerinde görüyoruz. Herkes bir yurda kavuşmanın özlemi içerisinde. Fakat bu uğraş zor uğraştır. Kıymeti de zorluğundan gelmektedir. Kolaycana elde edilen bir yurt elde durmaz, çünkü kıymetini bilip koruyanı olmaz. Tuğrul Bey romanın bir yerinde bozguna uğrayan Selçuklu'ya bu gerçeği şöyle açıklar:

“Korkma. Bu baskınlar, bu ölümler seni yıldırmasın. Bilmez misin, demir dövüle dövüle sertleşir. Biz şimdi kalkıp da doğru Bizans sınırına varsak! – varırız, kimse önleyemez bizi – Ne dedim? Bizans sınırına varsak dedim, hemen bir yurt edinsek, orada rahat koyacaklar mı bizi? Rahat bırakılırlarsa bile, biz kolay vardığımız için uyuşur gideriz orada... kayboluruz...”

Peçenekli'nin başına da gelen budur. Bizans'ın oyununa gelir. Beyler birbirine düşer, karabudun arada erir gider. Yahut gidip Bizans'a asker yazılır. Oysa Peçenekli'nin kalbinde de gündeğusu özlemi yatmaktadır. Yazar bu özlemle doğudan gelen Selçuklu ile Balkanlar'dan gelip İstanbul'dan geçecek olan Peçenekli'yi birleştirmek ister görünüyor.

“Bir defasında, yalnız bir defasında kızı büyümüş gördü. Bu seferde kendisi küçüktü, dokuz yaşındaki Balçar'dı. Zorladı, tepindi, yırtındı yine de büyüymedi. Ağlayacaktı neredeyse, büyümüş kızın büyümüş gözlerinde ne olduğunu bilmediği bir ışık vardı. Işık akmaya başladı. Balçar'a kadar geldi. Balçar yanıp tutuşacağını sandı ama kendisine değmediğini, yön değiştirdiğini, kızın saçlarının üstünden sıçrayıp gündeğusuna uzadığını gördü. Düşünde büyüyen kızın gözleri gün doğusu. Balçar dokuz yaşında da olsa gün doğusunda kızdan daha başka bir şeyin olduğunu hissetti. Ne idi?..”

Türkün yurt özlemini Malazgirt kapılarına dayanmadan çok önce Sarı Hoca dile getirir. İç Asya'dan ha bire boylar yetişip Horasan, Kuhistan çevrelerini doldurmaya başlamıştır. Selçuklu arkadan gelenlerle önünde olanların arasında ezilmemek istiyorsa ileriye gitmeli temelli bir yurt tutmalıdır. Öyle bir yurt ki, çayırlarını ilkin Selçuklu sökecek ve toprak ilkin onları tanıyıp, onlardan başkasını yabancı bilecek.

“Sana bir şey deyim de inan Sav-Tekin yığdım, biz on yıla varmaz Urumeline indik belle..”

İşte bu önsezi ile Sarı Hoca Alpaslan'a sıkı sıkı sarılır. Oysa önünde ağabeyleri Yakutlu ve Kavurt vardır. Ama bütün ihtimam roman boyunca Alpaslan'a verilmiştir. Herkes onun iyi yetişmesini, ayağının taştan sakınılmasını ister. Daha çocuk yaşında başlayarak ileride fonksiyonu hesap edilmişçesine gösterilen bu ilgiler romana bir sunilik havası veriyorlar. İlk sayfalarda çocukların oyunları sahnesinde Alpaslan'a verilmek istenen önem abartılmış bir biçim arz ediyor. Sav-Tekin savaşın bütün kurallarını öğretmeye çalışırken, Sarı Hoca da Alpaslan'ı bilgelik, iman ve din yönünden yetiştirmektedir. Böylece ileride kurulacak devletin

müstakbel hükümdarının karakteri çizilmiş olacaktır. Hatta Sarı Hoca Dandanakan savaşında şehit düşerken bunu açıktan açığa söyler:

“Senden kaçtık hay Alpaslan’ım, sana görünmemeye çalıştık... Niye? Seninle olsaydı Sarı Hoca dünyaya yeniden sarılırdı, dünyadan daha biraz ayrılmak istemezdi. Dünya işi bitti hay Alpaslan, kendimize dönmek vaktidir şimdi... Elimizi sana verdik, ilmimizi, bilgimizi sana verdik... Kuşağına soktuğu elini çıkardı, Bizans kilidini tutuyordu: Bunu tanıdın mı?

Tanıdım Sarı Hocam...

Bu kilit bil ki burada... Bu Dandanakan’da bil ki yarım açıldı. Al artık. Yarisını nerde açarsın orasını sen bil gayrı. Bana sorarsan bu Sarı Hocana son nefesinde sorarsan... Derim ki... Oğuzluyu denize ulaştır, derim... Ne demeğe gelir? Dur Alpaslan’ım ben derim... Bu şu demeğe gelir ki, deniz sonsuzdur. Buraları gibi kapalı kutu değildir. Kapalı kutuda boğma Selçuklu’yu... Kapalı kutuda ne yetişir ki. Üstüne kilidi vurdun mu hapissin... Denize kilit vur bakalım hadi... Göğe kilit vur...”

Peçenekliler ise akıp gelip Bizans illerine konmuşlar. Etrafındaki milletlere kan kusturmuşlar. Ama bölünmüşler. Bir yanı gidip Hristiyan olmuş. Bizanslı oyununa gelip ırkdaşlarını doğramış. Öbür yanı da dağılıp gitmiş kendi kaderinde. Sebebine gelince:

“Bir Bey nasıl Bey olur milletini bilmeden hay Balçar; halkın çocuğuyum der de, halkının ne düşündüğünü, neye kinlendiğini, üstüne varılırsa o milletin nerede, ne zaman, ne yapacağını hesaplayıp bilmezse, Beyim diye nasıl gezer, sizi gözetip yöneteceğim diye nasıl ortaya çıkar.”

Romanın silik kalan yerlerinden biri de Peçenekli Beyi Kegen’in ne yaptığıdır. Gerçi babası Demirci Baldur’un sözlerinin tesiri ile milletini bölmek için kaderine rıza gösterip Durak Han’a karşı çıkmaz ama, Bizans’a sığındıktan sonra nasıl çözülüp gevşer, kardeşlerine karşı çıkacak kadar dejenere olur, buraları karanlıktır.

Selçuklu ise büyüyüp, gelişip, idareyi eline almasından sonra göçebelikten yerleşik hayata geçme uğraşı içerisindeydi. Bu yerleşme oturmanın iki dayanağı vardır. bu dayanaklar genç devletin yüzyıllar sürecek temelleridir. Birisi Türk boylarının üzerinde yaşattıkları yiğitlik, mertlik, eğilmezlik cevheri ile devlet kurma yeteneği ve İç Asya’dan getirdikleri gelenekler; ötekisi İslâm fıkhi.

“Merv, Çağrı Bey’in oturduğu şehir olmanın zevkine varıyormuş gibi güze dönen yaz sıcaklarında gerinip duruyordu. Hamamlar yapılıyor, mescitler yapılıyor, camiler, konaklar yapılıyordu. Selçuklu’nun o eski, o bir zamanlar çoluğunu çocuğunu büyüttüğü çadır mahrutiliği, sivri kemerlerle, tonazlar üstünde çadırımsı kabartılarla taş, tuğlaya dönüyordu. Çağrı Bey’in Mervi, çarşısından pazarına, dut yapraklarından ipek tezgahlarına kadar değişiyor, kaynıyor, gelişiyor ve büyüyordu...

Merv uykuya varamıyordu, uyanıklıktan uyanmak yoktu ki...”

Bu yurt edinme san'atı Selçuklu'ya nasıl geçti. Bu hareket, bu canlılık, bu yepyeni ruh. Onu da bu devletin kurulmasında emeği geçen binlerce tekkeden birinin şeyhi Kûpeli Hafızdan öğreniyoruz:

“Mübarek adamdı Saçlı Hoca hay Sarım, dedi. Çok mübarek adamdı. Bir memleket nasıl alınır, bir toprak nasıl yurt edinilir ondan iyi kimse bilemezdi. Din adamı mıydı, cenk adamı mıydı, medrese adamı mıydı neydi hâlâ düşünürüm. Seni Kınık boyuna saldı, niye? Beni Herezm Beyi'ne, buraya... Saltukla, Sandıkçı Urum içinde, Oğulcuk Ermeni diyarında... Deli Deryalı Bizans'ta... Gürganç halkı daha şimdiden Selçuklu'yu sever oldu.” “... İkilik kötü şey Alpaslan'ım, dedi. Kin kötü şey, insanları birbirine düşürmek kötü şey. Bir olmak, birlik olmak, sırt sırta, el ele vermek... Sevmek Alpaslan'ım iyi olanı...”

İşte Alpaslan bu öğütler içinde yetişir. Etrafında olup bitenler onu bir büyük ödevin gerçekleştirilmesine hazırlar. Alpaslan bin yıl sonra nasıl anılacağını düşünüp ona göre hareket eden bir Sultan olur çıkar. Çocukluk arkadaşları Afşın'ı, Ersagun'u, ağabeyi Yakutlu'yu, Çavlı'yı, Buldacı'yı, Yağmur'u Sarı Hoca'nın yıllarca evvel kilit üzerine söylediği sözler geçince Bizans üstüne yollar. Sağdan soldan vurup dövüp tava getirirler Urumelini. Artık son hamlenin yapılması kilidin açılması kalmıştır. Alpaslan atına atlar, kulaklarında Sarı Hoca'nın şu sözleri çınlamaktadır:

“Ben Tanrı gibi gökte doğmuş Türk Bilge Kağan... Devlet... Yurt... Büyük yurt, bölünmez yurt, bölünmeyen yurt... Selçuklu, Selçuklu'dan sonrakiler, onlardan da sonrakiler... En son yok... En baş var mıydı ki, en son olsun...”

Gider bir ziyaret eder babasının, amcasının, Sarı Hoca'nın mezarlarını, sonra arkasını bu üç sağlam mezara dayayıp korkmadan bakar ileriye:

Bismillahirrahmanirrahim...

“Kilit” kurtuluş ve gelişmesi ile Selçuklunun vatan tutmasını, Malazgird'in önemini, Alpaslan'ın yerini ortaya koymuştur. Kitabı bitirdikten sonra tekkelerde yaradana açılmış elleri, dökülen ilahileri, bozkırda at toynaklarından çıkan sesleri duyar gibi oluyor insan. Romanın kuruluşu ve dil yönünden de Kemâl Tahir etkisi görülüyorsa da dilde zamanla bu tesir kayboluyor.

Burada şamanlığın o günkü toplumumuza tesiri eserde verildiği kadar tesirli miydi? Zannetmiyoruz. Bu konuda ilmi araştırmalara ihtiyaç vardır.

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nu gerek Türk romanına açtığı yeni ufuktan, gerek Türk tarihine getirdiği yeni bakış açısından ve gerekse Malazgirt Savaşının 900. Yıldönümünün kutlanmasında üzerine düşen sorumluluğu yerine getirdiğinden dolayı kutlarız.

Mustafa Kutlu

HALK HİKÂYESİ MİLLÎ HİKÂYECİLİĞİMİZ VE ŞEVKET BULUT

Bütün mektep kitaplarında hikâye nevi'nin edebiyatımıza Tanzimat döneminde girdiği, dolayısıyla daha önceki edebî veriler arasında hikâye, edipler arasında da hikâyeci olmadığını okumuşuzdur. İlim adına aktarmacılığın hakim olduğu bu sahada, düşünmenin yoğunluğunu, kabul edişin rehavetine tercih eden öğretmenlere rastlamak büyük bir talih eseridir. Bu itibarla, mektep yurdumuzda terbiyeyi nasıl aileye bıraktıysa bilgi öğrenmeyi de şahısların kendi gayretine terk etmiş gibidir.

Şimdi Şevket Bulut'un hikâyelerini okurken, Türkiye'de bir halk hikâyesi geleneği olduğunu ve bu geleneğin günümüzde usta bir teknik ve gerçekçi bir üslûpla işlenip sürdürüldüğünü hatta bir bakıma yeniden inşa edildiğini düşünebiliyoruz.

Halkımız asırlardır Dede Korkut hikâyeleri, Battal Gazi Destanı, Kerem ile Aslı -Âşık Garip benzeri âşık hikâyelerini büyük bir lezzetle okudu, daha çok dinledi. Çünkü nesir-şiiir karışımı bu hikâyeler kulağa da fazlasıyla hitap eder. Bu itibarla meddah, tiyatro türü içinde mütalaa edilebileceği kadar, bir hikâye ama sözlü hikâye türü sayılmalıdır. Türk'ün hayat felsefesi bu hikâyelerden halka ve halktan bu hikâyelere yansdı. Bu kültür hamuru yoğrula yoğrula bugüne kadar gelindi.

Ahmet Hamdi Tanpınar, XIX. Yüzyıl Türk Edebiyatı tarihinde edebiyatımızda Batı anlamında hikâye ve roman olmayışını son tahlilde medeniyet farkına, daha doğrusu Müslümanlıkla Hristiyanlık arasındaki ayrılığa bağlar. Batı'da hikâye ve roman Hristiyanlıktaki günah çıkarma akidesinden doğmuştur. Doğulunun, İslâm'ın günah çıkartacak ve bu günahları affettirecek papazı yoktur. Günah-sevap, her şey Allah'la kul arasındadır. Bu itibarla halk hikâyelerimizde, Batı geleneğinin günah dolu olayları ve cinsi teşhiri yer bulmaz. İnanca ve yaşama tarzına, tasavvufî düşünceye dayalı yönler önem kazanır. Bu tarz edebî verimlerimiz yer yer soyut bir olağanüstülükle yüklüdür.

Başta Şevket Bulut'un halk hikâyeciliği geleneğini sürdürdüğünü söylemiştik. Bu bir noktada yetersiz bir vasıflandırmadır. Şöyle ki, üslûp ve anlatım olarak Şevket Bulut özellikle Ad Koyma, Damat, Sarı Arabalar'da meddah tarzına yaklaşan ve şive taklidine de yer veren halk hikâyeciliğimizin bir yönünü gayet iyi çizmektedir. Cinlerin Baskını, Asma gibi hikâyelerinde ise gerçekten gerçeküstü, hayatla kader iç içedir. Bu yüzden söz konusu hikâyelerin halk arasında anlatılagelen mevzuların usta bir yazarın süzgecinden geçirilmesiyle meydana getirildiği rahatça söylenebilir. Aslında kitaptaki bütün hikâyelerde aynı havayı bulmak mümkündür. Başka yönleri ağır bastığından yukarıda zikrettiğimiz Şeyhin Minderleri, Ayrıksı Döl, Ayı ve Kezzap aynı halk rivayeti araştırıcılığının gerçekçi bir üslûpla ifadesini açıkça ortaya koymaktadır.

Halk rivayetlerinden yararlanma, üslûp, töre-gelenek anlatımı, ince yergicilik Şevket Bulut'u halk hikâyeciliğine yaklaştırır. Bu daha önce de belirttiğimiz gibi onun bir yönünü ortaya koyar. Diğer taraftan Şevket Bulut, bazı şeyler söylemek isteyen, fikrî planda sorumlu-

luklara sahip namuslu bir aydın olarak memleket meselelerine yaklaşmaktadır. Çeşitli hikâyelerinde ölçüsü değişmekle birlikte bütün hikâyelerinde bu fikrî sorumluluğun izlerini buluruz. Özellikle “Sarı Arabalar” ⁽¹⁾ hikâyesinde zirveye varan bu tutum, “Damat”ta Türkiye’deki ters değişimin sergilenmesi “Ad Koyma” ve “Şeyhin Minderleri”nde törenin tenkitçi bir boyutla gözlemci bir yazara yakışır tarzda hikâye edilmesi ile sürdürülür. Cemiyet dert ve yaralarının vukuf ve ustalıkla sergilendiği hikâyeler okuyucuda belli bir şuurun ışığını da yakar. Bu yönüyle Şevket Bulut, halk hikâyeciliği yanında Ömer Seyfettin ve Refik Halit Karay’ın büyük bir güçle temsil ettikleri millî hikâyecilik vadisinde kuvvetli bir kalem olarak belirir. Şüphesiz Ömer Seyfettin ve Refik Halit’ten sonra birçok yazar memleket hikâyeleri, millî hikâyecilik vadisinde kuvvetli bir kalem olarak belirir. Şüphesiz Ömer Seyfettin ve Refik Halit’ten sonra birçok yazar memleket hikâyeleri, millî hikâyeler yazmaya teşebbüs etmiştir. Hatta adı “Memleket Hikâyeleri”, veya “Millî Hikâyeler” olan kitaplar da yayımlanmışlardır. Ancak, bu kitaplar, özellikle Cumhuriyet sonrasında memleket hikâyesi yazmak iddiasında olanlar, Anadolu’yu vagon penceresinden temaşa etmekten ve resmî ideolojinin çığırkanlığını yapmaktan öteye gidememişlerdir. Cumhuriyet devri memleket hikâyeciliğinde, bazı saplantıları da dikkate alınarak, bir ölçüde Sabahattin Ali üzerinde durulabilir.

Yarım yüzyıllık edebiyat geçmişinde millî hikâyecilikten, memleket hikâyeciliğinden kopma hem dil, hem üslûp, hem de ideoloji yönünden çok belirgin bir safhaya varmıştır. Günümüzde Şevket Bulut, Mustafa Kutlu ile birlikte (Mustafa Kulu ve yeni yayınlanan “Gönül İşi” adlı kitabı başka bir yazıda incelenecektir) edebiyat alanında tabulaşmış bütün davranışların dışında Anadolu’nun duygulandırıcı gerçeklerini san’at verimi olarak belgeliyorlar. Böylece millî hikâyeciliğimiz Ömer Seyfettin’den beri ilk defa dil, üslûp, muhteva ve teknik olarak güçlü seslerine, güçlü yazarlarına kavuşmuş olmaktadır.

Halil Kaleli

¹ Sarı Arabalar; Şevket Bulut’un hikâyeleri, Hareket Yayınları, 1974

“BEYAZ GEMİ”NİN İDEOLOJİK YÖNÜ

Genç yaşta dünya çapında ün yapmış, çeşitli güzel hikâyelerin yazarı *Cengiz Aytmatof*’un “Beyaz Gemi”sinin ideolojik yönüne eğilmek istiyorum.

Cengiz Aytmatof, 1928 doğumlu bir Kırgız Türküdür. Çok küçük yaşta anasını ve babasını kaybetmiş; öksüzler yurdunda büyümüştür. Eserlerini Rusça ve Kırgızca yazmaktadır.

Cengiz Aytmatof, dünya çapında üne “CEMİLE” adlı uzun hikâyesiyle erişmiştir. *Aragon* “Cemile” için: “Bu hikâye bence dünyanın en güzel aşk hikâyesidir.” demektedir. Gerçekten Cemile’yi okuduğumuz zaman bu sözün boşuna söylenmemiş olduğunu anlarız.

Cengiz Aytmatof’un eserlerinde doğa tasvirleri, memleketinin eşsiz güzellikleri çok yer tutar. Hikâyelerinin kahramanları, çoğunlukla çocuklardır. Bunda, çocukluğunda aldığı keskin izlenimlerin, öksüzler yurdunda büyümenin etkisi büyüktür. Çocuk kahramanı seçmesinin diğer bir sebebi de, söylenemeyecek gerçekleri saf dünyalarının ardına gizlenip söyleyebilmektir. Beğenmediği Komünist rejimini çocukların dilinden kötülemektir...

Cengiz Aytmatof; duygusal yönünün ağır basması, şiirsel diliyle Romen yazarı *Panait Istrati*’ye benzer. Tabiat tasvirlerindeki başarılarıyla yerli yazarımız Yaşar Kemal’i andırır. Hikâyelerinin konusu ve kuruluşu değişik bir hava taşır. Kendine özgü romantizmiyle, bugünkü Rus yazarlarından hemen ayrılır.

Bu açıklamalardan sonra, “Beyaz Gemi”ye geçebiliriz.

KONU: “Beyaz Gemi”nin konusu çok basittir: Nüfusunun çoğunluğu Türk ve Müslüman olan Kırgız ülkesinde bir köy vardır. Bu köyde 7-8 yaşlarında bir erkek çocuk dedesiyle birlikte yaşamaktadır. Dede; partinin adamlarından ve orman bakım şefi damadı Urazkul’un evine sığınmış, emrinde çalışmaktadır. Damat, çok geçimsiz ve sinirli bir insandır. Karısının kısırlığı sebebiyle çocuğu olmamaktadır.

Dede-torun ilişkileri çok sağlamdır. Dede, torununa sık sık “Geyik Ana” masalı anlatır. Çocuk, dedesinin kendisine hediye ettiği dürbünü alıp; boş zamanlarında dağa çıkar. “*Issık Göl*” deki “*Beyaz Gemi*”’yi seyreder. Beyaz Gemi’de, babası tayfa olarak çalışmaktadır.

Rejim, çocuğun anasını ve babasını kendisinden uzaklaştırmıştır. Anası başka bir kocaya varmıştır. Babası çocuğu görmekten yoksundur... Dedesinin çocuğa gösterdiği ilgi ve sevgi yetersizdir. Çocuk, sık sık hayal dünyasına yaslanır. İçindeki ana-baba özlemini bu yolla gidermeğe çalışır. Başı insan, gövdesi balık olan bir yaratık olup; dereden göle akmak, her gün aynı saatte geçen “Beyaz Gemi”’ye erişmek ister. Fakat böyle hayallerin sonunda, gerçeğin katı yüzüyle karşı karşıya gelir; gizli göz yaşları döker...

Dedesi, çocuğu okula yazdırıp her gün at sırtında komşu köydeki okula götürüp getirmektedir. Çocuğu olmayan damadı, bu aşırı ilgiyi kıskanmaktadır. Bir gün, atla ormandan tomruk taşırken, Mümin Dede’yle damadı, çocuğun okuldan getirilmesi konusunda kavga ederler. Dede, damadının işten çıkarma tehdidine aldırmadan, tomruk taşıma işini yarıda bira-

kıp çocuğu okuldan alıp eve döner. Urazkul, bu olay üzerine kayınpederini epeyce hırpalar. Çocuk, üzüntüsünden hastalanır. Ormandan kaçak kesilen tomruğu almaya gelen konuklar; Mümin Dede'ye çevrede dolaşan ve kutsal sayılan geyiği vurmasını söylerler. Dede, Urazkul'un korkusuyla istemeyerek geyiği vurur. Etini kebab yaparlar. Hasta çocuk, tek dayanağı, kendilerini kurtaracağına inandığı geyiği kanlar içinde görünce, deliye döner. Artık yaşamasının bir anlamı kalmamıştır. Nehre koşup balık insan olmak umuduyla kendini coşkun suya koyuverir. Suyun coşkun dalgaları arasında can verir...

KİŞİLER: Hikâyenin çatısı, üç kişiyle kurulmuştur. Yaşlı Mümin Dede, Urazkul ve çocuk. Diğer kişiler, sıradan kişilerdir.

Mümin Dede: Törelere, inancına bağlı yaşlı bir insandır. 1917 ihtilaliyle kurulan Komünizm rejimi, onu pek etkilememiştir. Kendi yerli yaşayışını sürdürür. Kendi dilini konuşur. Dinin emirlerini yerine getirir. Torununa aşırı sevgisi ve bağlılığı çok anlamlıdır. Tarihlerine, felsefelerine, millî değerlerine bağlı toplumlarda en gençle en ihtiyar nesiller arasındaki ilişkiler sevgi ve saygı taşır. Yazar, 7 yaşındaki çocukla, 70 yaşındaki ihtiyarı birbirine bölünmez bağlarla bağlarken, işte bu gerçeğe parmak basmak istiyor. Komünist yönetimin halkın özüne inmediğini, kabukta kaldığını ve varlığını kaba kuvvetle sürdürdüğünü matematiksel bir gerçeğe ispatlıyor...

Mümin Dede, 1917 öncesi bağımsız milletlerin kişilerine bir sembol olarak alınmıştır. Komünizmin, yaşlı insanlara gücü yetmemiştir. Bu insanlar, kendi masallarını anlatmakta, kendi inanç ve törelere bağlı olarak yaşamaktadır. İlk kurtarıcı "Geyik Ana", onlara yine kurtuluş yolunu gösterecektir. "Geyik Ana", bir semboldür. Bir milletin dilini, tarihini, kültürünü, kısacası mazisini temsil eder. Geçmişlerine bağlı, tarih ve edebiyatını yaşatan milletler, er geç hürriyetlerine kavuşacaklardır. Bu kurtuluşu, yaşlı insanlar görmese bile, umut bağladıkları torunları görecektir... Dedenin, damadından nefret etmesi, çocuğa aşırı ilgi ve sevgi göstermesi, planlanmış, önceden düşünülmüş millî bir görüşün eseridir...

Urazkul: Bu tip, rejimin dejenere ettiği, alkolik, vicdansız, inançsız, millî değerlerinden kopmuş ve Komünizmin kölesi olmuş insanları sembolize eder. Kendi kişisel çıkarları sebebiyle rejime boyun eğen, kendi milletinden kopan Urazkul tipi, Komünizmin hizmetindeki yabancı milletleri temsil eder.

Urazkul, aile kişileri tarafından seilmeyen bir insandır. Kayınpederine küfreder. Karısını döver. Çocuğu, fırsat buldukça hırpalar. Ailesiyle bütün bağlarını koparmıştır. Gözü daima yüksek mevkilerde ve büyük şehirlerde. Durumunu beğenmez. Partinin adamıdır. Bakım şefi olduğu halde, ormandan kaçak ağaç kesip satar. Kendi kişisel çıkarları için, görevini kötüye kullanır... Çocuğunun olmaması, çok anlamlıdır. Yazar bununla, Komünizmin kısır ve kısa ömürlü olduğunu ima etmek istiyor. Köksüz, inançsız Urazkul'un kendisinden sonra soyunu sürdüremeyeceğini belirtiyor. Yazar; kahramanların adını seçerken bile, ince bir ustalık göstermiştir. Müslümanlığa candan inanmış "Mümin" adına karşılık, "Rus'a kul" kelimesine

benzeyen “*Urazkul*” adını kullanmıştır... Urazkul, partinin adamıdır. Yani partiye candan bağlıdır. Bütün kötülükleri, çirkinlikleri nefsinde taşır. Dolaylı olarak Urazkul’un kişiliğinde Komünizm rejimi kötülenmiştir...

Çocuk: 7-8 yaşındadır. Mutlu değildir. Dedesinin coşkun sevgisi ona yetmez. Anasını, babasını deli gibi arar. Sık sık “Issık Göl”e bakar. Oysa, ana-baba kendisinden kopmuştur... “Beyaz Gemi”, göl, dürbün, balık, hep hürriyet çağrışımı yapan sembollerdir. Yazar bu imajlarla, içindeki hürriyet aşkını dile getirmektedir. Doğaya çocuğun gözüyle bakmakta, millî unsura bağlı düşüncelerini çocuğa söyletmektedir. Çocuğun “Geyik Ana” masalına bağlılığı çok derin anlamlar taşır. “Geyik Ana” kurtarıcıdır. Daha önce Kırgızları, zalim düşmanlarından o kurtarmıştır. Yarın yine o kurtaracaktır. Masal, efsane, destan bir milletin büyük ideallerini, düşlerini, gerçekleşmemiş arzularını ifade eder... Gücünü, tarihten, dilden, millî şuurdan alır. Ancak milliyetçi toplumlar geçmişlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar...

Çocuk hep “Geyik Ana”nın gelişini bekler. Çünkü Geyik bir kurtarıcıdır. Kurtulmaya vesile olan bir ortamdır. Nitekim gelir. Fakat, dedesi ihtiyardır. Kendisi daha çocuktur. Urazkul ve arkadaşları – yani Komünizm – kendilerinden çok güçlüdürler. Mümin Dede’ye beklenen kurtarıcıyı kendi elleriyle vurdururlar. Kurtuluşu temsil eden geyik ölünce, çocuğun yaşamasının bir anlamı kalmaz. Bozulmamak, Komünizme boyun eğmemek için canına kıyar. Köle olarak yaşamaktansa, hür olarak ölmek daha yücedir...

Çocuğun dilinden verilen şu gerçek, ne kadar yücedir; ne kadar anlamlıdır:

“- Diyor ki dedem, çok, ama çok eskiden Han’ın birine başka bir han esir olmuş. Han esirine “bak” demiş, “arzun bilir, istersen siddin sene yanımda esir kalırsın, esir yaşarsın. İstersen en çok arzuladığın bir şey varsa, onu yapıp seni öldüreceğim. Hangisini seçersen söyle?” Esir han düşünmüş, biraz sonra: “Ömrümün sonuna kadar esir olmam!” der. “İyisi mi beni öldür. Ama öldürmeden önce memleketimden ilk rastlayacağın çobanı çağır, gelsin.” “Ne yapacaksın çobanı?” “Ölmeden önce memleketimin türküsünü dinleyeceğim.” Dedem diyor ki, “İnsanlar vardır ki, memleketinin türküsü için canını vermeğe hazırdır.”

Çoban; yerli ve bozulmamış insan tipinin, türkü ise milliliğin sembolüdür. Bu anlayışta olanlar, uzun süre esir olarak yaşayamazlar. Hür yaşama duygusu, onlar için büyük bir tutku olur. Çocuğun ağzından düşen şu satır, Komünizmin suratına indirilen bir şamardır:

“- Dedem diyor ki, “insanlar kendi soyundan olanların adlarını akıllarında tutamazlarsa ahlâkları bozulurmuş.” Çocuğun, dedesinden duyduklarını sıralaması, gerçekleri kendi dünyasına bürüyerek söylemesi eser boyunca sürüp gidiyor. Yedi yaşındaki bir çocuk, sevilmeyen bir rejimin en güzel ve usta yergisini yapıyor...

ESERİN DÜĞÜM NOKTASI:

Rusya’da yazar gibi düşünemeyen bir çok kimse, çocuğun kendini niçin öldürdüğünü anlayamıyor. Bunu, kitabın arkasındaki alıntılardan öğreniyoruz. Mümendis A.Klimova şöyle haykırıyor: “Beyaz Gemi beni öylesine sarstı ki, dünyayı görmez oldu gözlerim. Hikâyenin

kahramanı çocuk, nasıl oluyor da yapayalnız kalıyor? Sanki yaşadığı dünya, bizimkinden ayrıymış gibi, sanki kendisinden ve dedesinden başka insan yokmuş gibi... Nerededir bu orman bakım evleri? Nerede bu saltanat! Nasıl oluyor da çocuğun okul arkadaşı yok! Bin bir neden var kafamda, içim isyan ediyor, çocuğa bu zulüm neden!”

Beyaz Gemi’nin düğüm noktası çocuğun ölümüyle çözülüyor. Bu ölüm, komünizme karşı bir “pasif direnme”dir. Düşmana her zaman silahla karşı çıkılmaz. Gandhi’nin İngilizlere karşı gösterdiği pasif direnme, silahsız savaşın en parlak örneğidir.

Çocuk ve dedenin –yani esir milletlerin- ilk ve son nesilleri henüz güçsüz oldukları için komünizme karşı koyamamaktadırlar. Dede yenilince, çocuk bu yenilgiye kendi canına kıymakla karşı koyar... Yazar, bu ölüm için şöyle diyor: “Beyaz Gemi’nin bu feci sonundan kaçınılamazdı. Çiçek bozuğu Topal Kocakarı’nın kehaneti böyle olduğundan değil. Çünkü çocuğun kişiliğinde gösterilen “iyilik”, Urazkul’un kaba gücüne ancak kötülüğe dayanmakla karşılık verebilirdi” Evet, Urazkul’un temsil ettiği kaba güce, şimdilik başka türlü karşı konamaz.

Cengiz Aytmatov’un san’at anlayışı şu satırlarda özetleniyor: “Bir düşünceye göre san’at, mutluluğu, sevinci, iyimserliği çağırmalıdır. Doğru. Ama san’at insanı derin derin düşüncelere de sürüklemeli, insanı sarsmalı, insanda acıma duygusu uyandırmalı, kötülüğü protesto ettirmeli, insanı üzmelidir. Ayrıca hayatın, ayak altına alınan, yok edilen, küçük düşürülen en değerli yönlerini yeni baştan kurmak, korumak ve kurtarmak isteğini uyandırmalıdır...”

Beyaz Gemi, bütün bunları yerine getirmiştir. “Kötülüğü protesto ettirmiş, insanı derinden derine sarsmış ve üzmüştür.” İşte eserin büyüklüğü, bu gücünde aranmalıdır. Güçlü yazar, okuyucuyu peşinden sürükler. İdeolojisi neyse, okuyucuyu bu ideolojinin çemberine alır. Beyaz Gemi’yi okuduğumuz zaman, kötülere kahretmekte, iyilerle birlikte ağlayabilmekteyiz. Hürriyetin çok büyük bir nimet olduğunu anlamaktayız...

Mahmut Şevket

3.3. DİL

DİL MESELESİ

Dillerin meydana gelişi nazariyeleri arasında insanın tabiattaki sesleri taklit ederek kelimelere kavuştuğu görüşü de vardır. Akarsuyun şırıltısı, kapı gıcırtısı gibi kelimeler bu oluşa örnek teşkil edebilirler. Fakat şurası muhakkak ki, iptidaî dillerde mücerred mefhumlar yoktu. Sadece görülen işitilen şeyler taklit edilmekteydi. Bunun yanında hemen bütün dillerde müşterek olan ve heyecanları ifade eden “ah, of, uh...” v.s. gibi sesleri de bu iptidaî dilin kelimeleri olarak görmekteyiz. Zamanla insan düşüncesinin tekâmülüne paralel olarak diller de gelişmiştir. Dil bir yandan düşünce tarafından imal edilirken, diğer yandan da bizzat kendisi düşünceyi yaratmış ve inkişaf ettirmiştir.

Bir devre gelmiş, insanoğlu çeşitli hadise ve eşyanın arasındaki müşterek unsuru keşfetmiştir. Artık içinde oturulacak her çeşit yapı bir “ev”, üzerinde yemek yenecek her türlü eşya bir “masa” olmuştur. Bu şekilde eşyanın müşahhas vasıflarından, teferruatından kurtularak aralarındaki ortak vasfın fark edilmesi insan düşüncesinin müşahhasan mücerrede yükselmesini gösterir.

Türklerin Orta Asya’daki devirlerine ait edebî metinler bugün elde olanı kadarı ile çok zengin değildir. Fakat yine de eldeki metinlerden o zamanın Türkçe’si hakkında fikir edinmek ve dilin gösterdiği özelliklere eğilmek mümkündür. Bu yapıldığı takdirde görülecektir ki, Türkçe’nin o zamanki hali Türkler’in yaşayışlarıyla, çevreleriyle, inanç ve düşünce dünyalarıyla yoğrulmuş belli bir dünya görüşünü yansıtır. Göçebe, cenkçi, şamanist bir toplumun dili...

İptidaîlikten kurtulan kavimlerin düşünce dünyaları genişler. Gelişen düşünce yeni kavramlar getirecektir. Yeni kavramlar dilin tabîî seyri içinde yeni kelimelerin doğuşunu hazırlayacaktır. Bu bizi düşünce dünyası genişlemiş milletlerin dillerinin de gelişmiş olacağı hükmüne götürür.

Burada şöyle bir paragraf açmak gerekir: Milletlerin düşünce dünyalarının gelişmesi onlara belli bir dünya görüşüne uymayı bahşeder. Belli bir dünya görüşüne ulaşan milletlerin dilleri bu görüş istikametinde ve çevresinde gelişir. O milletin fertleri kendi dünya görüşleri ile eşyaya ve kavramlara yaklaşırlar. Böylece dilin kendine has özelliği ortaya çıkar. Bu özellik milletlerin değerlerine ve değerlendirme sistemine tesir ederek her milletin eşyaya ve mücerret kavramlara değişik ağırlıklarda mânâ yükleyen kelimeler yaratmasına yol açar. Bozkırlarda yaşayan milletler için çöl, ormanlarda yaşayanlar için ağaç, kıyılarda yaşayanlar için deniz, çeşitli mefhumlar için öne çıkarak mânâ ağırlığı kazanırlar. Denizciliğe ve gemilere ait kelimeler gerek çeşit, gerek mânâ bakımından İskandinav dillerinde yahut eski Yunanca’da ne kadar fazlaysa, bozkıra, ata, toprağa ait kelimeler Türkler’de o kadar çeşitli ve fazladır. Aslında mühim olan bu da değildir. O milletlerin o kelimelere yüklediği mânâ önemlidir. Bu mânânın yoğunluğu elle tutulur gözle görülür olmadığından ölçülemez. Ancak millet fertlerinin zihinlerinde ifade edilemeyen bir kuvvet halinde durur.

Dildeki deęişmelere bu g r şler a ısından bakılacak olursa deęişmelerin millet tarihinde b y k sarsıntılarının olduęu devrelere tesad f ettięi g r l r.  yle olaylar olmalı ki, bir millet bu olayların tesiri ile d ş nce d nyasında  ok b y k hamleler yapsın ve bu hamleler onun d nya g r ş n  deęiştirsin.

T rklerin  sl m'a giriři T rk d ş nce tarihinde en b y k sarsıntıdır. Buda ve Mani dinlerini de kısa fasılalarla yoklayan T rkler bu dinlere yaklařırken  ok b y k bir deęişim ge irmedi leri halde,  sl m'a girdikten sonra dinde, dilde, g r şte, d ş ncede b y k deęişmelere uęramışlardı. Bu deęişimler T rkler'in  sl m'ın d nya g r ş n  benimsemelerine bu d nya g r ş   er evesinde d ş n p yařamaya bařlamalarına kadar devam eder.

Batı Oęuzcası b y k Sel uklular'ın, Anadolu Sel ukluları'nın ve Osmanlılar'ın di- maęlarında  sl m d ş ncesi ve d nya g r ş  ile bin yıl yoęrulmuřtur. Bu d ş nce ve d nya g r ş  T rk e'yi deęiřirmiřtir. Deęişim yeni kelimeler alarak ve yeni kelimeler yaratarak meydana gelmiřtir. Madd  cephede T rk adet, anane,  rfleri ile birlikte eski řamanizmden gelen kelimeleri ve etnoęrafyaya m teallik kelimeleri aynen veya  ok yavař bir deęişimle muhafaza ederken; m cerret meřhumlara ait kelimeleri Kur'an dili olan Arap a'dan almıřtır. Yahut T rk' n  sl m'a yaklařması kendine has bir bi imde olduęundan yaratıcı zekası yeni kelimeler  ıkarmıřtır.

Avrupa dilleri  rkların kaynařması ile meydana geldi. Amma o kaynařmayı yoęuran Hristiyanlık'tır. O dillerin k lt r kaynaęı da Antik diller denilen eski Yunanca ile Latince'ye dayanıyor. Bug nk  Avrupa medeniyetinden Hristiyanlık'la Antikite'yi  ıkarınız ve o medeniyet tamtakır kalır. Avrupa'da Hristiyanlık bin yıl Latince'yi ilim dili diye kullandı. Biz de bin yıl  nce  sl m'a girdik. M sl manlık da T rk e'yi yeni bařtan yoęurmaya bařladı.  sl m medeniyetinin m řterek ilim dili Arap a'dır. Batıda Latince'nin g rd ę  vazifeyi Doęuda Arap a g r yor. Ayrıca  sl m, Hristiyanlık'tan farklı olarak devlet d zeni kuran, bu d zenin b t n m esseselerini getiren bir din olduęundan, T rkler de bu d zen  er evesinde kurdukları devletlerle  sl m'ı en iyi yařatan, uygulayan millet olduklarından, Hristiyanlıęın Batı milletlerine tesiri yanında  sl m'ın T rklere tesiri farklı olmuřtur. T rk toplumu ahl kından iktisadına, hukukundan san'atına kadar b t n m esseselerini  sl m'ın d nya g r ş   er evesinde kurmuř olduęundan T rk e de bu deęişme ve geliřme  izgisi  zerinde y r m řt r. Batı Oęuzcasının bin yıl evvel bařlayan, bug ne kadar ulařan deęişim ve geliřme sebebi asli olarak bu b y k olaydır.

Evet, bin yıl evvel M sl manlıęı kabul ettikten sonra  ok derin deęiřikliklere uęradık. Kurduęumuz dokuz asırlık imparatorluk ki, "Sel uk" ve "Osmanlı" diye iki ayrı isim tařımakla beraber hakikatte aynı milletin kurduęu yekpare bir saltanattır, bu imparatorluęa yabancı  rklardan insanlar girdi, fakat i imizde eridiler. Eriyenler bizden oldu.   nk  biz onların ruhunu deęiřtiriyorduk. Bizim muhtevamız ile beslenip yetiřtiklerinden bizden oluyorlardı. Kapımızın herkese a ık oluřu bu y zgendir.

Türkçe'ye yabancı kelimeler de girdi. Eriyenler dilin vatandaşı oldu. Erimeyenler... Onlar zaten ne canlı dile girmişlerdi, ne de kendileri canlı idi. Ancak beraberlerinde getirdikleri kaidelere yapışarak "Veysi" ve "Nergisi"nin "Münşead"larında kaldılar. Dilin tabîî seyri bu yabancı kuruluşlu terkiplere ısınamamıştı. Zamanla geldikleri gibi sessiz sedasız gittiler. Alınan kelimeler bilhassa şairler tarafından Müslüman-Türk yaratıcılığı ile o kadar ustalıklı biçimlerde kullanıldı ki, musikiden mimariye kadar bütün san'at dallarında renklere, seslere hatlara sinen ruh kelimelere de yayıldı. Ve kelimeler arasında öylesine münasebetler kuruldu ki, bu münasebetlerin dayandığı düşünce dünyası içinde kelimeler yepyeni mânâlar yüklendi. Arapça'da "zafer" mânâsına gelen "devlet" Türkçe'de apayrı bir muhtevaya büründü. Dışarıdan alınan kelimeler Türk milletin yaratıcı dehası ile hem mânâ hem şekil yönünden değişip bizim oldular.

"Mâye, âyine, fâide, hâin, gâib, dîvar" gibi kelimeler "maya, ayna, fayda, hayın, kayıp, duvar" şeklinde uzun yerleri kısalıp, ince yerleri kalınlaşarak çifte kavrulmuş bir biçime sokuldu. Aynı şekilde "hammal, kassab, hummam" gibi şeddeli kelimelerin şeddelerinin atıldığını, uzun hecelerinin kısaltıldığını görüyoruz. Kelimelerin harekeleri değişiyor; "çemen, çimen; hesab, hesap; terceme, tercüme; nevbet, nöbet" haline giriyordu. Harflerdeki değişiklik; "Fatıma"nın Fatma, "iştiha"nın iştah, "Nimten"nin mintan oluşu yanında kelimeler de değişiyor; "Sihriç", sarnıç; "Riçal", reçel; "Tennur", tandır; "Çeyrep", çorap; "Hoş-ab", hoşaf şekline giriyordu. Ayrıca mânâlarda değişimler oluyor; Acemin "pehl:asker, van:muhafız, pehlevan: kumandan" şeklindeki birleştirilmesi bize geçince "pehlivan: güreşçi" oluyor, Farsça'da "serbest: başı bağlı", iken bizde "başı boş" mânâsına geliyordu.

Bizim şairlerimiz bu kelimeleri öyle mısralar içinde öyle bir yere yerleştiriyorlardı ki, kelime artık kendi müstakillliğini yitirip şiirin genel havasının, temsil ettiği düşünce çizgisinin malı oluyordu. Millet aldığı kelimelere o şekilde bir işlenirlik kazandırdı ki, kelimelerin ifade kudretleri değişti. Bu bakımdan Divan şiirini Türkçe'nin belli bir safhasının şiiri olarak görüyor; Fuzulî, Bakî, Nedim, Galib gibi ustaları yalnız bizim değil, dünya edebiyatının ustaları arasında sayıyoruz. İnkâr etmiyoruz, onlarla iftihar ediyoruz.

Millete ve devlete sınıf açısından bakanlarca yapılan bir ayrıma göre bizde, tarihî ve iktisadî yönden aynı gelişim çizgisinden gelmediğini fark edemeyenler batılı bilgilerine dayanarak Divan ve Halk edebiyatlarının arasına korkunç bir uçurum sokmak istiyorlar. Biçim bakımından -vezin, kafîye, nazım şekli- bu ayrım söz konusu edilebilir. Muhakkak ki, aşıklar hece vezni ile koşma, türkû, ilahî v.s. yazmışlardır. Buna karşılık Divancıların gazel, kaside, mesnevi v.s. yazdıklarını biliyoruz. Bu şekilde bir ayrılık iki edebiyatın birbiriyle alakasını keserek, onları sanki ayrı milletlerin edebiyatıymış gibi göstermeye sebep olamaz. Şundan olamaz ki, aynı dünya görüşü ile eşyaya ve kavramlara yaklaşan yazarlar değişik kelimeler ve nazım şekilleri kullansalar da, muhteva bakımından aynı şeyleri söylemektedirler. Bizim edebiyatımızda Fuzulî'nin aşkı anlatışı ile, Yunus'un veya Dertli'nin anlatışı muhteva açısından

farklı değildir. Aşk düşüncesini tasavvuf tezgahında dokuyanlar birbirlerinden ayrı şeyler söylemezler. Görünen farklılık şekildedir. Bu ayrım belki Avrupa milletlerinde olmuş olabilir. Onlar sınıflı toplum olduklarından, sınıflar arasında dünya görüşü farkları meydana gelmiş olabilir. Bu yüzden eşyaya ve mefhumlara bakış çok değişik hedeflere yöneltilmiş sayılabilir. Ama Anadolu’da kurulan bin yıllık Türk devletinin şiirinde böyle bir ayrım yapılamaz. Dine dayalı devlet yapısı sınıfsız toplumu meydana çıkarmış olduğundan, milletin bütün fertleri aynı dünya görüşü etrafında birleşmiş olup, devletle millet birbirinden kopmamıştır. Yazarlar ayrı ayrı şekillerle yürümekle birlikte aynı yoldan gitmişlerdir. Kimi yolun ortalarında kalmış, kimi sonuna yani gitmişlerdir. Kimi yolun ortalarında kalmış, kimi sonuna yani sonsuzluğa ulaşmıştır. Bunun için Yunus’un:

“Senin aşkın beni benden alıptur.

Ne şirin dert bu dermandan içerü”

Beyti ile, Fuzulî’nin:

“Aşk derdiyle hoşem el çek ilacımdan tabip

Kılma derman kim helakim zehr-i dermanındadır”

beyti arasında uçurumlar kadar fark görmemizin imkanı yoktur. Divan-halk ayrımı bizi bizden ayırmak isteyen haramzedelerin madrabazlığıdır.

Osmanlı Devleti on dokuzuncu yüzyılın başlarında çöküşünün hızlanması ile Avrupa’nın üstünlüğünü kabullenmiştir. Tanzimat’ı hazırlayan sebepler malumdur. Tanzimat’la başlayan batılılaşmanın edebiyata uzanması ile meydana çıkan Tanzimat Edebiyatı, mecburi doğmuş bir çocuktur. Osmanlı aydını daha Fransız İhtilâli’nden gelen fikirleri hazmedemeden on dokuzuncu yüzyılda altın devrini yaşayan pozitivistizmin kucağına düşmüştür. Buna bir de Avrupa teknolojisinin parlaklığını eklersek, Osmanlı’nın denize düşüp de yılanı sarılması daha bir açığa çıkar. Kendine olan büyük güvenini kaybeden Osmanlı korkunç bir şaşkınlık ile batılılaşmaya başlamıştır. Edebiyata gelince...

Nedim’le başlayan mahallileşme cereyanı Divan şiirinin son büyük ustası Şeyh Galip’ten sonra üslûpta bir amiyaneliğin içine düşülmesine yol açar. Asaletini ve büyüklüğünü kaybeden müflis bir beyzâde gibi Divan şiiri, bilhassa son şairleri ile –Enderunlu Vasıf buna en güzel örnektir- seviyesiz bir dil, güçsüz bir üslûpla zâfiyetini ortaya koyar. Devletin çöküşü ile hayatîyetlerini kaybeden bütün müesseseler gibi edebiyat ve dil kuvvetini yitirmiş, bayağılaşmıştır. Bunun ardından Âkif Paşa’nın tereddüdü, Ziya Paşa’nın çelişkiler dolu düşünce dünyası, Şinasi’nin Avrupa’ya bağlantısı, Namık Kemâl’in Osmanlı milleti yaratma hevesleri, Abdülhak Hamid’in “Makber”de düğümlenen korkunç ıstırapı ve Jöntürk neslinin Batıya teslimiyeti ile silahlarını bırakışı gelecektir.

Tanzimat’tan itibaren edebiyatta görülen bütün değişimler bugüne kadar temellerinde bir siyasi yatırım taşırlar. Hatta bazı devrelerin bütün edebiyatçıları aynı zamanda o devrin önemli siyaset adamlarıdır. Edebiyatı siyasî gayelerinin tahakkuku için kullanırlar. 1908’den

Millî Mücadele Hareketinin başarıya kavuştuğu devre kadar geçen zaman içinde oluşan olaylar ve edebî gelişmeler, siyasetle sıkı sıkıya alâkalı olmalarına rağmen, dilde önemli değişmelere sebep olmuştur. Bu sebeplere ilerde döneceğiz.

Tanzimat batılılaşmadır. Kavramlar anarşisi içinde düşüştür. Dünya görüşümüzün ve düşünce çizgimizin değişmeye zorlanmasıdır. Bu zorlama önce nesirde başarı sağlar. Çünkü Divan nesri, Divan şiiri kadar kuvvetli değildir. Osmanlı'nın istidadı yoğunlaşmış düşünce olan şiire meyyaldır. Osmanlı gevezelikten hoşlanmaz. Bu bizim ırkî özelliğimizdir. Bu yüzden nesir sahası birden bire Batının kucağına düşer. Asrın icapları da bu düşüşü kolaylaştırır. Roman, gazete, tiyatro v.s. birbiri peşi sıra gelir. Kanundan, adaletten, müsavattan bahseden ve o zamana kadar süregelen düşünce çizgisinin dışına düşen eserler ortaya çıkar. Tanzimat dilinin en önde gelen özelliği Batı düşüncesinin getirdiği kelime, kavram ve muhtevanın bizim kelimelerimizle ifadeye zorlanmasıdır.

Vatan, millet, hürriyeti, adalet, kanun ötedenberi kullanılan kelimelerdir. Fakat bu kelimeler bizim düşünce çerçevemiz içinde mânâlar yüklenmişlerdir. Tanzimatçılar kelimelere batılı mânâlar yüklemeye çalışırlar. Şinasi, Reşit Paşa'ya yazdığı kasidesinde:

“Vaktini asr-ı saadet bilir ebna-yı vatan”

derken “asr-ı saadet”ten bambaşka şeyler kastediyordu. Oysa ki, milletin bildiği “asr-ı saadet” bundan çok farklı idi. Tanzimatçıların dilde sadeleşmeye çalışmaları tabii bir oluş değildir. Siyasî gayelerinin tahakkuku için getirdikleri batılı kavramların bizim kelimelerle ifadesine zorlanmasıdır.

Tanzimatçılar ki, batılılaşmada Hugo'dan beriye geçememişlerdir, Servet-i Fünuncular övüne övüne bir sıçrayışta Fransız çağdaşlarıyla birleştiklerini zannettiler. Parnasyenlerin estetik telâkkisi bayağı halk dili ile karşılanamazdı. Bu açıdan batılılaşan Servet-i Fünuncular Arapça, Farsça lügatlara sarıldılar. Tanzimatla dilde tabii olmayan bir durulma başlangıcının görülmesi, Servet-i Fünunla yine tabii olmayan bir bulanıklığa sebep oldu. Milletin sinesinde yer edememesi millettten kopmuş bir edebiyat oluşundandır. Servet-i Fünun özentidir, yapmacılıktır, yabancılaşmanın –bilhassa muhtevada- zirvesidir.

Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında memleketteki şaşkınlık tedirginlik karasızlık son haddine varır. Devletin temelleri çatırdamaktadır. Bir şeylerin olması lâzımdır. Millet bir şeyler ümit etmektedir. Bu arada Tanzimatın Osmanlılık siyaseti ile yaratılmak istenen Osmanlı milleti kavramı, aynı politikayı yüzyıllardır millet-i hâkime rolü ile oynayan Müslüman Türk'e ağır gelir. Millet “gavura, gavur demek yasaktır” anlayışına bir türlü ısınamaz. Müslüman Türk'ün azınlıklar ile kanı pahasına aldığı muhafaza edip şenlendirdiği memleketinde aynı haklara sahip olması, hattâ çoğu yerde azınlıkların keyfi yerine gelsin diye kenara itilmesi ağırına gider. Dünya görüşüne, yaşama biçimine, asaletine, ruhuna aykırı düşen bir durum-

dur bu. Ve millet bu durumun değişmesini bekler. İşte Meşrutiyet Türkçülüğünün aydınların maneviyatında doğurduğu silkinış –siyasî vechesi ne olursa olsun- böyle bir bekleyiş sebebine dayandırılabilir.

Osmanlı Türkü koca imparatorluğunda bir başına kalmıştır. O devrin mecmualarında yaralı arslan olarak çizilir. Meşrutiyet Türkçülüğü bir kurtuluşu müjdeler. Aydınlar Binbaşı Enver’e ve:

“Ben bir Türk’üm dinim, cinsim uludur”

diyen Mehmet Emin’e bu açıdan yaklaşır. Bizim milletimiz her kurtarıcıyı dener, ama bir kere dener. Masallarımızdaki yiğit hasmını bir kere vurur, bir daha vuramaz, “Ben anamdan bir kere doğdum” der. Aynı millet İttihad-ı Terekki’yi bir kere denemiştir. Aradığın bulamayınca bir daha denemez.

“Genç Kalemler”in görüşleri ortaya üç dilden oluşan “Osmanlıca” diye garip bir mesele getirmeleri yirminci asrın başında düşünde dünyamızda siyaset uğruna mazinin inkarının başlangıcıdır. “Genç Kalemler” bu düşünce ile Türk tarihine dokuz yüzyıllık bir boşluk getirecek Attila’ya, Cengiz’e dönmeye savaacaktır. Millet kendisine ihanet eden azınlıklara karşı çıkmıştır ama, mazisine karşı çıkamaz. İttihatçılar bu alanda Batının oyununa çok kötü düştüler. Ne “Türk Ocakları” zorlaması, ne de “mekûre” tuttu. Oysa ki, batı düşüncesinin bin yıllık maziye silemeyeceği milletin yanı başında capcanlı duran Abdulhamid’in yerine Topal Timur’u koyamayacağı kadar apaçıktı. Millet Allahuekber dağlarında donup, Seddülbahir’de yandıysa, içine düşürüldüğü hakir durumdan kurtulmak için savaşıyordu. Yoksa camilerinde Türkçe ezan okutmak için değil. Meşrutiyet Türkçülüğünün bir başka türlü batılılaşmaya dönüşmesi milleti iktidardan soğuttu. Eğer bu ve bundan sonraki dönemde bir Mehmet Âkif milletin sinesinde taht kurdu ise, bunu her şeyden önce bin yıllık düşünce çizgimizde oluşturduğu “Çanakkale Şehitleri”ne borçludur.

Cumhuriyet aydınlarının fikri gelişmesi Ağuğlu Ahmet, Akçuraoglu Yusuf, Ziya Gökalp doğrultusundadır. Bu kanat çağdaş medeniyet denilen seviyeye çıkmak için millete Batı düşüncesini salık verir. Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin ve onun uzantısı bugünkü Türk Dil Kurumu’nun gayesi bin yıllık düşünce sistemimizi ve dünya görüşümüzü bırakıp, onun yerine batıcı pozitif düşünceyi yerleştirmektir. Bunun için de dili değiştirmek gerekir. 1932’den bugüne kadar Türk Dil Kurumu’nun çalışmaları lâik düşünce ile değer ve kavramlar dünyamızı inkâr etmeye yönelmiştir. Bu bakımdan özleşme –arı dil- denilen hareketin temelde samimiyeti yoktur. İhaneti vardır.

Bu değiştirme uğraşı –zor kuvveti ile- mekteplerden başlayarak, basın ve radyoya intikal etmiş, kısmen başarıya ulaşmıştır. Kelimeleri değiştirmek düşüncelerimizin muhtevasını değiştirmek olacağından Kurum bile bile bu yolu seçmiştir. Zorlama doğrudan doğruya kelimelerin mânâlarına karşıdır. Meselâ: “âşık” yerine “ozan”, “âbide” yerine “anıt”, “tecrübe” yerine “deneme” getiriliyor. Bir kere “âşık”, “aşk”dan gelmektedir. Aşkın millet dimağındaki

yeri bir ucu sonsuzluğa, ilahiye ulaşan manevî bir harekettir. “âşık” bu manevi hareketin içinde şu veya bu şekilde bulunandır. Bunun kopuz çalan mânâsına “ozan” kelimesi ile karşılanması imkânsızdır. “Ozan” Türkün şamanist zamanlarından kalma bir kelimedir. Yüzyıllar sonra dirilip, hem de “aşk”ın yerine geçmesi düşünülemez. Süleymaniye Camisi için “âbidele-
rin âbidesi” diyebilirsiniz, fakat “anıt” kelimesi daha çok heykelleri hatırlattığından maddeye münhasırdır. “Tecrübe” uzun yılların mahsulü bir muhteva taşır. “Deneme” şöyle bir yoklamak mânâsındadır. “Tecrübeli adam” diyebilirsiniz ama “denemeli adam” diyemezsiniz.

Görülüyor ki Kurum’un gayesi, Müslüman Türkün düşünce dünyasını yıkmaya; dünya görüşünü değiştirmeye yönelmiştir. Bunu başka şekillerde tefsir etmeye ve ihanetin ilmî münakaşasını yapmaya lüzum yoktur. Asıl fecaat zora koşulan mekteplerde işlenmekte, yeni nesiller bin yıllık mazisini kelimeleri ile inkâr etmeyi öğrenmektedir. Buna basın, radyo ve eğitimle alâkalı bütün müesseseler yardım etmektedirler. Bu tek ve birleşik cephenin karşısında “donmuş” bir yol tutarak fesahatçılık yapmanın zamanı değildir. Türk Dil Kurumu nasıl ihanet içindeyse onunla mücadele etmesi lâzım gelen kuruluşlar –meselâ; Edebiyat Fakültelerinin aklı başında, mesuliyet duyan öğretim üyeleri- daha aktif bir yol tutturmaları gerekir. Uydurma dille talebeye ve okuyuculara bin kitap götürülüyorsa, bunun karşısına küçücük broşürlerle çıkılmaz. Ve eğer dilin tabîî seyri içinde “tetkik” yerine “inceleme”, “müddei-umumi” yerine “saveri” geçmişse, kalkıp; “kanun” kelimesi “kaanun”, “ateş” kelimesi “âteş” yazılmasıdır diye fesahatçılık-galatçılık yapmanın mânâsı yoktur. Kendi kelimelerimizi ve kendi değerlerimizi samimiyet ve namusluluk içinde müdafaa edeceksek bu kelimelerden meydana gelen san’at eserlerimizi bir bir ortaya çıkarmalıyız. Karşıda korkunç şekilde işleyen –zorla işletilen” bir teşekkül var. Nazarî bakımdan ne kadar haklı olursak olalım, pratikte başka şeyler işlemektedir. Milliyetçi cephe dilini namusu telâkki ediyorsa eserlerini tezelden vermeli-
dir. Dil bir milletin dünya görüşünün, değerlerinin, ruhunun, varlığının taşıyıcısıdır. Taşıyıcı yere serildi mi taşınan düşer ve parçalanır. Nesillerin konuşarak, yazıyarak anlaşılamadığı bir memlekette anarşinin hakimiyeti gayet kolaydır.

A. Hacıyakuboğlu

DİL MESELEMİZ

Gerek siyasi ilim mensupları, gerek sosyoloğlar ve gerekse hukukçular tarafından kabul edilen millet tarifinde din, dil, tarih, kültür, gaye birliği aranmış bu amilleri taşıyan ve vatan dediğimiz toprak parçası üzerinde yaşayan insan cemaatine MİLLET ismi verilmiştir.

Her ne kadar İsviçre, Hindistan gibi çeşitli dillerin konuşulduğu, Sovyet Rusya, Amerika Birleşik Devletleri gibi çeşitli din ve mezheplerin mevcut bulunduğu topluluklar müşahade edilmekte ve bunlarda millet vasfı bulunmakta ise de konumuz milletin sosyolojik tahlili olmadığından meselenin bu cephesine temas etmeyecek sadece milleti meydana getiren unsurlardan DİL üzerinde durarak son zamanlarda uydurulan birçok kelimeyle adeta buhran devresi geçiren TÜRK DİLİ'ni bekleyen mukadder tehlikelere temas etmeye çalışacağız.

İnsanla beraber yaratılan ve ancak onunla birlikte yok olabilecek olan dilin, anlaşmayı temin etmek, his ve düşüncenin müşterek vasıtası olduğundan bir kısım insanları millet halinde tutmak ve bu milletin folklorunu, tarihini, kültürünü, an'anesini hülasa mevcut her şeyini nesilden nesile intikal ettirmek, gelmiş geçmiş ilmî bağrında saklamak ve öğretmek ... vs. gibi daha saymakla bitmeyecek kadar vazifesi vardır. MİLLET ve DİL. Bu iki mefhum birbirine çok sıkı bir şekilde bağlı bulunmaktadır. Bunlardan dil mefhumu o derece mühim bir yer işgal etmektedir ki, ortadan kaybolan bir milletin dili mevcut olabileceği halde, dilini kaybeden bir millet tarih sahnesinden silinmektedir. ⁽¹⁾ Eğer tarih sahnesinden silinmemek istiyorsak –ki hepimiz bu gaye uğruna ölmeye hazırız- dile sahip çıkmanızı ve her türlü faaliyetleri ilmin ışığında yapmanızı icap eder.

Bütün ilimlerin ilim olarak insan hafsalasını aşan birer değerleri vardır. Bu ilimler insanoğlu tarafından yaratılmıyor. Fakat keşfediliyor. Mesela hukuk kanun koyucunun icadı değildir. Onun da hafsalasını aşan; hukukun üstün bir değeri vardır. Dil de ilimdir ve bu kaidelere tabidir. Bütün kendilerine ahenk nazarı dikkate alınırsa dilin rastgele uydurulmuş kelimeler yığını olmadığını onu da yaratan insanüstü bir kuvvetin bulunduğunu anlamak pek zor olmasa gerekir. Aşağıdaki satırlar dil alimimiz merhum Ord. Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat'ındır. “ ... Umumi kanaat, bu muazzam varlık, dilin bu sihirli veya kudsi vazifesi ve dilin yapısındaki insan kudretini aşan mükemmellik sebebi ile dilin Allah tarafından insanlara verilen bir ihsan, bir lütuf olduğu şeklindedir. Bu düşünceye göre “sözü” Allah yaratmıştır. Kur'an'ın manasından ziyade ifadesine verilen ehemmiyet ve bunun son zamanlara kadar devam etmesi bu kanaat ile yakından ilgilidir. Bu görüş başka bir açıdan bugün için de doğrudur... Dil insan eli ile yapılmış bir varlık olmayıp, binlerce yıldan beri kendi kanunları içinde gelişen tabii bir varlıktır...” ⁽²⁾ Dil bu derece ulvi, ihtimam gösterilmesi icap eden bir varlık

¹ Reşit Rahmeti Arat (Ord. Prof. Dr.): TKAE yayın No 13 S. 50

² a.e. s.51-52

iken –zamanın ne garip tecellisidir ki- bugün Türkiye’imizde dil bir terminoloji buhranı geçirmekte ilim ahlâkından mahrum kimselerin tecavüzlerine maruz kalmış bulunmaktadır.

Dil kendi kanunları içinde gelişen tabii bir varlık olduğuna göre her tabii varlık gibi doğar, büyür, inkişaf eder, ölür. İlim dili olarak akademik hali hariç Latince’yi dünya üzerinde kaç kişi bilir ve konuşur? Bugünün rağbet gören dillerini zamanın yumruğuna dayanarak eskimeyeceğini kim temin edebilir? Dil kelimelerden müteşekkil olduğuna göre bazı kelimeler zamanla hayatiyetini kaybedebilir. Dün akıl manasına gelen us kelimesi bugün kullanılmıyor. Kelime bir lu hecesi almış terbiyeli manasına gelen uslu olmuş. Ama günün uydurukçuları aklî=usculuk diyorlar. Türkçe’de cilik, cılık, cülük, culuk ilaveleri isimlerin sonuna gelerek meslek ismi ifade eder. Demir; demircilik – tuz ; tuzculuk – bakır ; bakırcılık ... vs gibi. Dildeki bazı fiiller de ona benzetilmeye çalışılıyor. Türkçede sevmek; sevişmek, - dövmek; dövüşmek – öpmek; öpüşmek ... vs. var ama bu vaziyet sayın Ord. Prof. Fındıkoğlu’nun da yerinde işaret ettikleri gibi kelimenin kendine has (nev’i şahsına münhasır) halidir. Bu fiiller böyledir diye çelmek; çelişmek (tenakuz) eleştirmek (tenkit etmek) yap olur mu? Dilin tahrifinden başka bir şey değil. Dil üzerinde bütün bir milletin hak ve tasarrufu vardır. Bu tasarruf ihlâl edilemez (³).

Türk dilinin çeşitli lehçeleri çeşitli milletlerin tesiri altında kalmış ve zamanla dili yabancı unsurlardan temizleme hareketi yine çeşitli bölgelerde baş göstermiştir. Muhakkak olan şudur ki; coğrafi yönleri nazarı dikkate alınarak yapılacak tasnifte güney grubunu teşkil eden (bugün Türkiye Türkleri’nin konuştuğu Türkçe) oğuz lehçesi (⁴) de X. Ve XII. Asırlarda Arap ve Fars dillerinin tesiri altında kalmış bu tesir XIII. Asırdan itibaren şiddetini artırmıştır.

Yarım asırdan fazla bir zamandan beri devam eden “dilde sadeleşme” hareketi son senelerde iyice soysuzlaşmıştır.

1909 da Selanik’te Ali Canip Yöntem ve Ömer Seyfettin’in genç kalemleri bu cereyanın bayraktarlığını yapmış bilâhare Ziya Gökalp ve Kâzım Nami beyler iştirak etmiştir. Önceleri eski dili bırakmamış ve Türkçüler’e cephe almış olan Baha Tevfik (⁵) ile Fuat Köprülü de katılmıştır. I. Dünya harbi sıralarında Türk Yurdu ve Hamdullah Suphi, Ahmet Ağaoğlu Yusuf Akçura gibi aydınlar aynı fikri müdafaa etmişlerdir.

Ömer Seyfettin, Ali Canip’in başladığı çığırda Ziya Gökalp önder olmuştur (⁶). Hakkat şudur ki, bu aydınların istedikleri Türkçe bugünkü kullanılan Türkçe bile değildir. Umduklarından fazla çok şey buldular. Bugünün nesli Ziya Gökalp’i anlıyabiliyor mu?

Şimdiye kadar ki, “dilde sadeleşme” hareketinin ilmî temsilcileri ve ilmî faaliyetleri vardı. Bunlar ne istediklerinin, ne düşündüklerinin farkında idiler ve icraatlarının nerede baş-

³ Ali Nihat Tarlan (Ord. Prof. Dr.): Dil, Bab-ı Alide Sabah 8 Mart 1966.

⁴ Ahmet Temir (Prof. Dr.): Türk Kültürü; 40 1956.

⁵ Hilmi Ziya Ülken (Ord. Prof. Dr.): Türkiye’de Çağdaş Düşünce tarihi, s.498.

⁶ a.e. s.498.

layıp nerede nihayete ereceğini biliyorlardı. Çünkü yolları ilimdi. Dilimizin bugünkü hali bunun bir delilidir. Türkçe bu ilmî hareketler üzerinde seyrederken yepyeni bir devreye girdik. Uydurukça devresi!

Bugün değilse bile –böyle devam ederse- yarın muhakkak dilimiz için diğer bir tehlike; batı dillerinden gelen kelimelerdir. Dün nasıl namaz, abdest, oruç, Kur'an, secde, zekat ...vs. gibi bir Müslüman için zarurî kelimelerle beraber birçok Arapça kelime ve terkipler dilimize girdi ve dil yarım asırdan beri başlı başına bir mesele halini aldıysa bugün de batı medeniyeti ile temasa geçtiğimiz zamandan beri depresyon, mikroskop, lojik, rasyonel, enflasyon, finans, fon, telefon, mikro-makro, dinamo termometre ...vs. gibi ilmî kelimeler yanında hiçbir ilmî değeri olmayan sırf aşağılık duygusunun verdiği heyecanla show, cafe, restaurant (kelimelerin aslına sadık kalınarak), kuaför, gala, artist, kuzin, kuzine (Türkçe'de karşılığı yokmuş gibi), pedikür, perma, manikür ...vs. gibi yabancı kelimeler dilimizi istila etmiş durumdadır. Sayın TDK üyeleri olgu, döngü, koşul, sorun, kurumsal çevre (itimai nizam), yapıt, bilinç, beti, doğa, tümce ... gibi kelime uyduracağına mesaisini birazda bu kelimelerin kullanılmamasına ayırsa çok daha yerinde hareket etmiş olur kanaatindeyiz.

Muhterem okuyucu! Bu satırların yazarının söylemek istediği şudur: Bugünün nesli daha dünün Abdülhak Hamid'ini, Mehmet Âkif'ini, Namık Kemâl'ini, Ziya Gökalp'ini, Halit Ziya'sını okuyamaz, anlayamaz duruma gelmiştir. Bu neyin alametidir? Nesiller arasına kesin sınırlar çizmek hangi mantığın icabıdır? Dünya yüzünde bizden başka hangi milletin kelimeleri bu derece süratle değişti ve değişiyor. Hangi milletin evladı kendi büyüğünü okuyup da anlayamıyor? Bu kadar süratle değişen bir dille ölümsüz eser vermek mümkün müdür? Sorulacak sualler daha pek çok, ama verilecek müsbet cevap hemen hemen hiç yok. Böyle gömlek değiştirir gibi kelime ve dil değiştirmeye ne tekamül denir, ne inkılap denir, ne de ihtilal! Fecî harekete verilecek cevap bulamıyoruz. Son sözü bu sahada mütehassıs bir ilim adamına bırakıyoruz: “...Şunu unutmamalıdır ki, Türkçe konuşan, güzel Türkçe yazan herkes dilci değildir, dilin ilmî cephesi hususi bir ihtisas işidir. Bu ihtisas işi, bunun ihtisasını yapıp hayatını buna adanmış olan ilim adamlarının eline terkedilmedikçe, dil davamızın doğru yola sokulmasına imkan yoktur.”⁽⁷⁾.

Varak-ı mihr-ü vefayı kim okur kim dinler.

Mehmet NECATİ

⁷ Ahmet Temir (Prof. Dr.): TKAE yayın No:25 s.187

DİL VE ÜSLÛP

Bizde bazı tenkitçiler, “dil ve üslûp” kelimelerini, birbirinin yerine kullanıyorlar. Kelimeler arasındaki ince farklara dikkat etmeyiş, onların delâlet ettikleri gerçekleri görmemize engel olur. Bir yazarın “dil” ini “sade”, “süslü”, “akıcı”, “ağdalı” ilh. diye tavsif ederken, kasd olunan mânâ, onun “dil” i değil “üslûb” udur. Zira burada “dil” in o yazar tarafından hususî bir tarzda kullanılışı bahis konusudur ki, buna, “üslûp” adını vermek daha doğru olur.

Bu ayrım bizi bir çok yanlış hükümlerden kurtarır. Bir yazarın “sade” bir dil kullanması, mutlaka “şahsi” bir üslûba sahip olduğuna delâlet etmez. Türkçüler’in yapmış oldukları büyük inkılâptan sonra yazarlarımızdan çoğu “sade” dil kullanmışlardır. Fakat bunlar arasında “şahsi” bir üslûp yaratanlar birkaç tanedir.

Mehmet Emin Yurdakul bütün şiirlerini “sade” bir dil ile yazmıştır. Fakat bu gün kimse onun şiirlerinin “güzel” olduğunu iddia edemez. Şu halde dilde sadelik, mutlaka güzellik demek değildir. Ahmet Haşım bir çok şiirlerinde, “süslü” ve “ağdalı” kelimeleriyle tavsif olunabilecek bir ifade tarzı kullanmıştır. Buna rağmen onlar güzeldirler.

Bir zamanlar, hocamız Prof. Fuad Köprülü, adları kimse tarafından bilinmeyen ve şiirleri okunmayan Tatavlı Mahremî ve Edirneli Nazmî’yi sadece Türkçe kullandıkları için “Millî edebiyatın ilk mübeşşirleri” diye göstermiş, hatta bu isimde bir de kitap yazmıştı. Bu ölçüye göre, şiirlerini “Osmanlıca ile yazan Fuzulî’ler, Baki’ler, Nedim’ler, Şeyh Galip’ler Millî edebiyat” ın dışında kalıyorlardı. Fakat hocamız kendisi de dahil, kimse Tatavlı Mahremî ve Edirneli Nazmî’nin tatsız şiirlerini, eserlerini “Osmanlıca” yazan o büyük ve hakiki şairlere tercih etmedi. Biraz şiirden anlayan bir kimse, ideolojik delalete düşmedikçe, sade dil adına o zevksiz özentilere şiir gözü ile bakmazdı.

Sadelik cereyanının zafer kazandığı bir sırada, Yahya Kemâl, âdeta inat olsun diye, divan tarzını hatırlatan şiirler kaleme aldı. Bunlar “dil” bakımından eski, “üslûp” bakımından yeni idiler. “Eski Şiirin Rüzgarıyla” başlığı altında sonradan kitap haline getirilen bu şiirler, eski kültüre vakıf kimselerin okumaya doymadıkları bir güzelliği haizdirler. Fakat başkalarının aynı tarzda yaptığı denemeler tutmadı. Çünkü onlarda yeni bir deyiş tarzı, şahsi bir üslûp yoktu.

Bu örnekler gösteriyor ki, kullanılan “dil”in bir eserin güzel veya çirkin olmasında bir tesiri yoktur. Bir eseri güzel yapan sebepler burada anlatılmayacak kadar çeşitlidir. Yazılarını öz Türkçe kelimelerle dolduranlar veya Osmanlıca’da ısrar edenler aynı dalâlet içindedirler. Bunlar birer vasıta veya malzemedir ibarettir. Mesele onları kullanım tarzındadır. Bir kemanla hem çok güzel, hem de kulak tırmalayıcı sesler çıkarılabilir. Modern san’atta görüyoruz: anlatacak bir şeyleri olanlar ve anlatmasını bilenler, ağaç kütüğünden, çöp tenekesinden, cam kırıntılarından insana yeni bir ürperti veren eserler vücuda getiriyorlar. San’atta vasıtayı gaye sananlar yanılır.

Mehmet Kaplan

DİLLER NASIL GELİŞİR?

Cezmi Ertuğrul, Namık Kemal'in torunu. Ve Namık Kemal kadar coşkun bir zekâ. Atena gibi, silâhlarıyla doğmuş Cezmi. "Lisan ve Edebiyatımız" ilk ve son eseri. 1917 'de yayımlanmış ve hiçbir yankı uyandırmamış. Oysa bu 140 sayfalık deneme çok geniş, çok ciddi bir kültüre dayanıyor. Cezmi düşünen ve düşündüren adam. Onun edebiyat araştırmalarına getirdiği yenilikten ne yazık ki, kimsenin haberi olmamış. Çölde vaaz vermiş Cezmi. Aşağıdaki parçaları o talihsiz kitaptan kısaltarak alıyoruz.

Cemiyet sınıflara bölünürken dil de ikiye ayrılıyor: edebiyat dili, avam dili. Sınıflar kuruluncaya kadar çeşitli zümrelerin konuştuğu diller henüz kesin olarak farklılaşmamıştır. Diller birlik ve saflıklarını kaybederek gelişirler. Lâtince'nin tarihine bir göz atalım: İkinci pön harplerinden itibaren iki dili vardır Roma'nın: edebî Lâtince, avam Latince'si. Aynı ağacın birbirinden gittikçe uzaklaşan iki dalı gibiydi bunlar. İkinci yüzyıldan başlayarak Yunan düşüncesi, Yunan zevki sızar Roma'ya. Yunanca kibarlar arasında moda olur. Edebiyat dili Yunanca'dan gelen kelimeler ile zenginleşir, iki dil arasındaki fark gittikçe büyür. Sezar devrinin ince zevkli yazarları için avam Lâtince'si apayrı bir dildir: köylülerin, askerlerin, ayak takımının dili. Sezar, Galya'yı fethettiği zaman o geniş topraklarda üç ayrı dil konuşuluyordu. Bu günkü Fransa'nın bulunduğu yerlerde seltler oturuyordu. Galca konuşuyordu seltler. Sezar'ın orduları bu ülkeye kendi dillerini, yani avam Lâtince'sini yaydılar. Bir asır sonra bütün Galya Lâtince konuşuyordu. Ancak kibarlar öğrenebiliyordu edebî Lâtince'yi. Kibarlar, yani pek küçük bir zümre. 407 istilası Galya'ya son darbeyi vurur, zaten güçlülükte ayakta durabilen edebî Lâtince bu darbeye büsbütün silinir gider. Avam Lâtince'si çeşitli ülkelerde yavaş yavaş gelişerek Fransızca'yı, İtalyanca'yı, İspanyolca'yı ve Portekizce'yi vücuda getirir. Orta çağ boyunca Lâtince ilim dilidir. Millî dillerin gelişmesi Rönesansla yaşıttır. Bu devirde halk dillerinden yeni edebî diller doğar.

Dil kucagında yaşadığı cemiyetle birlikte gelişir. İnsan zekası yeni fetihler yaptıkça dil de yeni kavramlarla zenginleşir. Yaşayan ve ilerleyen bir milletin dili olduğu yerde kalmaz. Hiçbir dil ilk saflığını devam ettiremez. Dile yabancı kaynaklardan aktarılan kelimeler o dilin öz malı olur. Atılamazlar bir daha. Biz onları çıkardığımızı sansak bile kısa bir zaman sonra hep birden geri dönerler.

Türkçe'deki Arapça ve Acemce kelimelerin dilimizin bağımsızlığı için bir tehlike olduğunu sananlar başka dillerin tarihini bilmeyenlerdir. Diller de insan cemiyetlerine benzer. Kendilerinde olmayan birçok şeyleri temas ettikleri başka dillerden alırlar.

İngilizce'nin tarihine bir göz atalım. Lâtince kelimeler – Romalıların Britanya'yı ilk istilâ tarihi olan – dördüncü yüzyıldan itibaren İngilizce'ye girmeye başladı. 600-1000 arası Lâtince'nin İngilizce'ye yeniden sızdığı devirdi. Daha sonra Normanlar Fransızca'yı getirirler İngiltere'ye Rönesansla Lâtince yeniden itibar kazanır. Lâtin kaynaklı kelimeler dördüncü

defa olarak dile girer. İngilizce'deki kelimelerin üçte ikisi Lâtin menşelidir. Ama İngilizce bir Cermen dilidir.

Avrupa'da konuşulan üç büyük dil: Almanca, İngilizce, Fransızca Lâtince'den yalnızca kelime almakla kalmamışlar, bir sürü kurallarda iktibas etmişlerdir. Almanca'daki üç cins Lâtince kaynaklıdır. Fransızca'daki dört çekim Lâtince'dekinin bir devamıdır. İngilizce'de nice kelimeler çoğullarını Latince'deki kurallara uygun olarak yaparlar. Yalnız Lâtince kurallara mı? Bir çok İtalyanca kelimeler, bir çok Fransızca kelimeler... Kendi dillerinin kurallarına uyarlar.

Demek ki, İngilizce gibi cihanşümul bir dilde bile sayısız yabancı kelime, bir sürü yabancı kural vardır. Ama bunlar hiçbir zaman onun bağımsızlığını tehlikeye düşürmez. İngilizce'deki kavramların yüzde seksenden fazlasının biri Sakson, öteki Lâtin menşeli, mânâları tamamen aynı, iki ayrı karşılığı vardır. Tıpkı bizim gibi, ama İngilizler hiçbir vakit İngilizce üç dilden kurulmuştur: Latince, Saksonca ve asıl İngilizce gibi bir hikmet savurmazlar. İngiltere'de tek dil vardır: İngilizce. Biz ise boyuna tekrarlayıp duruyoruz: Osmanlıca üç lisandan mürekkeptir... Arapça, Acemce, Türkçe. Bundan mânâsız söz olmaz. Cevdet Paşa mektepler için yazdığı "Kavaid-i lisan-ı Osmanî"sinde böyle söylediği gibi, "Belagat-ı Osmaniye"sinde aynı nakaratı tekrar eder. Sait Bey'in "Gazeteci Lisanı" adlı kitabının 129 uncu sayfasında da Osmanlıca'yı terkip eden üç lisandan bahsedilir. Böyle bir iddia lengüvistik bakımından korkunç bir hatadır. Bir lisanda üç lisan olmaz. Osmanlı, hükümetin resmi adıdır, milletin dili Türkçe'dir: Osmanlı Türkçesi. Türkotatar gövdeye aşılana bir Türkçe. Her dilde kelimelerin kaderini ihtiyaçlar çizer. Kelimeler boyuna değişir, ama dilin yapısı hep aynıdır. Dil demek, çekim demek. Kelimelerin cümle içindeki yeri demek. Dilin ana kaideleri ayakta durdukça o dile dünyanın bütün kelimeleri girse, bağımsızlığı tehlikeye düşmezdi. Dilimizdeki terkiplerin bile Arapla Acemle büyük bir ilgisi yok. Terkipler Türk düşüncesinin, Türk ruhunun sembolüdür. Kelimeler, kalıplar başkasının belki, ama onlara can veren: Kendi ruhumuz. Dildeki keşmekeş yabancı kelimelerin çokluğundan gelmiyor. Her dil yabancı kelimelerle doludur. Anarşi cemiyette.

Cezmi Ertuğrul'dan Cemil Meriç

DİLİMİZİN DOLMAYAN ÇİLESİ

İktisat, aile, san'at, ahlâk ve din gibi, dil de bir cemiyet olayıdır. Cemiyet olayları zaman içinde sürekli evrim geçirirler. Cemiyetlerin tarihinde aile şekilleri daima değişegeldiği gibi san'at idealleri, ahlâkî yaşayış ve devlet şekilleri de evrim kanununa uyarak her zaman yeni şekiller altında gözüktürler; Türk ailesinin bin yıl önceki, hatta geçen yüzyıldaki şekli bugünkünden başkadır. Türk san'atı Selçuklular devrinde başka, Osmanlılar devrinde yine başka idi. Türk cemiyet hayatının örfleri onuncu ve yirminci yüzyıllar arasında çok başkalaşmıştır. İktisadî yaşayışımızın daha dünkü ile alakası azalmış bulunuyor. Buna rağmen Türk iktisadı, Türk san'atı, Türk ailesi ve Türk ahlâkı vardır. Bütün bunlar gibi, bir cemiyet kurumları ile birlikte evrimlenen dilin olmuş bitmiş, katılaşmış ve değişmez şekil kazanmış hali düşünülemez. Böyle bir dil tasavvuru ile Türkçe'mizin evrimindeki safhalardan bazısını itham edenler, onu dilden hudut dışı yapmak isteyenler, sosyoloji kültürüne sahip olmayanlar, cemiyet kurumlarının evrimi hakkında bilgisi olmayanlardır. Hakikatte dil, diğer cemiyet kurumları gibi, uzvi yapıyı andırır. Onun bebeklik, çocukluk, gençlik, erginlik ve ihtiyarlık çağları vardır. Her çağında çeşitli cilveler gösterir. Bu evrimin, bu tabîî oluşun farkında olmayanlar, onu cansız madde gibi ele alıyor ve kendi yaşattıkları şeklinden başkasını, dilin mazisini red ve itham ediyorlar. Esasen evrim kanununu anlamayan, bu kanunun yer yüzündeki tecellilerinin bilgisine sahip olmayan iptidai insanlar, kendi yaşayış şekillerinden başka her çeşit yaşayışı küçümser ve itham ederler. Bu anlayış, medenî kültürle ilmin bahşisidir. Eski asırların kıyafet şekillerini gösteren bir müzeyi dolaşan cahil insan onlara güler; bir tarihçi, bir sosyolog onda yer yer hayranlık hisleri duyabilir. Bizde eskiyi toptan ithamın sebebi, kültürsüzlükten başka bir şey değildir.

Türk dilinin geçen asırlarını itham eden Dil Kurumu, donkişotvari bir budama işine girişti. Ona karşı duran Edebiyat Fakültesi ise, yine sosyoloji kültürüne vukufsuzluk yüzünden, geçen asrın güzel Türkçe'sini Osmanlıca diye adlandırdı. Bu isimle kürsü ve kitap ortaya koydu. Sanki dil denen uzvi varlığın yaşayış çağlarından birisi başka bir varlığa aitmiş gibi, Türkçe ve Osmanlıca ikililiği halinde, farkında olmadan ilmi bir nifak yaratıldı. Bu, dünyada benzeri görülmeeyen bir hadisedir. "Eski Türkçe" veya "... yüzyılların Türkçe'si" diyecek yerde koca bir milletin dilini koparıp, özel bir lehçe halinde ayırmak Üniversite üstatlarından başkasının kârı olamazdı. Böylelikle dilimizin geçen asırlarını kendi varlığından koparak Osmanlıca diye adlandıran Edebiyat Fakültesi, geçen yüzyılların Türkçe'sini millî dilimizden ayrı gibi gösteren, dilimizi kendi köklerinden koparma davasını güden Dil Kurumu ile prensipte birleşmiş bulunuyor. Ancak Dil Kurumu, ırkın kaynaklarına dönmek isteyen irticai temsil ettiği halde Edebiyat Fakültesi böyle bir irticadan kendini korumak iddiasındadır.

Bunların Osmanlıca dedikleri muhteşem Türkçe hakkında yapılan tenkitler tamamen temelsizdir. Osmanlıca'nın yaşamadığını söyleyenler, onun altı yüzyıl yaşadığını unutuyorlar veya altı yüzyılı küçümseyerek muhayyilelerinde hiçe irca ediyorlar. Bunlar bütün cemiyet

olayları gibi, dilin de evrim kanununa uyarak çeşitli safhalar geçirdiğini hesaba katmayarak dilin hiçbir zaman değişmeyip ebedî kalan tek şeklini araştırıyorlar. Sanki uzvi yapının değişen çağlarından birisini, ebedî kalmayıp değiştiği için o uzvi yapıdan ayırıyorlar. Bunlar “Gençlik madem ki, şu halde hiç yaşanmadı” dercesine bir tezada düşüyorlar.

Bunun yanı sıra yapılan başka bir tenkidi ele alalım. Osmanlıca bütün milletin kullandığı ortak dil değilmiş, yüksek tabakanın dili imiş. Böyle bir iddiayı tenkit olarak ileri sürmek için halkın kullandığı dille münevver tabakanın dili arasında kültürden ve onun ifade zaruretlerinden yapılmış bir duvar bulunduğunu bilmemek yeter sebeptir.

Geçen yüzyıllar içinde bu duvarın kalın oluşu, idarenin aristokratik temele dayanmış olması ve münevverlerin halktan ayrılmış olmaları idi. Demokrasi, engeli ortadan kaldırdı. Lâkin münevverlerin yaşattığı yüksek kültürün ve ruh hayatının derinliklerine dalan tefekkürün ifadesi halkın diliyle hiçbir zaman kabil olamaz. Düşünenlerle düşünmeyenlerin aynı ifade vasıtalarında birleşmeleri için yüksek düşüncenin yok olması lâzımdır. Bugün kültür hayatımızdaki yıkım sebebiyle, münevver geçinenlerle aşağı tabaka arasında konuşma farkı gerçekten kalmadı. Hatta bu fark, san’at eseri diye ortaya çıkan kitaplarda bile görülüyor.

Osmanlıca yazı dili imiş, konuşma dili olmamış. Evvelki itiraza yaklaşan bu görüşün bir hatası, yine halkın konuşması ile münevverlerin yazı dilini birleştirmek isteyişidir. Yazıya dökülen birçok fikirlerin, konuşmanın genel konusu olan hayat hadiseleri gibi anlatılabileceğini zannetmek hatadır. Yazının bize naklettiği çok kere ilim, san’at ve felsefenin görüşleridir. Bunlar halkın diliyle yetinerek anlatılamaz. Bu görüşü şaşırtan diğer nokta, yazılı dilin zapt edilmiş olması, elimizde belgeleri bulunması, konuşma dilinin ise uçup gitmiş olması, elimizde belgeleri bulunmayışdır. Gerçekte acaba eskiler, bugün bizim konuştuğumuz gibi mi konuşuyorlardı. Onların konuşma dilleri de, yazı dilleriyle arada bir mesafe bulunmakla beraber, ağdalı ve tumturaklı değil mi idi? Eğer kendi dedelerini düşünürlerse, cedadın işte o Osmanlıca içinde ve onun halka mahsus köşesinde konuşma dili kullanmış olduklarını hatırlayacaklardır.

Nihayet şu acayip tezi ele alalım: Osmanlıca tabîî bir dil değilmiş, üç dilin kaynaşmasından meydana gelen sun’i bir dil imiş. Dillerin tarihi ve milletlerin dilleri hakkında tam bilgisizliğe dayanan bu tezin tutulacak tarafı yoktur. Hakikatte bütün diller böyledir. Bugünkü dillerin hepsi eski dillerden kelimeler ve unsurlar alarak zenginleşmiş ve gelişmiştirler. Batının bütün milletleri dillerini, Latince ve Yunanca kaynaklarından aldıkları kelime ve unsurlarla yoğurdular. Her yerde milleti kuran ana unsurun dili esas olmak üzere, bağlandıkları medeniyetin temelini kurmuş olan ırkların dilinden bol unsurlar alınarak millî diller meydana gelmiştir. Milletimizin Anadolu’da İslâm medeniyetinin çevresi içinde kuruluşu ile, bu medeniyetin ilk sahibi olan Arapların dilinden ve millî edebiyatımızın meydana gelişinde rolü bulunan İran’ın dilinden aldıklarımızla bizim millî dilimiz gelişmiş bulunuyor. Bütün medeni milletlerin dillerinde olduğu gibi bu tabîî bir gelişme idi. Millet dilinin iki taşın arasından çık-

tığını zannedenler sun'î dediği altı yüzyılın Türkçe'si, pek muhteşem ve zengin bir dildi. Dilimizin erginlik çağını yaşattı. Onda sun'î denecek bir şey yoktu. Esasen cemiyet olayları fertlerin eseri olmadıklarından, onların sun'î teşekkülünden bahsedilemez. Mesele, sadece hadiseyi kavramayıştan ibarettir. Her dilde olduğu gibi Türkçe'de de fiiller daima ana unsurun dilinden gelmektedir. Onlar dışarıdan alınmamıştır. Ancak "selamlamak, hesaplamak, neş'elenmek, nihayetlendirmek, telâşlanmak, heyecanlanmak" gibi isimden yapılan fiillerle "selam vermek, hesap yapmak, tıraş olmak, dikkat etmek, nefes almak, nihayet vermek" gibi, karma fiiller dışarıdan alınan kelimelerle yapılmıştır.

Türkçemizde Arap ve Acem dillerinin bir çok unsurları, tıpkı bir uzvî yapıda olduğu gibi temsil edildi. Zira dil, her uzvî yapı gibi, akıllara hayret veren bir temsil cihazıdır. Eğer Arap ve Acem dillerinden faydalanmasaydık, "vatan, millet, kalem, defter, kitap, mektep, mektup, nefes, can, hayvan, hayat, sabah, kasaba, vücut, beden, bakkal, tıraş, mezar, kelim, cümle, İslâm, mânâ, tüccar, siyaset, katil, harp, sulh, kebab, selâm, elbise, dünya, gül, bülbül" gibi güzel kelimelerimiz olmayacaktı. Dilimizin en zengin tarafını teşkil eden bu aynen benimsenmiş kelimeler, bu halleriyle her Türk'ün kalbindeki duyguların ifadesi, tertemiz Türkçe kelimelerdir. Bunlar gibi ufak değişmelerle dilimize mal edilen "mal, taraf, rüzgar, merdiven, şehir, hava, hamam, kasap, bakla, sebze, maydanoz, minare, cami, servi, müslüman, çarşamba, perşembe, cuma, zeytin, hamur, hasta, arslan, bostan, kağıt, duvar, dolap" kelimeleri de tertemiz Türkçe kelimelerdir; Türk dilinin; kendi tabîi evrimi içinde kazandığı kelimelerdir. Hiçbir zorlayış ve zulüm onları sınır dışına çıkaramaz.

Osmanlıca dedikleri o güzel Türkçeye yüzyıllar boyunca verilen emekler bize bir büyük edebiyat tarihi kazandırmıştır. Fuzuliler, Bâkiler, Hamidler, Âkifler hep o emeğin meyvalarıdır. O emek bize hatta bir terbiye tarzı kazandırmıştı. Necip milletimiz haya denilen cevheriyle insanlardaki izzeti nefis her şeyden önce dilde beslenip yaşatılmıştı. Son neslin terbiyesinde çektiğimiz sıkıntıların mühim bir kısmına sebep, dilden gelen zorluklardır, dildeki yetersizliklerdir. Dilde yapılan zorlayışlar onun evrimini durduramaz, ancak bu evrimin önüne engeller yığar, onu sapkınlıklar içerisinde bunaltır. Bugün uydurulmak istenen arı Türkçe, dilde evrim davası anlaşılmadığı müddetçe, dilimizde irtica yaratmak istediği için, zararlı olmaktadır. Dilde evrim anlaşılırsa, bu yeni çalışmanın da dilimize kazandırdığı ve kazandıracığı şeyler elbet olacaktır. Yirminci asırda, yani Türk dilinin evriminin bir safhasında meydana gelen bir olay, bir cemiyet olayı olarak bu hareket de dilimize bazı yenilikler getirmiş ve bazı yeni unsurlar kazandırmıştır. Eğer bu hareket evrim kanununun şuuruna sahip olarak yapılsaydı, daha ciddi sonuçlar elde edilirdi. "konu, belge, genel, sonuç, evrim, yüzyıl" gibi bir çok kelimelerin kullanılışı bu hareketle kendini gösterdi. Zira hayata tesir yapmayacak hiçbir cemiyet olayı yoktur. Ancak ilimsizlik daime gerilere götürür. Yeni dil hareketini ilmi itidal ve anlayışla ele almanın zamanı gelmiştir. İrticaın da modası geçmiş olmalı yorgun bir

uzviyete gençlik ve hayat vermek isterken onun bazı tarafları kesilip atılamaz, sadece ona hayat aşılanır, canlandırıcı unsurlar şırınga edilir.

Bizde yeni dilcilerin gidişi, milletimizin mazisine karşı duyulan kinin muvaffakiyeti yolunda atılmış bir adıma benziyor. Kin ile din bir arada barınmadığı gibi, ilim de kin ile yana yürümüyor. Son asırlardaki taassup, Türkçemizin tabî evrimini zorluyordu. Bugünkü taassup da onu inkâra gidiyor. Bu karşılıklı hata ve bu sonuncu kin yolu, milletin en güzel ve başta gelen unsuru olan dilde yıkım doğurmaktadır. Bunun bir neticesi de san'atta ve hatta ahlâkta bile kendini gösteren sarsıntılardır. Nihayet dilimizin kaynaklarına ve kendi yapısına tamamen yabancı olan batı dillerinden dilimize kelime aktarma hevesi ve çılgınlığı halinde görülen zamanımızın hareketleri, güzel Türkçemize suikastten başka bir şey değildir. Dilimizin çilesi acaba ne zaman dolacak?

Nurettin Topçu

KONUŞMA VE YAZI DİLİ

Konuşma dili ile yazı dili arasında, her medenî memlekette fark vardır. Bu fark, aşağı yukarı cahil insanla okur yazar insan arasındaki farka tekabül eder ve kültür derecesine göre azalır veya çoğalır.

Yazı dili, hem ses, hem kelime hazinesi, hem de sentaks bakımından “işlenilmiş” tir. Yazı kelimelerin ses ve manalarını bir takım işaretlerle tesbit ettiği için, bunların üzerinde rahatça düşünmek ve işlemek mümkündür. Günlük hayatta pratik maksatla kullanılan konuşma dili buna müsait değildir. Yazı durur, konuşma akar. Su üzerinde kim nakış yapabilir?

Yazı dili kağıt üzerinde devam eden gelenekle nesiller boyunca geliştirilir ve zenginleştirilir. Kültürlü bir insan okuduğu kitaplardan binlerce kelime ve tabir edinir. Cahil bir insan konuşma çevresindeki dilin dışına çıkamaz. Yazılı gelenekleri olmayan iptidaî kavimlerin “şifahi kültürleri” ile İngiliz, Fransız, Alman veya Türk milletinin “yazılı kültürleri” arasında sonsuz denecek kadar fark vardır.

“Şifahi kültürler” in de kendilerine has bir zenginlik ve değerleri olduğu gibi inkar olunmaz. Fakat “yazılı kültürler” muhteva, şekil, dil ve üslûp bakımından, “şifahi kültürler” den kat kat üstündür. İptidaî kavimlerin medeniyetçe geri kalmalarının başlıca sebeplerinden biri “yazılı kültür” e sahip olmayışlarıdır. Zira onlarda nesillerin hayat tecrübeleri nesilden nesile çoğalmaz. Bir insanın hafızasında saklayabilecekleri mahduttur. Kağıt, her şeyi yüzyıllarca muhafaza eder. Medenî milletlerin kütüphaneleri milyonlarca insanın hafızasından çok daha zengindir.

Medeniyetler, kitaplar ve kütüphaneler sayesinde devam eder ve gelişir. Şifahi kalan okuma-yazma bilmeyen veya okuma-yazma bildiği halde okumayan insan bir nevi vahşi ve iptidaîdir. Bunu onun kelimeleri telaffuzundan, kelime kadrosundan, cümle şekillerinden kolayca anlayabilirsiniz.

Konuşan her insan, sırf konuşma mekanizması dolayısıyla, az çok basitleşir ve iptidaîleşir. Düşünce yazı yazarken veya okurken disipline girer, nüans kazanır ve şekil alır. Bundan dolayı Alain, konuşmayı, fikrin mühim bir rol oynamadığı bir nevi merasim veya başıboş ve tehlikeli bir oyun telakki eder. En muntazam konuşmada bile fizyolojik ve psikolojik amillerin, içinde bulunan dış şartların kaprislerini görmek mümkündür. Yazmak düşünce ve duyguya çeki-düzen vermek demektir. İlim adamları ile san’atkârlar bir kelimeyi yazarken bir sürü tereddütler geçirirler, ayıklarlar, seçerler, tashih ederler. Konuşurken kendimizi böyle sıkıntılara sokmayız. Konuşma çok defa bir “boşalma” dır. Hiddetli bir adamda bunun ne kadar iptidaî bir fonetik, lügat ve gramerle tezahür ettiğini görmek mümkündür.

Yazı dilini küçümseyenler onun kültür ve medeniyetle olan bağlantısını fark etmiyenlerdir. Doğruluk, zenginlik ve gerçeğe uygunluk bakımından yazı dili, konuşma dilinden çok üstündür. Konuşurken dahi onu örnek almak lazımdır. Hayatta herkesin kendisine has bir telaffuzu vardır. Bütün milletlerde şifahi dilin söylenişi sosyal tabakalara ve coğrafi mıntı-

kalara göre deęiřir. Leheler, řiveler, ağızlar bunun tabii neticeleridir. Fakat medeni milletlerde “standard” bir tek telaffuz ve imla řekil vardır. Bir milletin medenî seviyesini vatandaşlar arasında “standard” telaffuz ve imlanın hakimiyeti ile ölçmek mümkündür. Çünkü “standard” okul, kitap, yol ve sosyal münasebetin kesafeti ile çok yakından alakalıdır. Bütün memlekete yaygın bir kültür nizamı kurmamış milletlerde “standard” yoktur. Orada kültür ve sosyal hayat gibi dil de alacalıdır.

Medeni milletlerin dil bakımından başka bir özellięi “zengin” ve “müşterek” bir lügata sahip olmalarıdır. Bu da kitaplar, yazılı kültür geleneęi ile olur. Her kelime, bir varlığa, bir düşünceye, bir duyguya ve bunların nüanslarına tekabül eder. Kelime zenginlięi idrak, duygu, düşünce ve kültür zenginlięi demektir. Hi yanılmadan iddia edebilirsiniz: Bir insan ne kadar çok kelime biliyorsa, fikir âlemi o kadar zengin demektir. Bugün bunu testlerle tesbit ediyorlar. Bizdeki denemeler de bunu açıka ortaya koyuyor. Türkiye’de yetişen nesiller, kelime dünyası bakımından, maalesef çok fakirdir. Bunun sebebi, hi řüphesiz takip edilen yanlış ve kötü kültür siyasetidir. Türk çocukları milli kültür kaynaklarına götürülecek yerde, tam tersine onlardan uzaklaştırılıyor. Kitap okumayan, řifahide kalan çocuk, çevresinin çok dar ve bozuk dil dünyasından dışarı çıkamıyor.

Kelimeler, zengin ve nüanslı olsalar da ancak “müşterek” oldukları takdirde bir deęer taşırlar. Mahdut bir zümrenin bildięi kelimelerle şaheserler de yazılsa tesir sahaları o zümre ile sınırlı kalmaęa mahkumdur. Meęer ki geniş halk kitlelerinin diline çevrilmiş olsun. Bundan dolayı, kültür bakımından kalkınmak isteyen bir millet, geniş halk tabakalarının bildięi kelimeleri muhafaza etmeye ve onların sayısını çoęaltmaya çalışmalıdır. Zira onlar fikir ve duygu akımını saęlayan telefon telleridir. Ölü veya anlaşılmaz kelimelerle dolu bir dille ruhlar arasında baę kurulamaz.

Mehmet Kaplan

DİL DEVRİMİ VE PEYAMİ SAFA ÜZERİNE NOTLAR

Okur-yazar değilseniz, mesele yok! Bilgi-kültür alışverişinde ister istemez nakilciliğe yer vereceksiniz. Bilenleri, öğreticileri dinleyeceksiniz. Deneye önem verecek ve kendi bildiklerinizin mutlak doğruluğu hakkında iddialarınız olmayacak. Bu şartlarda zihnî gelişme, bilgi sahibi olma bir bakıma daha kolay ve mânâlı.

Eğer, üç buçuk harf okumuşsanız Yunus Emre'nin yüzyıllarca önce ifade ettiği veçhile "derin danışman" olmuş ve herhangi bir bilgi ve kültür alışverişine ihtiyacınız kalmamıştır. Türk okur-yazarı, mektep sıralarında mecburi olarak okuduğu kitaplar, mahiyeti ve muhtevası tartışılmadan eve alınan gazetelerde gözüne işlenler ve çok çok çeşitli fikir tartışmalarına taraf olmak yüzünden günlük olayları siyasi açıdan ele-alan kitapçıklardan kafada kalanlarla, her şeyi en iyi bilirliğini ilan eder.

Mektep bitmiş, bunların hepsi geride kalmıştır. Artık gazete okumak bile ağır ve gereksiz bir iştir. Öğrenim yıllarından kalan bilgimiz çoğumuza yeter de artar... Sözümüz bu çoğunluğa değil ama, işin kötüsü, bu okur-yazar grubunun dışında kalmak iddiasında olup, okumayı, düşünmeyi az çok sorumluluk olarak kabullenmiş kişilerin de çoğunluğun çizgisine yakın bir yerde olmalarıdır. Nasıl, geleneksel okur-yazar mektep kitapları ve öğrenim çağı bilgisinde donmuşsa, okuma-inceleme-düşünme amacında olanların çoğu da belki de vakit bulamamaktan bu donmuşluğun dışında kalamazlar. Çünkü, bu insanları da efsane şahsiyetler idare eder. Sayıları üç-beş kişiyi geçmeyen bu fikir önderleri, dondurulup buzdolabına kaldırılmış ve kendileri hakkında her türlü tartışmaya son verilmiştir.

Bu üstadlar emek verip meydana getirdikleri eserlerinde sonsuz uykularına gömülürken, çömezleri onların yüksek mücadele ve fikirlerini idealize ederek yeni yetişenleri de kendi efsaneleri dairesine almak isterler.

Gerçekten, hiçbir mücadele yalnızca yaşayan nesillerin kendi fikir ve pratikleri ile yürümez. Yaşayan nesiller daha önce mücadele vermiş, fikirle ortaya çıkmış kişilerin, bu çabalarını örnek almazlık edemezler. Ancak, bu demek değildir ki, örnek alınan kimseler sadece eski basılı kitaplarıyla tozlu raflarda kaybolacak ve çömezlerinin idealize ettikleri şekilde tanınacak... Genç nesiller, bu şahsiyetlerin, mücadelenin sürüklenip geldiği yerdeki rolünü bilmek kadar, hatalarını ve mücadeleye verdikleri zararları (elinde olmasa da) bilmek zorundadırlar. Çünkü, aynı hatalar sonraki nesiller tarafından da tekrarlanacaksa, mücadele önceki nesillerin seviyesinde donacak demektir.

II

Türk aydınının çelişkilerle dolu dünyasını, ruh âlemini, ızdıraplarını sergilemek... Tarih yazmak bir yana, bir tek kişinin hayatını, hayatı boyunca izlediği çizgiyi -zik zak demek daha doğru- belirtme çabası bile zor ve yıpratıcı bir iştir. Son elli, hatta yüz elli yılın hangi okumuş, düşünmüş ve yazmış şahsiyeti söz konusu olur da bu güçlükler kendini hissettirmez; şüphesiz

çok azı... Türk aydını bu dönem boyunca, şüphelerin, yanılgıların, menfaat ve ülkücülük arasındaki tereddütlerin bir karması, bir kuklasıdır.

Bütün bu söylediklerimiz kimseyi küçültmek ya da kötölemek amacını taşıyor. Ama bu tespitler, mücadele vermek için azmetmiş kadroların sağlam fikri temellere istinad etmesi için şart hükmündedir. Unutmamalı ki şahsiyet bütünlüğü göstermeyen ferdler hiçbir zaman başarılı bir mücadele vermeye muvaffak olamazlar. Kafasında birbirine zıd birçok “doğru” taşıyan ve bunların hepsine ayrı ayrı inanan bir kişi şüphesiz, tek merkezli ve fazla ilmi olmasa da, kendi içinde tutarlı fikirlere sahip kişilerden daha az başarı şansına sahiptir. Çünkü birinci tip, kendi kafasındaki mücadeleyi halletmemiştir henüz. Milliyetçilik, millî tarih ve kültür kaynaklarından yararlanmak, amenna! Çağdaşlaşma ve batılılaşma adına millî kaynaklara sırt çeviriş... İşte hepimizin az-çok yaşadığı facianın iki cümlelik özeti” (*)

III

Son elli yılın fikir hayatında önemli bir yeri olan Peyami Safa şahsiyet bütünlüğü çelişkisinden temelde uzaktır. Onun kafasını şartlandıran düşünce, gönüllü öğrencisi olduğu Fransız menşeli Greko-Latin kültüründe temellenir. O, dindarken de, milliyetçiye de (bir kitapçığının adı “Nasyonalizm”dir, ne hikmetse), tasavvufdan dem vururken de (diğer bir kitapçığı “Mistisizm”). Batılı ölçülerin dışında değildi.

Burada, Peyami Safa’nın bir süre Nazım Hikmet hayran ve yaranlığını ve kopkoyu sosyalist-bohem tavırlarını deşelemeden, batılı liberal-dinci-nasyolist (milliyetçi değil) tutumunun belirgin görüntülerinden dil devrimi konusundaki fikirleri üzerinde duracağız.

Birçokları hafızalarına güvenerek, Peyami Safa’nın aşırı bir dil devrimi karıştı, uydurma ve zorlama düşmanı olduğunu söyleyeceklerdir. Evet, Peyami Safa ömrünün son yıllarında dil devrimine karşı çıktı. Bunu neden yaptığı üzerinde durmadan önce Peyami Safa’nın dil devrimi konusundaki tutumu üzerinde kısaca duralım.

Peyami Safa’nın son yıllarda yazılarından suretiyle hazırlanan kitaplardan birinin adı da “Türkçe-Osmanlıca uydurmaca”. Üstad, bu kitap için seçilen yazılarında uydurmacılık ve

* Mayıs ayı içinde Ankara’da bir sergi açıldı. Adı: “Dağıyla-taşıyla Anadolu” Devlet gazetesi serginin her şeyiyle Türk koktuğunu, çünkü halk oyunu, halk türküsü, Türk musikisi, millî kıyafetleriyle “Dağıyla taşıyla Anadolu” resim sergisinin açıldığını ilan etmekteydi. (a.g. dergi, sayı 186, sf.11) Meselenin kabukta kalan yönleri bakımından, bu ifade doğru. Ancak, öz ve tutum açısından aynı şeyi söyleyemeyeceğiz, sebebi: aynı mahiyette bir sergiyi Fransız asıllı bir ressam Paris’te açsaydı, Anadolu ile ilgili resimlerini sergilerken ilgi çekmek amacıyla, Türk desenleri ve Türk musikisine de yer verecekti. Ve şurası muhakkak ki, Paris’li ressam sergisini tıpkı Ankara San’at Sevenler Derneği’ndeki serginin açılışında olduğu gibi, martini kokteyl ve mezeleriyle yapacaktı.

Amacımız, martini kokteyl ile sergi açıp, Anadolu gençlerini utana sıkıla limonata içmek zorunda bırakan tutumu tenkit etmek değil. Ama milliyetçilik adına hareket ederek bir batılıdan farksız biçimde kokteyli yudumlayıp, Anadolu hakkında konuşmanın çelişki boyutlarını görmezden de gelemeyiz. Facia burada. Hem milliyetçi hem batıcı...

dilde zorlamaya şiddetle çatmaktadır. Yazarın bu konudaki fikirlerinin bir başka tezahürünü “Dil devriminde uydurma ve zorlama” adlı yazısından takip edelim.

“Dil devrimine yöneltilen hücumlar iki noktada toplanır: birincisi yeni kelimelerin uydurma olması, ikincisi de bunların –hükümet veya kanun- zorlama yoluyla dilimize sokulmasıdır. Türk Dili dergisinin anketine verilen cevaplarda da görülüyor ki, devrimin muarızları, bir dilin kendiliğinden gelişmesinde uydurmaya da, zorlamaya da ihtiyaç olmadığına inanmaktadırlar.”

Üstad aksi kanaattedir:

“Yeryüzünde hiçbir kelime gökten inmediği için, bütün kelimeler insanlar tarafından uydurmadır”... “1) Her kelime uydurmadır; 2) Kelime uydurmadan bir dilin zenginleşmesi imkansızdır; 3) Bu uydurma kelimeler arasında kaideye ve şiveye uymayanların bile medeni dil hazineleri içine girdiği görülüyor.”

Sonuç

“Demek ki uydurma düşmanları bilerek veya bilmeyerek, dilin gelişmesine ve zenginleşmesine düşmanlık etmiş oluyorlar.”

Peyami Safa, dil devrimciliğini okuyucularımızın adlarını hemen hatırlayacağı iki fikir adamımızı gericilikle suçlamaya kadar vardırıyor:

“Mümtaz Turhan ve Mehmet Kaplan gibi arkadaşları” (Felsefe Terimleri) “komisyonun muhafazakar olmayan çalışma gidişini kendi meyillerine uygun bulmamış olacaklar ki, birinci günden sonra oturumlara gelmemişler”. Sürekli gelen dil devrimcileri arasında üstad ile Prof. Macit Gökberk bulunuyormuş.

Peyami Safa, neden bu tür davranışlar içindedir? Peyami Safa’nın Türk milliyetçiliği içindeki yeri nedir? Bu sorulardan ikincisi başka ve geniş araştırmaların konusu. Ancak, birinci sorunun cevabı aşağı-yukarı kesinlikle üstadın batıcılığı ile ilgilidir. Batılılaşma hareketinin bir cüz’ü olan dil devrimi, ölümüne kadar batıcılıktan (bütün “doğu-batı sentezi” sloganlarına rağmen) ayrılmayan, bir zamanların resmi kalemi (**) Peyami Safa’nın da dışında kalamadığı bir hareket olmuştur. Buyurun, üstadın dil devrimi batıcılığını, Türk Dili dergisinin sayfalarında izleyelim.

Peyami Safa “Türk dili için rapor”da felsefe ıstılahları konusunda Latince’yi savunanlarla Osmanlıca taraftarları arasında meşhur sentezciliği ile yerini alıyor ki, bu, tadil edilmiş Latince taraftarlığından başka bir şey değildir:

“Bilim ve felsefe terimlerine gelince, Türk Dil Kurumu Altıncı Kurultayı, bu satırların yazarı tarafından teklif edilen bir formülü kabul etti.”

İşte Formül:

** Tek parti dönemi C.H.P’sinin yazarlarından olan P.S. bu niteliğini D.P. iktidarı aldıktan sonra bir süre devam ettirmiştir.

“Bu formül, evvela yalnız mütehassıslar arasında değil, halk arasında da kullanılan terimlerle yalnız bilginler ve uzmanlar arasında kullanılan halis terimleri birbirinden ayırmak esasına dayanıyordu. “Akıl”, “tecrübe”, “hareket”, “zaman” ve “mekan” gibi halk dilinde de kullanılan terimler mümkünse Türkçeleştirilecekti. Fakat, “akliye-rationalisme”, “tecrübe-experimentalime”, “le thermodynamisme”, “le dynamisme” gibi terimler Grekçe ve Latince’den alınacaktı. Oldukça kesin bir ölçü bu iki çeşit terimi birbirinden ayırıyordu. Batı memleketlerinin bilginleri arasında bir kullanış değerine sahip olan her kelime kökü, Türk bilim terminolojisinde yer alabilecekti.”

Bu gerekçe sizi tatmin etmemişse, üstadın yazısının devamında daha tatmin edici noktalar bulabilirsiniz:

“Bu terkip zaruridir. Çünkü Türk devriminin kültür cephesi, Batı bilim metotlarını ve ruhunu almak için, Türk bilim terminolojisi, zaruri olarak Avrupalı ve Batı kültüründe müşterek ileri milletlerin terimlerini kabul edecekti.

Şüphesiz Peyami Safa’nın dil devrimine karşı çıktığı dönemler de olmuştur. Bu karşı oluş yıllarında bile genel olarak Batı kaynaklı kelimelerin Türkçe’ye girişine karşı çıkmadığı görülmektedir. Üstad, romanlarında da, birçok Fransızca kelime kullanmaktan geri kalmamıştır. Zaten Peyami Safa’nın fikri eserlerinde ve makalelerinde takip ettiği çizgi ile, romanlarındaki fikir çizgisi farklı değildir. Peyami Safa’nın son yıllarında uydurmacılıkla ilgili özleştirme çabalarını şiddetle eleştirirken devrimin diğer bir cephesi olan Batı’dan terim aktarma yönünde sessiz kalması, batıcılığından hayatının sonuna kadar vazgeçmediği iddialarını kuvvetlendirmektedir.

Mehmet Doğan

3.4. BİYOGRAFI

YUNUS'A DAİR

Eylül ayı başında Akbank'ın düzenlediği "Uluslar arası Yunus Emre Semineri" ve bu arada Yunus Emre'nin UNESCO tarafından dünya büyükleri listesine konması basında bu büyük insanla ilgili neşriyatın oldukça geniş bir şekilde yer almasına sebep oldu. Bu arada cümle hümanist kafalı aydın Yunus'umuzun başına üşüştüler, yorumlar yaptılar, ahkâm kestiler ve dehalarının aynasında boy boy Yunus portreleri yapıp sergilediler. Yunus'un öz şahsiyeti ise bütün bu yorumlardan sıyrılıp kaçmasını bildi ve yazarlarını, kendisi arayıp bulduklarını vehmedenleri, dibi karanlık bir kuyunun başında bıraktı. Onlar kuyunun dibinde gördükleri bir yıldızın hayaliyle sayfalar doldurdular, ancak başlarını göğe kaldırmak akıllarına gelmedi. Yunus'u besleyen kaynaklara inmedikleri gibi, Yunus'un kendisine de ulaşamadılar, aksine onu kendilerine çekip yabancı unsurlarla aşıladılar, yonttular, başına kendi fikirlerinin tacını koyup övgüler dizdiler. Bu güyâ hümanist aydınların Yunus'taki İslâmî özle çeliştikleri halde onu baş tacı etmelerinin sebepleri şunlar olsa gerektir:

- Yunus, bir kolu aydınlığa uzanmış, diğeri ise karanlıkta bulunan insanın meselelerini dile getirmiştir. Bu meseleler komünist, mason ve dindar için de varit ve geçerlidir.

- Eserinde Allah'ın Esirgeyen ve Bağışlayan ismine sığınan bir sevgi, merhamet ve müsamaha dinini terennüm etmektedir. Bu sevdalı terennüm herkesi ona yaklaştırmaktadır.

- Yunus'un Türkçe şiiri de bir harikadır. Aşkındaki samimiyeti, çam kütüğünü dolduran bal gibi sözün içini sırla sadelikle, hem de lezzetle doldurmuştur.

- Görülüyor ki, insanın hayatî meseleleriyle sarmaş dolaş aşkla dopdolu olan bu büyük şair bir vaktidir. Böyle bir şahsiyetin ihmal edilmesi hümanist, hatta devrimci dünya görüşü açısından doğru değildir. Ondan faydalanmak gerekir. O, "Bizde de dünya ölçüsünde düşüncüler var..." diyebilmek fırsatını pekâla vermektedir.

Yunus'un bir İslâm mutasavvıfı oluşuna gelince... O vakit âyetin yarısını unutmuş görünen Bektaşî rolü başlar. Yunus, karılıp katıştığı İslâm düşüncesinden soyulur, fizik ötesine inanmayan, Tanrı'yı insanlaştıran, devrimci, hümanist bir şahsiyet olup çıkar ve âleme de böyle ilân edilir. Şimdi Yunus'un kendi bütününden nasıl saptırıldığını, nasıl hümanist ve devrimci bir çizgiye getirildiğini, hatta Allah'ı inkâra götürüldüğünü görelim:

Kültür Bakanı Sait Talât Halman Hisar Dergisi'nin Eylül sayısında "Yunus Emre'nin Hümanizması" adlı yazısında Yunus'u, hümanizma tutkusu ile bakın aslına nasıl yabancı düştürmektedir.

"Hümanizmada ise Yunus Emre'nin çapına 19uncu yüz yılın sonlarında Tevfik Fikret'in açtığı çığırla ve 20nci yüzyılda gelişen "insanlık anlayışı" ile varılabilmektedir."

Yirminci yüzyılda gelişen insanlık anlayışı neymiş? İnsanların kütle halinde imhası, atom bombası mı, napalm bombası mı, esrar ve fuhuş salgını mı? Sonra Yunus ile Tevfik Fikret'i aynı terazi ile tartmak iz'ana sığar mı?

Birbirine zıt fikir ve davranışların halitasını yapan yazar devam ediyor:

“Yunus Emre’nin hümanizması... Doğu ve Batının yüzyıllar boyunca geliştirdiği hümanist düşüncelerin bir sentezidir. Yunus’un şaheseri olan bu sentezi, önceleri hiçbir peygamberde, düşünürde, san’atçıda, şairde bulmak mümkün değil...”

Diğerlerini haydi bir kenarda bırakalım ama, hangi peygamber insanları kurtuluşa, sevgiye, kardeşliğe davet etmemiş? Yunus’un da rehberleri onlar değil mi idi?

İzinin tozuna sürsem yüzümü

Ya Muhammed canım arzular seni

diyen insanı bir kalemde peygamberlerin üstüne çıkaran gayretkeşlik nedendir? Bu gayretkeşlik acaba, Yunus’un peygamberleri inkâr eden ve “Bir örümcek götürür Hakk’a beni” diyen Fikret’le aynı anlayışta olduğunu göstermek için mi? Hayatı boyunca kâh dindar, kâh yukarıdaki mısrada olduğu gibi peygamberi inkâr eden bir “deist” kâh Tarih-i Kadimde olduğu üzere ateist Tevfik Fikret’le:

Sensin kerim, Sensin rahim

Allah Sana sundum elim

Diyen Yunus’u aynı cins hümanizma idealinde birleştirmek ve bu uğurda peygamberleri küçük düşürmek hangi namusla akıl ve vicdana sığar.

Yunus’un bir mümin olduğunu itiraf eden T.S.Halman aynı paragrafta şunları yazmaktadır:

“Türk şiirinde ilk defa Tanrı’yı insanlaştıran, insanı Tanrılaştıran ozan Yunus Emre olmuştur.” Bu tekerleme Sabahattin Eyüpoğlu’ndan alınmışa benzemektedir. Ancak insanın kendi içindeki ilâhî özü sezmesi, Allah’la bir olduğunun idraki insanın Tanrılığı veya Tanrı’nın insanlığı ile aynı anlama gelmemektedir.

Yunus, yazarın dediği gibi hiçbir zaman “dinlerin çerçevesini aşan bir Tanrı anlayışına” bağlanmaz. Bilâkis insan, insanlık, kâinat hep dinî çerçeve içinde derinleşir gider. Aslında bu “dinlerin çerçevesini aşma” fikrî de Sabahattin Eyüpoğlu’nun patentini taşımaktadır. Görülüyor ki, yazar, Yunus’un hümanizmasını ispat için kâh putperest ve semavî dinlerin (doğunun ve batının hümanist düşünceleri olarak tarif edilmektedir) bir sentezini, kâh dinlerin çerçevesini aşan bir Tanrı anlayışını almakla tezada düşmektedir.

Bütün mutasavvıflar gibi Yunus’un elbette hümanist yanı olacaktır. Bunu ispat için onu gerçek “koordinatlarından” çıkarmaya hacet var mıdır?

Ceyhun Atıf Kansu da Türk Dili Dergisi’nin eylül sayısında “Anadolu Halk Tarihinde Yunus Emre” başlıklı yazısında ise öyle iddialar ileri sürmüştür ki, bunların alt alta getirilmesi yazarın korkunç dehası ile yedi yüzyıl öncesini devrimci bir yorumla nasıl aydınlatıldığını açıkça gösterecektir! İnsan bir kere devrimci olmaya görsün, elbette yorumları da ormanları kesip yürüyen bir ordu gibi, hakikatleri kıra kıra yol alacaktır. Sözü bu devrimci fikre bırakalım:

“Anadolu halk gizemi (tasavvufu) iki yönden Türkmen boylarının yanında yer almıştır. Bozuk düzeni ulusal bir halk düzenine dönüştürmek için devrimci yönden, kendilerine bir sığınak , bir yaşama kökü arayan göçmen için birleştirici bir öğreti olmak yönünden.”

Menkıbede Yunus’un buğdaydan cayıp Hacı Bektaş Veli’den nasibi istemesi ise şöyle yorumlanmaktadır:

“Köylü gerçekçiliği birden köylü devrimciliğine dönüştüyor.”

“Varlık-yokluk sorunu, bir yerde, bozuk düzenin bilimsel açıdan değerlendirilemediği ortaçağlı toplumlarda gizeme (tasavvufa) bürünür, gizeme sığırır.”

“Tanrı ile insanı kesin bir çizgide ayıran şeriat kurallarının doğacı Türk inançlarıyla çatıştığı yerde başlar Yunus’un öğretisi. Bu öğretisi Horasan’da oluşan Türk halk gizemciliğini ve onun uzantısı Anadolu halk gizemciliğini içerir ki, toplumsal özü, Şamanlık-İslamlık karışımı bir inançla...”

“İyi incelendiğinde, Yunus Emre Hacı Bektaş öğretisinin bir ozanı, bir dervişi, bugünkü deyişle bir “militanı” bir savaşçısı olarak belirir.”

“Tanrıda insanı, insanda Tanrı’yı bulur.”

“Bu korkuyu, Yunus Emre Tanrıyı insana dönüştürerek, ölümü hayata dönüştürerek, yokluğu varlığa dönüştürerek yener.”

“Bir yol gönül yaylağına vardı mı, artık ozan Yunus bir devrimci derviş olup çıkar, gönül kavramı halk gizemi öğretisinde ilerici bir düzenin adıdır.”

“Bu düzene karşı savaşacaktır gönül atına binmiş Yunus.”

“Tanrı bu dünyadadır, bu dünya içindir, fizikötesi bir kavram değildir.”

“Gizemci bir örtü altında düşlenen bu dost özleminin, tüm yaşantının yöneldiği, uğruna savaşlar verilen bu dost düzeninin tarihsel somut bir izdüşümü olmalı.”

Sırası gelmişken burada bir parantez açalım. Sabahattin Eyüpoğlu “dost” kelimesi ile insanlığı anlıyordu. Yazar ise “düzeni” anlamaktadır.

“Tüm devrimlerin, dönüşümlerin, ortaçağda gizemci, insanlık tarihinde usçu ana ilkesi: İnsan kardeşliği.”

“Tanrı bile aşılmış...”

“Dünya bir yoloğlu, bir insanoğlu için tek gerçektir. Bu insanlığa varılınca, o pişmiş Anadolu toprağından, en güzel insancı çini çıkar ortaya, Türkmen sevincinden özsu gibi yayılır gelir –Şaman davulu, Deli Dumrul şarabı, kadınlı erkekli bir şölen ırmağından, oyunla, türküyü ve ay ışığında tadılmış en güzel sevgiyle- yalan dünya, gelin dünya olur.”

Hayatı hakkında pek az şey bilinen bir kimseyi devrinin tarihi içinde bu kadar cüretli ve isabetsiz tarzda değerlendirmek ancak bir hayal oyununun sonucudur. Elde yeterli belge mi vardır ki? Hangi kaynaklara göre bu yorumlar yapılmaktadır? Bazı kaynaklar olsa bile bunların rivayetten öte doğruluk dereceleri nedir? Bilenenler bilmeyenlere söylesin lütfen!...

1- Yunus bir kavga ve cihad adamıdır. Fakat onun büyük cihadı nefsi ile Allah'ı tanımak uğruna olmuştur. Ferdîdir. Ancak bu ferdi savaş, şahsiyeti olgunlaştırdıktan sonra toplumda meyvelerini verir. Yunus'un esas konusu ne bozuk düzen, ne de ulusal düzendir. Yunus'un eserinin merkezinde düzen değil, insanın kendisi vardır.

2- Bozuk düzenin bilimsel açıdan değerlendirilmediği ortaçağ toplumlarında varlık-yokluk sorunu tasavvufa bürünmüş, tasavvufa sığınmış ve devrimler, dönüşümler ortaçağda tasavvufa bağlı, insanlık tarihinde ise akılcı imiş.

Şüphesiz düşüncenin gelişip, kök tutmasında, cemiyet yapısını, çevre şartlarını dikkate almamak mümkün değildir. Ancak sebepleri tek'e irca etmek, tasavvufu, ölçüleri görüşten görüşe değişen "bozuk düzene" bağlamak ikna edici değildir. Bozuk düzen değil de "ıstırap" demek belki uygun olur. İstırap çeken insanoğlu daha derin eserler verebilmekte, daha idealist olabilmektedir. Ancak bu, sebeplerden biridir. Öte yandan tasavvuf ortaçağa bağlı bir felsefe değil, dinin özüdür. O yolun yolcusunun bugün sayıca az oluşu yokluğuna delil getirilemez. Gelecekte harplere, kütle istihsal ve istihlâkine, maddeciliğin her türlü zulmüne karşı tasavvuf mutlaka yine gerçek bir ümit ocağı, felsefesi olacaktır.

3- Yazar, Yunus'u daha ziyade Şamanlığa, İslâm öncesi Anadolu'suna bağlar. İslâm ise bütünü inkâr edilmekte ve bir "garnitür" olarak Yunus'un şahsiyetine katılmaktadır. Zaten yazar ne Tanrı anlayışı, ne de dünya ve ahret görüşü bakımından Yunus'u kat'iyen İslâm'a yaklaştırmamaya gayret etmektedir. Sabahattin Eyüpoğlu, Sait Talât Halman ve Vedat Nedim Tör de aynı dikkati göstermekte, onun Müslüman bir Türk mutasavvıfı olduğunu ihmal edilmektedir. Öyle görünüyor ki, Akbank'ın düzenlediği "Yunus Emre Semineri" daha ziyade dine bağlanmayan bir hümanizmanın propagandası için tertiplenmiş benzetmektedir.

Bize öyle gelir ki bu tür hümanizma anlayışı semavî dinlerin yerini tutmak için ortaya atılmaktadır. Türkiye'de pek tabii İslâm'ın... Ve Yunus böyle bir anlayış için propaganda aracı olarak seçilmiştir. Fakat çok şükür ki Yunus'un eseri her tarafıyla balını sızdırmaktadır. Allah sevgisi, insan ve tabiat sevgisi, bütünüyle İslâm onda dipdiri yaşamaktadır.

Adım adım yer ölçer, hükmü revan içinde

Hümanizma dostları! İnsanlığı gerçekten seviyorsanız seviniz. Sevginiz ne kadar kutsaldır. Fakat ancak kendi bahçesindeki çiçekleri seven insan gibi olmayınız. Yalnız kendi fikirlerinizin güzelliğine aşık olmayınız. Yunus'u bütünüyle seviniz. Onun sevdiklerini, Yaradanı, peygamberleri de seviniz. Yoksa sevginiz kendinize bile zor yeter.

Umalım ki, "Yunus Emre Semineri" ile açılan Yunus çığır başlangıçtaki bu olumsuz yönleri törpüleyerek ileride din ve san'at anlayışımıza taze ilhamlar ve yenilenmeler getirsin.

MEVLÂNÂ I

Mevlânâ'nın büyük hatırasını bir kere daha tebcil etmek istiyoruz. Ancak ben Mevlânâ'yı kendi hacmim dahilinde tebcil edebilirim. Lâkin onu anlatmak; hayır, buna imkan yok. Şark ruhunun ve İran şiirinin en selahiyetli ve derin mümessili Mevlânâ Câmî dahi, "Ben, O büyük insan hakkında ne söyleyeyim? Ancak şunu söyleyebilirim, Peygamber değildir amma kitabı vardır." diyor.

Aziz okuyucularım,

Mevlânâ'yı şark ruhu anlar? Milattan asırlarca evvel Vedalarda ve onun Metafizik kısmı olan openişlerde, Budizm'de Zerdüştilik'te sezilen Vahdet-i vücud felsefesi İslâm'da Kemâlini ve hakiki vechesini bulmuştur. Garp, İslâm ruhunu taşımadığı için onu anlayamaz. Dinleri ruh yapısı şekillendirir. Dinler de ruha hususi bir sima verir. İslâm ruhu Mevlânâ'yı duyabilir. Garp âlemi gönül denen ilahî cevhere sahip olmadığı için Mevlânâ'yı anıyamaz.

Burada gayemiz, Mevlânâ'yı hakkıyla anlayıp anlatmak değildir. Gayemiz bir büyük, ama büyüklüğün yanında pek küçük kaldığı bir insanı, ufuklarımızın arkasında kaybolacağı ana kadar temaşa edebilmektir.

Mevlânâ sadece sevilir, o bir ruh, bir nurdur ki, avucumuzda evirip çevirmemiz kabil değildir. Mevlânâ'yı ancak insanlığın sırrına ermiş insan, gönülden sever.

Mevlânâ, tek bir ruh hamlesinin hayatın her safhasında insicamlı olarak açtığı ufukları sonuna kadar zorlamıştır. Bu tek ruh hamlesi aşktır. Aşk, topraktan yaratılan maddeyi göklere yükselten, Tur dağına raksa getirip parçalayan kudrettir. Aşk öyle bir iksirdir ki toprağı altın yapar. İnsanı ebedi saadete eriştirir. Zindanı cennet bahçesi haline getirir. İnsanı meleklerden çok yüksek bir manevi makama yükseltir. Bunu benim gibi fanilerin değil, ebediyete namzet olanların ruhları duyabilir.

Mevlânâ yalnız bu kâinatı saran aşk ile yaradılışın bütün mekanizmasını harekete geçiren düğmeye basmış ruhların ve insan kudretlerinin her sahasını aydınlatmış ve harekete getirmişti. İnsan sadece Allah'ın bu ihsanına nail olsa kâfidir. Biz burada gönülleri inleterek çağılayan o ab-ı hayattan birkaç damla içebilirsek ne mutlu!

Mevlânâ alimdir. Devrin bütün ilimlerine vakıftı. Mevlânâ şairdi, öyle bir şair ki, on dokuzuncu asrın belli başlı edebiyat alimlerinden Rıza Kulu Han Hidayet onun hakkında şöyle der: "Öyle ki fazilet ve Kemâl, aşk ve hal vadisinde o zamandan bu zamana kadar hiçbir mutasavvıf-şair, ona tevevvuk etmemiş şairlikte dahi kimse onun mertebesine vasıl olmamıştır." Mevlânâ mütefekkir. Aşkın en selim yolda sürüklediği bir tefekkür, bu tefekkürü aşk idare ettiği için şaşmaz. Çünkü hakiki aşk, insanı kâinat muammasına götürür. Bu mütefekkirler daima aklın yolundadırlar. Ancak âlem sadece madde âlemi değildir. Mana âlemine metafiziğe geçtiler mi yine aklın istikametinde yürüler. Mevlânâ bu ilahî meş'aleyi en yüksek vecd ile göklere yükselten bir varlıktır. Bu ilahî meş'ale , ideal insanlığı aydınlatan yoldur.

İnsanı insan olarak ele alan ve ona yaradılışın her türlü hakiki haklarını sağlayan bu meş'alesidir. Bu gönül meş'alesidir.

Kâinata yaradılış, her insana ayrı kabiliyetler vermiş ve bu kabiliyetleri yine içten gelen hamleler tahrik eder ve o insan vazifesini yapar. Mevlânâ hilkatın mürşid ve rehber olarak yarattığı bir varlıktır. Yalnız şunu söyleyeyim ki, irşadı o zamana mahsus değildir. İrşadı insanlığın idealidir, ve nasıl İslâmiyet kıyamete kadar baki ise, irfan âleminde Mevlânâ'nın irşadı da aynı kudretle ebediyete kadar bakidir. Her mürşit ve rehber insanın muayyen zamandaki ihtiyaçlarını karşılar. İrşad eğer ulvi manasiyle insanı bulmuş ve onun üzerinde işlemişse onun getirdiği fikir ve ruh zaman ve mekan kaydını aşar, âlemşumul olur. Mevlânâ beşeriyetin mürşididir, aradan asırlar geçmiş Mevlânâ Konya'nın dar muhitinde... Onun meş'alesini asırlar sonra devrin şark ve garp kültür ve felsefesiyle alabildiğine zenginleşmiş bir Pakistanlı eline alıyor. Ve son asrın en büyük mütefikkiri ünvanın alan bu insan İkbâl: "Ben bir zerreyim, Mevlânâ bir güneştir." Diyebiliyor. Aradaki mesafeyi, zamanı ve nihayet yedi asırlık bir beşer terakkisini düşünün. İşte Mevlânâ budur.

Garpta onun felsefesini bir parça Bergson anlamıştır:

Kâinat muammasını akıl ve mantık halletmez, onu vicdan halleder. Bu vicdan, Mevlânâ'nın aşk dediği madde ve mana'ya şamil "gönül" müessesesidir. O müthiş muammaya ancak bu silahla hücum edilir. Ve insan kendini yok etmeden bu sırra eremez.

Beşeriyeti bütün zayıf tarafıyla kucaklayan bir gönül... Bir sevgi ummanı... Yaradılışın sert kabuğunu delip içine nüfuz eden bir görüş... Bu görüşte bütün madde ve mana kültürü el ele vermiş.. Maddenin bütün kesafetini ayakları altına alıp saf bir ruh halinde başka bilinmeyen âlemlere bir yükseliş... İslâm'ın asıl ruhu olan geniş bir hoşgörülük. Onun nazarında kâinata cereyan eden her hadisenin fail-i hakikisi Vacibul-vücuttur. Onun nazarında kötü yoktur.

Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî Muhammed Gülistanında açmış en güzel, en zarif, en bayıltıcı kokulu bir güldür. Her şeyini şariat-i garradan almış Mesnevi'si tefsir, hadis fıkıh gibi bütün İslâmi ilimlerin bir mahşeridir. İslâmın hakikatına ermiş, onun ne mübarek, ne medeni, ne insani bir din olduğunu görmüş, anlamış ve yaşamıştır.

Mevlânâ'yı çok derinden anlayan ve onun için bir Türkçe, dört Farsça kaside yazan Nef'i onu bir beyt ile öyle etraflı ve derin anlatmıştır ki:

Aklı, nur-i cevher-i zat-ı şerif-i Ahmedî

Nutku, mazi-i ruh-i enfası latif-i İsevi

Mevlânâ'nın aklı, Hazreti Muhammed'in şerefli zatının cevherinin nurudur. Onun hakikatı, yani onda tecelli eden ve akl-ı küll namiyle yad edilen ilahî bir mazhariyettir. Bu cevherin nuru onun maddesinin elle tutulmaz ışığıdır. Cevher, maye ve akl-ı küll... Bunların nuru ise aşktır. Oysa Muhammed'in cevherinden saçılan ışıktır.

Mevlânâ'nın nutku ise maddeye ruh veren Hz. İsa'nın nefeslerinin ruhunun ta içindedir. Eğer bu büyük ruh kudreti olmazsa madde canlandırılmaz. Mevlânâ ölü ruhlara aşk üfleyen bir neydir. İşte Mevlânâ ölü ruhlara aşk üfleyen bir neydir. İşte Mevlânâ'yı anlayan insan:

Mevlânâ kendi makamını biliyordu: “Bu aşk erenleri onu, o şarabı içip içip göçtüler. Onu ebedî içip bekaya erişen biziz.” Diyor:

“Rindan-ı harabat be hordend-u be refend.”

“Mayıym ki cavid be hordim-u nişestim.”

Asırlar sonra edebiyatımızın emsalsiz şairi Şeyh Galip şöyle diyecekti:

Güruh evliyanın ekmelidir Şems-ü Mevlânâ

Misâl-i mihr-u subh-i müncelidir Şems-ü Mevlânâ

Şeh-i aşkın iki kudret elidir Şems-ü Mevlânâ

Sıfat-u zata burhan-ı celidir Şems-ü Mevlânâ

Hemen aynı Muhammed'le Ali'dir Şems-ü Mevlânâ

Ali Nihat Tarlan

MEVLÂNÂ II

Mevlânâ irşad vazifesini şiirle yapmıştır. Bu en tabii yoldur. Ruh üzerinde en büyük tesiri haiz olan san'attır. Mevlânâ irşadını musiki ve şiirle yapmıştır. Çünkü ele aldığı, ruh, yani bütün bir insan problemidir. Şimdi onun şiir hakkındaki düşüncesini yine şiiri ile dinleyelim:

“Benim nefesim, âlemde ne ateşler yakmıştır. Benim bu fânî sözlerimden ne bekalar coşup zuhur etmiştir. Kulaklar ancak benim sözlerimin dışını anlıyor. Canımdan kopup gelen feryatları kim anlayacak!”

“Benden asırlarca sonra bu gazel, Hazreti Yusuf kıssası gibi meşhur olacaktır. Çünkü gönül toprak altında çürümez. Ben bunu gönülden söyledim, ciğerden (yani maddeden) değil.”

Ancak Mevlânâ'nın şiirinden bahsederken onun bazan şiirden de nefret ettiğini söyleyelim: Kafiye düşünüyorum, sevgilim “beni düşün, kafiye düşünme” diyor. Harf, ses, söz, bunları ortadan kaldırmak ve seninle başka türlü konuşmak istiyorum.

“Kafiye, vezni sel alıp götürsün. Bunlar şairlerin iç ve hakikatının bir zâhididir, kabuğudur. Ey ezeli sultan, ben bu beyt ve gazelden kurtuldum. Müsteilün, müsteilün, müsteilün, beni öldürdü gitti.”

“Benim indimde şiir nedir ki ondan bahsedeyim? Bende şairlerin hüner ve san'atlarından başka bir hüner ve san'at vardır. Şiir kara bulut gibidir. Bense onun arkasındaki ayım. Sen gönüldeki kara bulutu ay sanma!”

Ziya Paşa, ne güzel söylemiş:

“Şair demek öyle ehli hâle,”

“İras-ı nakisedir Kemâle.”

Hakikaten de Mevlânâ'ya şair demek insana utanç veriyor.

Kuran-ı Kerim'de:

“Şairlere ancak asiler tabi olurlar. Biz ona şiir öğretmedik. Bu ona yakışmaz. Onun sözleri vahy-i ilâhîdir ve Kur'ân-ı mübindir” buyruluyor. Ancak Arap cahiliye devrinde şairlerin Arap kabileleri arasındaki nüfuzu ve onların cahilane telkinleri buna sebeptir. İslâm, evvela bir akıl ve mantık dinidir. Bu sebepten ilk zamanlarda şiiri böyle mahkum etmiştir. Ancak Cenab-ı Peygamber, bir hadislerinde, “Şiirde muhakkak hikmet vardır. Beyan ve ifade de insanı büyüler” diye şiiri asıl makamına yükseltmiştir.

Şarkta şiir çok defa cerr-i menfeate alet edilmiştir. Şiirin yüksek payesi ve ismi istismar edilmiştir. Aynı zamanda birçok ruhî ve ruhanî hakikatlerin ifade vasıtası olan, bir cemiyetin ruhundan doğup o cemiyete yol gösteren, cemiyetin görüş ve duyuş âlemine hakim olan şiiri yaşatmak için şarkta büyük kudretlerin himayesine ihtiyaç vardı. Sultanların, emirlerin saraylarında onları medh ederek geçinmeğe çalışırlardı. Lâkin hayatın tecellisine bakın ki, o şevketli hükümdarlar unutuldu. O şairler, hâlâ dimdik ayakta. Ve o şairlerden bahsedilirken

hükümdarların ismi geçiyor. Maddenin kudret ve şevketi daima zevale mahkumdur. Mânâ ölmez. Ve gittikçe mânâ kazanır.

Şiir bir kudrettir. Ve renksizdir. Zuhur ettiği bünyeden rengini alır. Bu itibarla mutlak olarak şiir hakkında hüküm vermek hatalıdır. O. Muazzam bir kudrettir ve ruhlarda hükümandır. Şiirin fert ve cemiyet üzerinde tasavvurun fevkinde bir tesir ve nüfuzu vardır. Bir kılıç gibidir, dostu da keser, düşmanı da. Onun içindir ki, onun tesirini idrak edenler, ondan korkar ve cephe alırlar. Yahut onun himayesine sığınır.

Şiir, sinir cümlesinin mahsulü olduğu için daima muayyen ölçüleri aşar. Basit düşünenler, müsbet ilim karşısında şiiri istihfaf ederler. Halbuki insanı bir kül olarak gören ve mütalâa eden derin tefekkür, şiire hatta ilimden üstün bir makam tanımak mecburiyetini hiseder. Çünkü şiir, fikri ele alıp onu bütün insanî melekelerle birleştirerek bir terkip yapar ve ilmin teveccüh ettiği büyük meçhule akli hayretlere düşüren bir süratle hücum eder. Eğer teşbih caizse ilim yerden kendini kesemiyen bir araba, şiir, bir tayyaredir. Hakiki ve büyük kültür sahibi san'atkârlar; daima ilme öncülük etmişlerdir. Onlar gayeyi sezer ve gösterirler.

Hz. Mevlânâ, kırk yaşına yaklaşınca kadar bir din alimi, bir fakih idi. Hem de ismi Hanefî fukahasının ileri gelenleri arasında zikredilirdi. Muhim dini meselelerde reyine müracat edilirdi. Bu derece akıl ve mantık âleminde yaşayan bir insan, hayatının Kemâl devresinde birdenbire san'atın sonsuz ufuklarına açılabilmiş... Bu, hakikaten üzerinde durulacak bir meseledir. Bir bakıma tabîdîr. Çünkü bir Kemâl nişanesidir. Hz. Mevlânâ bir istidat ve kabiliyet hazinesi idi. Ancak hakiki hüviyeti ilim ve mantık âleminin dar çerçevesini benimseyemiyordu. Onun bu vadideki orjinalitesi; Mesnevi'nin o devrin aşağı yukarı bütün ilimlerini kavrayan sahifelerine intikal etmiştir. Ruh, çok geniş bir sahaya intikal edince kalıplaşmış ilimler üzerinde çok daha geniş tasarruflar yapar. Çünkü artık kitaptan çıkmış enfüsî âleme girmiştir.

Ali Nihat Tarlan

MEVLÂNÂ III

İnsan, henüz halledilmemiş bir muammadır. Kudretine payan yoktur. Ancak bu kudret maddî değildir. Madde itibariyle çok zayıf olan insan, mânâ itibariyle muazzam bir kudrete sahiptir. Ve bu kudretle madde üzerinde tasarruflar yapar. Büyük kâinat muamması karşısında, insanın yalnız mahdut mânâyâ kullandığımız akıl melekesi değil, her tüyü ayrı bir idrak unsurudur. Kendini bu muamma karşısında bulan insan, hayat denen büyük rabbanî nimetin mahiyet ve mânâsını idrak ettiği andan itibaren bu muammanın halli için daima mücadele etmiştir.

Maddenin şart ve imkânına bağlı akıl denen mahdut kudret ona kâfi gelmeyince ruhun derinliklerine inip onun yardımını dilemiş. Akıl, ezeli kanunu ile ruhun derinliklerine inince keşif namını almıştır. Mevlânâ, senelerce aklın mahdut mahbesinde istidat ve kabiliyetinin bütün imkânları ile çırpınıp o sahada bir zirveye vasil oldu. Fakat bu, onu doyurmuyordu. Haddizatında kendisinde gönül âlemi dediğimiz o keşif dünyasının tohumları mevcuttu. Ve bunlar şuuraltı âleminde dal budak salmıştı. Çünkü babası, sadece zâhir ulemasından değildi. Maârifnâme adlı eseri onun derin bir iç bilgisine malik olduğunun en parlak delilidir. Gerek veraset, gerek okuyup öğrenmek yolu ile onun ruhunda bu âleme büyük bir hazırlık vardı. İlk üstadları, onu geniş ufuklarına yükseltecek kudrette değillerdi.

Bu kabiliyet hazinesine göklerin kapısını açacak ve yolunu gösterecek biri lazımdı. Yaradılış bu vazifeyi Şemsi Tebrizî'ye yüklemişti. Mevlânâ bu açılan kapıdan öyle bir fırlayış fırladı ki... İlk hamlede Hazret-i İsa'nın bulunduğu (Felek-i Şems) e yükseldi. Bu (Felek-i Şems) mânâda tecerrüt âlemi idi. O zaten yaradılışında dünyanın fâni emellerine kapılacak bir tiynette değildi. Bunu hayat hikayesinden anlıyoruz. O zaman şiire el attı. Mühim meselelere dikkat buyurursanız ancak bir kelime ile temas edip geçmek mecburiyetindeyim. Şu kadarlık söyleyeyim ki: ilim, yarım insandır; şiir, bütün insan. İlim bir tahlildir, şiir terkiptir. Bu itibarla şiirin payesi, çok yüksektir. Eriştiği merhalede Mevlânâ'nın dili ancak şiir olabilirdi. Her şiir, bir tefekkürdür, çünkü insandan zuhur ediyor. İnsan, her cüz'ü ferdi ayrı ayrı düşünen bir küldür. Fikirsiz şiir olmaz. Bu, hatta kelime değil sadece bir ses olsa yine bir ifade kudreti vardır. İnsan için her cüz'ü ferdi ayrı ayrı düşünen bir kül demiştim. Mademki yaşıyor, kendini ademe karşı, yokluğa karşı müdafaa ediyor demektir. Bir müdafaa ancak tefekkür ile kabildir. Başka türlü olmaz. İnsanın her melekesi, yani ruhî melekesi, bir idrak unsurudur. İnsanı istiyorsak işte insan o küldür. Mevlânâ da asıl ifadesini şiirde bulmuştur. Şairin hüviyetini tayin eden şiirdir. Ancak yaşama ve refah peşinde olan şair, san'atını bu gayeye hasreder. Dünya emellerini kendine hedef tutan, şair, ancak maddesini dinler ve onu konuşturur. Vatan ve milletini seven, onu yükseltmek, ona yeni bir ruh vermek isteyen şair, san'atı ile bu gayeye en kısa yoldan gider. Bütün bunların fevkinde olan bir şair de vardır ki o, bütün bunlardan gayri bir âlemde uçar; o ayağını yerden kesmiştir. Bir gönül âlemi vardır ki o, en müteal bir felsefenin cevelângâhıdır. Kendisine o âlemde tecelli eden hakikatleri, görüşleri

terennüm eder. Bu samimi bir insan olduğuna göre muhakkak kendine göre vasıl olduğu bir ruh ve idrak haletini ifade ediyor demektir. Bu ise bir ruh realitesidir. Ve kim bilir bu bulanık ve müphem his ve hayal âlemi derin bir tahlile tutulursa bizi nasıl hakikatlere götürür. Buna ilahî şair derler. Mevlânâ bu nevi bir şairdir.

Evvela kısaca dilinden bahsedelim. Mevlânâ şiirini Farisî dili ile yazmıştır. Farsça uzun asırlar Türk saraylarının ve münevver muhitinin resmi dili olmuştur. İslâmiyet şark âlemini o şekilde hallü hamur eylemiştir ki aralarında kavmiyet yani ırk farkı kalmamıştır. Ve İslâm medeniyeti esasen üç büyük müslüman milletin müşterek mahsulüdür. Mevlânâ'nın dilinin Farsça oluşu onun İran ırkına mensubiyetini istilzam etmez. Ancak dil bir vasıta⁽¹⁾dır. Şu nokta mühimdir ki; Mevlânâ Farisî dili ile eser vücuda getirdiği halde İran edebiyatının o asra kadar gelen şairleri arasında Mevlânâ gibi bir benzeri yoktur. O devre kadar İran edebiyatı en kudretli şairlerini vücuda getirmiştir. Mevlânâ, o derin kültürü ile muhakkak ki İran edebiyatını iyiden iyiye tanıyordu. Niçin bu dilin hakiki sahip ve san'atkârlarının hiç birini takip etmemiş ve tamamen orijinal bir üslûba sahip olmuştur? Buna şöyle bir cevap verilir:

Çünkü Mevlânâ, tamamen orijinal bir ruh ve çok ileri ateşli ve sentetik bir görüşe sahipti. Çünkü kendinden evvel bir Mevlânâ gelmemiştir ki onun izini takip etsin. Şiirin gerek dış tekniği, gerek iç yapısı Mevlânâ'da tamamen şahsidir.

İran klasik edebiyatının kendine göre an'aneleri vardır. Büyük şairlerde lisan, gayet temiz ve pürüzsüzdür, itinalıdır. Gerek insan, gerek tabiat tasvirlerinde, gerek el attıkları mevzuların işlenişinde muayyen bir tahayyül ve his âlemi içindedirler. Ondan harice çıkamazlar. Halbuki Mevlânâ, bunlara zerre kadar kıymet vermez. O, iç ilham ve görüşünün coşkun seline kapılmıştır. Kendi tabirince "failatün failat" bilmez amma "ab-ı hayattan daha iyi, daha tatlı ve şifa verici şiir söyler. Ara sıra o muazzam kültürü şiirine müdahale ederse de şiirin umumi çeşnisini hiçbir zaman ihlal etmez. Daha ziyade didaktik mahiyette olan Mesnevisi dahi yer yer onun coşkunluklarını aksettirir. Fakat o eserin umumi manzarası ilmî ve fikrîdir.

Ali Nihat Tarlan

¹ Gaznevi Hanedanından Türk Sultan Mes'ud Gaznevi, hususi hayatında Türkçe konuşurdu. Fakat sarayında birçok İran şairleri besleyip yetiştirmiştir.

MEVLÂNÂ IV

Bizde halk arasında âşıklar vardır. Bunlar, gece rüyalarında bir pir görürler. Bu pir, onlara bir kadeh verir, içerler. Ertesi sabah artık saz çalar ve şiirler söylerler. Bunun hakikate ne derece uygun olup olmadığını düşünmek dahi istemem. Çünkü şu ak saçlarım, çok şeyler görmüş ve işitmiştir. Bu kadar senelik hayatta öğrendiğim tek şey, hiçbir şeyi ceffel ka'em inkâr etmemektir. Yine bu prensibime sâdık kalacağım. Bu olur veya olmaz, fakat bunu Mevlânâ için düşünmek istiyorum. Kırk yaşına yaklaştığı halde dâima ilim ve tefekkürle meşgul olan Mevlânâ birdenbire nasıl bir pirin elinden, nasıl bir şarap içiyor ki bu derece mütekâmil bir teknikle şiirler yazıyor?

Şiirinin tekniği yeniliğidir. İran edebiyatı ile istinas edip biraz o'nun ruhuna nüfuz eden bir nazar, Mevlânâ'nın şiiri ile karşılaşınca hakikaten afallar. Yepyeni bir âlem. Hayaller ve terkipler yeni, vezin, İran edebiyatında umûmiyetle kullanılan vezinlerden ayrı. Elli beş muhtelif vezinde şiir söylemiştir, artık kullanılmayan eski vezinlere el atmıştır.

Mevlânâ'da musiki zevki harikulâdedir. Kendisi "Rebap" çalardı. Bu musikî zevki şiirlerine son derece nüfuz etmiştir. Şiirini tamamen kendi rûhî heyecanına ram etmişti. Orijinal olarak söyleyeceği öyle ruhânî hakikatler var idi ki Şark şiirinin iç yapısındaki lüzumsuz san'atlara tenezzül etmezdi. Edebiyata bir nevi romantizm getirmişti. Muhitinden öyle unsurları şiirine idhal ederdi ki; bu, eski an'ane de katiyyen kabul edilir bir keyfiyet değildi.

"Ben âşıklar arasında demirden bir dağ gibiyem."

"Her rûzgâr beni kımıldatamaz, ben hevâyî değilim."

"Ben su ile zeytinyağı gibiyem, kimse ile karışmam."

"Ben gurbete düşmüş bir canım. Bu dünya sarayının adamı değilim."

"Benim güneşim ve yıldızım şeklin ve sûretin üstünde yaratılmıştır. Mânâlardan mânâlara koşmak beni bahtiyar eder." diyen Mevlânâ gerçekten de mânâların adamıdır, sûretin değil. Onun içindir ki, Mevlânâ'nın şiirini anlamak, hayli mumareseye mütevakkıftır. Onun ruh haletine bürünmek her fânînin nasibi olmadığı için insanı perişan eder, şaşkına çevirir. Eskilerden tamamen ayrı olduğu için dili ve tekniği kendine hastır. Onda ruh konuşur. Konuşur dedim, yazar değil, çünkü şiirleri vezne girmiş, âhenktâr bir hasbihaldir. Samîmîdir. Şiir yazmak külfetine düşmemiştir. Bu külfet hiç hissedilmez. O kadar selis ve revândır. Üstad Bediuzzaman Firûzanfer şöyle der: Mevlânâ'nın şiirinde bir tesir kudreti vardır ki, bu ancak semâvi kitaplarda bulunur. O'nun şiirlerini bir şair ve muharririn sözü gibi telakki etmek hatâlıdır. Ona semâvi kitapların bir devamı demek daha doğru olur. O derece iman dolu bir ruh-tan yükseliyor ki insanı gayri ihtiyarî başka bir âleme sürüklüyor. Bu hüküm daha ziyade gazelliyatı içindir. Gazelliyatında tefekkür âdetâ rûhun hararetinde erimiştir. Bütün bu ruhânî hakikattır, şiir değil.

Mütasavvifâne gazel Mevlânâ'dan evvel de mevcuttu. Ayni vâdide yürüdüğü halde eslafına hiç benzemezdi. Gazellerinde şekle itina yoktu. Bununla beraber öyle bir ruh ve âteş vardı ki...

“Ey benim yarım, ey benim amansız yarım. Hicranı ile gönlümü yakan, lütfu ile beni teselli eden sevgilim. Benim canımın içinde ne güzel seyrân ediyorsun, bana derman oluyorsunuz.”

Bu cennet selsebili kadar berrak ve âhenktar şiir, aynı zamanda bir musammattır. Yâni her mısranın ortaları da kafiyelidir. Mevlânâ böyle raks eden şiirlerinde gûyâ dönen raks eden feleklerin âhengini duyuyor. Felelerin âhengi ile şiir söylüyor. Ve semâ ediyor.

Burada ufak bir hâdise zikredeceğim. Senatonun dâveti üzerine iki konferans vermek üzere İran'a gitmiştim. Şirazda oranın en mûtenâ oteli olan (Park-ı Sâdî) de bir akşam yemeği ziyafetinde Şiraz'ın belli, başlı ilim adamları ile görüştim. Sohbet esnasında bir zat, Mevlânâ hangi millete mensuptur. Sizin bu husustaki kanaatiniz nedir? diye sordu.

Şöyle cevap verdim:

Mevlânâ'nın yetiştiği sahâ, birçok ırkların beraber yaşadığı bir muhittir. Ancak galip ırk Türk ırkıdır. Dilinin Farsça olması bir şey ifade etmez. Çünkü, Farsça, Şarkın (İslâm âleminin) umûmî edebiyat dili idi. Türk hânedânlarının kurdukları devletlerde resmî dil de Farsça idi. Mevlânâ'nın dili Farsça idi, amma şiirinin rûhu ve bünyesi İran edebiyatı sisteminde değildi. O devirde müslümanlık bütün ırk farklarını ortadan kaldırmıştı. İrkan Türk oldukları halde Farisî dili ile şiir yazan şairler o kadar çoktur ki... Onların hepsini İran ırkına mensup göstermek imkânsızdır.

Siz Mevlânâ'ya Mevlevî diyorsunuz. Mevlevî bir mânâda Mevlâ'ya mensûp demektir. Mevlâ'da ırk aranmaz. Bana kalırsa, biz İranlı veya Türk olduğu için değil, hepimiz insan olduğumuz için onunla iftihar ederiz. Zaten o beşeriyetin malı olmuştur.

Bu ufak istidrattan sonra Mevlânâ'dan birkaç şiir okuyalım:

“Biz ülvî âlemden geldik, yine oraya gidiyoruz. Biz şuradan buradan gelmiş değiliz. Biz lâmekânız (mekânsızız), lâmekâna gidiyoruz. “Lâilâhe”nin sonu “İllâllahıtır.” Biz de “Lâ” gibi “illâ”ya gidiyoruz. “Geliniz de!” emri Hakkın câzibesinden bir âyettir. Biz, bizi çeken Allah'a gidiyoruz. Ruh Tufanı içinde biz Nuh'un gemisiyiz. Onun gibi elsiz, ayaksız (acz-i mutlak içinde) gidiyoruz. Dalga gibi kendimizden baş kaldırdık. Yine benliğimizi temaşaya gidiyoruz. Allah yolu iğne deliği gibi dardır. Biz tek katlı ip gibi gidiyoruz. Yoldaşları ve menzili yâdet! Sonra anla ki biz, her nefeste daimâ yürüyüp gidiyoruz.

*

Bizi bu akıl hisarının içinde arama! Zira biz onun aşkının sahrasında ve akıl hisarının dışındayız. Aşk, divânedir, biz divânenin divânesiyiz. Nefis, emredicidir (emmâredir). Biz emmârenin emmâresiyiz. (Yani nefis insana emreder, biz ise nefse ederiz.)

*

Biz aşka âşıkız. Aşk kurtuluştur. Can Hızır gibidir, aşk ise âb-ı hayat! Aşk padişahından berat almayan insana yazıklar olsun. Hayvanın, şeker özünden ne haberi vardır?

*

Gelin ey âşıklar, ey işi aşk olanlar, burada çok tesirli bir şarap vardır. Zira bizim işimiz budur.

*

Her seher vakti o güzeller peygamberinden haber gelir, “Ey çâresiz âşıklar, gelin!” der, “biz âşıkların derdinin çâresiyiz.”

*

Biz her ne kadar İsâ gibi bu felek beşiğine bağlı isek de, Meryem gibi Allah’ın rûhuna hâmileyiz.

*

Bütün ışıklardan lebbeyk lebbeyk (emret, emret ki hazırız.) feryadı yükselir. Sen mânâ Kur’ânısın, biz onun cüzleriyiz.

*

Onun sırrından bir arpa dânesi kadar söyleyemeyiz. Eğer o sözü söylersek paramparça oluruz.

Ali Nihat Tarlan

MEHMET ÂKİF VE HUSUSİYETLERİ

Renkli, cazibeli, türlü oyuncaklarla dolu bir odaya giren ve bu oyuncaklarla oynamasına müsaade edilen bir çocuk, onlardan birini bırakır, birine koşar, hiçbirisi ile dolayısıyla oynayamaz, nihayet hepsini kırar bozar. Mehmet Âkif hakkında birkaç satır yazı yazmak için eline kalemi alan bir insan, eğer onun hakkında biraz bilgi sahibi ise aynen oyuncak dolu oda içinde şaşkın, şaşkın oradan oraya koşan çocuğa benzer. Etrafını saran güzellikler, o derece renklidir. Ancak bu renk ve bu cazibe, tamamen ulviyetin renk ve cazibesidir. Onun hatırası etrafında, ulvî olmayan tek bir zerre yoktur. Büyük insanlar, yüksek dağlara benzer. Bir tarafı güneşli ise, diğer tarafı karanlıktır hükmü Âkif mahiyetinde insanlar için varit olamaz. Kusursuz derece mevzun bir vücut, bizatihi güzeldir. Yüksek dağlara benzetilen büyük insanlar, vücudunun bir tarafı harikulade inkişaf eden insanlardır ki, bunlar; ekseriye diğer uzuvların zararına olur. Âkif'de bu ahenksizlik yoktur. Bu vasfı itibarî ile de muasırlar arasında tektir.

Hayatını ve kültürünü tetkik edince insan, gayri ihtiyarî şöyle diyor; insan kudreti, normal olarak bunun fazlasına nasıl tahammül eder. Ben bu vasfı bir kişide daha müşahade ettim. Ali Şir Nevaî. Belki bu hüküm, bazıları tarafından hayretle karşılanacaktır. Bunlar, ya garezkâr ya cahillerdir. Âkif'i lâıyk olduğu yükseklikte görmeyenler, enselerinde gazez çıbanları sızlayan bedbahtlardır ki, gözlerini yerden ayırmağa cesaret edemezler. İrtifa başlarını döndürür. San'at görüşleri, kendi dar idrak çerçevesini aşamayan zavallıdır ki, bunlar, insan ruhunun ufuklar aşan genişliğini ve bunu ifade vazifesi ile mükellef olan san'atın hudut tanımaz sonsuzluğunu anıyamayanlardır. Bunlar, din, vatan ve millet sevgisinin bir ruhtaki saltanatını kavrayamayanlardır. San'atı süflî zevklerin, maddenin emrine verip o mukaddes mefhumun ulvî gayelere tahsis edilebileceğini düşünemeyenlerdir. Medeniyetin tek temeli olan nizamın mümessil olan dinden taş devri vahşileri gibi ürkenlerdir.

Âkif, karakter bakımından erişilemeyecek kadar yüksektir. Bütün hayatı, sadece faziletle doludur. Daha çocukluğundan itibaren münevver ve dindar bir aile içinde hakiki bir ah-lâk disiplini ile yetişmiş, yaradılıştaki temizlik ve dürüstlük bütün hayatı boyunca devam etmiştir. Onda ne para, ne şöhret ihtirası vardı, âdeta maddenin bütün ilcalarından kurtulmuş ruh-i muhasses haline gelmişti. Bir şey hususunda söz vermeye görsün hayatı pahasına onu yerine getirirdi. Bütün nakil vasıtalarının işlemediği bir fırtınalı tipili günde Çengelköy'den Beşiktaş'a geçen tek vapurla İstanbul tarafına geçiyor. O müthiş kar tipisi içinde yürüye yürüye Şehremini'ne geliyor. Bu korkunç havada onu zaten beklemiyen dostunun kapısını çalıyor. Hayretler içinde kalan dostuna; söz verdim, onu yerine getirmem için ölmem lazımdı diyor. Bir dostu ağır bir haksızlığa uğramıştı. Buna tahammül edemeyen Âkif, neticelerini bir an düşünmeden istifa etmişti. Haksızlığa hiç tahammül edemezdi. Haşin ve tok sözlü olmasına rağmen ince bir hassasiyete sahipti. Bir pehlivan bünyesine malikti ve güreşirdi, adım atardı, yüzerdi, kürek çekerdi. Adalarda bir fırtınaya tutuldukları zaman kayıktakiler, onun

kuvvetli pazıları sayesinde ölümden kurtulmuşlardı. Bu birkaç satır onun sağlam karakterini ve bünyesini gösterir.

Kültürüne gelince; Arap edebiyatını ve dilini en iyi bilenlerdendi. Büyük Arap şairlerinden Mütenebbî ve İbn-i Farîdî'yi ezber bilirdi. Kur'an-ı Kerim'i, manasını ve inceliklerini bilerek ezberlemişti, hafızdı. Farisî edebiyatını en büyük şairlerinin ruh ve san'atına nüfuz ederek tetkik etmişti. İslam felsefesini, devrinin en büyük alimleri ile mübahasaya girişecek derecede derin bilirdi. Arap feylesoflarını okumuştı. Türk dil ve edebiyatına ise ne derece hakim olduğunu söylemeğe lüzum yoktur. Fransız edebiyatının büyük simalarını, bu edebiyata vakıf geçinenlerin hepsinden iyi ve esaslı bilirdi. Tetkik ederek okurdu. Bütün bu bilgilerine rağmen derin bir tevazu bu meziyetleri bir bayrak gibi, cemiyet içinde dalgalandırmasına mani olurdu. Eline aldığı bir Fransızca kitabın Türkçe'sini derhal söyleyip yazdıracak derecede bu dile vakıf olduğunu Ankara'daki meclis arkadaşları dahi bilmezlerdi. Bunu bir Fransızca gazete makalesini üç dört kişi sökmeğe çalışırken, Âkif, gazeteyi alıp tercüme-yi yazdırmağa başladığı zaman hayretler içinde anlamışlardı.

Lâkin Âkif, daima muzdaripti, vatan derdi, milletin cehalet ve ahlâksızlığı, imparatorluğun her an biraz daha çöküşü, onu mahfedi-yordu. Şimdi düşünüyorum; devrinde kim onun sahip olduğu derin ve geniş kültüre sahipti. Bir kişi dahi gösterilemez. Her biri bir san'at abidesi olan şiirini vatan ve milletine hasretmesi, onun affedilmez kusuru, oldu. Karakterinin sağlamlığı, katılığı daima yadırgandı. İstiklâl Harbi'nin içinde yaşayıp, köy köy dolaştı vaazlar verdi ve onun en muazzam abidesini sadece o yükseltti. Fakat Âkif, daima menkûp yaşadı. Zaman günlük hadiselerin insan üzerine yığıldığı haksız hükümleri elbet bir gün silecek, altındaki hakikî varlığı arayıp bulacaktı.

Ali Nihat Tarlan

MÜ'MİN ÂKİF

1978'de Fatih'te Sarıgözel'de doğan; 1893 de İpek kasabasına evlenmeğe giden, daha öğrenci iken öksüz kalan, Baytar, Edebiyat hocası Âkif'den şimdi ne kalmıştır? Kocaman bir hiç? Hatta cemiyetimizin türlü görüşlerini, dertlerini en güzel bir İstanbul Türkçe'siyle ifade eden ve bu ifadeyi en pürüzsüz bir nazımla bizlere çizen Âkif'ten çok bir şey kalmış mıdır?...

Âkif, yıllar geçtikçe onun kültürü ile büyük milletin büyük bir çocuğu olarak her geçen yıl biraz daha fazla anlaşılmaya başlamıştır. Şimdi Türk gençliği, Türk aydını onun ölüm yıldönümünü bir millet matemi olarak yaşamayı adet edinmektedir.

Âkif, vefalı bir dosttu. Cinsi artık azalan bu mübarek insan çeşidinin bizim milletimiz arasındaki değeri çok büyüktür. Balkan harbi 1. Dünya harbi ve Anadolu Kurtuluş Savaşları gibi üç büyük mahşerde bu millet Âkif'i yanında buldu. Dünyaya yenilmeyeceğine inandığı ordusunun Balkanlı devletçikler tarafından dehşetli bir yenilgiye uğratıldığını; yoluna asırlardır, kan, ekmek ve feyz döktüğü Rumeli'nin parça parça edilerek alındığını gören Türk halkı, kıyametin geldiğini sanmış, taş kesilmişti. Âkif bu korkunç yeis zamanında ilkin dindaşları olan halkımızın gözyaşı olmuş, çağlamış, sonra onu Tanrı'nın sesiyle yeniden kurtarmaya çabalamış bir dosttu.

Anadolu Kurtuluş Savaşlarında İnebolu'dan Ankara'ya yaya yürüten, o büyük mahşerde Türk halkı ile birlikte "Bülbül" den beter inleyen, sırat köprüsünü geçen o halkın adına İstiklâl Marşını yazan vefalı dost Âkif olmuştu. Türk oğlu, ne zaman hayatın türlü imtihanlarından geçse, mutlaka Âkif'ten bir parçayı ruhunun ifadesi veya istifadesi için önünde bulacaktır.

Bunlardan başka Âkif, insanı insan eden, insanı en muhteşem insan olan hür insan eden feragat gibi, gönül alçaklığı gibi, aza kanaat gibi, yanındakinin derdine ortak olmak gibi nimetlere ermiş bir bahtiyardı. Türkoğlu, bu nimetlere eren insanı kolayca unutmayan karakterdedir.

Fakat Âkif'i asıl unutturmayan, onun imanıdır. Ne varlık, ne yokluk, ne makam, ne hapisane, ne gurbet ne, menfaat. Hiçbir şey Âkif'i varlığının hikmeti haline yükselen imandan ayırmamıştır. Bu iman Âkif'teki bütün meziyetlerin bir nevi pınarı, besleyicisi ve çimentosu olmuştur, diyebiliriz.

Gücünü dinden alan bu iman, onu dünyanın bir bölümüne dost, bir bölümüne düşman kılmıştır. Dostluğunu 400 milyon müslümana ayıran Âkif, ona dostluk göstermeyen, tam tersine: Bu müslüman âlemini yaman bir şuurla yok etmek isteyen cemiyetlerin düşmanıdır. Hakkın sesine koşanların meydana getirdiği bu 400 milyonun ayakta kalması, Tanrının hak olduğuna, hak kalacağına delildir.

İnsanlığa mal olan büyük şeyler, mutlaka büyük bir bani olan büyük karakterlerin eşidir. Âkif'in, millete mal olmuş, bilip söylediğimiz her şeyi, imanından geldiği gibi, onu bütün meziyetleri sarsılmış bir cemiyet içinde seyrek bir insan yapan karakteri de imanına dayanır.

“Doğduğumdan beridir âşıkım istiklâle
 Bana hiç tasmalık etmiş değil altın lâle,
 Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum
 Kesilir belki, fakat çekmeğe gelmez boynum.”

diyen mümin insan, bu şanlı nimeti imanına borçludur.

Öyle bir dünyada yaşıyoruz ki, inanmak zor, inanan az ve inandıran yok gibidir. İnsanların başı belâdan kurtulmadığı içindir ki dünyamız ve bu dünya içinde cemiyetimiz dostluktan, dosttan mahrumdur. Dostun da, dostluğun da bu yokluğu insan oğluna cemiyet hayatını, medeniyet hayatını zehir etmekte; bu hayatı bir merasimler bir hiçlikler faciasına çevirmektedir. Bu yokluklar, bu facia içinde bunalanlar Âkif'in imanla beslediği dürüst, sade, mert ömrünü ne kadar arasalar, ne kadar ansalar, döne döne ansalar azdır.

Remzi Oğuz Arık

ÂKİF'TE SAN'AT VE CEMİYET

“San’at bütün insandır” sözü Mehmet Âkif’in şahsında gerçekleşmiş bulunuyor. Bütün büyük san’atkârlar gibi onun eserinde kendini buluyoruz. Dışa çevrildiği zamanlarda bile, dış dünyasında kendi ruhunun akisleri görülüyor. Yakın tarihimizde bu vatan topraklarında birçok şöhretler dolaştı. Yüksek ünvanlar, devletli başlar, zorlu pençeler millet çocuklarının hafızasına hürmet duygularıyla sindirildi. Yaşarlarken elleri aşındıran alkışların çevrelediği saltanatlar hafızaları hala kemiriyor. Zamanında hakkıyla anlaşılmayan yalnız biri var ki bugün kalplerin sultanıdır. Bütün varlığını şiirle dile getiren Âkif, bizi bu dünyada iken büyük mahkemenin huzura yükselten mürşiddir; büyük kurtarıcımızdır. Hattab’ın oğlu Ömer’in yirminci asırda yaşayan müridi, onun gibi haşin mizaçlı, sert yürüyüşlü, zulme tahammülsüz, riya karşısında şiddet taşıran bir iman ve isyan heykelidir. Onun yedi ciltlik Safahat’ı, bir volkanı andıran iç hayatının macerasıdır; ruh dünyasının, cemaatin acılarından başlayıp ilahî denemede nihayetlenen dramıdır; bir kelime ile bir büyük ruhun romanıdır.

Yanan bir volkan birbiri ardınca kendinden üç unsuru fışkırtıyor. Önce büyük, pek büyük taş parçalarını müthiş kuvvetle fırlatarak etrafına saçıyor. Sonra püskürttüğü simsiyah dumanla kâinatı bir gece haline sokuyor; gündüzü gece haline getiriyor. Sonra bu dehşet verici karanlığın ortasından kıpkızıl ateş fışkırıyor ve yeryüzünü çarçabuk kaplayan bu akıcı ateş volkanın özünü teşkil ediyor. Önceki iki safhanın gayesi bu ateşi fışkırtmaktır. Âkif’in eserinde bu üç safhanın ruhsal sembollerini takip etmek kabildir. Esasen insan ruhunda sırasıyla gelişen ve bütün gelişmesi esnasında birbiriyle kaynaşan üç yeti bulunmaktadır. Önce hislerin hayatı varlığımıza yayılıyor, kâinata çevrilen ilk gözlemlerimizi adım adım ıstıraplarımız takip ediyor. Bu devrede insan duygulandığı için varolduğuna inanıyor. İkinci planda düşünce başlıyor. Aklın rolü bu safhada kendini gösteriyor. Fikirler, kararlar, idealler ve bütün kâinat görüşü demek olan felsefe, hisleri takip eden bu devrenin mahsulüdür. Bu devrede varlığımızın şahidi düşüncemizdir. “Düşünüyorum, o halde varım” diyebiliyoruz. Pascal’ın dediği gibi “İnsan, düşünen bir kamıştır.” Lâkin bundan ibaret değil. O, hareket etme ihtiyacındadır. Biz-zat düşünceler bizi harekete zorlar. Düşünce iç dünyamızda aşk oluyor., ıstırap oluyor, sonunda kökleri hareketin yapıldığı yerde bulunan ve dalları sonsuzluğa uzanan ağaç gibi bir hareket iradesi halini alıyor. **İnsan, bir damla uzviyetten çıkarak Allah’a uzanan hareket iradesidir.** Yukarıdaki volkan misalini yakından takip eden insan ruhunun bu üç basamaklı ilerleyişini Âkif’in eserindeki olgunlaşmada adım adım göstermeye çalışacağız.

İlk devrenin eserleri birinci ve ikinci Safahat’tır. Bu kitapların ilkinde cemiyet hayatına çevrili tenkitler, nârin bir hassasiyete, merhamet taşıyan bir kalbe sarılmıştır. Sanki İstanbul sokaklarında henüz idealinin hareketine geçmeyen yalnız arayan bir havari dolaşmaktadır. Bu şehirde bir kalp hıçkırıyor. Bütün eseri kendi gözyaşlarıdır.

“Ağlarım, ağlatamam, hissederim, söyleyemem;

Dili yok kalbimin, ondan ne kadar bizârim!”

Perişan hayatımızın, insan sefaletinin bu kadar ince bu derece derinleşmiş ve böylesine gözyaşı olmuş gözlemine bütün edebiyatımızda rastlamak imkânsızdır. Mehmet Âkif, vatanımızın bin bir acı ile parça parça olan kalb tablosunu, acılarla parçalanmış bir kalbin kaniyle çizmiştir.

İkinci Safahat'ta teessürlerinden sıyrılan darbeleri buluyoruz... Halkın geriliği, idarecilerin ahlâksızlığı, münevverlerin ihaneti, bu üçüzlü zillet, ahlâk mürşidini dile getirmiştir. İsyanın tohumları birinci Safahat'a gömülen merhamet iradesinde idi. Şerre çevrilen ihtarı ve uyarma sesi ikinci Safahat'ta canlandı. Memleket tablosunun gerçek tasviri bu eserde tamamlandı.

Üçüncü kitap olan "Hakkın Seslerinde ise teessürle tahlil müthiş ıstırap ve isyan halini almış bulunuyor. Bu büyük san'at eserinde Kur'an'a sarılmış ulvi heyecanların tesiriyle yer yer kendimizden geçiyoruz. Bütün insanlığın sefalet çehresine tüküren vecd, yalvarış halini alarak Allah'ına çevriliyor:

"Ağzım kurusun... Yok musun ey adl-illahi!"

İman ile ıstırapın kucaklaştığı ikinci devrede düşünce başlayacaktır. Dördüncü Safahat, insan ruhunun gelişmesinde ikinci devre olan düşüncenin hayatına başlangıçtır. İlimin değeri, batının yükselişi teknik ilerleyiş çalışma davası, ailenin temeli, ecdada bağlılık, garp taklitçiliğinin yanıltmaları, şeriata uymayıp, İslam'ın yanlış anlaşılması, bu çeşitli meseleler zaman zaman ve teker teker ele alınarak tutulan yolun hatalarına işaret ediliyor. Hepsine deva olacak olan, İslâmın gerçek şuuru ve hayata hakimiyetidir. Bu endişe ile Allah'ına yalvarıyor.

"Kur'an ayak altında sürünsün mü ilahî?

Ayatının üstünde yürünsün mü, ilahî?

Hac Habe'min üstünde görünsün mü ilahî?

Çöksün mü nihayet yıkılıp koskoca bir din?"

Beşinci Safahat'ta fikirleri yine Kur'an'dan taşan heyecanlara sarılmış buluyoruz. Hak yolunun yolcusu için taşınacak yük gerçi pek ağırdır. Şair, bu yükün ağırlığını düşünerek anlamıştır. Ancak bedbinliliğe kapılmak istemiyor. Yine Rabbine çevrilerek Kur'an'ın diliyle Ona yalvarıyor:

"Takat getiremeyeceğimiz yükü bize yükleme Allah'ım"

Birinci dünya Harbi İslâm âlemini tehdit edecektir. Din ve millet tehlikededir. Lâkin o, milletinden ümitlidir. Müslüman-Türk kalesinin ebediyen yıkılmayacağına imanı vardır. Bu yeni cihadın kahramanları olacak olan Yavuzlar'la, Yıldırımın çocuklarını, Alpaslan'ın torunlarını tebrike hazırlanıyor:

"Artık gidiyor: Hakka varan bir yol tutmuş;

Allah'a bakan gözleri dünyayı unutmuş."

Patlayan volkanın duman çıkardığı bu devre, insan ruhunun fikirlerle tasavvurlar doğurduğu devredir. Bu nedenle iradenin harekete geçtiği görülüyor. Bu devrede ruhun en yük-

sek hayat safhasını teşkil eden iradenin harekete geçtiği görülüyor. Âkîf'te bu devrin açılışı altıncı kitap olan “Âsım” ladır. Âkîf'in kâinat görüşü ve milliyetçiliği bu devrede Kemâlîne ermiştir. Bu kitap, şiirle dile gelen milliyetçiliğimizin muhteşem romanıdır. Birinci Cihan Harbini yaşayan Âkîf Anadolu'nun çoğunu cephede tanımıştır. Ruhu serâpâ İslâm olan Anadoluçuluk davasının temellerini bu eserde buluyoruz. Asırlarca süren felaketlerin, ıztıraplarla acıların vatanı olan Anadolu insanını olduğu kadar toprağını, kaderini ve ona musallat olan musibetleri tam ve isabetli görüşlerle canlandıran bu kitap ana tez olarak Anadolu çocuğunun yeryüzünde benzeri bulunmayan hayat kudretini, hiç yıkılmayacak yaşama azmini ortaya koymaktadır. Onun muhteşem hayat iktidarına delil olarak Çanakkale Harbini ileri süren Anadoluçuluk davasının büyük mürşidi, cihad kahramanlarını bize takdim ederken onların ruhundaki büyüklüğü dünya edebiyatında eşi görülmemiş mübalağa san'atıyla bakın nasıl anlatıyor:

“Sana dar gelmiyecek makberi kimler kazsın?

“Gömelim gel seni tarihe” desem, sığmazsın.”

Çanakkale'nin imanlı şehidini ilahî bir vaad halinde tebrik ederken söylediği sözler Yunus'un bile gıpta ile gözlerini yaşartıcıdır:

“Ey şehid oğlu şehid, isteme benden makber,

Sana aguşunu açmış duruyor peygamber.”

Dinî irade ile millî irade hiçbir kitapta hiçbir dimağda görülmemiş şekilde bu eserde birleştirilmiştir. O zamana kadar milliyetçi denince dine karşı veya yabancı olan kişi, dinci ve müslüman denilince de, milliyetçiliği tanımayan insan akla gelirdi. Milliyetçi, ırkçı yani kemikçi idi. Dinci ise, hurafeci ve vatansız varlıktı. Ruhlarımızı aynı zamanda bir hezeyan teşkil eden bu safsatadan kurtaran Mehmet Âkîf'tir. Türkün Müslümanlık'tan, milliyetçiliğimizin İslâmdan ayrılmayacağını bize öğreten o oldu. Yirminci asırda son ve en tehlikeli “ehl-i sâlib” olan mason darbesi yüzünden yıkılma tehlikesiyle karşılaşan milliyetçiliğimizin bekçisi, sahibi, havarisi odur. “Âsım” daki muhteşem din ve millet sentezinin ulaştığı bu kemâl, milliyetçilik davamıza gerçek şuuru getirdi ve Ziya Gökalp'ın, ruhu tekmeleyen Anadolu'nun gerçeklerinden gafil, cemiyeti tanrılaştıran ve kaderimizin ilahî mertebesine yükselten, ferdi şahsiyeti yıkmış milliyetçilik davasının karşısına Allah'ın eli halinde çıkmıştır. “Âsım”, sanki Âkîf'in gençliğidir. Müslüman-Türk gençliğinin ideal tipini yaşatan Asım, lav saçan bir volkan şiddetiyle, şiirden ve sözden hayat sahnesine atılınca Âkîf'i İstiklâl Savaşında görüyoruz. Kurtuluş hareketinin başlarında şehir şehir dolaşarak milleti uyarma cihadına girişen Âkîf, Millet Meclisinde aşk ile fazilet yanında yer aldı, vatanperverliği seçti, muhalefet grubuna bağlandı. Orada isimsiz vatan kahramanı ve fazilet dâhisi Hüseyin Avni'yi tanıdı. Dünyalara sığmayan iki büyük kalp mütevazi bir meclisin çatısı altında birleştiler. İkiyüz kırk mebusu olan Millet Meclisinin içinde din adamı geçinen sarıklı hocaların sayısı sekseni buluyorken,

ancak onların üçü Âkifle beraber muhalefete gönül vermişlerdi. Geri kalanı hakkındaki hüküm Âkif daha önce “Âsım” da vermiş bulunuyor.

“Bir muhalif hava yok, dinlediğin aynı sedâ,
Zat-ı sâminize millet de hükümet de feda.”

İstiklâl savaşımızın ruh ve ahlâk cephesini teşkil eden zümre, kuvvet ve ceberrut’un darbesiyle devrildikten bir muddet sonra Âkif, sevgisini gönüllere sindirdiği vatanından ayrıldı. Mısır’a gitti. Onun Mısır’a gidişini vatan sevgisinin eksiliğinde arayan vatansız şarlatanlar, İstiklâl Marşı’mızın yaratıcısını ithama kalktılar. Ona çamur sıçratmak istediler. Halbuki çölde hicran haline gelen vatan hasreti, onun ruhunda yepyeni bir mistisizmin doğmasına sebep olacaktı. Mısır’da şairin ruh dünyasında büyük bir inkılabın doğuşuna şahit oluyoruz. O zamana kadar tasavvuftan hoşlanmayan Âkif, Mısır’da kendisine tasavvufu telkin eden bir mürşitle buluşmuş olsa gerektir. Bu hususta elimizde bir şahadet belgesi olmamakla beraber aksini düşünmek imkânsız görünüyor. Safahat’ın sonuncusu olan “Gölgeler”de “Bülbül”deki romantizmi takip eden yeni bir dinî lirizm, beşer gün aralıkta yazılan “Gece” ile “Hicran” ve “Secde” de onu vahdet-i şuhud’un, hatta vahdet-i vücudun zirvelerine yükseltti. Eflatun’un tanıttığı ezel bezminin sarhoşluğunu Mevlânâ’nın vahdet aşkıyla birleştirdi.

“Senin mecnununum, bir sensin ancak taptığım Leylâ;
Ezelden sunduğun şehla, nîgahın mestiyim hâlâ!”

Fatih ve Süleymaniye Kürsüleri’nde mimârî ile başlayan şiir, “Gölgeler”de ilahî musiki olmuştu. Velhasıl Âkif’in Mısır seyahati şairin ruhuna muradı olan Mirac’a yükseliş kudreti getirdi; Türk san’at ve edebiyatına da hatta Yunus’dan bu yana bilinmeyen dinî mistisizmi kazandırdı. Vatan hasretini terennüm eden parçalarında bu son cilde yer yer serpilmiş olduğunu görüyoruz.

Gerçek dindarlık, vatanseverlik ve insanlık kavramlarını kendinde birleştiren büyük idealist tüm dünyamızı hislerle hurafelerden sıyrıp iradenin hayatına yükseltti. Milliyetçiliği, ahlâk ve fazilet davasının eşdeğeri yaptı. İnsanlık idealini, İslâmın ruhundan ayrılmaz, bölünmez bir cevher halinde tanıttı. Bütün büyükler gibi o da zaman ve asırlar geçtikçe daha iyi anlaşılacaktır. Bugün buhranlı varlığımızda, üniversitenin başında, gençliğin önderliği yerinde, basın taifesinin irşad ve istikamet vericiliğinde, dilimizi katledenlerin hayasız saldırısı karşısında, maarifimizin mihrabında, din ordusunun en önünde varlığımızın kurtarıcısını beklediğimiz bütün ümit katili acıların başucunda hep onu, hep onu aramaktayız.

II

San’at her şeyden önce bir büyük hayatı yaşamak ihtirasıdır. San’atkâr hayatımızın dışında dinlenen bir varlık değildir. Âlimin düşüncesinin dünyasına kapanma ihtirasına mukabil san’atkâr, bizim hayat ve dünyamız hakkında aşırı iddia ve ihtirasının sahibi olan insandır.

San'atkârın hayat ve dünyamız karşısındaki davranışı iki zıt şekilde görülüyor. Bazıları hayata koşuyorlar, bazıları hayattan kaçıyorlar. Her ikisi de biz insanlardan ayrılmaktadır. Hayata koşanlar, dünyamızı bizim muhayyilemizin alamayacağı güzelliklerle dolduruyorlar. Alışkanlıklarla yıpranmayan, darlıklardan kurtulmuş ona hayrandırlar. Ondandır ayrılmak istemezler. Nedim gibi bir şakrak bülbül bu hayatın bahçesinde ötmeye doymadığı gibi mustarip bir matem teranecisi de bu hayatın hülyasına cinnetle tutkundur.

Hayattan kaçanlara gelince bunlar hayattan kaçtıktan sonra iki ayrı yola atılıyorlar: bir kısmı hayattan kaçıp san'ata sığınıyor, diğerleri ise hayattan kaçarak sonsuzluğa sığınıyorlar. Hayattan kaçanların bu firarına sebep, dünyamızın dar ve kasvetli bir zindandan farksız oluşudur. Burada pek mahdut hareketler tekrarlanır, samimiysiz duygular taklit edilir; burada insan insanın emrindedir; burada korku hükümdardır, buranın küçük mahlukları korkunun ve şaşkınlığın kırbaçlayışı ile kımıldanırlar. Burada ruh kuvveti ve samimiyet, yerini riya ve zilete bırakmıştır. Burada insan sürünür ve sürünmek ister; istemek bile elinde değilken burada dilenci ile büyük ve asil sayılanın farkı bu sonuncunun kıyafeti ile bir de etrafındakilerin ona karşı kullandığı hokkabazlıklardır; bir de tahakküm, kudretsiz tahakküm, kendi kendisine inanmayan ihtirası.

San'atkâr işte bu dünyaya sığınıyor. Onun evini ve hurilerini dünya cennetinin dilencilerine bağışlayıp san'atına sığınıyor. San'atkârların büyük bir kısmı hayattan kaçıp san'ata sığınanlardır. Onlar bedenleriyle bizim içimizde oldukları halde ruhları ile san'atlarının dünyasında yaşarlar. Ve zaman zaman bizim vehimler ve riyalar saltanatını yaşayan dünyamızı lanetler ve itham ederler. Fuzuli'ye:

“Dost bipervâ, felek birahm, devran bisükûn

Dert çok hem dert yok, düşman kavi, talih zebun.”

Dedirten, gerçekliğine inanılmayan bir dünyanın çilesidir.

Hayattan kaçan bu büyük müstaripler, ıztıraplarına devâ ararken san'atlarına sığınıyorlar. Bunlar için san'at hayat çılgınlığında tedavi yeridir; yaşama boşluğundan kurtuluş vadidir. Bazen hayatın darlığında bir cezbe, dünyamızın mânâsızlığına bir tükürüş hayatın hiçliğinden bir intikam oluyor.

Huzurunda hayranlık duyduğumuz san'at eseri, unutmayalım ki bizim şu sefaletimize sunulmuş bir protesto mahiyetindedir: bizi çok sevmek istediği halde sevgiye lâyık olmadığı için, mazur küskünler gibi bizden uzaklaşan san'atkârın bize çevrilen nefret terennümüdür. Fuzuli'den Fikret'e kadar bütün edebiyatımızda ve Şekspir'den Varlen'e kadar bütün batı edebiyatına yer yer hayattan şikayetle insanlıktan nefreti derece derece incelmış ve bazen de sonsuzluğun sevdasına karışmış şekillerini görmemek kabil değildir.

Hayattan kaçanların bir kısmı daha cesur ve kuvvetlidirler. Bunlar hayattan kurtulup bizden uzaklaşarak san'atlarına değil san'atlarının kendisini götürmede bir vasıta, bir basamak rolünü oynadığı sonsuzluğa sığınır. San'atın bu dünyamızı aşan, bizim tamamen üstümüze

yükselen manzarası, ebedi âlemin, Allah adında ifadesini bulan sonsuzluğun dünyasıdır. Burada tam huzura kavuşulur. Fâni duygularla sefil dünyanın dileklerinden kurtuluş gerçekleşir; ruh selamete erer. San'atkârın ebediliği elde edip de san'atın bir dua ve hilkate sonsuz şükran halini aldığı bu kurtarıcı sonsuzluk ancak en büyüklerin ulaşabildiği bölgedir. Yunus'un "Ben yürürüm yane yane" diyerek çıktığı yolculuk, sonsuzluğa götürücü bir yolculuktur. Dostluk-taki sefaletten insan oğlundaki kahpelikten kurtaran bu dünyamızın dışındaki sonsuzluğa sıçrayış, dünyadakilerin anlamadıkları halde hayran kaldıkları, ebediyetten gelen sesleri doğuruyor: Sinan gibi Betove'nin, Gothe gibi Mevlânâ'nın bizi saran aşkın oradaki ilahî aşkın eşya-ya ve şekillere bağlanmış tecellileridir.

Yine onlardan Yunus Emre kendindeki bütün ifade olan ruh varlığını bize takdim ederken Allah diliyle şu ilahî tercüme-yi yapmaktadır.

"Ete kemiğe büründüm
Yunus gibi göründüm."

Şehrin her tepesinin Süleymaniye'yi seyrederek daha çok onun kendi ebedi âleminde uyanık ruhları vecd ile temaşa ettiğini hissediyor ve büyük başların huzurunda olduğu gibi gözlerini önüne eğerek şöyle diyorum:

"Sinan namazdadır; onu vecdinden uyandırmayınız!"

Âkîf'e gelince onun san'atı nerede başladı, nerede bitti? Daha birinci Safahat'da hayatın sahnelerini eşsiz bir zevkle çizerken onu her adımda idealist olarak görüyoruz. "Bayram", "Seyfî Baba", "İstibdat", "Hürriyet", "Mahalle Kahvesi", "Köse İmam" adını taşıyan parçalar, Sa'di ile Balzak'ı veya Zola'yı nazma çekip birleştiren bir realizm şaheserleridir. Gerçek aşkı aşîkar görünen bu muhteşem nazım parçalarında yirminci asırda yaşayan milletimizi Sa'di sini buluyoruz. Anlaşıyor ki Âkîf sığınacak bir hayat arıyor. Lâkin onun aradığı bizim haksız ve merhametsiz hayatımız değildir.

Onda hayata hayranlık yerine ideal ihtirası vardı. Bu ideal, Mir'aca çıkmadan evvel Mescid-i Aksa'ya giderek Ruh-ı İsa'yı ziyaret eden peygamberin ümmetine çevrilen ilahî merhamet ihtirasıdır. Hristiyan ahlâkı gibi İslâm ahlâkı da merhamet prensibine bağlanır. İslâmın ruhuna babasından ve hepimizin cedleri olan büyük ölülerden tevarüs eden Âkîf, merhamet ahlâkının davacısı olduğunu daha birinci safahatında yer yer verilen bir tez halinde ortaya koydu. Her ferdi kendi hırsları ile iştihalarının hizmetinde bulunan bir cemiyetin alakasızlığı arasında veremden can veren hasta çocuğun son sözü şu:

Yok yok, beni ta
Götür İstanbul'a bir yerde bırak ki Gureba,
Kimsenin onları aldırmadığı bir sırada
Uzanıp ölmiye bir şilte bulurlar orda!

Cemiyete çevrilen bu ihtar, bu şiddetli itham şüphesiz ki kaynaklarını merhamet dininden alıyor.

“Küfe”de fakir olduğu için okutulamayarak ömrünce bir küfeyi sırtında taşımaya mahkum edilen yetimin iniltisi vicdansız bir beşeriyete indirilen kırbaç gibidir. İdealist müslümanın ızdırabı ile kaderi kamçılanır:

O, yük değil, kaderin bir cezası masuma
Yazık günahı nedir, bilmeyen şu mahkûma

O düğün sofrasında, eğlencesinde bile akibetin fecaatini düşünerek:
Hakkınız nerde sefih olmaya dünya açken
Aç sefil inleyerek can veredursun dünya,
Yine siz dinlemeyin anlamayın matemini

Kuvvete karşı hakkı aramayan zavallı bir beşeriyeti kemirmekten doymayan aç gözlü iştihalar ne derlerse desinler, kimsesizlerin, zayıfların acılarından ilham alan bu feryadın bir adı İslâmın merhamet ahlâkı, öbür adı ruhçu sosyalist ahlâkıdır. Büyük mücahit, asillerle zariflerin yanında değil, hakkı çalınan mazlumların yanındadır. Davanın hallini veren de odur.

Bana anlat bakalım şimdi şu biçare ocak,
Zorbalar saltanatından ne zaman kurtulacak
Hiç bu mantıkla, o divane hükümet mi yürür?
Bir cemaat ki crenler işi yumrukla görür,

.....

Bize Asım, ne şunun yumruğu lazım ne bunun;
Birinin pençesi ister yalnız kanunun

Hakkın zaferi, kanunun tatbiki ile olur. O da otorite ister. Ancak bütün otoriteyi kullanan devlet, hakkı yaşatan devlettir. Halife Ömer derecesinde mesuliyet idealisti olmak muhtaç olduğumuz tam otoriteyle idarenin kâfi şartıdır. Yoksa suç işlendiği yerde polis acz gösterir, rüşvet alınır, takibat yapılmaz. Üniversite, içinden çürür seyirci kalırız. Hep neden? Otoritenin yetersizliğinden. Evet Ömer bizim üstadımızdır. Bakınız ne diyor.

“Eyyühen-nas ederim taptığım Allah’a kasem,

Yokdur asla şu cemaatteki hiçbir âciz.

Benim indimde sizin olmaya en kaadireniz

Bir kavinizde olan hakkını kurtarmam için

Bir kavi kimse de yoktur ki bu ümmetde, bilin,

En zayıf olmaya nezdinde tutup kendinden,

Acizin hakkını ısrar ile isterken ben.”

Âkif’in san’atını insan sevgisi ve merhamet idealinden başladığını gördük.

Bu san’at hangi ufuklara doğru ilerledi?

Balkan felaketleri ile merhametinden isyan iradesi taşıran san'atkâr "Hakkın Sesleri"nde ilahî ufukları kaplayan feryadlar çıkardı. Sanki bir Mikelanj bir Bethoven karşısında-yız; O kadar mustarip o kadar asi.

"Asım" Âkif'in san'atında bir merhaledir. Onda birinci devrenin idealizmi yeni bir davayı doğruluyor. San'atkâr devrini kurtaracak olan ideal genci sahneye çıkarıyor. Asım'ın şahane heykelini yapıyor. Hakikate bu hayal ettiği kendi gençliğidir. Esasen Asım şairin bulunduğu yaştan olgunluğu ile birleştirilip yaptığı kendi gençlik heykelidir, kendi idealinin heykelidir.

San'atkâr Asım'daki şahsiyet olduğu halde kendi dışında bir Asım arıyor, Asımlar arıyor. Acaba kendisinden sonra hayatta mirasına sahip bir gençlik yetiştiremedik. Asım'ın nesli başladığı yerde son buldu. Cemiyetimizde ilim ve irfan eliyle inkılap yapacak olan Asım'ın yerinde hep siyaset ve muvaffakiyet kovalayan, dünya varlığına minnetli, kuvvet karşısında zebun yaşayan çelimsiz iradeli, birbirlerine güvenmeyen bir gençlik görüyoruz.

Asım'da görülen; üzerinde durulmaya değer hadise bu kitapta Âkif'in san'at için san'at yapma davasının yer almış olmasıdır. Bu eserde Âkif nazımla oynar, şiirin şakrak terennümelerinden zevk alır.

Aşk kendisinde yeten san'atın dünyasında dolaşır gibidir. Hayattan kaçan san'atkâr san'atına sığınacak zannedilir. Sanki hayatı bırakarak san'atı sevmiştir.

San'atkârın kendi yaşayışını adım adım takip eden büyük eserin sonuna geldik. "Acaba Âkif'in dehasının son eseri ne olabilir?" diye düşünmenin yeridir. Bu son eser İslâm ruhunun ta kendisi olan tasavvufun yani kendini sonsuzlukta arama ve sonsuzluğun kendinde bulma denemesinin, modern ifade ile sosyalist yani cemaatçı olan İslâm ahlâkını kucaklamasından başka bir şey değildir.

Ondaki ilahî merhamet hadisesinin muhteşem mahsulü "Said Paşa İmamı" dır. Baştan aşağı şiir olan bu parçalarda kurtarıcı tablet, milli maazi, büyük san'at hep birlikte dini ruh içinde erimiş bulunuyor. Konu şudur: Boğazda bir sultan yalısında mevlid okunacak, mevlideci bekleniyor. Söz verdiği halde vaktinde gelmez. Çok beklenir nihayet mehtaplı gecede hocanın sandalı iskeleden karşı sahile geçmek üzere yola çıkar. Daha Boğaz'ın sularında sesi duyulur:

O enin karşıki sahilden açılmaz mı biraz,
Sur-u mahşer gibi sesler çıkarır şimdi boğaz!
Tutuşur cephe-i Sina'ya döner sine-i cev.
Sanki yüzlerce yanık ney savurur, yer yer alev!
Kayalardan kıyılardan bir ateştir çağlar
Lahn-ı Davud ile inler yine güya dağlar
Ah o kutsi nefes eşbaha ederken sereyan,
-Karalar vecd ile pür-cuş, sular pür galeyan-
Dem çekip dem tutarak etmeye başlar feryad.

Bütün şiir, bütün vecd, bütün bu aşk ve ilham, merhametin kendi şiiri, kendi vecdi, kendi ilhamı için eriyecektir. Yeni bir dünyanın doğması gibi muhteşem bir manzaranın karşısında bir kuşun uçuşu, bir çiçeğin duruşu ne kadar küçülürse bu sahnenin hayalimize yüklediği, ruh dolu kâinat ve hülya merhametin ilahî teması karşısında öylece küçülmektedir.

“Sait Paşa İmamı”na devam edelim.

Hoca gelir sultan sinirlenmiştir. Hocaya sitem eder, hoca aldırılmaz çünkü dopdoludur. Anlatmaya başlar:

- Henüz akşamdı ki gelsem diye düştüm de yola,
Yürüdüm haylice, derken hele sen kismete bak!
Öteden karşıma yaşlıca bir hatun çıkararak,
“Azıcık dursana; oğlum” dedi durdum naçar,
- Göğsün imanlıya benzer sana bir hizmet var,
Ama reddetmek zaten mahvetmiş ölüm
Bir perişan anayım dağ gibi evlât gömdüm!
Kızımın cânı için bari bu kırkinci gece,
Şöyle bir mevlid okutsam diyorum, kendimce,
Nasıl etsem? Okuyan çok ya, benim yufka elim...
Hocasın elbet okursun; hadi oğlum, gidelim.
Ne olur bir yorulursan, hadi bekletme günah!
Sen benim yavrumu şâdet ki, Rızâenlillah,
İki dünyada aziz eylesin Allah da seni.”
Hatunun sözleri divaneye döndürdü beni
Ne saray kaldı hayalimde, ne sultan, ne falan;
“Çile dolsun, yürü öyleyse, dedim, oldu olan!”
Size yüzlerce adam mevlid okur benden iyi
Ama biçare kızın bağı yanık anneciği,
Yoklasın merdini, namerdini, insan diyerek,
Eli yüzlerce heyyulaya değip boş dönecek!
Fukaranın seneler, belki, siler göz yaşını;
Hangi taş pekse, hemen vurmaya baksın başını,
Elin evladına yanmaz parasız bir kimse!
Çaresizdim sizi bekletmede beklettimse.
- Hoca! Der valide sultan, beni ağlatma, yeter!
Yeniden mevlid okursun bize, dâvada biter.

İşte bütün İslâm dini! Şiir merhametle yarışabilmek için ne kadar çalışsa boş; merhamet muzafferdir. Hepimizi, hele asrımızın cehenneminden kurtaracak kuvvet İslâm’ın ruhu

olan merhamettir. Fakiri olduđu kadar zengini, zayıfı olduđu kadar kuvvetliyi, mazlumlardan ziyade zalim ve harisleri hep birlikte merhamet kurtaracaktır.

Âkif'in edebiyat tepesine çektiđi sancağın gölgesinde menfaatlerden, hareketlerden, taasuplardan, zulümlerden doğan kinlere paydos! Milletimize İstiklâl Marşı sunan büyük ruh sahibi, ondan çok daha büyük eser olarak ruhlarımızı istiklâl ile selamete kavuşturacak hakikatin müjdecisidir.

O bu emaneti ebedilikten aldı, merhamet idealinin aşıkı olan gönüllerde ebedi kalacaktır.

Nurettin Topçu

MUHAMMED İKBÂL

Muhammed İkbâl, 19. asrın ikinci yarısında Pencab eyaletindeki Sailkot şehrinde doğdu. Bu şehir, bugün batı Pakistan sınırları içerisindedir. İkbâl'in soyu bu tarihten iki yüzyıl kadar önce İslâm ile şeref bulmuştu.

Babası Şeyh Muhammed Nûr'un samimi ve dindar bir müslüman olduğu; ticaretle uğraştığı, İkbâl'in ailesinin orta halli ve aydın bir aile olduğu nakledilmektedir.

İkbâl, Peyam-ı Maşrık'daki güzel bir beytinde soyunun Keşmir'den geldiğini, gönlü ile İslâm ülküsüne bağlı olduğunu ve şiirinin de şekil ve çoğunlukla Farsçayı kullandığı için – dil yönünden Şirazlı olduğunu belirtir:

“Tenem güli zi – hıyâbân-ı Cennet-i Keşmir

Dil ez Harim-i Hicaz o nevâ zi-Şirâz-est.”

(Peyâm-ı Maşrık, 9. Bası, Lâhor 1958, s, 214)

İkbâl'in yine bir şiirinde naklettiği şu olay, babasının manevi cephesini ve İkbâl'in; aile ocağında nasıl eğitildiğini göstermesi bakımından anılmaya değer:

“Bir dilenci, kapımıza musallat olup, ard arda vurmakta idi. Çok kızdım ve bir sopayı kafasında kırdım. Dilendikleri, koynundan yere döküldü. Akıl, gençlik çağının başlangıcında eğriyi, doğruyu düşünüp ayıramıyor. Benim sert micazlı olduğumu gören babam incindi, yüzündeki lâleler soldu. Dudağından yanık bir ah döküldü. Göğsü içinde gönlü çırpındı. Gözünde bir yıldız belirdi ve aktı. Kirpiklerinin ucunda bir ıslaklık parladı ve oradan yere düştü. Göz gelince, yuvasında kuş seher yelinden nasıl titrerse, gafıl canım tenimde öyle titredi. Sabır Leylâsı otağımdan çıkıp gitti. (Babam) dedi ki; - Yarin, Resûl-i Ekrem'in (S.A.) ümmeti, Âlemlerin Rabbi'nin huzurunda toplandığı zaman, Resûl-i Ekrem'in (S.A.) seçkin ümmetinin gazileri, O'nun yüce hikmetinin hafızları, dinin hucceti olan ve milletin gönlünde yıldız gibi parlayan şehitler, gönlü yaralı zâhitler ve aşıklar, âlimler ve utanç içindeki günahkarların topluluğu içinde, bu dertli biçarenin inleyişleri ya yükselirse? Sırat'dan bineksiz geçilebilir mi? Resûl-i Ekrem (S.A.) bana derse ki: - Allah, sana müslüman bir genç emanet etti. Ne var ki, o, benim mektebimden nasip almamış. Bu kolay işi bile becerememiş, yani o toprak yığını insan haline getirememişsin, - buna karşı ben nasıl cevap vereyim? Ne söyleyeyim?” Kerim bir insan olan babam beni yumuşak sözlerle kınarken ben de utanç içinde kalmıştım, pişmanlık duyuyor, bağışlanmamı umuyordum. (Babam yine diyordu ki): - Evladım, biraz düşün ve gözünün önüne getir, insanların en hayırlısının ümmeti toplanmış. Ben de bu aksakalım ile oradayım ve korku ile ümit arasında titriyorum. Babana, bu yakışksız cefayı yapma. Efendisinin önünde kulunu rûsvâ etme. Mustafa'nın baharının yeli ile gül haline gel. Onun baharından renk ve koku; onun ahlâkından bir nasip almak gerek!”

(Esrar ve Rûmuz, 4. Bası, 1954, Rûmuz-i bihodi bölümü, s. 150; Tarlan çevirisi 1.ci bası s. 39 – “Rûmuz” kısmına ayrı sahife numarası verilmiş, fakat Esrar ve Rûmuz, Pakistan'da yapıldığı gibi, bir arada basılmıştır.)

Bir babanın, dilenciye yapılan kötü muameleden böyle mütesssir oluşu ve oğluna verdiği öğütler, İkbâl'in aile içinde nasıl bir eğitim gördüğü hakkında iyi bir fikir verir.

Yine İkbâl, her sabah namazdan sonra Kur'an-ı Kerim okuduğunu ve babasını da her sabah "ne yapıyorsun?" diye sorup aynı cevabı aldığını nihayet bir gün bu sorunun tekrarlanmasındaki maksadı öğrenmek isteyince, babasının "**Kur'an-ı Kerim'i, Cenab'ı Hak'dan henüz iniyormuş gibi okumalısın!**" dediğini anlatır.

İkbâl, ilk ve orta tahsilini Sialkot'da tamamladı. Hocalarının ilgisini çekti. Yüksek tahsilini tamamlamak için 1895 yılında Lahor'a gitti. Şiir istidadı gençliğinden itibaren belirmişti. Gençliğinde, Urdu dili ile yazdığı şiirlerini, bu dilin büyük şairlerinden Dağ-ı Dehlevi'ye götürüp tashih ettirdiği fakat bir süre sonra, bu şairin İkbâl'e "**Senin şiirlerin artık tashihe muhtaç değildir**" dediği nakledilir.

İkbâl Lâhor'a geldiği sıralarda, Urdu dili yavaş yavaş bütün Hindistan'da Farsça'nın yerini almaya ve eskisinden daha güçlü ve gelişmiş bir edebî dil olmaya başlamıştır. Lahor'da kurulmuş olan bazı cemiyetler edebî toplantılar tertip ediyorlar, İkbâl de bu toplantılarda şiirlerini okuyor ve çok beğeniliyordu.

Doğu düşünce ve edebiyat âlemine, gençliğinden itibaren ve bir bakıma da hocası **Mir Hasan** vasıtası ile âşına olan İkbâl, Lâhor'da, tanınmış bir İngiliz müsteşriki olan Sir Thomas Arnold vasıtası ile, Batı düşüncesi ve edebiyat âlemi ile de ilgilenmeye başladı. Yüksek tahsilini tamamladıktan sonra bir süre aynı şehirde hocalık yaptı.

1905 yılında İngiltere'ye gitti. Cambridge'de hukuk ve felsefe tahsilini tamamladı. 1907 yılında Almanya'ya giderek "**İranda Metafiziğin gelişmesi**" adlı tezi ile, Münih üniversitesinden doktora aldı. Schimmel, "**İkbâl'in burada ileri sürdüğü fikirler bir çok sebeplerden enteresandır. Bir taraftan İslâm fikir sistemlerinde gayet geniş bir bilgi gösterdiği gibi, Avrupa felsefesini ve dinler tarihini çok dikkatli araştırmıştır... Feylesofun o zamanki fikirleri, kısmen, sonraki eserlerinde yazdığı tenkid ve medihlerin tam zıddıdır... demek oluyor ki İkbâl o safhada fazla mistik panteist cereyanda bulunmuştur.**" diyor. (Cavidname önsözü s. VII).

Ben, İkbâl'in tezini bizzat göremedim. Fakat bu mülahaza, her insanda olduğu gibi İkbâl'de de, hayatı boyunca fikirlerinde bir gelişme ve dolaysı ile bir değişme olabildiğini göstermesi bakımından dikkate değer. Büyük ariflerden Ahmet Amiş Efendi, duyduklarına göre Yunus'da ve diğer mutasavvıflarda da Seyr-ü Sülûkü boyunca bu gibi değişme ve gelişmeler olduğuna işaret etmiştir. Benzer şahsiyetlerin ve genel olarak bütün mutasavvıf, feylesof ve fikir adamlarının hayatı ve fikirleri incelendiğinde, bu gelişme ve değişmeler gözden uzak tutulmamalı, birbirinden farklı fikirlere rastlandığı zaman, "kronolojik sıra" ya başvurulmalıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim tefsirinde de -bu açıdan değil başka bir açıdan- ayetlerin nâzil olma tarihlerinin bilinmesi önemlidir.

İkbâl, altı ay kadar Londra Üniversitesi'nde Arap edebiyatı okumuş, 1908 yılında Lâhor'a dönmüştür.

Batı'daki üç yıllık verimli ve dolgun tahsil devresinde, İkbâl, Batı'yı, üstünlüklerini ve bünyesini kemiren hastalıkları ile, yakından tanımaya gayret göstermiştir. Bugünlerin hikâyesini kendisinden dinlemeye çalışalım. 1923 de birinci baskısı çıkan Şark'tan Haber (Peyâm-ı Maşrık) de, “Frenk Meyhânesi” adlı şiirinde diyor ki:

Frenk meyhanesinde bulunduğum günleri hatırlarım
Oradaki kadeh, İskender'in aynasından daha parlaktır.
Mey satanın mest gözleri, şarabın efendisi;
Şarap içenler için, sâkinin bakışı Peygamber gibi.
Oradaki tecelli, Mûsa'sı olmayan bir tecelli,
Oradaki alev, İbrahim'siz bir alevdir.
Pervâsız akıl, orada aşkın mallarını yağmalar.
O meyhânenin havasında, bî-tab bir âhın sıcaklığı yok.
Oradaki rind, sarhoş olup bir kerrecik sürermez.

Yine Peyâm-ı Maşrık'daki “Frenk Harâbatı” adlı şiirinde, bu def'a daha ığneli bir üslûp ile, emperyalist Batı'nın değer hükümlerini ortaya koyuyor:

Dün Frenk harâbatını görmeye gitmiştim.
Bir rindin şûhca sözleri, gönlümü elimden aldı.
Dedi ki: burası kilise değildir. Burada Zühre gibi bir genç kızın sohbeti, ney ve terennüm yoktur.

Burası Frenk harâbatıdır. Şarabın etkisi ile, kınanmaya değer görülen şeyleri övgüye değer görmeye başlarsın.

İyi ve kötüyü, biz ayrı bir terazi ile tarttık. Hristiyanların ve Yahudilerin terazilerinin tek kefesi vardı.

Senin güçlü pençeni kıran “iyi”, “iyi” değil kötüdür. Senin gücünü kudretini arttıran “kötü”, aslında “kötü” değil “iyi” dir.

Dikkatle bakarsan, hayat riyâdan başka bir şey değildir. Doğruluk ve arılık diye tutturanlar, aslında yokturlar, yaşamıyor gibidirler.

Doğruluk ve arılık davası, riyânın üzerine çekilen nâmus perdesidir. Pirimiz bize, “Bakırı gümüşle kaplamalı!” dedi.

Hayatın gizli sırlarını sana açıkladım. Maksuduna erişmek dilerse, bunları kimseye tekrarlama!

İkbâl'in İslâm âleminin gerilemesindeki dış etkiler ve özellikle "Emperyalizm" hakkındaki fikirlerini açıklamaya çalışırken bu konulara tekrar döneceğiz. Şimdilik İkbâl'in şu beytine de işaret edelim:

Frenk hekimlerinin dersi aklımı arttırdı.

Nazar sahiplerinin sohbeti de gönlümü parlattı, tutuşturdu.

İkbâl, Batı'dan Lâhor'a dönerken gözleri kamaşmış ve benliğini yitirmiş bir taklitçi olarak değil, Batı'nın iyi ve kötü taraflarını tartıp değerlendirmeye çalışmış bir mütefekkir olarak dönüyordu. Kendinin de çok sevdiği bir benzetme ile, Batı'nın yaktığı Nemrud ateşi, Hazret-i İbrâhim'e olduğu gibi, O'nun içinde serin ve esen olmuş; yurduna yanmış ve mahvolmuş olarak değil, bilenmiş ve güçlenmiş olarak dönmüştü. "**Pes çe bâyed kerd ey akvâm-ı Şark?**" (= Doğu milletleri! Ne yapmalıyız?) adlı mesnevisinin başında, Mevlâna'yı şöyle konuşturuyor:

"Ey Frenk'in sırlarını bilen kişi! Kimse, Frenk ateşi içinde senin kadar iyi ve us-taca oturmadı. Halilullah gibi mest ol, her eski Puthaneyi yıkmak lâzımdır!"

İkbâl Lâhor'a döndükten sonra kısa bir süre için, İngiliz edebiyatı ve Felsefe profesörlüğü yaptı. Fakat sonra avukatlık mesleğine geçti. O devrede Hindistan İngiliz emperyalistlerinin boyunduruğu altında olduğu için, resmî bir görevde olsa idi, istediği gibi siyasî faaliyetlerde bulunamayacak ve fikirlerini açıklayamayacaktı.

İkbâl Avrupa'dan döndükten sonra, kendisine artık "**İslâm Şairi**" unvanını verdirecek şiir anlayışına daha fazla yönelmiş, çeşitli konularda lirik şiir yazmaktan vazgeçmiştir. (Cavidname çevirisi, önsöz, s. VIII – IX a bakınız)

1915 yılında ilk Farsça eseri olan Esrâr-ı Hodi (= Benliğin Sırları) adlı mesnevisi, üç yıl sonra da bunun tamamlayıcısı olan sonraki baskılarda birlikte basılan "**Rümûz-i Bî-hodî**" (= Benliksizliğin, -Tarlân'ın kullandığı terimle Benlikten geçmenin, Schimmel ifadesi ile ego-suzluğun - remizleri) adlı eseri yayınlandı. Farsça Urduca'dan daha yaygın ve daha işlenmiş bir şiir dili olduğu için, ana dili olmadığı halde, şiirlerinin bir çoğunda Farça'yı kullanmıştır. İkbâl'in Farsça'yı kullanış tarzı, Sa'dî ve Hâfız gibi Üstâd İran şairlerinin fesânet ve belâgatine alışmış olan "**edebiyat tiryakileri**" ni rahatsız edebilir. Fakat gözden uzak tutmak gerekir ki, Farsça İkbâl'in ana dili olmadığı gibi, bu durum nazara alınırsa, yine de bu dili üstadâne kullandığı sonucuna varmak insaf borcudur. Kaldı ki İkbâl'in dediği gibi şişeye kusur bulmayıp şişenin içindekine, lafza değil söylenenlere bakmak, İkbâl'in şairlik anlayışı da göz önünde tutulursa, daha uygun bir davranıştır. Nitekim Resûl-i Ekrem (S.A.) devrinde de Bilâl-i Habeşi'nin Arapça telaffuzunda hatâ bulup dudak bükenleri, burun kıvrıranları ve itiraz edenleri, bizzat Hazret-i Peygamber (S.A.) uyarmış, yanlış görüşlerini düzeltmiştir.

İkbâl, üslûbu ve kullandığı Farsça konusunda şöyle diyor:

Bu Mesnevi'den maksat şâirlik taslamak değildir. Puta tapıcılık ve put yapıcılık değildir. Ben Hintliyim, Farsçaya yabancıyım. Yeni ay (= İtilâl) gibiyim, kadehim boş-
tur. Bende ifade güzelliği arama. Hânsâr ve İsfahan şairlerinin üslûbunu benden isteme!
Gerçi Hintçe (Urduca) tatlılıkta şeker gibidir, fakat edebî Farsça ile söyleyiş daha şirin-
dir. Ey akıllı kişi, sürahiye kusur bulma, şarabın zevkine gönül bağla! (Esrar-ı Hodî 4.
Baskı, 1954, s. 11, Tarlan çevirisi, 1. Cilt baskı, s. 29).

Bu bakımdan, İkbâl'in şiir ve şairlik anlayışı, Mevlânâ'nın anlayışına benzer. Lafza ve
şekle değil mânâyâ daha önem verir. İleride bu konu üzerinde tekrar duracağız.

1924 de, İkbâl'in Urduca şiirleri "**Bang-i Darâ**" adı altında yayınlandı. Bu kitabın,
1962 ye kadar yirmibir baskısının yapılması, Pakistan ve Hindistan'da İkbâl'in Farsça eserle-
rinden daha çok okunduğunu gösterir. Lisan bakımından bu durum tabîîdir. Nitekim Hind
yarımadası dışında da en çok Farsça eserlerinin arandığı ve okunduğu tahmin edilebilir. Bang-
i Derâ'nın ilk bölümünde, 1905'e kadar, ikinci bölümünde İkbâl'in Avrupa'da bulunduğu
1905-1908 arasında yazdıkları, üçüncü bölümde 1908 den itibaren yazılan şiirler yer almakta-
dır.

1923 de yine Farsça yazdığı **Peyâm-ı Maşrık** (= Şark'ın Haberi, Şark'tan Haber) ya-
yınlanmıştı. Bu eser, **Esrâr-ı Hodî ve Rûmûz-i Bî-hodî**'de olduğu gibi tamamen "**Mesnevi**
biçiminde yazılmış bir eser değildir. İkbâl, bu eserinin önsözünde, bu eseri yazmasının "**Mu-
harrik**" inin **Goethe'nin Batılı – Doğulu Divanı** olduğunu belirtir.

İkbâl, yine aynı önsözde, Peyam-ı Maşrık'ın konusunun çok defa fertlerin ve kavimle-
rin bâtinî terbiyesi ile ilgili olup, daha çok ahlâkî, dinî ve millî gerçekler üzerinde durduğunu
belirtmiştir. Bu önsöz., İkbâl'in şiir ve san'at anlayışını belirten önemli metinlerden biridir.

Peyam-ı Maşrık, o sırada Hindistan'da bağımsız bir İslâm devleti olmadığından ve
İkbâl'in kalbi bütün İslâm âleminin iyiliği için aynı şiddetle çarptığından, Afgan hükümdarı
Emir Emânullah Han'a ithaf edilmiştir.

İthaf kısmını teşkil eden ve "mesnevi" tarzında yazılan şiirde, Emanullah Han'a hitâ-
ben, gerçek İslâm ülküsüne bağlı bir yeniden doğuş ve diriliş tavsiye edilmekte ve buna ön-
ayak olması istenmektedir.

1927'de, gerek üslûp ve şairane ifade, gerek muhteva bakımından İkbâl'in belki en
güzel Farsça şiirlerini içine alan **Zebûr-i Acem** yayınlandı. Zebûr-i Acem'deki şiirlerin büyük
çoğunluğu "gazel" tarzındadır. Zebûr-i Acem ile birlikte "**Gülşen-i Râz-ı Cedîd**" ve
"**Bendeği-nâme**" adlı mesnevîler bulunmaktadır.

1923 yılında "**Cavid-nâme**" yayınlandı. Bu eser de Farsça ve mesnevi tarzındadır.
Dante nasıl Virgilius'un refakatinde yaptığı yolculuğu "**Divina Commedia**" eserinde anlat-
mış ise, İkbâl de bu eserde, Mevlânâ'nın önderliğinde yaptığı yolculuğu, muhtelif "fe-
lek"lerde gördüğü manzaraları ve görüştüğü kimseleri anlatmaktadır. Cavid-nâme'nin sonun-
da, "**Hitab be-Câvid, suheni be-nijâd-i nov**" (= Cavid'e hitab, yeni nesle bir söz, konuşma)

adını taşıyan küçük bir mesnevi bulunmaktadır. İkbâl'in, yine Farsça olarak 1934 de "Müsafir", 1936 da da "Pes çi bayed kerd ey akvam-i Şark?" (= Ey Şark Milletleri! Ne yapmalı?) adlı "mesnevi"leri yayınlandı.

1935'de çıkan Bâl-i cibril ve 1936 da çıkan Darb-i Kelim adlı iki Urduca şiir kitabı da vardır.

Armapan-ı Hicaz'da hem Urduca, hem Farsça şiirler vardır. Bu kitap vefatından sonra yayınlanmıştır.

1928 yılının sonunda muhtelif Hint üniversitelerinde verdiği konferansları "The Reconstruction of Religious Thought in İslâm" adı altında toplamıştır. İkbâl bu kitaba yazdığı önsözde "Madras İslam Cemiyeti'nin talebi üzerine madras, Haydarâbad ve Aligarh'da vermiş olduğum bu konferanslarda... İslâm din felsefesini yeniden inşaya teşebbüs ettim" diyor ve "din ve ilmin, şimdiye kadar akla gelmeyen müşterek mutabakatlarının keşfolunacağı gün uzak değildir." Mütalaasını ileri sürüyor. (Türkçe tercüme, s. XV0). Gerek eserin muhtevasının ağırlığı, gerek tercümeden okumanın yarattığı güçlükler bazı kısımların anlaşılmasını oldukça zorlaştırıyorsa da, bu kitap, en az İkbâl'in diğer kitapları kadar ilgi çekici ve hususiyle çağın yarattığı meseleler karşısında kalan İslâm ülküsü mensupları için düşündürücüdür.

İkbâl, sadece inziva köşesine çekilip şiir veya makale yazmakla yetinmemiştir. Belki de daha fazla eser yazmasına engel olan, fakat Hint müslümanlarının içinde bulundukları kötü durum yüzünden zaruri gördüğü bir siyasi faaliyeti de vardır. 1927 de Pencab teşri'i meclisine seçildi. 1930 da Müslüman Birliği'nin yıllık toplantısına başkanlık etti. 1932 de Londra'daki Yuvarlak Masa Konferansı'na Hindistan mümessili sıfatı ile katıldı. İtalya ve İspanya tarafından davet edildi ve bu ülkeleri ziyaret etti. İspanya'da kendisine Kurtuba Camii'nde namaz kılma müsaadesi verildi.

İtalya'da, -Schimmel'in ifadesi ile- "başlangıçlarında çok taktir ettiği" Mussolini ile görüştü.

İslam konferansı münasebetiyle Kudüs'e gitti. Bu yıllarda, Lahor'daki ilim müesseseleri ile de temas kurdu, dekanlık yaptı ve 1933 yılında Kabil üniversitesinin modernleştirilmesi için Afganistan'a gitti.

İkbâl'i iyi tanıyabilmek ve anlayabilmek için, siyasi faaliyeti esnasındaki hitabelerini ve dünyanın o devredeki siyasi değişiklikleri karşısında ileri sürdüğü görüş ve takındığı tutumları da göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim "Pakistan" fikri ilk önce O'nun zihninde doğmuş ve ortaya atılmıştır denebilir. İkbâl ırk ve kan bağına değil ülkü birliğine üstünlük tanıyordu. Diğer taraftan ayrı bir "Pakistan" kabul edilmesinde zaruret vardı, çünkü müslüman olmayan Hintliler çoğunlukta olduğundan, aksi taktirde müslümanlar İngiliz hakiyetinden kurtulmalarına rağmen, müslüman olmayan hintliler nezdinde bir "azınlık" muamelesi görecektlerdi. Kağıt üzerinde alınacak tedbirler, halkın çoğunluğundaki taassub ve

“kast” sistemi nazara alınırsa, etkisiz kalacaktı. Aynı bir “İslâm Devleti” kurulmasında İkbâl’in gayesi, emperyalistlere karşı bölünmeyi sağlamak ve zayıf düşmek değil, gerçek İslâm ülküsüne bağlanarak güçlenmek idi. Bu da şimdilik ancak ayrı bir devlet kurmakla olabilirdi.

İkbal Pakistan’ın kurtuluşunu –dünya gözü ile- görmeden vefat etti (21 Nisan 1938). Ölümünden kısa bir süre önce şu kıt’ayı okuduğu nakledilir:

“Giden neş’e geri gelir mi gelmez mi?”

Hicaz’dan bir nesim eser mi esmez mi?”

Bu fakirin vakti sona erişti

Sırlara vâkıf olan biri yine gelir mi gelmez mi?

Recevi’nin naklettiğine göre, O, yüzünü kibleye döndürmüş olarak bu mısraları okurken yanında bulunanlar ağlıyordu. Doktorlara: “Ömrümün son dakikaları erişmiştir, boş yere zahmet çekmeyiniz!” dedi ve dostlarına da dedi ki: “Sevgili’ye kavuşma anımda ağlayacağınızı beklemezdim, unutmayın ki, şu anda ölümle karşılaşan mü’min bir kişidir; ve ölüm; Tanrı erinin elinde; ölürl!”. Sonrada şu beyti okudu:

Mü’min kişinin alametini sana söyleyeyim

Ölüm gelip çatınca, dudağında bir tebessüm belirir

Mü’min kişiler için ölümün acıklı veya korkunç bir olay değil, bil-akıs, başarıyla verilmiş bir imtihanın sonu ve daha güzel bir hayatın başlangıcı olduğunu söylemeye bile lüzum yoktur. İkbâl için Allah’tan rahmet dileriz.

Bir insanın hayatını anlamak kendisi için bile zor bir iş iken, O’nun yanında bulunmayan, yüzünü dahi görmemiş olan, hattâ O’nun vefatından sonra doğan birisi için büsbütün zordur. Buraya kadar yazdıklarım; İkbâl’in hayatının ancak sönük, soluk ve ister istemez eksik bir görüntüsüdür. Bundan sonraki paragraflarda İkbâl’in fikirlerini düzenli olarak incelemeye çalışıp sonunda da eserlerinden seçmeler sununca, ümit ederim ki bu görüntü biraz daha vuzuh kazanacaktır. Şimdilik İkbâl’i bir fikir adamı ve şair olarak değil, bir insan olarak daha yakından tanımamıza vesile olacak şu satırlarla sözlerimizi bitirelim: “İkbal o kadar dost bir ruhtu ki, evi en mütevazı insanlar tarafından dahi ziyaret edilebiliyordu. Kuvvetli, sevimli, eğlenceli, hoşsohbet bir insandı... Cazip bir vücut yapısına sahipti... Fizik yapısı muhakkak ki o’na konuşkanlık ve kendine güven vermişti. Bununla beraber sıhhatli görünüşünün ardında çok hassas bir bünyeye sahipti. Çok ciddi bir sesi ve samimi bir konuşma tarzı vardı... Ana dili Pencâbi olduğundan Urduca ve İngilizce’yi Pencâbi şivesiyle konuşurdu. Samimiyet ve fikir kuvveti ile birleşen değişik telaffuzu, onun konuşmasını çok cazip bir hale getirdi... İkbâl’in arkadaşı Abdülkadir, İkbâl’in büyük şahsiyetinin bir iki dakika müddetle canlı konuşmasını kestiği zaman gözlerinde parlayan esrarengiz bir hüznün içinde tezahür ettiğini söyler. Yaratıcı neş’esi altında gizli olan bu hali kendisini dinleyenlere çok tesir eder ve onları büyülerdi. Ancak, bu anlar, İkbâl’in herhangi bir günlük kederini değil de, ancak sonsuzluğa erişmekle teskin olabilecek susuzluğunu ifade ederdi... Avukatlığı pek sevmez, fazla da muvâffak

olmazdı... Bunun da tek sebebi, haklı ve haksıza aynı zamanda yardım etmesine imkân olmayışı idi.” (Profesör Daud Rehber’in Pakistan Postası, 1959, sayı 152-153 deki konuşmasından).

Hüseyin Hâtemi

YAKUP KADRİ

Aynı üslûba sahip iki yazar... Veya, rasgele iki yazarda görülemeyecek zıtlıklara sahip bir yazar. Yakup Kadri buydu. Zaman Zaman mistik, zaman zaman maddecî; hem dindar, hem ateist; ferdiyetçi ve cemiyetçi; inkılapçı-gelenekçi; dil devriminin sözcülerinden-yazı diliyle bu devrimin dışında; batılılaşma ve aydın yabancılışmasını yerden yere vuran ve bir yandan da halka ateş püsküren... Bütün bunlar Yakup Kadri'nin hayatına zaman zaman hakim olan zıtlıklar tablosunun kalın çizgileri. Gerçekte Yakup Kadri, çağından tecrit edilirse bu zıtlıklar izahsız kalacaktır. O çağının en yüzde kalan bir temsilcisiydi. Kahire'de doğan, Manisa'da tahsile başlayan, İzmir'de devam eden, İstanbul'da san'at muhitine dahil olan, yani bir imparatorluk coğrafyasının çağrışımları hayatına karışmış ve sağlık durumu bozulunca tedavi için İsviçre'ye giden tanzimat/meşrutiyet/cumhuriyet çizgisinde bir aydın. Yakup Kadri öldü. Ölenler çelişkilerini mezara götürmeye muktedir olamazlar. Çünkü kendi şahsî çelişkilerinden öte toplumun zıtlıklarıdır bunlar. Cemiyetimizin iki yüz yıllık yenileşme/batılılaşma macerası her kesit insanımızı yıpratın çelişkileriyle hissedilecektir.

Çelişki ve hayal kırıklığı iki yüz yıllık batılılaşma tarihimizin düşünen insanına hakim olan iki kavram. Yakup Kadri çelişkileriyle orantılı hayal kırıklıkları yaşamış bir aydındır. Bunları yazmaktan da geri kalmadı. O, hayal kırıklığı söz konusu olduğunda "Yaban"ının Anadolu'da hayal kırıklığına uğrayan aydını, "Ankara'da, devrim, çağdaş uygarlık laflarına rağmen süren hayal kırıklıkları ve en çok da temelde Dr. İhsan'ın "Bir Sürgün'de Paris'de (Avrupa'da yani aydınlarımızın bütün hata ve kötülüklerden arıtılmış hayal ülkesinde) düştüğü hayal kırıklığıdır.

Aşağıdaki yazı Millî Mücadele'nin en hareketli günlerinde kaleme alınmıştır. Millet yapımızın bazı temel özelliklerini aksettirmektedir. Bununla birlikte Yakup Kadri'nin din adamlarının Anadolu hareketine hiçbir şekilde katılmadıkları fikrî izahsız kalıyor. Millî Mücadelenin ilk kurşununu Sütçü İmam atarken, Denizli Müftüsü saldırgan düşmana karşı cihadın farz ve hiçbir silaha sahip olmayanların taşla, sopayla mücadele etmelerinin dini bir gerek olduğunu söyleyerek yazarın tespit etmediği bir hareket tarzı içindedirler. Ayrıca yazar burada yazdıklarının tamamen zıddı muhtevaya sahip yazılar (daha sonraki yıllarda) yayınlamış olabilir. Bu onun için kaçınılmazdı. Bu seviyede soru, Millî Mücadele'den sonra zorlayıcı/batılılaşmacı bazı devrimler yapılmasa ve devletimiz kendi millî varlığı çerçevesinde gelişebilseydi Y. Kadri yukarıdaki fikirlerin tamamen zıddını söylemek durumunda kalacak mıydı? noktasında düğümlenmektedir.

Osman GÜMÜŞİZ

ALİ NİHAT TARLAN

Yakın bir devrin milliyetçiliği ya ırkçılık ya da varlığımızın dışında kalan bir kültürle, ülkenin hasreti idi. Irkçı Turancıların devamı, aşağı canlılara özel biyolojik bir davanın güdücüleri oldu. Et, kemik ve kan tahlillerini mezbahalardan kıskananlar, bu tahlil raporlarını milli hüviyet belgesi gibi kullanmak istediler. Kültür Turancıları, zevklerimizle ideallerimizden örülen milli kültürümüzün köklerini Orta Asya'da geçen göçebe hayatın örflerine irca etmek istediler. Ecdadın tertemiz ve yaratıcı ruhuna vâris olmak şerefini elbette değerlendireceğiz. Ancak bu yaratıcı yaradılış, İslâm'ın insanlığa getirdiği ruhçuluk "spritualisme" tarafından işlendi ve yüceltildi. Yüzyılların muhteşem mirası olan İslam kültürüne Türkler'in yaptığı büyük hizmetler, tarihin tanıttığı inkar edilmez hakikatlerdendir. İslam'ın yaratıcı idealinden maya alan Türk ruhu bir koldan Herevî, Pezdevî, Kaşânî, Teftezanî ve Semerkandî gibi büyük hukukçuları yetiştirdiği gibi öbür koldan İslâm ahlâkının ebediliğe susamış dehasını yaşatan Alparslan'la Hüseyin Baykara gibi hareket ve hamiyet adamlarını tarihin sahnesine çıkardı. Öyle ki, milli tarihimiz, İslâm ruhunun asırların arasında yaptığı büyük hamlelerin tarihi olmuştur, denebilir. San'atta Alişir Nevaî'den Fuzulî'ye tırmanış böyle bir hamlenin eseri olduğu gibi Hoca Ahmet Yesevî'den Yunus Emre'ye ulaşma hareketi de milli ruhun yine bir zaferridir. Türk Milliyetçiliği bu zaferlerin hepsini birleştiren bir tarih ile insanı eşrefi mahlukat sayan kutsal davanın terkiibinden başka bir şey değildir.

İşte milliyetçiliğimizin bu ruhçu ve gerçek anlayışını müdafaa edenler arasında Ali Nihat Tarlan mutena bir mevkie sahiptir. O, milliyeti, kan, kemik ve iskeletten kurtarıp bir insan ve ahlâk davası yapmak hususunda hem mürebbi, hem de örnek olmuştur. Bir dâvanın önderi olacakların, her şeyden önce kendi şahsiyetleriyle örnek vermeleri lazımdır. Ahlâka ve ruhî değerlere veda edilen bir devirde ve böyle bir müessese içinde varlığını mukaddesatın örtüsüne bürüyerek çirkeflerden korumak ciddi bir mücadele idi. Böyle bir mücadeleden Ali Nihat Tarlan, yarım asırlık meslek hayatında yılmadı, yorulmadı. Onun bu asil davranışı etrafındaki gençliğe gerçek ve garazsız milliyetçiliğin yolunu göstermiş olmalıdır. İstikbâli kurtaracak ideal, onca ahlâkî milliyetçiliktir. Batının bugünkü sefaleti, milliyetçilik davasını kan ve menfaat temelleri üzerine kurmuş olmasından ileri geliyor. Geçen asırdan bu yana Batı milliyetçiliği, zaferlerini dünyanın mazlum ve asil kıtalarında kazandıktan sonra, aynı merhametsiz saldırı bizzat Avrupa'nın kendi varlığına musallat oldu. Şimdi ruhsuz ve soysuz bir Amerikan emperyalizmi bütün dünya milletlerine ve Avrupa'nın ruhuna saldırmaktadır. Bin yıldan beri Avrupa'nın ortaya koyduğu ruh değerlerini o şimdi insafsızca sürdürüyor. Avrupa milliyetçiliğinin temelleri, Mesih'in mukaddes davasından hayat alan Malebranche bir filozofun hayırla hakikati birleştiren "spiritualisme"i ile Rousseau'nun tabiata dönüş ihtirasını Pascal'daki iman ile mayalayan Hristiyan ümidine sarılmış bir romantizm olmalıydı. Malebranche, "Hakikatin Araştırılması" adını taşıyan kitabında gençlere hakikate ulaşabilmenin sırrını şöyle faşediyor:

“Bu hususta sana son sözüm, her şeyden önce bir hayır adamı olmandır.” Hakikat en büyük fazilettir; ona faziletsiz nasıl ulaşılır?

Rousseau’nun “Emile” inde vicdanının güneşinde gözleri kamaşan delikanlının şu sesle haykırdığını görüyoruz: “Vicdan! Vicdan! İlahî iç güdü, ölmez ilahî sedâ, cahil ve gör-güsüz olanların, zeki ve hür olanların en emin kılavuzu; hayır ve şerrin hata yapmaz hâkimi, insanı Allah’a benzer kılan kuvvet, insanın yaradılışındaki necabetle hareketlerindeki ahlâklılığ veran sensin; sen olmasan, beni hayvanların üstüne yükseltecek kuvvet ne olurdu? Sap-kınlıklara salarak yolumu şaşırtan kaidesiz bir anlıkla prensipsiz bir akıl mı bana yol gösterecekti?

Batı’nın ahlâk temelleri bugün sarsıldı ise biz bu sarsıntıyı tereddütsüz mü benimseyecektik? Henüz kendi benliğimize çevrilme kuvvet ve cesaretine sahip olmadan batıda açılan batağa atılma sevdasına kapıldık. Ali Nihat Tarlan’ın hakikat sevgisiyle fazilet ihtirasını yanyana yaşattığı bu müessesede vaktiyle müverrih Ahmet Refik gibi ilmî fazilet yapanlarla Babanzâde Ahmet Naim gibi fazileti ilim yapanlar yanyana yaşamışlardır. Ancak Ali Nihat Tarlan onlar kadar talihli değildir. Kadrosu eskiye nispetle şimdi pek genişleyen bu ilim yuvasında yalnızlığından mustarıptır. “Bir üniversite hocası nasıl olmalı?” diye bir anket açılrsa, ona şöyle cevap verilmesini isterdik: Genç ruhlara sunduğu fikirlerin hizmetinde yaşayan bir münzevi. Şahsiyetler yoğurma ihtirasıyla yaşayan bir iç dünya idealisti. Vatan çocuklarının istikbâline eğilen aynı derecede müşfik ve haşin bir baba, bir büyük. Menfaat emellerini kitaplarının ruhî potasında eritmiş mübarek bir yüz. Hayırla hakikati, güçlük çekmeden birleştirmiş vicdanda dost bir zekâ. Cemaatin selamet arayan yürüyüşünde bir işaret bir ışık.

Onlarda tüccarın kazandıran hüneriyle, siyaset adamının hile ile şerri kolayca yakalayan kabiliyet görülmez. Sahip oldukları saf kalp, en büyük hazineleridir. Lâkin onlar kalplerini muhafaza etme hünerine herkezdten fazla sahiptirler. Vaktiyle batının ruhunu göklere yükseltmiş olan Hristiyan spiritualisme’i, Victor Hugo’ya mahşerde Büyük Muhakeme huzuruna kendisini açık alınlı çıkartacak şu sözü söyletmişti: “Kalbim, annemden nasıl doğdumsa hâlâ öyledir!”.

Tarlan, san’at ve edebiyat hocasıdır. Edebiyat tedrisi içinde hakikati araştırma sevgisiyle fazilet aşkını birlikte sunmasını bilen bir mürebbidir. Güzelin, iyinin ve doğrunun terki-bini yapmak kendisinin asıl san’atıdır. Onca güzel iyi olandır ve iyi olan mutlaka güzeldir. Sâdi’den İkbâl’e kadar Şark’ın hikmet ve edebiyat tarlasının feyizli topraklarına karış karış aşinâ olan üstad, bu hikmetle san’atı kendi içine sindirmiş bir hikmet dostudur. Onun milliyetçilik anlayışı, insan kalbinin ezeli çarpıntısından doğmaktadır. Milletimizin Mevlânâ’dan başlayarak Mehmet Âkîf’e kadar uzanan mânevi varlığının haritasına, millet vücudu diye bağlanmasını bilen ruh ve mânâ milliyetçilerinin yanındadır.

Müesseseler büyükleriyle yaşar; mekâna büyüklük mekininden gelir. Medine Muhammed’den büyüklük alır. Erzurum İbrahim Hakkı’sıyla büyüktür. Vaktiyle bu fakültede

Ahmet Naim merhum yıkılmaz bir ahlâk kalesi idi; Ali Nihad Tarlan, bir iffet nezahet heykelidir. Hocalık mesleğinin büyüklüğünü hocanın şahsında görmek lazımdır. Bu büyüklüğü nefsinde yaşatabilen hocalar gençliğe önder olabilirler. Hocalık mesleği, şüphesiz ki kitap sayfalarındaki bilgileri gençlerin dimağına aktarmaktan ibaret değildir; hocanın şahsiyetinden körpe ruhlara aş vermesini bilmektir. Bunu yapamayan hoca, mesleğinin insanı sayılmaz; belki o sadece mevkiinin bekçisidir.

Hocalık hüviyetini tanıtan şu tarihî menkıbe mânîdardır. Fatih Sultan Mehmet bir gün bir ilkokula gider ve ders yapılmakta olan bir sınıfa girer. Hoca, padişahı kalkıp karşılamaz, dersine haliyle devam eder. Dersten sonra padişah hocayı çağırır ve kendisinin padişah olduğu halde yaptığı hürmetsizliğin sebebini sorar. Hoca der ki: “Padişahım, ben bu çocuklara hoca-dan daha büyük insan olamayacağını hareketimle anlatmaya çalıştım. Böylelikle hakkımda besleyecekleri hörmetle sözlerime inanacaklarını düşündüm. Efendimizin büyüklüğüne de ancak bu güven sayesinde onları inandıracağım.”

Hocalık, böyle bir kalp otoritesine sahip olmaktır. Ahlâkî otorite, şefkate dayanan otoritedir; evlâdını seven ve varlığını onlara adamasını bilen babanın otoritesidir. Üniversite ancak böyle bir otoriteye sahip olmakla ruhlara hakikati, gençliğe ahlâkı, halka da devleti sevdirebilir ve onlar hakkında hörmet yaratabilirdi. Sevgisizlik içinde nema bulan şiddet, tazyik ve tehdit kuvvetleri sadece bir ahlâk cephesi kurabilirdi. Polisli ahlâkın polisi tekmelenince Üniversitenin ahlâkî şahsiyeti kalmadı.

Tarlan, ahlâk gücünün dinden geldiğini ve ahlâkın İslâm’da bağlandığını biliyordu. Dinin, en mükemmel ahlâk sistemi olduğuna da inanıyordu. İslâmî inancı onu, dini anlamayanlardan uzak tuttuğu gibi İslâm’ı, kendi kendilerinin gayesi imiş gibi ele alındıkları zaman mânâsız olan bir takım beden hareketlerinin toplamı olarak anlayanların safsatalarından ve düşünen başlara paslı birer kilit teşkil eden hurafelerinden uzaklarda yaşattı. Taassup kendi kendisini ve kendi yumruklarını kemirirken, bu hortlağın karşısında bile o, iffeti ile nezahetini muhafaza etti. En güzel dini terbiyeyi, Allah’ın emaneti olan insanoğluna hörmet ve hizmet ifadesi olan hareketleri ile verdi. Kırk yıl önce kendisinden feyz aldığı psikolog J. Segond meslekten ayrıldığı zaman kendisi ile görüşen gazeteciye şöyle söylemişti: “Hintli, Çinli, Türk, Alman, İtalyan, İspanyol gibi bir çok milletlerin gençlerini okuttum. Hepsinden hörmet gördüm, çünkü hepsine hörmet ettim.”

Tarlan aynı ifadenin bahtiyar sahibi olmak durumundadır. Elli yıllık öğretim hayatının kendisine aynı saadeti sunduğunu düşünmek gönüllere gıpta veriyor.

Eski cemiyetlerde bir sosyal sınıf ayrımı vardı. Her cemiyette bir yüksek sınıf tanınıyor, onun etrafında ona yakınlıkları sırasıyla şeref ve itibar kazanan, o nispette imtiyazlara sahip bir takım sınıfların yaşadığı kabul ediliyordu. Tarihte zaman zaman askerler, rahipler, asiller veya idare ediciler baştaki sınıfı kurmuş ve her biri bir cemiyetin hayatini kendi uğrunda harcamıştır. Son asırlarda paslı kılıçlardan kurtulan beşeriyet, Batı’da ilim ve irfanın

üstünlüğünü tanıdı ve muallimi cemiyetin üstün sınıfı yaptı; ilmî başına taç etti. Batı'nın yükselişi, muallimin başlara çıkarılması ve Batı düzeninin kurucusu olmasıyla başlamıştır. Geçen asırdan bu yana büyük sanayiinin, makinenin ve makineleşen insanın Batı'nın hayatına hakim oluşu, büyük sermayenin saldırısı ile muallimi arka planlara atmış bulunuyor. Asrın ızdırabı bundan ileri geliyor. Ancak onlar henüz dersanelerinde Descartes'in ve Gothe'nin resimlerini yükseltmesini biliyorlar. Üniversitemizde Ahmet Refik'lerle Ahmet Naim'lerin resimleri, isimleri ve eserleri yükseltildiğini, üniversitenin havasında bu büyüklerin ruhları yaşatıldığını görmek istiyoruz. Milli Kurtuluş davası bu yolda gerçekleşebilir ve Tarlan'lar da ancak böyle bir hava içinde hakkıyla anlaşılırlar.

Nurettin Topçu

PEYAMİ SAFA BEY'İ ANARKEN

Puslu bir İstanbul sabahı...

Sene 1961, kışın son günlerindeyiz; Sabahın erken saatlerinde, işine yetişen birkaç erkenci, İstanbul'da eğlenceden dönen üç beş sabahçı ve biz... Peyami Safa Bey, bir iki arkadaş ve dostu... Haydar Paşaya giden vapurla bir yolcu karşılamaya gidiyoruz. Merve, Peyami Beyin biricik oğlu Erzincan'dan askerden dönüyor. Fakat bu dönüş biraz acı, biraz başka türlü idi. Nitekim, tren gara girdiği zaman bütün yolcu bekleyenlerin aksine bizim gözlerimiz vagonların penceresine değil de arkaya, tâ trenin en arkasındaki furgona çevriliyor. Merve orada, Türk bayrağına sarılı bir tabutun içinde, başında ihtiram nöbetinde bir süngülü ile geliyor. O ana kadar teessürünü belli etmeme gayretlerini tamamen tüketen Peyami Bey birden bire sararak koluma tutundu. Bu, içinden çöken, biten bir babanın son dayanışı, son direnişi idi belki...

Aradan geçen birkaç ay, Merve'siz geçen günler ve geceler, bu dev adamı, bu dünyalara sığmayan ruhu eritmiş, yemiş, bitirmişti. Vücudunun bütün cılızlığına aldırmadan kalemine bir süngüye sarılır gibi sarılan, düşmanları ile aman vermeden mücadele eden Peyami Bey artık hep hastalıktan, endişelerinden, sıkıntılarından bahseder olmuştu. Halbuki daha dün bir küstahın telefonla kendisine sorduğu “ – Sen daha yaşıyor musun, topal örümcek?” sualini “ – Evet, hem de sizlerden bir tek kalmayınca kadar yaşamakta devam edeceğim!” diye cevaplandırmıştı. Ölüm'ü ahiret'i, öbür dünyayı bir vakıa olarak ele alır, yarın'dan öbürgün'den bahsetmenin sadeliği içinde ölüme ait meseleler üzerinde fikir yürütürdü. Bir gün bana sormuştu, “Ölümden korkar mısın?” diye... “Şu kapıdan çıkarken öleceğini bilsen korkar, paniğe kapılır mısın?”... Kendimi bilmem ama o korkmazdı. Fakat, ne oldu ise Merve'yi kaybedince oldu. Artık ikide bir hastahanece, eve geliyor, endişelerden bahsediyor, çeşitli muayeneler, radyografiler, elektrokardiyografiler yaptırıyordu. Hiç birimiz inanmıyorduk onun hasta olduğuna; bunların hepsini üzüntüsüne, kederine veriyorduk.

Bu son günlerinde bir çok dostunun (eğer onlara “dost” demek yakışırsa!..) kendisini terk edişini de gördü. Dolup taşan evine pek uğrayan kalmamıştı. Gençlerden bir muharrir kitabında Peyami Bey'den bir önsöz almak için günlerce evini aşındırılmış, nihayet bu arzusu na nail olmanın bahtıyarlığı içinde kitabını matbaaya vermişti. Ama tam kitap basılacağı sırada Peyami Bey de bir bakıma “sakıncalı kişi”lerden oluvermişti. Hiç konur muydu onun ön sözü kitaba... sonra ne demezlerdi insana... hemen matbaaya gidip baskısı tamamlanmakta olan kitaptan o önsözü çıkarıvermişti genç muharrir... daha buna benzer neleri o görmüş, si neye çekmiş, insanların nankörlüğü, kıymet bilmezliği karşısında acı göz yaşlarını içine akıtmıştı. Ama onun için bunların artık hiç ehemmiyeti yoktu. O, bu yaşta evlat acısını bile tatmıştı. Zaten hayatı daima üzüntü, daima dert, kavga, mücadele ile geçmemiş mi idi?...

Bütün bunların yanında Peyami Bey bir hususiyetini asla kaybetmiyordu: daima zarif, daima efendi, daima yardıma âmade idi. Kendisini tanıyanlar onda her zaman kapısını çala-

bilecekleri bir dost bulurlardı. İşte bende bir gece, aynı hislerle kapısını çaldığımda onu Merve'nin, ölümünden beri kapalı duran odasında, yatağında buldum. Birdenbire bunu çok garipsedim. O da fark etti ama bir şey söylemedi, kalktı, giyindi ve sabah gün ağarınca kadar oturup konuştuk. Ayrılacağımız zaman, ertesi gün Kadıköy'e gideceğini söyledi. "Döner dönmez tekrar görüşürüz inşallah..." dedi. Ne bilirdim ki son görüşmemizdir bu...

Tam iki gece sonra, geç vakit aldığım bir telefon haberi Peyami Beyin dünyadan göçtüğünü haber veriyordu. İnanamadık, "olamaz" dedik önce...

Bir bakıma ölüm, insan ömrünün tek hakikatidir. Hepimiz son sür'atle, koşa koşa ona gidiyoruz. Yolumuzu değiştirmek, biraz olsun uzatmak elimizde değil. Bütün yaptıklarımız, bütün gördüklerimiz, hepsi, hepsi bir anda rüya ve hayâl olacak bir gün... Bunu biliyor, inanıyor, gözümüzle görüyoruz da bazen Peyami Bey gibi bir kimsenin ölüvermesine inanamıyor, bunu kabul edemiyoruz. Nedendir bilinmez... Sanki hala yaşıyor, telefonda sesini duyuyorecek, kapıyı açınca karşımda görüvereceğim gibi geliyor, Peyami Safa'nın ölümünü bir türlü idrâk edemiyordum.

Pırıl pırıl bir haziran günü...

Sene 1961... Yazın ortasındayız. Buram buram sıcak bir havada, bu sefer Edirnekapı Şehitliği'nde Merve babasını bekliyor, onu karşılamaya hazırlanıyor. Peyami Bey, nihayet birkaç ay evvel kendi eliyle toprağını attığı evladının yanına, kabrine uzanacak ve bütün kavgalardan uzak, bizleri kendi dertlerimizle baş başa bırakarak istirahat çekilecek. Belki de bu onun bütün ömrünce özleyip, arzulayıp da bir türlü yapamadığı şeydi... şöyle bir dinlenivermek şimdi nasip oldu ona...

Peyami Bey için bir şeyler yazmak istediğim zaman daima kalemimin ucuna ölümünden, kederden ve insanların kıymet bilmemesinden bahsetmek geliyor. Bir cihan göçtü, bir devir kapandı, Türk düşüncesi onulmaz bir yara aldı. Ve bu devrin timsali, bu eşsiz adam bugün, izi bile kaybolmak üzere olan bir toprak yığınının altında yatıyor. Başına bir taş bile diken çıkmadı. Acaba sağ olsa kendisi ne derdi bu işe? Kitabına yazdığı önsözü alelacele çıkartıveren genç muharrir ne dedi ise onu söylerdi herhalde: acı bir sükût ve müstehzi bir tebessüm.

Allah rahmet eyleye...

Prof. Dr. Ayhan Songar

KEMÂL TAHİR'İN ARDINDAN

“Devlet Ana” yayınlandığı zaman kimi aydınlarımız, san’atçılarımız bu romanı düşünce ve san’at tarihimizde bir dönüm noktası olarak nitelendirdiler. Hatta Türk Edebiyatını “Devlet Ana”dan evvel, “Devlet Ana”dan sonra diye ayırmak lâzım geldiğine işaret ettiler.

Kimileri ise: “Öğretici bir roman bu. Tarih kitabı okurken sıkılanlara öğütlenebilir.” (Oktay Abdal)

“... gerçekte yanlış ve gerçek dışı bir yazar.” (Sezer Tansuğ)

“... Devlet Ana’nın düşünce yapısını niteleyecek tek sözcük artık –mistifikasyon – dan başka bir şey olamaz. Şaşırmamak gerek: özgün görünmek çokluk bu yolla olur.” (Ferit Edgü) gibi değerlendirmelerde bulundular.

“Bozkırdaki Çekirdek” geldi, “Kurt Kanunu, Yol Ayrımı” geldi ardından. Muarızları kaçak güreşmekte, hatta perdeler arkasından çamur sıçratmaktan başka bir şey yapmadılar. Açık seçik kimse çıkıp da: Kemâl Tahir yanılıyorsun. Şundan ve de bundan dolayı yanlışlar içindesin, demedi. Diyemedi. Sadece bir ürküntü. Bir korku. Ne yapıyor Kemâl Tahir? Geri-cilerle işbirliği mi kuruyor? Neden alışılmış değerlerin, kalıp lâfların dışına çıkıyor diye düşünüldü.

Kına yaksınlar ardından şimdi.

Oysa Kemâl Tahir; düşünce ve san’atta başarı kazanmanın yolunu, alışılmış kalıplara sıkışmak yahut moda akımlara kapılmak değil; içinde yaşanan toplumun özelliklerinden faydalanma ve kamu ihtiyaçlarına karşılık verme çabasıyla gerçekleşeceğinde bulunuyordu.

Bu yüzden Kemâl Tahir bir kendimize dönüştür, kendimize döntüşlerin en dikkate şayanıdır.

“Günümüzde gerçekçi roman, temel meselelerinde, tarih ve sosyoloji tezleri hazırlamaya benzer çalışmalar istiyor... san’atın gerçekçi roman kolu, kendi yasaları içinde, salt tarihte, sosyolojide, felsefede, ruhbilimde değil, fizik, kimya gibi deneye dayanan bilimlerde bile, bilimin vardığı son çizgileri, gene bu bilimlerin gelişme kanunlarının imkânlarıyla aşmaya çalışmak zorundadır. Yoksa Zola’nın natüralizmi gibi, bilimin ardı sıra sürünür.” derken, bu aşkınlığın Dostoyevski’nin bir batılı ile yaptığı tartışmada söylediği: “Biz sizin bütün kültürünüzü romanda tekniğinizi aldık, biliyoruz. Bunun üzerine Rus dehasını koyduk.” Sözüünü; “Şimdi biz de isteriz ki, varsa böyle bir şey, Türk dehasını getirelim” şeklinde yorumlayarak tatbik sahasına getirmeye çalışıyordu.

Batı medeniyetine Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluş düzeni ile karşı çıktı.

Unutulan, unutturulmaya çalışılan sahte değerler ve sahte yöntemlerle çarpıtılmaya çalışılan şerefli tarihimizi Türk düşüncesinde Türk Edebiyatında lâıyk olduğu yere oturttu. Bu vesile ile tarihimizi inkâr eden batıcıların, satılmışların karşısına, tarihimizi sevenlerin, Türk insanına inananların yanına düştü.

Türk insanını batılı değer yargıları içinde şip-şak alışılmış kategorilere sokarak ahkâm kesenlere karşı: “Tersini düşünüyorum” diyordu.

“Batı; kölelik, derebeylik, burjuva sistemlerini yaşamıştır... geçmişinden gelen bu iki korkunç devrenin izlerini taşır ve buna en az o iki devre kadar korkunç olan üçüncü devrenin, burjuva devresinin baskısı eklenir. İnsanlar hür göründükleri halde daha da köle olmuşlardır... Batılı insan hür gibi görünüyor bize, ferdiyeti çok ilerlemiş gibi görünüyor. Bence bu iki görüntü sahte görüntüdür. Batı insanı halen de iki türlü köledir. Bu tarihsel geleneğin sürdürülmesi dolayısıyla kendisi de buna razı oluyor, çünkü bunun başka türlü olduğunu tasavvur edemiyor. Bence, batıdaki sınıf gerçeği, insanı, istesin istemesin, ferdiyetinden vazgeçirmek ve hürriyetlerinden vazgeçirmek sonucuna götürüyor...

“Buna karşılık doğulu insanın genel görünüşünde sürü davranışı vardır. Kösemenin arkasından hep beraber gider gibidir. Fakat bu sürüden biri olmak eğiliminde Batının idrak edemeyeceği kadar hürlik de vardır. Yani hem sürüden biridirler, hem de sürünün tamamen dışında kendi hayatlarını yaşayan özgür kişilerdir... Batılı insanın kendini bağladığı bütün bağların dışında, batılının idrak edemeyeceği kadar hür insanlar topluluğudur, bence Doğu toplumları. Bu hürriyetin devam edebilmesi için birçok müdafaa vasıtaları koymuştur. Devletin, servetin belli ellerde birikmesini önlemesi, devlet sisteminin, devlet güçlerini belli kümelerin eline geçip, onların imtiyazı haline gelmesini, onlara mahsus kapalı bir düzen olmasını önlemesi, bu kişi özgürlüğü güveninin başında gelir...

“Ben Türk romanını yazalım derken bu özelliğe dayanalım diyorum. Bizde daha hür, daha kişiliği ilerlemiş fert var, buna karşılık, biz Batının eserlerinden etkilenerek Batı'nın tipini alıyoruz kendimize... Düşüğümüz en büyük yanlışlık budur.”

Yol Ayrımı'nda, Bozkırdaki Çekirdek'de, Rahmet Yolları Kesti'de hep bu yanlışlığı, ikiyüz yıldır süren madrabazlığı anlattı. Hem en gerçek belgeler ile, hem de tezli roman meselesinin bütün yükünü omuzlayarak.

Bir yerde az gelişmişlik-geri kalmışlık yutturmacası, ileri-geri karmaşası gelip sınıflılık-sınıfsızlık meselesine dayanıyordu.

Sınıf meselelerini de Türkiye'de en iyi bilenlerden biri olan Kemâl Tahir, yine Türk toplumuna sınıflı bir göz ile bakanlara karşı: “Tersini düşünüyorum” dedi. Panik başlamıştı. Kemâl Tahir: “Durun bakalım yahu, bu bize uymaz” demişti.

“Türk insanı ile batılı Hristiyan insanının arasındaki ayrılık, şüphesiz daha kolay bir ayrılıktır. Bir kere bizim din anlayışımız... Din anlayışı ki, Batı'da insanı yapan, ferdi yapan, ferdi büyük problemlere düşüren meseledir, bizde tamamen ayrı yasalara dayanır, aramızda büyük ayrılıklar vardır.” diye devam ederek XIV. yüzyıldaki Türk toplumunun; daha çok dini esaslara dayanan Türk Devletinin – bazılarınca ATÜT'e sokulmaya çalışılan – sınıfsız yapısına işaret etti.

Devlet adamları, solun ilim adamları, san'atkârları, edebiyatçıları daha bu noktaya gelmemişlerdir.

Kemâl Tahir vakitsiz ölümüne kadar geçen ömründe çok düşünerek, çok çalışarak, ün ve para avcılığı bir yana batılılaşmış yazarların yaptığı gibi, eserlerini filân çeviriciler vasıtası ile yabancı dillerde bastırarak kendi halkına itimadını yitirenlerin aksine, Türk halkına ve onun şaşmaz sağduyusuna güvenerek yazdı.

Meseleyi, ilerici görünenlerin her şeyi şip-şak hallettiğini sananların ortasına bütün ağırlığı ile koydu.

Türk toplumu sınıflı değildir. Bütün piramitler, sırça köşkler yıkılıyordu. Tasnifler, tasnifçiler şaşkınlık içindeydiler. Oysa Kemâl Tahir son sözü söylemekte aceleci değildi: “Durun yahu. Biraz da başka türlü bakalım.”

“Birdenbire bir ilerici-gerici meselesi dikiliyor karşımıza. Halk birden bire gerici gibi görünüyor, aydınları yadırgıyor, onlarla birlikte yürümüyor. Bu da bir ortak dil, bir ortak anlayış bulunmadığını gösteriyor. İki yüz seneden beri süren, şuurla devam eden, daha önemlisi, daima da politik platformda zaferlerle devam eden bir yolun, eğer o yol topluma uygun bir yolsa, halkın bu geleneğini yenememesi, giderek daha hızlı bir şekilde halkı etkilememesi imkânsız olmak gerekir...”

“Bence, meseleyi şöyle hesaplamak gerek: Biz “Batılıların geçtikleri yollardan batılılardan aldığımız tecrübe ile daha hızlı geçerek umduğumuz yere varabiliriz” düşüncesini bir yana bırakıp, kendi tarihsel geleneklerimize dayanarak, “Batılıların geçtiği yollardan mutlaka geçmeye mecburuz!” sözünü tahlil ederek, sanıyorum, daha kestirmeden, dünyanın ve memleketimizin istediği insanın gerçekten rahat edebileceği, onurlu yaşayabileceği bir toplum düzenine kolayca varabiliriz.”

Pek tabii ki, meseleyi “birinciye gelen” meseleyi böyle koydu mu; bütün Batıcıların, Hümanistlerin, Marksistlerin görünüşte gayet rahat dönen tekerleklerine çöp sokmuş oluyordu, taş koymuş oluyordu Kemâl Tahir.

Bütün eveleyip gevelemelerin ardında ona karşı sinsice duyulan husumet bundan ileri geliyordu.

Kemâl Tahir sarsıyordu insanı. Tutup silkeliyordu. Kendine getirmeye çalışıyordu. Bütün angaje olmuşlukların verdiği sarhoşluktan uyandırmaya:

“Bizim dilimiz, Osmanlı’dan gelen Türkçe, yani garp Türkçesi denilen Türkçeden çıkmıştır. Tanzimattan sonra, Batı etkisiyle benim kanaatımca dejenere edilerek gazete diline kadar düşmüştür. Şimdi efendim, Türk dilinin neye göre sadeleştiği üzerinde bir parça durmak gerekiyor... Şimdi sekiz, on, on beş, yirmi genç şairin dil ilmine de pek sırt çevirerek sözlükten kelime alıp, onun cümle içindeki canlılığını da hesaba katmaksızın yaptıkları teklifler karşındayız... Söz gelimi “İSTİDA” “DUA”dan geliyor... Yalvarıp yakarıştan... Bunu Cumhuriyet dalcileri “DİLEKÇE”yle çevirmişler. Dilemekten... Bir Cumhuriyet vatandaşının hak

istemek için resmi makamlara vermesi gereken bir kağıdı “Dilemek”le, yalvarıp yakarmakla karşılamak, Osmanlıca özü dünya görüşünü değiştirmemek, aslında hiçbir şeyi değiştirmemiş olmak değil de nedir? Cumhuriyette vatandaş, görevli ilintisini göz önünde tutmadan dili kurcalamak, hele bunu “ilericilik” palavrasıyla yaptığını sanmak aldatmaca değilse, kocaman bir yanılmadır... Binaenaleyh şimdi meseleleri yalnız sadeleştirme meselesi olarak almayacağız; kimin sadeleştirdiğini ve hangi açıdan sadeleştirdiğini de bilmeniz gerekir. Niçin bu işde Batı’ya bağlanmıyoruz? Batı’ya mutlaka bağlı kalacaksak, dil sorunu akademiler meselesidir. Hâlâ Fransız Akademisi, Fransız Lügatinin bilmem ne harfindedir. Rişilyö zamanından bu yana, bu böyle... Her zibidinin kelime uydurmasıyla, hele Nurullah Ataç gibi adamların kelime uydurmasıyla yürümez bu iş... Ne demek dilekçe? Nasıl korkunç bir şey! Nasıl kabul ettirdiler bize? Biz bunu şimdi doğru, yani ileri Türkçe sayıyoruz. Meselelerimize şöylece dokunduğumuz zaman bile işlerin pekte kolay olmadığı anlaşıyor.”

Kemâl Tahir kapıkulu olmadı. İnandığı meseleler üzerine, bulduğu doğrular ile, hisimla yürüdü.

Türkiye’nin entelektüel değerlerini allak bullak etti.

Biz bu yazıda onun ardından ilk akla gelen, birinciye gelen can alıcı noktalara kendi ağzından nasıl yaklaştığını kabaca belirtmeye çalıştık.

Kemâl Tahir ardında yığınla çözüm bekleyen sorular sorarak gitti. Bu soruların bazılarını Türk düşünce hayatında dönüm noktası teşkil edecek şekilde cevaplandırdı. Bazılarını da kendi fikri gelişme çizgisi içinde henüz aydınlığa kavuşturamamıştı.

Bozuk sıhhi durumunun tam tersine büyük heyecanları ile son hesaplaşmada “Yol Ayrımı”na gelmişti.

Bir süre aynı düşünceye hizmet edip birlikte yürüdüğü kişilere de, batılılaşmış satılmış, kapıkulu olmuşlara da “artık yollarımız ayrılıyor, çünkü – Yol Ayrımı – na geldik” diyordu.

Bu ayrılıktan sonra kendi yolunda attığı adımlar belki azdır, ancak şurası muhakkak ki, Türk düşünce hayatında son iki yüz yıllık gelişmelerin en dikkate değer adımlarındandır. Ölümünden sonra yapılacak değerlendirmelerde köşe başlarını tutanlar, yokluğundan istifade ile sağlığında cesaret edemeyecekleri eleştirileri yapacaklar. Ve muhtemelen inkârına gidemeyecekleri romancılığını ön plana alarak fikirlerinin üzerine sünger çekmeye, kıvılcımlanan ateşi söndürmeye çalışacaklar.

Biz Kemâl Tahir’in romancılığına lâyık olduğu değerini vermesini istiyoruz. Zaten tabii bir şekilde lâyık olduğu yeri alacaktır. Yalnız romancılığından daha mühim olarak getirdiği fikirlerin üzerinde durmayı gerekli görüyoruz. Kemâl Tahir’i yalnız bir romancı değil, bir fikir adamı olarak da görüyoruz.

Hareket

KAYBEDİLEN BİR DEĞER : NİHAD SAMİ BANARLI

14 Ağustos Perşembe günü Türk edebiyatı tarihi büyük temsilcilerinden biri daha toprağa verdi: Nihad Sami Banarlı'yı kaybettik.

Nihad Sami Banarlı, 18 Nisan 1907'de Trabzon'un eski ve köklü bir ailesinden, Alemdarzâdelerden Hacı Hüseyin Bey'in ilk çocuğu olarak dünyaya geldi. Doğum yeri İstanbul'un Fatih kazasının Hafızpaşa mahallesidir. Rahmetli çok sevdiği anne ve babasının makberlerinin bulunduğu ve o zamanlar kısa bir müddet ikamet ettikleri Tekirdağ'ın Banarlı köyünün adını kendisine soyadı olarak seçtiğini söylerdi. Nitekim, üstadın bu hatırasını Tekirdağ'ın bütün eşrafının bildiğine sonraları şahid oldum. Fatih'de ilk tahsilini Sıbyan mektebinde tamamlayan Banarlı, İstiklâl Lisesi'ni 1927 de, İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu'nun Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü pekiyi derece ile bitirdikten sonra, on yıl Edirne Lisesi ve İlk Öğretmen Okulu'nda hocalık yaptı (1930-1941). İstanbul'da Kabataş ve Galatasaray Lisesleriyle Eğitim Enstitüsü'nde (1942-1967) hocalığından sonra 1969 yılı sonlarında Yüksek Öğretmen Okulu'ndan kendi isteğiyle emekli oldu.

Yazı hayatına hemen yeni mezun olduğu yıllarda başlamıştır. Bunlar daha çok şiir türünde bazı manzumelerdir. Onaltı yaşlarında iken yazdığı iki okul piyesi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sonraları bastırılmış ve yazarına bir armağan da kazandırmıştır. Yıllarca Türk okullarında temsil edilen bu iki eserin adları "Kızıl Çağlayan" ve "Bir Yuvarın Şarkısı"dır. İkisi de manzum eserleridir. İlk zamanlar muhtelif dergi (Yücel, Damla, Altıok gibi) ve gazetelerde (Yeni Sabah, Yeni İstanbul, Akşam gibi) aralı olarak sürdürdüğü yazı hayatını Yedigün ve Hürriyet dergi ve gazetelerinde devamlı bir hale getirdi. O'nun Hürriyet'te kuruluşundan on beşinci yılına kadar her Cumartesi günü ikinci sahifede yayınlanan "Edebî sohbetler" yazıları büyük emeğin mahsulüdür. Daha sonraları ölümüne yakın günlere kadar haftalık Meydan dergisinde bazen kendi adıyla bazen Bayraktar namı müstearıyla yayınladığı yazılarının her biri bir eser kıymetini taşır. Bunlar aynı zamanda günümüz insanına, maarifçilerine bir ikaz, işaret, bir hocalık vazifesini gördüğü gibi, çoğunu –artık vefatından sonra bilhassa- büyük bir edebiyat ve maarif otoritesinin vasiyetleri olarak kabul edebiliriz. Çünkü, rahmetli hocamızın hemen bütün yazıları, derin bir duygu, lirizm ve fikir örgüsü içinde yazdığı o taklit edilmeyecek üslûbunun şaheseri olan makalelerinin hemen her biri bir eser değerini taşır ve hepsi de aynı tezin muhtelif açılardan savunulmasıdır: Türk ve İslâm sentezi. Rahmetlinin on cildi rahatlıkla dolduracak kadar zengin ve değerli olan bu yazılarında en çok işlenen konular bunlardır. Üzerinde en çok durduğu iki Türk büyüğü de Mehmet Âkif ve bilhassa Yahya Kemâl'dir. Hatta Yahya Kemâl'i bizde en iyi anlayan ve anlatan Nihad Sami Banarlı'dır demek yanlış olmaz zannederim. Nihad Sami Banarlı'nın bahtsızlığı da ömrünün eseri "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi"nin ikinci genişletilmiş baskısının tamamlandığını görmeden ebediyete intikal etmiş olmasıdır. Bu hususta rahmetli, Kültür Müsteşarlığından ve eserle ilgili yayın müessesesi mensuplarından her zaman çok şikayet ederdi: "Hastalığımın

sebebi bunlardır” derdi. İki ciltte tamamlanacak olan bu büyük eserin ilk cildinin indeksi basılmaktadır. Rahmetlinin yakınlarından Nermin Pekün Hanımefendi’nin düzelttiği bu eserin devamını bir hususî müesseseye vasiyet ettiğini biliyoruz.

Bugün ruhu asümanlarda cevelân eden ince ruhlu, aziz hocama inandığı ve her fırsatta adını yücelttiği Tanrı’dan rahmetler diler, kederli ailesine sabırlar temenni ederiz. Kulaklarında ömrünün son yıllarını hasrettiği Fetih Cemiyeti ve Yahya Kemâl Enstitüsü’ndeki törende konuşan İmamın tatlı ve ruh okşayan sesi, çınlıyor: “Alimlerin yeri cennette şehidlerin yanındadır.”

Nur içinde yatsın.

M. Nalbandoğlu

“DEVLER GEÇTİ BU YOLLARDAN”

1904 de doğmuş Arif Nihat Asya. Göçüp gitti aramızdan. O nesilden o kadar az sayıda insan kaldı ki, artık ağaçtan düşecek yaprakları sayabiliriz.

İlkokul sıralarında bizi ta derinlerimizden vuran, benliğimizi bir ömür boyu sürecektir şekilde damgalayan şiirler çok değildir. Heyecandan titreyen sesimizle hemen hepimiz:

“Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü”

diye haykırmışızdır. Bayrak belki bu şiirle mânâsına erişmiştir, kalbimizde, kafamızda. Bu tür şiirler “İstiklâl Marşı” gibi, “Mevlid” gibi etkisi sürekli olanlardır, bir ömür boyu hafızalarda kalanlardır.

Arif Nihat Bey böylesine tesirli “destani” şiirler yazdı. Millî ve dini terbiyecisi oldu gençliğin. Bayramlarda, törenlerde, anma günlerinde hep onun sesini dinledik.

Osman Gümüşi

NURETTİN TOPÇU / BİR İDEALİSTİN ÖLÜMÜ

Nesillerimiz bir buçuk asırdan beri bitmez tükenmez ideoloji kavgaları içinden geçiyor. Tanzimat'la beraber bir Doğu-Batı mücadelesi şeklinde başlayan bu kavga günümüze kadar dallanıp budaklanarak milletimizi uzlaşmaz cephelere ayırmıştır. Solcu, sağcı, milliyetçi, hümanist, ilerici, gerici, ruhçu, maddeci, liberalist, sosyalist, komünist, ırkçı, turancı, Kemâlist... Üstelik bütün bunların kendi içlerinde bölündükleri siyasî ve ideolojik **tarikatlara**, çok defa bir kavram kargaşalığıyla, genç nesilleri ya bunaltmış, bocalatmış veya şuursuzca bunlardan birine yahut ötekine sürüklemiştir.

Benim çocukluk ve gençliğim de bu kavgalar içinde geçti. İdeal sandığımız bir sürü ideoloji karşımıza çıktı. Her birinin **lâ-yuhti ve lâ-yus'el** bir putu, her birinin değişmez ve tenkit edilmez **ilmihali**, “hepsinin emr-ü nehyi, saltanatı” vardı. İnsanda heyecanın hemen daima mantığa hakim olduğu o çağda tereddütsüz bir tek sisteme bağlanmak mümkün mü? Evvela iki insan tipi, iki büyük değer sistemi teklifi ile karşı karşıyasınız: biri büyük kitleleri arkasında sürükleyen devlet adamları, kahramanlar, ihtilâlciler ve onların kurdukları sosyal doktrinler; diğeri de insanlığın iç dünyasını yoğuran peygamberler, veliler, filozoflar, san'atkarlar ve temsil ettikleri fikir sistemleri. Bunların hangileri daha çok beşeriyetin hizmetinde olmuştur? Hangileri insan dediğimiz o karmaşık yaratıktan bekleneni vermiştir? Medeniyet hangilerine minnettar olmuştur? Hangileri gözyaşlarına bir şifa kaynağı olabilmıştır? Türkiye’de, tek parti devrinin maddî ve manevî her türlü yokluğu içinde, ben bu sorulara cevap aramak için karşıma çıkan her türlü yazıyı, bir seçime tabî tutmadan okuyorum.

Öyle kitaplar ve yazılar vardır ki insan hayatının her safhasında bir mürşit gibidirler; yol gösterir veya yeni bir istikamet verirler. İnsan ruhunu uzun bir zaman süresi içinde besleyen ve yetiştiren kitapların yanı sıra bir anda sarsıveren bir-iki mısra, birkaç satır yazı da vardır. 1946 yılında elime geçen eski bir mecmuanın içindeki bir yazıyı – bir çok makale gibi – fazla bir ilgi göstermeden okumaya başlamış fakat okudukça yazıdaki ruhun benliğimi sardığını hissetmiştim. “Vatandaş ahlâkî” adını taşıyan ve benzerleri çok bulunabilecek bu başlığın altında o zamana kadar rastlamadığım bir üslûp, bir icaz, bir ibdâ karşısında idim. “Fertten doğup nâmütenahiye doğru yol alan hareketin aile, cemiyet ve insaniyet yollarından geçtiğini hareket felsefesi kabul ediyordu. Yani içtimaî nizama ait hareketler ferdiyetimizle Allah arasında bir köprü oluyordu. Aile, millet ve medeniyet, nâmütenahilik ve evrensellik temayülünü kendinde yaşatan ferdî hareketinin eseriydiler.” cümleleriyle başlayan bu yazı bir müddettir kafamı bunaltan ve nadiren etrafımdakilerle münakaşasını yaptığım sorulara cevap veriyor gibiydi. “Asıl büyük adamlar iman yaratıcılarıdır. Bunlar hareketleriyle kâinatı velveleye verenler değil, şuurları harekete getirenlerdir, insanda irade yaratanlardır... Maddeyi ruha karşı koyan zorba hareket adamları İskender, Sezar, Napolyon, Lenin insanlığın asırlarca çalışıp kurduğu medeniyetleri bir hamlede yıkmış olan adamlardır. Bunlar insanlığa yeni bir kıymet

getirmediler, belki eski kıymetleri yıkarak bununla harap olan insanlığı ferdiyetlerinin guru-runu esir ettiler.”

Bu cümleler o ana kadar içimde ukde olmuş düğümleri çözüyor, biraz evvel o iki büyük değerler sisteminden birini diğeri aleyhine ulvileştiriyor, tebci ediyordu: “İnsanlığı haki-ki çehresiyle tanımak için küçük görünen, kalabalığın alkışını toplayamayan, lâkin gözyaşın-dan doğan eserlere bakın. İnsanlık kaba gözlerle görülmeyen bu şuur hareketleriyle ilerlemiştir. Bugünkü insanlık Ramses’in, Sardanapal’in, İskender’in, Sezar’ın, Haccac’ın, Cengiz’in, Napolyon’un ve Lenin’in eseri değildir.”

Bu satırlar hakikatte o günkü gençliğin olduğu kadar bugünkünün de bir çok kıymet hükümlerini sarsacak bir üslûpta idi. Nasıl bir muharrirdi bu? Herkesten başka düşünen, birçok kitaplarda okunandan başka türlü söyleyen, mekteplerde öğrenilenden başka şeyler vermeye çalışan? Ya anlatmak istediği şey? İnsanlığı insanlık yapan gerçek değerler nelerdi yahut kimlerdi? Yazı şöyle devam ediyordu: “Bu insanlık, Konfıcyüs’ün ve Buda’nın, İsa’nın, Sokrat’ın, Muhammet’in ve Gandi’nin eseridir. İnsanlık Likürg’ün ve Eflâtun’un, Montenye’nin ve Paskal’ın, Hallac’ın ve Yunus’un eseridir. Ruhları kımıldatan en küçük bir hareketin hadiseler arasında yarattığı izler derinden takip edilirse, insanlığın en feyizli, en büyük eser ve hareketlerinin doğuşunda tesiri görülebilir.” “Ebedî yaşayışın, doğuşumuzla bu dünyadan başladığına inanmak lâzımdır. Nâmütenahilin fanî bir aksi olan varlığımız aynı zamanda nâmütenahiden bir eüzdür. Onunla nâmütenahi eser vermeliyiz. Bu hakikati derinden sezenler, insanlığın ebedî yaşayışına kavuşmuş kurtarıcılar oldular.”

Bir taraftan tek perde diğerk taraftan bütün bir cemiyete nihayet o zamanlar adlandıramadığım ve benim için müphem bir takım mistik duygulara kucak açan yazı, gerçek ve büyük san’at eserlerini bambaşka bir açıdan değerlendiren cümlelerle sona eriyordu: “Peygamberin vahyinde, san’atkârın eserinde ebedilik saltanat kurmuş duruyor. Kur’an, bir hayatın vahiyden doğan eseridir. O Allah’ın eseri olduğu gibi Mikelanj’in ebediyete ses veren heykelleri, Bethoven’in ebediyeti çıldırtan senfonileri de Allah’ın eseridirler. Bunlar Allah’a götürücüdürler. Faust gibi bir eser Gothe’nin ömrünün elli dokuz yılını uğraştırdı. Corot bir tabiat ve bir ağaç vahyiyle bin bir tablo yaratarak ebediliği kazandı.”

Daha sonra defalarca, içerk gibi, ezberlercesine okuyacağım bu yazı ilk defa duyduğum bir imza taşıyordu. Nurettin Topçu. Makalenin çıktığı, yine o güne kadar varlığını bilmediğim **Hareket** mecmuasının diğerk sayılarını buldum. O yıl bu dergi bütünüyle bana yeni bir dünyanın kapılarını aralamıştı. 1939-42 yılları arasında çıkmış o on iki sayfalık koleksiyon benim için o gün olduğu kadar bugün de Türk mecmuacılığında erişilmemiş bir fikrî olgunluğun meyvesidir. Yalnız bu sayıları karıştırmak, şu yazımızın mevzuunu teşkil eden Nurettin Topçu’nun idealizmini anlamak için kafi bir hazinedir.

Her yazısı ruhumun damarlarına şifa verici bir ilaç gibi giren bu büyük adamı o serinin aralık ayının son Cuma günü tanıdım.

Kapalı çarşıda bir mescit. Süleymaniye’de Tanrı’nın ululuğunu düşündüren ihtişamı görmüşseniz bunda insanın küçüklüğünü ve aczini hissedersiniz. Uzun ve dar merdivenlerin sonunda, çarşının ilgisiz kalabalığı içinde, beni Nurettin Topçu ile tanıştırdılar. Küçük bir gençlik grubu ortasındaydı. O çevrenin en genci, belki çocuk yaşta olanı bendim. Aradan geçen otuz yılın hatıralarının gerisinden o ilk intibalarımı bulmak şimdi benim için ne kadar zor. Önce süratli konuşması, çok dikkat edilince fark edilen bazı tikleri gözüme çarptı. Sonra, geniş, entelektüel bir alın, iç dünyası harikulâde zengin insanlara mahsus ince, derin, manidar bir çehre. Bunlar o zamanki ilk intibâlarım mıydı, yoksa daha sonraki yılların geliştirdiği bir tesir mi? Yalnız çok iyi hatırladığım, o günden itibaren böyle bir insanı tanımış olmanın verdiği gurur içinde oluşumdu.

Tanımak kelimesini çok basit manasıyla kullanmış olduğumu biliyorum. Doğrusu o ilk tanışmamızdan sonra geçen üç sene sadece bir hayranlıktan ibaret kalmıştı. Tanıdığımı zannedişim o çocukluk ve gençlik yıllarıma ait bir saf dillikten başka bir şey değildi. Filvaki Nurettin Topçu’nun şahsiyetinde kendi iş dünyasına, felsefesine, zaman zaman **ekstase** halindeki heyecanlarının kaynağına herkesi yaklaştırmayan bir tarafı bulunduğunu çok sonradan anlayacaktım.

Topçu ile tanışmamdan bir müddet sonra Bab-ı Ali duvarlarında büyük afişler gördüm. İki dev ayak, ağır ve emin adımlarla, arka planda siluet halinde görülen bir şehre doğru yürüyor. Altında bir cümle: Hareket 1 Martta çıkıyor.

Ve Hareket mecmuası, 1947 Martında yeniden çıkmaya başladı. İlk sayısını ne büyük coşkunluk ve heyecanla elime almıştım. İlk makalenin ilk cümleleri yine o sarsıcı, uyandırıcı, mesuliyet yükleyici cümleler ile başlıyordu: “Batan bir dünya nizamının enkazı üzerindeyiz. Yeni bir nizam, ahlâkta, hukukta, san’atta, dinde ve devlette insanlığa, dayanacak yeni temeller bulma zarureti neslimizin zayıf omuzlarını şiddetle sarsıyor...”

Gerçekte omuzlarımızı sarsan, birçok genci kendine getiren, havailikten çevirip etrafındaki meselelere eğiltlen bu yazılar oluyordu. Hareketin bu defa ki çıkışı da iki seneden bir az fazla devam etti. Fakat kaynağını kaba heyecanlardan ve yasaklardan alan bazı ideolojiler gibi, kalabalık okuyucu kitlesine hiçbir zaman sahip olamadı. Büyük idealler gibi, kendi etrafında toplananlara ebedî huzur ve haz verici nektarını bahşetti. Nurettin Topçu Hareket’in bu devresindeki yazılarında bazen cemiyet hadiselerini değerlendiren bir sosyolog bazen varlığın sırlarını ve bilinmeyen kapılarını zorlayan bir metafizikçi, bazen Anadolu’ya hizmet aşkını teşvik eden bir idealist, bazen milliyetçiliğimizin temellerini tespit eden bir nazariyeci bazen de plastik san’atların kuvvetli bir yorumcusu olarak göründü.

1949-50 yıllarında onun başka bir tarafı ile karşılaştık. Hocalığı. Vefa lisesinde felsefe derslerimize geliyordu. Muallim olarak başlangıçta biraz haşin sert ve müsamahasız bulduğum Topçu’da zamanla öğrencilerine karşı duyduğu derin ve gerçekçi sevgiyi keşfettim. Mü-

samaha kabul etmez görünen disiplin zihniyetinin arkasında talebesini seven, iç hayatına girebilen, daha mühimi bir talebe için o çok sıkıcı felsefe derslerini sevdirebilen bir hoca idi.

Memlekette tek parti devrinin ve mekteplerde tek kitap devrinin son yılı idi. Parti hükümetlerinin, parti tarihinin, parti görüşünün tek taraflı propagandasını yapan resmi sosyoloji kitabı yerine Nurettin Topçu'nun, bir çok meselede zihinlerimizi açan kitabını okuyorduk. Milliyetçiliğimizin eski yeni birçok bahislerini, problemlerini o kitaptan; fakat daha çok hocanın derslerinden öğreniyorduk. Buradaki ders kelimesiyle, müfredata çok bağlı ve programlı bir taktir sistemini değil, öğrencileri heyecana, bazen hülyalara sevk eden, fakat her zaman insanı alıp götüren ve sürükleyen büyüleyici ifadeyi kastediyorum. Bunları sözle anlatmak mümkün değildir. Bu bir ruh halidir ki bizzat yaşanmamışsa anlaşılamaz. Topçu'nun hocalığını bizden evvelki ve sonraki pek çok talebesinden dinledim. Sonraları, onun dünya görüşüne zıt bir karaktere sahip olanların bile hocalığı hakkındaki intibâları şu anlattıklarından farklı değildir.

Liseden sonra dostluğumuz ölümüne kadar devam etti. Fakat her zaman hoca-talebe münasebetlerini muhafaza ederek. Hayat boyunca ondan edindiğim, yahut edindiğimi zannettiğim çok şeyler olmuştur. Bu tereddütlü ifadeyi kullanışımın sebebi onun fikirlerini, felsefesini tam manasıyla anlayamamak ve anlatamamak endişesidir. Bunlardan, ileri ki yazılarımda uzun uzun bahsedeceğim. Ta ki milliyetçiliğimizin tarihinde çok mühim bir merhale olan bu büyük şahsiyetin değeri anlaşılabilsin.

Nurettin Topçu milliyetçilik görüşünde yeni bir tebliğdir. Hoyrat ve kaba bir şovenizmin yerine, kaynağını önce insana, sonra İslâm'a dayayan spirüalist bir milliyetçilik. Ancak, onun eserleri milliyetçiliğimizin ilmihâli değildir, kategorik bir sistem arz etmez. O kitaplarda milliyetçiliğin şu veya bu hususu hakkında madde madde, komprime bir bilgi arayanlar boş dönerler. Onlarda belki felsefeciliğinden, bu kelime kifayetsizdir, filozofluğundan gelen derin, san'atkârane ve şiir dolu bir milliyetçilik vardır. Okuyucu ancak bu usareyi aldıktan sonra o madde madde aradığı soruların cevabını kendisinde bulacaktır.

Eseleri, onun derin ve köklü kültürünün bir kısmını aksettirir. Hiç şüphesiz o bir araştırmacı değil, bugünkü tabiriyle bir yorumcu idi. Doktora (Zamana Uyuş ve İsyan) ve doçentlik (Bergosn) çalışmaları dışındaki eserlerine, bütün bir hayat boyunca elde ettiği kültürün, dünya görüşünün bir yorumu gözüyle bakılmalıdır. Başka müelliflerden nakiller ve dip notlarıyla şişirilmiş bir çalışma onun harcı değildir. Böyle bir çalışmayı küçümsemezdi. Fakat etrafındakilerden asıl beklediği, fikir, mülâhaza, görüş ve tefsirdi.

Hayat ne kadar kısadır. Onu asıl kısaltan ne kendimizin ne de etrafımızdakilerin ölümüne hazır olmayışımızdır. Kader bize yakınlarımızın yavaş yavaş göçünü göstererek ölümü, o büyük hakikati hatırlatır. Derin bir iç adamı olmasına rağmen hayatı, bahusus tabiatı çok seven Nurettin Topçu için yakın bir ölümü düşündüğüm olmamıştı. Fakat tanıdığımdan beri

onun birçok yakınlarını ve sevdiklerini kaybettiğini görüyor, bu kayıpların onda derin ve telafisi mümkün olmayan izler bıraktığını hissediyorum. Hüseyin Avni Bey, Moris Brondel, Abdülaziz Efendi, Remzi Oğuz, Rahmi Ağabey, Celal Hoca, Cahit Okurer... kendisini tanıdığım dan beri kaybettiği sevdikleriydi. Bu daireyi biraz daha genişletip başka isimler de eklemek mümkün. Gerçek olan, etrafımızdaki her kayıptan sonra biraz daha yıkılışımdır.

Emekli olarak, daha çok zaman bulunur düşüncesiyle, biraz kendisinin, en çok da bizim, gerçekleşmesini beklediğimiz bazı eser projeleri vardı. 1974 Kasımında yaş haddinden emekliye ayrıldı. Onu bu ayrılıştan bir hafta sonra görmüştüm. Çok sevilen bir meslekten ayrılmanın büyük yıkıcılığını o zaman anladım. Geçici zannediyordum, ümit ediyordum. Ama geçmedi. Bu yıkılış, tıbbın ileri süreceği vesilelere bahanelere eklendi. Emekliliğinin sekizinci ayında bu büyük idealist muallim, milliyetçi, ahlâkçı ve filozof hoca, Nurettin Topçu vefat etti.

Tekrar, baştan beri yazdığım tereddütlerime döneyim. Bu derin ve köklü kültürü, hil-katin bu harikulade yorumunu alabildik, anlayabildik, hiç olmazsa tanıyabildik mi? Onda anlamakta güçlük çektiğimiz, yaklaşamadığımız bir taraf vardı. Tıpkı büyük velilerde olduğu gibi. Ama yine de şahsiyetlerinden tanıyabildiğimiz, konuşmalarından alabildiğimiz ve eserlerinden faydalanabildiğimiz kadarı ile neslimize ve bizden sonrakilere tanıtmak boynumuzun borcudur.

Doç. Dr. Orhan Okay

MEHMET NİYAZİ ÖZDEMİR'İN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Milletleri birbirinden ayıran gelenek, din, dil, ahlâktır. Bu millî değer hükümlerinin yoğunlaşmış bir şekilde kendini gösterdiği yer ise her türlü san'at eseridir. Çünkü san'at eseri insanın kendisidir, millî san'at ise millî varlığın açık ifadesidir.

Tanzimat'tan sonra Türk san'atı adına sunulan eserlere bakıyoruz, dokunuyoruz... Duyu organlarımız bizi yanıltmıyorsa, dumura uğramıştır diyeceğimiz geliyor. Çünkü, dikkatle bakıyoruz, bir türlü beynimiz Türk'e ait unsurlarla karşılaşmıyor. Bu eserler içerisinde isimler ve belirsiz gölgelerden başka bizim insanımıza ait belirtiler yok.

Unutulan insan boynunu bükmüş, alay dolu bakışlarla bizi seyrediyor ve ihanet içinde olanlarımıza merhamet dolu yarı tebessümler gönderiyor. Bir ümit deyip insanı beşik-mezar tezadı içinde, beraber yaşadığı tabiatla birlikte en iyi şekilde vereceğini zannettiğimiz Türk romanına bakıyoruz. Tashih edelim: Türk romanı tabiri bünyesinde bir iddia taşır, Türkiye hudutları içinde yazılan roman demek daha isabetli olur kanaatindeyim. Çünkü Türk romanı tabirini kullanmak bir bakıma musiki, heykel, resim, şiir gibi güzel san'at kollarıyla birlikte söz konusu millete ait hayat görüşünü, eşyaya bakış tarzını, insan anlayışını aksettirecek roman türünün varlığını kabul edip iddia etmektedir.

Türkiye hudutları dahilinde inkişaf eden roman için ise; Tanzimat, Servet-i Fünun ve Fez-i Âtî devrinde Fransız romanıların beceriksiz taklidinden ibarettir demek artık büyük bir kehanet değildir. Millî Edebiyat dönemi diye adlandırılan devirde de; ancak, harp yıllarının heyecanı ile insanımızın bazı yönleri korkak kalem uçlarıyla gıdıklanmıştır. Halide Edip, Yakup Kadri, Reşat Nuri üçlüsünü de içine alan bu nesil, Servet-i Fünun yetiştirmesidir. Servet-i Fünuncular da, Türk insanının meselelerine Fransız gözlüğü ile bakarlar. Onların tezgahında yetişen Millî Edebiyat nesli, kendilerini geçmişleriyle birlikte, -Avrupalı görünmek sevdasıyla- bilerek veya bilmeyerek reddedecek kadar millîdir.

Yakup Kadri'nin Yaban'ı bu devirde kalem sahibi aydınlarımızın memleket insanına bakış tarzını ortaya koyması bakımından önemlidir: Yaban, Servet-i Fünun'un asıl karakterlerinden biri olan hayal-hakikat çarpışmasının 1918-1922 yılları arasındaki görünüşünü ifade eder; Osmanlı mirası üzerine yeni bir Türkiye kurmak isteyen neslin Türk insanına uzaklığını açıklar; bu romandaki Ahmet Celâl, Tevfik Fikret'in belirttiği gibi, fikriyle Avrupa tâbiyetindedir. İşte bu, Avrupalı gözüyle Türk insanına ve meselelere bakış, sosyal ve siyasî hayatta olduğu gibi, edebiyatta da -devrin zaafılarından da faydalanarak- kaba realizmle köy gerçeğini ve memleket meselelerini hikâye edişte esas kabul edilmiştir. Son seneler Osmanlı toprak yapısını incelemek, Türk-İslâm san'atını yapan san'at anlayışını öğrenmek arzusuyla yapılan çalışmalar ve asli kaynaklara dönüş hareketi, bu gidişin önüne geçme gayretinden ibarettir.

Bu hareketin edebiyattaki akisleri arasında, Mehmet Niyazi Özdemir'in "Varolmak Kavgası" adlı roman denemesi ve "Bayram Hediyesi" ismini taşıyan hikâye kitabının da yeri vardır. Her iki kitap da, acele ve sabırsızlığa feda edilmiş fakat iyi niyet ve büyük emek

eseridir. Hikâyelerde çarpıcı son ile Ömer Seyfettin tesiri hissediliyor. Ancak Ömer Seyfettin'in ne olayları sıralayışını, ne de tahkiye edişini Bayram Hediyesi'nde göremiyoruz. Yazar, Almanya'da Türk işçisini, Türkiye'de köylüyü anlatırken, objektifine çarpan görüntüleri benliğinde iyice olgunlaştırmadan kağıt üzerine sermiştir. Bütün hikâyelerde çok şey söyleme, meselelerimizi anlatma isteği romanında da görülmektedir. Romancı, eserinden de anlaşıldığı üzere birçok hadisenin içinde yaşamış, meselelerimizi bilen birisidir. Yani romanın ham maddesi, tohum –malzeme- fazlasıyla vardır. Ancak, 1970'ler Türkiye insanının bütün problemlerini bir eserde toplamak gayreti, yazarı zaman zaman roman türünün dışına çekmiş, meydan nutku vermeğe zorlamıştır. Varolmak Kavgası, yaşadığımız devrin mücadelesidir: Bu mücadelede, ya Türk insanı varlığını kabul ettirecek, ya da asırların arkasından elini ve ağzını Avrupa'ya açacaktır. Ama bunu bir romanda, kısa süren bir ömür etrafında hikâyeleştirmek mümkün olsa bile, çok usta işidir.

Bütün bunlara rağmen, Mehmet Niyazi Özdemir getirdiği teklifler bakımından, edebiyatımızda önemli yer tutar. Türk insan tipinin manevî değerleri realist geçinen yazarların aksine, içe nüfuz edecek tarzda anlatılmak istenmiştir: Romanın aslı tipi Murad'ın mücadelesinde, köyde doğup tesadüfen kabuğu yırtarak yüksek tahsil yapan münevverlerimizin hayat hikâyesini görüyoruz. Birçok romancı tarafından istismar edilen öğretmenin köydeki tutum ve davranışları karşısına, kendini mesleğine adan ve insanları yalnız insanî duygularla seven bir öğretmen ile tipi çıkan yazar, aynı zamanda hoca öğretmen ikiliğini de idealize edilmiş bir şekilde de olsa, yapıcı yönüyle aksettirmektedir. Murad'ın şartlarıyla tahsil eden her köy çocuğu ilkokul öğretmenini ve tahsil süresi içinde ona maddî, manevî yardım elini uzatan isimsiz millî eğitimcileri tanır. Bu Varolmak Kavgasında Emin, başka bir yerde Orhan, başka bir yerde daha değişik bir isim olabilir. Bu delikanlının annesi, memleketimizdeki sayısız dulların sesini edebiyata getirmesi bakımından cidden önemlidir. Bu kadının bütün fiil ve hareketlerinde hakim olan mezar ve sevilen, hürmet edilen kişinin yerinde rahat uyuması fikrî etrafında yapılan fedakârlıklar bu toprakların gizli kanunlarından. Her dul kalan namussuz olmaz, modası geçmiş Fransız gözlükleriyle bize bakan kaba realistlerin hikâye ettiği gibi dağa da kaldırılmaz, onu Molla İbrahim gibi ihtiyarlar korur, gözetir. Birkaç yerde bir iki cümleyle tanıtılan Molla İbrahim, köydeki cemaat ruhunu temsil eden kişidir. Anadolu'da İbrahimler isim, meslek değiştirir, ama her yerde zavallı durumda olanı koruma işini bir iki sert bakış ve birkaç yüz işareti ile yaparlar. Romanda buna dikkat edilmiştir. Konya'da Murad'a yol gösteren Koca Mehmet, Dumlupınar'da bütün şüphelerine rağmen muhtar, hapishanede Selim aynı kaynağa bağlı tiplerdir. Bunların, hepsinin ortak taraflarından biri de eskiye bağlılıkları ve iri yarı oluşlarıdır. Bu insanlar "Tam bir Osmanlı kalıntısı"dırlar. Yazar, bu tip "törpülenmeden nasıl da sızabilmişti bugüne" derken, Molla İbrahim'in Koca Mehmed'in menşeyini açıklar.

Kısacası eserde tanıdığımız kahramanların ekseriyeti toplumumuzda vardır ve çoğunluktadır.

Murad'ın Türk insanına ve Anadolu tabiatına bakışı, kalıplaşmış şekliyle de olsa yeni teklifler getirmektedir. Bu topraklardaki hissiliği inkâr etmek mümkün değil, ancak, yazar gibi rasgele –akla geldiği yerde- kalemi hislerin eline bırakmak bir roman ve hikâye çerçevesinde doğru değil sanırım. Tasvirler, vaka ve bunlarla ilgili duygulanmalar, yazarın zihninde iyice yoğrulduktan sonra eser doğsaydı daha isabetli olurdu.

Mehmet Niyazi, hikâyelerinde, farkında olmayarak, belki de okuduğu eserlerin tesirinde kalarak, Varolmak Kavgası'ndaki nikbinliğe rağmen, bedbin görünüyor. Yine de aslî unsur olan insanı ve eşyayı millî terbiyenin olgunlaştırdığı zekayla görme temayülü kendini hissettiriyor.

Bu iki eserde, konu edilmeyen hiçbir meselemiz yoktur. Onun için yazar çok geniş, fakat aynı nispetle derinleşmemiştir. Her iki eser için de tekniğini bulmadan doğmuştur dedik. Yazar, canını biraz daha sıkısaydı iyi olurdu. Elimizdeki 576 sahifelik roman, 217 sahifelik hikâye kitabı yerine daha az hacimli, fakat kalem tecrübelerini yapmış bir eser vücuda gelirdi. Mehmet Niyazi'nin üslûbu böyle bir eser verebileceğini haber vermektedir. Ancak, “canının biraz daha sıkılması”, kaleminin de sabretmesi gerekir. 576 sahife süren bu “can sıkıntısının” değeri bilinmeliydi, meseleler teker teker ele alınıp sırası geldikçe sabırla işlenmeliydi. Bunun için de yazarın edebiyat lâboratuvarlarında sabretmesini öğrenmesi gerekir. Aksi takdirde “Ahmed” rahatsız olur.

Biz Niyazi Özdemir'den, tekniğini bulduktan sonra, millî edebiyatımızda büyük hamleler yapacak eserler bekliyoruz.

Şerif Aktaş

4-SONUÇ

Cumhuriyet döneminde, Türkiye’de farklı düşünceleri ve dünya görüşlerini benimseyen birçok fikir ve sanat dergisi yayımlanmıştır. Resmi ideolojiyi destekleyen ve Cumhuriyet devrimlerine hizmeti amaç edinen dergilerin yanında, marksist dünya görüşünün tanıtılmasına yönelik dergiler de yayımlanmıştır. Bazı dergiler maddeci ve pozitivist bir anlayışı benimserken, bir kısım dergiler de ruhçu ve mistik görüşü savunmuşlardır. Farklı fikir akımlarının temsilcilerini icra ettikleri Cumhuriyet Türkiye’sinde değişik maksat ve anlayışlara sahip dergilerin yayımlanması pek tabiidir. Hareket Dergisi de bu dönemde yayımlanan dergilerden biridir.

Hareket Dergisi’nin kurucusu Cumhuriyet döneminin fikir adamlarından olan Nurettin Topçu’dur. Fransa’da felsefe doktorası yapan ilk Türk unvanına sahip olan Nurettin Topçu, Hareket Dergisi vasıtasıyla bir fikir ve sanat okulunun teşekkülüne öncülük etmiş ve mektepte çok değerli fikir, sanat ve ilim adamlarının yetişmesine vesile olmuştur. materyalizmin hakim olduğu, Türk toplumunun kendine has değerlerden hızla uzaklaştığı bir dönemde Nurettin Topçu ve talebeleri Hareket Dergisi vasıtasıyla ruhçu ve mistik bir görüşün savunucuları olmuşlar, bin yıla yakın bir sürede Anadolu’da meydana gelen ve tekâmül eden öz değerlerimize sahip çıkmışlardır. Türk aydınlarının hemen hepsinin Batı hayranlığı içinde oldukları, Batı’dan gelen her şeyi tartışmasız kabullendikleri bir devirde Hareket Dergisi etrafında teşekkül eden okulun talebeleri kurtuluşu kendi benliğimize dönmekte görmüşlerdir. Türk insanının onurlu ve müreffeh bir hayat yaşayabilmesini, bütün müesseseleriyle güçlü bir devlete sahip olabilmesini kendilerine ideal edinen Nurettin Topçu ve talebeleri Hareket Dergisi’nde felsefe, iktisat, din, sanat, eğitim ve edebiyat gibi farklı sahalarda yazdıkları yazılarla Türk insanını aydınlatmaya çalışmışlardır.

Hareket Dergisi felsefe, sosyoloji, iktisat, din, eğitim, sanat ve edebiyat gibi farklı sahalarda çalışacak araştırmacıların başvurabilecekleri zengin bir kaynaktır. Bu çalışmada, derginin genel bir değerlendirmesini yaptıktan sonra, Hareket’in isim ve konu fihrisini çıkardık. Ayrıca derginin özellikle edebî yönünü ön plana çıkarmak amacıyla, Hareket Dergisi’nde yayımlanan edebî metinlerin önemli bir bölümünü tezde topladık. Bu çalışma Hareket Dergisi hakkında yapılacak çalışmalara teşvikçi olabilirse, amacına ulaşmış sayılır.

5-BİBLİYOGRAFYA

- 1- Süleyman Seyfi Öğün - Türkiye’de Cemaatçi Milliyetçilik ve Nurettin Topçu – İst. 1992
- 2- Mustafa Kök - Nurettin Topçu’da Din Felsefesi – İst. 1995
- 3- H. Bayram Kaçmazoğlu – 27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türkiye’de Siyasal Fikir Hareketleri – İst. 1995
- 4- Nurettin Topçu – Mehmet Âkif – İst. 1970
- 5- Nurettin Topçu – Büyük Fetih – İst. 1962
- 6- Nurettin Topçu – Devlet ve Demokrasi – İst. 1998
- 7- Nurettin Topçu – İradenin Davası – İst. 1998
- 8- Nurettin Topçu – İsyan Ahlâkı – İst. 1998
- 9- Nurettin Topçu – Taşralı – İst. 1989
- 10- M. Orhan Okay – Necip Fazıl Kısakürek – Ank. 1987
- 11- Şevket Süreyya Aydemir – İnkılâp ve Kadro – İst. 1990
- 12- M. Orhan Okay – Hareket (Makale) – İslâm Ansiklopedisi
- 13- Mustafa Kutlu – Nurettin Topçu İçin Bir Biyografi Denemesi (Hareket 10. cilt – sayı 112)
- 14- M. Orhan Okay – Estetik ve Güzel San’atlar (Hareket 12. cilt – sayı 11-12)
- 15- M. Orhan Okay – Edebiyatın Üstünlüğü (Hareket 12. cilt – sayı 13)
- 16- M. Orhan Okay – Edebiyatın Za’fı (Hareket 12. cilt – sayı 14)
- 17- Şerif Aktaş – Edebi Eserde Yapı Meselesi (Hareket 12. cilt – sayı 18-19)

6-DİZİN

ŞAHİS İSİMLERİ

-A-

Abasıyanık, Sait Faik: 306
Abdullah, Cevdet: 302
Adivar, Halide Edip: 260, 262, 303, 361
Ahmed Yesevî: 371, 443
Ahmet Haşim: 219, 221, 224, 302, 304, 392
Ahmet Mithat Efendi: 262, 264, 345, 352, 354, 356
Ahmet Vefik Paşa: 241, 245, 246, 290, 293
Akalın, Mehmet: 314
Akbal, Oktay: 307, 363
Akengin, Yahya: 314
Aksal, S. Kudret: 314
Aktaş Şerif: 13
Ali Şir Nevai: 420, 443
Ali Ulvi Kurucu: 336
Anday, Melih Cevdet: 306, 314
Aral, Reşit Rahmeti: 389
Arık, Remzi Oğuz: 1, 4, 10
Asaf, Özdemir: 314
Asya, Arif Nihat: 313, 324, 325, 334, 455
Atağ, Nurullah: 17, 296, 452
Atay, Falih Rıfkı: 15, 248
Ayhan, Ece: 225, 309
Aytmatov, Cengiz: 377, 380
Ayvazoglu, Beşir: 10, 314
Azamet, N. Hayri: 313

-B-

Baki: 347, 384, 392
Bali, Muhan: 314
Baltacıoğlu, İsmail Hakkı: 296
Banarlı, Nihad Sami: 453, 454
Başçılar, Seyfettin: 314
Behramoğlu, Ataol: 310, 312
Berk, İlhan: 314
Beşir Fuad: 237, 238, 242, 243, 244
Beyatlı, Yahya Kemal: 17, 214, 215, 219, 227, 260, 281, 303, 304, 320, 336, 337, 346, 347, 392, 453, 454
Buğra, Tarık: 307, 367

Bulut, Şevket: 375, 376

-C-

Cansever, Edip: 309
Cumalı, Necati: 306, 307, 314

-Ç-

Çağlar, Behçet Kemal: 305
Çamlıbel, Faruk Nafiz: 17, 214, 216, 302, 304, 327
Çavuşoğlu, Mehmet: 315
Çınarlı, Mehmet: 314, 315

-D-

Dağlarca, Fazıl Hüsnü: 17, 314, 315, 360, 370
Doğan, Avni: 313
Doğan, Mehmet: 10
Dranas, Ahmet Muhip: 15, 305, 315, 328
Dursun, Tarık: 308

-E-

Edhem Pertev Paşa: 245, 246, 247
Ediboğlu, Baki Süha: 322, 331
Eloğlu, Metin: 309, 314
Erman, Nüzhet: 314, 315
Eroğlu, Ebubekir: 313, 315
Ersoy, Mehmet Âkif: 214, 221, 224, 303, 306, 337, 346, 360, 367, 391, 397, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 429, 430, 431, 433, 453
Esental, Memduh Şevket: 304
Eyüboğlu, Sebahattin: 15, 17, 363, 364, 407, 408, 409

-F-

Fakir Baykurt: 263, 269, 308, 310, 357, 362
Fuzulî: 225, 234, 384, 385, 392, 428, 443

-G-

Geçer, İlhan: 314
Gökarp, Ziya: 235, 257, 258, 302, 347, 387, 390, 391, 426
Güntekin, Reşat Nuri: 262, 303, 348, 461
Gürpınar, Hüseyin Rahmi: 354

-H-

Hacitahiroğlu, Abdullah Öztemiz: 333
Halikarnas Balıkcısı: 363

Halit Refiğ: 345, 348

Halman, Sait Talat: 406, 409

Horozcu, Oktay Rifat: 306

-I-

İlgaz, Rifat: 306

-İ-

İlhan Atilla: 225, 307, 309

İnan, Mehmet Âkif: 225, 227, 313, 316, 317

İpekten, Haluk: 315

-K-

Kanık, Orhan Veli: 220, 224, 306

Kansu, Ceyhun Atuf: 306, 314, 322, 323, 332, 407

Kaplan, Mehmet: 5, 10, 13, 240, 314, 367, 403

Karaer, M. Necati: 315

Karakoç Ertuğrul: 313

Karakoç, Bahattin: 312, 313

Karakoç, Sezai: 309, 312, 315

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: 17, 248, 251, 268, 302, 303, 346, 347, 348, 362, 442, 461

Karay, Refik Halit: 269, 302, 303, 304, 376

Kemal Tahir: 227, 307, 308, 310, 358, 363, 364, 365, 366, 374, 449, 450, 452

Kısaktürk, Necip Fazıl: 15, 216, 223, 248, 291, 305, 312, 315, 320, 329

Kocattürk, Vasfi Mahir: 333

Koryürek, Enis Behiç: 302

Köprülü, Fuat: 248, 250, 251, 302, 390, 392

Kurnaz, Cemal: 313

Külebi, Cahit: 306, 360

-L-

Levent, Agah Sırrı: 252

-M-

Maraş, Mehmet Atilla: 312, 313

Mehmet, Rauf: 346

Meriç, Cemil: 347

Mevlânâ: 225, 337, 363, 410, 411, 413, 414, 416, 427, 429

Miyasoğlu, Mustafa: 313

Muallim, Naci: 244, 313

Muhammed İkbâl: 411, 434, 435, 439, 440, 444

-N-

Nâbizâde, Nazım: 262

Namık Kemal: 234, 239, 240, 242, 243, 244, 258, 290, 293, 385, 391

Necatigil, Behçet: 17, 221, 330

Nedim: 384, 392, 428

Nef'i: 441

Nesin, Aziz: 348

-O-

Okay, Orhan: 2, 6, 10, 12, 17

Orhan Kemal: 307, 357, 362

Ortaç, Yusuf Ziya: 302

Ömer Seyfettin: 302, 303, 304, 355, 376, 390, 462

-Ö-

Özdemir, Mehmet Niyazi: 461, 462, 463

Özel, İsmet: 310, 312

-P-

Pir Sultan Abdal: 294

-R-

Ran, Nazım Hikmet: 264, 291, 305, 306, 363, 364, 402

Recaizade, Mahmut Ekrem: 244, 268, 355

-S-

Saba, Ziya Osman: 322

Safa, Peyami: 17, 222, 248, 268, 303, 347, 401, 402, 404, 447, 448

Samanoğlu, Cilltekin: 314

Şebahattin, Ali: 262, 304, 376

Sepetçioğlu, Mustafa Necati: 370, 374

Sezal, İhsan: 313

Süreyya, Cemal: 309

-Ş-

Şehabettin, Süleyman: 290

Şemseddin Sami: 245, 246

Şeyh Galip: 347, 384, 385

Şinasi: 239, 240, 241, 242, 258, 290, 293, 346, 385, 386

Şükûfe, Nihal: 256, 253

-T-

Tanpınar, Ahmet Hamdi: 14, 17, 215, 218, 239, 241, 242, 281, 282, 305, 307, 315, 320, 348, 356, 375

Tanrıöver, Hamdullah Suphi: 261, 302

Tarhan, Abdülhak Hâmid: 244, 245, 293, 304, 327, 347, 385, 391, 397

Tarlan, Ali Nihat: 315, 443, 444, 445, 446

Tevfik Fikret: 10, 257, 258, 302, 306, 307, 320, 406, 407, 428, 461

Topçu Nurettin: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 15, 17, 19, 203, 367, 457, 458, 459, 460

Tör, Vedat Nedim: 409

-U-

Umran, Sedat: 314

Uşaklı, Ömer Bedrettin: 329

Uşaklıgil, Halit Ziya: 248, 251, 262, 268, 346, 348, 355, 391

Uyar, Turgut: 309, 323, 332

-Y-

Yaşar Kemal: 264, 307, 348, 357, 367, 377

Yavuz, Hilmi: 357

Yöntem, Ali Canip: 302, 309

Yunus Emre: 38, 223, 225, 234, 313, 337, 348, 385, 401, 406, 408, 409, 426, 427, 429, 443

Yurdakul, Mehmet Emin: 257, 302, 387, 392

Yusuf Kâmil Paşa: 351

Yücel, Can: 314

-Z-

Zarifoglu, Cahit: 313

Ziya Paşa: 234, 240, 241, 242, 244, 245, 385, 413

Zorlutuna, Halide Nusret: 326, 532

ESER İSİMLERİ

-A-

Ankara: 442
Aşk-ı Memnu: 269
Aşksız İnsanlar: 307
Ateşten Gömlek: 303, 361
Avare Yıllar: 307
Ayakta Ölmek İstiyorum: 367
Ayaşlı ve Kiracıları: 304

-B-

Beyaz Gemi: 377, 380
Bir Sürgün: 442
Bizans Defilesi: 307
Bozkırdaki Çekirdek: 450
Bu Bizim Hayatımız: 269
Bugünün Saraylısı: 269
Bulanıt: 345

-C-

Cavidnâme: 435
Cemile: 377

-Ç-

Çile: 315

-D-

Devlet Ana: 308, 309, 349, 364, 366, 449
Diriliş: 312
Doğu-Batı Sentezi: 370

-E-

Eski Şiirin Rüzgarıyla: 392
Esrar-ı Hod: 437, 438

-G-

Gazoz Ağacı: 307
Goriyot Baba: 345

-H-

Harabat: 242
Hicret: 313, 316, 317
Hisar Dergisi: 18, 314, 315, 406
Huzur: 281, 307, 357

-I-

İslahat-ı Edebiye: 244
İlimcilik ve Batılılaşmak: 347

-İ-

İnce Memed: 264, 356, 357
İntibah: 243, 345

-K-

Kavaid-i Lisan-i Osmanî: 394
Kendi Gökkubemiz: 248
Kilit: 374
Kutadgu Bilig: 351
Küçük Ağa: 367

-M-

Mai ve Siyah: 251, 268, 269
Marifetnâme: 415
Matmazel Noralia'nın Koltuğu: 222, 307
Memleket Hikâyeleri: 303, 376

-O-

Oğlumuz: 307

-Ö-

Önce Ekmekler Bozuldu: 307

-P-

Peyâm-ı Maşruk: 436, 438

-R-

Rahmet Yolları Kesti: 450
Rumuz-ı Bî-hodî: 437, 438

-S-

Safahat: 221, 336, 337, 424, 425, 427, 429
Sefiller: 356
Seviye Talip: 303
Sinekli Bakka: 303

-Ş-

Şair Evlenmesi: 290

-T-

Talim-i Edebiyat: 268
Tarih-i Cevdet: 239
Telemak: 345
Tercüme-i Telemak: 351
Tırpan: 263, 357
Tuş: 307
Türk Dili Dergisi: 407
Türkleşmek, Batılılaşmak, İslamlaşmak: 347

-V-

14, 315

asi: 461, 462, 463

303, 361

-Y-

, 303, 461

du: 307

: 303

asi: 307

269

, 349, 364, 365, 366, 444, 450, 452

-Z-

7-ÖZGEÇMİŞ

1971’de Bayburt’da doğdum. İlk ve Orta öğrenimimi Bayburt’un Aydıntepe İlçesinde, Lise öğrenimimi İstanbul Kabataş Erkek Lisesi’nde tamamladım. 1991’de Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü kazandım. 1995 yılında Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden mezun oldum. Hâlen Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktayım.